

18. a 4.

15.

Hicq; enuñtra ... naturalia ...

Non q; pte naly ... de intellectu ...

... non valydes ...

aviagy sp; en is de entero ...

~~8-1~~ ~~2-3~~ ~~12~~

Caja
A-30



Libe.

Tituli questionum libri de anima Aristotelis.

Primi capituli primi libri de anima.

Utrum scientia de anima excedat omnes alias scientias excepta scientia diuina in certitudine demonstrationis et nobilitate subiecti.

Utrum accidens ducat in cognitionem subiecte.

Utrum in omni potissima demonstratione medium sit definitio subiecti aut definitio passionis.

Utrum locus diffiniat solum per formam.

Utrum naturalis diffiniat per materiam.

Primi capituli secundi libri de anima.

Utrum substantia que est genus predicetur de materia et forma.

Utrum definitio assignata de anima sit sufficiens

Secundi capituli secundi libri de anima.

Utrum anima sit tota in toto animato corpore et in qualibet ipsius parte.

Tertij capituli secundi libri de anima.

Utrum potentie anime ab inuicem, et ab anima realiter distinguantur.

Utrum vegetatiuum sensituum et intellectuum in homine dicantur animas specie distinctas.

Quarti capituli secundi libri de anima.

Utrum nutritiua augmentatiua generatiua sint diuerse potentie anime.

Quinti capituli secundi libri de anima.

Utrum sensus sit virtus passiuua.

Sexti capituli secundi libri de anima.

Utrum sensibilia cetera sint sensibilia per se.

Septimi capituli secundi libri de anima.

Utrum lumen sit corpus.

Utrum color sit primum obiectum visus.

Octaui capituli secundi libri de anima.

Utrum sonus sit realiter in aere ut in subiecto.

Utrum sonus sit motus aeris.

Noni capituli secundi libri de anima.

Utrum homo habet peiorem adoratam alijs animalibus.

Utrum odor sit realiter in medio.

Decimi capituli secundi libri de anima.

Utrum humidum sit obiectum cetera tactus et gustus.

Utrum species saporum sint vij. viij. aut sub alio numero

Undecimi capituli secundi libri de anima.

Utrum tactus sit plures sensus.

Utrum caro sit organum tactus.

Utrum sensibile positum supra sensum faciat sensationem.

Duodecimi capituli. ij. libri de anima.

Utrum aliquis sensus cognoscat suam propriam sensationem.

Primi capituli tertij libri de anima.

Utrum omne recipiens sit denudatum a natura recepti in specie.

Utrum anima intellectiua sit forma substantialis corporis humani secundum inherenciam et informationem aut solum secundum appropriationem in operando.

Utrum intellectus possibilis sit ens in pura potentia passiuua.

Utrum excellens sensibile corrumpat sensum.

Utrum intellectus possibilis se ipsum intelligere possit.

Secundi capituli tertij libri. de anima

Utrum quidditas siue vniuersale sit primum obiectum intellectus.

Utrum intentio imaginatiua siue phantasma rei materialem sit principium per se et immediate productuum speciei intelligibilis in intellectu.

Tertij capituli tertij libri de anima.

Utrum ad producendum speciem intelligibilem et actum intelligendum in intellectu possibili preter phantasma sit necessarium ponere intellectum agentem.

Utrum intellectus humanus sit perpetuus.

Quarti capituli tertij libri de anima.

Utrum intellectus possit simul plura intelligere diuersis intellectionibus.

Quinti capituli tertij libri de anima.

Utrum intellectus possibilis corpori vnus intelligere possit substantias separatas.

Sexti capituli tertij libri de anima.

Utrum intellectus humanus corpori vnus intelligere possit absque phantasmate.

Septimi capituli tertij libri de anima.

Utrum intellectus speculatiuus et intellectus practicus sit potentie anime realiter distincte.

Octaui capituli tertij libri de anima.

Utrum intellectus vel phantasia sit principaliter mouens animal motu secundum locum quod appetitus vel conuerso.

Noni capituli tertij libri de anima.

Utrum viuens sit aliquando in tempore status.

Explicit tabula huius libri.

Primus

Incipit expositio clarissimi & celeberrimi philoso-
phi Dactani Thienensis sup libros de aia Aristote-
lis philosophorum principis grecorum sapientissimi.

Ita si sepe numero: ut in libro de ani-
ma *Az.* omnium quidem subtilissimum
expositiones quasdam tibi ederem: que-
cum clarior: facilliorque redderet. Rem-
pfecto laude digna petisti sed longe ipa-
rez humeris meis. *Maz* cum plerique elegantissimi uiri
qui in philosophando opera presterunt eius libri difficul-
tate aperire minime potuerunt: ucreor ne tanto honeri
ingenium meum subcumbat. *Ad* eum itaque diu hesitavi
imprudens non mihi attribuendum putes: sed ueritatis
dator: an opus ita grande subire. Sed cum mutuas inter
nos beniuolentiam aduerterem malui edaci quorundam
liuori me indicandum exponere quam quicquam de amici-
cia nostra diminutum uideri. *Temp* itaque per scri-
pulosam per hypateticorum uerba fracto remige nau-
igare. *Et* si quid ineptum effluerit: tum rei magnitu-
dini: tum etiam tibi qui me ad hoc incitasti ascribere
uelis. *Quod* si expectationi tue quemadmodum speras sa-
tis fecero non mihi attribuendum putes: sed ueritatis
datori qui ubi uult spirat & mentem illuminat. Accipe
igitur mi frater carissime hunc meum libellum: cuius
te non solum lector: sed ceterum constitui. Amen.

Dignorum honorabilium
notitia opinantes. *Ma*
gis autem altera altera: aut fin-
certitudine: aut ex eo quod me-
liorum quidem: & mirabiliorum
est propter utraque hec ani-
me historiam rationabiliter

utique in primis ponemus.

Et liber qui de anima inscribitur est sextus
in ordine librorum naturalium *Az.* Diuiditur
autem principaliter in duas partes. scilicet in probe-
mum & tractatum: ibi secundum. *Pr*incipium
autem questionis. *Pr*obemium uero tres continet partes
in quarum prima *Az.* facit auditores beniuolos. In se-
cunda eos facit dociles. In tertia uero eos facit atten-
tos ibi secunda. *In*quirimus autem considerare: ibi ter-
tia. *Om*nino autem penitus difficilissimum. *Pr*ima
iterum in duas: scilicet finem quod *Az.* dupliciter inducit boies in
amorem scientie de anima: primo ex eius nobilitate:
secundo ex eius utilitate: ibi uidet autem. *De* prima in-
tendit ostendere quod scientia de anima est oibus alijs scien-
tijs naturalibus dignior: atque nobilior. *Quod* argu-
it sic. *Om*nis scientia que aliam excedit incertitudine de
mōstrationis: aut in nobilitate subiecti: aut in his duo-
bus est illa dignior atque nobilior: sed scientia de ani-
ma oēs alias naturales scientias in his duobus excedit
scilicet certitudine demonstrationis: & nobilitate subie-
cti ergo etc. *D*icit ergo *Mos* opinantes alteram notitiam
scilicet scientificam magis esse de numero bonorum hono-
rabilium altera. scilicet notitia scientifica: aut finem certitudines
scilicet demonstrationis: aut ex eo quod meliorum quidem & mirabilio-
rum est ex parte subiecti: propter utraque hec. scilicet tamen certi-
tudine demonstrationis quod nobilitate subiecti aie. *h*istoriam
rationabiliter utique in primis. *i.* principalem ponemus
inter oēs partes scientie naturalis: quod intelligi debet uia
nobilitatis: ut dictum est quia uia doctrine est sexta.

Intelligendum primo finem commentorem comento

primo: per declarationem assumpti huius rationis. & pri-
mo quo ad maiorem quod artes non differunt ad inuicem:
nisi altero istorum duorum modorum. scilicet confirmatione
demonstrationis: aut nobilitate subiecti: aut utroque
modo: *U*bi gratia: quoniam geometria excedit astrologiam
per confirmationem demonstrationis. astrologia autem
excedit illam nobilitate subiecti: geometria igitur ut post
patebit certiores huius demonstrationes quod astrologia
*S*ed astrologia que est de corpore celesti nobilitate habet
subiectum quod geometria que est de linea uel quantitate parti-
nua: *D*einde quo ad maiorem quod manifestum est consideranda
tibus: quoniam subiectum huius scientie est nobilitate alijs. & si-
militer demonstratio eius est magis firma: sed de hoc uel
de indubitatione. *I*ntelligendum secundum factum *T*ho-
ma quod ois scientia speculativa est bona & honorabilis:
quoniam omne illud est bonum quod ponit huius ipsam in
statu perfectionis: sed ois scientia est huiusmodi: cum sit perfe-
ctio hominis secundum quod homo igitur etc. *B*onus autem est
duplex: quoddam est quod querit propter alterum & tale est
bonum laudabile. *B*onus enim equum laudamus quod sua
uiter fert ascensorem. *A*liud uero est bonum quod quiri-
tur propter se & tale est bonum honorabile. *U*bi igitur uer-
nis scientia speculativa bonum scilicet quera sequitur quam
libet tale honorabile est. *A*rtes autem mechanicas & scientie
practice quod opus extrinsecum ordinant sunt laudabiles tamen
*I*ntelligendum tertio secundum *Al*bertum quod una scientia potest
esse de melioribus & mirabilioribus rebus altera. *E*t hec
differet: quoniam illa scientia est de melioribus altera: que est
de nobilioribus rebus: quod scientia de incorruptibilibus di-
citur de melioribus esse scientia de corruptibilibus. *S*ed
illa est de mirabilioribus quod est de rebus huiusmodi eas altiores &
magis occultas: talia. *n.* quilibet sapiens igitur & admiratur
*I*ntelligendum quarto quod scientia de anima hic appella-
tur historia & in veteri translatione narratio & non scien-
tia: quod scientia proprie est per causas: & in hac ut plurimum
ab effectu procedimus: aut quod hec scientia hic tradita est
summatim non pueniendo ad finale & completam determina-
tionem omnium que ad animam spectant. *C*omplet autem
in sequentibus scilicet eius libris qui sunt de corpore
animato ex quo patet quod anima est hic subiectum: & in
sequentibus libris subiectum est corpus animatum.

*U*idet autem ad ueritatem omnem cognitio ipsius
multum proficere maxime autem ad naturam est. *n.*
tanquam principium animalium.

*N*unc *Az.* inducit boies ad amorem scientie de ani-
ma ex eius utilitate: & intendit ostendere quomodo scien-
tia de anima est utilis ad omnem scientiam: & maxime ad
naturalem. *Q*uod sic declarat. *O*mne illud est alteri uti-
le quod prebet illi iuuamentum: sed scientia de anima uul-
bet alteri scientie prebet iuuamentum: & maxime natura-
li. ergo etc. *D*icit igitur. *U*idet autem & ad utilitatem
omnem cognitio ipsius multum proficere: maxime autem
ad naturam. *i.* scientiam naturalem: est. *n.* anima tanquam prin-
cipium animalium. *I*ntelligendum huius commentorem
comento secundo: pro declaratione minoris: quod iuu-
mentum scientie anime ad alias scientias inuenit tribus
modis. *Q*uorum unus est secundum quod est pars illius scien-
tie: imo nobilissima partium eius sicut habet disposi-
tionem cum scientia naturali. *A*nimalia enim sunt nobi-
lissima corporum generabilium & corruptibilium: *A*nia
autem est nobilior oibus que sunt in animalibus. *S*e-
cundus est quod dat pluribus scientiis plura principia ut sci-
entie morali. scilicet regendi ciuitates & diuine. *M*oralis
enim suscipit ab hac scientia ultimam finem hominis in co-
pore est homo & scientia sue substantie que fit. *D*iuina au-
tem suscipit ab ea substantia sui subiecti. *H*ic. *n.* declara-
bitur quoniam forme abstracte sunt intelligentie: & alia

Liber

multa de dispositionū consequentiā intelligentiā in eo q̄ ē intelligentiā et intellectus. Tertius vero ē com-
mune iuuamētū et est facere acquirere confirmationē
in primis p̄cipijs: quoniā ex ea acquirūt cognitio ca-
usaz primaz p̄positionū: et cognitio alicuius per suā
causaz est magis firma q̄ sui esse tantū. Tripliciter
ergo scientia de aia iuuat ad alias scias. ¶ Primo
mō s̄z q̄ ē ps alicuius eaz et nobilissima. et sic iuuat ad
sciētā nāles et nō tāntū iuuat: imo ē necessaria. ¶ Secūdo
mō iuuat ad alias sciētias tribuēdo eis aliqua p̄cipia
p̄ hoc q̄ aliqua declarata i in alijs scientijs supponūt:
et sic iuuat morali et diuine: q̄nias moralis accipit ab ea
vltimū finē boīs: s̄z q̄ hō q̄ ē felicitas. Maz felicitas cō-
sistit aut i speculatiōe substantiaz abstractaz vt vult Ar-
x. Et ibi. aut cōsistit i copulatiōe intellectus agētis cū intel-
lectu possibili: vt velle videt Auerops. 3. d aia: et qua
liter cūq̄ sit: et q̄mō ista s̄nt: qd sint sola sciētia de aia hēt
ōndere. ¶ Diuina etiā ab ea accipit substantiā sui subie-
cti: videlicet substantias abstractas esse: et ipsas esse intelli-
gētes p̄ hoc q̄ sunt i gradu sup̄ ori ad intellectū humanū
q̄ ē intelligēs et abstractus: et substantie abstracte sunt su-
biectū i. xij. scientie diuine. ¶ Tertio mō iuuat iuuā-
mēto cōi ad oēs sciētias: q̄ notificat cās primoz p̄cipi-
oz oīuz sciētiarū v; intellectū agētē intellectū possibīlē: et
inētīdes imaginatas. Cognitio at alicuius p̄ suas cās
ē magis firma q̄ sui esse tū. Et quo patet q̄ licet comē-
tator p̄ veritatē intelligat solū sciētias speculatiuas: decla-
rat tū sciētia de aia et ad alias sciētias vt ille fore. ¶ Sz
d̄ dicta arguit. p̄ q̄ nō videt q̄ hec scia sit vtilis ad scias
libri p̄bicoz: q̄ illa q̄ sunt posterius nota nō faciūt ad co-
gnitōez prius notoz: s̄z ea de quibus determinat i libro
p̄bicoz sunt prius nota: q̄z q̄ notificat i libo de aia. igit
et. ¶ Patet cōtra cū maior: et minor arguit: q̄ primū li-
ber p̄bicoz ē primus via doctrinē i ordine libroz natu-
raliū: et s̄z Comētatorē i eo decalet: et ponūt p̄cipia
coīa et radices totius artis. ¶ Secūdo arguit: q̄ non vi-
det q̄ prima p̄cipia habeāt cās q̄ si haberēt cās cū d̄
mōstratio sit eozū quozū ē altera cā. ¶ Secūdo postero-
riū: prima p̄cipia possēt demonstrari: q̄nīs falluz: vt
patet p̄ posteriozū: et iij. ¶ Metaphysice. ¶ Respō-
det ad p̄m q̄ licet effectus sit prius notus: q̄z sua cā: tū
noticia cāe facit ad. noticiā effectus: nō qdē q̄ ē: sed pp
qd ē. Sic i proposito noticiā de aia facit ad noticiā eoz
de q̄bus agit i libro p̄bicoz: nō qdē prius habitā s̄z po-
sterius accredā. Et p̄ hoc patet ad arguē q̄ ne q̄da ē
maior. ¶ Ad 2. d̄ q̄ priā p̄cipia dupliciter possunt
cōsiderari. Dnomō vt sūt qdā enria speculatiua. Alio
modo vt sūt similitudines rerū et aiaz existētū. Si p̄
mō accipiant sic sunt i intellectu possibili vt i subiecto:
et eozū cā effectiua sunt intellectus agēs et iētōes imagi-
nate. Et p̄cipia sic accepta sunt effectus habētes cās
p̄ quas possūt demonstrari: vt rō arguebat. Sz si accipi-
antur scdo: q̄ sic sunt similitudines rerū et aiaz existētū
quarū existētie vniū i alia nō ē alia cā: id taliter accepta
demonstrari nō possunt: et hoc voluit Ar. p̄. Posteri-
et 4. Metaphysice. Hāc distinctionē colliger potes ex Lō-
mentatorē. 3. de aia. comēto. 3. dū dicit q̄ cōtra spe-
culatiua hū duplex subiectū vniū p̄ q̄ sunt vniū entū i
mūdo: et istomō cōsiderat: vt quodā speculatiuū: aliud
p̄ qd sunt vera: et sic cōsiderat: vt similitudines rerū et
aiaz existētū et. ¶ Dubitat vtrū sciētia de aia excedat
oēs alias sciētias: excepta diuina scia i his duobus. s. in
certitud ine demonstratiōis et i nobilitate subiecti. ¶ Ar-
guīt q̄ nō. p̄ sic. Sciētie: mathematice hū certiores de-
monstratiōes q̄ scia d̄ aia patet consequētia et assump-
tū colligit a Lōmētatorē. 2. metaphysice comēto. 16. ontē.
Et nō o; boīez querere vt modus fidei in nālibus sit sic
modus fidei i mathematicis. Demonstratiōes enim

mathematice sunt i primo ordine certitudinis et demō-
stratiōes naturales sequuntur eas in hoc. ¶ Secūdo
aliqua est pars sciētie naturalē que ē de nobiliori subie-
cto q̄z sciētia de aia q̄ et: p̄z cōsequētia. Et assumptū ar-
guīt: q̄ subiectū octauū p̄bicoz est p̄mus motor q̄ est
nobilior q̄z aia q̄ est subiectū in scia libri de aia. ¶ Ter-
tio scia de aia excedit sciētā diuinā incertitudine dimō-
stratiōis et i nobilitate subiecti igit et: p̄z cōsequētia. Et
assumptū p̄bat et h̄ de certitudine demonstratiōis: q̄ illa
demonstratiō vt esse certio: que p̄cedit ex notioibus et
certioib⁹ nobis q̄z illa q̄ p̄cedit ex ignotioib⁹: s̄z de-
monstratiōes facte in sciētia de aia p̄cedūt ex notioib⁹
et certioibus nobis q̄z facte in scia diuina: igit p̄z cōse-
quētia et maior. Adinor vō declarat q̄ demonstratiō-
nes facte in scia de aia p̄cedūt ex obiectis et opatiōibus
potētiāz aie que sunt sensibilia: et nobis manifestiora
q̄z illa ex q̄b⁹ p̄cedūt demonstratiōes facte in scia diuina
que est de abstractis a motu et a materia sensibili tā fin-
esse q̄z s̄m cōsideratiōe. Deinde p̄bat assumptū quā-
tūz ad nobilitate subiecti qm̄ subiectū scie diuine ē ens
in quātū ens: et certū est q̄ aia ē nobilior q̄z ens: vt ens
quare et. ¶ In oppositū ē comētator comto p̄ dū dicit
q̄ scia de aia supat in his duob⁹. s. certitudine dimōstra-
tionis et nobilitate subiecti alias scias p̄ter diuinā: qd
vniuersalr d̄z intelligi pp̄ exceptionē: et q̄ vt esse con-
tradictio inter dicta comētatoris hic et in 2. metaphy-
ce comēto supius alegato. ¶ Pro responsiōe ad dubiū
p̄mittēdū p̄ q̄ duplex est certitudo demonstratiōis. s. sim-
pliciter et q̄ ad nos. Illa demonstratiō est certio: simpli-
citer q̄ p̄cedit ex certioib⁹ simpliciter seu quo ad natu-
ram: vt demonstratiō propter quid. Illa aut demonstratiō
est certio: quo ad nos que procedit ex nobis notioi-
bus vt demonstratiō quia procedens ab effectu ad cās
Hanc distinctionem inuit comentator. 2. metaphy-
sice comēto allegato dicēs. Certitudo. n. diuerfat i ca-
dez scia vbiq̄ra s̄z d̄ demonstratiōne q̄ et cū diuerfat
in scientijs diuersis s̄z cōnus. ¶ Premittēdū 2. q̄
certitudine simplr vna dimōstratiō pōt esse certio: alia
vno mō q̄ p̄cedit ex causis pōib⁹ nō ita resoluibili-
bus: et sic demonstratiōes scie diuine sunt certissime: q̄
procedūt ex cās simplr p̄mis nō vltius resoluibilib⁹
et h̄ voluit Ar. in p̄bico metaphysice dū dicit. Sci-
entiaz vō certissime sunt que maxime pōz nā que sūt
ex pauciorib⁹ certiores sunt ex additiōe dicti: vt arif-
metrica: geometrica et. ¶ Secūdomō: q̄ procedit ex
causis notioibus: et sic demonstratiōes mathematice
sunt certiores q̄z demonstra- tiōes pp̄ qd naturales: q̄
causē et q̄bus procedūt dimōstratiōes mathematice sūt
notiores suis effectib⁹ et q̄ ad nos: et q̄ ad nāz vbi in na-
turalib⁹ causis sunt solū notiores q̄ ad naturā. Et hoc
vult comētator p̄ p̄bicoz comēto secūdo: vbi dicit q̄
illa que sunt cognita apud reb⁹ naturalib⁹ nō sunt illa
que sunt cognita simplr. i. naturalē qd est vniū in ma-
thematicis. Illa. n. que sunt cognita simplr illis et sunt
etiā cāe pōes i eē sūt cognita apud nos. ¶ Premittē-
dū 3. q̄ subiectū scie ē mltiplex. s. materiale formale
adequū et nō adequū. Subiectū mālīc ē illud d̄ q̄ scia cō-
siderat nō acceptū sub- iōne sub qua de illo cōsiderat:
et sic deus est subiectū octauū p̄bicoz q̄ d̄ deo cōsiderat
in octauo p̄bicoz nō vt deus s̄z vt p̄mus motor. Sub-
iectū materiale est illud de q̄ sciētia cōsiderat sub prop̄ia
rōne et sic p̄mus motor est subiectū octauū p̄bicoz.
Subiectū adequatū est illud qd adequatū totā sciaz con-
cernit: qualiter corp⁹ mobile d̄ subiectū scie naturalē:
Subiectū nō adequatū d̄ subiectū de q̄ solū indetermi-
nata p̄te scie cōsiderat quomō p̄mus motor: est subiectū
totius scie naturalis. His p̄missis respōdet ad dubi-
ū: q̄ scia d̄ aia oēs alias excepta diuina aliq̄ mō excedit

nes

C. solutio

alg. excedit
dem. et nobil

Solutio
q̄nis.

Primus

in his duob⁹. s. certitudie dmonstratiois et nobilitate subiecti. **C** Ad declaraf: na p scia de aia excedit alias sciat in certitudie dmonstratiois q ad nos qz pcedit ab effectu ad cam et ex obiectis et opationib⁹ aie ad ipsam aiam nuc obiecta et opationes aie sunt nobis notissima: de obiectis est claru. De opationibus et pz cu in nobis ipsis experiamur: qlibz. n. in seipso experit q nutrit: q augetur q sentita ita de alijs. Excedit et oes alias scias excepta diuina in nobilitate subiecti cu aia sit ens nobilius inter de qb⁹ in sciis considerat exceptis substantijs abstractis de qb⁹ determinat in. xij. scie diuine. **C** Quib⁹ hitis. Ritur ad ratios in oppositu factas. Ad primam diuersi mode respoderi pot hz q diuersi vario mo ondu sciam de aia in certitudie et nobilitate scintias alias excellere. **C** Albertus dicit sciaz de aia esse certissimaz dmonstrationu qm hz aia q ad nos sit occulta his pncipia: in nihil est manifestus in natura qz fons et origo ois cognitionis qd est lumē intellectus agēis. Ad illud. n. lumē certifficat qd scit et tuc indicat sciri qm illi puenies reperit. **C** Propri hz dmonstrationes scie de aia dicunt certissime qz p eas notifficat lumē intellectus agēis qz ex amē ois horuz et ois intelligibiliu: qd est ca ois cognitionu: et loquendo talr de certitudie dmonstratiois certū est dmonstrationes mathematicas supari in certitudine ab illis q sunt in scia de aia. Sz talr nō sunt locutus de certitudie comētator: in auctoritate supius allegata. **C** Burleus aut dicit auctoritate comētator hz positā debere intelligi collectiue. et nō diuifine sic v3 q scia de aia supat in his duob⁹ simul sumptis: puta confirmatiōe dmonstratiois: et nobilitate subiecti oes alias pter diuinā. **C** Vnde hz in certitudine de dmonstratiois scie mathematice excedat sciaz de aia: tñ plus pporcionabiliter scia de aia supat mathematicas. s. in nobilitate subiecti qz supet in certitudine dmonstratiois: et sic absolute in his duob⁹ simul sumptis scia de aia supat mathematicas. Et inueniret scia alia a diuina q excederit sciam de aia in nobilitate subiecti sciaz: de aia plus pporcionabiliter ea i excederet i certitudine dmonstratiois et sic dicat in alijs. **C** Sz possit dari tertia solutio colligēda ex dictis in dubio. s. q scie mathematice sunt certiores certitudie simpli scia d aia: imo loquēdo d tali certitudie mathematice sūt in pmo ordie certitudis et naturales sequunt cas: hz ille pimus ordo hēat latitudinē et i pōri qdū illi scit scia diuina tñ certitudie q ad nos scia de aia excedit mathematicas et alias naturales: et hoc sufficit pro **Az**. comētatorē h. **C** Ad 2^{am} ratiōe ritur q nobilitas scie nō hz antēdi penes nobilitatē subiecti sui qualitercūqz sumpti hz penes nobilitatē sui subiecti adequati vñ nō adequati formaliter sumpti: sic q ois illa scia in cuius aliqua pte pncipali pōderat de aliq subiecto formaliē supio nobiliori qz sit aliqd subiectū formale in alia scia consideratū ē illa nobilior nobilitate subiecti: qzuis forte suum subiectum adequatum sit minoris nobilitatis: Et tunc ad argumentū dicitur q licet primus motor: vt deus. et secundum substantiam sit nobilior quam anima et quam anima intellectiua tamen anima et anima intellectiua: et sic est melior primo motore: vt primus motor: sicut nobilius est animare et intelligere quam mouere. primo motuz cum primum vitale sit et non secundum. Et ex hoc sequitur q subiectū formale scientie de aia est nobilius subiecto formali octauo physicozum quare et cetera. **C** Ad tertiam patet ex dictis: quia licet demonstrationes scientie de anima sint certiores quo ad nos quam demonstrationes scientie diuine demonstrationes tamen scientie diuine sunt certiores simpliciter: que certitudo est absolute maior. **C** Similiter scientia diuina habet subiectum formale nobilius: qz anima intellectiua quantum ad eius ptem principaliorē

ad rationes
moppositi

que traditur in duodecimo methaphysice: in quo consideratur de substantijs abstractis secundum eorum quidditates et operationes primas quare sequitur q ipsa est nobilior nobilitate subiecti quam scientia de anima: licet adequatū subiectū v3 ens vt ens sit minoris nobilitatis **C** Inquirimus autem considerare et cognoscere nam ipsius et substantiam: postea quecumque accidunt circa ipsam: quoz alie proprie passionēs videntur: alie autem, communes et aialibus inesse. **C** Hic **Az**. reddit auditores dociles manifestando ordi nē quō in hac scia ē pcedēdū. Dices q nos inquirimus siue inqredo itēdimus p considerare et cognoscere naturā et substantiā ipsius aie: postero vero accidētia et passiones eius quā qdā vident esse pprie ipi aie. quedā vero cōes aie et corp⁹ pp ipsa i esse copori aiato p ipam aiaz. Intelligē dū q passionū aie qdā pprie dicuntur et quedā cōes: qd qd liter veritate cō: ineat diuersi diuersi mode exponū. Et mētator comēto. 3^o. duas ponit expositōes. Quaz p^a est qd ille passiones sunt pprie aie quas i habēdo aia nō idiget corpore: vt ē imaginari p intellectū. i intelligere hz ille passiones sunt cōes aie et corp⁹: quas i habēdo aia indiget corpore: vt sunt passiones aie concupiscibilis sic irasci et gaudere. Et p nō indigere corpore intelligit nō idigere alteratione facta i corpore. Et eō p idigē corpore i. cligū idigere alteratione facta i corpore. Vñ nō opz q qui intelligit calefiat aut qd ifrigidetur. qm irascitur o3 q calefiat. et q timet o3 vt ifrigidetur. **C** Secda expositio comētatorē ē qd p passiones pprias aie intelligere debemus illas que pū extitūt in aia et scōo in corpore. sicut sunt sensus et imaginariō. Per passiones at cōes intelligere debemus illas que existūt i aia p corpus sicut vigilia et somnus. **C** Albert⁹ vero hec dicta aliquantū ampliādo hāc ponit dill. tōz q accidētūz aie quedā sunt accidētia p se. et quedā p accidēs. Accidētia p accidēs qz casualia sūt hnt cas determinatas nec possūt certificari. iō de illis i hāc scia nō habet consideratio. Accidētia p se qz habēt cas determinatas possunt d aia dmonstrari et dillus hic sit inquisitō. Hec aut sunt duplicia qm quedaz sunt pprie passiones aie sū q ipsa i sua substantia pōderatur nō cōintellecto corpore cuiusmodi sunt intellectus volūtates et ratio. Quedā vero sibi et corpore sunt passiones communes in eo qz corpore anima incit: et hec iterum sunt duplicia: quia horum quedam incipiunt ab anima et experientur per corpus sicut visus auditio: et omnino sensus et vegetatio. Quedam autem incipiunt a corpore et redundant in animam: vt somnus et vigilia que incipiunt a cibi coporatione et efficiuntur ligamentum: aut solutio virium anime: ligamentum quidem quantum ad somnum et solutio quantum ad vigiliam. **C** Tertia expositio ē sancti **Thomas** q dicit q passiones pprie aie sūt passiones aie tñ: vt intellectio et speculatio. Passiones vero cōunes sunt que propter ipsam animam communiter animalib⁹ ifunt sicut delectatio: tristitia sensus: et fantasia. **C** Quarta expositio est **Agidij** dñtis: q licet qz dū anima est corpore vnita nullam habeat operationem quam non cōiet corpore: et que non indiget organo corporeali: aliqua tamen est que huiusmodi organo indiget magis per accidens: vt intelligere et speculari: et hec dicitur passio anime propria. Aliqua autem que magis per se huius organo idiget: vt concupiscere et irasci et talis dicitur passio communis aie et corpore et esse ipsius cōiuncti. **C** Quinta expositio ponitur a **Burleo** que est q operatio que in sola anima subiectiue fundatur sicut volitio et intellectio est propria ipsi anime. Operationes vero que simul in anima et corpore fundatur simul dicuntur anime et corpore communes vt ita timor: visio auditio et vniuersaliter omnis fanatio Sed de isto mouebit post **Az**. dubitationē in h⁹ p^amio

Academ

et

Conmino autem: et penitus difficillimorum est accipere aliquam fidem de ipsa. Quia enim sit questio cois multis alijs: dico autem ea que est circa substantiam: et ea que quod est fortassis alicui videbitur vna quidam methodus esse de oibus: de quibus volumus cognoscere substantiam: sicut et eorum que sunt secundum accidens propriorum demonstratio: que re quodammodo erit methodus ista. Si autem non est vna quedam et communis in methodus de eo quod quod est amplius difficillius est negociari oportebit enim accipere circa vnum quod quis modus.

Nunc autem. scilicet auditores antequam ostendat difficultatem scientie de aia. Et diuidit in duas partes: que per ostendit difficultatem esse in scia de aia ex parte principii cognoscendi: 2^o ostendit difficultatem esse in eadem ex parte rei scite: ibi. **L**um autem manifestum.

De prima dicitur quod est oio: et penitus difficillimorum accipere aliquam fidem de ipsa. scilicet aia. Nam cum sit vna questio cois de ea: et multis alijs: que de oibus que substantia est uestiganda. scilicet questio que sit ipsa: que quod est et ipsa diffinitione forte videbitur alicui esse vna quedam cois methodus siue regula: aut via pueniendi ad cognoscendam diffinitionem ois: que substantiam quoniam: sic est vna via cois ad probandum passiones de suis subiectis. scilicet demonstratio. et si sic est tunc a nobis erit quodammodo habere istam methodum siue via. Si autem non fuerit vna methodus cois venandi diffinitiones ois: que substantiam cognoscere intendimus: tunc erit nobis difficultus negociari et uestigare diffinitionem aie aut alteri diffinitionibus: quoniam cum vnum quodque diffinibile oportebit prius accipere quod sit modus proprius uestigandi suam diffinitionem.

Lum autem manifestum fuerit vtrum demonstratio aliqua sit aut diuisio: aut aliqua methodus. Adhuc multas habet dubitationes et errores: ex quibus oportet querere: alia enim aliorum principia sicut numerorum et planorum.

Ostendit difficultatem esse in scia de aia ex parte rei scite: Et diuidit in duas: que per facit hoc: 1^o specialiter mouet dubitationem de passionibus aut me ibi. Dubitationem autem habet. **P**rima in duas: que per mouet difficultates contingentes esse aiaz et sua principia: 2^o mouet aliquas questiones contingentes esse aiaz: comparando eam ad alia et illa alia adinuicem: ibi scda. **F**ormidandum autem: pro adhuc quatuor sunt quatuor difficultates tibi tibi. **P**rimum autem fortassis ibi tertia. **C**onsiderandum autem ibi quarta. **E**t vtrum sit similis. **D**e prima mouet primam difficultatem que est quod dato quod fuerit manifestum quod via venandi diffinitiones sit vna et fuerit notum que sit illa via vtrum demonstratio: aut diuisio: aut aliquid alia methodus. scilicet compositio adhuc remanet multe dubitationes et loca erroris in inueniendo propria principia rei quam volumus diffinire ex quibus oportet querere: cum diffinitione: quoniam aliorum diffinibilium alia sunt propria principia sic alia sunt propria principia numerorum et alia sunt propria principia planorum. scilicet superficies. **I**ntelligendum per hoc Commentatoris comto quanto quod modo inueniendi diffinitiones per que rex substantie nouissimas fuit triplex opinio. **P**rima fuit **H**ypocratis dicentis diffinitiones uestigari per demonstrationes. **D**olebat enim quod sic oes passiones de suo subiecto possunt concludi per demonstrationem sic et diffinitio de suo diffinito in eo quod diffinitio.

Secunda fuit **P**latonis quod voluit oes diffinitiones per via diuisiuam uestigare: quod arguendo ois hoc est animal rationale vel irrationale: scilicet nihil quod est hoc est animal rationale quod est. **E**t has duas opiniones in probat **A**lex. 2^o posteriorum ostendendo quod per eas committit penitus principii. **T**ertia fuit **A**lex. dicentis diffinitiones venari per oppositiones: quod quod sit intelligendum post apparet. **I**ntelligendum per hoc Commentatoris quod diffinitiones non componit nisi ex principijs proprijs que sunt in re. **E**t quod sequi quod dant diffinitiones reales quod plurimi negare conant.

Primum autem fortassis necessariam est diuidere in quo generis et quid sit: dico autem vtrum

sit aut qualitas aut quantitas aut sit quoddam aliud diuisorum predicamentorum adhuc aut vtrum eorum que sunt impotentia aut magis endelechia sit: vtrum enim non aliquid parum.

Ad mouet scda difficultate ostendendo quod est difficile cognoscere substantiam aie per cum diffinitionem et per quantum ad genus que difficile est cognoscere in qua genere sit aia: et quod sit: vtrum sit hoc aliquid et substantia: aut qualitas aut quantitas: aut aliud decem priorum deinde quantum ad differentiam quoniam oportet videtur quod differentia conueniat et vtrum aia sit eorum que sunt in potentia aut magis sit que ad endelechia. i. actus et hoc. scilicet quod sit potentia: aut quod sit actus differt non parum sed multum. **I**ntelligendum per hoc **A**lex. dicit. **P**rimum autem fortassis necessariam est diuidere. i. diuisum per decem et est: quod locutus fuit dubitative et cum a diuersis diuersimode assignatur. **D**icit **A**lber. quod hoc fecit **A**lex. quia aia non est directe in genere sic genus species vel diuisum: sed reductum sic principium. **A**ia enim est actus potentia et actus sunt principia generum. **P**incipia autem generum non sunt directe in genere: que est directe in genere est sub genere: quia quod est directe in genere est sub genere et principia generum sunt ante genera et non sub ipsis. **E**gidius autem vult quod **A**lex. hoc fecit quia aia non habet propriam diffinitionem que sit per genus et differentiam: que tale diffinitionem habent solum substantie compositae sed habet solum diffinitionem per aditamentum sicut accidentia et certe forte in substantiales que sunt perfectiones materie in quorum diffinitionibus ponitur proprium subiectum ut patet per eius diffinitionem: que infra ponit ab **A**risto. in secundo huius dum dicit ipsam esse actum corporis physici organici et est. **I**ntelligendum scda hoc per Commentatoris commento scito quod potentia et actus sunt dicitur quod contingunt oibus predicentibus et sunt valde opposite. **V**ltimo Commentatoris quod potentia et actus sunt dicitur in entis modales et non essentiales. quia tunc ens est genus nec potest de eodem verificari quod est lux. vult quod ens descendit in actum. potentiam et potentiam. vni ois generalissima opposita sunt ex actu et potentia et situr species et diuisua. **D**icit autem quod non est in recta linea principali sed a latere sed non sit hoc modo opposita in non est actus purus quia eo alio cadit in oppositionem. **E**t cum dicitur Commentatoris quod actus et potentia sunt dicitur valde opposite non intelligit opponere vna victoria vel punitiva sed solum relationem.

Considerandum autem et si probabile sit aut in probabile.

Ad mouet tertia difficultate dicens esse considerandum vtrum aia sit probabile sed subiectum sic quod in diuersis partibus corporis sunt diuersae aie. aut sit in probabile sunt subiectum sic quod in toto corpore sit tunc vna aia. **I**ntelligendum per hoc Commentatoris commento vix quod circa probabilitate aie duo fuerunt opiniones. **P**rima fuit **P**latonis quod posuit aiaz esse diuisibile sunt subiectum. **I**ta quod posuit in eodem aiato plures aiaz species distinctas in partibus tunc diuersis. dicendo aiaz intellectua esse in cerebro occupabile in corde et nutritua in epate. et ita de alijs. **A**lia fuit **A**ri. ponens in vno aiato vnicam aiaz sed substantiam plificatam tunc scda potentias et virtutes.

Et vtrum sit similis specie ois aia aut non. si autem non sit si similis specie. vtrum specie differat aut genere. **N**unc quidem. dicentes et quere de aia quod non vtrum considerat virtute.

Ad mouet quarta difficultate dicens esse considerandum vtrum ois aia sit similis specie. i. eiusdem specie simplicissime aut non et si non oes aie sunt eiusdem specie simplicissime sed aliquid diuersum tunc vltimo per considerandum de illis. vtrum dicant specie solum aut non tunc specie sed etiam genere. **H**anc tunc difficultate quod antiquorum neglexerunt sicut fuerit: philosophi quod dixerunt oes aie species esse in corpore hominis que irretes et determinates de aia. de humana solum intendit conuabat. ex hoc puritates se siph de ois aia determinat. **E**t circa dea aliaz dubitationes occurrunt. **P**rima dubitatio est quod hic dicit **A**ri. se primo irret cognoscere nam et substantiam aie et potest eius actua et passionem. et oppositum huius facit in isto suo processu. cum nam et substantiam aie uestiget per suas operationes que

diffines

Primus

quod nos sit notiores. et hoc ipsemet Ari. asserit infra in principio illius ca. Nec cessari debet. dum dicit. Si autem oportet dicere unumquodque ipsorum. ut quod sensum aut intellectum aut vegetativum plus adhuc dicendum sit intelligitur et quod sensum et vegetare potest. n. potentie actus operationes rationes sunt etc.

Ex quo videtur si bene considerantur versus Ari. velle hunc hordum esse obsequium in scia de anima. scilicet quod ex obiectis notificent operationes et proprietates potentie et ex potentis aut substantia. et per se cognitio anime quod ad suam substantiam erit postrema et non prima.

Secunda dubitatio est quod Ari. versus sibi met adversari. Nam superius dixit quod scia de anima excedit alia naves in certitudine hic autem dicit eam esse de numero difficiliorum modo ista repugnantia videntur.

Tertia dubitatio est. quia videtur quod diffinitio inuestigetur per divisionem. cum habito genere in quo est diffinitum oporteat ipsum dividere per differentias descendendo donec inveniatur genus proximum et propriam differentiam.

Et hoc videtur voluisse Aristodum dicit. Primum autem fortassis necessarium est dividere et cetera.

Ad hec dubia respondetur. Ad primum dicunt quidam quod innotitia propter quid prius habetur notitia de anima quam de suis passionibus cum sit causa earum. et de hac hic loquitur Aristodum. Sed in notitia quia est e converso. et tali notitia procedet Aristodum. infra ut dicitur loco supra allegato.

Aliiter dici potest quod licet cognitio anime quo ad suam substantiam sit posterior in executione est tamen prior in intentione. et hoc vult Aristodum.

Ad secundum dubium dicitur Burleus quod scientia de anima est certa et in certa facilis et difficilis diversimode. primo enim est certa et facilis quantum ad processum quia quod procedimus a operationibus anime nobis certis ad substantiam eius. sed est incerta et difficilis quantum ad processum propter quod e contra procedimus a substantia anime nobis occulta ad eius operationes.

Secundo scientia de anima est certa: et facilis quantum ad considerationem de operationibus anime et est incerta et difficilis quantum ad considerationem de substantia anime.

Joannes autem Zandonus ad istud dubium taliter respondet versus quod scientia de anima vegetativa et de anima sensitiva est facilis. sed scientia de anima intellectiva est difficilis. Primum sic declaratur. quoniam scientia de forma que est magne entitatis et habet operationes cadentes sub sensu est facilis. cum nostra cognitio habeat originem ex sensatis. sed anima vegetativa et sensitiva sunt huiusmodi igitur et cetera.

Secundum sic arguitur quia scientia que est de forma que non est perfecta materie. nec habet operationem cadentem sub sensu est difficilis. sed anima intellectiva est huiusmodi igitur etc.

Item omne quod cognoscitur a nobis. cognoscitur sibi quod est in actu. ut colligitur nono metaphysice. sed intellectus noster respectu formarum intelligibilium est ens in pura potentia. igitur a se est nobis difficiliter cognoscibilis.

Et similiter materia prima que est pura potentia respectu formarum materialium. est tamen minus difficiliter cognoscibilis quam intellectus. quia habet operationem sensibilem ut transmutationem. unde sicut operatio facit scire formam sic transmutatio materiam. ut ex primo physico colligi potest.

Ad tertium dubium dicitur communiter: quod diffinitio inuestigatur per compositionem. scilicet generis cum differentia tanquam per viam principaliter. et ultimate ad illud deferuientem licet ad illud deferuatur divisio inchoative et secundario modo tacto in argumento.

Propterea dicit Albertus quod via ad sciendum substantiam rei per eius diffinitionem aut est procedendo ex prioribus per demonstrationem. sicut dixit Hippocrates aut ex posterioribus per divisionem sicut voluit Plato. aut est colligendo diffinitionem per divisionem et compositionem eorum sicut dicitur Aristodum.

Sed Joannes Zandonus vult quod via venandi diffinitiones sit compositio divisionis cum demonstratione: quoniam postquam diuisimus genus remorum diffinitio si descendendo inuenire debemus proprium genus propriam differentiam eius per quorum unionem adinuenit resultat diffinitio oportebit nos vi demonstratione ostendendo nomen demonstrationis ad omnem rationem facientem fidem.

Ad odus tamen Alberti magis videtur conformis dicitur Aristotelis in secundo posteriorum ubi habet materiam tractat.

Formidandum autem quatenus non latat utrum una ratio ipsius est sicut animal: aut sibi unumquodque altera: ut equi canis hominis deique. Animal autem unius est: aut nihil est: aut posterius est simili

liter autem et si aliquid commune aliud predicaretur.

Prosequitur movendo aliquas questiones circa eius anime potentias operationes: ac etiam obiecta comparando eas ad invicem. Et coniunctas duas partes. In quarum prima facit quod dictum est. In secunda ostendit accidentia nos ducere in cognitionem substantie sicut e contra substantia nos duci in cognitionem suorum accidentium ibi secunda. Videtur autem non solum.

Prima in quatuor secundum quod quatuor questiones adducit: ibi secundum da. Amplius autem si non misit ibi 3. Et versus ibi Si autem opera 4.

De primo dicitur formidandum esse quatenus nos lateat. Versus sit una ratio: vel diffinitio ipsius anime sicut animal id est que sit diffinitio generica: aut sibi unumquodque: id est secundum unamquamque speciem anime sit altera diffinitio ut est aliadiffinitio equi canis hominisque et dei. s. Jovis vel Esculapij.

Et quod locutus fuerat de animali ut reiciat opinionem Platonis subiungit quod animal unius est si ponat separatam a singularibus: ut sicut Plato: aut nihil est aut posterius est: scilicet ipsis particularibus quo ad nostram cognitionem quod oppositum dicitur Plato et sibi est de quolibet alio eorum d. pluribus predicabili.

Intelligendum per quod ista questio apud duos diversimode introducit. quidam dicunt quod questio est utrum diffinitio anime sit generica aut specifica. et hoc est idem sicut quis quereret utrum anima sit genus vel species specialissima. Et hinc videtur assentire comento comento octavo dum dicit. Cum narravit quod necesse est dominum huius artis ponere suam considerationem in anima vltis incepit demonstrare quod quum que fuerit diffinitionem anime vltis oportet non ignorare utrum illa diffinitio sit de numero diffinitionum generum aut de numero diffinitionum specierum sicut generum rauerunt antiqui et cetera. et tunc exponendus est textus utrum est una ratio ipsius anime sicut animalis: quia generica aut secundum unamquamque animam sit altera ratio quia specifica. ut est ratio equi aut canis et cetera.

Albertus autem questionem taliter videtur intelligere: scilicet quod cavere debemus ne nos lateat utrum de anima sit danda una comunis ratio que uniuoce comprehendat omnibus animalibus. scilicet vegetabilis sensibili: et rationali sicut est diffinitio animalis aut secundum unamquamque generum animarum oportet querere propriam rationem si cut alia est propria ratio equi et alia canis etc.

Et isto modo fuit litera introducta. Et dicitur quod necessarium est inquirere istud quia versus post apparebit diffinitio communis danda de anima quod est actus corporis physici organici etc. non est omnino uniuoca sicut diffinitio generica. nec etiam secundum unamquamque animam est altera diffinitio. si cut altera est diffinitio equi et altera canis etc. quia equus et canis diffiniuntur sicut habentia oppositas differentias sed vegetabilis sensibilis et rationalis non sic se habent: s.

Liber.

vna includitur in altera sicut trigonum in tetragono. vnde de vegetabilis includitur in sensibili et sensibilis in rationali. et ideo dicit Aristoteli infra qd simile est diffinitio animalis et de diffinitio figure. Sed de hoc illic amplius discutietur. ¶ Intelligendum est qd de expositione illius littere. Animal autem vniuersale et cetera varij reperiuntur modi dicendi. sicut diuerse inueniuntur opiniones de ipsis vniuersalibus. quidam enim negant dari vniuersalia realia. sed omnia dicunt esse terminos communes de pluribus vniuersalibus. Et tertium premissum taliter exponunt qd animal vniuersale nihil est quantum ad vniuersale reale aut posterius est ipsis particularibus quantum ad vniuersale: quod est terminus de pluribus vniuersalibus. Tale enim vniuersale cum causetur a rebus particularibus est posterius ipsis. Alij autem hijs totaliter oppositi dixerunt dari vniuersalia realia totaliter extra intellectum in suis tamen singularibus existentia vt hominem communem et animal commune et ita de alijs. que volebant esse primaria significata terminorum de pluribus vniuersalibus. Et hic tertium Aristoteles. sic introducunt: qd animal vniuersale nihil est quantum ad vniuersale reale quod Plato ponebat. cum non dentur talia vniuersalia a suis singularibus separata. aut posterius est ipsis particularibus quantum ad vniuersale conceptuale siue quod est signum de pluribus vniuersalibus predicabile non nulli vero fuerunt inter hos medij qui et si in aliquibus differant. in fundamento tamen principali conuenire videntur. sicut fuerunt Averroes Albertus sanctus Thomas et cetera. Egidius. Nam volunt omnes hijs viri qd eadem res diuersimode sumpta sit singulare et vniuersale. Singulare quidem vt conditionibus indiuiduantibus subiicitur et adesse signatum contrahitur secundum qd dicitur Sor. aut Plato. Vniuersale autem vt secundum se accipitur et a conditionibus materie per intellectum abstrahitur secundum qd dicitur homo aut animal. ¶ Et in ista hoc aduertendum ad meliorem doctrinam qd vniuersale sumitur dupliciter. Vno modo pro intentione: Alio modo pro re. Si vniuersale sumatur pro intentione siue sit prima siue secunda notum est qd quodlibet tale vniuersale est posterius rebus particularibus. Et de tali vniuersali loquitur Commentator. duodecimo metaphysice dicit: Vniuersalia autem apud Aristotelem sunt collecta et particularibus ab intellectu qui accipit inter ea similitudinem: et facit ea mentionem vnam. ¶ Vniuersale autem sumptum pro re adhuc tripliciter sumi consuevit. Vno modo pro vniuersali in causando: et tale esse prius rebus particularibus est manifestum et secundo modo accipitur pro re in se: et absolute sumpta absqz conditionibus materialibus: et tale vniuersale licet sit idem cum suo particulari realiter ipsum tamen in suam formalem rationem acceptum est eo naturaliter prius cum ab eo non conuertatur subsistendi consequentia. vnde illa res que est Sor. prior est secundum qd animal vel homo qz secundum qd Sor. Tertio modo accipitur vniuersale pro re: vt stat sub intentione siue primaria siue secundaria: et tale est posterius ipsis particularibus: quia conceptio intellectus que est formalis in eo a particularibus rebus causatur. Et de hoc vniuersali loquitur Commentator octavo dicit qd ipse. scilicet Aristotelem non opinatur qd diffinitiones generum et specierum sunt diffinitiones rerum vniuersalium existentium extra animam. scilicet separatarum a particularibus vt Plato ponebat: sed sunt diffinitiones rerum particularium extra intellectum. sed intellectus est qui agit in eis

vniuersalitate. Res ergo que iacet sub intentione prima vel secunda est vniuersale materialiter in potentia. sed intentio vniuersalis facta per intellectum est formalis in ipso vniuersali: per quod habet esse in actu. Ex quo patet qd vniuersale sumptum pro intentione totaliter est in intellectu: sed vniuersale acceptum pro re hoc ultimo modo partim est extra intellectum: et partim est in intellectu. ¶ Commentator itaqz omnia que hic dicit Aristotelem. conuertit ad opinionem platonis qui ponebat vniuersalia a particularibus separata: que exemplares formas siue ydeas vocabat: et ea ponebat in mente diuina: aut in orbe signorum: vt in alijs placet. ¶ Ista autem sibi ad duo discrimina ad generationem et ad scientiam. Ad generationem quia dicebat agentia particularia solum materias disponere et in materiis dispositis huiusmodi ydeas suorum indiuiduorum substantiales formas producere. Ad scientiam autem: Quia scientia est de incorruptibilibus. cuius igitur indiuidua sunt generabilia et corruptibilia. ydeas autem in generabiles et in corruptibiles sequitur quia de ydeis que dicuntur totam suorum quidditatem est scientia et diffinitio. et non de ipsis indiuiduis nisi per accidens et secundario. Et tunc dicit Commentator ex ponendo verba Aristoteli qd animal vniuersale aut nihil est quantum ad vniuersale Platonicum. cum non detur tale vniuersale ad singularibus separatum: aut si est tale ipsum posterius est scilicet notum suis singularibus. cum singularia cognoscantur talibus vniuersalibus penitus ignoratis: quod non contingeret si ad eorum quidditatem pertineret: vt est dispositio in materia et forma et omnium horum oppositum plato assererat. ¶ Albertus vero illam litteram taliter explanat videlicet qd animal vniuersale nihil est quod sit de quidditate particularis et hoc quantum ad vniuersale Platonicum vt patet ex dictis: aut posterius est ipsis particularibus scilicet formaliter sumptum et vt est sub intentione vniuersali abstractum per intellectum. ¶ Egidius autem inter conceptum genericum et specifi- cum talem differentiam ponit vt enim conceptus specifi- cus in re correspondet vna natura vt huic conceptui homo in re correspondet humanitas que est vna natura et ita de alijs. Conceptus autem generico dicit non correspondere vnam naturam vt huic conceptui animal non correspondet in re animalitas que sit vna natura sed ei correspondet plures nature multitudinem specierum suarum. Ideo genus non proprie diffinitur sicut species: propter quod dixit Aristoteles septimo phisicorum qd secundum genera non sunt proprie comparationes quia in eis multe latent equiuocationes. Et istud videtur voluisse Themistius dum dixit qd generis quidem conceptus sine hypostasi extenui singularium similitudine est collectus et intelligi debet ex tenui similitudine id est modica cum minus conueniant species diuerse aut earum indiuidua ex quorum similitudine sumitur conceptus generis quam indiuidua eiusdem speciei ex quorum similitudine sumitur conceptus speciei. Et post subdit qd species natura quedam et forma vult esse. Et secundum hoc Aristoteles mentem. Egidius taliter declarat. videlicet animal vniuersale aut nihil est scilicet in re et quantum ad fundamentum cum non dicat vna naturam aut posterius est scilicet particularibus quantum ad conceptum genericum ab eis abstractum. ¶ Sed circa dicta commentatoris est dubitatio. ¶ Primum quia dicit qd diffinitiones dantur solum de rebus particularibus et huius oppositum dicit vii. metaphysice vbi vult qd dentur de rebus vniuersalibus. ¶ Secundo qd si vniuersale et particulare sunt realiter idem quomodo diffinitiones rerum

Primus

particularium constituentur ex proprijs principijs que sunt in re vt asseruit superius comentator comento quinto: hoc enim non bene apparct. Respondetur quod comentator est sic intelligendus. scilicet quod diffinitiones dantur solum de rebus particularibus existentibus tamen extra intellectum vniuersaliter tamen acceptis et intellectus agens est qui agit in eis vniuersaliter ipsa a conditionibus materie abstrahendo. non autem dantur de vniuersalibus separatis ad modum Platonicis. Et hoc Idem voluit Aristotelis loco allegato. quoniam particularia vniuersaliter concepta aut a constitutionibus materie abstracta sunt vniuersalia de quibus vult Aristoteles habere scientiam et dari diffinitiones vt patuit supra. Cum autem dicit comentator quod diffinitiones rerum particularium constituantur ex proprijs principijs quem sunt in re. Istud sic habet intelligi. scilicet quod diffinitiones rerum particularium acceptarum vt supra constituantur ex proprijs principijs quia ex proprio genere et propria differentia que sunt in re diffinita pro quanto sunt idem realiter cum ea saltem quo ad suum materiale. quamuis formaliter et vt habent rationem principij ad inuicem et a re diffinita distinguantur.

Amplius autem si non multe anime sed partes vterum oportet prius querere totam animam aut partes difficile aut et harum determinare quales apte nate altere ad inuicem esse.

Adducit questionem secundam dicens quod dato quod non sint multe anime in eodem animato sed vna tantum secundum substantiam. habens tamen multas partes potentiales et multas vires. tunc est dubitatio a cuius inquisitione incipere debeamus. Vtrum prius oportet querere et inuestigare substantiam anime et postea eius potentias aut econuerso. Et ista dubitatio est difficilis. quia primo videtur quod sit incipiendum a substantia anime cum sit causa suarum potentiarum et sicut res se habet ad ea ita se. habet ad cognosci. Secundo methaphysice. Deinde videtur quod sit incipiendum a potentijs quoniam ad nos notiores substantia anime et a nobis notioribus est inchoanda doctrina: vt ex probemio libri physicorum colligi potest. Velle autem determinare de his potentijs et videre quales harum potentiarum sunt apte nate esse ad inuicem altere est difficile. Intelligentium secundum comentatorem comento nono: quod difficile est distinguere et dare differentias inter partes potentiales anime: quia in quibusdam potentijs differentie sunt manifeste sicut inter imaginationem et sensum cum percipiamus aliqua animalia habere sensum que non habent imaginationem: vt animalia imperfecta. In quibusdam autem latent sicut inter intellectum et imaginationem cuius intellectus non fit absque imaginationem seu fantasia: vt infra ostenditur.

Et utrum oportet querere prius partes aut opera ipsarum: vt intelligere aut intellectum: et sensibile an sensituum. similiter aut et in alijs.

Adducit questionem tertiam que est: dato quod prius inquirere debeamus potentias anime quam eius substantiam vtrum oportet nos prius querere et inuestigare partes anime potentiales quam opera ipsarum aut e-

conuerso: et vtrum prius oportet querere intelligere aut intellectuum sensum aut sensituum: et ita de alijs.

Si autem opera prius iterum vti que dubitabit aliquis sit obiecta horum prius querendum sicut sensibile sensituum et intelligibile intellectuum:

ponit questionem quartam que est: dato quod prius inuestigare debeamus operationes anime quam suas potentias: adhuc dubitabit aliquis cum potentie operentur circa obiecta vtrum prius sit inuestigandum de obiectis potentiarum quam de potentijs aut econuerso: vt vtrum prius sit inuestigandum de sensibili aut de sensituo: de intelligibili aut de intellectuo. Intelligentium primo quod Albertus hanc questionem aliter format: vult enim quod operationes ad obiecta comparantur et non potentie et tunc vbi prius per intellectuum et sensituum potentie intelligebantur hic operationes intelligere deberemus. Innuat ergo hic Aristotelis modum quo in hac scientia est procedendum. Incipimus a cognitione obiectorum. et ex illis ad operationes procedimus ex operationibus autem ad potentias: ex potentijs vero substantiam anime inuestigamus. Intelligentium secundo secundum comentatorem comento decimo: quod in hac inquisitione oportet ire de eis que magis sunt nota apud nos ad ea que sunt latetiora apud nos et in hoc differunt scientie. scientiarum enim in quibusdam ea que sunt magis nota apud nos sunt precedentia vt in mathematicis et in quibusdam econuerso: vt in quibusdam que continentur in scientia naturali. ponit comentator differentiam inter mathematicam scientiam et naturalem quia in mathematicis cause sunt nobis notiores effectibus sed in naturalibus vt plurimum sunt nobis notiores effectus. Et notanter dixit vt in quibusdam que continentur et cetera. quia in naturalibus non semper effectus sunt nobis notiores suis causis. sed aliquando contingit oppositum: quoniam color et sonus sunt cause suarum specierum quas producant in medio uel organo sensus et tamen sunt nobis eius notiores vt patet. Intelligentium tertio. quod Albertus hic assignat duas causas propter quas iste questionum sunt necessarie. Prima est quia in quibusdam natura totius ex nobis magis nota quam suarum potentiarum. et similiter potentia est nobis magis nota quam sua operatio et operatio quam eius obiectum sicut patet in corporibus sensibilibus nam nos prius scimus naturam ignis in toto et per eam adscimus eius potentiam et operationem et id circa quod operatur. Quedam autem sunt que sunt nobis occultum quantum ad substantiam et potentias sed illa circa que operantur sunt nobis manifesta et ex illis deuenimus in noticiam operationum et ex operationibus in noticiam potentiarum. ex quibus postea manifestatur totum. cuiusmodi sunt aliqua circa que non cadit sensus: vt substancia separate et anima et cetera. Secunda causa est quia in hijs qui non subiacent sensibus sunt duo genera potentiarum nam quedam sunt actiue et quedam passiuę. In actiuis scimus quod potentia causatur ab essentia forme et operatio non dat speciem sed potius specificatur a forma. sicut operationem lucis dicimus lucere et in talibus rectus ordo doctrine est incipere a forma totius agentis deinde deuenire ad potentias operationes ac etiam obiecta. In passiujs vero est ordo nature potius

nota qd no
no not

quod no
no not

contrarius quoniam potentie passive carent specie per se et obiecta agunt in eas species suas sicut oculus nullam habet ex se visionis speciem sed est in potentia omnia visibilia et cum actu videt tunc coloratum ipsum immutat et ei imprimit speciem suam. Et in talibus obiecta que primo dant speciem operationi et potentia sunt secundum naturam propria actibus: et actus potentia et potentie que recipiunt speciem obiecti sunt propria toti sicut primo est color postea visio, postea visus et deinde anima sensitiva. Cum igitur utrumque genus istarum potentiarum in anima inveniatur oportet querere de viarum que viarum predictarum in doctrina de anima: sed de hoc infra quod sit sciendum videbitur.

Idetur autem non solum quod cognoscere utile esse ad cognoscendum causas antecedentium in substantiis sicut in mathematicis. quid rectum: et quid obliquum: et quid linea: et quid planum ad cognoscendum

quod rectis trianguli sunt equales sed econverso Accidentia conferunt magnam partem ad cognoscendum quod quod est.

Stenditur quod sicut substantia nos ducit in cognitionem suorum accidentium. sic accidentia nos ducunt in cognitionem substantie licet modo altero. Nam cum prius dubitasset utrum

in hac scientia sit procedendum a causa ad effectum vel econverso ostendit utramque viam utilem esse. et duo facta. primo quod dictum est. secundo declarat. Cum enim habeamus. De primo dicit quod cognoscere quod quid est et ipsam substantiam non solum videtur esse utile ad cognoscendum causas accidentium ipsis substantiis. et ex consequenti accidentia substantiarum sicut in mathematicis cognoscere quid rectum et quid obliquum. et quid linea et quid planum id est superficies est utile ad cognoscendum quod angulis rectis anguli trianguli sunt equales sed etiam contra accidentia conferunt magnam partem ad cognoscendum quod quid est et ipsam substantiam. Et intelligendum primo quod cognitio quiditatis substantie que habetur per eius definitionem nos ducit in cognitionem suorum accidentium propriorum. et econtra. accidentia propria substantie cum fuerint cognita nos ducunt in cognitionem quiditativam substantie. sed diversimode: quia in prima cognitione procedimus a causa ad effectum: cum principia definitiva substantie sint cause suarum passionum. sed in secunda procedimus econverso ab effectu ad causam: ut patet ex dictis. Qualiter autem ex noticia accidentis deveniat intellectus in cognitionem substantie in dubio apparebit. Et intelligendum secundo quod linea et rectum sunt principia trianguli: et persequens sunt eadem propter quas habere tres angulos equales duobus rectis in eodem triangulo. Ideo dixit Aristoteles quod cognoscere quod linea et quid rectum etc. est utile ad cognoscendum istam passionem. scilicet habere tres de ipso triangulo.

Et cum habeamus tradere sicut phantasia de accidentibus aut omnibus aut pluribus: etc. et de substantia habemus dicere aliquid optime omnibus. demonstrationis principium est quod quid est.

Declarat quod dixerat: et duo facta. primo habet secundo ostendit quod debet esse proprie definitiones: ibi Quare sicut quicquid. De prima dicit quod cum nos habemus tradere noticia sicut phantasia vel imaginationem de accidentibus. scilicet propriis omnibus aut pluribus: tunc et de substantia habemus dicere ali-

quid optime. scilicet notificando eam per suam definitionem. et supplementum est quod et econtra cum habuerimus definitionem substantie poterimus sua accidentia propria notificare. Cuius causa est quia ipsum quod quid est subiecti est principium omnis demonstrationis. scilicet per quam notificat aliquid passio de subiecto. Et intelligendum primo secundum commentatorem commento. 2. quod non omnia accidentia ducunt in noticia definitionis et substantie rei: quia non communia sed solum propria: nec sufficit cognoscere solum unum accidentem proprium ipsius substantie: sed oportet cognoscere omnia aut plura. Et unde per accidentia cognita per viam imaginationis intelligit commentator accidentia propria et essentialia. Et dicit enim sic. et non parat nobis cognitio substantie per cognitionem accidentium: nisi cum sciverimus accidentia propria essentialia aut omnia aut plura: tunc enim contingit ut iducamus meliorem definitionem substantie. Et intelligendum secundo. quod per definitionem quam Aristoteles dicit esse principium omnis demonstrationis intelligere debemus definitionem quiditativam subiecti que est causa omnium passionum ab eo fluentium. Verum autem in omni demonstratione potissima talis definitio sit medium aut definitio passionis post inquirere.

Quare sicut quascumque definitiones non contingit accidentia cognoscere sed neque de ipsis imaginari facile manifestum est quod dialectice sint et vane omnes.

Ostendit quod debent esse proprie definitiones: dicit eas tales esse debere quod per ipsas nobis appareat cause passionum et proprietatem rerum distinctam. quare secundum quascumque definitiones non contingit cognoscere accidentia. scilicet propria rei distincte neque de ipsis facile imaginari manifestum est quod omnes tales sunt dicte dialectice et vane. Et intelligendum secundum commentatorem commento. 1. quod omnia definitio per quam non cognoscuntur accidentia non est definitio nisi equoc: aut quia ea collocat aliquod falsum: aut quod componit ex causis remotis: aut accidentalibus. Exemplum primum ut homo est animal rudibile. Exemplum secundum ut homo est substantia animata sensitiva. Exemplum tertium: ut homo est animal compositum ex corpore corrente aut sedente et anima rationali. Et sic plures dubitationes occurrunt. Et prima est utrum accidentem ducat in cognitionem est quod quod est. et ipsius substantie. Et arguit quod non. Primo sic. Illud quod est principium notificandi accidentis non notificat per ipsum accidentem. sed substantia est principium notificandi accidentem. ergo etc. patet consequentia: et minor colligit in littera ubi dicitur: quod quid est: est principium omnis demonstrationis quod quod est autem principium ter ipsius substantie: ut colligit septimo metaphysice: et per demonstrationem notificat passio de subiecto: ut patet ex libro posteriorum. Maior autem probat: quod si illud quod notificat accidentem notificaret per ipsum accidentem tunc daret demonstratio circularis contra Aristoteles primo Posteriorum. Et secundo si accidentem duceret in cognitionem substantie: tunc sequeretur quod accidentem esset prius notum quam substantia: quod nihil notificat aliud nisi sit eo prius notum: ut patet ex primo posteriorum consequens falsum et contra Aristoteles. vii metaphysice dicitur quod substantia est prior accidente natura definitionis et tempore. Et Tertio quodcumque aliqua cognoscuntur a diversis virtutibus unum non confert ad cognitionem alterius: sicut patet de colore et sono: sed substantia et accidentem cognoscuntur a diversis virtutibus: quia accidentem cognoscitur sensu. substantia autem intellectu: ut videtur secundum huius quare etc. Et Quarto eadem sunt principia essendi et cognoscendi. Secundo metaphysice: sed accidentem non est principium essendi substantie: sed magis econtra: ut constat quare etc. Et in oppositum est Aristoteles in littera. Et pro dubio premitendum est primo quod duplicia sunt accidentia. scilicet propria et communia. Et Accidentem proprium est quod sequitur determinate ad unam speciem sic quod non aliam propterea: quod

Primus

fuit ex proprijs principijs illius speciei. ut se habet
risibilitas respectu hominis. ¶ Accidens No comune
e quod reperit i diuersis speciebus: sic albedo: nigredo
et reliq. h. ¶ Premittendum secundo q d: substantia du-
plex pot haberi i cognitio. s. cofusa et distincta. Cofusa
habet sciendo q e substantia vel corpus. Distincta vero
sciendo q e homo vel equ. et c. ¶ His pmissis ponant
conclusiones. ¶ Prima cofusio. Accidētia cōia nō ducūt
i distinctā cognitionē substantie: p q quod e eq̄lter
idifferens ad diuersas species substantie nō ducit i di-
stinctā cognitionē alicuius earū: ex quo nō e maior: ra-
tio d una q̄ de alia: sed accidētia cōia sunt huius ut su-
it premissum: quā et c. ¶ Secūda cofusio. Accidētia
cōia ducūt i cofusā cognitionē substantie. Ista cofusio
apud diuersos diuersimode declarat ostēdēdo modū
fm quē ex notitia accidentis cōis intellectus ducit i co-
gnitionē cofusā substantie. Quidā. n. dicūt q̄ itell-
ctus primo itelligit accidēs fantasiam: ut albedinē: aut cali-
ditatē: q̄ ab illo primo mouet. et q̄ tale accidēs e esse-
ctus substantie: que e eius subiectū: cū effectus natus sit
suā causam notificare: sequit q̄ i intellectus ex notitia il-
lius accidētis deducit i cognitionē substantie. Alij di-
cunt q̄ cū aliquod accidēs cōc fantasiam ab illo fantas-
mate virtute intellectus agētis abstractit species itelli-
gibilis entis p quā intellectus possibilis primo itelligit
ens: quod e suū primū obiectū: et quia cōceptus entis
significat substantiā et accidēs: licet p priū significet s. b
stantiam q̄ accidens: iō intellectus de cognitione entis
deducit i cognitionē substantie et accidentis: sed per
prius substantie quam accidentis quare ex cognitione
accidentis comunis habita per fantasiam deducitur
intellectus et noticiā cofusam substantie. ¶ Nonnulli vero
ponunt q̄ sicut virtus extimatiua elicit species isensa-
tas et sensatis: sicut extimatiua ouis elicit species ini-
micicie ex speciebus figure lupi coloris motus et reliq.
h. ¶ Ita intellectus q̄ e virtus valde nobilior poterit ex
cōceptu accidētis prius sensari elicere cōceptū substan-
tie non sensate. Quidā alij volunt q̄ fantasina nō rep-
sentat solū accidēs sed aggregatū ex accidētē et substan-
tia q̄ e eius subiectū: q̄ illud e quod primo mouet et iō
p fantasiam et primo itellctū nō e color: sed coloratū et ita
de alijs. Quia igit accidēs i cōcreto e p cognitū ab in-
tellectu in quo includit substantiā: cū intellectus illa duo.
s. substantiā et accidēs simul et cofuse vnica itell-
ctiōe itellerit: poterit sua virtute iter illa distiguere et vir-
tute p priū cōceptū disticte cōprehēdere: et hoc modo
ponunt cognitionē accidētis cōferre ad cognitionem
substantie. Et cū dicat hic substantiā et accidēs disticte
cōprehēdi: itelligi debet diuersis cognitionibus: nō
autē disticte. ut i secūdo pmissis expōsitū fuit. ¶ Ter-
tia cofusio. Accidētia p̄ria ducūt i distinctā cognitio-
nē intuitiua substantie sensibilib. ¶ Hec cofusio a Joan-
ne d. Andono i diuersis questionibus diuersimode de-
clarat. ¶ Primus modus e supponēdo de mēte comen-
tatoris 2^o de aīa comēto. lxiij. q. virtus cogitativa: q̄ ime-
diate ministrat intellectui. primo cōprehēdit vnica cog-
nitione i diuiduū substantie filius accidentibus proprijs et
comunibus in eo existentibus et non solum accidētia:
quia non solum accidentia: mouentur: sed totum ag-
gregatum ratione tamen accidētū. Cū aut virtus co-
gitatiua sic cōprehēdit tale aggregatū pp eius nobi-
litate et p̄fectione potest distiguere inter diuiduū sub-
stantie et accidētia p̄ria et cōia: et de ipsis diuersas co-
gnitiones in se pducere: nec ante q̄ faciat talē distincti-
onē potest mouere intellectū possibile: facta autē tali di-
stinctione. tūc a fantasmate illius diuidui substantie. ab-
strahet species vniuersalis sue speciei representatiua ab
intellectu agente. qua recepta in intellectu possibili in eo

causabit intellectio illius speciei substantie. Iste igitur
e primus modus fm quē accidēs p̄riū ducit i distin-
ctā cognitionē simplicem seu intuitiua substantie sensibi-
lis. q̄ accidēs p̄riū alicui substantie sensibilib. facit ad B
q̄ talis substantia diuidualis cogitē a cogitativa. q̄ si fi-
ne tali accidēte cogitari nō posset. et p consequens facit
ad hoc q̄ a cogitativa distinguēte iter diuiduū substantie
et accidens tale diuiduū fm se cogitē. ¶ Hac autē
substantia diuiduali fm se cogitata. tūc virtute itellec-
tū agentis a fantasmate seu intentione imaginata ipsi^o rep-
resentatiua existēte in cogitativa cābit species vniuersalē
sue q̄ditatis specificē vniuersaliter representatiua in itel-
lectu possibili: q̄ i eo recepta introducet ipsi^o intellectio il-
lius dierninate sp̄ci substantie sensibilib: cui^o illd erat acci-
dēs p̄riū ducit i distinctā cognitionē intuitiua substantie
sensibilib. ¶ Secundus modus est premitendo: q̄ si
cū materia prima est ens in pura potentia respectu for-
marum diuidualium tam substantialium q̄ acciden-
tialium: nec potest aliquā formam substantialem recipere:
nisi prius fuerit sufficienter preparata et disposita p
formas accidentales ibi proprias: sic intellectus possibili-
lis est ens in pura potentia i ordine ad omnes formas
abstractas: et vniuersales: siue fuerint species substan-
tiarum siue accidentium: neque potest speciem alicuius
substantie recipere: nisi prius disponat per species ac-
cidentium propriorum illi substantie. ¶ Hoc stante
patet qualiter accidentia propria ducunt i distinctam
cognitionem simplicem substantie sensibilib. hoc enī
faciunt pro quanto ipsa cogitata cooperante intellectu
agente imprimunt i intellectu possibili species itelligi-
biles ipsorum representatiuas: quibus preparatur in-
tellectus ad recipiendum speciem intelligibilem illius
speciei substantie: cui^o illa sunt propria accidentia me-
diante qua illa species substantie itelligitur. Confe-
runt igitur accidentia propria ad cognoscendum deter-
minatam quiditatem substantie: sicut agens dispositi-
uum confert ad actum ad quem preparat ipsum recep-
tium. et hec visus fuit velle comentator comento. ii^o
dum dixit q̄ non preparatur nobis cognitio substan-
tie per cognitionem accidentium. nisi cum sciuerimus
accidentia p̄opinqua essentialia aut omnia aut plura.
¶ Posset etiam ista conclusio declarari modis simili-
bus illis qui positi sunt de accidente cōmuni. sed ista pro-
nunc videntur sufficere. Quarta cofusio. Accidentia
propria ducunt i distinctam cognitionem discursiuam
substantie abstracte. ¶ Ista conclusio declarat pre-
supposito primo: q̄ p accidēs proprium non solum i-
telligo accidens alicui proprium existens in eo ut supe-
rius dictum fuit: sed extendo etiam ad operationem p-
priam transeuntem in aliud. Hoc dato arguitur sic:
Illud ducit i cognitionem distinctam discursiuam sub-
stantie abstracte per quod tanq̄ per medium probatur
talem substantiā abstractam esse: s̄ per aliquod accidēs
propriū ut per motum primū vniuersalem et semper
continuum tamquam per operationem propriam pri-
mi motoris probatur primum motorem esse ut patet
ex. viij. phy. quare et c. ¶ Patet consequentia cum mino-
ri et maior declaratur quia cum per primum motum
cognouerimus primum mobile: et primum motorem
in eo q̄ primum motor postea per discursum et racioci-
nium ex hoc deducitur i cognitionem ipsius secun-
dum quiditatem et essentiam: ut patet ex. xiij. metha-
physe: quoniam eiusdem est notificare si est et quid e
ut. vi. metha q̄ sic colligi potest: et secundo posterio-
rum: et simili modo probari posset q̄ accidentia pro-
pria ducunt i distinctam cognitionem discursiuam substan-
tie sensibilib: q̄ ex diuersitate operationū arguitur diuersi-
tate formarū et p̄posito a qb^o pueniūt. et ex tali opera

Libri

tione talem formam et tale compositum. Nam sicut transmutatio facit scire materiam: sic operatio formam. Ad rationes principales. Ad primam quod concedunt: quod demonstratio circularis est possibilis: primo in diuersis generibus demonstrationum: ut argumentum ostendit: quod accidens notificat substantiam demonstratione que est ab effectu ad causam: et substantia notificat accidens demonstratione per quod que est a causa ad effectum. Secundo in eodem genere demonstrationis: sed in diuersis generibus causarum: ut si demonstrare sanitatem per deambulationem et reuersum. Tertio in eodem genere demonstrationis: et cause: sed respectu diuersorum individuorum: ut si demonstrare pluuia per vaporem et est utrobique erit demonstratio per causam materiale: sed respectu diuersorum vaporum. Quod autem dicitur demonstratio circularis esse impossibile intelligit in eodem genere demonstrationis et cause: et respectu eiusdem individui. Hec autem responsio non videtur satisfacere: quia demonstrationes non sunt de indiuiduis: sed vniuersalibus propriis et impossibilibus aliter se habere: ut vult dicitur posteriorum. Unde in demonstratione particulari nulla premissa debet esse singularis: sed vna debet esse minus vniuersalis quam alia. Et si aliquando sumitur altera premissarum singularis illud fit gratia exempli solum ad ostendendum quod premissa in demonstratione particulari nota sunt equalis conditionis si cut in demonstratione vniuersali. Propter quod alij dicunt dicitur demonstratio circularis non est possibilis in eodem genere cause. Et cum arguitur illud esse possibile: quod pluuia demonstratur per vaporem et reuersum in genere cause materialis: hoc negant: quoniam demonstratio debet esse ex propositionibus per se ut patet primo posteriorum. Hec autem propositiones: ex pluuia fit vapor: aut ex vapore fit pluuia sunt per accidens: sic iste ex ente fit ens: aut ex aere fit aqua: ut patet per dicitur primo physicorum. quare et. Alij autem fuerunt dicentes quod licet aliquo modo demonstratio circularis sit possibilis aut argutum est: non tamen circulariter perfecta: ad quam requireret quod si. a. demonstratur b. et reuersum quod hoc fiat eadem intellectui: et quod pro tunc in vtroque processu illud ex quo fit demonstratio sit absolute notius illi intellectui: eo quod demonstratur et constat hoc esse impossibile quod impossibile est quod respectu eiusdem pro vno et eodem instanti. a. sit absolute notius. b. et reuersum. Ex his elige illam que tibi melior apparet. Ad secundam potest negari consequentia dicendo: quod non oportet quod omne quod notificat aliud alicui sit eadem prius motum. Nam species coloris est principium videndi ipsam et in visus non prius cognoscit species quam colorem. Et hoc primum modum declarandi tertiam conclusionem posset teneri quod intellectus prius intelligit substantiam quam actionem ut patet ex dictis. Sed hoc modum posset teneri oppositum. scilicet quod intellectus prius intelligit accidens quam substantiam sic prius eius specie recipit. Et cum adducit auctoritas dicitur vij. metaphysice quod substantia est prior accidente natura diffinitione et tempore. dicitur quod dicitur quod cognitio substantie est prior cognitione accidentis prioritate perfectionis sed non prioritate originis. imo magis contra. Ad tertiam dicitur quod maior est uera quam ille virtutes non fuerit inuicem subordinata sed si fuerit inuicem subordinata non oportet nunc autem sensus et intellectus inuicem subordinata in operando: ita quod sensus subordinat intellectui ut infra patebit. Ideo quicquid sensus potest cognoscere intellectus potest cognoscere sed non conuertit. Ad quartam patet quomodo habeat intelligi quod dicitur in secundo metaphysice. nam habet sic intelligi quod omnia que sunt principia secundum principia cognoscendi. sed non inuertitur. Secunda dubitatio est circa illam propositionem dicitur. Omnis enim demonstrationis principium est quodquid est. Vtrius in omni potissimum demonstratione medium sit diffinitio subiecti aut diffinitio passionis. Et quia hec dubitatio magis pertinet ad hoc posteriorum ipsam breuiter expediendo adducam solum opinionem probabiliores que habite sunt circa ipsam. Incontens tenet quod solum diffinitio subiecti est medium in potissima demonstratione. quoniam per dicitur primo posteriorum medium in tali demonstratione debet dicere quid et propter quid. et tale est diffinitio subiecti et non passionis. quoniam diffinitio subiecti dicit quid subiecti et propter quid passionis. Item dicitur hic dicitur quod quid est. scilicet subiecti. Principium omnis demonstrationis igitur. Et Egidius autem vult quod solum diffinitio passionis sit medium in demonstratione potissima. quia per dicitur primo posteriorum. ratio primi termini id est maioris extremitatis est medium in demonstratione potissima. maior autem extremitas est passio cuius inherencia ad subiectum demonstratur igitur. Et ad hanc opinionem videtur declinare. Alber. primo de anima adducens hanc rationem. Medium in demonstratione debet esse medium sed naturam. scilicet posterius primo et prius fore. tale autem est diffinitio passionis que est posterior subiecto quod est primum et prior passione que est finis. Subdit tamen quod siue medium. sit diffinitio subiecti siue passionis nunquam erit medium in propria demonstratione nisi per talem diffinitionem appareat quid sit passio et cui inest et propter quod causam. Unde priuatio luminis in luna non est sufficiens medium ad demonstrandum perfectam eclipsin de luna. sed requiritur hoc totum videlicet priuatio luminis in luna propter diametrale interpositionem terre inter solem et lunam ex motu ipsius in capite vel in cauda draconis infra gradus eclipticos proueniens. Ex quibus videtur velle quod diffinitio passionis quod demonstratur includens omnia genera causarum ipsius est medium in demonstratione potissima. Alij autem plures opiniones in simul copulauerunt dicens quod aliqui diffinitio subiecti est medium in demonstratione potissima: ut quoniam prius passio subiecti et eo demonstratur per diffinitionem suam aut quoniam posterior diffinitio subiecti demonstratur per eam ut materialiter per formale. Alij autem medium est diffinitio passionis ut dum passio posterior demonstratur de subiecto per passionem priorem. Alij plures ad hoc inueniunt sunt passionem. scilicet sequendo viam Alberti. Ad rationes oppositas respondet. Ad primam dicitur quod medium in demonstratione potissima debet dicere quid et propter quod passionis ut ostensum est supra. Ad secundam concedit quod diffinitio subiecti est principium omnium demonstrationum per quod demonstratur aliquid passio et illo subiecto et non aliter. sed ex hoc non sequitur quod sit medium in illis demonstrationibus. quia differunt esse principium et esse medium ut patet ex libro posteriorum.

Dubitatio autem habent passionem anime vtrius communes sint omnes et habentis: an sit aliqua anime propria ipsius hinc accipere quidem necessarium est: non autem leue uidetur aut plurimorum quidem nullum sine corpore pati neque facere ut irasci considerat desiderat et omnino sentire: maxime autem assimilatur proprio intelligere. Si autem et hec fantasia quedam: aut non sine phantasia non contingit utique nec sine corpore esse. Sic remouet dubitationes circa operationes seu passionem anime. Et diuidit in duas. quia primo habet dubitationem tractat. Secundo ostendit naturale et dyalecticum habet passionem differentem diffinire. ibi. Differentem autem diffiniet. Prima itaque in duas. quia primo mouet questionem. et soluit. ibi. De autem

ad in m dicitur per

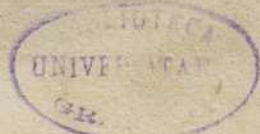
Primus.

De prima dicit quod est dubitatio vtrum omnes passio-
nes anime sint communes anime, & corpori an sit aliqua pas-
sio propria ipsi anime que nullo modo a corpore depen-
dentiam habeat: Hoc enim est necessarium accipere & in-
uestigare ad sciendum naturam ipsius anime, & scire hoc
non est leue sed valde difficile. ¶ Videtur autem. Sol-
uit dubitationes & duo facit. Primo quod dictum est so-
lutiones declarat. ibi Videtur at & aie p^o i duas q^o p^o soluit
secundo ostendit vtilitatem huius inquisitionis ibi Si qui-
dem igitur De prima dicit quod multe sunt anime passio-
nes seu operationes de quibus est manifestum q^o corpo-
ri comunicantur eo quod non sunt sine actione aut passio-
ne facta in corpore, sicut sunt irasci considerare desiderare &
vniuersaliter sentire. Dubium tamen est. De intelligere
cum videatur esse anime proprium & corpori non comu-
nicari. Veruntamen quia intelligere aut est fantasia aut
non est sine fantasia ideo sine corpore esse non potest.
¶ Intelligendum primo secundum comentatorem co-
mento duodecimo, quod Aristoteles hic intendit duas
questiones de operationibus anime. ¶ Vna est vtrum
omnes operationes anime habeant communicationem
cum corpore aut non. ¶ Secunda est dato quod aliqua
operatio anime non comunicetur corpori vtrum sit in re-
bus existentibus in corpore aut non. Et post subdit duas
propositiones quarum prima est. Possibile est vt ali-
quod non comunicans corpori sit existens in rebus exi-
stentibus in corpore. ¶ Secunda est. Possibile est vt
actio alicuius non comunicantis corpori sit non existens
in aliquo eorum que sunt in corpore. ¶ Vbi comenta-
tor per actionem comunicatam corpori intelligit illam
que indiget corpore vt subiecto vel instrumento in quo
recipitur. Et per non comunicatam corpori intelligit
non indigentem corpore illo modo. Per actionem autē
existentem in rebus que sunt in corpore intelligit illam
que ab obiecto corporeo & in corpore existente dependet
& per oppositam opposito modo. ¶ Prima igitur pro-
positio verificatur de intellectu: qua intelligitur lapis
vel lignum. Illa enim est actio non comunicata corpori
quia non indiget corpore: vt obiecto vel instrumento: ex
quo intellectus est potentia non organica: & non mixta
corpori: & est existens in rebus existentibus in corpore:
quia dependet a fantasmate corporeo: & in corpore existen-
te vt ab obiecto. ¶ Secunda autem verificatur de intel-
lectione eterna intellectus agentis: qua per propriam sub-
stantiam seipsum intelligit. Illa enim est actio non comu-
nicans corpori: quia intellectus agentis: qui neque est
corpus neque virtus in corpore: vt in tertio ostenditur:
& est non existens in aliqua eorum: que sunt in corpore
idest a nullo corporeo: vt ab obiecto dependens: ex quo
a fantasmate non dependet. Ex quibus patet intellectus
illarum questionum quas mouet comentario: & etiam ea-
rum solutio. ¶ Albertus autem hic per nitres proposi-
tiones. ¶ Prima est quod aliqua est operatio anime: que
comunicatur corpori: patet de visione & alijs huiusmodi
¶ Secunda est quod aliqua est operatio anime que non
comunicatur corpori: sed comunicatur comunicanti cor-
pori: patet de intellectu qua lapis vel lignum intelli-
gitur. Non enim comunicatur corpori: quia non recipitur
in corpore: vt in subiecto vel instrumento: sicut recipitur
visio: sed comunicatur comunicanti corpori pro quanto
a fantasmate dependet. vt ab obiecto: quod est indigens
corpore: vt subiecto vel instrumento. ¶ Tertia proposi-
tio est quod aliqua operatio non comunicatur corpori: ne-
que comunicatur comunicanti corpori: patet de intel-
lectione: qua anima intelligit se: aut aliquam intelligenti-
am abstractam per species elicita a fantasmate non de-
pendentes: aut per lumen ab intelligentia sibi influxum.
¶ Et si contra ista adduceretur Aristoteles hic qui velle

videtur quod nulla sit operatio anime: ad quam nullo modo
concurrat corpus. Respondetur secundum Aucropm:
quod dicitur Aristoteles sic habet moderari: videlicet
quod nulla sit operatio anime noua: vel que sit eius ope-
ratio vt corpori est vnita que aliquo modo a corpore non
dependeat: qualiter non est de intellectu ne eterna intel-
lectus agētis. Secūdu autē Albertū dicit pōt Ari. velle q^o
aia fm nullā potentia operat: dū corpori est vnita: a qua
non possit prouenire operatio a corpore aliquo modo de-
pendentiam habens. ¶ Cum quo etiam concedendum est q^o
ab aliq^o illarū prouenit potest operatio que a corpore nul-
lo modo dependet. vt patet ex dictis. ¶ Intelligendum se-
cundo. q^o Ari. dicit. q^o intelligere. aut est phantasia. aut non
ē sine phantasia. capiendo fantasia p^o operatione fantasi-
ea. Loquitur. n. sub distinctione pp antiquos q dicebāt ielle-
ctū non differre a sensu seu fantasia. & ex pnti intelligere
esse fantasari. q^o aduc nō ē manifesta differentia inter in-
tellectū & sensū s; infra manifestabit. Et ostēdet q; i intelligē
nō sit fantasari. tñ absq; fantasari eē nō potest.

¶ Si quid igitur anime operum aut passionum
propriū: continget utiq; ipsam separari si vero
nullum est proprium non erit utiq; separabilis. s; sicut
recto in quantum recto multa accidunt: vt tan-
gere eneam speram fm punctum: non tamen tan-
git ab hoc separatim. rectum. In separabile enī
siquidem semper cum quodam corpore est.

¶ Ostendit vtilitatem huius inquisitionis. Dicit q^o ex
hoc apparet an aliqua operatio anime sit abstracta: vel
non: & hec est questio quam homines maxime desiderant
scire de anima. q^o ex hoc sciri potest. an anima sit a corpore
separabilis: aut non. Et loquitur conditionaliter quia hoc
magis apparebit in tertio dicens: q^o si aliquid operum ē
propriū anime: tunc illud opus est separabile idest sepa-
ratim anime competens & corpori non comunicatum.
Si vero nullum operum anime sit sibi propriū: tunc il-
lud opus non est separabile. idest separatim anime com-
petens. Et hoc per exemplum declarat: quoniam sicut li-
nea recte multa accidunt. fm q^o linea recta est. scilicet fm
esse quod habet in materia naturali. vt tangere eneam spe-
ram fm punctum & tamen linea recta non tangit eneam
speram fm punctum separatim. quin ad illum contactum
concurrat corpus subiectum. quoniam fm esse naturale
nunquam inuenitur absq; corpore. ita supple si anima sit
a corpore separabilis habebit operationē aliquam ad quā
non cooperabitur corpus. ¶ Si vero anima non sit a cor-
pore separabilis nulla erit eius operatio ad quam corpus
non concurrat. ¶ Intelligendum primo. q^o comentato-
tor commento. xij. mouet dubium contra modum arguē-
di Aristo. qui est talis. Si aliqua operatio anime est sibi
propria illa est separabilis. ergo si nulla est sibi propria nō
est separabilis. Videtur quod hic modus arguendi nō
valeat. quoniam arguitur a destructione antecedentis. ad
destructionem consequentis. & sic arguendo consequen-
tia non tenet. sed committitur fallacia consequentis. ¶ Ad
hoc adducit comentator: responsum themistij. qui dicit
q^o quando consequens possibile est esse cum antecedente.
idest accipitur vt possibile vel contingens sequi ex an-
tecedente: tunc licet arguere a destructione antecedentis
ad destructionem consequentis. vt si hoc visibile est ani-
mal. possibile est vt sit homo. sed hoc visibile non est ani-
mal. ergo impossibile est vt sit homo. Sed quando in p^o
positionibus hypotheticis continuatis consequens necessa-
rio sequitur ad antecedens: tunc oportet arguere a destru-
ctione consequentis inferendo destructionem antecedentis.
Argumentum autē Ari. est in propositionibus existē-
tibus in dispōne prima. q^o re. ¶ Hec tñ solutio nō v^o
sufficere. q^o ista p^oditionalis. Si aliqua operatio ē p^o aie



illa est separabilis: aut est vera: aut non: si sic consequens sequitur de necessitate ex antecedente et per consequens oportebit arguere a destructione consequentis ad destructionem antecedentis. si non tunc assumptum Arist. erit falsum. ¶ Ideo aliter respondet Egidius dicens quod quoad conditionalis est ex terminis conuertibilibus. tunc utroque modo possumus arguere ut patet. et sic est in proposito. quia ista conuertuntur operatio anime propria et operatio anime inseparabilis: quare etc. ¶ Intelligentium secundum: secundum comētorē quod cum Arist. dicit quod linea recta non contingit cneam speram separata a corpore. logē de contactu vero et naturali non de contactu mathematico. Et differunt isti contactus. quia in mathematicis que se tangunt continuantur et habent ultimū idem: Sed in naturalibus quibus ultima se tangentium sunt simul. sunt tamen diuersa propter diuersitatē formarū substantialiū diuersa ultima sibi determinantium.

¶ Identur autē z aie passionēs oēs cū corpore eē: ira: mansuetudo: timor: z misericordia: cōfidentia: adhuc gaudium: z amare: z odire: simul enim his patit aliqd corpus. Indicat autē hoc aduris quod z manifestis passionibus cōcidētibus nihil exacerbari. aut timere aliquando: aut z paruis z obilib⁹ moueri quū accēdat corpus: z si sic se habeat quū irascitur ad huc aut magis hoc manifestū. nullo. n. tribili imminente. in passionibus fiunt his aliquid timentes.

¶ Hic declarat Arist. oēs passioēs aie aliquo mō corpore cōmunicari l3 vna sit magis cōiicata altera. cū ad aliqz exīgat physica alteratio z mot⁹ local. sic i passionib⁹ aie cōcupiscibilis. Ad aliquam vero erigitur solum aliatio spiritalis. ut in alteratione sensus. Et diuiditur in duas. quia primo facit hoc secundo inserit duo correlaria. ibi se cūda. Si autem sic. ¶ De prima dicit. quod omnes operationes z passionēs anime videntur esse cum corpore. quod maxime patet in passionibus anime concupiscibilis. sicut sunt ira mansuetudo timor: misericordia. z reliqua huiusmodi que non fiunt absqz motu locali cordis dilatationis z constrictionis. z absqz physica alteratione: quod p3 per signum. quia secundum quod homines sunt diuersarum cōplexionum z differenter alterationem incurrunt in his passionibus differenter se habent: Sunt enim quidam quod fortibus z manifestis periculis superuenientibus nihil p uocantur ad iram propter eorum slegmaticam complexionem frigidam z humidam ineptam ebullitioni. z aliq in talibus nihil timent sicut qui multum sanguinis habēt z corda calida. Alij autem aliqui a paruis z debilibus causis superuenientibus cito incitantur ad iram ut dum corpus est facilius irascibile z ferē ita dispositum ut in colericis accidit habentibus corda calida z sanguinem leuem. qui facile sursum mouetur. ¶ Et ad huc hoc ē magis manifestum in his qui fiunt timentes. quando nulla est causa timoris ut accidit in melancholicis qui sunt frigidi z siccī pauci spiritus z modici caloris in corde in quibus propter vapores melancholicos nigros ascendētes fantasmata. apparente terribili. fiunt iducētes timorē.

¶ Si autem sic se habet manifestum quoniā passionum rationes in materia sunt quare termini tales. ut irasci motus. quidem talis corporis: aut partis: aut potentie ab hoc z gratia huius.

¶ Inset duo correlaria ibi secundum. Et propter hoc. ¶ Primum correlarium est. quod ex quo omnes passionēs anime comunicatur corpori. z ad eas cooperatur corpus manifestum est quod omnes hnt diffiniri p corpus z p materia: ut sibi diffiniatur. ira. dicemus quod est motus talis

corporis aut partis: ut cōdis vel sanguinis aut talis potentie scilicet irascibilis. ad hoc quia ab apparenti par uipensione z gratia huius quia propter appetitum doloris in contrario. Sed propter appetitum pene in vindictam. ¶ Intelligentium quod i hac diffinitione ire explicatur plures cause ipsius. ¶ Primum causa materialis. cum dicitur motus talis corporis quando sanguis accensus est l3 partis: scilicet cordis quoniā ira i cor primo mouetur constrigendo dum homo conturbatur: z postea dilatando dum querit punitionem: vel huius potentie: scilicet irascibilis pro quanto tali corpori vel parti existit vnita. ¶ Secundum causa efficiens dum dicitur ab hoc: scilicet apparenti paruipensione. nam tunc aliquis irascitur duz videt se apparenter paruipendi. ¶ Tertio causa finalis dum dicitur gratia huius: quia propter appetitum pene in vindictam

Et propter hec igitur iam phisici est considerare de anima: aut omni huiusmodi.

¶ Secundum correlarium. Ad phisicum pertinet considerare de anima. ¶ Probatur ad eundem pertinet considerare operationem z illud cuius est operatio. sed passionēs predictę sunt operationes anime z de illis cōsiderat phisicus. ergo z de anima habet considerare. ¶ Itē ad naturalem pertinet considerare de passionibus quia in eorum diffinitionibus ponitur materia: ut patebit secundo huius igitur z cetera. ¶ Videndum est ergo utrum omnis anima sit actus z perfectio materie: aut non. Si sic naturalis habet considerare de omni anima si non naturalis habet considerare de omni anima que est huius scilicet perfectio materie. ¶ Intelligentium primo Arist. dicere: aut omni aut huius propter intelligentias supercelestes: que a quibusdam dicuntur esse anime celorum de quibus quo ad propter quod z sim earum substantias nō habet phisicus se intrmittere: sed solum quo ad quia est z per comparisonem ad motum ex quo nō sunt perfectiones materie aut corporis. nec sim esse: nec sim earum primas operationes. ¶ Intelligentium scdo quod anima dupliciter potest diffiniri. Vno modo per intrinsecam tantum z talis diffinitio pertinet ad diuinum. Aliomodo per extrinsecam ut per proprium subiectum aut per operationes eius: z talis diffinitio pertinet ad naturalem: ut in secundo huius patebit. ¶ Hic cadunt alique dubitationes. ¶ Prima dubitatio est quia Arist. videtur sibi contrarius. Nam superius in illa parte. Inquirimus autem. dixit quod passionum anime quedam sunt proprie z quedam communes. hic autem velle videtur omnes esse communes. Arguit enim sic: si aliqua operatio esset propria aie maxie est intelligere: sed intelligere non est operatio ei propria: quia intelligere aut est fantasia aut non est sine fantasia cum ergo fantasia sit operatio organica: non poterit fieri intelligere nisi corpus aliquo modo concurrat. ¶ Secunda dubitatio est quod si solum forme z operationes que sunt perfectiones materie sunt phisice cōsiderationis: ut hic inuit Arist. tunc sequeretur quod de intellectu non haberet phisice considerare vel se intrmittere cum nullius corporis sit actus ut dicit Arist. in 3^o. huius z neqz sit virtus in corpore ut ibidē Auerrois asserit: consequens autē est falsum ut p3 ¶ Respondet ad primā quod dupliciter aliqua operatio dicitur cōis aut propria. Vno modo illa operatio dicitur propria aie que in sola aia subiectiue recipitur: z illa comunis anime z corpori que in composito recipitur: ut in subiecto. ppinquo: z hoc modo concessit Arist. superius aliquā operationem aie esse propriam: z aliquam comunē. ¶ Alio modo dicitur aliqua operatio aie propria ad quam nullo modo concurrat corpus: sicut corporeū tāqz subiectū ut organū aut tāqz obiectū. Et illa appellat cōis ad quā corpus siue corporeum aliquo modo illoz modoz cōcurrit: z hoc modo vult hic Aristoteles nullam operationem anime esse propriam. quod ad intelligere de quo maxime videtur: quod si

Primus

operatio anime ppria tanq̄ obiectum concurrat fantas-
ma: quod est corpus siue corporeum et extensione organi
virtutis sensitivae interioris extensum: et hoc intelligi debet
de anima et corpore est unita. De anima autem intellecti-
ua secundum se accepta: sicut Averoyms aliter esset dicen-
dum, ut patebit in tertio huius. Et similiter post separa-
tionem eius a corpore secundum catholicam fidem: tunc enim in-
telligit per species aut habitus in eo conservatos: aut per
lumen ab intelligentia sibi imissum absque concursu ali-
cuius corporei: ut alibi habet inquiri. Ad secundam du-
bitationem Averoyms diceret quod licet intellectus non sit pu-
sectio materie quo ad esse sicut alie forme materiales: est ta-
men quo ad suam operationem primam: et hoc sufficit ut de
ipso quo ad quid consideret physicus. Et si ides autem ca-
tholica diceret ipsum esse perfectionem corporis per in-
formationem et quo ad esse: et non solum quo ad operari:
et quod est abstractus abstractione opposita extensioni et edu-
ctioni de potentia materie et non aliter.

Differenter autem diffiniuntur physicus et dialecti-
cus unumquodque ipsorum ut iram quod est: hic
quod enim appetitum recodristationis: aut ali-
quid huiusmodi ille autem feruorem sanguinis aut ali-
quid circa cor: horum autem alius quod assignat materi-
am alius vero speciem et rationem.

Ostendit dialecticum et physicum differenter se habere
in diffiniendo has anime passiones: et duo facit: quia pri-
mo ponit hanc differentiam: secundo separat naturalem
ab alijs artificibus: ibi secunda. **A**ut non est aliquis.
Prima in tres: quod primo ponit differentiam illam: secun-
do ostendit diffinitionem naturalem esse magis comple-
tam diffinitione dialectica: tertio distinguit diuersa gene-
ra diffinitionum: ut appareat que illarum sit naturalis: ibi
secunda. **R**atio quidem enim: ibi tertia. **S**icut domus
De prima dicit quod physicus et dialecticus diuersimode dif-
finient unamquamque harum anime passionum. Unde si de-
beat diffiniri ira dicit dialecticus ipsam esse appetitum re-
codristationis et doloris in contrario. Naturalis autem
dicit eam esse feruorem sanguinis aut spiritus circa cor:
et naturalis sic diffiniendo diffinit per materiam: dialecti-
cus vero per formam. **I**ntelligendum sicut in comentato
rem comentato. xvj. quod naturales differunt a disputatoribus
sicut loycis in modo diffinendi: quoniam disputatores diffi-
niendo dicunt formam tantum: naturales vero dicunt ma-
teriam: nam cum naturalis sit artifex realis considerat for-
mam sicut esse reale et ut habet esse in materia: Ideo eam
per materiam diffinit: dialecticus vero quia est artifex ra-
tionalis diffinit accipiendo solum rationem et formam abs-
que hoc quod in talibus diffinitionibus ponat materiam.

Ratio quod enim hec species rei necesse est habere esse
in materia aliusmodi si erit.

Decarat diffinitionem naturalem esse magis completam
diffinitione dialectica: cum enim dixerit dialecticum diffi-
nere per formam tantum et naturalem per materiam: sub-
dit quod ratio siue quidditas exprimens per diffinitionem est
species rei id est forma que est in re et in materia: et ne-
cesse est hanc si erit esse in huius materia id est in materia
sibi proportionata: et quia sicut aliquid se habet ad esse
ita ad cognosci et diffiniri. Ideo diffinitio de forma que est
in materia nunquam erit perfecta nisi in eo ponat materia.

Sicut domus ratio quid quedam talis: quod co-
operimentum prohibens corruptiones autem ym-
bribus et caumatibus: hec autem dicit lateres et la-
pides et ligna alia vero in his specie pp ista que igitur
naturalis harum utrumque circa materiam rationem
ut ignoras aut que circa rationem somnum aut ma-

gis quod est ex utrisque illoz at quis uterque:

Distingunt diuersa genera diffinitionum: ut ostendat
que est naturalis et que non dicitur: quod est vna diffinitio domus
data solum per formam quod est cooperimentum probi-
bens corruptiones a ventis himbibus et caumatibus.
Alia est que dicit solum materiam: ut quod domus est lapi-
des lateres et ligna. Tertia vero est que dicit species et for-
mam in his. id est in tali materia. quod lapidibus lateribus et lignis
et propter ista. id est propter talem finem. scilicet ut prohibeat cor-
ruptiones etc. **E**t tunc querit Ari. que istarum diffini-
tionum est naturalis. aut illa que dicit materiam tantum:
aut illa que dicit tantum formam. aut magis illa que dicit
utrumque. scilicet tam materiam quam formam. **E**t respondet
Ari. dicens quod utraque id est utraque diffinitionum dicentium
materiam est naturalis. siue dicat materiam tantum. siue
materiam et formam diffinitionem autem dicens solum formam
non est naturalis. **I**ntelligendum primo sicut Egidius
quod Ari. illam diffinitionem appellat formalem que est de-
monstrationis principium et que imponit alijs necessitate
illam vero materialem que est demonstrationis conclusio
et cui necessitas imponitur. **E**t ergo finis imponat ne-
cessitatem agenti et agens forme et forma materie. sequitur
quod diffinitio data per causam finalem efficientem et forma-
lem. est formalis respectu diffinitionis dare per materiam
quare Ari. loquendo de diffinitionibus non distinguit
inter finem et formam. et omnes datus per illas causas ap-
pellat formales. vnde appetitus vindicte est finis ire. et pro-
hibere corruptiones a ventis etc. est finis ipsius domus et
tamen ab Aristotele. dicuntur diffinitiones formales dicitur
etiam posse quod ille diffinitiones sunt formales quod dan-
tur per formam licet etiam dentur per finem quoniam for-
ma et finis coincidunt in idem ut patet per Aristotelem. sicut phy-
sicoz. **I**ntelligendum secundo secundum commentato
rem comentato. xvj. quod qui accipit materiam in diffinitio-
ne et dimittit formam in diffinitione diminute accipit. qui
autem accipit formam et dimittit materiam extimatur quod di-
mittat aliquid non necessarium. sed non est ita. quoniam
forma debet accipi in diffinitionibus secundum dispositione-
nes in quibus existit. **P**hilosophus ergo qui diffinit per
materiam et formam melius diffinit quam loycus qui diffinit
per formam tantum tamen diffinitio loyci per formam ta-
tum est perfectior naturali que est per solum materiam.
Unde ut secundo posteriorum habetur triplex est diffini-
tio. Vna que est principium demonstrationis et hec dicit
formam tantum. Alia est que est con- demonstrationis et
hec dicit tantum materiam. Tertia vero que est tota dem-
onstratio positione differens et hec dicit utrumque.

Aut non est aliquis qui circa passiones materie
non separabiles: sed physicus circa omnes que cum
quod huius corporis et huius materie opera et passio-
nes sunt circa quascumque autem non huius alius ut
de quibusdam quidem artifex est si contingat ut in-
structor aut medicus non separabilium quidem in
quantum autem non talis corporis passiones sed
ex restrictione mathematicus secundum aurem quod
omnino sepeate primus philosophus.

Sperat naturalem ab alijs artificibus in modo consi-
derandi de passionibus seu formis. et tria facit. **P**rimo
quod dicitur est. **S**ecundo quod digressionem fecerat reuertit
ad principale propositum. **T**ertio continuat dicta dicen-
dis ostendendo qualiter de anima sit inquirendum. ibi
secunda. **S**ed redeundum: ibi tertia. **I**ntendentes autem
De prima dicit quod non est aliquis quod consideret passiones et
operationes corporis physici inseparabiles ab eo inqua-
tum inseparabiles sunt nisi naturalis qui considerat om-

nes passionis materie naturalis. h3 q sunt passionis ei⁹ a principio q est natura. Passiones autē que insunt corpo ri naturali inseparabiliter h3 q inseparabiles sunt non q dez p principiu q est natura et ex necessitate. Sed p arte et voluntate et contingenter considerat artifex mechanicus sicut instructor. i. carpentarius et medicus. s. cyrrugicus: qui considerat formā instrumenti manualis. Sed passioes nō separabiles a corpore naturali h3 esse: s3 solum fm dif finitionē considerat mathematicus. Ea autē que sunt sepa rata a corpore seu materia tam fm considerationē q3 fm ef se considerat primus philosophus. ¶ Intelligēdum q na turalis differt ab artifice pratico mathematico et diuino in considerando quoniā naturalis considerat iseparabilia a cor pore naturali et fm esse et diffinitionē sicut formaz carnis aut ossis et fm q sunt in corpore naturali a principio q est natura. Artifex autem praticus considerat passionis a cor pore naturali inseparabiles vt supra que ei insunt non a natura sed p arte aut voluntate sicut formā domus aut al terius rei artificialis. Mathematicus considerat formas et passionis inseparabiles a materia naturali fm esse sepe ra biles tamē fm diff. nitionē sicut sunt linea et superficies et reliqua huius: in quoz diffinitionibus fm q de ipsis cō siderat mathematicus non cadit materia sensibilis sed so lum intelligibilis. Vnde q3uis mathematicus abstrahat a materia sensibili i. non tamē abstrahat a materia intelli gibili: nō. n. considerat circulum absq3 semicirculis qui sūt partes eius quantitatiue: et ex cōsequēti materia intelligibi lis et quātitas de qua ē geometria respectu suarum passio num dicitur materia intelligibilis. Diuinus vero consi derat abstracta a materia sensibiliū secundū esse q3 fm d fsi nitionē et etiā a materia intelligibili sicut deū et alias intel ligētias separatas licet cum hoc consideret etiā materialia fm quiditates eorum.

Sed redeūduz ē vnde venit sermo. dicebam⁹ autem q passionis anime nō separabiles a physsi ca materia aialiu inquantū tales existunt furoz et timoz: et nō sicut linea et planum.

¶ Reuertitur ad principale propositū dicens q passioes anime de quibus sicbat sermo inseparabiles a materia phy sica animalium h3 q inseparabiles sunt sicut furoz et timoz id est sunt inseparabiles tam fm esse q3 fm diffinitionem et non sunt sicut linea et planū. i. superficies: hoc est nō sūt inseparabiles solū h3 esse nō autē h3 diffinitionem.

Intedentes autem de anima necesse est simul dubitantes de qbus dubitare oportet: p̄t̄sentes primorum oppositiones comprehendere quicūq3 de ipsa aiquid enunciarunt: vt bene quidez dicta accipiamus: si vō aliqd nō bene vereamur. Pr̄i cipiu autē questionis apponere que maxime vidēt ipsi inesse fm naturam. Animatum igitur ab ian mato in duobus maxime differre videtur: motu et sensu: accepimus autem et a progenioribus fere hec dno de anima.

¶ Continuit̄ se ad tractum dicens q nos intēdētes det minare de aia necesse est sil dubitantes. i. dubia mouētes de quibus dubijs abundare o3 per trāsētes prouidē anti quorum opiniones cōprehendere quicūq3 aliquid d ipa anima enunciauerūt: vt si qua fuerint ab eis benedicta d anima ea accipiamus. Si vero aliquid non bene illud ve reamur et renuamur. ¶ Sic occurrunt aliqua dubia.

Pr̄imū dubiū est vtrum locus diffiniat solum per for mam. Arguit q non. p̄ sic. ¶ Ille qui diffinit per mate riam non diffinit solum per formam: sed locus est hui⁹ igit̄. patet consequentia et maior: minor autem arguit

quia locus diffinit si logisimum per propositiones que sūt eius materia et similiter demonstrationem per prima vera et imediata: et ita d alijs: quare et. ¶ Secūdo qui diffinit p cōpositū ex materia et forma non diffinit p solā formā: s3 dyalencus est huiusmodi cū diffiniat hominē p animal ra tionale et animal est quid cōpositum ex materia et forma q re et. ¶ Tertio q diffinit per genus et differentiā nō diffi nit solum per formā cū genus dicat materiam et dria for mā. s3 locus est hui⁹ igit̄. ¶ Quarto si locus diffini/ ret solū per formā tūc non posset diffinire cōposita ex ma/ teria et forma consequēs falsum et patet cōsequētia q3 for/ ma non predicatur de illo cuius est forma saltem in recto et diffinitio debet hoc modo de suo diffinuo predicari qre et. ¶ In oppositū est d. x. in littera. In hac questione i ueniuntur plures modi dicendi. ¶ Primus est Alberti ponentis talē distinctionem de forma q dupliciter sumit. Vno modo p altera parte cōpositi que materiam isor/ mat et perficit. Alio modo sumitur pro re sumpta sub quī busdā suis formalibus rationibus seu itentionibus cōmu nibus ab ea abstractis et forma diffinit sic sumpta est eadē res cū toto diffinito sumpta tamē sub ratione prouidē et no/ tiori: vt fm q ipozat cōceptu sui generis aut cōceptu sue drie partes. n. diffinitionis sunt forme. Vnde licet genus fm q est pars speciei se habeat vt materia vt tamē dicit̄ tū se habeat vt forma et ē forma generalis et differentiā dī forma pp̄ia. ¶ Tunc dicit q locus nō diffinit p formā p̄ modo sumpta vt probat̄ alicue rationes superi⁹ adduc re. s3 diffinit p formā sumpta secūdo modo. s. p genus et di fferentiā. ¶ Sed tunc est dubiū quia cū metaphysicus ē diffiniat p genus et differentiā tūc inter eos non erit differē tia in diffiniendo. ¶ Respondet q licet tā metaphysic⁹ q3 locus diffiniat hominē p aial rationale. differenter in considerat illam diffinitionē: quoniā metaphysicus considē rat illā vt dicit quiditate diffinit. locus vō vt est instru mētū ducēs intellectū innotūiam diffinit et considerat p̄es diffinitionis i ordine ad inētionis secūdas vt fm q3 vna est genus et altera differentiā. ¶ Secūdo modo que po nit Joannes Zandonus i quibusdā suis questionib⁹ vbi vult q locus diffiniat p formā verā ipsius cōpositi: s3 tū nō diffinit p eā vt habeat rationē pris s3 vt sub ea specula tur tota res cōposita q3 vt sic habeat rationē totius et ipoz/ tatur p genus et differentiā. Vnde fm eū forma substātiat dicit totā quiditate cōpositi et mā nō est pars quiditatis ei⁹ s3 solum ē differēs qditate p quāto est subiectum in quo forma fundat̄ et substētat. ¶ Tertius modus fuit aliq uo rū dicitūm q tā naturalis q3 locus pot̄ diffinire per for mā tū et p materiā tū: et q d. x. solum posuit differētiās it̄ eos quātū ad diffiniēdū anime passioes volēs q dy a leticus illas diffinit solū p formā physsicus autem p mate riā: q3 patet p verba d. x. dum dicit. Differenter autem diffiniat physsicus et dyalencus vniquodque ipoz. s. ani/ me passionū vt irā et. Quicqd tamē sit mihi vidēt q loy cus diffiniēdo entia rationis aliquando diffinit p materi am vt primū argumentū ostendit. sed diffiniēdo entia rea lia diffinit solum per formā q3 diffinit ea solū p genus dif ferētiā. Quare autem d ffinitiō data per genus et disse rentiam dicatur formalis tantum apparuit in questione q̄ liter diuersi id diuersimode exponunt. Ad rationes ad p mam patet. ¶ Ad hāc fm Albertus patet q aial vt ani/ mal dicit totū solū sub simplici formali ratione acceptū. vñ de oēs itentiones quinq3 vniuersalium sunt simplices ex cepta itentione speciei. Secundum Joannem Zandonū aial dicit solam formā animalis: acceptā tamē vt habeat ra tionē totius et sic quomodocūq3 sumatur animal: vt aial aut est sub itentione generis aut vt dicit solā quiditatez habētē rationem totius dicit solam formam et nō cōpo/ situz ex materia et forma: licet tamē illa res que est animal

Ames
i.

secundus

fit composita ex anima et corpore et non sit simplex. Et per idem patet responsio ad rationes sequentes. ¶ Secundum dubium est: utrum naturalis diffiniatur per materiam. Arguitur quod non: primo sic. Si naturalis diffiniatur per materiam: aut ergo per materiam intelligibilem: aut per materiam sensibilem per sufficientem divisionem. non per materiam intelligibilem: quia per illam diffinitur mathematicus: nec per materiam sensibilem: quia materia sensibilis est aggregatum ex materia et qualitatibus sensibilibus. Ideo si talis materia poneretur in diffinitione naturali: tunc substantia naturalis diffiniretur per aliquod accidens et ex consequenti per additamentum contra Aristoteli vii. metaphysice. Et patet consequentia. quia illa diffinitio dicitur dari per additamentum in qua ponitur aliquid quod est extra genus diffinitum. ¶ Secundo si naturalis diffiniretur per materiam: tunc que non habent materiam non possent diffiniri a naturali: consequens falsum: quia corpora celestia possunt diffiniri a naturali cum sint mobilia et sensibilia: et tamen non habent materiam: ut in pluribus locis asserit commentator. ¶ Tertio multe sunt diffinitiones naturales in quibus non ponitur materia ergo etc. patet consequentia et assumptum arguitur de diffinitione nature posita in secundo physico: quod est principium et causa mouendi: et quietendi ergo etc. Et de diffinitione motus posita in tertio. quod est actus entis in potentia etc. Et de diffinitione temporis posita in quarto quod est numerus motus etc. et pluribus talibus. ¶ Et confirmatur: quia materia diffinitur a naturali: quod est illud ex quo primo fit aliquid cum insit: et tamen non diffinitur per materiam. quia tunc idem diffiniretur per seipsum quare etc. ¶ Quarto illud quod ponitur in diffinitione rei naturalis debet esse notius ea cum diffinitio detur: ut notificet diffinitum. ¶ Sexto theopicoz. sed materia non est notior re naturali: quia non quo ad nos: cum sit nobis inultum occulta propter eius potentialitatem. ut patet ex primo physicoz neque etiam quo ad naturam cum sit minoris nobilitatis quam res naturales: ut patet quare etc. ¶ In oppositum est Aristoteli. ¶ Ad dubium dicitur communiter quod naturalis diffinitur per materiam sensibilem. Quod sic argui potest. quia per illud diffinitur naturalis quod est proprium subiecti forme naturalis. sed illud est materia sensibilis ergo etc. patet contra cum minor et maior est evidens: per illud distinguitur naturalis ab artificibus in diffiniendo. ¶ Secundo per illud diffinitur naturalis quod est principium essendi et cognoscendi rerum naturalium. et per quod distinguitur ab omnibus alijs. sed materia sensibilis est huius quare etc. ¶ Sciendum quod materia sensibilis potest capi dupliciter. Vno modo pro materia informata quantitatibus sensibilibus. Alio modo largius per quod cumque per se et proprio diffinibili habente naturalem habitudinem ad motum vel quietem. ¶ Sciendum etiam quod naturalem diffinire per materiam sensibilem potest intelligi dupliciter. Vno modo quod materia sensibilis expresse ponatur in sua diffinitione. Alio modo quod materia sensibilis detur intelligi per suam diffinitionem per quandam consequentiam propinquam. Et tunc dicitur quod licet naturalis ut plurimum diffinatur per materiam sensibilem primo modo et secundum expressionem. non tamen semper. ut plura argumenta conuincunt. Sed tamen naturalis semper diffinitur rem naturalem per materiam sensibilem secundo modo aut secundum expressionem aut secundum quandam proximam consequentiam. Et ratio est quia res naturalis ut sic includit aptitudinem ad motum et ideo debet diffiniri per subiectum motus et tale est materia sensibilis secundo modo. Et dicitur aut secundum proximam consequentiam. quia licet in diffinitione naturali non semper ponatur expresse materia sensibilis. tamen datur intelligi ex propinquo ut patet in diffinitione temporis in qua per motum statim datur intelligi mobile

et ita de alijs. ¶ Quod autem hoc sit verum ostenditur inductiue. Nam rerum que a naturali diffiniuntur. quedam sunt substantie et quedam sunt accidentia. Et substantiarum quedam sunt perpetue ut corpora celestia. et talia sunt substantia motus circularis. Quedam autem sunt generabiles et corruptibiles. et harum quedam sunt simplices sicut materia et forma et quedam compositae ex illis. et constat quod materia est subiectum receptiuum motus extendendo motum ad transmutationem substantialem. Et similiter substantia composita est subiectum motus vel quietis. quare hec omnia habent diffiniri per tale subiectum et ex consequenti per materiam sensibilem secundo modo sumptam cum per ipsam cognoscantur et distinguantur ab omnibus alijs. ¶ Similiter forma substantialis habet diffiniri per tale subiectum cum sit materia eius propinqua. Et ideo dicendum est de accidentibus per se et proprijs rerum naturalium sicut dicit Aristoteli de ira. et reliquis huiusmodi. ¶ Et per hoc respondetur ad rationes. Ad primam patet quod modo naturalis diffinitur per materiam sensibilem. Et cum postea infertur quod substantia naturalis diffiniretur per additamentum. quidam hoc concedunt nec aliter diffinitur naturalis quoniam diffinitio quantitativa pertinet ad mathematicum. Alij negant consequentiam dicentes quod materia sensibilis secundo modo est de intrinseca ratione substantie naturalis. nec omnis diffinitio que est per rem alterius predicamenti est per additamentum. sed ultra hoc oportet quod non sit de primo intellectu diffinitum. quod non est in proposito. Ad secundum patet quod corpora celestia habent materiam sensibilem secundo modo sumptam vel ipsam sunt talis materia. Ad tertium patet quod per omnes illas diffinitiones datur ex propinquo intelligi mobile quod est materia sensibilis sumpta secundo modo. et hoc sufficit ut dicitur in questione. Et ad confirmationem dicitur quod non in conuenit aliquid accipi in sua diffinitione. modo tamen notiori quam ipsum diffiniatur. ¶ Ad quartam dicitur quod licet materia prima non sit notior re naturali tamen materia secunda est bene ea notior et per talem diffinitur naturalis. non autem per materiam primam immo materia simpliciter prima. ut sic non est de eius consideratione sed metaphysici neque enim considerat formam simpliciter. sed in ordine ad materiam sensibilem motum et transmutationem quare non diffinitur per formam simpliciter sumptam. sed si diffinitur per formam hoc est cum inclusione materie. Unde ut dicit Aristoteli in secundo physicoz consideratio naturalis de forma est sicut consideratio de simo quare etc.

Et sic fit finis huius problemij ad laudem omnipotentis Dei Amen.

¶ In fine expositionis Baictani super problemum. primi libri de anima.

C Dicunt enim quidam et maxime: et primo esse animam id quod est mouens: existimantes autem quod non mouetur ipsum non contingere mouere: alterum eorum que mouentur animam sic arbitrati sunt esse. vnde Democritus, quidem ignem quemdam aut calorem esse dicit ipsam. In finitis igitur existentibus figuris et atomis que sunt speciei rotunde ignee et animam dicit: vt in aere moto que vocantur decisiones que videntur per portas in radijs: quarum omne semen elementa dicit Democritus totius nature: similiter autem Leucippus horum autem spherica animam propter id quod maxime possunt penetrare per omne huiusmodi figure et mouere reliqua quam moueantur et ipsa arbitantes aiaz esse efficiens i aialib⁹ motu.

C Aude et viuendi terminum esse respiratione. Constringente enim eo quod corpora continet et extrudente figuras prebentes animalibus motum ex eo quod non est ipsas quiescere nullatenus auxiliari fieri de foris ingredientibus alijs huiusmodi in respirando. prohibere enim has et que isunt aialibus disgregari simul prohibens et constringens et comprimens et viuere autem quod diu possunt h⁹ facere.

C Videtur autem et a pythagoricis dictum eandem habere intelligentiam. Dixerunt enim quidam ipsorum animam esse que sunt in aere decisiones: alij autem has mouens. de his autem dictum est propter id quod continue videntur moueri: et si sit tranquillitas nimia. In idem autem feruntur et quod cutiqz dicunt animam esse quid se ipsum mouens videntur autem omnes hi existimasse motum maxime proprium esse anime: et alia quidem omnia moueri propter animam: ipsam autem a se ipsa: propter nihil videre mouens quod non moueat et ipsus.

C Similiter autem et Anaxagoras animam dicit esse mouentem. et si alius alius dixit quod omne mouet intellectus: non tamen penitus sicut Democritus: ille quidem enim dicit simpliciter idem esse animam et intellectum: vix enim esse quod videt. vnde bene facere Homerum quod Hector iacet aliud sapiens. non itaque videt intellectus tanquam potentia quedam que circa veritatem sed idem dicit animam et intellectum.

C Anaxagoras autem minus certificat de ipsa. Adulteriensi quidem enim causam eius quod bene et recte dicit esse intellectum. aliqui autem intellectum hunc esse animam. In omnibus enim ipsum inesse animalibus magnis et paruis et honorabilibus et inhonorabilibus. non videtur autem secundum prudentiam dictus intellectus omnibus similiter animalibus inesse: sed neque omnibus hominibus.

C Quicumque igitur immoueri enimatum aspexerunt: hi quidem maxime motum opinati sunt animam esse. Quicumque autem ad cognoscere et sentire ea que sunt: isti dicunt animam esse principia alij quidem facientes plura hec: alij vero vnum

hoc sicut Empedocles quidem ex elementis omnibus esse: et vnumquodque eorum animam dicens sicut terram quidem terra cognoscimus: aquam autem aqua: et ethere autem ethera: sed ignem igne manifestum est: concordia autem concordiam discordia autem discordiam.

C Eodem autem modo et Plato in timeo animam ex elementis facit cognosci enim simile simili: res autem ex principijs esse: similiter autem et in his que sunt de philosophia dicta determinatum est. ipsum quidem animal ex ipsa vnius idea et ex prima longitudine et latitudine et altitudine alia autem simili modo.

C Adhuc autem et aliter intellectum quidem vnum scientiam autem duo singulariter autem ad vnum plani autem numerum ad opinionem: sensum vero eum qui firmi. hi quidem enim numerum species et principia entium dicebant: sunt autem ex elementis. Iudicantur enim res alie, quidem intellectus: alie vero scientia: alie autem opinio: anime vero sensus: species autem numeri hi reze.

C Quoniam autem et montium videbatur anima esse et cognoscituum siquidem complexi sunt et ex vtrisque enunciantes animam esse numerum mouentem se ipsum. differunt autem et de principijs que et quot sunt. Maxime quidem corpore facientes et incorporea. his autem miscentes et ab vtrisque principia referentes. differunt autem et circa multitudinem: hi quidem vnum: illi vero plura dicunt.

C Consequenter autem his et animam assignat motuum enim secundum naturam primorum existimauerunt non irrationabiliter. vnde quibusdam visus est ignem esse: etenim hic in partibus subtilissimus est: et maxime elementorum incorporeum adhuc autem mouetur quia et mouet alia primo.

C Democritus autem dulcius dixit enuncians vtrumque horum: animam quidem enim et intellectum idem. Istud autem primorum et indiuisibiliu corporum esse: motuum autem propter subtilitatez partium et figuram. Figuram autem nobilissimam que spherica dicit: hoc autem intellectum esse et ignem. Anaxagoras autem videtur quidem alterum dicere animam et intellectum vt diximus prius. vtitur autem vtrisque sicut vna natura: veruntamen ponit intellectum principium maxime omnium solum: quia dicit ipsum eorum que sunt simplicem esse et immistum et purum: assignat autem vtrumque eidem principio et cognoscere et mouere dicens intellectum omne.

C A idem autem Tales ex quibus feminisimur motuum alij aiaz opinari si idem dixit lapide aiaz habere quam ferrum mouet Diogenes autem hic et alij quidam aerem hunc opinans omnium subtilissimum esse et principium et propter hoc cognosceat et moueat animam sicut quod principium ex hoc aliqua cognosceat sicut vero quod subtilissimum est motuum esse. Eracritus autem principium esse

secundus

dicit liquidem vaporem ex quo alia cōstituit, z in corporalissimum autem z fluens semper. Quod vero mouetur motu cognosci: in motu autem eē que sunt z ille arbitratus ē z multi. Similiter autē his z Alcmeon opinari visus est d' anima: dicit. n. ipsam imortalē propter hoc q' assimilatur imortalibus: hoc autē inesse ipsi tamq' mote semper.

Moueri enim z diuina omnia continue semper lunam: solem: astra: z celum totum magis autem rudium z aquam quidam enunciauerunt: vt Hippo. suaderi. n. visi sunt ex genitura: qm̄ oīum humida est: z nanq' arguit sanguinem dicentes esse animā qm̄ genitura nō est sanguis: hāc autē eē primam animā: alij autē sanguinē quē admodum Critias ipsum sentire anime magis propriū opinātes hoc autē iesse pp̄ nām sanguinis. Omnia. n. elementa propter terrā iudicem acceperunt: hanc enim nulli protulerunt: nisi si aliquis dixerit animā esse ex omnibus elementis: aut omnia

Diffiniunt autē omnes animam tribus vt est dicere: motu: sensu: z in corporeo horz autē vniquodq' reducitur ad principia: vnde z in cognoscendo diffiniētes ipsam: aut elementum: aut ex elementis faciūt:

dicentes similiter inuicem preter vnū. Sicut. n. simile cognosci simili: qm̄. n. anima omnia cognoscit constituunt eā ex oībus principijs. Quicū que quidē igitur vnā aliquam dicunt causam: vt elementum vnum z animā: vnū ponunt: vt ignē: aut aerem: plura vero dicentes principia: z aīam plura dicunt. Anaxagoras autē solum impassibile dicit intellectum z comune nihil alioz habere: huiusmodi autē cum sit quomodo cognoscit: z propter quam causam: neq' ille dixit: neq' per ea ex his que dicta sunt conspicuum est. Quicū que autē cōtrarietates faciūt i principijs z aīam ex prijs cōstituit. Quicūq' autē alterz prioz: vt calidū: aut frigidū: aut aliud huiusmodi aliud: aīam sibi vnū aliquid horum ponūt: vnū z noībus cōsequūt: qui quidē calidū dicētes q' propter hoc: z viuere nominatū est qui autē frigidū pp̄ respirationē: z refrigerationē vocari aīam. Tradita quidē de anima z pp̄ quas causas dicunt sic hec sunt. Considerandum autem primum quidam de motu.

Fortassis autem non solum falsum est substantiā ipsius huiusmodi esse qualem aiunt dicētes aīam esse quod est se ipsum mouens aut possibile mouere: sed vnum quoddā z impossibilium iesse ipsi motum: q' quidem igitur non necesse sit mouens z ipsum moueri dictum est prius. Duplicit er enim mouetur omne: aut. n. fm̄ alterū: aut fm̄ se ipsum. fm̄ autem alterum dicimus quecunq' mouentur ex esse in eo qd̄ mouetur: vt naute: nō. n. similiter mouentur naui. Nec quidem enim fm̄ se ipsam mouetur illi autē ex esse i eo qd̄ mouetur.

Manifestum autē in partibus est proprius quidē enim motus pedum ambulatio: hoc autē z hoīum est: non inest autē nautis tunc. Duplicit autē vtique dicto moueri nunc intendimus de aīa si p se ipsam mouetur z participat motu. Quatuor autē motus cum sint loci mutationis: alterationis augmenti: z de clementi: aut fm̄ vnum horz mouebitur: aut fm̄ plures: aut omnes. Si vero mouetur nō fm̄ accidens natura inerit motus ipsi: si autē hoc: z locus. omnes enim dicti motus in loco sunt.

Si autē est substantia anime mouere se ipsam non fm̄ accēs moueri ipsi inerit sicut albo z tricolor: mouent. n. z hec fz accidens: cui. n. hec isunt mouetur illud corpus: vnde non est locus ipsorum. anime autē erit liquidem natura motu participat. Amplius autē: z si natura mouetur, z violentia mouetur. z si violentia z natura: eodem autē modo se habet z de quiete: in qd̄ enim mouet natura z i hoc quiescit natura. in qd̄ autē quiescit in hoc violentia: quales autem violenti violenti motus anime erunt z quietes: neque fingere volentibus facile ē reddere. Amplius autē si liquidem sursum mouebitur ignis erit. si vero deorsum in terra. Horū .n. corporz motus hi: eadē autē ratio z de medijs.

Etiam autem videtur mouere corpus rationabile est his monere motibus quibus z ipsa mouetur. si autem hoc z conuertentibus dicere verum q' secundum

q' corpus mouetur hoc z ipsa. corpus autē mouetur secundum loci mutationem: quare z anima mutabitur secundum corpus: aut tota. aut secundum partes translata. Si autem hoc contingit z exeunte iterum ingredi: ad hoc autem sequitur resurgere mortua animalium. Motum autem secundum accidens si ab altero moueatur depelletur enim vtique violentia animal. nō oportet autē cui a se ipso moueri inest in substantia hoc ab alio moueri nisi secundum accidens: sicut neque quidem igitur secundum se bonum: aut propter se ipsum: hoc quidem propter aliud esse: hoc autem alterius causa. Animam autē maxime dicet aliquis vtique a sensibilibus moueri liquidem mouetur: at vero z si mouet ipsa se ipsam z ipsa mouebitur vtique: quare quoniam omnis motus ex distantia est eius quod mouetur secundum q' mouetur: z anima vtique distabit a substantia ipsius secundum se ipsam nisi secundum accidens se moueat: sed est motus ipsius substantie per se.

Quidam autem z mouere animā dicunt corpus in quo est sicut ipsa mouetur: vt Democritus similiter dicēs Philippo comediarū Dialoco: ait. n. Bedalū fecisse mobile lignēā venerē infundens argētū fusile. Sicut autē z democritus dicit: motas enī iquit i diuisibiles supas: pp̄ id q' apte nate sunt nusquā manere cōtrahereq' z mo

Liber.

uere corpus omne: nos autem interrogabimus si
z quiescere facit hoc idē. quomodo autē faciat dif-
ficile aut impossibile dicere. omnino autem non
sic videtur anima mouere animal sed per volunta-
tem quandam z intellectum. **E**odem autē mo-
do z **T**imeus physiologizat animam mouere cor-
pus in eo enim qd est moueri ipsam: z corpus mo-
uet propter id quod complexa est ad ipsum: consi-
tutam enim ex elementis: z dispartitam secundū
armonicos numeros quatenus cum naturalem
sensum armonie habeat: z vt omne seratur secun-
dum consonantes motus aspectu rectum in circu-
lum reflexit: z diuidens ex vno in duos circulos
duplīciter coordinantes. **I**terum vnum diuisit
in septem circulos tanquam essent celi motus ani-
me motus. **P**rimum quidem igitur non be-
ne dicitur animam magnitudinem esse. eam enī
que omnis talem esse vult qualis est aliquando
vocatus intellectus. Non enim velut sensitua
est neque vt desideratiua harum enim motus nō
circulatio est. **I**ntellectus autem vnus z con-
tinuus est sicut intelligentia autem sicut intelli-
gibilia. **H**ec autem eo qd consequenter vnum sicut
numerus: sed non sicut magnitudo: propter quod
quidem neque intellectus sit continuus: sed haud
impartibilis aut non: sicut magnitudo aliqua con-
tinuus est. **Q**ualiter enim intelliget magnitudo
cum sit quamlibet partium ipsius parte autem
aut secundum magnitudinem aut secundum pun-
ctum si oportet z hoc dicere partem. siquidem igi-
tur secundum punctum hec autem infinita: mani-
festum est quoniam nequaquam pertransibit.
Si vero secundum magnitudinem multotiens
z infinities intelliget idem videtur autem z semel
contingens. si autem sufficiens quamlibet parti-
um tangere quid oportet circulo moueri: aut z
omnino magnitudinem habere. **S**i autem ne-
cessariuz est intelligere tangentem toto circulo
quis est partibus tactus amplius quomodo intel-
liget partibile impartibili: aut impartibile partibi-
li. necessarium autem intellectum esse circulum
hunc. **I**ntellectus quidem enim motus intelligē-
tia: circuli autem circulatio. si igitur intelligentia
circulatio z intellectus vtique erit circulus cum
huiusmodi circulatio intelligentia sit: semper au-
tem aliquid intelliget siquidem perpetua circula-
tio. **P**racticarum quidem enim intelligentiaruz
termini sunt: omnes enim alterius causa sunt: spe-
culatiue autem rationibus terminantur similiter
Ratio autem omnis diffinitio est aut demonstra-
tio. **D**emonstrationes vero z a principio sunt: z
habent quodammodo finem syllogismum aut, con-
clusionem. si autem non concludantur sed non
reflectuntur iterum in principium accipientes se-
per medium z extremitatem recte procedunt: sed
circulatio iterum in principium reflectit. **D**iffini-

tionem autem omnes finite sunt amplius autem si
eadem circulatio multotiens est operabit multo-
tiens intelligere idem. **A**dhuc autem intelligentia
assimilatur cuidaz quieti z statui magis quam mo-
tui: eodem modo z syllogismus. **A**mplius autē
qm dicim⁹ armonia i duo respiciētes maxie qdez
propria magnitudinū i habētib⁹ motū z positio-
nē z cōpositionē ipsoz quz lic pgruat vt nullū cōge-
neū pretermittat. hic autē z eoz q miscent ratio-
nē neutro qdē igit⁹ mō rationabile ē. cōpositio aut
partiu corporis multū iuestigabilis ē mltē. n. cōpo-
sitiōes ptiu z mltipliciter sūt. cui⁹ igit⁹ z quō con-
gruit accipe itellectū cōpositionē eē: aut z sensiti-
uū z appetitiuū. **S**imiliter autē z icōueniens z
rationē misionis eē aiaz. nō. n. eandē hēt rationē
cōmissio elemētoz hz quā caro: z hz quā os. **A**cci-
det igit⁹ mltas aias habere z hz oē corpus: siquidē
oīa ex elemētis cōmissis sūt: cōm. stiois aut ratio ar-
monia z aia. **I**nuestigabit autē hoc vtīqz aliqs
ab **E**mpedocle vnūquodqz. n. hoz ratioē quadā
dicit eē: vtz igit⁹ hec ratio aia ē. aut magis alterū
aliqd quz sit i ptib⁹. **A**mpli⁹ aut vtz cōcordia cu-
iuslibet misionis causa aut ei⁹ q hz rationē: z hoc
vtz ratio ē: aut aliqd pter rationē. **H**ec qdē igi-
tur habēt huiusmōi dubitatiōes. si vō altez ē a mi-
stione aia: qd igit⁹ similis carnis esse iterinū z ali-
is ptib⁹ aialis. **A**dhuc at siqdē nō vnaque qz ptiu
hēt aiaz: z si nō ē aia ratio cōpositionis qd ē ppf
qd corrupit aia deficiente. **Q**d qdē igit⁹ nō ar-
monia possibile ē eē aiaz neqz circulariter moueri
manifestū est ex dictis. hz aut accis moueri sicut
diximus est z mouere se ipaz: vt moueri qdez in
quo ē hoc aut moueri ab aia: aliter aut nō est possi-
bile moueri hz locū ipsā. **R**ationabilius autē du-
bitabit vtīqz aliqs d ipsa tanq⁹ que mouet i huius-
mōi cōsideras dicim⁹. n. aiaz tristari gauder cōsi-
der timere. ampli⁹ aut irasci z sentir z itelligere.
hec aut oīa motus eē vident: vñ opinabit aliqs
ipsā moueri. **H**oc aut nō ē necesse: si. n. z maxie
gauder: aut dolere: aut itelligere mor⁹ sūt: z vnū
quodqz moueri aliqd. moueri aut ē ab aia vt ira-
sci aut timef i eo qd corpus quodamō mouet. **I**n-
telliger aut forsitan huiusmōi ē altez aliqd. **H**oz
aut accidūt alia qdē hz loci: mutationē quorundam
modoz: alia aut hz alterationē. qualia aut z quō al-
terius rationis ē. **D**ices aut: irasci aiaz simile ē
z si aliqs dicat eā teref edificat. **A**deli⁹ aut est
fortassis si dices aiaz misereri. aut addisces: aut itel-
ligere: sed hōiez aia: hoc aut nō tanq⁹ motu in illa
existēte: hz aliqn qdez vsqz ad illā: aliqn aut ab illa
vt sensus qdez ab his: reminiscētia vō ab illa: mo-
tus qdem sunt in sensibilib⁹ organis aut qetes.
Intellect⁹ aut videt i fieri substātia qdā existēs
z nō corrupi. maxie at corrupet vtīqz ab ea q ei senio
dilitate. nūc at fortassis que admōz i sensitiuis ac-
cidit. **S**i. n. accipiat senioz oculū iuuenēz videbit

secundus

vtiqz sicut et iuuenis: quare senium non est in sustinendo aliquid aiaz: sicut in quo sic in ebrietatibus et infirmitatibus. **I**ntelligere autem et considerare marcescunt alio quodam interius corrupto. ipsum autem impossibile est intelligere autem autem mare et odire non sunt illius passiones: sed habentur illi secundum quod illi habent quare et in corrupto non memorat: non amat. si enim illi erant sicut cōis quod quod obstructum est: intellectus autem forassis diuinum aliquid et impassibile: quod quod igitur non possibile moueri animam manifestum est ex his. si autem penitus non mouetur manifestum quonia neque a se ipsa. **A**dultum autem his que dicta sunt in rationibus dicere animam esse numerum mouentem se ipsum insunt. non his impossibilia primo quidem ex ipso moueri accidit. propria autem ex eo quod dicunt ipsam esse numerum. Quomodo. non os intelligere unitate mota: et a quo et quo impartibile et indifferente existere. si namque est mota et mobilis differre os. **A**mplius autem quoniam am dicunt lineam motam facere planum: punctum autem lineam: et unitatum motus linee erunt. punctus enim est unitas positionem habens. numerus autem anime iam alicui est et positionem habet. **A**mplius autem a numero si auferat quis numerum: aut unitatem relinquitur alius numerus. plante autem et animalium multa diuisa viuunt. et videntur eandem animam habere. **V**idebitur autem utique nihil differre dicere unitates aut corpora parua. **E**t namque ex democriti speris si fiant puncta maneat autem solum quantitas erit aliquid in ipso: hoc quidem mouens: illud autem quod mouetur sicut in continuo. non enim propter hoc quod est magnitudie differre: aut paruitate accidit quod dictum est. sicut quod quantum. unde necesse est aliquid esse motuum unitatum. **S**i autem in aiali mouens anima et in numero: quare non mouens et quod mouetur est anima: sicut mouens solus. **C**ontinuitatem autem hanc unitatem quodammodo esse. oportet enim quandam inesse ipsi differentiam ad alias. puncti autem solitarij que utique differentia erit nisi positio. **S**iquidem igitur sunt altere in corpore unitates et puncta: in eodem erunt unitates: obtinebit enim locum puncti: et tamen quid prohibet in eodem esse si duo sunt et infinitas quorum enim locus indiuisibilis est et ipsa. **S**i autem in corpore puncta numerus anime: aut si qui eorum que in corpore punctorum numerus anime: quare si non omnia habent animam corpora puncta enim in omnibus videntur esse infinita. **A**mplius autem quomodo possibile est separari puncta et absoluta a corporibus nisi diuidantur linee in puncta. **A**ccidit autem sicut diximus si quidem idem dicere corpus quoddam subtilium partium ipsam ponentibus. sic autem sicut **B**emocritus moueri dicit ab anima proprium inconueniens. **S**iquidem enim est anima in omni eo quod sentit corpore: necesse est in eodem duo esse corpora si corpus aliquod anima. **N**umerum au-

tem dicentibus in vno puncto: puncta multa: et omne corpus animam habere nisi quidam numerus differens fiat: et alius ab his qui in corpore punctorum. **A**cciditque animal moueri a numero: sicut et democritum diximus ipsum mouere. **Q**uid est enim differre dicere speras paruas: aut unitates magnas: aut omnino unitates ferri. utrobique enim est necesse moueri animal in eo quod mouentur ipse. **C**omplectentibus igitur in vnum numerum et motum hec quidem accidunt et multa alia huiusmodi. **N**on enim solum diffinitione anime huiusmodi impossibile esse: sed et accidens. **M**anifestum autem si quis argumentauerit ex ratione hac reddere passiones et opera: ut cogitationes: sensus: leticias: tristitias: et quecumque alia huiusmodi. sicut enim diximus prius: neque diuinare facile est ex ipsis. **T**ribus autem modis traditis secunuum quos diffiniunt animam. **A**lij quidem motu enunciauerunt maxime in mouendo se ipsas. **A**lij autem corpus subtilissimum: aut incorporealis finium aliorum. **H**ec autem quas dubitationes et subcontrarietates habent preteriuimus fere relinquuntur autem considerare qualiter dicitur ex elementis ipsam esse dicunt. enim quatenus sentiat ea que sunt et vni quodque cognoscat. **N**ecessarium autem est accidere multa impossibilia rationi. ponunt enim cognoscere simile simili: tanquam ac si animam res ponentes: non sunt autem hec sola: multa vero et alia. magis autem forassis infinita numero que sunt ex his. **E**x quibus quidem igitur est vni quodque horum cognoscere animam et sentire: sed compositum non cognoscat: neque sentiet: ut quid est deus: aut homo: aut caro: aut os. similiter autem quodlibet aliud compositorum. **N**on enim quolibet modo se habetia elementa horum vni quodque sicut ratione quadam et proposito: quemadmodum dicit **E**nipedocles: os et terra: quod humus coaptata in amplis diffusionibus duas ex octo partibus sortita est: quattuor autem vulcano dederunt: ossa autem alba facta sunt nihil igitur profectus elementa in aia esse nisi et rationes ierunt et proposito. **C**ognoscat enim vni quodque simile. os autem aut hominem nihil: nisi et hec ierunt. hoc autem quod impossibile sit nihil os dicere quis enim dubitabit si ierit in anima lapis aut homo. similiter autem bonum et non bonum: eodem modo et de alijs. **A**mplius autem quod multipli dicat id quod est: significat enim aliud quidem de hoc aliquid: aliud quantitate: aut qualitate: aut et quoddam aliud diuisorum predicamentorum: utrumque ex omnibus erit aia aut non: sicut non videtur contra omnium elementa esse. **S**i igitur quecumque substantiarum sunt ex his solus. quomodo igitur cognoscat et aliorum vni quodque: aut dicit vniuscuiusque generis elementa esse et principia propria ex quibus aiam consistere. erit ergo qualitas et quantitas et substantia: sicut impossibile est ex quantitate elementis substantiam esse et non quantitatem. dicentibus itaque ex omnibus hec et huiusmodi alia accidunt

Liber

C Inconueniens autem est dicere quidem impossibile esse simile a simili sentire: aut simile simili et cognoscere simile simili. Sentire autem pati aliquid et facere et moueri ponunt: similiter autem et cognoscere et intelligere. Multas autem difficultates et dubitationes habente ipso dicere sicut. Empedocles quod corporeis elementis singula cognoscuntur: et ad simile testatur quod nunc dictum est.

Quaecumque enim insunt in animalium corporibus simpliciter terra: ut ossa: nerui. pili nihil sentire videntur: quare neque similia: et tamen conueniret.

C Amplius autem vnumquodque principiorum ignorantia plurimum intelligentia existet: cognoscet quidem enim vnumquodlibet: multa autem ignorabit omnia enim alia. accidit autem et Empedocli incipientissimum esse deum. solus enim elementorum vnum non cognoscet discordia. mortalia autem omnia: et omnibus enim vnumquodque est.

C Omnino autem propter quam causam non omnia habent animam que sunt quoniam omne aut elementum: aut ex elemento: aut vno: aut pluribus aut omnibus. necesse est enim vnum aliquod cognoscere: aut quedam: aut omnia.

C Subabit autem aliquis: et quid est vnum faciens ipsa. materie enim comparantur elementa.

Maxime enim proprium est illud continens quodcumque est. anima autem aliquid melius esse et antiquius impossibile est: impossibilius autem adhuc intellectu. Rationabilissimum enim hunc esse nobilissimum et diuinum sed naturam. elementa autem dicunt esse. j. etia.

C Omnes autem et qui ex eo sentit et cognoscit anima que sunt ex elementis dicunt ipsas et qui maxime motuum non de omni dicunt anima neque enim sensitua omnia motiua. videntur enim esse quedam animalium et mouentia secundum locum: et tamen videtur hoc solo motu mouere anima animal. similiter autem et quicumque intellectiuum et sensitiuum faciunt ex elementis. videntur enim plante viuere non participantis loci mutatione neque sensu et animalium multa intelligentiam non habere.

C Si autem aliquis et hec segregauerit posueritque intellectum partem aliquam anime. Similiter autem et sensituum: neque utique sic dicit de omni anima: neque de tota vel vna: hec autem sustinuit et que est morphicis vocatis carminibus ratio dicit enim animam ex toto ingredi respiramentum que fertur a ventis: non possibile itaque plantis hoc accideret: neque animalium quibusdam siquidem non omnia respirant

C Hoc autem latuit sic opinantes. si vero ex elementis animam facere oportet: nihil oportet ex omnibus. sufficiens enim est altera pars contrarietatis seipsam diiudicare et oppositam. Recto enim et ipsum est obliquum cognoscimus. Iudex enim vtrorumque canon est recto: obliquum autem neque simplicius: neque recti. Et in toto autem quidem

misceri ipsa dicunt unde fortassis et Thales opinatus est omnia esse plena dijs: hoc autem habet quasdam dubitationes: propter quam. n. causam in aere. aut in igne anima quoniam sit non facit animal in misto: et hoc in his melior esse putata. Queret enim utique aliquis: quam ob causam que in aere anima: ea que in animalibus melior et immortalior.

C Accidit autem utrobique inconueniens et irrationabile: et nanque animal dicere ignem aut aerem magis irrationabilium est: et non dicere animalia cum anima insit inconueniens est.

C Vbi ari autem videntur aiaz esse et in his quoniam totum partibus similis spiritus: quare necessarium ipsis dicere et aiaz similis spiritus partibus esse: si iterum aliquid continetur in animalibus aiaz animalia sunt. si autem aer quidem discernitur filis spiritus: anima autem dissimilis partibus. hoc quidem aliquid ipsi existet vtrumque aliud aut non existet. necesse est igitur ipsa similis partis esse: aut non vnum esse in qualis parte omnia. Manifestum igitur ex dictis quod neque cognoscere inest anime propter id quod est ex elementis: neque moueri ipsa bene neque vere dicitur

C Quoniam autem cognoscere inest anime et sentire et opinari adhuc concupiscere et deliberare et omnino appetitus: sic autem et secundum locum motus ab anima animalibus: adhuc autem augmetum et status et decernit vtrumque toti anime vnumquodque horum insit et omnino intelligimus et sentimus et aliorum vnumquodque facimus et patimur: aut partibus alteris altera: et viuere igitur vtrumque in aliquo horum sit vno aut in pluribus: aut in omnibus: aut aliqua alia causa.

C Dicunt itaque quodammodo partibile ipsa et alio quidem intelligere: alio autem concupiscere. Quid igitur puenit aiaz si partibilis est apta nata: non enim utique corpus. vtrumque. n. partium magis anima corpus continere: egrediente. n. spirat et marcescit.

C Si igitur alterum aliquid vna ipsa facit illud maxime erit anima: oportebit autem iterum illud querere vtrumque vnum aut multipartium sit. siquidem enim est vnum propter quod non motus et aiaz vnum: si vero diuisibile iterum ratio quod est partibus: et sic utique procedet in infinitum. Subabit autem aliquis de partibus ipsi quodammodo positores habet vna queque in corpore si. n. tota anima omne corpus continet conuenit et partium vnumquodque continere aliquid corporis: hoc autem assimilari impossibile. quale. n. parte aut quoniam intellectus continet graue est fingere.

C Videtur autem et plate decise viuere: et animalium quedam incisorum tanquam eadem habentia aiaz spiritus et si non numero: vnaqueque qui de partium sensum habet et mouet secundum locum in quodam tempore.

C Si autem non permaneret nullum inconueniens est. instrumenta enim non habent quibus saluent naturam: sed nihilominus in vtrumque partium omnes existunt partes: et similis speciei sunt ad inuicem. et toti ad inuicem quidem sicut que non separabiles sunt: toti autem anime tanquam indiuisibili existere.

C Videtur autem et que in plantis anima principium quoddam esse hac. n. solum communicant et animalia et plante: et ipsa quidem separatur a sensibili principio. sensum autem nullum sine hac habet.

secundus

Incipit expositio Baetani super secundum de anima Aristotelis.

ne quidem a prioribus tradita sunt de anima dicta sunt iterum autem tanquam ex principio redeamus: tentantes determinare quid est anima et que utique erit communissima ratio ipsius.

Quam Aristoteles in primo libro determinavit de anima: secundum opinionem antiquorum: nunc de ea determinat secundum opinionem propriam. **Diuiditur** autem hic liber secundus in quatuor tractatus. In quorum primo Aristoteles inuestigat definitiones anime. **In** secundo determinat de eius potentis: ostendendo qualiter ab eis sumantur diversi gradus animatorum. **In** tertio determinat de potentia vegetatiua a qua sumitur primus gradus animatorum. scilicet vegetatiua. **In** quarto determinat de potentia sensitua a qua sumitur secundus gradus animatoz: videlicet sensituius. **In** duobus autem tractatibus libri tertij: in quo completur sermo de anima determinatur de potentia intellectiua: et de potentia secundum locum motiua: a quibus alij duo gradus animatoz sumuntur. scilicet intellectiua: et secundum locum motiuum. Secundus tractatus incipit: ibi **Potentiarum** autem anime. Tertius: ibi. **Necessarium** autem debentem. Quartus: ibi **Determinatis** autem his. **Primo** tractatus continet duo capitula: in quoz primo inuestigatur definitio comunissima ipsius anime. **In** secundo inuestigatur definitio eius propria: ibi. **Quoniam** autem ex certis. **Primum** capitulum diuiditur in duas partes. **In** quarum prima Aristoteles continetur ad precedentia premittendo intentionem suam. **In** secunda persequitur de intento: ibi **Dicimus** utique. **De** prima dicitur quod que de anima tradita sunt ab antiquis sunt dicta scilicet a nobis in primo libro. **Nunc** autem redeamus ad determinandum de anima tanquam ex principio et ac si nihil de ea sit dictum ab antiquis: quod contineat veritatem: tentantes ostendere quid ipsa sit: et que sit eius ratio id est definitio comunissima. **Intelligendum** secundum commentatorem: commento primo quod in tractando de anima primo debemus inuenire definitionem que est magis vniuersalis omnibus partibus eius: cognitio enim vniuersalis semper debet precedere propriam. **Sicut** ergo anima comuniter sumpta est nobis prius nota quam aliqua species eius: ita oportet prius assignare definitionem anime comunissimam nobis notiozem quod assignet definitio propria alicuius suaz speciez.

Dicimus itaque vnum quoddam genus eoz que sunt substantiam. huius autem aliud quidem est sicut materia que secundum se quidem non est hoc aliquid aliud autem formam et speciem secundum quam iam dicitur hoc aliquid: et tertiam que est ex his. **Est** autem materia quedam potentia. species autem est enelechia: et hoc dupliciter: hoc quidem sicut scientia: illud autem sicut considerare.

Hic persequitur de intento: quod duo facit: et primo inuestigat preponendas in definitione anime per viam visiois: scilicet ex dictis illaz concludit: ibi necesse est ergo. **Prima** adhuc in duas: quod primo inuestigat partes ponendas in definitione loco generis secundo inuestigat partes ponendas in ea loco dicitur ibi. **Substantie** autem maxime. **De** prima Aristoteles ponit tres diuisiones: scilicet quod si ponuntur in definitione anime ex parte generis se tenentia. videlicet actus substantialis prius.

Prima diuisio est entis i. x. p. ed. camenta: puta substantia

et quantitate qualitate et cetera. ex qua vult habere quod anima est substantia. **Secunda** est diuisio substantie in materiam et formam et oppositum: quod materia non est habet aliquid. i. est actus per se existens sicut est in pura potentia. **Forma** autem est illud per quod aliquid est hoc aliquid. i. ipsum in diuiduum: et est enelechia. i. actus siue perfectio. **Tertium** est compositum ex his: et existit vult habere quod anima est actus. **Tertium** est diuisio actus in primum et secundum: unde forma que est principium operationis est actus primus: sed operatio ab ea proueniens est actus secundus: sicut scientia est actus primus respectu considerationis: et consideratio actus secundus. **Ex** ista vult habere quod anima est actus primus non secundus.

Intelligendum primo secundum Egidium: quod in definitionibus substantiarum compositarum: quod non sunt per additameta: materiale se habet ut genus et formale ut dicitur: ut patet in hac definitione hominis animal rationale in qua animal est materiale: et est genus: et rationale est formale et est differentia e contra autem est in definitionibus formarum substantiarum et accidentium: que sunt per additamentum et per aliquid: quod est extra essentiam diffinitum ut puta per ipsum subiectum: quod in talibus formale se habet ut genus: materiale vero ut differentia. **Unde** si diffiniatur simitas quod est cavitatis nasi: cavitatis que est formale pro genere ponitur et nasus qui est materiale pro differentia. quod licet omnis simitas sit cavitatis: non tamen omnis cavitatis est simitas. sicut solus illa que reperitur in naso. et talis est definitio inuestiganda de anima: ut apparebit. **Intelligendum** secundo: secundum commentatorem commento secundo. quod est quasi manifestum quod anima collocatur in genere substantie. **Et** subdit.

Ponere enim animam accidens est in opinabile: secundum quod datur nobis prima cognitio naturalis. quod ad sensum percutit primus aliquas operationes ab anima proueniens: que ad nullum accidens possunt reduci tanquam ad causas efficientem principalem: sicut sunt nutritio augmentatio sicut omnem diametrum sensatio: et reliqua huiusmodi. **Post** ista dicit. **Opinamur** enim quod substantia est nobilior accidente: et quod anima est nobilior omnibus accidentibus existit. **Et** post accidit. **Quod** autem forma est. et cum hoc est substantia manifestum est. n. quod comprehendit sensu. **Est** autem substantia: quia est pars substantie: et similiter pars huius substantie cum auferatur: auferatur in diuiduum substantia. **Ex** quibus colliguntur due rationes ad probandum quod anima non est accidens. **Prima** est. illud quod est nobilior omnibus accidentibus non est accidens: sed anima est nobilior omnibus accidentibus igitur. **Secunda** ratio illud quod est pars substantie non est accidens: sed anima est pars substantie igitur. **Par** consequentia et maior: quia substantia non fit ex non substantiis primo **Physicorum** et minor arguitur quia anima est pars compositi animati que cum auferatur ipsum animatum auferatur: quare et cetera.

Et nota quod Commentator dicit quod anima comprehendit sensu quod verum est per accidens aut quia habet habitudinem ad aliquod per se sensibile: ut phantasma quantum ad intellectiuam: aut quia habet operationem sensibilem: quantum ad vegetatiuam et sensitiuam. **Potest** etiam verificari per se saltem de anima materiali ponendo eam propriam speciem multiplicare: ut quidam posuerunt de qualibet forma substantiali perficiens materiaz quod tamen non creditur. **Intelligendum** tertio quod forma dicitur forma pro quanto materiam informat dicitur autem species pro quanto dat in diuiduum specificum esse. **Intelligendum** quarto quod commentator: per actus primum intelligit formam actu existentem sed non operantem. **Per** actum autem secundum intelligit formam actu operantem sed de hoc latius infra commento quinto

Substantie autem maxime videntur esse corpora

no qd mitero

Liber

¶ Inquiri particulas ponendas in diffinitione animi ex parte differentie se tenentes. et duo facit. primo hoc. secundo probat quod anima non est corpus. ibi. Quoniam autem est corpus. **¶** Prima in tres sicut tres particulas inuestigat. ibi secunda. Et horum physica. ibi. Tertia. **¶** Physicorum autem. **¶** De prima dicit quod de numero substantiarum corpora maxime videntur esse substantie. **¶** Intelligendum quod hoc dicitur Aristoteles diuersimode exponi consuevit. **¶** Dicit sanctus Thomas quod Aristoteles hic comparat substantias corporeas substantias incorporeas et quod vult quod substantie corporee sint magis substantie secundum famositatem et apparentiam sensualem quam substantie incorporee. quoniam substantie corporee percipiuntur per sensum quod non contingit de substantiis incorporeis sicut sunt intelligentie celestes. non tamen sunt magis substantie secundum veritatem immo est e contrario quod substantie abstracte ex quo sunt maioris nobilitatis et perfectionis quam substantie corporee sunt eis magis substantie. **¶** Propterea dicit Aristoteles. videtur. et non dixit sunt. **¶** Burleus autem vult quod ibi comparantur substantie composite ad materiam et formam in que prius diuisa fuit substantia et quod Aristoteles intendebat quod ex illis tribus substantia composita est magis substantia secundum famositatem et apparentiam secundum sensum: licet hoc veritate forma substantialis sit magis substantia: cuius sit perfectior materia et etiam substantia composita. **¶** Et hoc fuit mens commentatoris commento tertio: et prima colligit in principio commenti dum dicit. Cum demonstrauit nobis. scilicet. Aristoteles substantiarum incipit declarare nobis que carius sit magis digna ut habeat hoc nomen. scilicet. substantia. **¶** Secunda pars colligitur ibi dum dicit quod corpora composita habent hoc nomen substantia magis proprie secundum quod est magis famosum. **¶** Tertia vero pars non habet hic expresse hoc colligitur infra commento. vii. dum dicit: hoc enim nomina vnum et ens: licet predicantur pluribus modis: tamen prima perfectio in omnibus istis. scilicet. modis entis et vnius. scilicet. forma magis digna est ut habeat hoc nomen vnum et ens quia illud quod est congregatum ex materia et forma. **¶** Congregatum enim non dicitur vnum nisi per unitatem existentem in forma. materia enim non est hoc nisi per formam. **¶** Idem vult commento. vii. et. iiii. physicoz commento 4. et 8. metaphysice.

¶ Et horum physica: hec enim aliorum principia.

¶ Sic inuestigat alias particulas dicens quod de numero corporum corpora physica. id est naturalia sunt maxime substantie: et magis quam corpora artificialia: quod probat: quia corpora naturalia sunt principia corporum artificialium. cum ergo corpora artificialia sint substantie solum ratione corporum naturalium que sunt eorum principia: sequitur quod corpora naturalia sunt eis magis substantie. **¶** Intelligendum secundum Egidium quod corpora naturalia. sunt magis substantie propter duas causas. **¶** Prima est quam Aristoteles tangit in littera. scilicet quia corpora naturalia sunt principia artificialium nam sicut ars presupponit naturam ita corpus artificiale presupponit naturam ita corpus artificiale presupponit corpus naturale. sicut cultellus ferrum. quare magis substantia erit ferrum quam cultellus. **¶** Secunda causa est quia forme artificiales sunt accidentia ut habentur secundo physicorum et tota substantia rerum artificialium est eorum materia corpora autem naturalia non solum sunt substantie ratione materie. sed etiam ratione forme. ergo sunt magis substantie.

¶ Physicorum autem: alia quidam habent vitam alia autem non habent. vitam autem habere dicimus id quod per se ipsum alimentum et augmentum et decrementum: quia omne corpus physicum

participans vita substantia erit: substantia autem sic sicut composita.

¶ Inquiri tertiam particulam dicens quod corporum naturalium. alia habent vitam et alia non habent vitam. vitam autem habentia sunt que per seipsa habent alimentum id est nutritionem augmentum et decrementum. ex quo infert quod cum corpora naturalia sint magis substantie quam artificialia et inter ea connumerantur corpora habentia vitam. quod omne corpus physicum habens vitam est substantia non quidem simplex sed composita.

¶ Intelligendum primo quod per primam particulam in qua dicebatur quod corpora videntur esse maxime substantie vult habere Aristoteles quod anima est actus corporis.

¶ Per secundam vero vbi dicebatur quod corpora physica sunt maxime substantie: vult habere quod anima est actus corporis non cuiuscumque sed physici. **¶** Per tertiam autem vbi dicebatur quod corporum physicorum quedam habent vitam: et quedam non vult habere quod anima est actus corporis physici non cuiuscumque sed vitam habentis.

¶ Intelligendum secundo Aristoteles dicere quod illud corpus habet vitam quod per seipsum habet alimentum: et cetera. Et commentator dicit essentialiter: quia per habere alimentum et per seipsum vel essentialiter intelligere debemus a principio intrinseco Animata enim ab intrinseco nutriuntur augentur et cetera. quia ab anima cum calore naturali. que sunt eis intrinseca: quod dicitur ad differentiam quorundam inanimatorum: que ab intrinseco augeri videntur: licet in parte et per solam iuxta positionem: sicut lapides et reliqua huius. Vnde commentator commento tertio sic dicit. **¶** Et dixit essentialiter: quia inuenitur extra vnum aliquid quod assimilatur augmentato et diminuto et non est vnum.

¶ Quoniam autem est corporis et huiusmodi vitam habens: neque utique erit corpus anima. non est enim eorum que in subiecto corpus: magis autem sicut subiectum et materia est.

¶ Sic probat quod anima non est corpus dicens. quod cum aliquid sit corpus: quod non est corpus simpliciter sed habens vitam: quod oportet esse tale per principium existens in eo quod est anima quod quidem principium in alijs corporibus vita carentibus non inuenitur. Ex quo sequitur quod anima non est corpus: quod sic arguitur. Nullum corpus est in subiecto sed magis est aliorum subiectum sed anima est in subiecto: quod est subiectum in corpore viventis in quo operatur ergo anima non est corpus.

¶ Intelligendum secundum Commentatorem commento quarto quod Aristoteles non probat quod anima non sit materia: quia hoc est per se notum. Ex quo vltimus potest sic argui: anima est substantia et non materia neque composita. ergo est forma substantialis: **¶** Dubitatur vtrum substantia que est genus predicatur de materia et de forma. Arguitur quod non.

¶ Primo nullum genus predicatur de suis principijs: sed materia et forma sunt principia predicamenti substantie. ergo et cetera. patet consequentia et maior: quod principia generis non sunt in genere sed ante genus: et per consequens de ipsis non predicatur genus. minor etiam est nota: quia materia et forma sunt principia substantie compositae. **¶** Secundo genus est quoddam totum. ergo non predicatur nisi de toto. Si ergo substantia que est genus predicatur de materia et forma: cum etiam predicatur de substantia composita: sequitur vnum totum esse plura tota.

¶ Tertio licet analogia secundum magis perfectum et minus perfectum non tollat rationem generis: tamen analogia secundum causam et causatum tollit rationem generis: sed substantia que predicatur de materia et de forma predicatur de illis secundum causam et causatum: cum materia non sit in actu et substantia: nisi per formam secundum commentatorem: ergo et cetera.

vbi nota vbi nota vbi nota

secundus

Propter has rationes dicit Egidius q̄ substantia generica non predicatur de materia ⁊ de forma in recto cum non sit per se in genere substantie sed solum per reductionem tanq̄ illius principia sicut punctus ⁊ unitas se habent ad genus quantitatis. Unde non dicit Aristot. q̄ materia vel forma sit substantia: sed dicit q̄ sunt ipsius substantie. quod verus est: quia sunt illius principia. Si ergo substantia predicatur de materia ⁊ de forma illa est analogica: ⁊ non substantia predicamentalis. **H**anc opinionem asserit Albertus dicens q̄ diuisio substantie in materiam formam ⁊ compositum: est diuisio analogi in suos modos. Et idem tenuit Bualterius Burelus volens q̄ per se existere ⁊ subsistere accidentibus sit modus omnium que sunt per se de genere substantie: sed materia ⁊ forma non per se existunt: igitur ⁊c. **A**lij tamen moderniores tenuerunt q̄ non solum substantie per se existentes sunt per se de genere substantie: sed etiam forma substantialis: dicentes vterius q̄ deus ⁊ materia prima sunt principia predicamenti substantie: quod non requirit compositionem ex materia ⁊ forma: sed ex actu ⁊ potentia quali compositione forma substantialis est composita. **E**t ex hoc possunt solui due prime rationes superius adducte. **A**d tertiam si argueretur de forma ⁊ composito sicut de forma ⁊ materia arguebatur: dicunt quod substantia non predicatur de forma ⁊ composito secundum causam ⁊ causatum: sed secundum prius ⁊ posterius: ⁊ ad istud tendunt dicta comentatoris. **S**ed sine dubio ista responsio non est sufficiens: q̄ vult comentator q̄ sicut forma est causa q̄ materia est ens actu ⁊ substantia: q̄ ita est causa q̄ compositum est ens actu ⁊ substantia: ⁊ p̄ consequens substantia predicatur de forma ⁊ composito secundum causam ⁊ causatum: sicut predicatur de materia ⁊ forma: quare sequitur cum compositum sit per se in genere q̄ forma in illo genere non est per se collocanda: patet itaq̄ q̄ prima opinio ē verior ⁊ magis tenenda.

Necesse est ergo animam substantiam esse sicut speciem corporis physici potentia vitam habentis. Substantiam autem ac-

tus huiusmodi igitur corporis actus

Ecludit ex dictis definitionem anime: ⁊ duo facit: **P**rimo hoc: Secundo ostendit eam esse conuenienter assignatam: ibi vniuersaliter quidem igitur. **P**rima i duas quia primo concludit definitionem anime. Secundo eam declarat ibi. **H**oc autem dicitur dupliciter. **D**e prima dicit q̄ cum ita sit vt dictum est superius necesse est ergo animam esse substantiam sicut speciem id est formam corporis physici habentis vitam in potentia. **U**nde anima est substantia que est actus cum non sit materia neq̄ compositum ⁊ est actus talis corporis scilicet physici habentis vitam in potentia. **I**ntelligendum primo secundum comentatozem comento quarto q̄ forma substantialis ⁊ forma accidentalis in hoc conueniunt q̄ ambe sunt in subiecto: ⁊ propter hoc quidam crediderunt omnem formam esse accidentem. quia omnis forma est in subiecto: sed errauerunt. **E**t est duplex differentia inter formam substantialem ⁊ formam accidentalem. **P**rima est quia accidens non est pars substantie compositae. sed forma substantialis est pars substantie compositae. **S**ecunda differentia est quia esse in subiecto dicitur equiuoce de forma substantiali ⁊ accidente. quoniam tubiectum accidentis est compositum ex materia ⁊ forma ⁊ est aliquid existens in actu non indigens in suo esse accidente: subiectum autem forme est materia que non est actu nisi per formam ⁊ ea indiget vt sit in actu. ⁊ maxime primum subiectum quod non denudatur a forma omnino. **I**ntelligendum secundo quod comentator per habens vitam

in potentia intelligit habens formam per quam est i potentia ad operationes vitales. ⁊ sic corpus positum in definitione anime ē corpus compositum ex anima ⁊ corpore. nec inconuenit idem diuersimode sumptum diffinire se ipsum. **E**gidius autem per habens vitam in potentia intelligit corpus quod est subiectum anime: quod licet habeat actu vitam capiendo pro actu primo seu pro esse viuentis non tamen ponitur in definitione anime: vt habet actu vitam sic sumptam sed vt de se est in potentia ad eam. **E**t etiam tale corpus in potentia ad vitam sumptam pro actu secundo. scilicet pro operatione vitali cum non semper actu operetur huiusmodi operationes que sibi se secundo debentur ⁊ anime principaliter.

Hic autem dicitur dupliciter: alius quidem sicut scientia alius quidem sicut considerare manifestum sit igitur quod sicut scientia: inexistere eniz aiaz ⁊ son⁹ ⁊ vigilia est. proportionale autem vigilia quidem ipsi considerare: sommus autem ipsi habere ⁊ non operari.

Hic declarat diuisionem ⁊ diuiditur in duas. quia primo facit hoc secundo remouet dubium ibi. **U**nde non oportet. **P**rima in tres quia primo declarat definitionem quantum ad id quod se tenet ex parte anime: ⁊ qd ponitur loco generis. Secundo quantum ad id quod se tenet ex parte corporis ⁊ quod ponitur loco differentie. Tertio concludit hanc definitionem anime esse communis simam. ibi secunda. **T**ale autem quodcumque ibi tertia. **S**i autem aliquod comune. **D**e prima ostendit Aristotellis qualis actus sit anima dicens. quod cum duplex sit actus. **U**nus sicut scientia ⁊ ē actus primus. **A**li⁹ sicut considerare ⁊ est actus scd⁹ manifestum ē q̄ aia ē actus sicut scientia: id est primus ⁊ non secundus cuiusmodi sunt operationes ab ea prouenientes: sicut somnus ⁊ vigilia que in existunt corpori animato p̄ ipsam animam. **H**arum tamen operationum quedam est simul scientie secundum quam quis habens non operatur sicut somnus in quo fit vacatio ab operationibus sensus ⁊ motus. **Q**uedam autem ē similis ipsi considerare: sicut vigilia in qua sensus sunt in exercitio ⁊ membra motiua. in eodem tamen scientia ē pri⁹ via generationis q̄ considerare ⁊ vniuersaliter actus primus q̄ actus secundus: **E**t quo patet q̄ aia est actus primus corporis physici potentia vitam habentis. **I**ntelligendum secundum comentatozem comento quinto q̄ cum prius sit animam eē in corpore animato q̄ operari saltem via generationis q̄ aia qua quis habens non operatur est actus primus. **E**st enim actus primus prima perfectio a qua non prouenit actio que innata est prouenire. **A**nima autem operans est actus secundus cu actus secundus sit postrema perfectio a qua prouenit actio que innata est prouenire sicut est de scientia in ordine ad actum considerandi. **Q**uia ergo ad hoc q̄ corpus sit animatum oportet eam operantem esse. **I**deo benedictum est q̄ anima secundum esse physicum quod requirit in corpore naturali est actus primus ⁊ non secundus. **E**t q̄ dictum est q̄ non oportet animam esse semper operantem ⁊ i postrema perfectione. intelligi debet quantum ad sensum ⁊ voluntarium motum. non autē q̄ ad nutrimentum quia anima nutritiua in animatis semper inuenitur in postrema perfectione. nisi quis ponat q̄ sunt quedam animalia q̄ aliquando non nutriuntur. sicut rane magne ⁊ quidam serpentes qui non thesaurizant. ⁊ tota hyeme in lapidibus latent. **U**n si hoc ponatur tunc perfectio siue actus dicitur vni uoce de aia nutritiua ⁊ sensitiua. si vno si dicitur equiuoce siue analogice ⁊ h sufficit vt definitio inuestigata sit prouenire aie.

Nota dicitur in forma substantiali ex aride mate

Sed tunc dubitatur primo si anima nutritiva semper sit in actu. secundo quomodo respectu eius describi debeat actus primus. **S**ecundo quod videtur quod secundum descriptionem superius datam de actu primo quod anima sensitiva actu operans non sit anima quod tunc non est actus primus: ut patet ex illa descriptione: quare etc. **A**d primum dici posset quod actus primus respectu anime nutritive sic posset describi quod est prima perfectio: a qua aliqua actio non provenit: puta nutritio futura aut possibilis ab ea produci: nec inchoaret eandem formam dici actus primum respectu operantis, sciende et actum secundum respectu scientis ut constat. **A**d secundum dici posset: quod illa anima fuit actus primus quod sufficit per diffinitionem vel quod intelligitur in actu vel aptitudine. **I**ntelligendum secundum Albertum quod anima in hyeme in cavernis latentia: et non tibi aurigantia sicut sunt vasi glires et alia plura: quibus non sumant cibum ab extra: tunc nutriuntur ex humiditate phlegmatica viscosa in eis congregata tunc estivo: in quo voratiora redduntur propter calorem eorum debilem ex calore continentis vigorari: vide ab eo quod pulcherrima dicit.

Tale autem quodcumque organicum. organa autem et plantarum partes sunt: sed penitus simpliciter ut folium fructiferi cooperimentum: fructiferum autem fructus. radices vero oxilimiles sunt utraque enim trahunt alimentum.

Declarat quale corpus physicum sit illud cuius anima est actus dicens tale esse corpus organicum: et quod hoc est manifestum in animalibus et later in plantis ideo ostendit partes plantarum de quibus minus videtur. cum sint simplices et homogenee: et animalium eterogenee organicas esse et ad diversa opera a natura esse ordinatas. Unde folium ordinatum est ut sit cooperimentum fructiferi. id est partis in qua fructiferum autem factum est gratia fructus. et radices similes ori in animalibus trahunt nutrimentum. medulla autem cordis per portionat. vita de reliquis. **I**ntelligendum quod non est tanta distinctio organorum in plantis sicut in animalibus. quod animalia per se sunt plurimum operationum perfectionum et magis differentium productiva: propter quod indigent pluribus organis et magis diversis quam plante. **P**lante et ex simili causa indigent partibus organicis: quibus non indigent corpora animalia: et tu hoc totum declara.

Si autem aliquid communi in omni animato. potest dicere: erit utique actus primum corporis organici physici.

Ostendit diffinitionem datam omni anime convenire dicens quod si aliqua sit diffinitio communis omni anime maxime erit ista: quod est actus primus substantialis corporis physici organici. scilicet habitus virtus in potentia. et sic superaddita est una particula que deficiebat in eius diffinitione ad eius complementum. videlicet organici. **I**ntelligendum secundum commentatorem commento septimo. quod Aristoteles dixit sub conditione excusando se a dubitatione que accidit in partibus istius diffinitionis: quoniam perfectio in animalia rationali et in alijs partibus anime fere dicitur puta equivoque ut post declarabitur. ideo dixit quod si fuerit processus quod anima habeat sermonem vltimam comprehendentem omnes partes eius ille sermo erit iste hoc commentator.

Ende non oportet querere si unum est anima et corpus: sicut neque cera et figura neque nino uniuscuiusque materia et id cuius est materia. hoc enim unum est esse quod multipliciter dicantur quod proprie est: actus est.

Remouet vna dubitationem dicens quod non oportet querere neque dubitare vix ex anima et corpore fiat unum: sicut neque quodredum est vix ex cera et figura fiat unum. et vltim ex forma et materia cuius illa dicitur esse forma. Nam cum ens et unum multipliciter dicantur illud quod proprie et vere est ens: et unum est forma. **I**ntelligendum quod hanc partem aliter introducit Alber

tus et alii commentatores: et plures eius sequentes. Albertus vult Aristoteles dicere quod non est dubitandum utrum anima sit idem quod corpus sicut nec est dubitandum an figura sit idem quod cera: que tamen ad iuicem sunt magis propinqua: quia forma et materia nunquam coincidunt in eandem rem. Unde cum ens et unum secundum analogiam dicantur de substantia et accidente: et substantia diuidatur in materiam et formam et compositum. inter hec tria nihil est primo et proprie ens nisi forma: quia materia non habet esse: actu nisi a forma: et similiter compositum. Ideo impossibile est quod forma sit materia: et quod anima sit corpus. materia enim non est ad dandum esse sicut forma: sed solum ad substantiandum esse et indiuiduandum: quorum nullum est principaliter esse. **C**omentator autem dicit Aristoteles velle quod non est querendum nec dubitandum utrum anima et corpus fiant unum: siue constituent unum sicut de cera et figura.

Et egidius hoc declarando dicit quod cum queritur utrum ex anima et corpore fiat unum. Questio potest tripliciter intelligi. Primo quantum ad modum unionis. Et tunc dicitur quod sicut agens coniungitur passivo: secundum eius virtutem actiuam a qua egreditur operari: quod unum et idem est agentis et patientis tertio physicorum: sic forma unum materie secundum essentiam. et anima corpori a qua egreditur esse quod est unum: et idem forme et materie et anime et corporis: quare ex anima et corpore per talem unionem secundum essentiam sit unum esse: quod est ipsum compositum animalium. Secundo potest intelligi questio quantum ad causam extrinsecam: et tunc dicendum est quod motor qui producit animam in corpore eam unum corpori: et facit unum ex eis: et hi duo modi non sunt ad propositum Aristoteles.

Tertio post questio intelligi quantum ad causas intrinsecas: videlicet utrum sit aliqua causa intrinseca corpori animato alia ab anima et corpore que uniat animam corpori.

Et huic questioni Aristoteles respondet dicens: quod non debemus querere aliquam talem causam: quoniam nulla est talis causa sicut clauus vel colla: aut aliud simile que uniat animam corpori. et que se habeat ut ligamentum ligans et coniungens unum eius reliquo. Ideo frustra esset querere tales questiones: cum non sit aliquid intermedium inter animam et corpus uniens ea ad iuicem: sed ex hoc solus quod anima est actus et corpus quid in potentia: ideo ex eis sit unum. **S**ed contra hoc aliqui instant: quoniam prime qualitates et dispositiones corpus preparantes ut recipiat animam sunt quoddam medium per quod anima corpori unitur. Propterea dicunt Aristoteles velle quod inutile esset querere: utrum ex anima et corpore fiat unum quoniam scito quod anima est forma substantialis: et quod corpus animatum est materia sua propria statim scietur ex doctrina primi physicorum: et primi de generatione. que istam procedit quod anima corpori unitur: et quod ex eis sit unum.

Posset tamen responderi quod Egidius intelligit de causa principali: et essentiali corpori animato et non tantum preparatiua: ut sunt ille dispositiones. **I**ntelligendum secundum comentatorem commento septimo: quod si materia et forma esset ut in composito existentia in actu. tunc compositum non diceretur unum nisi sicut dicitur de rebus que sunt unum secundum contactum et ligamentum etc. **E**t quo haberi potest quod ex pluribus existentibus in actu non sit proprie unum. sed oportet unum esse in actu et alterum in potentia. ut ex eis fiat vere unum compositum tamen non dicitur ens aut unum proprie nisi per formam. quare forma est magis digna habere hoc nomen ens et unum quam congregatum: a multo magis quam materia que est ens in potentia: nec est hoc scilicet existens in actu nisi per formam. Sed contra quod est perfectius est magis ens. sed compositum est perfectius forma. cum vltra perfectionem forme includat perfectionem materie que etc. **I**tem quod est vna pars est magis unum quam quod est unum in alio. sed compositum est unum



Remouet vna dubitationem dicens quod non oportet querere neque dubitare vix ex anima et corpore fiat unum: sicut neque quodredum est vix ex cera et figura fiat unum. et vltim ex forma et materia cuius illa dicitur esse forma. Nam cum ens et unum multipliciter dicantur illud quod proprie et vere est ens: et unum est forma.

secundus

per se quia seorsum. existit: et forma est unum in alio quatuor: et
Responsio patet intelligenti.

Uniuersaliter quidem igitur dictum est quid sit
anima: est. n. substantia que secundum rationem
hoc autem est quod quid erat esse huiusmodi cor
poris: sicut si aliquod organorum physicum
esset corpus: ut dolabra. erat quidem enim dolabra esse
substantia ipsius et anima hec: diuisa autem hac non utique
amplius dolabra erit: sed aut equiuoce: nunc autem
est dolabra non sicut huiusmodi corporis quicquid est
esse et ratio anima: sed physici huiusmodi corpo
ris habetis in se ipso principium motus et statum.

Ostendit diffinitionem anime esse conuenienter assi
gnatam. **P**rimo ex parte generis. secundo ex parte diffe
rentie ibi: Est autem non abiiciens animam. **P**rima in du
as secundum quod dupliciter declarat uniuersaliter animam esse ac
tum primum substantiale ibi: **C**onsiderare autem in parti
bus. **D**e prima dicitur quod uniuersaliter dictum est quod anima
est per diffinitionem eius comunissimam et quod est substantia se
cundum rationem. id est a qua sumitur ratio. et quod quod erat
esse. id est quiditas siue essentia corporis animati. Et quod
anima sit actus substantialis primus corporis animati a quo
sumit specificum esse et diffinitionem declarat Aristoteles. per ex
emplum in artificialibus. que sunt quo ad nos notiora quam
naturalia. dicens quod sicut si dolabra que est corpus artifi
ciale esset corpus naturale. tunc forma dolabrae esset forma
eius substantialis. quod probatur. quia. remota sua forma
non amplius erit dolabra nisi forte equiuoce. quod non
esset nisi illa forma esset substantia. **I**llud enim per cu
ius remotionem remouetur substantia est substantia. sic
quia anima est forma corporis naturalis sequitur quod ipsa est
forma eius substantialis. et per consequens actus eius sub
stantialis primus: Nunc autem quia dolabra est corpus arti
ficiale forma eius non est forma substantialis. quia forma sub
stantialis et uel anima non est forma nisi corporis naturalis ha
bentis in se principium motus et status. Ideo non oportet quod
remota forma dolabrae remoueat dolabra. quantum ad id quod
de substantia participat nec oportet quod remota forma artificiali secu
ris remoueat ferrum: et tota eius substantia: et ita de reliquis. **E**x
quibus patet uniuersaliter anima esse actum substantiale primum corporis
animati. eo quod uniuersaliter ipsa remota a corpore anima
to ipsum remouetur secundum nomen et diffinitionem. **I**n
telligendum secundum commentatorem ad octauo. quod differen
tia est inter formas naturales et artificiales que naturales
sunt substantie et artificiales sunt accidentia. **E**x hac dif
ferentia plures alie sequuntur. **P**rima est quod compositum
artificiale non est substantia nisi secundum materiam
que est tota eius substantia. sed compositum naturale est sub
stantia secundum materiam et formam. **S**ecunda discretio est quod
cum auferitur forma artificialis non propter hoc auferit sua ma
teria. ut cum remouetur forma securis non propter hoc remoue
tur ferrum: Ideo tunc dicitur remanere securis: scilicet secundum
sua substantia licet non remaneat ut quod artificiale. sed cum
remouetur forma naturalis remouetur eius materia scilicet
propria et non remanet aliquid nisi equiuoce. **T**ertia dif
ferentia est quod cum auferitur forma naturalis tunc auferitur indi
uiduum substantie et amittit nomen et diffinitionem. quia tunc au
feruntur genus et differentia. ut si auferatur anima sensitua a
carne non remanet caro nisi forte equiuoce. sed remota
forma artificiali remanet indiuiduum substantie nomine et dif
finitione ut remota acutis securis adhuc remanet ferrum
et etiam dicitur remanere securis. quia nomen rei artificiali pri
mo significat materiam: et secundario compositum. et contra
nomen rei naturalis primo significat formam et compositum
secundario. quia sicut compositum naturale non est in actu nisi
per formam et eius materia habet esse per suam formam: sic com

positum artificiale non est in actu nisi per suam materiam et si
militer eius forma. quia ipsa est accidens: et accidens capit
esse a suo subiecto. **D**einde subdit commentator quod indiui
duum substantie non est hoc. scilicet aliquis in actu nisi per
suam formam. cum eius materia sit ens in pura potentia: et in
diuiduum artificiale non est hoc aliquid in actu scilicet substan
tiali nisi per suam materiam que est substantia naturalis composita:
non autem per suam formam cum illa sit accidens.

Considerare autem in partibus oportet quod dictum
est. **S**i. n. esset oculus anima. anima utique ipsius vi
sus esset: hic. n. substantia est oculi que est secundum
rationem. oculus autem materia visus est quo deficiet
te non est adhuc oculus nisi equiuoce: sicut lapide
us aut depictus. **O**portet igitur accipere quod est
in parte in toto uiuente corpore. proportionaliter
namque se habet: sicut pars ad partem totus sensus
ad totum corpus sensituum secundum quod huiusmodi.

Idem ostendit per partes ipsius anime: quonia eadem
proportio partis anime ad partem corporis et totius anime
ac totum corpus: sed ita se habet pars anime ad partem corpo
ris quod ipsa est eius actus substantialis primus ergo cetera
probatur minor. quod dato quod oculus esset animal et quod visus
esset anima eius: tunc visus esset forma substantialis oculi
dans sibi diffinitionem et specificum esse: quod patet quia re
moto visu non amplius remanet oculus nisi forte equiuo
ce: sicut lapideus uel depictus. ergo sequitur quod oculus ha
bet esse per visum tanquam per eius formam substantialem et actum
primum: et ita est de toto corpore in ordine ad totam animam: pa
tet igitur quod anima est actus substantialis primus. **S**ed
hic posset quis dubitare: quia uidetur quod non oportet remo
to visu non remanere oculum. quonia visus est accidens oculi
quia potentia eius visiva: sed non oportet remoto accidente
quod non remaneat substantia que est eius subiectum: sicut non
oportet quod remoto auditu non remaneat auris: igitur etc.

Ad istud potest dupliciter responderi. **P**rimo quod
Aristoteles supponit quod oculus sit animal: et quod visus sit anima
eius: et ubi sic esset indubie ad remotionem visus sequeret
remotio oculi: sicut dicebat de forma dolabrae: et dolabra
dato quod esset corpus naturale. **S**ecundo dicitur potest quod
oculus potest dupliciter considerari. **U**no modo secundum
substantiam suam. **A**lio modo prout est membrum organi
cum et officiale. **S**i consideret primo modo non oportet re
moto visu oculum remoueri: et hoc probatur argumentum. **S**i
autem secundo modo bene oportet quod oculus ut membrum
uisuum includit naturalis potentiam ad videndum: cum anima non
possit esse immediatum principium operationis: quare remo
ta visiva potentia non remanebit oculus in quantum est mem
brum organicum et officiale.

Est autem non obiciens animam potentia ens ut ui
uat sed quod habens. **S**emen autem et fructus poten
tia huiusmodi corpus est. sicut quidem igitur icisio et
uisio sic et uigilantia actus: ut autem visus et poten
tia organi anima. corpus autem quod potentia sed sicut
oculus pupilla et visus et ibi anima et corpus anima.

Ostendit diffinitionem positam esse sufficientem ex parte
corporis positi in ea scilicet habentis vitam et potentiam osten
dendo tale corpus esse in potentia ad vitam pro actu secun
do: quia ad operationes vitales non autem pro actu primo
Et diuiditur in duas: quia primo facit hoc: secundo inserit
quid ex predicta diffinitione sit manifestum: et quid imma
nifestum ibi. **Q**uod quidem igitur. **D**e prima dicitur quod
dictum est quod anima est actus corporis habentis vitam in
potentia: quod tale corpus cuius actus est anima non est abij
ciens animam sed corpus animatum actu habens animam
est tamen potentia ens ut uiuat. id est ut exerceat operatio

nota differentia inter organum naturale et
artificiale

nes vitales. Semen autem animatum et fructus plantarum non solum sunt in potentia ad opera: sed etiam ad animam. Ideo non sunt corpora acta animata sed solum potentia: quare nec eorum actus est anima: Et quia fecerat mentionem de operationibus et potentijs. Dicit quod sicut incisio est operatio gladij et visio oculi sic vigilantia est operatio a nime semine: et sicut visus est potentia organi: sic anima est potentia corporis et ipsum corpus animatum est illud quod est in potentia ad operationes: habes tamen animam et actum primum. Unde sicut oculus est pupilla et visus: sic animal est anima et corpus: quod intelligendum est in predicatione causalitatis. Idem est anima et corpore. Et intelligendum quod differentia est inter corpus animatum et semen in habendo vitam in potentia seu in essendo in potentia ad operationes vitales: quoniam semen est in potentia remota ad operationes vitales et in potentia abiiciente actu et forma que debet esse illarum principium: videlicet animam. Ideo est in potentia tam ad actum primum quam secundum. vitæ: et propterea non est actu animatum. Sed corpus animatum est in potentia propinqua ad operationes vitales: quia licet non operetur habet tamen animam et formam que debet esse illarum principium. Ideo illius anima dicitur esse actus. Corpus igitur cuius anima est actus non habet vitam in potentia remota: nec caret anima que est primum principium vitæ: sed habet vitam in potentia propinqua: quia habet animam que est principium operationum vitalium. Et per vigilantiam non inteligitur Aristoteles, vigilantiam proprie sumptam: sed operationes animales sensitivæ que ut plurimum in vigilia exercentur. Et si quis instaret quod corpus animatum nunquam sit in potentia ad operationes vitales: cum semper exerceat eas. Posset dici quod licet sit in actu respectu illarum quas facit tamen respectu fiendarum: aut fieri possibile est in potentia.

Quod quidem igitur non sit anima separabilis corpore: aut partes quedam ipsius si partibilis aperta nata est: non immanifestum est. quarundam enim actus partium ipsarum: at vero secundum quasdam nihil prohibet propter id quod nullius corporis sunt actus. Amplius autem immanifestum si sit corporis actus anima sicut nauta navis. Figuraliter quidem igitur sic determinetur et describatur de anima

Nunc inserat quid ex predicta diffinitione sit manifestum: et quid immanifestum: dicens quod ex predicta diffinitione est manifestum quod anima non est separabilis a corpore: aut saltem aliquæ partes eius: siue potentie. Sunt enim aliquæ partes eius de quibus est manifestum: quod sunt perfectiones corporis: et quod sunt a corpore inseparabiles: licet etiam aliquæ partes: de quibus posset alicui videri quod sint a corpore separabiles. propter id quod nullius corporis sunt actus. Sed vitæ anima vniuersali corpori per inherentiã et informationem aut non: sed solum ut motor mobilis et nauta navi: ut plato opinabatur hic in manifestum: nec ex predicta diffinitione et eius manifestatione est hoc sufficienter et exquisitè determinatum. Deinde de epilogat dicens quod anima sic figuraliter. id est superficialiter et in uniuersali describatur et definitur. donec in se quædam eius diffinitio magis propria et sufficiens inuestigetur. nam semper communia debent precedere propria et specialia. Et intelligendum quod anima secundum aliquas suas partes est a corpore inseparabilis. ex eo quod sunt organice et perfectiones materie sicut anima seu potentia vegetatiua sensitiva et secundum locum motiua. Aliqua tamen est pars siue potentia anime ut intellectiua. que quia nullius corporis tanquam organi est actus dicitur a corpore separari sic quod nec illa potentia est in organo corporeo. nec operatio eius: et secundum fidem licet homine viuente anima eius intellectiua suum corpus informat et eius operatio ab aliquo corporeo ut ab obiecto dependeat. Ita

men post motum eius remanet anima a corpore nullo modo dependens. nec in essendo nec in operando. sed de hoc latius in tertio dicitur. Et intelligendum etiam quod licet sit aliquid manifestum quod anima corpori vnitur per informationem saltem illa que est perfectio materie et non solum ut motor. quia tamen in sequentibus hoc magis manifestabitur. ideo dicitur hic esse immanifestum. **Quibatur utrum diffinitio assignata de anima sit sufficiens**
Arguitur quod non primo. Illud quod est potentia passiva non est actus. cum de ratione potentie passive sit passivitas. actus vero agere sed anima est potentia passiva saltem sensitiva et intellectiua ergo etc. Secundo quod est accidens non est actus substantialis. sed anima est accidens cum aduenit enti in actu. scilicet corpori organico physico igitur etc. Tertio actus secundus non est actus primus cum distinguatur secundum comentatorem. sed anima est actus secundus cum ab ea semper pronenit actio scilicet nutritio. quoniam cessatio huius actionis est motus. ut vult comentator. octavo physico igitur etc. Quarto quod est actus materie non est actus corporis cum materia non sit corpus: sed anima est huiusmodi: quia est forma substantialis et omnis forma substantialis est perfectio materie quare etc. Quinto illud quod est actus corporis physici est forma naturalis et per consequens natura sed anima non est natura cum ex opposito. distinguatur igitur etc. Sexto aliqua est anima que non est actus corporis organici igitur etc. patet consequentia et assumptum arguit de anima que est in carne que est corpus homogeneum et non organicum. Septimo quod est actus corporis habentis vitam in actu non est actus corporis habentis vitam in potentia cum idem respectu eiusdem non sit in actu et in potentia. sed anima est actus corporis habentis vitam in actu. scilicet corporis actu viuente ut notum est ergo etc. Respondet quod diffinitio inuestigata de anima est sufficiens tanquam diffinitio eius communis. quia competit anime conuertibiliter. et ipsam inuenerit saltem notificat et per eam distinguit a quolibet alio. Unde per actum distinguitur a materia que est pura potentia. Per substantialem distinguitur vniuersaliter ab accidentibus et specialiter a suis potentijs natura libus: que sunt accidentales. Per primum distinguitur ab operationibus suis que sunt actus secundi. Vel secundum comentatorem a se ipsa ut operatur quia anima diffinitur ut anima ab animando dicta et non ut operatur. Per corporis distinguitur ab habitibus intellectualibus qui sunt actus anime et non corporis: et tamen sunt actus primi respectu operationum ab eis puenientium. Per physici distinguitur a formis artificialibus que sunt actus primi in ordine ad actiones earum sed non sunt actus corporis physici sed artificialis. Per organici distinguitur a formis substantialibus corporum inanimatorum que dicuntur actus materie et non corporis organici: immo nec corporis quia non requirunt distinctionem partium organice secundum complexionem compositionem figuram etc. in suo subiecto sicut facit anima propter eius nobilitatem. et diuersitatem operationum que per vnã partem fieri non possent. Unde visio non posset fieri per pedem. nec ambulatio per oculum. Ideo anima dicta est actus corporis et non materie. et est de alijs formis substantialis. Per potentia vitam habentis distinguitur a forma substantiali cadaveris. quod est organicum saltem secundum similitudinem. sed non est habens vitam. id est operationes vitales in potentia scilicet propinqua. ut habet illud corpus cuius actus est anima quare etc. Et ex hoc solui possunt argumenta superiora adducta. Ad primum dicitur quod non inconuenit idem esse potentiam passiuam et actum respectu diuersorum. sicut anima est potentia passiva respectu eorum que recipit. et actus respectu corporis quod informat. Ad secundum dicitur quod anima non aduenit enti in actu substantiali

secundus

ultimo quod requireret ad hoc q̄ esset accidens: **C** Ad tertium patet ut supra. **C** Ad quartum dicitur q̄ est actus materie ut subiecti rationi et cogitatio ut subiecti proprii. **C** Ad quintum dicitur q̄ anima natura large capiēdo scilicet per principium motus ut quicquid, sed non est natura stricte pro principio motus ad unam differentiam tantum. **C** Ad sextum dicunt quidam q̄ diffinitio data debet intelligi de anima totali que non est pars alterius et non de anima partiali. **C** Vel dici possit q̄ omnis anima est indivisibilis secundum se et quod eadem q̄ est in carne est in ossibus et in nervo et in toto corpore organico sed de hoc infra. Vel dici possit q̄ anima que est in carne est actus partialis totius corporis quod est organicum. **C** Ad septimum dicitur q̄ licet corpus animatum habeat vitam in actu capiēdo pro actu primo: habet tamen vitam in potentia pro actu secundo: et sic capitur in diffinitione.

C Quoniam autem ex intrinsicis quod certius autem sit quod et secundum rationem notius temptandum est iterum sic aggredi de ipsa non enim secundum quod diffinitivam rationem ostendere sicut plures terminorum dicunt sed et causam inesse: et demonstrare. nunc autem sicut conclusiones rationes terminorum sunt ut quod est tetragonis multum equale altera per telongiori orthogonium esse equilaterale tali autem terminus ratio conclusionis: dicens autem quoniam tetragonis minus est medie inventio rei causam dedit.

C Postquam Aristoteles in superiori capitulo inuestigavit diffinitionem communem anime: nunc in isto capitulo profertur inuestigatio diffinitionem eius propriam. Et dividitur in duas partes: quia primo continuando se ad precedentia premitit modum quo in hac inuestigatione est procedendum secundo profertur. ibi. Dicamus ergo principium accipientes. **C** De prima dicitur q̄ de numero incertorum illud quod fit nobis certum: sit certum nobis per aliquid certius eo et nobis notius secundum rationem: id est diffinitionem. Cum ergo ita sit et iam inuestigavimus diffinitionem communem anime que dicit solum quid est anima. et eam non perfecte notificat: ideo iterum est a nobis tentandum aggredi de ipsa anima inuestigando propriam diffinitionem unicuique partium eius que dicitur propter quid ipsius et eam complere declarat: quod fiet producendo ex posterioribus inesse nobis notioribus. Unde perfecta diffinitio non solum debet dicere quid est ipsam diffinitum: sicut plures inveniunt diffinitiones: sed oportet ipsam dicere causam inesse. et demonstrare: id est propriam causam diffinitum: per quam ei insunt passiones: et de ipso demonstrat. Et quia mentione fecerat de diffinitionibus dicendo aliquam dicere solum quid est diffinitum et aliquam dicere propter quid. ostendit per exemplum in mathematicis tales dari diffinitiones: et quod dicens quid est conclusio demonstrationis. Dicens autem propter quid est demonstrationis principium: ut si querat quid est tetragonism? et dicatur q̄ est orthogonium equilaterale equale, si figure altera parte longiori hec diffinitio est dicens: solum quid est demonstrationis conclusio. Si autem dicatur q̄ est inventio rei medie: tunc assignabitur diffinitio: dicens propter quod diffinitionis precedentis: et que est demonstrationis principium. Unde quod quadratum sit inventio rei medie: id est si figura resultans ex ductu alicuius linee in seipsam que est medium proportionale inter duas lineas extrinsecas: ex quorum ductu unius in aliam resultat. quadrangulus est causa quod quadratum sit eque quadrangulo: ut post apparebit. Et quo innui videt quod diffinitio anime communis dicens se

lum quid demonstrari poterit per diffinitionem eius propriam inuestigandam: dicentem propter quid a priori quibus partibus aliter ut via diuisiva inuestigata: ut patuit in capitulo precedenti. Intelligendum primo secundum commentatorem commento. xi. q̄ ad perfectam cognitionem anime non sufficit diffinitio inuestigata: quia illa notificat animam solum in genere. sed requiritur alia hic inuestiganda que notificat quamlibet partem eius in speciali. Unde sic dicitur oportet quod sermo diffiniens perfecte non demonstrat genus rei tantum: sicut faciunt plures diffinitiones: sed sermo diffiniens debet demonstrare causam rei propriam propriam quam existentem in ea actu: scilicet formam non genus. Unde ut communiter aiunt triplex est diffinitio. Una dicens solum quid. Alia dicens propter quod et tertia dicens quid: et propter quod ex duabus primis composita. Prima est conclusio demonstrationis proprie dicitur: et secunda est eius principium et est perfectior prima. Tertia est tota demonstrationis positio differens per se tota precedentibus: harum exemplum ex littera colligere potes. **C** Intelligendum secundo quod in commento duodecimo apud plures in una parte eius invenitur transpositio que ut plurimum sic iacet. Et ista diffinitio quam modo querimus est similis diffinitionibus: que sunt quasi conclusio demonstrationis. Diffinitio autem uniuersal predicta est similis diffinitionibus que sunt quasi demonstratio. Hec est transpositio: et ubi ponit quasi conclusio demonstrationis: debet poni quasi demonstratio et e converso: et quia ita fit patet per comentum sequens: ubi comentator sic dicit. **C** Cum notificauit diffinitionem anime uniuersaliter: et notificauit quantum dant tales diffinitiones de cognitione rei: et quod diminue faciunt cognoscere non perfecte cum sint uniuersales non accipientes causam et principium et quasi conclusio demonstrationis: et quod diffinitio querenda in una quaque partium anime est similis diffinitionibus propriis que sunt quasi principia demonstrationis etc. Addeit ulterius Comentator in commento. ix. dicens quod Aristoteles non intendebat quod ista diffinitio inducta in anima est conclusio demonstrationis: sed intendebat quod est ex genere istarum diffinitionum: scilicet que sunt conclusio demonstrationis: secundum quod tales diffinitiones sunt uniuersales: et ideo dicitur sunt conclusiones. Hec enim diffinitiones aut sunt conclusiones aut sunt similes diffinitionibus que sunt conclusiones. Neque intendebat etiam quod diffinitio querenda hic in una quaque partium anime est ex diffinitionibus que sunt quasi principia demonstrationis: ita quod sunt manifeste per se quia sunt ignote apud nos: et via ad cognoscendum eas est ex posterioribus sicut dicitur. sed intendebat quod est ex genere illarum diffinitionum. scilicet que sunt principia demonstrationis: tales enim diffinitiones: aut sunt principia demonstrationis aut sunt similes diffinitionibus que sunt quasi principia demonstrationis etc. Vult igitur comentator quod diffinitio anime uniuersalis non est conclusio demonstrationis proprie: quia diffinitio per quam concluditur: non est per se nota de diffinitio. est tamen similis illis quia diffinitio per quam concluditur est per causam propriam et immediatam et similiter diffinitio eius propria non est principium demonstrationis proprie quia non est per se nota de diffinitio. est tamen similis illis per quantum est per causam propriam et immediatam in genere cause finalis. **C** Intelligendum tertio quod egius duplicem assignat causam que diffinitio communis dicitur quia. et propria propter quid. Prima est quia diffinitio communis est imperfectior quam diffinitio propria. Secunda est quia passiones anime non possunt demonstrari de ea per diffinitionem communem nisi de demonstratione quia cum dicatur causam remotam ipsarum et demonstratio que est per causam remotam est demonstratio quia primo posteriorum. **C** Ad diffinitionem autem

propriam cum dicat causam propinquam: et inmedia-
tam ipsarum possunt demonstrari propter quod quas etc.
¶ Ex hoc ulterius assignat causam quare diffinitio co-
munis dicitur conclusio demonstrationis: diffinitio au-
tem propria dicitur principium supponendo vnum qd vi-
detur velle comentator: scilicet qd Aristoteles non inuestiget
hic vnam diffinitionem propriam cum animam conuerti-
bilem. sed qd inuestiget quattuor diffinitiones particula-
res quattuor speciebus anime proprias: scilicet vegetati-
ue quod est primum principium vegetandi: sensitue quod est
primum principium sentiendi. secundum locum motiue
quod est primum principium secundum locum mouendi
et intellectiue quod est primum principium intelligendi:
hoc stante patet qd diffinitio comunis non potest conclu-
dere affirmatiue aliquam diffinitionem propriam: cum
dicat causam remotam respectu earum et per causam re-
motam non contingit demonstrare affirmatiue: sed tan-
tum negatiue. primo posteriorum. Vnde non sequitur
hoc est actus primus substantialis etc. ergo est primum
principium sentiendi etc. vt patet. Valet tamen negatiue
hoc non est actus primus substantialis corporis physici
etc. ergo non est primum principium sentiendi et ita de
alijs per quamlibet autem diffinitionum propriarum potest
concludi affirmatiue diffinitio comunis vt constat. Quia
ergo causa proprie sit illa ex qua sequitur aliud affirmati-
ue et non tantum negatiue: et principium et conclusio de-
monstrationis non dicantur proprie nisi de principio et
conclusionem demonstrationis affirmatiue sequit propositum:
videlicet qd diffinitio comunis est demonstrationis
conclusio: et diffinitio propria est demonstrationis princi-
pium. ¶ Intelligendum quarto pro noticia littere. qd per
orbogoniam debemus intelligere figuram quattuor an-
guloz rectorum nam dicitur ab orthos grece latine re-
ctum et gonus angulus. Et hoc est duplex. quoddam est
equilaterale. idest quattuor equalium laterum et appellat
etragonismum siue quadratum. Aliud est quattuor laterum
inequalium sic videlicet qd omnia latera immediata sunt
inequalia. et appellatur figura altera parte longior siue qua-
drangulis. Si quis ergo vellet probare qd quadratum est
equale quadrangulo. hoc probaret per hoc qd quadratum
est inuentio rei medie. idest figura inuenta siue resultat
ex ductu alicuius linee in se ipsam que est medium pro-
portionale: inter duas lineas extremas: ex quarum du-
ctu vnius in alteram resultat quadrangulus sicut in nu-
meris hoc clarius apparet: qd numerus quadratus est equi-
lis quadrangulari. quando quadratus resultat ex numero
medio proportionali in se ipsum ducto. et quadratus re-
sultat ex ductu vnius extremi in alterum extremum. Sit
igitur tres linee inequales ad inuicem proportionales sic
qd qualis est proportio maioris ad mediam. talis est pro-
portio medie ad minorem et sic prima vt. viii. secunda vt
quattuor. Tertia vero vt duo. tunc quadratum resultans
ex ductu linee vt quattuor in se ipsam idest ex quattuor li-
neis vt quattuor erit equale quadrangulo resultanti ex
ductu linee vt duo in lineam. vt. viii. idest ex duabus li-
neis vt duo et duabus lineis vt octo. sicut numerus qua-
dratus qui resultat ex ductu numeri quaternarij in se ipso
est equalis numero quadrangulari qui resultat ex ductu
numeri binarij in numerum octenarium. quia vterque
est vt. xvi. velle arguat omne resultat ex medio propor-
tionali inter duo extrema ducto in se ipsum est equale re-
sultanti ex ductu extremi in extremum. sed quadratum
resultat ex medio proportionali inter duo extrema ducto
in se ipsum et quadrangulus resultat ex ductu extremi in
extremum igitur etc. Et hec esset demonstratio per causam
et propter quid in quarum prima diffinitio quadrati que
dicit solum quidem conclusio. et alia que dicit causam et
propter quid est principium. Et similiter est in diffinitio

nibus anime qd diffinitio eius comunis est demonstrabilis
propter quid per diffinitionem propriam: quare sequitur qd
diffinitio comunis est demonstratio conclusio: propria vero est principium de-
monstrationis. Et quia quod dictum est de diffinitionibus
quadrati non potest plene intelligi nisi ad geometriam
fiat recursus. ¶ Signetur figura quadrangularis cuius
maioris linea sit. b. b. et minor sit. b. c. tunc addatur minor
maiori: et constituatur linea recta. a. b. d. supra quam du-
catur semicirculus et a puncto. b. ducaut linea. b. e. vsqz
ad circumferentiam semicirculi. tunc vt probatum est in
vi. geometrie linea. b. e. est medium proportionale inter
lineam. a. b. et. d. siue. b. c. sed vt ibidem probatur quo-
tiscunqz sunt tres linee proportionales illud quod resultat
ex ductu prime in tertiam est equali quod resultat ex du-
ctu medie in se ipsam. ergo quadratum. b. f. qd fit ex du-
ctu. b. c. linee proportionaliter medie in se ipsam est equa-
le quadrangulo. b. g. quod fit ex ductu. a. b. linee maio-
ris in lineam. b. d. siue. b. c. minoris. quare etc.

Sicamus igitur principium accipientes
intentionis determinari animatum ab i-
animato in viuendo. multipliciter autem
ipso viuere dicto et si vnum aliquod ho-
rum in se solum viuere ipsum dicimus vt intel-
lectus et secundus motus et status secundum locum
Adhuc autem motus secundum alimentum et
decrementum et augmentum.

¶ Prosequitur inuestigando diffinitionem anime pro-
prium. et duo facit. primo hoc: secundo comparat poten-
tias anime ad animam et ad inuicem mouendo dubita-
tiones: ibi dicitur autem vt vnunquodqz. ¶ Prima i qua-
tuor: quia primo ostendit per quid animatus ab inanima-
to distinguitur enumerando diuersa opera vite: a quibus
diuersi gradus seu modi animatorum sumuntur. Secun-
do ostendit qd vegetabilia habent vitam. Tertio ostendit
qd vegetatorum potest separari ab alijs gradibus viuendi-
tium: sed non contra in mortalibus: et per hoc dat intel-
ligere ita esse de sensitiuo respectu secundum locum mo-
tiui: et secundum locum motiui respectu intellectiui. Quar-
to ostendit qd vegetatiua potentia est: qua omnia vegeta-
bilia participant secundum qd huius: ibi secunda. Vnde
et vegetabilia: ibi tertia. Separari autem hoc. ibi quarta
Vegetatiua autem dicimus. ¶ De prima dicit qd nos
accipientes principium intentionis nostre dicimus. idest
ab hoc incipiamus dicere quod intendimus. qd animatum
distinguitur ab inanimato in viuendo. idest per hoc qd
habet aliqd opus vite. ¶ Nam cum viuere multiplici-
ter dicatur. idest diuersa sint opera vite: cum eorum ali-
qd inest alicui. Ipsum viuere dicimus et esse animatum
et non inanimatum. Opera autem vite per que diuersi
modi viuentium sumuntur sunt quattuor: quorum primus
est intellectus siue intellectio: secundum est sensus siue se-
nsatio: tertium est motus siue status secundum locum: quartum
est motus secundum alimentum augmentum et decremen-
tum. ¶ Intelligendum qd viuere capitur dupliciter. Vno
modo pro actu primo: et sic est idem qd anima secundum
quem modum dicitur qd viuere viuentibus est esse et in
de longitudine et breuitate vite qd generatio est prima par-
ticipatio anime naturali in calido naturali: vita autem est
eius permansio. Licet Albertus dicat qd viuere sumptim
pro esse ipsius viuentis sit actus essentialis anime quem
continue influit corpori viuo: et qui supponitur vt funda-
mentum omni operi suo. ¶ Secundo modo accipitur
viuere pro actu secundo ipsius viuentis seu pro operatio-
ne vitali ab anima proueniente: et sic est idem qd nutrire
sentire intelligere etc. ¶ Ad propositum licet animatum
distinguitur ab inanimato per viuere primo modo di-

secundus

etiam nobis: tamen est notius quod, distinguatur per vi-
uere dicta secundo modo: quia manifestiores sunt nobis
operationes anime quae ipsa anima. Et quod operationes ille si
quattuor generum: vi enumerat Aristoteles in littera. Ideo
dicuntur quattuor esse anime secundum speciem subalter-
nam et principales eius potentie inanimatis diuersis a quibus
quattuor gradus animatoz sumunt. Unde ab anima
vegetatiua potentia et operatione sumitur vegetatiuum.
quod inuenitur in omnibus uiuentibus, mortalibus: et est
primus gradus. Ab anima sensitua potentia et opera-
tione sumit sensituum, quod inuenitur in omnibus anima-
libus, et est gradus secundus. Ab anima secundum locum
motiua potentia et operatione sumitur secundum locum mo-
tuum, quod inuenitur solum in animalibus perfectis, et est ter-
tius gradus. Ab anima intellectiua potentia et operatioe
sumit intellectiuum quod in solis hominibus reperit, et est quar-
tus gradus. Et isti gradus se habent sicut includens et inclusus
et sicut magis vniuersale et minus vniuersale, sic quod vbi-
cuique est sensituum est vegetatiuum, et non uertit, et vbi-
cuique est vegetatiuum est intellectiuum, et non conuertit.
Et vbi-
cuique est intellectiuum in mortalibus est secundum locum motuum
et non conuertit, sed de his amplius in sequentibus.

¶ Tandem et vegetabilia omnia uidentur uiuere
videntur autem in se ipsis habentia potentiam et
principium huiusmodi per quod augmentum et
decrementum suscipiunt secundum contrarios lo-
cos non enim sursum quidem augeatur deorsum
autem non sed similiter in utroque et penitus que
cumque aluntur et uiuunt in fine quousque possunt
accipere alimentum.

¶ Respondet si vegetabilia habent vitam. Arguendo sic. Quia
que in se ipsis habent principium per quod augentur et diminui-
untur secundum loca contraria habent vitam. Sed omnia vegeta-
bilia sunt huiusmodi, patet consequentia, et maior, quia inani-
mata non mouentur secundum propriam naturam nisi ad unum locum: tamen
non declarat, quia vegetabilia omnia augentur vel diminuantur
tur sursum et deorsum: et secundum omnem differentiam positionis.
Ideo habent vitam et uiuunt donec possint accipere alimen-
tum. ¶ Intelligendum secundum comentatorem cometo, xiiij.
quod augmentatio diminutio et similiter nutritio attribuitur
aie et non corpori inanimato simpliciter aut mixto: quia hec non
habent nisi uirtute ut moueantur ad unum locum tantum ut leue
sursum et graue deorsum, et illi motus sunt ad loca contra-
ria, quare etc.

¶ Separari autem hoc ab alijs possibile est. Alia autem
ab hoc impossibile in rebus mortalibus manifestum est
aut in his que vegetant neque una est in ipsis potentia
alia anime uiuere quod est igitur per hoc principium est in om-
nibus uiuentibus Animal autem per primum et naque que non
mouentur neque mutata locum habentia aut secundum animalia
dicimus et non uiuere solum uidentur aut de huiusmodi
multa esse animalia manentia aut cum sint natura habent solum
solum sensituum aut tactus primo testibus sicut
aut vegetatiuum potest separari a tactu et ab omni sensu
sicut et tactus ab alijs sensibus.

¶ Respondet vegetatiuum separari ab alijs potentis anime et
non conuerso in mortalibus quonia in plantis inuenit solum
potentia vegetatiua per quam uiuunt et que principium uiuendi om-
nibus uiuentibus mortalibus animal autem est animal per sen-
sum primum que est sensus tactus. Et inueniunt alij animalia
que licet habeant sensum non tamen mouentur secundum locum, sicut sunt
animalia imperfecta et petris affixa. Tactus ergo quia est pri-
mus sensuum potest ab alijs separari et non conuerso sicut ve-
getatiuum potest ab alijs anime potentis separari et non conuerso

¶ Intelligendum secundum comentatorem cometo, xv. quod quod cor-
pora supercelestia manifeste uidentur moueri et intelligere:
sed non nutrire neque sentire. Ideo dicit Aristoteles in rebus
mortalibus. Dixit ergo Aristoteles in mortalibus ut presertim se
a corporibus celestibus: que licet sint animata, non habent ta-
men de potentis anime nisi intellectiua et motiua seu desiderata
tua non autem vegetatiua uel sensitua: et per corpus celeste intelligit,
aggregatum ex orbibus et intelligetia. Et que uel est uel intelligetia
mouens celum sit anima ut dea hic loquitur. Aristoteles sic anima intellectiua et
maxime secundum opinionem Auerrois. Et in fine comentarii assi-
gnat comentatorem causa que Aristoteles plantis non attribuit nisi
potentia vegetatiua, hoc enim facit ut contradicat dicentibus
plantis in eis somnus et uigilia que hoc est falsum: quonia som-
nus et uigilia non sunt operationes anime vegetatiue sed sen-
siue. ¶ Intelligendum secundum comentatorem cometo
xvi. quod hoc nomen animal dicitur de eo quod habet principium
sensus: in eo quod habet principium sensus: et non in quantum
habet principium motus in loco, et eius signum est spogia ma-
ris et multa ex habitibus testibus que habent sensum et tamen
non mouentur secundum locum, et dicuntur animalia non tantum uiua
Comentator tamen non negaret quod moueantur se dilatando: et
constringendo, sed uult quod non inuocantur de loco ad locum et ta-
men sentiunt: quia si pungantur retrahunt se hoc autem fuit
quia imperfecta sunt et habent nutrimentum coniunctum: ideo
non egent alijs sensibus a tactu ut querant nutrimentum a lon-
ge sicut oportuit in animalibus perfectis que habent nutri-
mentum remotum ab eis.

¶ Vegetatiuum autem dicimus partem huiusmodi anime qua
et vegetabilia participant animalia aut omnia uidentur ratione
sensus habentia. Propterquam autem casus utriusque horum que
accidit posterius dicemus nunc autem in tantum dictum sit so-
lum quod est anima horum que dicta sunt principium et his ster-
minata est negatio sensitui intellectui et motui.

¶ Declarat quod potentia vegetatiua est qua vegetabilia omnia
participant, dicens quod sicut omne animal habet sensum ta-
ctus. Ita omne vegetabile habet potentiam vegetatiua, cau-
se autem horum inferius ostendetur. Nuncautem in tantum dictum
sit quod anima est principium horum que dicta sunt, et eis determi-
nat sensum diffinitum, scilicet vegetatiuum sensituum secundum locum motuum et
intellectiuum. ¶ Intelligendum quod Aristoteles hic per opera anime
que sunt nobis notiora quod substantia anime inuestigauit
diffinitionem ipsius propriam que est quod anima est principium sci-
licet primum ad differentiam suam potentiam vegetandi scilicet
tendi secundum locum mouendi et intelligendi, et per hoc possumus
predicere a horum demonstratione sic arguendo, omne primum principium
vegetandi sentiendi etc. est actus primum substantialis etc. sed omnia
anima est huiusmodi etc. Sed hic dubitat primo, quia non uidetur
quod hec sit diffinitio anime propria seu specialis: quia est ita cois sicut
precedens. Nam quecumque conuertuntur cum eodem tertio con-
uertuntur inter se: sed ambe diffinitiones anime conuertuntur
cum anima comuniter sumpta ergo conuertuntur inter se qua-
re etc. Sed do dubitat quia uidetur quod diffinitio propria pos-
sit demonstrari a priori et demonstratione propter quod per dif-
finitionem comunem, quoniam diffinitio cois est prius inesse
quod propria et est causa ipsius propinqua cum prius sit anima
esse actum corporis etc. quod quod sit principium vegetandi sentiendi
etc. Et ex hoc quod anima est actus in corpore igitur etc. ¶ Res-
pondet ad primum quod licet ille due diffinitiones conuertatur:
primo tamen dicitur comunis, quod notificat animam solum
in genere: Alia uero dicitur propria quod per eam distin-
cte notificantur diuerse partes anime per suas proprias opera-
tiones uel passiones, sic quod ex ea haberi possunt particu-
lares diffinitiones proprias speciei anime: ut quod anima vegeta-
tiua est primum principium vegetandi. Anima sensitua est pri-
mum principium sentiendi. Anima secundum locum motiua: est
primum principium secundum locum mouendi. Anima intellecti-
ua est primum principium intelligendi. Nec inuestigantur hic so-

tum ille diffinitiones particulares: vt vult Egidius: sed inuestigatur principaliter vna diffinitio propria cū aīa cōuertibilis in qua ille quattuor particularēs includunt. Vñ si in totali diffinitione li ⁊ teneret copulatiue: tūc esset ag gregatū ex illis quattuor: diffinitionibus particularibus si autē teneat disiunctim: vt debet teneri ē vna diffinitio cū aīa cōuertibilis. ¶ Ad secundū dicunt quidā q: qā cause sunt sibi inuicem cause: vt secūdo ¶ Phisicorū colligitur: cū diffinitio cōmūnis sit data p: materiā: propria autē p: finem q: vtraq: diffinitio potest sumi vt cā respectu alterius: ⁊ sic vtraq: potest a priori ⁊ propter qd aliā dīnōstrare. ¶ Dicit tñ potest q: quia finis est causa causarū ⁊ diffinitio data per causam necessitatem aliam dicitur formalis respectu diffinitionis date per causam necessitatem ⁊ contra diffinitio data p: causam necessitatem dicitur materialis: Ideo simpliciter ⁊ absolute dicimus q: diffinitio propria dicitur propter quid respectu diffinitionis cōmūnis: ⁊ eam a priori demonstrat: ⁊ nō dicimus e conuerso sicut causa magis ⁊ p: prius mouet dubitationes: ⁊ materia cū forma sit pfectio: materia ⁊ nobilior: quare ⁊c.

¶ Vtrū at vnumque horū ē aīa aut pars aīe ⁊ si pars vtrū qdē sic vt sit semp: abilis ratione solū aut i loco ¶ De quāsdā at horū nō ē difficile videre quedā aut dubitationē hnt.

¶ Hic mouet duas dubitationes: ⁊ diuidit in duas partes: qā primo mouet ⁊ soluit has dubitationes: secundo ostendit quomodo per diffinitionem propriā possit diffinitio cōis dmonstrari: vel q: diffinitioni pprie super addenda: ē diffinitio cōis: vt cōpletor diffinitio habeatur: ibi: Quoniā quo viuimus ⁊ sentimus. ¶ Prima cōitinet duas partes: qā primo mouet dubitationes: secundo soluit ibi Sicut. n. i plāris. ¶ De prima Aristo. mouet duas dubitationes d: potentij aīe. ¶ Prima ē vtrū vñ quodq: horū principiorū ⁊ harū potentiarū aīe: sicut sunt vegetatiū sensitīuū. ⁊c sit alia. scilicet tota aut pars eius potentialis. Et si sit pars tūc ē secunda dubitatio: scilicet vtrū vnaqueq: earū sit separabilis ab alijs ratione solum ⁊ diffinitioe aut nō: sed etiā loco ⁊ subiecto: vt Plato dicebat: q: ponebat nutritiua i epate irascibilē in corde: ⁊ intellectiua i cerebro. Et subdit q: d: quāsdā harū potentiarū nō ē difficile videre q: nō separant loco ⁊ subiecto i eodē animato: sicut nutritiua ⁊ augmentatiua i plāta. ⁊ sensitīua ⁊ fm locū motiua i animalī pfecto. Sed aliquē sunt d: qbus est dubiū: sicut de intellectu ⁊ sensitīua. Quidē enī dicunt intellectū ēē sensum in homine: ⁊ ab eo nō distinguī. Alij autē ponunt intellectū esse virtutē abstractam: ⁊ sensum esse virtutē fundatā i organo: ⁊ p: cōsequēs ab intellectu esse distinctū.

¶ Sicut enī i plāris quedā diuisa vidētur ⁊ viuētia sepata ab inuicē tāquā existēte i his aīa actu q: dē una i vnaquaq: plāta potētia at pluribus. Sic videm⁹ ⁊ circa alias differētias aīe accidēt vt in entomīs decisīs ⁊ enī fm vtraq: ptium debet ⁊ motum fm locū si at sensum ⁊ phātasīa ⁊ appetitū vbi qdē. n. sfs est ⁊ tristitia ⁊ letitia ē vbi at hec sunt ex necessitate desiderium est.

¶ Soluit secūda dubitationē: ex cuius solutiōe habebit solutio ad primā. quoniā scito: quomō separant: vel non separant diuisiōi potētie scari poterit: vtrū vnaqueq: earū sit tota aīa: scilicet secūda virtutē vl: nō: s: potē pars eius. Et diuidit i duas partes: qā primo ostendit quomō potētie aīe nō separant ab inuicē. secūdo ostendit quomodo ab inuicē separant: ibi Quod autē ratio altere. ¶ Prima adhuc i duas: qā primo ostendit que sint ille potētie de q:

bus ē manifestū q: nō separant secūda subiectū i eodē viuētē. Secūdo ostendit que sint ille de qbus hoc est dubiū: ibi. De intellectu autem. De prima dicit q: i plantis ⁊ animalib⁹ imperfectis non separant potētie aīe loco ⁊ subiecto. ¶ Probat primo de plantis quarū potētie sunt nutritiua augmentatiua ⁊ generatiua. Ille enī potētie in plantis nō distinguunt secūda subiectū: ita q: vna iueniatur i vna parte plāte: ⁊ nō alia: sed sunt simul i tota plāta habente vna animā i actu: plures autē i potētia. ¶ Dicitur: qā si diuidat planta ⁊ partes diuise plantent: ille nutritiua augebuntur: ⁊ sibi simile generabunt: quod non esset nisi omnes ille potētie simul in tota plāta iuenirentur. Ideo arguit d: animalibus imperfectis: sicut sūt ento: mia siue anulosa. partes. n. corū diuise remanent sensus habētes ⁊ motū secūda locū qā si pugnātur se cōtrahūt ¶ Vbiq: autē est sensus est phātasīa ⁊ appetitus: ex eo q: vbiq: est sensus ibi est delectatio aut tristitia: ⁊ delectatio ⁊ tristitia nō possunt esse absq: phātasīa ⁊ appetitū. Cū g sensus motus secūda locū phātasīa ⁊ appetitus iueniantur i vna quaq: partiū animalī anulosa decisī sequitur has omnes potētias simul esse i animalī: ⁊ non esse distinctas secūda subiectū. ¶ Intelligentū priō q: duplices sunt potētie aīe. ¶ Vnde vniuersales que inueniunt i toto animato: sicut sunt ille a qbus sumunt quattuor grad⁹ animatoz. ⁊ quedā particulares que solū i determinata parte inueniūt. vt sensus exteriores pter tactū: ⁊ interiores pter phātasīa imperfecta. ¶ Ad ppositū hic loquitur Ar. de potentij vniuersalibus dū dicit eas nō distinguī secūda subiectū: ⁊ nō de particularib⁹ q: illa hnt subiecta distincta vt p. ¶ Intelligentū secūdo fm commentatores comēto. xx. q: duplex est phantasia scilicet perfecta ⁊ imperfecta. ¶ Perfecta reperitur in animalī pfecto i quo habet dīterminatū organū. scilicet primū ventriculū cerebri: hoc cognoscit i absentia sensitīuū. ¶ Imperfecta autē inuenit etia in animalib⁹ imperfectis si habēs organū determinatū: s: ē spāsa p totū vbi ē sensus ⁊ de hac loquitur hic Ar: ⁊ be: nō cōprehendit nisi i p̄sentia sensitīuū ⁊ apud i mutationē sensus exterioris secūda cōuenientiā aut discōuenientiā cū delectatione aut tristitia. ¶ Intelligentū tertio: q: cuz dicit Aristo. q: aīalia imperfecta habent motū secūda locū hoc debet itelligi q: mouent i loco motu dilatōis aut cōstrictōis. nō tñ mouentur secūda locū. i. d: loco ad locū motu pgressiuo. qā hic motus arguit tertū gradū animatoz scilicet secūda locū motiū: i quo nō sunt illa aīalia.

¶ De intellectu at ⁊ prospectiua potētia nihil ad hoc manifestū ē s: videt gen⁹ altez aīe eē ⁊ hoc solū cōtingere separari sicut ppetuū a corruptibili ¶ Relique at ptes aīe manifestū ē ex his q: nō separabiles sunt sicut qdā dicunt.

¶ Declarat que sint ille potētie anime de quibus dubium est an sint ab alijs separabiles. dicitur quod de intellectu scilicet agente ⁊ de potētia prospectiua. id est speculatiua quia de intellectu possibili non est adhuc manifestū an sit ab alijs potētij anime separabiles scilicet vegetatiua sensitīua ⁊c. ⁊ infra ostendit. ¶ Sed tamen hoc genus potētiarum anime videtur esse alterum a predictis. ⁊ hoc solum genus videtur contingere separari ab alijs potētij anime sicut perpetuum a corruptibili.

¶ Relique autē anime vires siue potētie de quibus est dictum manifestum est quod non sunt ab inuicem separabiles secūda subiectum in eodem viuente vt quidam dicit v: p̄sonici. neq: etiā a corpore possūt separari ¶ Intelligentū primo secūda commentatores comēto. xxj. q: si dispositio intellect⁹ sit talis. s. vt dicit Ari. q: sit alteri generis ab alijs potētij anime necesse est vt ille solus iterōes virtutes aīe sit possibilis vt abstracta a cor

secundus de aia

potere et non corrumpatur per suam corruptionem quemadmodum sepius abstrahitur: et sic cum quibus copulatur cum illo et quibus si copulatur cum illo igitur quod intellectus est virtus abstracta si organica et cetera aie potentie sunt organice. ipse est separatus ab illis. id est non affluens organo secundo. potest etiam separari a corpore ex quo est perceptus et corpus corruptibile. sed cetera aie vires quod organice sunt non possunt separari a corpore nec etiam ad invicem separantur ut Plato dicebat. quod in eodem viuo ubi cumque est sensuum et vegetativum. et ubique est sensus est appetitus concupiscibilis ut superius dicebatur et non tantum in corde. Intellegendum secundo secundum commentatorem rem commento. xxij. quod manifestum est ex sermonibus predictis in diffinitione aie quod alie partes anime non sunt abstracte declaratur est. n. in vna quaque earum quod est perfectio naturalis corporis organici. Perfectio enim est finis et complementum perfecti: finis autem non separatur a finito vnde de necessitate est ut ille partes anime sint non abstracte. Alie ergo anime ab intellectiva et sue potentie quod sunt perfectio nes corporis ducte de eius potentia ab eo separari non possunt. sed corrumpunt ad illius corruptionem.

Quod autem ratione altere manifestum est sensu tuo enim esse et opinatio alterum siquidem et sentire ab ipso opinari similiter autem et rationum unum quodque que dicta sunt.

Hic ostendit qualiter potentie aie sint ad invicem separabiles. Et dividit in duas. quod primo ostendit quod tales potentie et si in eodem non separantur subiecto. separantur tamen secundum diffinitionem et essentialiter. Secundo ostendit quod in diversis separantur non tantum diffinitione sed etiam subiecto. ibi quod autem quibusdam. **De prima dicit quod huiusmodi diffinitione aie potentie sunt ad invicem altere ratione. id est diffinitione quod essentialiter distinguantur manifestum est. quonia earum principales operationes sunt diverse. nam sensuum et opinatio. id est intellectivo est alterum esse. id est altera diffinitio. sicut sentire est altere ab opinari. et similiter est de vna quaque aliarum potentiarum dictarum. scilicet quod ab invicem distinguuntur sicut corporis opera sunt diversa. Intellegendum hinc commentatorem commento. xxij. quod est manifestum per se quod omnes ille virtutes sunt diverse secundum sensum. id est secundum operationes earum sensibiles et intentionem id est diffinitionem. et per consequens essentialiter. nam diffinitio sumitur a forma. igitur que habent diffinitiones diversas formaliter distinguuntur et per consequens essentialiter quod ergo potentie aie diversas habent diffinitiones sequitur quod ad invicem essentialiter distinguuntur et ex consequenti ab ipsa aia. quod que sunt essentialiter eadem vnde tertio quod est vnum numero sunt essentialiter eadem inter se. Et quod potentie aie habeant diversas diffinitiones per quas distinguantur per quas habent operationes diversas per quas diffiniuntur ut ostensum est. et potentie distinguuntur per actus: et actus per obiecta ut postea patebit.**

Quod autem quibusdam animalium omnia in finitibus: quibusdam vero quedam horum alteris autem vnum solum: hoc autem facit differentiam animalium. propter quam autem causam sit factum in posterius intendendum est. similiter autem et circa sensus accidit: alia quidem habent omnes: alia vero quosdam: quedam vero vnum maxime necessarium factum.

Ostendit quod hec principales anime potentie a iaiis diversis non solum ratione. sed etiam loco et subiecto separantur. dicens quedam esse aialia in quibus hec omnes potentie inveniuntur sicut sunt homines in quibus inveniuntur vegetativum sensuum secundum locum motuum et intellectuum et quedam sunt in quibus quedam inveniuntur sed non omnes.

nam in brutis perfectis inveniuntur tres scilicet vegetativa sensitiva et secundum locum motiva. sed in imperfectis inveniuntur due tantum. scilicet vegetativa et sensitiva. et quedam sunt animata ut plantae in quibus vna sola reperitur anime potentia. scilicet vegetativa. Et hoc facit differentiam aialibus. quod que sunt plures earum sunt alijs perfectiora. propter quam autem eam sit talis diversitas in fine tertij huius posteriorum videbitur. Et eodem modo contingit de sensibus exterioribus quod quedam aialia sunt omnes ut aialia perfecta: quedam aliquos sed non omnes. ut talpa: quod non videt secundum metatorem. et quedam sunt vnum tantum maxime necessarium ut pinguis maris. scilicet tactus. Intellegendum quod quatuor principales potentie aie de quibus dictum est sunt genera sub se species habentia. Vnde sub vegetativa ponuntur nutritiva augmentativa et generativa. Sub sensitiva apprehensiva appetitiva et in loco motiva. Sub secundum locum motiva: motiva de loco ad locum: desiderativa et fugitiva. Sub intellectiva intellectus agens intellectus possibilis et voluntas. Dubitatur an anima sit tota in toto animato corpore et in qualibet ipsius parte. Arguitur quod non. quod sit tota anima est in quibus parte corporis aiai: tunc facta divisione partium alicuius corporis aiai: que post divisionem remanent vivit: sequitur quod nota anima remanet in vtraque partium divisione: et sic vnum aiatum numero est multa aialia numero: contra falsum: et probatur contra: quod in illo aiatum ante divisionem est solum vnum aia: autem facta divisione illa remanet in vtraque illarum medietatum: aut oportet ut aliquid earum aiaz de novo generari: sed non potest dici quod in aliqua vel in vtraque illarum medietatum aia de novo generetur: quod tunc per se solum motum localem possit aia generari quod est falsum. et sequitur quod aia illius totius aiai remanet in vtraque illarum medietate cum ergo illa sit vna numero constituit vnum aiatum numero. et certum est pro illa sunt duo animate numero. ergo etc. In oppositum arguitur. Aia est in toto corpore aiatum et in qualibet eius parte: et secundum nihil eius est in aliqua parte: secundum quod non sit in omnibus alijs. contra. contra videtur nota et maior quod quilibet pars corporis aiai est aiatum: quod non est nisi haberet in se aiaz: minor probatur: quod si aia secundum aliquid eius esset in vna parte: secundum quod non esset in alia: tunc aia esset divisibilis: autem in partes qualitativas: aut in partes quantitativas. Non in partes qualitativas. quod tunc haberet partes divisione rationis et non esset simplicis essentie contra auctoritate principiorum. nec in partes quantitativas: quod tunc partes aie in nutrimento ita bis fluere et reflueret sicut partes mare: et sic aiatum non magis maneret idem nec augetur magis secundum formam quam secundum materiam: contra Aristotelem de generatione. Item in qualibet parte corporis aiai tunc reperitur operatio immanens aie. scilicet nutritio augmentatio etc. et ipsa aia tenet contra. quod operatio immanens non separatur ab illo cuius est operatio quare etc. In hac questione plures inveniuntur modi dicendi. Vnus est recitatus a plura quam commentatore. ij. tegni commento. xij. quem imitari videtur Albertus. ij. de anima capitulo. vij. quod anima per essentiam est tantum in corde vel illi proportionata in viventibus non habentibus cor: a quo est fons vite et caloris: quo anima sustentatur et operatur in corpore. In alijs autem partibus est per suas virtutes quas illi influunt ex corde mediante spiritu et quibus in eis operatur operationes illis convenientes. Et per se adducit hic modus Aristotelem. textum ab eo positum in libro de motu animalium: ubi dicitur: Estimandum autem constare animal quod admodum civitate bene legibus rectas. In civitate enim eius semel stabilitus fuerit ordo nihil opus est separato monarcho que oporteat esse per singula corpora que fiunt: sed ipse quilibet facit quod ipsius ut ordinatus est. et sic hoc post hoc propter consuetudinem in animalibus autem idem hoc propter naturam sit: et quod natum est vnum quodque sic constare facere proprium opus: ut nihil opus sit in vnum quodque esse aiaz sed in quodam

magis probatur
nisi quod
secundum partem
magis habet

principio corporis existente ipsa: alia quod vivere eo quod ad natura sunt: facit autem opus proprium per naturam. Ad id igitur vocat sicut quod dicitur monarchia ipsa aie essentia quod singulis membris ordinat per proprium opus per vires quas eis insunt: et ipsa per sui essentiam cordis arcem inhabitat: sicut monarchus in medio civitatis: cuius non essentia sed potestas tamen ad civitatis extrema pervenit. Et sic opinione ista instat probando quod anima per essentiam est in quibus parte corporis aiat. Primum quod anima non dat esse alicui corpori nisi secundum quod est unum: sed anima dat esse cuilibet parti corporis. Quod anima est in quibus parte corporis. Secundo anima non operatur nisi ubi est. sed operationes anime apparent in quibus parte corporis: quod anima est in quibus parte corporis. Tertio potentia rationis non separatur ab essentia. cum se habeat sicut subiectum et propria passio: sed in quibus parte corporis aiat. Et per hoc anima est potestas aie per se. quod in quibus parte ipsius est aie esse et non tamen in corde. Item. omne compositum quod est vere unum est: unum per unam formam vel per compositum. sed ex omnibus partibus quantitatis corporis aiat constituit compositum: quod est vere unum. quod illud omnium est una forma: et talis non videtur esse nisi anima. Item. per hoc patet hec et alia plura sunt alius modus dicendi quem sequitur. Qui cenat: et eum recitat plusquam commetator. Item. regni communitatis. Item. quod anima secundum quod est forma corporis non unum toti corpori mediante aliquo corporis parte: nec mediatis sive suis partibus: sed immediate unum toti corpori et cuilibet sue parti: quoniam anima est forma totius corporis et cuiuslibet sue partis: et forma immediate unum sue materie: ut ostenditur est in antea dictis: saltem loquendo de materia propria seu propria: vel est in proposito. Et quod anima sit unita cuilibet parti corporis dans illi esse et species sicut propria ipsa forma: oportet necessario quod anima per essentiam sit in quibus parte corporis aliter ex omnibus partibus corporis non fieret unum nisi per congregatorem sicut domus: et per se anima quod habet formas diversas a quibus secundum esse et species diversificaretur. Verum in procedendo est quod ipsa principaliter est in corde vel parte proportionali. sicut in loco ex quo exharuit principale omnium suarum virtutum istarum. scilicet spirituum et calorem: et per hoc possent dicta anima moderari. Sed per hanc viam adhuc posset insitari: quod si anima per essentiam esset in quibus parte corporis: cuius sue virtutes sine potentia ab invicem et ab alia specificis distincte ponantur consequenter essentia anime sicut sue proprie passiones statim sequerentur quod ipse sunt ubique recipit essentia anime: sed ipsa anime essentia est in quibus parte corporis parte. quod omnes virtutes eius erunt in quibus parte corporis parte et sic visiva potentia et auditiva erunt in pede: et ita de aliis quod falsum est. Et non debent quod a potentie organice de quibus dictum est non immediate fundantur in essentia anime sed in composito ex anima et organo deputato ad illius operationes. Alij concedunt totum ad quod argumentum ducit quod potentia visiva est in pede etc. et non sequitur ulterius quod ibi sit finis. licet ibi anima non possit videre. quod non est acta nata illic operari propter defectum dispositionum quod ad illa operationes sunt requisite. Et ex quibus ulterius respondeo ad argumentum principale cum dicitur quod si ubique in corpore vivente esset anima sed essentia: tunc divisio aliquo aiatu in partes viventes unum aiatu numero esset plura aiatu numero. Et negat contra. quod si teneamus aiatu habere partes quantitativas ex una anima in actu per divisionem sunt plures in actu: quod partes illi que prius erant in potentia efficiuntur in actu. Si autem teneamus quod quibus anima secundum se sit indivisibilis non habens partes quantitativas vel melius vel ad salvandum unitatem numeralem corporis aiatu et continuitatem motus augmenti. tunc dicere possumus quod anima illa secundum esse indivisibile duali compositum per tale divisionem. et ducit individualiter generatur in partibus illis licet essentia sit eadem quod prius nec istud inconvenit. sed inconveniens esset quod per motum localem solum aliquo aiatu indivisibilis generaretur in materia in qua prius non fuerit sed essentia.

Ubi autem quo vivimus et sentimus dupliciter sicut quo scimus. dicimus autem hoc quod sciamus. illud autem aiam. Utroque enim horum dicimus scire sicut et quo sanamur: aliter quod sciamus est aliud autem parte quadam corporis: aut et toto horum aut sciamus et sanitas forma et species quodam et ratio: vel actus fuisse

primum hec quod scientifici illa vero sanabilis. vel non in parte ente et dispositio actuum inesse actus.

Nunc demonstrat diffinitio anime eorum per propria. Et duo facit. Primum hoc. scilicet ex dictis infert et probat aliquid conclusiones ibi. Et patet per hoc. Primum in duas quod primo modo facit demonstrationem. scilicet eam declarat ibi. Tripliciter enim dicta. De prima dicitur tale ratio. Quod vivimus quod duo viro quod dicimus esse aliquid vel operari. illud quod primo dicimus esse aut operari tale vel tale est forma. et aliud est materia. sed anima et corpore vivimus sentimus secundum locum movemur et intelligimus. et primo anima quod corpore. quod anima est forma corporis vivens. Et manifestum quod medium per quod procedit in hac demonstratione est quod anima est primum per se quo vivimus a sentimus. etc. quod est diffinitio anime propria. Locutio autem est quod anima est forma corporis vivens. sicut actus corporis physici etc. quod est diffinitio anime eorum. De hac demonstratione hinc modo procedit. Ari. quod primo ponit declarationem maiorem dicens. scilicet uno sicut forma et altero sicut materia. Sicut quo scimus de duobus modis. sicut duobus dicimus scire. quorum alter est scia et alter aia. et si militer quod sanamur dicitur de duobus quod unum est sanitas et alter est pars aliquid corporis vel totum corpus. et utrobique unum est forma et alter materia. nam scia et sanitas sunt forme et actus susceptorum. scia quod scientifici. i. anime in qua scia recipit et sanitas corpora sanabilis. quoniam actus actuum semper sunt et recipiunt in passio dispositio ad eorum receptorum. Et dicitur Ari. ponit minores ibi.

Alia autem hoc quo vivimus et sentimus et movemur et intelligimus primo.

Dicens quod anima est per se per se quod vivimus sentimus secundum locum movemur et intelligimus. Deinde infert conclusionem cum dicitur.

Quare ratio utriusque quodam erit. et species sed non ut materia et vel subiectum.

Dicens quod anima se habet ut ratio. et species. i. forma sive actus corporis et non sicut materia sive subiectum. Intelligendum quod licet nos dicamus scientes scia et aia et sanitas et corpore hoc in est differenter. nam scimus scia formaliter et primo aia autem materialiter et secundario per quodam in se sciamus habet. Sicut sanitas formaliter et primo sanus dicimus. corpore autem materialiter et secundario per hoc quod habet in se sanitates. Ita in proposito vivimus sentimus etc. opera vite exercemus aia et corpore. aia tanquam principio. actus illoque et tanquam per principio. actus illoque et tanquam actu: et forma corporis vivens in quo exercentur: corpore autem tanquam subiecto in quo recipiuntur. Sed hic est dubium utrum subiectum forme coagat et aliquid motus actus occurat ad forme operationes. Ad hoc respondet Egidius dicens quod omne quod agit. agit secundum quod est in actu. et quod actus principaliter dicitur de forma. ideo forma principaliter dicitur agere. quod autem materia non est in actu nisi per formam cui coniungitur ideo materia non est ratio agendi nisi ex potentia. Et quod ipsa habeat aliquo modo rationem agendi. patet ex hoc quod actus actuatorum non sunt nisi in patiente dispositio et propria. Non habet esse nisi in propria materia. Quare sicut propria materia requiritur ad esse proprie forme ita requiritur ad suum operari et ita ad suam operationes aliquo modo coagit. Et ratio tamen ratio esset distinguendo de materia quod capit dupliciter. Uno modo pro materia propria ab omni forma abstracta. de qua loquitur Aristoteles. cum dicit quod omnium generabilium et corruptibilium est una materia: et quia hec nullo modo est una in actu nullo modo ad operationem actus occurrit. Et alio modo coagitur materia pro materia secunda aggregata ex aliqua forma substantiali vel accidentali potentiali ad aliam et talis quod aliter quo modo est in actu bene coagitat forme operationes et de hac loquitur Ari. cum dicit quod alia et alia specie est alia et alia materia. Tripliciter enim dicta substantia sicut diximus: quoniam hec quod species illud autem materia aliud autem ex utrisque horum autem materia quodam potentia: species autem actus: po

secundus

stea ex vtrifq; aiatur nō corpus ē act⁹ aīe s; ipsa cō-
poris cuiusdam.

¶ Hic declarat suam rōem ostēdēdo eam valere. Nā di-
ctū fuit q; viuū⁹ ē sētīm⁹ ē aīa r corp⁹ r ex hoc nō seq̄
bat magis q; anima eēt actus corporis q; cōuerso. Ideo
subdit q; q; anima viuū⁹ ē sētīm⁹ ē aīa vī specie
r forma; corpore atq; materia: iō aīa ē actus corporis
r non cōuerso. Assūptū at declarat p̄dicta sapius: q; sub-
stantia dicitur tripliciter: de materia de forma de p̄posito
ex vtrifq; r istoz materia ē potentia passīua r receptīua:
species vō ē actus: p̄positum ē ex vtrifq; r ergo ex aīa r cor-
pore sit substantia r nō sit sicut materia neq; cōpositum ex. vtrif-
q; q; anima est in subiecto: r nullum corū ē in subiecto
ergo reliquit q; anima est actus r forma corporis: r non
cōuerso. Intelligendū forma q; quicūq; ex aliquibus sit vē vnū
oz q; vnum illoz sit forma alterius: q; ergo ex aīa r cor-
pore sit vere vnū: oz q; aīa sit forma corp⁹ vī cōuerso:
s; corpus non est forma anime ergo rē. Et notant addit
A. i. diffinitione propria aīe p̄m̄ vicēdo q; ē p̄m̄ p̄m̄
q; viuū⁹. rē. p̄pter naturales eius potētias: q; bus non
p̄ncipalr s; inftraliter r secundario viuū⁹ sētīm⁹ rē.

¶ Intelligendū sc̄do q; cōmētator totā hāc partē alr̄ itro
ducit. Vult. n. q; Ari. hic reuertat itex ad p̄bādū q; ani-
ma ē act⁹ substantiā: r qd hoc p̄bet p̄ duas demonstratiōes
q; p̄ dicit eēt nū: r ponit p̄mētō. rxiij. r ē talis. Quicūq;
aliqua actio p̄petit alicui rōne duoz exstītiū in eo: necesse ē
vt vnū illoz sit forma r alterz mā: s; opatōes vitales p̄pe-
tūt cor⁹ aiatur rōne aīe r corporis exstītiū in illo. q; necesse
ē alterz illoz eēt formā alterz vero materiā. ¶ Deinde sub
illo sillo accipit aliā sic arguendo. Quicūq; enī attribuit
actio p̄p materiā r formā p̄ncipaliter attribuit p̄p formam
q; p̄p materiā: s; cor⁹ aiatur attribuit actio p̄p aīaz r cō-
pus r p̄ncipaliter p̄p aīaz q; p̄p corpus. q; aīa est forma r
corpus materia. ¶ Sc̄da demonstratiō: ponit p̄mētō. rxiij.
quā dicit p̄mētator dicere cāz r eēt. q; nō dicit solū q; ita est
s; et cām illius. r hec exprimit causā p̄cedētis imp̄bādō
aīaz eēt formā substantiāle. Et arguit sic: Quis substantia est
materia forma vel p̄positū. s; aīa ē substantia. q; ipsa ē mā for-
ma vī p̄positū: s; nō ē materia q; ipsa ē ens in po⁹. r aīa
nō ē ens in po⁹ s; in actu: nec etiā p̄positū aiatur q; p̄posi-
tū aiatur ē potētia p̄ cor⁹ seu materiā: r i actu p̄ aīaz. q; re-
lingit q; aīa ē actus r forma substantiālis corporis: r nō cor-
pus aīe: q; aīa nō ē in actu p̄ corpus: s; cōuerso corpus ē
i actu p̄ aīaz: r illud p̄ qd aliqd ē in actu ē actus illius. Et
hec demonstratio dat cām r eēt: q; nō solū p̄bat q; aīa ē ac-
tus corporis s; cū h̄ dat cām illius. s. q; corpus est in actu
per animam.

¶ Et p̄p hoc bñ opinātur qd videtur neque
sine corpore esse neq; corpus aliqd aīa: corp⁹ qui
dem. n. non est corporis at aliqd ē

¶ Infert ex p̄missis duas cōclūsiōes: ibi sc̄da. Et p̄p
hoc bñ i cor⁹. ¶ De p̄m̄ isert hāc cōclūsiōē q; illi bñ op̄i
nati sūt q; bus vīsi ē q; aīa nō sit corpus neq; sit sine cor⁹.
Nō. n. ē corpus q; nō ē mā siue subiectū: s; ē aliqd corpo-
ris: q; ē actus ipsius.

¶ Et p̄p hoc incorpore huiusmodi r nō sicut
p̄iores ad corpus aptabant ipsā nihil diffiniētes i
quo r quali r vere cū nō videat accipe q; s; p̄tīgēs
sic aut sit r fm̄ rōnes. Aniuscuiusq; n. act⁹ i potē-
tia exstīti: r i propria materia apr⁹ natus ē fieri q;
qdē igit act⁹ ē qdam: rō ponit h̄bēt eēt huiusmodi
materiam ex his.

¶ Infert sc̄daz cōclūsiōē q; ē: q; aīa ē in corpore huiusmo-
di. s. phyfico organico: r nō sicut p̄iores philosophi d̄ aīa

loquebant ipsā ad aptātes qd corpus r dicētes eā cor⁹
viri nihil tñ determinātes i q; q̄lī corpe eēt: r vē ē istud sic
nos dicimus q; aīa nō vī accipe qd cūq; corpus r tīgēs:
r i differēter: s; determinātiū: r h̄ ē rōnabile: q; vniscui⁹
q; actus: natus ē fieri in p̄pria r determinata materia: q;
re oz q; aīa ē determinato corpore recipiatur. De iis epilo-
gādo cludit q; manifestū ē ex his q; aīa ē act⁹ r rō h̄ntis
eēt in po⁹. h̄. s. vitā. ¶ Intelligendū q; q; aīa ē actus agen-
tis materie: r p̄positū agētis qdē tanq; ipsā p̄ducētis. ma-
terie aut siue corporis q; ē p̄fectio illius. p̄positū vō q; ip-
sū in actu p̄stituit. ¶ Intelligendū sc̄do s; p̄mētator p̄m-
to. rxiij. q; diffiniētes demonstratūe inate sūt dare cās oī-
um que sunt in diffinito: r si diffinitio non est talis non
ē diffinitio supple. q; sit tota demonstratio positione differē-
tē. ¶ Propter qd aduerte q; triplex ē diffinitio. Quēda est
solū cōclūsiō: r qdā ē solū p̄ncipium demonstratiōis: r que-
dā est tota demonstratio virtualiter. ¶ In p̄posito diffini-
tio vīsi aīe ē sicut cōclūsiō demonstratiōis. r diffinitio p̄pria
ē sicut p̄ncipium: r diffinitio aggregata r eis ē virtua-
liter tota demonstratio differētes solū positione. i. ordine ter-
minoz: vt dicēdo q; aīa ē actus substantiālis prius corp⁹
phyfici organici potētia vitam habētis p̄p eēt p̄mū p̄nci-
pium vegetandi sentiendi fm̄ locum mouendi r intelli-
gendi.

¶ Potētiarū aut aīe q; dicte sūt alijs qui-
dem in sūt omnes: alijs vero quedaz ha-
rū: q; busdā vero vna sola: potētial vero
dicimus vegetatiuū appetitiuū: sēsiti-
uū motiuū fm̄ locū r intellectiuū.

¶ Hic est secūds tractatus in quo determinatur de po-
tētijs aīe r de gradib⁹ aiatur q; ab ipsis sumatur: p̄ncip̄
vnicū capitulū: quod diuiditur in duas partes: in quarz
prima cōparat potētias aīe ad se inuicē: In sc̄da ostēdit
quō se habeat diffinitio data de aīa ad singulas partes ei⁹
ibi manifestū igit est qm̄. ¶ Prima in duas. q; primo
enumerat potētias: secūdo ostēdit quomodo se cōsequatur:
ibi Inest aut plantis. ¶ De prima dicit q; potētiarū aīe
q; supra noiāte q; busdā insūt oēs sicut hoibus: q; busdā qdā
harū sicut alijs aīalibus: q; busdā aut vna sola sicut plātis.
Et tunc manifestat qd intendat p̄ potētias aīe: enumerā-
do. v. p̄ncipales aīe potētias dicens: q; ipse itelligit per
potētias aīe sicut vegetatiuū sensitīuū appetitiuū motiuū
fm̄ locū r intellectiuū. ¶ Intelligendū fm̄ cōmētator: ē cō-
mētō. rxiij. q; Arist. nō voluit incipere loq; in vnaquaz
virtutū aīe icēpit p̄ numerare eas eēt r q; quedā aīalia h̄nt
p̄prie qdam eaz fm̄ q; artifex ponit subiectū sue artis. r
post subdit: Artifex. n. p̄t demonstrare subiectū sue artē
nec species eius. Vult igit cōmētator q; sicut i libro phy-
ficoz non p̄bat motū eēt nec motum localem esse: s; iponit
tir. r ita in sc̄ta de aīa nō p̄bat q; aīa sit. neq; qd aīa vege-
tatiua sit aut qd aliq; eius potētia sit. s; supponitur eēt tan-
q; subiecta aut species subiecti istius scientie. q; nullus ar-
tifer p̄bat suū subiectū eēt aut partes eius subiectiūas qd
debet intelligi a priori. a posteriori aut nō incōueniret ali-
quem confirmare suū subiectum eēt. Vnde Auicenna
in sexto naturalium per operationes anime probat ip-
sam esse.

¶ Inest aut plantis vegetatiuū solum: alteris aut
hoc r sensitīuū: si aut sensitīuū: r appetitiuū: r ap-
petitus qdē. n. desiderīū r ira r volūtās sūt.

¶ Ostendit quomodo potētie anime sc̄dē sequantur r
ad inuicem se habeat. Et diuiditur in duas. q; p̄ facit hoc
de vegetatiuo sensitīuo r appetitiuo. Sc̄do de sc̄dm lo-
cū motiuo r intellectiuo ibi. Quibusdam aut. ¶ Prima
i duas. q; primo facit qd dictum ē. Sc̄do qd oē hīs sensī-

Anima
et p̄p

h3 appetitū: ibi. aialia aut De prima dicit qd plātis uest lo
 lū vegetatiuū alteris aut aiatis. sicut aialibus uest vegeta/
 tiuū e sēsitiuū e si inest eis sēsitiuū inest etiā appeti/
 tiuū. Vnde vegetatiuū separari pōt a sēsitiuo. sed sēsitiu/
 uū nō pōt separari ab appetitūo. Vnde subdit qd appe/
 titiuū sunt sicut desiderii ira e voluntas. ¶ Intelligen/
 dū qd vbi nra translatio. h3 voluntas translatio pmetatoris
 h3 voluptas. e ira pōit pmetatoris. xxvij. e sic sūmēdo
 p3 q vbiq3 e sēsitiuū e appetitūū h3 oia ei⁹ mēbra. qm
 vbiq3 e sēsitiuū e desid eritū. i. appetit⁹ cōcupiscibilis seu
 cōplacētia i psequendo conueniens e ira. i. appetitus ira
 scibilis seu displicentia in fuga discōnueniens e volup/
 tas seu delectatio e similiter tristitia. ¶ Ex quibus patet
 primo quare Ari. superius numerat solū. quattuor prim
 cipales potentias nō ponēdo appetitūū. hic autē addit ill
 appetitūū. Nā cā est q supius enumerat solū illas po/
 tentias a quibus sūmātur diuersi gradus aiatorū quas o3
 ad inuicē se bēre taliter q pcedēs sūt magis vltis q3 sequēs
 e ab ea pūpponat e nō e3. Hic autē enumerat appetitūū
 vt ostendat q nō sic se habeat ad sēsitiuū e p pns q non
 pstituat gradū aiatorū ab eo distinctum. ¶ Patet sedo
 q hic nō capit ira p ebilitē sanguinis circa cor. qz hec n
 inuenit nisi in aialibus pfectis. s3 capit cōter. s. p diplec
 tia. ¶ Si autē in textu ponat voluntas tunc dicere possu/
 mus Ari. diuidere appetitū aiālem i tres. duos sēsitiuos
 .s. cōcupiscibile e irascibile. e tertium intellectiuū v3 vo/
 luntatē. ¶ Intelligendū sedo q cōmentator p appetitū
 intelligit appetitū cibi. Vn appetitū dī de desiderio ira
 e voluntate. e q nō erat manifestum q oē hīs sensuz h3
 appetitū iō Ari. hoc pbat. Pōssēt itē hic dubitari qz dicitū
 est qd in oī hūte sēsu inuenit appetitūū. vtz plātū istū etiā
 appetit⁹. Ad qd respondet qd duplex e appetitū in gene
 re. s. naturalis q seqt formam naturālī impressāz sicut ap
 petitus grānis ad cē deorsū e talis inuenitur in oī corpo
 re naturalī. ¶ Alius est appetitū aiālis q sequit formāz
 apprehensam. e cognitionem. Et hic itē e duplex. qz q/
 dā sequitur cognitionē sensus e appellat appetitū sēsi
 tiuus. q diuidit iū cōcupiscibilem e irascibilem. e hic inue
 nitur solū i aiāli. Alius e sequēs cognitionē intellectus e
 appellatur voluntas e hic inuenit soluz in hoībus. ¶ Ad
 ppositū applicando dī q plante nō hnt nisi appetitū
 naturālem in quo cōuenit cū inaiatis: s3 omne hīs sensuz
 h3 appetitū aiālem qis nō inuenitur i aliq inaiato. Appe
 titus igit aiālis p quē distinguit aiatum ab inaiato inest
 aialibus e non plantis.

¶ Animalia autem omnia habent vnum sensuz
 tactus cui autem sensus inest: huic e letitia e tristitia
 e dulce e triste: quibus hic e concupiscentia: d
 lectabilis enim appetitus hec.

¶ Probat qd premiserat: videlicet q omne hīs sensum
 h3 appetitū e qz oē hīs sensum h3 tactum. Ideo pbat
 quod omne hīs tactum h3 appetitū. Et diuidit in tres si/
 cut tres faciū rationes: ibi secunda. Adhuc alimēti: ibi ter
 tia Sapor vero. ¶ De prima dicit q oia aialia hnt tactū
 cui aut inest tactus inest letitia e tristitia. cui at hec in sūt i
 est cōcupiscentia e p pns appetitū cū cōcupiscentia sit ap
 petitus rei delectabilis. Intelligendū fm pmetatorē cō
 mēto. xxvij. qz necesse est: vt omne aial habeat sensū per
 quem cōueniens appbendat e discōnueniens ex nutrimen
 tis vt expellat nocinū e attrahat inuatiū e pueniens sibi
 e nature sue. e hoc fuit qz nutrimentū eius non existit po
 tentiā pluribus rebus sicut est in plantis: e ideo plante
 non indigent sensu quo distinguant cibum. Necesse er/
 go fuit aialibus habere sensū tactus e nō plātis. qz aialia
 sūt valde nobilia e idiget nutrimento multū pfecto qd pore
 tia inuenit i paucis rebus iō paucis reb⁹ pnt nutriri e mul
 tis ledi. plāte at qz ignobiles sūt plurib⁹ rebus pnt nutriri

e a paucis ledi.
 ¶ Adhuc at alimēti sensuz habet tactus. n. alimē
 ti sensus. siccis. n. e humidis e calidis e frigidis alūf
 oia viuētia: horum aut sensus tactus. s3 aliorū sē/
 sibiliuz fm accūs nihil enim i alimētū cōfert sonus
 neq3 color: neq3 odoratus: humor aut vnum aliq
 ē tangibiluz. Esuries aut e sitis cōcupiscentia e
 esuries q calidi e sicci: sitis at frigidi e humidi.

¶ Idem probat secundam rationem qz omne hīs sensuz
 tactus h3 sensum alimēti. sed cuiq3 inest sensus alimen/
 ti inest esuries e sitis e per pns appetitū e cōcupiscentia
 alimenti igitur e. Ad tact⁹ sit sensus alimēti pbat Ari.
 qz oia viuētia nutriunt calidis frigidis humidis: e siccis
 quoz est sensus tactus. alimenti ergo debet sūmī respectu
 tangibilium qlicatum. alia aut sensibilia p accidens faciū
 ad nutrimentū sicut sonus color e odoratus. i. odor. Sa/
 por aut si aliquid cōfert ad nutrimentū. hoc ē p quāto ē
 quoddā tangibilium. Quod at esuries e sitis sunt appe/
 titus probat Ari. ex suis descriptionibus qm esuries ē ap
 petitus calidi e sicci. sitis vero frigidi e humidi. ¶ In/
 telligendum primo fm cōmentatorē cōmēto. xxvij. qz
 omne viuū non nutritur nisi p calidū frigidūz humidū
 e siccum. cum nutrimentū ē loco eius quod dissoluitur
 e elementis ex quibus componitur necesse vt sensus nu
 trimenti sit sensus qui innatus ē pprehēdere has qualita
 tes. e itē ē sensus tactus. ¶ Sed qz si nutritio esset per
 se calido e frigido e. tunc calidum e frigidum e. essent
 obiecta per se potentie nutritiue. psequens fallum: qz sit
 per se obiecta sensus tactus. ¶ Itē nutrimentū ē per se
 obiectum potentie nutritiue. ergo non caliduz frigidū e.

¶ Respondetur q calidum frigidum e. absolute sum/
 pta sunt obiecta tactus. s3 respectiua in ordine ad debitam
 mixtionem sunt obiecta virtutis nutritiue. qz aiāti cum sit
 mixtū nō pōt imēdiare nutriri ex simplicī. Et vltērius cū
 dī q nutrimentū ē obiectū virtutis nutritiue. s3 nō calidū
 e. negat psequētia: sicut nō sequitur visibile ē obiectum
 visus ergo non color quoniam color est obiectum visus
 absolutum e visibile respectiuum: sicut calidum frigidum
 e. debite cōmixtū est obiectum absolutū potentie nutriti
 ue e alimentū est obiectū eius respectiuum cū includat ref
 pectū ad potētā nutritiua. ¶ Intelligēdo sedo fm Arb.
 qz fames ē appetit⁹ calidi e sicci calidi qdem penetrātis e
 adiuuātis digestiua e alteratiua cibi: cū oī digestio calido
 perficiatur. sicci autem. i. constantis ex quo pars deperdi
 ta debite restaurēt. ¶ Sitis vero est appetit⁹ frigidū hu
 midū: humidū qdem qz cū sicci p famē desideratum: nō sit
 per se ad mēbra fluxibile neq3 receptibile forme mēbra
 p humidū secū admixtum vebatur ad mēbra e reddat hū
 formabile frigidū vero qz si cū hoc humido eēt calidū: tunc
 calidum consumeret partē humidū. e diminueretur iua/
 mentum vebēdi siccum. Medici tamen dicunt descriptio
 nes illas intelligi debere cōparatiue. s. qz fames est appeti
 tus calidi e sicci respectu eius qd appetitur p sūm: e ecō/
 tra sitis est appetitus frigidū e humidū. respectu eius quod
 appetit per famē. De his autē plura ad aliū ptinet locū.

¶ Sapor vero vt delectamētū horū ē certifican
 dū at de his posterius ē nūc aut in tantū dictuz sit
 qz aialibus habētibus tactū e appetitus inest. De
 fantasia autē immanifestū posterius at intēdendū
 dum est.

¶ Quibusdā vō adhuc inest e fm locuz motiuuz
 alteris at intellectiuū e intellectus vt hominibus
 e si aliq3 alterū huiusmōi ē aut e honorabilis.

¶ Probat idem per tertā rationē arguendo sic. Omne

secundus

re in eodē viuētē in animatū existēte vna in essentia vt
hīs gustum hz appetitum. ergo omne habens tactum hz
appetitum. p3 cōsequētia qz gustus est quidā tactus. af
sumptum declarat. qz sapor qui est obiectum: gustus ē qd
dā delectamentum eoz. que appetunt per famem vel si-
tim: qd non essent nisi omne habens gustum haberet ap-
petitum. De his aut obiectis gustus r tactus r potentis
certificandum est posterius in capitulis proprijs. Pro
nunc autem sufficiat pbatū fuisse omne hīs tactū habere
appetitum. De phantasia autem q̄ter se hēat ad potenti-
as alias imansesum ē: sed de hoc posterius determina-
bitur: quare rē. **I**ntelligendū fm cōmentatorē cōmen-
to. xxviij. q. sapor si existit in cibo: fm qz est cibus est vnū
modoz res tāgibiliū: r sensus gustus est aliquis tactus.
Prima pars patet quia sapor sumitur dupliciter. Vno
modo pro qualitate scdā resultantē ex primis: sicut si dul-
cedo amaritudo rē. r sic est obiectum gustus pfecti reperi
solum i radice. Lingue: r sic sapor ē vnus modoz rē. quia
omne sic gustabile ē tangibile r non cōuertitur. Alio mō
sumitur sapor p puenientia vel disconuenientia alimētū:
r sic est obiectū gustus iperfecti immediate deferuientis po-
tentie nutritiue cuiusmodi gustus reperitur etiam in aiali
bus pfectis: r sic etiā sapor est vnus modoz rex tangi-
biliū: de quo hic loq̄t p̄metator. **S**cōda pars p3 qz vbi
cunqz reperit gustus reperit tactus: r non rē. **I**ntelli-
gendū scdō fm eundem qz iste sensus. s. gustus existit in
omni aiali sicut sensus tactus cū sit quasi spēs eius. Pri-
ma pars p3 capiēdo gustū p sensu perceptiuo cōueniētē
r disconueniētē in nutrimento. nō aut pro gustu pfecto dif-
cretiuo intr differentias sapor. Secūda pars est nota
qz sicut calidū nutritiuū nō est spēs calidi sed q̄si species:
sic gustus nō est spēs tactus s; q̄si spēs. **I**ntelligendū
tertio fm cōmentatorē p̄meto eodē qz si sapor existit in ci-
bo fm qz ē cibus: tñ prime q̄itates existunt in eo primo r
essentialiter. Cuius signum ē qz cū animal desiderat cibū
nō desiderat nisi calidū frigidū rē. r nō desiderat dulce r
amarum nisi fm qz cōiungunt cū istis qualitātib; primis
Aial ergo principaliter appetit calidum frigidū rē. vt
sunt debite p̄mixta pro nutritiōe. saporosum aut scidā
rio pro quanto cōiungitur illis: r facit illa delectabilia.
3o subdit qz prime q̄itates sūt cause sapor: r sapor ē cau-
sa pp quā aial vtitur cibo: pp delectatōez p̄iunctā cum co-
cō. Prime igit q̄itates sunt cāe inesse sapor: s; saporos
sunt cause vt calidum frigidum rē. appetit vt renuan-
tur. vñ appetit dulce r renuit amarum. **I**ntelligendū
4o qz dicit qz de phantasia q̄im manifestum: cū tñ superi-
dixerit qz omne hīs sensum hz phantasia: ibi igit locutus
fuit de phantasia iperfecta. hic vero loquit de phantasia p-
fecta. **Q**uibuscūq; aut. Q̄ndit quō fm locum motiuum
r intellectiuum se habeant ad alias potētias dicens: qz q/
busdā aialibus p̄ter vegetatiuū sensitiuū r appetituum
inest fm locum motiuū: ita qz alie potētie p̄nt ab eo sepa-
rari: r nō cōuerso. r alijs etiam p̄ter p̄dicta inest etiam i-
tellectus vel intellectiuū: vt hoibus r alijs si fuerit aliud
hīs intellectū sicut homo aut etiam honorabilis hoīe.
Intelligendū qz p intellectum honorabilis hoīe in-
telligit intellectū. aut corpora super celestia q̄ de potē-
tijs aie habent intellectiuam r desideratiuā. Del fm Al.
hoc dicit propter platonicos qz dixerūt demonescē anima
lia intellectuala homine nobilioza i regione aeris abitan-
tia. **D**ubitat vtrum potētie aie ab inuicem r ab ani-
ma realiter distinguantur. **A**d partem negatiuam ar-
guitur primo qz potētie aie non sunt ab inuicem realiter
distincte. Secundo qz nō distinguuntur ab essētia anime.
Pro primo arguitur multipliciter. Primo sic ille po-
tentie non sunt realiter distincte quarum est idem obiectū
sed potētie anime sunt huius igitur rē. patet consequen-

tia cum maiori r minor probatur qz idem est obiectum po-
tentie nutritiue augmentatiue r generatiue. s. alimentum
vt post patebit. Similiter idē ē obiectū sensus r intelle-
ctus. s. vlc. qm̄ obiectū visus nō ē hoc visibile vl̄ illud sed
visibile in commui r tale ē vlc. r s̄r est in alijs. etiā idē
est obiectum visus tui r visus mei vt p3 r idē est obiectū
intellectus r voluntatis. cū nihil sit nolibile quin illud sit
intelligibile r econtra q̄re rē. **S**ecūdo si potētie ani-
me realiter distinguētur hoc eēt qz hērent actū distinctos
vt velle vt Ari. supra vbi dixit qz sensitiuū est altex ab o-
pinatiuo qz sentire est altex ab apinari. Sed arguo qz nō
qz tunc actus diuersi specie non possent puenire ab eadez
potētia in spē neca diuersis potētijs in spē possit pue-
nire idem actus spē. p̄ns falsum qz ab eadem potētia visi-
ua puenit visio albi r visio nigri que sunt actus distincti
spē. s̄r a visu hoīs r a visu canis qui differunt spē pue-
nit visio albi vnus speciei q̄re rē. **P**ro secundo argu-
itur sic. Idē est principiū cēndi r operandi. s; aia p suā ef-
sentiam ē principiū cēndi r operandi corporis animati. s; aia p suam
essentiā ē principiū opadi eiusdem. s; illud qd ē princi-
piū opadi ē potētia vt p3. ergo aia p suā cēntiā ē potē-
tia. r per consequēs cēntia. aie nō distinguēt realr ab aia
Secundo si potētia ai cōdistinguētur realr ab aia
tunc eēt accidentia eius vt cōiter ponit. Sed arguit qz
non qz nullū accidēs ē differentia essentialis alicuius sub-
stantie vt p3. s; potētie anime sūt d̄ie substantie essentia
les: vt sensitiuum alias r ratiocinatum hoīs quare rē.
In oppositū vt eē mēs Ari. p q̄ iste cōclusiōe teneat
Prima qz potētie aie sunt ab inuicē realr distincte. p
bat multiplr. p̄rio sic. Nulla potētia actiua totalr r potētia
passiua totalr r realr idē. s; aliq̄ potētia aie ē totalr actiua
vt potētia vegetatiua. r aliq̄ ē totalr passiua. vt patebit igit
rē. Scdō si oēs potētie aie eēt realiter idē. tūc vna de-
structa opotēbit oēs alias destrui. p̄ns falsum. qz stat visū
destrui remanentibus alijs aie potētijs: vt auditum r ita
de alijs quare rē. Tertio illa realiter distinguunt quozum
vnus est nobilior alio. s; potētia aie vna ē nobilior alia
igit rē. p3 p̄na r maior r minor declarat. qm̄ ex nobilita-
te actuum arguit nobilitas potētiar. **S**ed vna potētia
aie hz actū nobiliorē alia igitur rē. vñ perfectiones sūt ac-
tus potētiarum cognoscitiuarum q̄s non cognoscitiuar
qz inter potētijs cognoscitiuas perfectior ē actū intellectus
r sensus. r sensus interioris q̄ exterioris r inier sc̄sus
interiores p̄fectior ē actus cogitatiue. Inter autē sc̄sus
exteriorēs p̄fectior ē actū ipsi visus qz spiritalior ē alijs
Inter actus potētie vegetatiue p̄fectior ē generatio.
ide infra appellat opus viuētiū nālistimū vt viuētia
sūt. q̄re iter potētijs aie vegetatiue p̄fectior reputat po-
generatiua. s; de his infra. **Q**uarto illa realiter distin-
guntur quoz vnū ē organicū r reliquum non. vel si am-
bo sint organica requirunt diuersa organa i operando s;
potētie anime sunt huius vt patet. quare rē. Secūda cō-
clusio potētie anime sunt realiter distincte ab omni ani-
ma. probatur primo sic. illa sunt realiter distincta que sūt
in diuersis p̄dicamentis. sed anima r sue potētie sunt
huiusmodi. s; rē. patet consequētia r maior r minor de-
claratur. quoniam aia est in p̄dicamento substantie per
Ari. r p̄metatorē supra eius autē potētie sūt ip̄dicamē-
to qualitatū. sunt. n. eius virtutes vel idoneitates natu-
rales quibus extū in opus sc̄m Simplicii r Albertum.
Cōstat autē tales eē nāles potētijs de secūda spē q̄itates
r p̄prietates q̄sdā ab aie sc̄ntia fluētēs q̄re rē. **S**cōdo
si potētie aie eēt realr idē cū ipsa aia tunc essent cedem
inter se. p̄ns falsum vt p3 et dicit r pbat p̄na. qz quēcū-
qz sunt eadē vni numero sunt eadez inter se. **T**ertio il-
la nō sunt idē realr quozum vno multiplicato reliquū re-
manēt in vnum non multiplicatum: sed potētie aie sūt m̄

patet et post ostenditur igitur etc. Quarto sicut se habet potentia materice ad materiam, ita se habet potentia formae ad formam per convenientes similitudines, sed in materia est potentia distincta ab eius essentia tam absoluta quam respectiva, ut patet ex doctrina primi philosophorum, ergo in forma substantiali, ita est duplex potentia quarum una est naturalis potentia vel ipotentia de se de se spem qualitatis et altera est respectus siue ordo ad operationem, cum igitur anima sit forma substantialis sequitur in anima esse tales potentias ab ea realiter distinctas quare etc. **S**ed hic cadunt duo dubia. Primum est quomodo potentie anime dependent ab eius essentia. Secundum est qualiter distinguantur ab invicem per actus et per obiecta ut Aristoteles innuit. Ad primum respondetur quod potentie anime fluunt ab essentia anime non proprie et per motum sicut aqua fluit ex vase aut calor ab igne in calefactibile sed in proprie pro quanto potentie anime dependent ab anima tanquam sua per se causa non quidem formali vel efficiente sed materiali et subiectiva sicut proprie passiones fluere dicuntur a suis subiectis. Utrum autem potentie anime dependent ab anima tanquam a sua causa finali, bona est inquisitio in qua diuersi variam opinantur. Nam vult Ioannes de Jandono quod sic cum anima sit perfectior suis potentijs, et agens principale seu respiciens respectu suarum operationum: potentie autem esse sunt solum agentia seu recipientia secundaria et velut instrumenta anime in operando deferentia. Qualiter autem Burleus oppositum asserit, quod finis licet sit prior in intentione est tamen posterior in esse et executione, anima autem non est posterior suis potentijs sed prior ut patet, similiter operationes anime sunt eius fines licet sint imperfectiores ea quare etc. **A**d secundum dicitur quod potentie anime distinguuntur per sua prima obiecta formaliter sumpta et per actus suos respectu illorum maxime quantum ad nostram cognitionem: unde quia color et sonus sunt prima obiecta formalia visus et auditus: et videre et audire sunt actus eorum respectu illorum obiectorum: cum color et sonus videre et audire distinguantur specie ex hoc cognoscimus quod visus et auditus distinguuntur specie. **E**t preter hanc regulam affirmatiuam et alia negatiua ex qua arguitur distinctio numeralis aut specifica potentiarum: vnde sequitur hic actus productur ab hac potentia et non ab illa, ergo numeraliter distinguuntur. Similiter sequitur hic actus est productibilis ab hac potentia et sibi similis in specie non est productibilis ab illa ergo potentie ille specie distinguuntur. **D**icitur autem potentie anime realiter distinguantur: propter realem distinctionem suorum actuum: tanquam suorum finium propriorum: ita quod distinctio actuum sit secundum esse causa realis distinctionis ipsorum potentiarum alibi inquirendum est: et specialiter in secundo philosophorum: ubi de causalitate finis tractatur, et ea que illic declarantur superponantur ad presens. Ex quibus respondetur ad argumenta principalia. Ad primum de obiecto potentie nutritiue etc. dicitur quod ille potentie habent idem obiectum materialiter sumptum sed non formaliter ut post ostendetur. Si forte non est idem primum obiectum intellectus et sensus, quod primum obiectum intellectus est ens: quod non est primum obiectum sensus: sed aliquid inferius: visus esset tuus et visus meus quod non distinguatur specie non distinguuntur per obiecta: sed per actus negatiue numero distinguuntur: ut ostensum fuit in questione. **D**e intellectu autem et voluntate dicunt quidam quod habent diuersa obiecta prima: quoniam ens transcendenter sumptum est primum obiectum intellectus: sed primum obiectum voluntatis est appetibile quod est inferius ad ens. Et si quis velle tenere quod omne ens est appetibile dicere posset quod intellectus et voluntas habent idem obiectum materialiter, sed non formaliter: quoniam ens ut verum est primum obiectum intellectus, sed ut bonum primum obiectum voluntatis: et hoc sufficit ut distinguantur per obiecta. **A**d secundum cum dicitur quod si potentie anime

me etc. conceditur: et cum postea arguitur quod non quod tunc actus distincti specie non possent provenire ab eadem potentia in specie, concedo respectu sui obiecti primi formaliter sumpti et non aliter, vnde videre et videre ut sic non distinguuntur specie. **I**tem videre album et videre nigrum distinguuntur specie: sed isti actus non sumuntur respectu visibilibus in suis proprijs rationibus, sed respectu albi et nigri que sunt obiecta visus secundaria et non prima. **D**e visu autem hominis et de visu canis an differat specie: videtur dicendum quod sic licet habeant actus siles et obiecta eadem vel similia: quod sufficit quod sint animarum specie diuersarum: hic tamen fit sermo principaliter de distinctione potentiarum eadem anime deferentium, quod de deferentibus animabus diuersis notum est quod distinguuntur. **A**d tertium conceditur quod anima per essentiam suam est potentia que est principale operans et remotum: et quod hoc non sufficit ad opus cum substantia propter eius perfectionem non posse operari absque instrumento. **I**dem propter essentiam anime operans naturale eius virtutes ipsam consequentes sibi operando deferentes instrumentaliter quas potentias anime absolutas vocamus: et has dictum est ab anima realiter esse distinctas: et preter has ponende sunt etiam potentie respectu que in adueniu actum corumpuntur. **A**lter idem actus numero post eius corruptionem posset regenerari contra Aristoteli, secundo de generatione et corruptione et patet consequentia quod stat obiectum agens esse idem et passum idem ut in sententia. si ergo potentia respectiva esset eadem: quod sit esset idem ut vult commentator, xij. metaphysice. **A**d quartum negatur quod potentie anime sint differentie essentialis substantiarum: sed tamen quod differentie essentialis substantiarum multoties non habent nomina imposita: ideo nominantur nominibus accidentiis propriorum illis substantijs: et sic est in proposito de sensu tuo: quare etc.

Anifestum igitur est quoniam eodem modo vna utique erit ratio anime et figura neque enim ibi figura est preterea triangulorum et figuras que consequenter sunt neque hic anima preter predictas est fiet autem utique et in figuris ratio que communis que conuenit quidem omnibus propria, autem nullius erit figure similiter enim et in dictis animalibus.

Item ostendit qualiter se habeat distinctio anime ad partes seu species ipsius anime. **E**t diuiditur in duas, quod primo facit quod dictum est adducendo exemplum in diffinitione figure, secundo ex similitudine anime ad figuram ostendit species principales anime ad inuicem consequenter se habere sicut prius et posterius, et sicut includens et inclusum, ibi secunda. Similiter autem se habent. **P**rimum iterum in duas, quod ostendit quomodo se habeat distinctio anime ad species suas, secundo ex hoc reprehendit platonem, ibi vnde ridiculosum. **D**e prima dicit quod manifestum est quod eodem modo vna est distinctio anime sic vna est distinctio figurarum. **V**nde in figuris non est aliqua figura preter triangulum et alias que ipsum consequuntur, ita in animabus non est aliqua anima preter vegetatiuam sensitiuam etc. **I**dem sicut in figuris est dare diffinitionem communem que conuenit omnibus figure, et cuiuslibet sue speciei, sic quod nullius earum est propria, ita, in predictis animabus se habeat, quod danda est diffinitio communis omnibus animabus que nulli earum erit propria. **I**ntelligendum sicut commentator in primo libro, xxx. quod diffinitio anime et similiter figure non est equiuoca neque vniuoca, sed est dicta multipliciter sicut analogia, sicut generis accepti in causa, perfectio siue actus. **V**nde primo non est equiuoca, quod tunc diffinitiones naturales et mathematice essent sophysice, propter equiuocationem consequens fal-

Secundus

sum. Deinde nō est vniuoca: quia tūc aut omnes aīe cōuenirent in vnū nomen et eandem rationem eque pmo sicut omnes species aīalis eque primo conueniūt in rōne aīalitatē: aut omnes cōuenirent in eandē essentia spe cificam: sicut omnes homines cōueniūt in humanitate quoz vtrūq; est falsum: quoniam non oēs anime conue niūt eque primo in diffinitione anime cū dicatur de illis fm prius et posterius. per prius enīz dicit de vegetatiua qz sensitua via originis et cōmunitatis lz econtra fit via perfectionis: et prius de sensitua qz de intellectua eodez modo. Similiter nō omnes aīe concurrūt in eandē es sēntiā specificā sicut faciūt individua solo numero dīa: quia vegetatiua et sensitua non solū numero differūt: sed specie et etiā genere subalterno. Est g̃ talis diffinitio ana loga sicut sūt hec noīa ens vnū actus et potentia: dicta de pluribus vno noīe et vna rōne: sed inequaliter et non pu re vniuocē sicut species uel genus: nec pure equo ce sicut quod dicitur de pluribus vno noīe et diuersis rōnibus sicut canis.

Unde ridiculū est querere cōmunē rationem et in his et in alteris que nullius erit eoz que sūt p priā ratio: neq; fm ppriam et indiuiduam specie z dimittentes huiusmodi.

E his que dixit accedit ad increpandū Platonē qui dabat diffinitōes de vniuersalibus quas dicebat pncula ribus nō conuenire: et dicit q; ridiculosū est querere diffi nitionē cōm in his. s. aīabus et alteris ab ipsis que diffi nitiō nullius eoz erit que sunt ppriā. i. spālia: ut Plato ponebat: neq; etiā ad pfecte diffiniendū sufficit assigna re diffinitionē ppriam et speciei indiuidue conuenientes dimitendo diffinitionē cōmunē. vranq; ergo iuestigare debemus et cōmunē omni inferiori conuenientē et nulli eoz ppriā et fm vnāquāq; speciem ppriam et speciale.

Intelligendū q; quia diffinitū et diffinitio cōuertuntur et de quo non p̃dicatur diffinitū nō p̃dicat diffinitio cum Plato p̃fuerit vltia de quib; a singularibus sepata de qb; dicebat esse scientiam et dandas esse diffinitōes cum talia vniuersalia de singularibus non p̃dicentur sc̃b̃at ad opinionē Platonis diffinitiones illas vniuersales sin gularibus non cōuenire. Quic aut oppugnat A. z. dices non esse aīam p̃ter particulares. i. a particularibus sepata neq; figurā et. et per p̃sequens oīs diffinitio que cōpetit aīe uel figure vniuersaliter sup̃e: cōpetit etiā suis p̃ticularibus: cū de illis uerificet et diffinitū. vnde diffinitōes lz p̃ncipaliter denit de vniuersalibus: secundario tamē cō petūt particularibus.

Similiter aut se habent ei qd de figuris est et que fm animā sūt. Semper enī in eo qd est conse quenter est potentia qd prius est in figuris et inani matis: ut tetragono trigonū est: in sensitiuo autez vegetatiuum.

Nūc ex similitudine aīe ad figurā ostendit q; principa les spēs aīe ad inuicē consequenter se habēt et sūt ordina te fm prius et posterius includēs ac etiā inclusum: et con tinet duas ptes. in p̃ma facit qd dictū est. in secūda decla rat quod dixerat causam assignando ibi p̃opter quam aut causam. p̃ma itēz in duas: quia primo facit h. se/ cūdo infert correlariū ibi Quare et fm. De prima dicit q; sic se habet in aīabus sicut in figuris: nam in vtrūq; sem per in eo qd est consequenter et posterius est potentia. i. virtualiter id qd est prius. vnde in tetragono qd est poste rius trigono est virtualiter trigonū. ga quot angulos ha bet trigonū h; tetragonū et plures. Et similiter in sensitiuo est virtualiter vegetatiuum: quia quicqd pōt vegetatiuum pōt sensitiuū et ad huc plus. et ita de alijs intelligendū q;

Az vult ex hoc habere vnā rationē contra Platonē sumptam ex dictis ab eo: nā ipse dicebat q; figuris et nu meris non correspondebat idea quia p̃sequenter se hnt et ordinate vnū post aliud sic q; prius est causa posterioris et in eo virtualiter inclusum: et hoc putabat sufficere vt d illis haberet scientia et diffinitio: ita arguit A. z. Quia aīe sic ordinate se hnt q; in sensitiuo includit vegetatiuum et nō ecouerlo: et in fm locū motiuo vegetatiuum et sensitiuū et nō ecōtra: et sic de intellectu sequit q; in eis non est danda idea sepata: et p̃sequēs nec diffinitio cōmunitis que non cōpetat p̃ticularibus aīabus.

Quare et fm vnūquodq; querendum quid sit vniuscuiusq;: ut que plāte: ut que hominis: ut que bestie

Infert ex dictis q; quia sensitiuū sic addit supra vege tatiuum aliquid ppriū et speciale et vnus gradus aiatoz su pra aliū cū semper posterius: addit supra priorē et ex h; ipz includit et est eo minus cōmunitis: ideo nō sufficit inuesti gasse diffinitionē aīe cōmunē tantū: sed fm vnūquodq; id est vnūquēq; gradū aiatoz o; querere diuisim ei; diffi nitionem ppriam et speciale: ut que sit diffinitio anime plante. s. q; est primū principium vegetandi aut bestie. s. q; est primū pncipiū sentiendi: aut hoīs quod est primū princi piū intelligendi: et hoc fiet iuestigando diffinitionem aīe ppriam in qua ille includunt: ut visum ē supra. Dubi tatur quia A. z. videtur hic assignare solū tres grad; aīa toz. s. plantā: bestia: et hominē: et tamen dicebantur eē su per ius quattuor. Itē tantū tres sūt aīe in genere. g̃mū tres sūt gradus aiatoz. p; p̃sequētia et assumptū similiter quia aīa cōter supra primo diuidit in vegetatiuum sensitiuū et intellectuū. R̃ndet q; in oibus adinūicē ordinatis in quibus iueniunt extrema o; q; inter illa assignet me diū: in spēsbus aut que sūt adinūicē ordinate iueniuntur extrema: quoniam aīe intellectiua est sup̃ius extremū in no bilitate: et aīa vegetatiua est extremū infimū. et in hoc diffe rūt: quia aīa intellectiua recipit formā imaterialē imateri aliter: et aīa vegetatiua recipit formā materialē materialy ideo oportet dare aīam mediā inter illas in p̃fectiōe que in vna conditione cōueniat cum vna illaz aiatoz et in alia cū alia: et hoc est aīa sensitua que recipit formā imateria lem quia spūaliter: sed materialiter quia cū cōditionibus materie. s. hic et nūc. Tres ergo sūt anime quaz vnā fa cit vegetatiuum: alia sensitiuū: et alia intellectuū. Et q; sen sitiuū nō stat in indiuisibili sed magnā habet latitudinem cuius extremū imp̃fectius cōr̃ndet b; utis imp̃fectis que lz sentiāt non tamen mouent de loco ad locū. extremum aut p̃fectius cōr̃ndet brutis p̃fectis mobilibus de loco ad locū: ideo respectu sensitiuū duo sumunt gradus aiatoz: s. sensitiuū tm et vltra hoc fm locū motiuū. A. z. g̃ enume rauit duos gradus extremos et per mediā duos alios mo dos medios ei cōr̃ndentes. Ex quibus sequit et quattuor fore aiatoz gradus et quattuor aīas fm spēm: a quib; su mitur et diuidendo aīam sensitua in duas spēs. s. sensitiuam tantū: et fm locū motiuū. Ex quibus patet respōsio ad argumenta.

Ropter quā autem causam consequēter sic se habent considerandū est. Sine enīz vegetatiuo sensitiuū nō est. a sensitiuo au tem separat vegetatiuum in plantis.

Prosequit ostendendo qualiter partes et potētie aīe habent adinūicē ordinē prioris et posterioris merito: cui; ab eis sumūt quattuor aiatoz gradus: in quo; pmo pō nūtur plante que de potentis aīe non habent nisi vegeta tiua: in secūdo sūt bruta imp̃fecta que vltra vegetatiua ha bēt sensitua. in tertio sūt bruta perfecta que vltra illa duo habent motiua fm locū. in quarto et vltimo sūt homines

qui ultra illa tria enumerata habet etiam intellectum. Se-
cundus ergo gradus includit primum et non e converso: et simi-
liter tertius se habet ad secundum: et quartus ad tertium. Et hinc
hoc dividitur hoc pars in quattuor: hinc quod de predictis quatuor
gradibus determinat. secunda ibi. Item enim, tertia ibi
Et sensitivorum. quarta ibi. Ultimum autem. De prima dicitur quod
cum dictum sit aiaia hinc diversitatem specierum aie esse adin-
vicem consequenter se habentia propter quam causam hoc con-
tingat et qualiter hoc fiat est a nobis vltius considerandum
Et declarando primum gradum aiaia dicitur quod sensitivum non est
sine vegetatio: quoniam vegetativum ordinatur ad conservan-
dum esse naturale viventis et in mortalibus est sustentacu-
lum vite. sed vegetativum bene est sine sensitivo ut patet in plan-
tis. Plante ergo sunt in primo gradu aiaia.

Item autem sine quidem est quod potest tange-
re. aliorum sensuum neque vnus est: tactus autem sine
alijs est. Multa enim animalium neque visum neque
auditum habent neque odoratus sensum.

Declarat secundum gradum dicens, quod in aiaia sine tactu
non potest esse aliquis aliorum sensuum: sed tactus bene potest
esse sine alijs. unde iuveniunt multa aiaia non habentia vi-
sum auditum siue olfactum que tamen habent tactum: sicut sunt aiaia
imperfecta carentia motu hinc locum: et hec sunt in secundo gra-
du aiaia. Intelligentium quod sensus tactus est necessarius
aiaia quia est sensus perceptivus eorum que pertinent ad confi-
stentiam aiaia ex quibus aiaia componitur et nutritur. Alia autem
sensibilia non conferunt ad hoc nisi accidens: ideo alij sen-
sus non sunt necessarii aiaia. Et hinc dicitur in littera non enu-
meret gustum: commentator tamen commentum xxxij^o ipsum enu-
merat dicens. Plura enim aiaia carent visu auditu odoratu et
gustu. et statim post dubitat se dicens. Et iste locus indi-
gat considerationem. extimat enim quod gustus est vnus modus
tactus hinc quod dixit superius. deinde soluit tripliciter dicens.
Sed si aliquid aiaia nutritur. Prima solutio est quod non
omne aiaia habet gustum. unde aiaia que non nutriuntur per sapida sed
solum per calida frigida humida et sicca: ut sunt aiaia imperfecta
non habent gustum distinctum a tactu quoniam ad illa percipienda
sufficit tactus. Illa vero que nutriuntur per sapida bene habent
gustum distinctum a tactu per quem illa percipiuntur. Ad id addu-
ci potest distinctio superius posita de duplici gustu: ut patet. Se-
cunda solutio est quod omne aiaia habet gustum: sed non omne aiaia ha-
bet gustum distinctum a tactu in fine. Ille gustus dicitur distin-
ctus a tactu in fine qui potest percipi per sapida vel inspidum
absque hoc quod tactus percipiat calidum vel frigidum etc. sed ille
gustus dicitur non distinctus etc. qui non potest percipi per sapida
vel inspidum sed solum percipit convenienter vel inconuenienter
in nutrimento percipiendo calidum vel frigidum etc. et hic est idem
cum tactu realiter sed restringitur ad qualitates nutrimenti
et de hoc debet intelligi dicitur. dum dicitur quod omne aiaia habet gustum
et quod gustus est quidam tactus. Tertia solutio est tenedo
quod omne aiaia habet tactum sed non omne aiaia habet gustum. unde aiaia habent
omnes per quod sumunt alimentum habent gustum. sed aiaia attrahens nu-
trimentum per radices ut spongia maris non habet gustum.

Et sensitivorum autem alia quidem habent hinc locum mo-
tuum: alia vero non habent.

Declarat tertium gradum dicens quod sensitivorum aliqua
habent motum hinc locum et aliqua non. Animalia ergo que
habent motum hinc locum sunt in tertio gradu.
Dicitur dubitatur de vermibus an sint in tertio gradu viu-
entium. et arguitur quod sic quia moventur hinc locum. Respon-
detur breuiter dicendo quod sunt in secundo et similiter serpen-
tes et cetera animalia que repunt: quoniam motus eorum
componitur ex dilatione et constrictione et est motus in lo-
co: sed non est motus de loco ad locum sicut est progres-
sivus: quod requireret ad hoc quod esset in tertio.

Ultimum autem et minimum rationem et intellectum
ut homo aut huiusmodi aliud. Quibus enim est
racionatio corruptibilium his et reliqua omnia: quibus
autem illo vniquodque non omnibus racionatio: sed
quibusdam quidem neque imaginatio: alia autem hac
sola viuunt. De speculatio autem intellectu alia
ratio est. Quod quidem igitur de horum vnquoque ratio
hec propriissima anima. et de aiaia manifestum est

Declarat quartum gradum dicens quod vltimum via genera-
tionis non autem perfectionis et minimum: quia indiuidibile in
specie et paucioribus adueniens est racionatio et intel-
lectum. unde corporibus quibuscumque corruptibilibus inest
racionatio: insunt et reliqua et non conuertitur imo sunt que-
dam aiaia que non solum non habent intellectum imo neque
imaginationem. et aliqua que vtuntur sola imaginatione in
opibus suis absque virtute altiori quoniam non habent. De
speculatio autem intellectu altera ratio est que de imaginatione
cum abinvice differant ut infra ostendetur. Deinde epilogat
d. esse manifestum quod hec est propriissima ratio de aiaia et de vn-
quoque horum. i. primum locum. s. actus primus corporis etc. quod
vniuersum sensitum hinc mouet et intelligit. Intelligentium
primum ob hinc commentatorum comento. xxxij^o quod dicitur quod qui-
buscumque corruptibilium inest racionatio: reliqua omnia insunt. ad-
dit corruptibilium vt preseruet se a corporibus celestibus que
de virtutibus aie non habent nisi concupiscencia. i. desideratiua
virtutem et intellectum. et hoc capiendo corpus celeste pro ag-
gregato ex intelligentia et orbe. nam corpora celestia quia sunt
incomptibilia non indigentur potentia vegetatiua. et quia
intelligunt ea que sunt hinc se intelligibilia non indigent sensu.
hoies autem que corruptibiles sunt et intelligunt ea que sunt intelli-
gibilia per aliam per dependentiam ad sensum: ideo omnibus alijs
aie potentijs indigent tanquam paratorijs et instrumetis intel-
lectui deserviendis in opando qui est vltima perfectio inuenta
in opatione nature etc. Intelligentium secundo quod per imagina-
tionem seu fantasia quam dicit non esse in quolibet aiaia intelli-
git fantasia perfectam: imperfecta autem in quolibet iuveniunt ut su-
perius dixit. Intelligentium tertio quod hinc commentatorum comento eo-
dem quod intellectus speculatiuus de quo est hic sermo: est ex-
tra istam naturam. s. aie. extimat enim quod neque est aiaia neque pars
aie et inuit nobilitate eius et diuersitate ad alias partes.

Opinandum est enim quod ex natura superioris nature aie etc.
vbi quidam dicitur quod per intellectum speculatiuum intelligit intel-
lectum intelligentiarum. Sed potest dicitur commentatorum ex-
poni etiam de intellectu humano non esse in quolibet aiaia iuelli-
git quia non est aiaia informans corpus sicut alie: sed appropriat et
in opando et est perfectioris nature ut post ostendetur. Du-
bitatur vtrum vegetatiuum sensitivum et intellectiuum in hoie dicatur
aiaia spe distinctas sicut faciunt in aiaia diuersis. Arguitur
quod sic. plus differunt nutritio et sensatio et sicut sensatio et
intellectio in hoie que due nutritioes in plantis diuersarum
specierum. sed due nutritioes in plantis diuersarum specierum spe-
cie distinguunt et arguitur aiaia spe distinctas. que nutritio et
sensatio in hoie et sicut sensatio et intellectio spe distinguunt
et arguitur aiaia spe distinctas. patet prima. et maior et minor: etiam
est non quod nutritioes factas in plantis diuersarum specierum restau-
rant pres diuersarum specierum quod non esset nisi different
specie et prouenirent ab animalibus distinctis specie. Se-
cundo fortes et eius caro sunt indiuidua substantie diuersarum
specierum: quia nec fortes est caro: nec caro fortis est homo. que habent
formas diuersarum specierum. sed forma fortis est aiaia intellectiua
eius et forma sue carnis est aiaia eius vegetatiua. que vegetatiuum
et intellectiuum in forte dicatur aiaia spe distinctas. et sicut arguitur
posset de sensitivo repto in nervo. que etc. 3^o que sunt in di-
uersis gradibus aiaia distinguunt spe ut inuit dicitur in littera
sed omnes et nervus fortis sunt in distinctis gradibus aiaia.

Secundus

Quos est vegetatio et nervus in sensitivo ut constat. g di-
tinguntur specie. et psequens cum sint aiata sequit q habet
aias distinctas specie quare etc. Quarto si i hoie si est
nisi vna aia scdm essentia q est in qualibet pre. ci qzitati
na. tunc sequeret q aia intellectiva est in pede. et aia sensi-
tiva est in osse vel carne: ex quo eade aia numero est ve-
getativa sensitiva et intellectiva. pns falsum. qz tunc pes
posset intelligere. qz in se posset habere intellectioem et si
militer os vel caro sentire. quia in se posset habere sensa-
tioem: aliter frustra in osse vel carne esset aia sensitiva. qz
re etc. In oppositu est dñs Alberus q ponit in vno
aiato esse tm vna aiam scdm essentia. plurificatam tm se-
cundū vires et potestates et ut supius fuit ossum dei in-
tentioe. Az. in libro de motu animalū. Et pot argui
rōe sic. Si in eodem aiato essent plures aie scdm pdicamentū:
et sic disparte opposita simul de eodē verificarentur: qd est
inconueniens. In hac mā plures iueniuntur pōnes. Pri-
ma fuit quozdā qui posuerūt in eodem cōposito substan-
tiali tot esse formas substantiales quot sūt pdicata. de eo qd
dicitur pdicabilia quaz quāda generales esse dixerunt
vt forma p quā est substantia vel corpus. Aliā vō speci-
ficā vel individualē vt forma p quā est in tali spē vel tale i-
diuidū et sic in hoie cēt aie plures magis coes et min⁹
vt aia per quā est corpus aiātū et aia p quā est corp⁹ sensi-
tiū siue aial et aia p quā est hō et istis superadditur aia in-
diuidualis per quā est hic hō et fortis vel plato et cetera.

Secunda pō fuit alioz qui dixerūt in plantis vnicā cē-
siam. s. vegetatiuā. in brutis autē duas. s. vegetatiuā et sen-
sitivā et in hoibus tres v3 vegetatiuā sensitivā et intellectu-
uam sic qz in mortalibus aia sensitiva p̄supponit vegetati-
uam et intellectiva sensitivam et non econtra sicut tetrago-
nus p̄supponit trigonū et quaterarius ternariū et nō cō-
uertitur. Tertia pō tenet qz in plantis est solū vna aia
s. vegetatiua. et in brutis imperfectis est solum vna aia que
est vegetatiua et sensitiva ppter eius imperfectionē. sed in
brutis perfectis est solum vna aia que est forma totius. et
illa est sensitiva et non vegetatiua: et pter illā in eis sūt aie
plures vegetatiue specie differentes quaz quilibet est for-
ma partis sicut aia carnis aia ossis aia nervi et cetera. Et
ex hoc apparct quō caro os nervus et cetera. ab invicē spe-
cifice essentialiter distinguūt. in hoie autē pter tales for-
mas partium ponit alias duas formas que sunt forme to-
tius. s. sensitivā eductam de potentia materie et intellectu-
uam in qua plures diversificati sunt. quia quidam ponūt
cā creati de nouo et numeraliter multiplicari. Alij autem
insequentes Averroym tertio de aia ponit eam vnicā in
oibus hoibus ingenerabilem et incorruptibilem. Quarta
pō est dñi Alberti et plurimū alioz qz in quolibet aiato ē tan-
tum vna aia que habet plures virtutes quoniā quicquid
pōt aia imperfectior et magis vniuersalis. pōt aia pfectior
et minus vniuersalis et cum hoc excellentius et plus. vnde
quicquid pōt aia vegetatiua pōt aia sensitiva et excellentior
quia pfectior est nutritio augmentatio et generatio facta
ab aia sensitiva brutū qz facta ab aia vegetatiua plante et cū
hoc aia sensitiva brutū pōt sentire qd nō pōt aia vegetatiua
plante. Et similiter dicatur de aia intellectiva respectu aie
sensitiue. Et ex hoc p3 qualiter in sensitivo est in potentia
vegetatiuum et intellectiuo sensitiuum loquendo de mor-
talibus et non econtra sicut in tetragono trigoniū vt supe-
rius dixi. Az. Ex quibus argumenta superius adducta
solui possunt. Ad primum concedo q nutritio et sen-
satio in hoie plus differunt qz due nutritiones plantaz
differentius specie differunt spē et arguunt aias distinctas

spē. sed negovlterius consequentiam cum arguitur q mā-
triciatio et sensatio in hoie arguunt aias specie distinctas.
hoc enim non sequitur in eodez aiato sicut sequitur in ani-
matis diuersis. sed solum sequitur q potentie quibus sūt
ille opationes in hoie specie distinguūt: et hoc cōcedit.

Ad secundū dicitur qz caro fortis non est per se in aliq
specie pdicamenti substantie cum non sit per se existens:
sed reducitur ad speciem sui totius tanquā eius principū
materiale. Et vltius dicit potest qz hec noia caro os etc.
sunt cōnotatiua determinataz complexionū naturalium et
non pure substantialia. aliter caro esset os cum p̄cise eadē
aia sit in vtriusqz. Ad tertū dicitur qz illa que sunt in di-
stinctis gradibus animatoz distinguūt specie si fuerint
animata totalia. sed si fuerint partes eiusdem animati to-
talis hoc non oportet: vt patet ex dictis. nam eadē anima
est in carne et osse fortis et similiter in nervo et tamen ner-
vus est sensitivus et non caro vel os. quia in nervo est po-
tentia sensitiva et non in carne vel osse. Vel dicit potest
qz caro est sensitiva quia habet animam et potentiam sensi-
tivam non tamen potest sentire ppter defectum dispositio-
num que pro sensatione sunt requisite. Ad quartum p3
ex dictis quare autē pes nō intelligat videbitur infra.

Concessariū autē est debet de his p̄scrutatio-
nem facere: accipe vnūquodqz eoz quid ē: **P**ro-
stea sic de hitis: aut de alijs inuestigare: si autē opz
dicere quid vnūquodqz iploz: vt quid intellectiuū:
et sensitivū: aut vegetatiuū: **P**rius ad hoc dicēdū
qd sit intelligere: et quid sentire. **P**riores. n. potē-
tius actus et opationes s̄m ratione sunt: si autē sic:
aut his p̄iora opposita o3 cōsiderare de illis vtiqz
Primū opponereb̄t determinare propter eandē
causam vt de alimēto et sensibili: et intelligibili.

Ciste est tertius tractatus huius libri in quo determinat
de primo gradu viuētium. s. vegetatiuo. Continet autē
duo capitula: in quoz pmo ponitur ordo quo est procedē-
dū in determinando de gradibus viuētium cū hoc quedā
declarando de potētia vegetatiua. in secūdo determinat
de vegetatiuo ostēdendo que sint eius potentie opationes
ac etiā obiecta vt et his scias substantie aie vegetatiue que
est eius p̄ncipale p̄ncipiū: ibi secundū capitulū. qm autem
eadē potētia. **P**rimū ca. p̄inet duas ptes. ga pmo ostēdit
quō ordine sit procedēdū in determinando de vegetatiuo et
alijs modis viuētium. secūdo quedā p̄ambula declarat d
potentia vegetatiua ibi: qre pmo de alimento. **D**e p̄ria
dicit qz debentē facere p̄scrutatioē de his. s. vegetatiuo
sensituo etc. necessariū ē pus accipe qd sit vnūquodqz eoz:
postea autē inuestigare de habitis. i. p̄nter se hōibus et ali-
is ad ea spectantib⁹. et si oporteat dicere d vnoquoqz ipoz
qd sit vt qd sit intellectiuū sensitivū aut vegetatiuū. prius
dicēdū ē quid sit intelligere qd sentire et vegetare quo-
niā actus. i. opationes sūt p̄iores potētijs s̄m rōnē. i. diffi-
nitionē et quo ad nostrā cognitionē. et si oporteat determi-
nare de actibus prius oporteb̄t nos cōsiderare de opposi-
tis. i. obiectis ppter eandē cām ga obiecta sūt p̄iora acti-
bus s̄m rōnē sicut sūt alimenta sensibile et intelligibile

Intelligendū primo qz p̄m. comento. xxxij. exponit il-
lam p̄culam de habitis dicens qz debemus p̄scrutari p̄-
mo quid est intellectus et quid est sensus et deinde post hoc
p̄scrutari de vnicuiqz contingentibus in vtraqz istarum
virtutum vniuersalibus et p̄p̄ijs. verbi grā vix virtus
intelligibilis possit abstrahi aut non. **D**ebemus ergo p̄-
us p̄scrutari de viribus aie quid vnaqueqz sit et postea
de contingentibus siue consequentibus eas: quoz quedā
sunt coia vt vix intellectus sit sepabilis aut mixtus et vix
sensus sit actiuus aut passiuus. et quedā sūt p̄pria vt vix

o para
et obm

distantius percipere scilicet obiectum: quod faciat tactus et tactum magis materialiter recipere quam aliquis alter sensus etc. De beatus etiam perscrutari de alijs quia de organis ipsarum potentiarum. Intelligendum secundo secundum philosophum in commento eodem quod via pueniendi in cognitionem substantie aie et suarum virtutum est iter ex eis que sunt magis nota apud nos: et sunt posteriora inesse ad ea que sunt magis nota apud naturam quam sunt priora inesse. Vult ergo quod quia potentie aie sunt nobis notiores sua substantia et actus potentiarum ipsis potentijs et obiecta actibus quod primo incipiamus a cognitione obiectorum sicut sunt alimentum sensibile intelligibile: et ex illis procedamus in cognitionem operationum. scilicet sentire vel intelligere. postea in cognitionem potentiarum: ut sensus intellectus etc. et ultimo in cognitionem aie secundum substantiam suam. et appellat Aristoteles obiecta opposita quia opponunt sicut actuum et passivum: ut inquit philosophus. Et sic sunt duo dubia. Primum quia Aristoteles dicit quod primo oportet scire quid sit unaquodque potentiarum aie: et postea de consequentibus et alijs. Deinde dicit quod prius oportet cognoscere actus quam potentias: et obiecta quam actus modo ista repugnare videntur. Secundum dubium quia non videtur quod potentie cognoscantur per actus tanquam per notiora secundum rationem seu diffinitionem: et sic actus per obiecta. Primum quia ea que sunt priora in cognitione seu diffinitione. sed potentie sunt priora in esse suis actibus. ergo etc. Item ab eadem potentia pueniunt actus distincti specie: ut ab intellectu intellectio de eoque et intellectio de lapide: et a potentijs specie distinctis pueniunt actus eiusdem speciei: ut a visiva hominis et a visiva equi que differunt specie cum sint formarum diuersarum species pueniunt visiones albi eiusdem speciei. ergo potentie non cognoscuntur nec distinguuntur per actus. Secundo arguitur de actibus quod non distinguuntur nec distinctio per obiecta: quoniam obiecta sunt effectus ipsorum actuum. ergo obiecta habent magis diffiniri per actus quam e converso. per philosophum in 2^o et alii sunt probatur de alimento quod patitur et transmutatur a virtute vegetatiua. et per philosophum ab ea causatur. Item eiusdem obiecti sunt diuersi actus in specie ut sensatio sensuum exteriorum et interiorum: et ad eundem actum diuersa obiecta concurrunt sicut ad actum visus nutrimentum sensibile intelligibile. quare etc.

Ad primum respondet dicitur quod in noticia. propter quod prius oportet scire quid sit unaquodque virtus aie quam cognoscere operationes etc. sed in noticia quia est e converso. et hec est absolute quo ad nos prior. Vel dicitur potest in dicitur Aristoteles. non est repugnancia: quia potentie aie non continue copiantur ad idem: sed ad diuersa: quoniam primo copiantur ad accidentia que ipsa consequuntur: postea vero ad actus et obiecta. igitur etc. Ad secundum dicitur quod potentie sunt priora actibus in genere cause efficientis. in actus sunt priora potentijs in genere cause finalis. cum ergo sint eis notiores saltim quo ad nos poterunt ea notificare et diffinire. Et sic dicendum est de obiectis respectu actuum. Sed tamen aduerte quod potentie aie sunt duplices. nam quaedam sunt actiue in sua obiecta: ut potentie vegetatiue a quibus alimentum transmutatur. et obiecta harum potentiarum sunt propinqua: ut chilis sanguis: aut humiditas secunda respectu earum et suorum actuum sunt effectus. Alie autem sunt passive respectu suorum obiectorum: ut potentie sensitivae et obiecta istarum potentiarum respectu actuum suorum non sunt effectus: sed cause in duplici genere cause videlicet efficientis et finalis. Sed tunc est dubium quia philosophus dicit quod debemus procedere ex posterioribus in esse: modo talia obiecta potentiarum passivarum non sunt posteriora in esse suis actibus. sed priora ut color est prius in actu quam visio et sic de alijs. Item philosophus. obiecta appellat passiva quod non esset nisi omnes potentie aie essent actiue in sua obiecta. quare etc. His simul respondet quod obiectum potentie dupliciter sumitur: videlicet absolute et respectiue. obiectum absolute sumptum non semper est posterius in esse suo actu nec semper est passivum a sua potentia ut argumentum est de colore respectu actus videndi. Sed obiectum re-

speciue sumptum bene est posterius in esse ipso actu et passiva a potentia. Unde visibile in actu ut iacet sub relatione ad visionem seu potentiam visivam est posterius in esse ipsa visione et quodammodo quid passivum a visiva potentia. Vel tutius dici potest quod cum dicit philosophus in hac scientia procedimus ex posterioribus in esse hoc intelligendum est ut plurimum sed non semper. et cum obiecta appellat passiva intelligi debet non de omnibus sed de obiectis potentiarum aie vegetatiue unde infra ostendet Aristoteles. et declarabit philosophus. quod sensus patitur a sensibili et intellectus ab intelligibili. igitur etc. Et cum postea arguitur de distinctione potentiarum per actus et actuum per obiecta dictum est supra quod potentie distinguuntur affirmative per suos primos actus: et actus per sua prima obiecta formaliter supra. et quod etiam distinguuntur negative in diuidualiter et specificiter: quare et illud habetur recursus. **H**ic tamen ponit Durleius distinctionem tale de potentijs aie quod repunt in triplici differentia. Quaedam enim sunt dispositae oppositae ut auditus et visus: et iste distinguuntur affirmative per actus. et actus per obiecta. Quaedam sunt inuicem subordinatae sicut sensus exterior et interior: et hec distinguuntur affirmative per suos primos actus et sua prima obiecta formaliter supra. Unde quia sensibile est primum obiectum sensus communis et non est primum obiectum visus sed visibile. ideo sensus communis et visus distinguuntur. Alie autem sunt potentie ex diuerso genere se habentes sicut apprehensiva et appetitiua et sicut intellectus et voluntas et sic si adqueant vna in apprehendendo et altera in appetendo non distinguuntur per obiecta quia habebunt idem primum obiectum re et ratione. Sed si apprehensiva in apprehendendo excedat appetitiua in appetendo: tunc distinguuntur per obiecta ut in eadem dicebat de alijs. et hoc quod ad nostram cognitionem quia essentialiter et intrinsece distinguuntur per suas differentias essentielles. Et ex his per philosophum responsio ad obiecta.

Quare primum de alimentorum generatione dicitur est vegetatiua enim anima et alijs inest prima et maxime coia potentia est aie secundum quam inest vivere omnibus: cuius sunt opera generare vti. Naturale primum enim operum viuentibus est quecumque perfecta et non orbata: aut generationem spontaneam habent: facere autem quale ipsum animal quidem animal. planta autem plantam: quatenus ipso semper et viuino et immortali esse participant secundum quod possunt omnia enim illud appetunt et illius causa agunt omnia quecumque agunt secundum naturam.

Declarat quedam ambula pertinencia ad potentiam vegetatiuam. et continet duas partes. quia primo ostendit quod generare sibi sile inest viuentibus per potentiam vegetatiuam. secundo ostendit quod anima est causa corporis viuentis in triplici genere cause sibi: Est autem anima viuentis. Primum item in duas. quia primo facit quod dicitur est. secundo quia mentionem fecerat de fine ponit vnam distinctionem de ipso ibi: Id autem in quod cum causa De prima dicit continuando se ad precedentia quod quia pul dicendum est de obiectis et actibus quam de potentia et potentia vegetatiua est prior ceteris et magis communis. ideo primo est dicendum a nobis de alimento quod est eius obiectum et de generatione que est eius operatio. Ad vegetatiua potentia sit ceteris prior et coior: per philosophum quia secundum eam inest vivere omnibus viuentibus et eius opera sunt vti alimento quantum ad nutritionem et augmentationem et generare. Ad autem generare sit opus vegetatiue potentie. probatur: quia illud opus quod est naturalissimum in viuentibus secundum quod sunt viuentia perfecta et non orbata neque generationem habentia inest viuentibus per potentiam vegetatiuam. sed generare est habitus. igitur etc. per philosophum causa maior. quia sicut sola potentia vegetatiua est communis omnibus

*ut videtur dicitur de actu quod aliam primam
et hanc inferat motus et sic alia dicitur
passiva sicut requirit tunc primam*
155

Secundus

viuentibus inquantū viuentia sunt sic opa eius: et p con-
sequens illud opus qd est naturalissimū et pfectissimū in
opa cōia que insunt viuentibus et. inest eis per potentiaz
vegetatiuā. minor etiā est nota. nā cū res sint opatiōes cō-
munes viuentiū. s. nutritio augmentatio et sibi siml ge-
neratio: vt q aial generat aial: et planta plantā et. pfectio
est inter eas generatio. Et tūc subdit Az. finem ppī que
aiata sibi simile generant et tributa est eis virtus generati-
ua dicens hoc esse quatenus pncipent ipso semp esse dino
et immortali sūm q possunt. i. vt assimilentur in pmanencia
eternis. qa corporibus supcelestibus vt eis possibile fuit.
Quia enim naturalia hūc finē appetūt et agūt illius gratia
quicqd agūt. ¶ **I**ntelligendū pmo sūm Alber. tria cō opa
vegetatiue virtutis. s. nutritio augmentatio et generatio
et ita spēs vegetatiue potentie illis correspondentes. s. nu-
tritiua augmentatiua et generatiua. Nutritiua aut p
tentia dedit natura viuentibus vt possint longo tpe cōser-
uari. Nam cū continue calor naturalis eoz suū humiduz
resoluat et fiat in eis partiū depditio nisi p nutritiua fieret
deperditū restauratio viuentis piret. Dedit augmentati-
uam: quia uiuens pducit in parua quāitate vt possit de-
bitam quāitate attingere requisita ad opationes pscien-
das. Dedit etiā generatiuā vt uiuens ex quo i indiuiduo
ppetuari nō pōt salte ppetuaretur in specie. Et quo p q
cōparando has opationes ad inuicēz via cōmunitatis na-
turalior est nutritio qz augmentatio. qa nutritio inest
oī viuenti et semp qz diu existit. Augmentatio aut solum
in tpe determinato. et simili mō augmentatio est naturali-
or: qz generatio: quia oī viuenti aliqñ inest augmentatio nō
autem generatio. Sed econuerso est via perfectionis qz
generatio est pfectior augmentatione et augmentatio nutri-
tione. nam generatio ē rōne forme et in cōseruatiōe spe-
ciei ordinat. nutritio aut et augmentatio sunt rōne mate-
rie et ordinant ad indiuidui cōseruatiōē. Sicut in au-
gmentatione fit partialis generatio sicut in nutritatione.
et cū hoc pluris qz sit resolutū. ppter qd puenit ad inte-
gram quāitate merito cuius pfecte puenient opationes
sensitiue aut intellectiue. Et paritē dīcendū si cōparentur
opationes vegetatiue ad opationes sensitiue aut intellecti-
ue. potentie. q opationes sensitiue et intellectiue hz sunt mi-
nus cōcōe qz opationes vegetatiue: sunt tñ pfectiores qa
ordinantur in finē nobilitate et p eos uiuens magis assi-
milatur pmo pncipio: et ita sūt naturaliores ad modum lo-
quendi Az. hic. De istis tñ non loquitur hic Az. sed soluz
de opationibus aīe cōibus oibus viuentibus pfectis et.
vt p q ex dicitis. ¶ **I**ntelligendū secūdo q dupliciter capit
generatio. Vno mō cōiter p sibi filis. pductione qualiter
ignis dī ex straminibus ignē sibi silem generare: et talis
nō sumitur hic. Secūdo mō p pte p. pductione sibi filis
ex sua substantia et hoc cōpeut solis aiatis: et hoc modo hic
sumit generatio. ¶ **I**ntelligendū 3^o sūm pñ. cōmēto. 34
p expōne illius partis textus Quicqz pfecta et nō orba-
ta et. q generatio sibi filis ab aiato sit tribus stantib^o cō-
ditionibus. Quaz pma ē q illud aiatum sit pfectū. i. ha-
bens debitū tempus: et ppter defectū hui^o conditiōis pue-
ri nō generant. Secūda ē q illud aiatum nō sit orbatū si-
ue occasionatū. i. nō habeat aliqñ defectū in aliquo natu-
rali pncipio requisito ad generationē. Et ppter h^o dūditōis
defectū eunuchi et valde frigidi gnāre nō pnt. Tertia ē. q
illud aiatum nō habeat generationē spontaneā. i. sit geni-
tū per se et nō equoce et a casu seu p accidens sicut genita p
putrefactionē que nō pnt sibi sile generare. hec aut filitudo
dinarie dicitur genita sponte. Nā sicut dū aliqs ex se fac
aliquid et nō ab aliquo interiori coactus illud sponte dicit
facere. sic genita per putrefactionē: quia nō habens gene-
rans extrinsecū pncipare: sed sufficit ad illud virtus cele-

stis cū dispōne materie dicit esse genita sponte. ¶ **I**ntelli-
gendū quarto sūm pñ. cōdē cōmēto q ista virtus. s. gene-
ratiua existit in viuo: vt generabile et corruptibile cōicent
cū sempiterno sūm suū posse. Sollicitudo enī dina cū non
potuerit facere ipsum pmanere sūm indiuiduū inserta ē ei
in dando ei virtutē qua pōt pmanere in specie et. ¶ **I**ntel-
tū repugnare videt q dicit pñ. xij. methaphysice: vbi di-
xit q deus nihil intelligit extra se. vileret enī intellectus
dinus si intelligeret singularia: qa ergo deus nō cogno-
scit singularia: vt q de illis nō beāt sollicitudinē neqz mi-
sericordiā cū ista pssupponāt cognitiōē eius circa qd ha-
benda est misericordia siue sollicitudo. Rūdef q sic vi-
sus nihil ē color materialiter et subiectiue: vt quāitate et
substantiā que color subiciūt: quoz pñū est sensibile cōe
et reliquū p accidens: sicut deus nihil cognoscit terminatiue
et pmo in se. quia tñ oīa alia sue essentie subiciunt et in ca-
relucēt. ideo cognoscendo se oīa alia materialiter et sub-
iectiue cognoscit. Cū ergo dicit pñ. q intellectus diuinus
nihil intelligit extra se: debet intelligi terminatiue et p spe-
cies receptas ab eis: qa tūc esset in potentia et vileret.
¶ **D**e pñ p pñū essentia se intelligendo oīa alia cognoscit
mō quo dicitū ē. ideo pōt de illis sollicitus esse et misericor-
diam habere.

¶ **A**d autem quid causa sit dupliciter est: hoc qui-
dem cuius: illud vō quo. quoniam igitur cōmunita-
re non possunt: ideo semper et diuina continuatiōe
ppter id quod nihil contingit corruptibiliū idem:
et vnū numero permanere sūm q potest participa-
re vnumquodqz sic communicat hoc quidem ma-
gis: illud vō minus: et permanet non idem: sed vt
idem: numero quidem non vnum: specie autem
vnum.

¶ **P**onit distinctionē de sine dicens q illud cuius cā sit
aliquid. i. finis: dī dupliciter: quoniam aliquis ē finis gra-
tia. cuius et aliqs ē finis quo. Vbi gra. in pposito eē pper-
tua ē finis gra cuius agūt oīa que sūt sūm naturā. sed cor-
rupta celestia in qbus puenit pmanētia ppetua aut dispo-
sitiō pmanētie ppetue sūt finis que sūt ille actōes eorum
que sūt sūm naturā. sūt enī corpa celestia finis quo: qa sūt
in quibus ē finis gra cuius. s. esse ppetuū. cū ergo genera-
bilia et corruptibilia nō pnt eadē numero et semp pmanere
nō pnt sūm idēptitate numeralē participare esse dino et imor-
tali. pncipant itaqz illa sūm q sūt eis possibile. s. sūm idem
pntate specificā: quibus quedā corruptibilia ipso eē ppetuo
participēt magis. Et quedā participēt minus. ¶ **P**ermanēt
ergo quodāmodo eadē et quodāmodo nō. pmanēt enī ea/
dem specie: et ita vt eadem. sed nō pmanēt eadē numero

¶ **I**ntelligendū sūm pñ. cōmēto. xxxv. p expōsiōe illi^o
partis: hoc quidem magis: illud vō minus. q p magis
et minus intendit generatiuū et nō generatiuū. Vnde
tam generatiuū qz nō generatiuū participat diuino esse et
ppetuo. Et qa vtrūqz pmanēt sūm speciem: magis tamen
generatiuū qz nō generatiuū. quia generatiuū hz semp
hoc. est enī semp sūm specie. sed nō generatiuū nō hz semp
esse sūm speciem. sed in maiori parte temporis et in pluri-
bus subiectis. vnde inuenitur animal genitum per putre-
factionē: cui simile in specie nō potest ex semine. et nō sp
inuenitur aliquod animal de illa specie: sed solum vt pluri-
mum. quare et.

¶ **S**i autem anima viuentis corporis cā
et pncipiū. hec autem multipliciter di-
citur: attamen anima sūm determinatof
tres modos causa dicit: Et enī vnde motus causa
est: et cuius cause: et sicut substantia animato et cor

in magis
degenit
natura

corrupta
hūione



por anima causa.

¶ Quia supius dixerat *Ax.* actū generationis esse a potentia siue aia vegetatiua. ideo ostendit hic animā esse cāz corpus aiatū in triplici genere cause. Et cōtinet duas partes: in quāz prima facit hoc. in secūda ex dictis remouet quosdā antiquoz errores: ibi *Empedocles* aut. Prima adhuc in duas. quia pmo p̄mittit intentū. secūdo declarat ibi Quod quidē igit. De p̄ma dicit q̄ aia est causa corporis viuētis et p̄ncipiū. Et h̄c multipliciter dicant q̄ q̄drupliciter: atq̄ aia est cā et p̄ncipiū corporis viuētis h̄z tres modos causāz determinatos. s. in secūdo physicoz. Vñ aia est cā vnde est p̄ncipiū motus corporis viuētis. i. efficiens: et cuius cā idest causa finalis. et sicut substantia. i. sicut substantia. i. causa formalis. Intelligendū s̄m p̄m. commento. xxxvi. q̄ cū dicit q̄ aia est causa agens motū corporis aiatū per motū possumus intelligere motū in loco et generationē: non quidē illius in quo est sed alterius ei s̄ctis in specie et motū in augmento et diminutione: quia aia est causa agens istos tres motus in aiatō. Aia etiam ē causa finalis eius: quia corpus ē p̄pter aiam tanquā p̄pter finē sicut materia finaliter ordinat in formā et est causa ei⁹ formalis quia habet esse per eam.

¶ Quod quidē igitur sit sicut substantia manifestum est. Causa enī ipsius esse omnibus substantia est: viuere autē viuētibus est esse: causa autē et p̄ncipiū hoz anima. Amplius autem eius q̄ potētia ratio actus est.

¶ Declarat q̄ dicit et primo q̄ aia est causa formalis corporis aiatū p̄pter duas rōnes: quāz prima ē. Illud p̄ q̄ aliquid est ens est eius forma. sed corpus viuū est ens per aiam. ergo aia ē forma corporis viuētis. p̄z p̄na cū maiori et minor p̄bat. quia aia est causa ipsius viuere. sed viuēt viuētibus est esse. ergo aia est cā esse viuētū et per consequens corpus viuū est ens per aiam. Secūda rō est bec. Aia est actus entis in potētia. sed actus entis in potentia est forma entis in potentia. quare etc.

¶ Manifestū autem est et q̄ cuius gratia aia cā sicut enī intellectus gratia huius facit: eodē modo et natura: et hoc est ipsius finis huiusmodi autēz in animalibus anima et s̄m naturā. Omnia enī physica corpora aie instrumenta sunt sicut animalium sic et plantaz tanquā gratia anime existentia. Dupliciter dicit q̄ cuius gratia ē: et q̄ cuius: et q̄ quo. Secūdo declarat q̄ anima sit cā finalis corporis aiatū. i. quis illud p̄pter quod natura facit corp⁹ aiatum est eius causa finalis. sed p̄ animam natura facit corp⁹ aiatum. ergo et cetera. patet p̄sequētia et declaratur maior. q̄ sicut intellectus practicus non opatur nisi p̄pter aliquid et illud propter quod operatur est finis artis et eorum que gratia illius sunt. sic natura nō agit nisi p̄ aliquid et illud p̄ q̄ agit est finis nāc. et illoz que p̄pter illud sūt a natura. q̄re si natura facit corpus aiatum p̄pter aliquid. illud p̄pter q̄ sit corpus aiatū est finis ipsius. minor autē p̄batur. s. q̄ natura faciat aiatā p̄pter aiam et nō solū aiatā sed etiā oīa alia corpora naturalia: quoniā oīa corpora naturalia siue aiatā siue inaiata siue sint corpora aiatū siue plantaz sūt infra aie et sunt p̄pter animā. sed oē q̄ ordinat in aliud tanq̄z instrūm̄ ipsius: ordinat in illud tanquā in finē. ergo etc. Et tūc subdit distinctionē de fine supius postā q̄ duplex est finis. s. finis gratia cuius et finis quo: finis grā cuius corporis ē aia quā corpus ē p̄pter aiam. sed finis quo idest in quo est finis gratia cuius est corpus aiatum.

¶ At rō et vnde p̄ncipiū qui s̄m locū motus aia est: non omnibus autē viuētibus inest potētia bec

Est autē alteratio et augmentum s̄m animā. scilicet ensi quedam alteratio esse videt. Nihil autē sentit q̄ non habet animā. Similiter autē et de augmento et decremento se habet. nihil enī decrementum paritur neq̄ augmentat physice nisi alatur. aut at nihil quod nō cōtinet vita.

¶ Tertio declarat q̄ aia sit cā efficiēs motū qui sunt in corporibus aiatū ut sūt aiatā dicens. q̄ aia est cā vnde p̄ncipiū motus s̄m locū nō tñ in oībus aiatū: sed in quibsdā ut p̄z. Et q̄ sit cā agens alteratiōis p̄bat p̄ hoc q̄ sensus i. sentire videt quedā alteratiōz h̄z esse ab aia ex quo nihil sentit nisi q̄ aiam h̄z. q̄ aut aia sit cā agens augmenti et decrementi. s̄m p̄z p̄ hoc q̄ nihil auget aut diminuit naturaliter nisi alatur. i. nutritur et nihil nutrit nisi viuatur et habeat aiam. ergo isti motus sunt ab aia. Intelligendū p̄mo q̄ cū *Ax.* dicit q̄ oīa corpora naturalia sunt infra aie p̄ corpora naturalia intelligere debemus oīa corpora generabilia et corruptibilia que dicūt infra aie p̄ quanto a natura ad ipsam ordinant et in eius vlt̄ vel opationē transeunt vel sit apta nata transire. Vnde elementa ordinat admixta et eoz p̄ductionē et mixta inaiata ordinant in plantas et eoz nutritionē. Plante autē in aiatā bruta cū viuāt eis et nutriant. Aiatā autē bruta consil̄ in boie ordinant. et corpus humanū in animā intellectuā. Vnde ergo corpora generabilia et corruptibilia tanquā infra ordinant in aiaz humanā sicut finē eoz grā cui⁹. Aduerte tñ s̄m p̄m. q̄ aliter cōparat corpus q̄ est altera ps ad aiam et aliter corp⁹ cōpletū et constitutū ex corpore et aia. nā corpus q̄ est altera ps cōparatur ad aiam sicut ad finē gratia cuius. sed corpus cōpletū cōparatur ad aiam sicut finis eius quo. i. in quo ē aia que ē finis gratia cuius. vnde sic dicit p̄m. in fine commentū. 37. Illud enī p̄ q̄ dicitur aliquid d̄r duob⁹ modis quoz vnus ē illud p̄pter q̄ dicitur aliquid: et ista ē p̄porcio aie ad corpus. et alius ē illud cuius ē hoc p̄pter quod inuenit aliquid: et ista ē p̄porcio aie ad aiatū. dicimus enīz q̄ aia et corpus vtrūq̄z nō sunt nisi p̄pter aiatū. *Albert⁹* tñ dicit q̄ aia ē finis quo corporis aiatū: quia aia ē illud q̄ corp⁹ aiatū ē id q̄ est cā sit eius forma substantialis. sed esse p̄pter est finis corporis aiatū gratia cuius iantū: cū nō sit p̄ illud: sed gratia illius agat quicquid agit. Intelligendūz secūdo s̄m p̄m. eodē cometo q̄ *Ax.* declarat enī cā. s. animā cē cām mouētē s̄m oēs modos motūz existētes i aia to siue veros siue existimatos cē motus. et p̄ existimatos cē motus intendit alteratiōem attributā sensibus siue sensationē. *Hic* tñ dubitat. quia sensatio nō ē effectiue ab aia sensitua sed solū ab obiecto ex quo sensus ē vtrūq̄ passiuus: ut infra patebit. Ad hoc dupliciter r̄ndet *Burleus*. Primo q̄ *Ax.* et p̄m. non volūt q̄ imutatio sensus sit ab aia: nec volūt q̄ sit *Ha* alteratio sed loquūt sub cōdiuōe. s. q̄ si sensatio cēt verus motus ut antiq̄ dixerūt tūc cēt alteratio et cēt effectiue ab aia: et hoc vidēt inuere exp̄sse verba p̄m. dū dicit. Et alteratio attributa sensibus sicut q̄dā reputant si concederimus eā esse motū crit p̄ animā. *Et* cūdo r̄ndet dicēdo q̄ ad hoc q̄ fiat sensatio requirūt duo. s. imutatio sensus ab obiecto et q̄ spēs sensibiles deserāt ad organū quantū ad primū nō concurrūt aia. sed bene q̄ntū ad secundū. sed de hoc latius infra.

¶ *Empedocles* autē non bene dixit hoc addēs augmentū accidere plantis: deorsum quidē radicem mittentibus p̄pter id q̄ terra sic fertur s̄m naturā sursum aut p̄pter ignem. Similiter enī neq̄ sursum aut deorsū bene accipit. Non enī idem oībus sursum: et deorsum omni. sed sicut caput animalū sic radices plantaz sunt: si congruit instrumenta di

Secundus

cere altera et eadem operibus.

Increpat antiquos asserentes augmentationes non esse ab animo: sed ab aliquo elementari principio. Et continet duas partes: quod primo increpat Empedoclem: secundo alios dicentes augmentationis principium esse ignem: ibi videtur aliter. Prima in duas: quod primo ponit opinionem Empedoclis et eam improbat per unam rationem: secundo per aliam: ibi adhuc aliter. De prima ponit opinionem Empedoclis dicentis augmentationem non fieri ab anima: sed per motum elementorum ingredientium compositione viventis. Unde dicebat plantas augeri deorsum et hoc quod partes graue ut terra et aqua mouentur deorsum naturaliter secundum radices carum: augeri autem sursum propter ignem et aerem secundum ramos sursum moueri secundum naturam: et hoc dixit non bene. Secundo ex hoc quod non bene accepit sursum et deorsum in plantis: quoniam in plantis non accipiuntur sursum et deorsum sicut in toto universo et secundum motum naturale grauium et leuium: ut ipse opinabatur. Nec radices sunt deorsum et rami sursum in eis. sed magis e contra radices sunt sursum et rami deorsum. Quod sic arguitur. Ita se habent radices in plantis sicut caput in animalibus. et sunt eiusdem nature. quoniam ex diuersitate et convenientia operationum arguitur diuersitas in istorum sed ad consilium operatione ordinantur radices in plantis et caput in animalibus. scilicet ad nutrimenti assumpcionem. ergo etc. sed in animalibus caput est sursum et pars operata deorsum. ergo in plantis radices sunt sursum carum et rami sunt deorsum.

Adhuc autem quis est continens in contraria que feruntur ignem et terram: Distrabentur enim nisi aliquid sit prohibens. Si vero erit hoc est anima et causa alimentum et augmentum:

Improbat positionem Empedoclis per aliam rationem et formaliter sic secundum Auerrorij cometam. 37. suppleto litteram ad x. admissio quod Empedocles dicebat. scilicet in plantis esse sursum et deorsum: sicut in mundo adhibere oportebit ponere aliam esse principium augmentum et non potentia elementorum: quod sic arguitur. Nam nos videmus quod eadem pars viuens in omni quolibet parte organica sensibilis ipse augmentum simul auget in sursum et deorsum. Aut ergo illa pars est unica aut non. Si sit unica ergo per unam formam: et sic unica eius forma mouebit sursum et deorsum. et hoc non potest esse forma elementum neque in simpliciter neque in mixto cum ipsa moueat ad unum tantum. Unde mixtum si moueat per naturam elementum existens in eo mouebitur semper secundum naturam elementum predominantis. oportebit ergo quod sit forma mixti. et talis in corpore aiatum non est nisi anima. quare etc. Si autem illa pars habeat partes diuersas quarum una moueat sursum et alia deorsum a formis diuersis. aut ille erunt simplices habentes formas diuersas: aut erunt compositae in quibus diuersa simplicia dominabunt. Et si ita est tunc queritur quid detinet illa simplicia puta ignem terram etc. ne separentur et dissoluantur tendendo in propria loca. certe si ita esset: cito separentur nisi aliquid prohiberet. cum ergo non videtur separti: necesse est illis esse aliquid prohibens detinens ea. et hoc non potest esse nisi anima in corpore viuente. ergo anima est illa que regit corpus viuum et efficit motus proprios ei. Licet ergo augmentatio sit de illis sequitur augmentationem et reliqua huiusmodi esse ab anima ut superius dicebatur et non a natura elementari ut Empedocles opinabatur. Intelligendum quod Albertus hic facit tres rationes per opinionem Empedoclis. Prima est talis. Si augmentatio fieret ab anima hoc esset quod distraberet nutrimentum ad singula membra ex quibus augmentarentur ut per hoc sunt falsum. quia tunc augmentatio esset motus violentus et non intentus a natura: quod manifeste falsum est. et per secundam. quia motus tractus est violentus ut videtur ad x. vii. physicoz. Secunda ratio. elementa remanent in mixto secundum substantiam. ergo citra retinent suos motus

naturales: et per philosophum ignis ascendit in corpore viuente et terra descendit et per hos motus erunt causa augmentationis. Tercia quia in omni aiatum partes inferiores habent nutrimentum grossius et terrestre. superiores vero subtile: et calidum quod non esset nisi si eret augmentatio per ascensum elementorum leuium et descensum elementorum grauium. Et ex consilio eadem dicebat quod in senibus partes inferiores maiores nutriuntur quam superiores. et in mulieribus magis ingrossant partes inferiores quam superiores. Et prius accidit in iuuenibus et viris. nam in primis plus abundat nutrimentum terrestre vel aqueum: in secundis vero subtile vel igneum. quare etc. His autem respondetur quod augmentum et nutritio sunt ab anima principaliter et non ab elementis: ut sunt grauium vel leuium. concedendum est in grauitate et leuitate nutrimentum maliter et dispone aliquo modo concurrere ad augmentationem et ut magis hoc pars quam illa nutriat vel augetur: cum nutrimentum leue sit magis patum sursum moueri quam deorsum que autem deorsum quam sursum. Ad primam ergo rationem negatur quod augmentatio sit motus violentus et quod nutrimentum violentum trahatur ad membra. quoniam licet tactus quod sit ab extrinseco principio sit violentus tractus in qui sit a virtute intrinseca tracto et sibi naturali non est violentus. Unde sicut ferrum naturaliter mouetur ad magnetem per virtutem quam magnes in se habet in eo sicut forme convenientem per quod dicitur ferrum trahi ad magnetem: sicut nutrimentum passum ab anima membris per virtutem receptam mouetur ad ipsum et dicitur atrahi secundum naturam. Ad secundam per quod elementa sunt materia in corpore viuente et sic non potest esse principale principium motuum eius propriorum. sed tale est anima que est eius formale principium. Ad tertium dicitur quod non est verum quod omnes partes graues descendunt leues ascendunt ex nutrimento: sicut neque in corpore viuente sunt omnes partes graues deorsum et leues sursum: quoniam in capite sunt ossa valde grauium et in tibis sunt caro multum leuior: et ita per esse de partibus nutrimenti. si uerum quod partes graues in corpore aiatum simul mixte cum partibus leuibibus sursum vel deorsum secundum existentiam operationum ipsius: quod non esset si principaliter a natura elementari et non ratione anime sic disponerent.

Uidet autem quibusdam ignis natura simpliciter causa augmentum et alimentum esse et namque ipsius videtur solum corporum et elementorum quod alitur et augmentatur. unde et in plantis et in animalibus putabitur vix quod quis hoc esse: quod operatur.

Uic increpat opinionem dicentium principium nutritionis augmentum esse solum ignem. et continet duas partes. quia primo ponit opinionem cum sua ratione. secundo ostendit quod veritatis: et quod falsitas hec opinio contineat ibi. hoc autem cum causa. De prima dicitur quod quibusdam videtur quod natura ignis simpliciter. id est principaliter sit causa alimentum. id est nutritionis et augmentum. Et eorum ratio fuit quia solus ignis de numero corporum et elementorum videtur maxime apparere esse illud quod alitur et augmentatur cum omnia alia corpora alteret et conuertat in sui substantiam. et propter hoc videtur quod in plantis et animalibus ignis sit illud quod talia operatur. scilicet nutritionem et augmentum. Intelligendum per quod isti differunt a precedenti opinione in duobus. Primo quod precedentis opinio ponit plura elementa esse principia augmentum: isti vero solum ignem. secundo quia illa dicebat elementum quantum grauium vel leuium esse principium augmentum isti autem volunt ignem esse principium augmentum in quantum est actiuus et alteratiuus. Intelligendum secundo secundum cometam. xl. quod isti arguebant ex duabus affirmatiuis in secunda figura: quoniam sic arguebant. Illud est principium augmentum et nutritionis quod nutrit et auget conuertedo omnia in sui naturam sed ignis nutritur et auget conuertedo omnia in sui naturam quod ignis est principium augmentum et nutritionis. minor pars. quia si cut caro sibi oppositum alterat et transmutat in sui substantiam: et ex hoc reddit quantitatis maioris quam prius. sic ignis sibi oppositum alterat et ex eo nutritur et maiorat. Intelligendum tertio quod Albertus supradidit duas rationes. Prima opinio istorum quibus probatur quod ignis nutritur et auget. Prima est

in quibus est nate determinata admittuntur: licet ad hanc partem non acc
sed ab oppositis determinentur ad oppositum: quod si in his de sui natura quoniam
de his est potior et profundius operando: et sic dicitur quod ignis ubi fuerit
in minori quantitate ubi sub minoribus partibus in ignis ubi fuerit in modo
et magis quantitate quod est in se fieri ignis **liber** pro et in mandis quibus tunc vel minus

enod
nchu ad
h n
q p
unhoc

alis. Illud in quo fit deperdit restauratio et maior primum
qua fuerit deperdit nutritur et augmentat. sed ignis est
huius: aliter cito periret: cum continue partes eius materiales ab
eo euolent tendendo superius. are etc. Secunda ratio. Illud cor
pus quod est porousum ut posse nutriti et augmentari: cuius
fiat per ingressum alterius corporis ad intra poros corporis
augmentabilis. sed ignis est corpus maxime porousum per
intensam eius siccitatem et spicuitatem. igitur etc. Quibus sa
cite responderet ad primam negando quod de illud nutritur. etc.
in quo fit deperdit restauratio etc. hoc enim non sufficit ad pro
pria nutritionem et augmentationem: sed ultra hoc oportet quod fit
et in quibus partes et quod nutrimentum ingrediat ad singu
las partes nutriti vel aucti. sic quod quilibet pars nutritur
et augetur. aliter autem non fit in igne. sed materia ei propin
qua inflamatur et in ignem conuertit ex quo priori iuxta po
sito vel continuo resulat ignis maior quam prior. quare in
proprie et non in intus sumptione sed per sola iuxta positio
nem ignis nutriti et augmentari debet. Ad secundam negat quod
ignis sit porousus. sed sit perspicuus et siccus. et vide de hoc
sed alibi.

Hoc autem et eius causa quidem quodammodo est: non
tamen simpliciter causa. sed magis aia. ignis enim
augmentum infinitum est quousque fuerit combustibile
Natura autem constantium omnium terminus est ratio
magnitudinis aut augmenti. hoc autem est aia: sed
non ignis: et rationis magis quam materie.

Hic declarat quid veritatis et quod falsitatis hec opinio
conueniat. et vide etc. Ignis est causa augmentandi: sed non
est causa principalis. Ex quo sequitur quod hec opinio habet aliquid ve
ritatis et aliquid falsitatis. Veritate habet in hoc quod ponit ignem
esse causam augmenti. Falsitate habet in hoc quod ponit ignem
esse principale causam ipsius. per ignem intelligendo naturalem
calorem: quoniam naturalis calor non est principalis causa au
gmentationis sed instrumentalis: causa autem principalis est aia
Dicit ergo quod ignis est causa quodammodo. i. causa instrumentalis
sed non est causa simpliciter principalis sed magis anima
est huius. Et quod ignis non sit causa principalis augmen
tationis declaratur etc. per hanc rationem. Ignis recipit
augmentum in infinitum quousque fuerit combustibile. si
ignis sit principale principium augmentationis semper
augebit in quantum habebit alimentum in quod agat et ita
motus augmentationis non est finitus et terminatus ad ali
quam quantitatem certam in natura. sed hoc est falsum quoniam
motus augmentationis cuiuscumque augmentabilis est termi
natus in natura. Omnia enim in natura constantium deini
nata est ratio et terminus magnitudinis et augmenti: et per
consequens motus augmentandi non est ab igne principia
liter. Et subdit etc. quod terminus et ratio magnitudinis et au
gmenti sit attribuende aie et non igni et vniuersaliter for
me et non in se agentis in se. Intelligendum est per
primam. xij. per hoc huius ultime partis quod alterare alimentum est quod
est alterare in attribuit igni. sed ista alteratio est per huius terminum
debet attribui alteri virtuti conueniente in igne. scilicet aie: sicut mol
lificare ferrum est per huius est mollificare et attribuitur igni. sed per
ista mollificatio habet terminum notum in quoquoque instrum
attribuitur virtuti artis. Circa hanc partem dubitatur quod
etc. hic dicit quod augmentum ignis est in infinitum per ap
positionem combustibilium: et per consequens non est dare
maximam ignem. Et post statim subdit dicens quod omnium
natura constantium est determinata ratio et terminus magni
tudinis et augmenti. Et ergo ignis sit constans per natu
ram: sequitur quod habet certum terminum in augmento. et per
consequens erit dare maximam ignem: quod prius dicto re
pugnat. Hinc potest responderi dupliciter. Primum est
doctrinam primam. dicendo quod cum etc. dicit quod ignis crescit in
infinitum: non vult quod ignis possit maiorari ultra omnes

quantitatem finitam quia hoc est impossibile. sed intendit
quod ignis per appositionem combustibilium in magnam pro
portionem potest crescere ultra omnem quantitatem corporis
viventis et corporis vere augmentabilis. et hoc sufficit per
rationem suam ad probandum quod in corpore vivo augmentum
non est ab igne principaliter. Et tunc autem poitica dicit quod
omnium natura constantium etc. intelligi debet illa propositio
solum de corporibus aiatibus quibus etc. habet terminum
nem: quod patet per verba etc. sic dicens. Et intendit per
terminum et mensuram vitium naturalia que inveniuntur in
quantitatibus corporum augmentabilium. Licet etiam concedere
ret etc. ut patet ex dictis eius alibi quod tales vitium terminum
in magnitudine et paruitate sint assignandi in corporibus
inanimatis. sed de his ad alium locum spectat inuestigare.

Secundo potest responderi secundum Egidium dicendo quod si
et ignis non possit augeri in infinitum propter defectum
defectum materie: quia non datur infinita materia cremabi
bilis. et ex ordine vniuersi. quia licet aliqui regnet stelle eius
augmentatiue. aliquid est regnat stelle eius corruptiue in partem
tentes ipsum adeo multum implicari quod alia corrupta et perit in
sui naturam. si ex parte sue forme non repugnat ipsi neque
geri in infinitum cum sit corpus homogeneum: quod non habet
de se terminum neque figuram neque organa ad diuersa ope
ra deputata. Sed non est sic de corpore viuente: quod cum
sit organici et terminatum termino proprio et figuratum se
cundum exigentiam operationum aie: ex parte sibi repugnat quod
tuncque crescere: imo habet terminum quem transire potest
Et quoque in viuente augmentum non est principaliter ab
igne: sed ab illo quod est causa terminationis eius in qua
tate et tale non est ignis ex quo sue nature non repugnat
crescere in infinitum vel ultra omnem quantitatem corporis
augmentabilis. sed tale est aia que requirit organa et fi
nita ut in operationes sibi debitas creat. Sicut etiam in arte
terminatio in quantitate rei artificialis prode non est ab
instrumentis artificis: ut securi vel malleo. sed est ab ar
tificis quod est principale opans in factione donus vel alterius
artificialis. Ideo enim talis vel ista domus producta est
quia artifex talis vel tantam facere preconcepit.

Noniam autem eadem est potentia vegetatiua et
generatiua: de alimento necessarium est de
terminare primum. Sepatur enim ab alijs
potentis opere hoc.

Iste est secundum capitulum tertij tractatus in quo spe
cialiter determinatur de vegetatiua secundum ordinem prius di
ctum. et continet tres partes: In quarum prima determinat
de obiecto potentie vegetatiue. In secunda de actibus. In
tertia de potentia ibi secunda Quando autem nihil in tertia.
Quare huius aie. Prima in duas: quia primo ponitur in
tentum. secundo persequitur ibi Videt autem. De prima dicit
quod quia eadem potentia anime. scilicet vegetatiua est vegetatiua
id est nutritiua et generatiua et supple augmentatiua cum hec
omnes operationes circa alimentum habeant fieri: ideo ne
cessarium est primo determinare de alimento tanquam de
obiecto huius potentie. Nam hec potentia vegetatiua se
paratur ab alijs. scilicet sensitiva secundum locum motus etc. ope hoc
scilicet quod est circa alimentum cum ipsa circa alimentum ope
retur et non alie. Intelligendum primo quod cum dicitur etc. quod
eadem potentia anime est nutritiua generatiua etc. intelli
gendum est secundum genus vel quantum ad substantiam anime
a qua fluit: non autem secundum speciem. Intelligendum secun
do secundum primam. commento. xij. quod subiectum id est obiectum po
tentie nutritiue augmentatiue et generatiue idem est. scilicet ali
mentum. Sed dubitatur quia potentie quarum sunt diuer
si actus habent diuersa obiecta. sed hanc potentiam sunt di
uerfi actus. ergo habent diuersa obiecta et per consequens
non est idem obiectum earum. patet prima cum minori. quia ma

Secundus

trire generare augere sunt diuersi actus in specie. et maior est nota ex dictis supius: quia aliter actus non distinguerentur per obiecta. Respondetur quod sicut in arte vel scia est duplex obiectum. scilicet materiale et formale et distinctio artium vel scientiarum non est per obiectum materiale cum in illo diuersae artes vel scientiae coincidere possint sed est obiectum formale: Ita est in potentis alicuius. nam lignum est obiectum materiale artis domificatoriae et artis statuificae. aliter tamen transit in usum vniuersum artis et aliter alterius et penes illud sumitur formale in tali obiecto. Unde eo videtur domificator videtur habere respectum ad formam statuae. Similiter tam arithmeticus quam musicus considerant de numero. sed differenter. quia arithmeticus considerat de eo absolute sumptum. Musicus vero considerat de eo videtur esse sonorus. Patet itaque quod ars domificatoria non distinguitur ab arte statuifica per lignum quod est eorum obiectum materiale cum de eodem possint considerare. sed per obiecta eorum formalia: et ex hoc quod videtur esse lignum habens respectum ad formam statuae. et ita de alijs. Sic est de potentis alicuius vegetatiuae quae ponitur tres a comento: foris quod habent vnum obiectum materiale. scilicet alimentum. et per istud non distinguitur nec operationes earum: habent tamen diuersa obiecta formalia in ordine ad diuersos fines per quae distinguitur. Propter quod aduertendum quod potentia nutritiua data est animato videtur per ipsam debito tempore conferuetur. Idem in numero videtur superius dicebatur. nam cum continet in ea fiat resolutio nisi per nutritionem fieret ex nutrimento deperditum restauratio cito periret. Alimentum ergo videtur esse quid id est nutritiuum et restauratiuum est obiectum formale potentiae nutritiuae. Augmentatiua autem potentia data est viuicis ad debitam quantitatem perducatur. hoc autem non fieret nisi plus restauraretur quam fuerit dissolutum. ergo alimentum in quantum est augmentatiuum est obiectum formale augmentatiuae. Generatiua vero potentia ordinatur ad conseruationem individui secundum esse specificum. et hoc fit per alimentum quod superfluit ex eo quod transit in nutritionem et augmentum dum in se conuertitur et sequestratur et mittitur in locum generationis. Quare alimentum videtur superfluum modo predicto et generatiua dicitur formale obiectum generatiuae. Quia ergo alimentum videtur nutritiuum non est alimentum videtur augmentatiuum et cetera. sequitur illas potentias esse distinctas et actus earum.

Videtur autem esse alimentum contrarium contrario: non omne autem omni: Sed quaecumque contrariorum non solum generationem habent ex inuicem: sed et augmentum. Sunt enim multa ex inuicem: sed non omnia augentur: ut sanum ex laborare. Videtur neque illa eodem modo ad inuicem esse alimentum. Sed aqua quidem igni alimentum est: ignis autem non alit aquam. In simplicibus quidem igitur corporibus hoc esse videtur maxime: aliud quidem alimentum: aliud quod aliud.

Prosequitur determinando de alimento. et primo ponitur quod apparet primo aspectu de alimentum. secundo circa illud mouet dubitationem. ibi Dubitationem autem. De primo dicitur quod quibusdam videtur alimentum esse contrarium alito. sed tamen non omne contrarium alteri est illi alimentum. sed illorum contrariorum vnum est alimentum alteri quorum vnum non solum potest et alio generari sed ex eo quo potest augmentari. Unde sanum et infirmum sunt contraria et vnum fit ex altero et tamen nullum eorum est alimentum alterius: quia nullum eorum potest alterum augmentare: quoniam sola contraria substantie sunt illa quorum vnum auget aliud et est illi alimentum. Et adhuc hoc non reperitur vniuersum in contrarijs substantie quod vtrumque fit alterius alimentum: quoniam aqua et ignis contrariatur

et aqua est alimentum ignis: sed ignis non est alimentum aquae. Unde in corporibus simplicibus maxime videtur quod vnum contrariorum sit alimentum: ut aqua vel aer. alterum vero quod alitur: ut ignis. Intelligendum primo quod si hoc dicitur. ponat illud quod communiter apparet de alimentum: alii qui tamen ex hoc trahunt duas condiciones alimentum: quod prima est ut sit contrarium alito. secunda est ut sit aptum illud nutrire et augere. Intelligendum secundo secundum Albertum quod si quas non fit vix alimentum ignis cum nihil vere alatur nisi aiatum: tamen causa propter quam antiqui dixerunt quod aqua alit ignem et non e contra est vera: si adaptetur ad verum alimentum et verum alitum quoniam causam tale assignabatur. Dicebant enim quod alimentum debet esse humidum ut facilius patatur ab eo quod alitur et in eius spem transmutaret. id autem quod alit debet esse actiuum in alimentum. et ei resistitum que maxime fuerit per calidum et siccum. quia ergo aer et aqua sunt humida et facillime passibilia. ignis autem est calidus valde et siccus: quare multum actiuus et resistitius: ideo dixerunt inter corpora simplicia aerem vel aquam esse alimentum: ignem vero esse illud quod alitur. Pariter si ad alimentum vix et tamen hoc ad aptum: patebit alimentum pati et in aliti naturam conuenire: et non e contra ex consimilibus causis.

Dubitationem autem habet. Dicunt enim hi quidem simile alii simili: sicut et angeli. Alijs autem sicut diximus contrario videtur alii contrarium contrario tanquam impassibile sit simile a simili alimentum materiam et decoqui. Ad utatio autem omnis in contrarium aut in medium.

Ad mouet dubitationem circa id quod primo aspectu videtur de alimento. et continet duas pres: quia primo mouet arguit ad vtrumque partem. secundo soluit ibi Adhuc autem. Dubitationem quam mouet est ista. Vix alimentum sit sile nutritibile: aut ei contrarium. et arguit ad vtrumque partem. et primo ponitur rationem propter quam aliqui dixerunt quod alimentum est sile et non contrarium alito que est hec. Simile alit suum simile et augmentat ipsum. contrarium vero non assimilatur et non alit. si alimentum est sile nutritibile et non sicut. Deinde ponitur rationem propter quam alij dixerunt quod alimentum est sicut et non sile nutritibile que est ista. Nihil transmutatur a suo simili. sed omne quod transmutatur: transmutatur a suo contrario. sed alimentum transmutatur a nutritibile. ergo ei contraria est. patet sequentia cum motum ex quo alimentum conuertitur in substantiam nutritibilem: quod esse non potest nisi ab eo transmutetur et decoquatur. maior autem est nota. quia omnis transmutatio est de contrario in contrarium aut medium. et sic est ad medium est ad contrarium cum vtrumque extremorum contrarietur: et per consequens sequitur quod forma que inducitur in alimento a nutritibile est contraria forme alimentum. sed ipsa est similis forme nutritibilis. si forma nutritibilis est contraria forme alimentum. et per consequens nutrimentum est contrarium nutritibile.

Adhuc autem patitur aliquid alimentum ab eo quod alitur: sed non hic ab alimento sicut nec instructor a materia. Sed ab illo hoc. instructor autem imitatur solum in actum ex ocio. Utque autem sit alimentum quod ultimo aduenit aut quod primo habet differentiam. Si vero vtrumque: sed hoc quidem non contrarium: illud coctum. vtrumque vtrumque contingit alimentum dicere. In quantum enim non coctum contrarium contrario alitur: in quantum coctum: simile simili. Quare manifestus quod dicunt quodammodo vtrumque et recte et non recte.

Nunc soluit hanc dubitationem primo premissis quod dam quod valet ad solutionem predictae dubitationis: quod est quod non equaliter patitur alimentum a nutritibile:

et nutritibile ab alimento: imo alimentum patitur a nutritibile co-
uertitur in substantiam eius. Nec oportet semper qd agente
patitur a patiente eo modo quo patiens patitur ab agente
vt oz. de carpentario et ligno in quod agit. Lignum enim pa-
titur a carpentario. sed carpentarius non patitur a ligno nisi
dicam^r transmutationem que ex ocio ad operationem esse passi-
onem. Deinde ponit solutionem dubitationis que consistit
in isto qd alimentum in principio est dissimile et contrarium
nutritibili. In fine autem est simile et non contrarium ei. Vnde ali-
mentum dicitur de eo qd est coctum. alimentum coctum et digestum
est simile nutritibili. sed alimentum non coctum et indigestum est ei
dissimile et contrarium. Ex quo patet qd opinio prius dicta habet
aliquid veritatis et aliquid falsitatis. nam illa que ponit qd
alimentum est simile: in hoc verum dicit. sed dicit falsum in hoc
qd ponit alimentum nullo modo esse contrarium nutritibili. et co-
tra est de opinione huic contraria. Intelligentium primo
qm. comento. xxxv. dupliciter introducit hanc partem
Adhuc autem vsqz ad solutionem dubitationis. Id. imo vt con-
tinuetur cum parte immediate precedente: et sit remota dubitatio
nis quam quis facere posset contra opinionem dicentem qd ali-
mentum est contrarium alio. quoniam si ita esset tunc vtrunqz
pateret a reliquo et transmutaretur in reliquum. hoc autem est fal-
sum: quia alium non transmutatur in alimentum. Ad quam du-
bitationem respondetur qd nutrimentum patitur ab alio et ab eo
substantialiter transmutatur. sed alium non patitur eodem modo
ab alimento. Nec oz. qd ab eo patitur agens eodem modo
quo patiens patitur ab agente: sicut dictum est de ligno et car-
pentario. Secundo qm. hanc partem introducit vt conti-
nuetur. et pmutit quoddam vtile valens ad solutionem du-
bitationis pmutit hanc que modum prius exposuit. et huic
magis adheret qm. vt patet in antiqua translatione. Intel-
ligendum secundo qm. comento eodem qd nutrimentum dicitur
duobus modis. Vno modo dicitur nutrimentum de illo qd adhuc
non digerit nec transmutatur in substantiam nutritibilem. et tale
est nutrimentum in potentia. s. ad formam nutritibilem. Alio
modo dicitur de eo qd est digestum: et transmutatur in naturam
nutritibilem: et tale est nutrimentum in actu. s. p. formam nutriti-

Quoniam autem nihil alitur non participat
vita animatum vtrique erit corpus: quod alitur in
quantum animatum. quare et alimentum ad anima-

tum est non sicut accidens.

Hic determinat de actibus potentie vegetative. Et di-
uidit in tres sicut tres sunt eius actus. quoniam in prima de-
terminat de nutritione. in secunda de augmentatione. in
tertia de generatione. sibi secunda. Est autem alter ibi ter-
tia. Et generationis autem. De prima dicit qd quia nihil
alitur seu nutritur nisi habens vitam cum solum corpus ani-
matum sit habens vitam. Corpus animatum est illud quod
alitur in quantum est animatum. Et quia nutritio fit per con-
uersionem nutrimenti in substantiam alii sequitur ipsum alimen-
tum esse aliquid animatum. s. in potentia passiva. et hoc se sibi
copetit et in quantum tale et non passivum. Intelligentium hinc
qm. comento. xlvj. qd corpus non nutritur nisi hinc qd habet anima:
non hinc qd est corpus: quia tunc omne corpus nutritur.
Post subdit. Ista igitur actio attribuitur anime essentialiter
et non accidentaliter: et partis anime substantia: cui attribuitur
ista actio non est nisi virtus que in acta est habere istam actio-
nem. Cum igitur cognouerimus hanc actionem proprie tunc
cognoscimus substantiam istius virtutis proprie: et capit sub-
stantiam large pro essentia: et p. virtutem intelligit potentiam
vegetativam.

Est autem alter alimento et in augmentato esse
secundum enim qd quantum aliquod animatum est au-
gmentatum. sicut autem qd hoc aliquid et substantia
alimentum est. Saluat enim substantiam et vsqz ad hoc

est quousque alatur.

Determinat de augmentatione dicens qd est alter et esse
et altera ratio seu diffinitio ipsi alimento vt est nutritium et
vt est augmentatum. nam nutritium aliter alit: et aliter au-
gmentat. quoniam sicut qd alimentum est aliquid quantum est
animatum augmentatum. sicut autem qd est hoc aliquid et sub-
stantia est congruum nutritioni. Alimentum enim saluat sub-
stantiam nutriti donec nutritum possit sumere alimentum et
eo alatur. Intelligentium hinc qm. comento. xlvj. qd aliquid
esse nutrimentum aut nutritium aliud est ab esse augmenta-
tium. Nutritium dicitur sicut qd conseruat substantiam rei nu-
tribilis ne corrumpatur. dat enim ei aliquid loco dissoluti. et
ideo permanet in esse dum nutritur. et cum cessat nutrimen-
tum corrumpitur. Est vero augmentatum sicut qd perficit quan-
tatem eius naturalem: quod diminuitur in principio pro-
pter necessitatem. Ex differentia ergo quam habet alimen-
tum in eo qd alit et in eo qd augmentat: vt quantum potest pate-
re quid est nutritio et quid augmentatio: vt qd nutritio est
conuersio nutrimenti in substantiam alii. sed augmentatio
est deductio viuientis de minori quantitate ad quantitatem
maiozem.

Et generationis autem factiui natura quod alit
sed quale id quod alitur: iam enim est ipsa substantia
generat autem nihil ipsum se ipsum: sed saluat.

Determinat de generatione dicens qd factiui genera-
tionis. s. potentia vegetativa non est eius quod alitur. sed
talis quale est illud quod alitur. quoniam potentia generati-
ua non est principium generationis illius quod alitur seu il-
lius in quo est: sed alterius quod est tale quale est illud in quo
est et sibi simile in specie. Et quia ita patet quia substantia que
alitur et que generat est. quod autem generat non est: quare ni-
hil generat seipsum: sed aliquid bene saluat et nutrit seipsum
ideo potentia vegetativa huius potest nutrire et saluare illud in quo
est. Intelligentium hinc Alber. et Egidius qd quantum ad ali-
quod alimentum conuertitur in alium: et quantum ad aliquid transit
in semen. Illud quod conuertitur in alium: facit ad indiuiduum con-
seruationem. sed illud quod transit in semen: facit ad conseruatoz
speciem. Semen ergo est superfluum alimentum quia est superfluum indiui-
duo in quo est. sed non est superfluum speciei ad cuius conseruationem
ordinatur: quare semen non ordinatur ad generationem illius in quo est
sed alterius similis sibi in specie. Et ex hoc patet quare semen
dicitur superfluitas vltimi alimenti. est enim superfluitas quia fit ex
parte nutrimenti que superfluit ultra illam que transit in nutri-
tionem et augmentum: et est vtilis p. generationem et est vltimum
alimentum: quia alimentum vltimum digestionem digestum. sed de his
amplius alibi.

Quare huiusmodi anime principium potentia est
possibilis. Suscipiens ipsam hinc qd est huiusmodi
Alimentum autem preparat operationem. vnde prius
tutum alimento non potest esse. Quoniam autem sunt
tria quod alitur: et quo alitur: et alens. Alens qui dicitur
est prima anima. quod vobis alitur est habens hanc corpus
quo vobis alitur: alimentum.

Nunc determinat de potentia vegetativa. et dividit in
duas sicut dupliciter notificat eam ibi secunda. Quoniam
autem a fine. De prima notificat potentiam vegetati-
uam per actum nutritionis dicens qd potentia vegetativa que
est principium instrumentale anime vegetabilis est pote-
tia que potest saluare habens eam sicut qd habet. Alimentum autem
preparat operationem id est materia preparata operationi hu-
ius potentie. Vnde prius alimentum non potest esse id
est diu inesse durare. Deinde subdit tria concurrentia ad
nutritionem scilicet alens quod alitur: et quo alitur.
Alens est prima anima et magis cois. s. vegetativa et ei

Secundus

potentia quod alitur est corpus animalū: et quo alit est nutrimentū. **I**ntelligendum fm̄ p̄m. comento. xxxvij. q̄. iste actiones. s. anime vegetatiue sunt diuerse fm̄ diuersitatem suoz finiu licet subiectum sit idem. s. nutrimentū. **E**t est necesse vt iste actiones sint attributę alicui virtuti anime. et cum ita sit necesse est vt hoc principium anime. s. virtus nutritiua sit virtus que pot̄ cōseruare ens in sua forma fm̄ dispōne rē. **E**t quo sequitur q̄ diuersitas istarū opationū nō est ex diuersitate sui obiecti mālis: sed ex diuersitate suoz finiu p̄pinq̄oz et suoz obiectoz formalit̄ s̄ptoz. **V**nde q̄a nutritio augmentatio et generatio habēt fines diuersos: id distinguūt. nā finis nutritiōis ē restitutio dep̄dit̄: et finis augmentatiōis ē attingentia quantitat̄ p̄fecte. finis v̄o generatiōis est p̄seruatio speciei.

Quonia aut a fine appellari oia iustū est. finis aut est generasse quale ipsum erit vtiq̄ prima aia generatiuū quale ipsum

Describit seu notificat potentia vegetatiua p̄ actū generatiōis. et diuidit in duas q̄a primo facit hoc. secūdo distinguūt de agentibus cōcurrentibus ad nutrificationē: ibi est aut quo alit. **D**e prima dicit q̄ q̄a iustū ē oia a fine denoiari et finis potētie vegetatiue ē generare: ideo p̄ia aia vel potentia. s. vegetatiua ē generatiuū talis aiat̄ quale ē ip̄m in quo ē h̄ aia vel potentia. **I**ntelligendū vt superius dicebat q̄ tres sūt actus potētie vegetatiue. s. nutritio augmentatio et generatio et secūdo ē p̄fectio: primo et finalio: et tertius primo et secūdo. **V**nde sicut potentia nutritiua ordinat̄ in augmentatiua et ambe in generatiua sic ē de actibus ipsaz que sūt ab aia p̄ncipaliter et a suis potentis instr̄aliter: secūdo: et p̄terea simul loquitur **A**x. de aiat̄ de potentia. **S**ed tūc posset quis dubitare quare **A**x. diffiniuit potentia vegetatiua ab ope nutritiōis et ab ope generatiōis et nō diffiniuit ipsam ab ope augmentatiōis: cū in augmentatiōis sit opatio p̄fectio: et finalio: nutritiōis. **R**espondet q̄ cū aliq̄ potētia h̄z plures opationes si diffiniit p̄ vnā et nō p̄ aliā hoc ex duplici cā pot̄ cōtingere. **P**rima si vnā illaz opationū inest illi inseparabiliter et alteri nō. **S**ecūda si vnā illaz opationū ē ceteris p̄fectio: et finalio: p̄pter primā cām diffinita ē potētia vegetatiua p̄ nutritiōis que illi inseparabiliter inest et nō p̄ augmentatiōis que aliq̄ nō inest. **P**ropter secūda cām diffinita est p̄ generatiōis que ē ceteris p̄fectio: et finalio: vt dictū ē: nō per augmentatiōis. quare rē.

Et est aut quo alitur dupliciter sicut et quo gubernat et manus et themō. hoc quidē mouens et motū illud autem mouēs solū. **D**e aut alimentū necessarium est decoqui. opatur autē decoctionem calidum **V**nde omnē aiatū habent calorē. **F**iguraliter qui dem igitur alimentū quid sit dictū est. **C**ertificandū aut ē posterius de ipso in propriis rōnibus.

Distinguit de agentibus cōcurrentibus ad nutrificationē dicens q̄ sicut illud quo gubernat nauis est duplex. s. manus et themō. et manus ē mouens nō motū. themō aut est mouēs motū. sic duplex ē principiu quo aliqd̄ alitur. s. aia que ē mouens p̄ncipale et nō motū et calidū natura le: qd̄ est mouens motū et instr̄ale. **E**t q̄ calidū sit instr̄ale in operando circa alimentū p̄bat **A**x. quia oē alimentū necessariū ē decoqui si debet transire in opationem aic. sed nō pot̄ decoqui nisi a calore: vt p̄z. ergo necesse est oē aiatum habere calorē. postea epilogat dicens: q̄ figuraliter i. sup̄ficialiter sic dictū sit quid sit alimentū. posterius autē certificandū est de ipso in p̄p̄iis rōnibus. **I**ntelligendū fm̄ p̄m. comento. l. qd̄ declaratū est hic q̄ aia nutritiua ē primū mouens in cibo: et q̄ agit in cibo p̄ calorē per quem sit digestio. **V**tz aut opouat q̄ moueat et nō moueatur a

primo motore: hoc declaratū ē in sermonibus v̄ibus. i. i octauo physicoz. declaratū ē enī illic q̄ ois primus motor: si fuerit corporalis cōponitur ex motore nō moto et motore moto fm̄ q̄ cōponunt res ex materia et forma. **N**am ista p̄p̄o ois primus motor corporalis cōponit rē. nō ē vera nisi in motu locali. **V**nde in motu alterationis nono qd̄ primū alterans corporeū primo alteret se: et ita cōponatur ex alterante nō alterato et ex alterante alterato: sicut in motu locali ois primus motor corporalis mouet se. et id cōponitur ex mouente nō moto et ex mouente moto. **E**t igit̄ motus p̄ueniens ab aia nutritiua in nutrimentū sit motus alterationis nō videtur q̄ per illud p̄positiones que non est vera nisi in motu locali possit declarari q̄ primū mouens in alteratiōe non moueatur: et q̄ alter sit mouēs motum. **P**roterea exemplū **A**x. de manu et themōne est in motu locali: quare non videtur esse ad p̄positū cū hic sit sermo de moto alterationis. **A**d hoc respondet p̄m. dupliciter. **P**rimo declarando aliter q̄ actus nutritiōis cōplet̄ per duos motores: quoz vnus est immobilis et alius mouens motus: assumit pro manifesto q̄ propin̄ quū alterans nutrimentum est corpus calidum et vterius q̄ ipsum nō sufficit ad causandū actionem alteratiua ter/minatam. nisi sit illic aliqua virtus que non est corpus sed in corpore. **E**t ex hoc sequitur q̄ corpus quod est primū alterans corporeū componitur ex alterante: quod non alteratur. s. anima: et ex alterante alterato. s. ex naturali calore. et sic p̄z qualiter actio nutrimenti completur per motorem non motum: et per motorem motum. **E**t fm̄ hanc responsionem non indigemus illa p̄positione declarata in octauo physicoz. s. ois primus motor corporalis cōponitur rē. **A**lter respondet p̄m. declarando q̄ in actū nutriendi est talis duplex motor. s. non motus et motus in se quando illud quod in principio dicebatur de p̄positione declarata in octauo physicoz dicendo q̄ calor naturalis nō alterat cibum nisi primo moueatur in loco: quoniam motus localis antecedit alios motus et maxime motum alterationis terminatum: quo scilicet res aliquando alteratur et aliquando non: vt est in p̄posito. **V**nde si spiritus generatur in corde debet alterare nutrimentum distās ab eo oportet quod prius trāsmittatur ad ipsum quod fiet p̄ motum localem. **S**piritus enim non solum alterat sed at trahit et expellit cibum. quia ergo hic motus alterationis p̄supponit motum localem: patet q̄ p̄positio **A**x. octauo physicoz que est de motu locali erit conueniens ad p̄positam declarandam. quia si corpus quod alterat prius mouetur localiter aut a se aut ab alio. **S**i a se: ergo componitur ex motore rē. **S**i ab alio cum non sit p̄cedere in istum: erit deuenire ad primū motorem corporeū: qui mouet se motu locali: qui etiam est primus motor corporeus in motu nutritiōis. et talis componitur ex motore nō moto et motore moto. quare rē. **A**d illud autem quod dicebatur de exemplo dicit p̄m. q̄ exemplum est largit̄ acceptum: quoniam manus nō est primus motor in gubernatione nauis sed gubernator. et potest dici motor nō motus: non quia non moueatur. sed quia non mouetur a motore ext̄. in se. **N**ec inconuenit ad declarandū aliquid in motu alterationis adducere exemplum in motu locali.

Intelligendum secūdo fm̄ p̄m. eodem comento p̄ p̄positione illius partis. **C**ertificandū autem est posterius de ipso in propriis rōnibus q̄ sermo de nutrimento et augmento non perficitur nisi in pluribus libris. **I**n libro autem de generatione et corruptione determinatus est motus augmenti et diminutionis. **I**n methauris autem determinati sunt modi colorum et modi actionum vt decoqui et assari. et etiam in hoc libro declaratus est primus motor in istis moribus. et in libro de animalibus determinatū est quot sūt instr̄a istius virtutis in vnoq̄ aiatū

et quomodo completur actio per ipsam in vnoquoque eorum et per quot membra etc. Vult igitur philosophus quod in multis libris naturalibus determinat de nutritione et augmento: sed diuersimode quonia de illis determinat in libro de generatione et corruptione per comparationem ad motum ostendendo quod nutritio et augmentatio est verus motus vel mutatio. In libro de anima per comparationem ad animam ostendendo quod sunt principaliter ab anima et non ab aliquo elemento. In libro de meteoris per comparationem ad calorem naturale ostendendo secundum diuersos modos caloris diuersas fieri digestiones: vel elixationem assationem etc. In libro autem de animalibus determinat de illis per comparationem ad membra ostendendo nutritionem et augmentationem esse per membra tanquam infra deseruicia anime in operatione: et quot sunt illa membra et qualiter et proportionant in tali operatione. Alii autem per proprias rationes intelligunt librum de nutrimento et nutritibili. in quo dicitur Aristoteles tradidisse proprias rationes de ipso alimento. sed hic liber ad nos non dicitur pertinere. Dubitat vtrum nutritio augmentatiua et generatiua sint diuersae potentiae anime. Arguitur quod non. Primo ille potentiae sunt eadem et non diuersae quia est idem actus. sed nutritio et generatiua est idem actus. ergo etc. per philosophum nota et maior ex dictis. minor autem declarat. quonia sicut nutritio equi generat carnem vel os de alio et nutrimento sic facit virtus generatiua. vt per philosophum quare etc. Secundo nutritio et augmentatiua sunt eadem potentia. ergo etc. per philosophum nota. et assumptum per philosophum: quia eadem potentia que generat plus de carne quam succum resolutum potest generare tantum plus et minus. sed generatio plus est augmentatiua: generando autem tantum plus aut minus est nutritio. ergo etc. 3o ad id facit littera Aristoteles. di. in principio huius ca. quod eadem potentia anime est nutritio et generatiua. In oppositum arguitur. quia ille potentiae sunt diuersae que habent operationes diuersas. et nutritio augmentatiua et generatiua sunt huiusmodi: cum operatio nutritioe sit conuertere nutrimentum in substantiam nutritiuam: et operatio augmentatiua sit deducere ipsam ad debitam quantitatem et operatio generatiua sit sibi simile generare: vt superius fuit ostensum. quare etc. Pro quoniam dicitur quod potentia nutritioe augmentatiua et generatiua etiam in eodem vivente sunt potentiae ab inuicem specie distinctae: quod probari potest ex argumento statim adducto. Sed per vterque declarationem sciendum quod dupliciter sumitur virtus generatiua. Vno modo per virtutem quodammodo que est in corpore vivente que ex superfluo nutrimento modo superius osteso generat semen. et hoc sicut in animalibus perfectis habet organum determinatum. scilicet membra genitalia. Alio modo sumitur virtus generatiua per virtutem quadammodo in semine producta a virtute generatiua per modum accepta que speciali nomine dicitur virtus formatiua per quam semen hoc non fit formaliter animatum est omnia membra in potentia actiua. et est productiuum talis animati quale est illud a quo fuit semen decisum si transmittatur ad locum debitum per generationem cum debitis circumstantiis. Hoc statim declarat primo quod nutritio et augmentatiua sunt virtutes diuersae ex qua duplici differentia inter eas reperiuntur vt hic refert Albertus. Prima differentia est quod nutritio generat substantiam et inducit formam nutritiuam in materia nutrimenti. sed augmentatiua generat quantitatem viuente conuenientem ad debitas operationes. vel sicut post nutrimenti conuersionem membra extendit ad maiores dimensiones. Secunda differentia est quia nutritio quantum est de se equaliter nutrit secundum omnem diametrum: vel si inaequaliter magis nutrit secundum latitudinem. sed augmentatiua magis augmentat secundum longitudinem secundum quam maxime attendit corporis magnitudinem. Tertia differentia est quia augmentatiua virtus fortiori calido quam nutritio: quonia augmentatiua hoc extendere membra dura: sicut ossa cartilaginea etc. et facere nutrimentum penetrare ad ipsa ad que fortius requiritur calidum quam ad conuertere nutrimentum in substantiam nutritiuam quod est opus nu-

tritiua: vt satis est notum. Quaria differentia est quia nutritio semper nutriti deperditam restaurando. augmentatiua autem non semper augmentat. sed habita conuenientiam quantitate que per augmentatiua in tali vivente intendebatur quod animam motum contingit cessat augmentatiua ab ope suo. Sicut posset ostendi quod nutritio a generatiua que est in corpore vivente: quoniam nutritio immediate inducit animam in materia nutritiuam. Generatiua autem que est in viuente immediate inducit formam seminis que non est in anima in materia nutrimenti. Differt etiam a virtute formatiua que est in semine. quia virtus nutritioe est subiectiua in corpore animato: sed virtus formatiua non. Secundo virtus nutritioe non producit animatum per se existens eiusdem speciei cum nutritio. vnde virtus nutritioe est in equo non producit equum sed producit carnem vel os. virtus autem formatiua sic. quonia virtus formatiua seminis equi non solum producit carnem vel os sed equum totalem. Et ex hoc soluntur rationes ante oppositum adductae. Ad primam per philosophum de generatione nota distinguuntur a nutritio. et similiter formatiua quae est in semine nisi membra extendentur secundum partes antiquas et nouas: quod fit per virtutem augmentatiua. ex quo per philosophum has virtutes esse distinctas. Ad auctoritatem autem Aristoteles. dicitur fuit in principio ca. qualiter intelligi habeat. quare etc.

Terminatis autem his dicamus contra dictum sensum. Sensus autem in moueri aliquid et pati accidit: sicut dictum est. Videtur enim quedam alteratio esse. Aliud autem quidam et simile a simili pati. Hoc autem quomodo possibile aut impossibile: dictum est in vniuersalibus omnibus de agere et pati.

¶ Iste est quartus tractatus huius secundi continens. xj. capitula. in quorum primo determinat vniuersaliter de potentia sensitiva. in secundo ibi dicitur autem est. Determinatur de sensibili sensibili vltimo. in tertio ibi dicitur quidem. Determinat spatiale de visibili et visu et suis actibus. in quarto ibi dicitur quidem primum. Determinatur eodem modo de audibili et auditu. in quinto ibi dicitur de odore autem et olfactibili. Determinat sicut de odore et olfactu. in sexto ibi dicitur gustabile autem. Simili modo determinat de gustabili et gustu. in septimo ibi dicitur de tangibili autem. Determinat pariter de tangibili et tactu. in octavo ibi dicitur portet autem. Declarat quedam coia de sensibus particularibus. in nono ibi dicitur autem non sit sensus. Ponit numerum et sufficientiam sensuum particularium. in decimo ibi dicitur autem sensitivus. Determinat de sensu communi. in vndecimo ibi dicitur autem duabus. Determinat de phantasia. Ex quibus omnibus habetur sufficiens determinatio de secundo generis animato: vt de sensitivo. Primum capitulum diuiditur in duas partes: in quarum prima ostendit quod sensus est potentia passiva. in secunda ponit distinctionem de potentia et actu ibi diuidendum autem. Prima in tres: quia probat quod sensus est potentia passiva. Secundo ostenditur quod sensus dicitur duobus modis et similiter sentire scilicet in actu et in potentia. Tertio declaratur modus secundum quem sensus in potentia efficiatur in actu ibi secunda. Quoniam autem sentire ibi tertia. Primum quidem igitur. Prima in duas secundum quod tripliciter ostendit sensum esse potentiam passivam ibi secunda. Habet autem dubitationem. De prima dicitur quod determinatis his que dicta de vegetatiua dicamur communiter de omni sensu quod sensus id est sentire accidit sibi in ipso moueri aliquid et pati: vt dictum est. s. libro physico. Ex quo videtur quod sentire sit alteratio quedam. et ex hoc sequitur quod sensus sit virtus passiva cum omnis illa potentia sit virtus

passiva cuius operatio in ea recipitur cum suo pati et alterari. Et quia locutus fuerat de passioe: subdit quod quidam autem sicut a seipso pati, quod quod sit possibile vel impossibile dicitur in rationibus. vltibus de agere et pati positus in principio de generatione et inferioribus ostendit. Intellegendum secundum Aristoteli in commento libro primo quod sentire sit per aliquam passionem et motum in sensibus a sensibilibus non per actionem sensuum in sensibilibus. Hoc enim est primum consideratum de sensu. scilicet vix sit numeratus in virtutibus actibus aut passivis. Vult igitur Aristoteles quod sensus passiva a sensibilibus et quod non agat in sensibilibus: cuius oppositum dicebat Philosophus. potest non visionem fieri extra mittendo. et hoc est principium considerandum in sensu quod est potentia passiva.

Habet autem dubitationem propter quid sensuum ipsorum non sit sensus: et quare sine his que sunt extra non faciunt sensum in eadem igne et terra et alijs elementis: quorum est sensus per se aut secundum accidentia his. **A**d istud igitur est quod sensuum non est actu sed potentia tantum. unde non sentiunt: sicut combustibile non comburitur ipsum a seipso sine combustivo. combureret enim seipsum et nihil indigeret actu igne esse.

Secundo probat sensum esse potentiam passivam per solutionem duarum dubitationum: quare prima est quare sensum non est sensus ita quod sensus sentiat seipsum. Secunda est quare sensus non sentiunt sine extrinsecis sensibilibus cum habeant sensibilia eis coniecta sicut sunt ignis et terra et alia elementa in suis organis existens que sunt sensibilia per se: aut secundum accidentia ipsorum. **H**as dubitationes soluit dicens manifestum esse sensum non esse in actu de se: sed in potentia tantum. ideo sensus non sentiunt seipsum neque aliquid aliud non currere exteriori sensibili a quo moveantur et ad actum ducantur: sicut combustibile non comburitur a seipso non concurrere extrinsecis combustivo. aliter combureret combustibile igne non comburente: quod non est verum. **E**t hac solutione probat expressis quod sensus est potentia passiva. Intellegendum primo secundum Aristoteli in commento libro primo quod sensuum quidam attribuit in sua compositione unicuique elementorum: et ista sunt sensibilia. Vult itaque Aristoteles. ut de sensu et sensato quod cuilibet organo sensus appropriat secundum predominium aliquid quatuor elementorum. Unde in organo visus predominat aqua. in organo auditus aer in organo olfactus ignis. in organo gustus et tactus terra. **C**um igitur ista elementa sint sensibilia tunc remanet secunda dubitatio superius mota quare sensus non sentit elementum: quod dicitur in suo organo: ut visus aquam. et ita de alijs. hec dubitatio infra soluetur magis complete. ubi assignabitur causa quare sensibile positum supra sensum non facit sensationem. Et similiter prima evacuabitur in ca. de sensu communi ubi ostendit quod nulla potentia organica est supra se convertitiva. Intellegendum secundo secundum Aristoteli in commento per allegatum quod sensus non est in virtutibus actibus que agunt ex se absque eo quod indigeant in actione que provenit ab eis motore extrinsecis. sed ex virtute passivis que indigent motore extrinsecis: et ideo non sentiunt ex se quemadmodum combustibile non comburitur ex se absque motore extrinsecis. scilicet igne. **E**t quemadmodum combustibile si esset combustibile ex se tunc possibile esset ut combureret sine igne extrinsecis in actu. sic sensus si sentirent ex se secundum quod sunt virtutes actives: tunc possibile esset ut sentirent absque extrinsecis. **E**t de his scire quod hoc est prima ratio qua virtutes anime differunt ab intellectibus: et est principium considerandum de intellectu et de alijs virtutibus. Virtus autem nutritiva manifestum est ex predictis quod est virtutibus actibus. **L**amentum est clarum. **S**ed dubitatur circa tertium per quod Aristoteles dicit quod elementa sunt sensibilia per se. hoc autem videtur falsum. quia sunt substantia et substantia est sensibilibus per accidens: ut patet in sequenti ca. Secundo quod Aristoteles videtur velle quod si sensus esset potentia activa quod sentiret se aut sentiret non concurrere sensibili extrinsecis. hoc tamen sequens non videtur valere. quia combustivum est in potentia activa ad eo

burnendum et tamen non comburitur se nec potest comburere extrinsecis combustibili deficere. **R**espondet ad primum quod aliquid est sensibile per se dupliciter. Uno modo quod per se agit in sensum et isto modo elementa non sunt sensibilia per se. sed solum sensibilia per accidens et coia ut in sequenti ca. apparebit. Alio modo quia est per se subiectum alicui: quod per se agit in sensum: et sic elementa dicuntur sensibilia per se. ideo notanter dicit Aristoteles. loquens de elementis quod eorum est sensus per se aut secundum accidentia his etc. **A**d secundum dicitur quod si ab aliquo non potest provenire actio aliqua nisi concurrat extra in secunda hoc contingit propter alteram duarum causarum. **P**rima si actio illa transeat in materia exteriori. secunda si illud cuius dicitur illa actio non sit in potentia activa respectu illius: sed solum passiva. **E**t hoc probatur quod si sensus esset in potentia activa respectu sensationis cum sensatio recipiatur in eo et non transeat in obiectum extrinsecum quod necessario sensus sentiret non concurrere extrinsecis: quia neque tanquam actio neque tanquam passiva. **E**xemplum autem quod adducit non est simile: quoniam combustivum recipitur in combustivo sicut sensatio in sensivo. sed in extrinsecum transit. quare etc.

Quia autem sentire dicimus dupliciter. potentia enim audiens et videns audire et videre dicimus: et si forte dormiens: et quid iam operans dupliciter utique dicitur et sensus. hic quidem sicut potentia: ille vero sicut actu. similiter autem et sentire quodque potentia ens: et quod actu.

Ostendit quod sensus dicitur dormiens dicitur videns et audiens in potentia. sed actu operans dicitur videns vel audiens in actu et sensus non operans dicitur sensus in potentia respectu sentire. sed sensus actualiter sentiens dicitur sensus in actu. **I**ntelligendum secundum Aristoteli in commento libro primo quod est videns in obscuro est videns in potentia. sed ista potentia est per se: quod est potentia que est in visu dormientis. viderique igitur utroque est in potentia per se ad actum videndi. sed in per se: quod est ille qui est in obscuro quia facilius potest videre cum non indiget nisi lumine ut videat. sed dormiens indiget lumine et experimente.

Primum quidem igitur tanquam sit idem pati et moveri: et agere et movere dicimus. et namque motus est actus quidam: imperfectus tamen sicut in alteris dicitur esse. **S**ia autem patiuntur et moventur ab actu et actu esse. unde est quidem tanquam a simili pati: est autem ut a dissimili sicut diximus. patitur quidem enim quid dissimile: passum autem simile est.

Videtur quod sensus in potentia efficitur sensus in actu per mittendo per declaratis per philosophorum quod idem motus est agere et pati movere et moveri respectu diversorum. motus enim est actus imperfectus qui est a motore immobili. et secundum quod est a motore dicitur movere et agere. et secundum quod est immobili est moveri et pati. **S**ensus igitur hic modo reducitur ad potentiam ad actum: quod videtur transmutari ab obiecto sensibili in eo ipso agente spiritum suum et per mutare ipsum de potentia sentiendi ad actum sentiendi: unde omnia que patiuntur ab aliquo ente in actu moventur. et id quod patitur quodammodo patitur a simili et quodammodo a dissimili. nam passivum dicitur patitur est dissimile agenti. sed postquam passivum est simile est illi. **I**ntelligendum per Aristoteli in commento libro primo. translationis antiquae aliter introducit. vult enim Aristoteles ostendere dicitur esse inter sensum esse potentiam activam et ipsum esse potentiam passivam. et ponit duas differentias inter esse activum esse passivum. **P**rima quia esse passivum est esse in actu imperfecto per se: cum potentia. **S**ed esse activum est esse in actu perfecto. **S**ecunda quia passivum secundum quod passivum non habet esse nisi ab actu: quia si actum non esset: non esset passivum. sed actum habet esse ex se. **I**ntelligendum secundo secundum Aristoteli in commento quod passivum tanquam patitur est contrarium agenti: et dum patitur est admixtum

ex simile & contrario. nō enī cessat dū mouetur corūpi in eo pars contrarij & fieri pars similis rē.

Dicendum autē de potentia & de actu nūc enim simpliciter dicimus que habemus de ipsis. Est quidem enim sicut sciens aliquid: sicut si dica mus hominem quoniam homo scientiū & habentius scientiam. Est autē sicut iam dicimus scientem habentem gramaticam. Atque autē horū nō eo dem modo possibilis est. Sed hic quidem quoniam genus huius & materia est. Ille autē quia volēs possibilis est p̄siderare nisi aliquid p̄hibeat exteri?

Ponit distinctionē de potentijs & actu. Et diuiditur i tres: quia primo ponit distinctionē potentie. secūdo ponit distinctionem ipsius pati de quo prius fuit locutus. tertio facit summā eorū que dicit in hoc capitulo de potentia & d pati ibi secūda. Nō est autē simpliciter. ibi tertia. Nūc autē tantū. Prima in duas quia primo ponit distinctionem potentie. secūdo declarat differentiam inter mēbra distin ctionis ibi. Jam autē considerās. De prima dicit di uidentū esse de potentia & actu: de quibus nūc simplr id est vniuersaliter dicamus vt p̄positio spectat q̄ dupliciter aliquid dicit in potentia puta sciens vel aliud tale. Vno mō dicitur sciens in potentia sicut ignorās & carēs habitu scientifico qui ideo d̄r potentia sciens quia ē de nūero ho minū qui ordinant in scientiā. Alio modo dicit sciens in potentia hō hñs habitū scie puta grāmaticē: sed nō p̄side rans p̄ eū. & isti nō sūt eodē mō in potentia. Mā ignorās d̄r in potentia sciens: q̄ genus suū. s. genus hoīuz ē hui? s. q̄ hz sciam & ē mā scie receptiua. sed alius sic est poten tia sciens q̄ cū vult pot̄ considerare nisi aliud exteriuz p/ hibeat.

Jam autē considerans actu ens per se & pro prie sciens hanc litteram a. Ambo quidē igitur p̄mi fm potentiam scientes sunt. sed hic quidem p̄ doctrinam alteratus est: & multotiens ex contrario mutatus habitu. hic autē ex eo quod habent sen sum aut gramaticā non agere aut in agere alio mō

Declarat differentiam inter sciens in potentia p̄rio mō & secūdo mō dicēs. q̄ actu p̄siderans per habitū scie quez hz in hanc litterā a in grāmaticā hñs ē actu & p̄pe sciens sed ambo p̄mi. s. ignorās & hñs habitū & nō p̄siderās sūt sciēs solū in potētia sed differēs qm̄ ignorās nō efficiē actu sciens nisi sit alteratus p̄ doctrinā & sciam quā acce pit & multotiens mutat? Ex alterā p̄rio scie acq̄sit. sed hñs habitū & nō p̄siderās nō hñt p̄ doctrinā neqz sciam ac cipit. vt efficiat p̄siderās: sed solū mutat de nō agere i age re & de p̄siderare in p̄siderare p̄ habitū quē prius hēbat & hoc ē alio mō mutari ab illo quo mutat ignorās in hñ? acq̄sitōe. Intelligendū fm̄ comentatorē comēto. lvi. q̄ sciens grāmaticū p̄siderāneo in ea ē sciens fm̄ vltimā p/ sectionē & tale dicim? sciēs in rei veritate. ex quo sequitur p̄mo q̄ sciens in actu nō ē magis p̄fecte sciēs qz sciens in bitū tm̄. s. forma. n. opatiōi vnita p̄fectiori mō se hz qz dū ē absqz opatiōe. Seq̄t secūdo q̄ sicut duplex ē potētia. i. re mora sicut ignorās & p̄p̄nā sicut hñs habitū & nō cōsi/ derantis: ita duplex ē actus siue p̄fectio v3 act? p̄imus & actus secūdus siue p̄fectio p̄ma & p̄fectio vltima. s. forma ē p̄ma p̄fectio. sed opari ab ea p̄ueniens ē p̄fectio vltima vel vt dixit sup̄ius p̄m. forma nō opans ē p̄ma p̄fectio. s3 opatiōi vnita ē p̄fectio vltima. Intelligendū secūdo fm̄ p̄m. eodē comēto q̄ ignorās mutabit ex potentia in actuz cū alterabit p̄ doctrinā & mutabit multoties ex habitu ad dispoñē p̄riā & ex dispoñē p̄riā ad habitū quousqz habitus sit firmus & fixus. Et intēdit p̄ bitū formā scie: & p̄ dispo/ nē p̄riā ignorantia. Vbi aduerte q̄ duplex ē ignorantia. s.

negatiōis & dispoñis. p̄ma iuenit in nō hñtib? hñt scie n3 errorem illi oppositū. secūda aut iuenitur in habentē erro rem scientie: quare rē.

Non est autē simpliciter neqz agere neqz pa ti: sed aliud quidem corruptio que a contrario: ali ud autē salus magis est q̄ potentia ab eo quod ē actu. Et simili sic: sicut potentia se habet ad actū specularis enim sit habens scientiaz quod vere nō est alterari. in ipsum enim additio est & in actum: aut alterum genus alterationis est.

Ponit distinctionē ipsius pati & p̄tinet tres ptes. In p̄ma facit qd̄ dictū ē. in sc̄da ostēdit q̄ transiēs de ignorantia ad bitū scie nō vere alterat siue patit sicut nec transiēs de habitu ad actū p̄siderandi. in tertia q̄ dicta sūt in bis q̄ spe ctant ad intellectū adaptat ad ea q̄ spectat ad sensū ibi. secū da. Vñ nō bene ibi tertia Sensiuiuiant. De p̄ma dicit q̄ neqz agere neqz pati ē simplr in vno mō tm̄ s3 multipl̄. Vñ vno mō d̄r pati de passioe corruptiua: q̄ q̄s patitur a suo p̄rio acq̄rēdo formā aliquā cū obiectōe forme illi p̄rie. Alio mō d̄r de passioe p̄fectiua q̄ ē salus & receptio alicui? p̄fectōis absqz dep̄ditōe alteri? ab aliquo ente in actu nō p̄rio sed hñt illi i quo sit receptio sicut potētia se hz ad actū Vñ specularis p̄ bitū quē p̄sus habuit nō vere alterat neqz patit p̄mo mō cū nō trāsmutet a p̄rio aliqd̄ dep̄dendo sed solū acq̄rit & sicut p̄m̄ deducit in actū p̄siderādi. aut si patit ē alterz genus passiois a passioe corruptiua q̄ ē passio p̄fe/ ctiva s̄o mō dicta. Intelligendū p̄ fm̄ p̄m. comēto. lviij q̄ hoc nomē passio nō significat eandē intētionē simplicē sed qd̄ā ē passio q̄ ē corruptio patiētis a p̄rio a quo patit vt passio calidi a frigido & hūidi a secco. cū. n. calidū agit i fri gidū corūpit frigidū & sit calidū. Alia aut ē passio que est euasio eius qd̄ ē in potētia ei? ab eo qd̄ ē in actu. & h̄ est du plex q̄a vel ē euasio a nō eē ad p̄fectionē p̄mā sicut i puero q̄ nō hz bitū aut ē euasio a p̄ma p̄fectioe in hām sicut dum hñs formā p̄sus nō opās postea opat: & nulla istaz ē vera passio sed solū passio p̄ mō sup̄ia. Intelligendū s̄o q̄ licet potentia & actus opponāt relatiue: cū dicit A. q̄ act? ass̄ i milat potētie q̄ ē illi p̄ueniēs & p̄porcionalis. qd̄. n. alterz ornat & perficit sicut actus se habet ad potētiā illi ē conue niens & p̄porcionabile.

Aude non bene habet dicere sapientem cum sapiat alterari: sicut neque edificatorem cum edi ficat. In actum quidem igitur ducens ex poten tia ente fm̄ intelligere & sapere non doctrinā: sed alteram habere denominationē iustum esse. Ex potentia autē ante addiscens & accipiens scien tiam ab actu ente & didascalo: aut neqz pati dicen dum sicut dictum est: aut duos esse modos altera tionis: & eam que in priuatiuas dispositiones mu tationem: & eam que in habitus & naturam.

Dicit q̄ trāsiēs de ignorantia ad bitū scie nō ē alia? sc̄a patit. d. q̄ nō hñ d̄r sapientē alterari cū sapiat & ad ha bitū scie trāsmutet: sicut nō hñ d̄r edificatōrē alterari dum p̄mutat ad actū edificādi. Sicut ille q̄ p̄sus bitū bitū scie sed fuit oblitū. si itez ex se veniat in actū fm̄ intelligere aut sc̄i re nō d̄r doctrinari: sed iustū ē talē mutationē aliā denoia tiōz hñc. s. remmōratorz. sed ille q̄ ex ignorantia accipit sciam ab aliquo actu ente & didascalo. i. mḡro hñ fm̄ doc/ trinatōz mutat: sed vt dictū ē nō ē patit sc̄u alterat. Aut si talis pati dicat: tūc duos mōs alteratiōis ponam. s. alte ratiōne que ē mutatio i dispoñes p̄uatiuas que si sūt p̄ria positua: & hec ē alteratio p̄fectiua: & alterationem que ē in habitum & naturam id est in formam habentem contra rium posituum: & hec est alteratio corruptiua.

Intelligendū circa illam partē. Accipiens scientiā ab aliquo actu ente et didascolo q̄ dupl̄r aliquis p̄t acgrere sciām aliquā. vno modo magistro docente ipsum et p̄ doctrinā. alio modo lumine intellectus agentis et p̄ intētiōnem et quocūq; acquirat semper acquirit eā ab aliquo ente actu tali quale est addiscens in potentia. et hoc formalit̄ et virtualiter. vnde magister ē formalit̄ et actu talis p̄ habitū sciē quē h̄. Intellectus autē agens est actualis solū virtualiter p̄ quanto in virtute luminis eius fiunt nobis manifesta omnia p̄ncipia per se nota in quibus virtualit̄ cōtinent oēs p̄clōnes. Et h̄ in vtraq; acquisitionē fiat eodē modo p̄cessus de p̄ncipijs ad conclōnes et ens in potentia reducitur ad actū ab aliquo ente actu: q̄ tū hoc ē solū manifestū in acquisitionē sciē per doctrinā: ideo solam de illa d̄. dedit exemplū. Dicitū dubitat̄ p̄ q̄ exēmplū de edificatore nō videt̄ cōueniens quoniā edificare ē agere. sed recipere scientiā est quoddā pati. id eo nō sequitur edificator dū edificat nō alteratur nec patit̄. q̄ nec recipiēs sciām patitur vel alterat̄. Sc̄do quia q̄ hic d̄ videtur cōtrariari ei q̄ sup̄ius dicebatur vbi asserbat d̄. illum q̄ acquisit̄ habitū sciē esse alteratū per doctrinā et multoties mutatū ex habitu contrario. Tertio quia videt̄ q̄ aliqua acquisitiō sciē sit vera alteratiō et passio corruptiua vt q̄n aliq; habitū sciē merito hui⁹ aut transiens ad actū considerādi p̄pterea nullus illoꝝ vere patit̄ aut alteratur. Ad sc̄dū dicitur q̄ d̄. vult hic q̄ acquirens sciām nō alterat̄ alteratione corruptiua. sup̄ius autē vult q̄ alteratur ipsoꝝ et p̄fectiue et ista nō repugnant. Ad tertiu d̄ q̄ trāsiens de ignorantia negatiōis ad sciām nihil perdit. trāsiens autē de ignorantia dispōnis bene p̄t aliquid deperdere sed tū illa nō erit passio p̄pria sed impropria et corruptiua. Ad hoc enī q̄ esset passio p̄pria corruptiua plus requireretur q̄ forma habitū corruptatur. rēgreretur enī q̄ corrupta a forma adueniente que sit illi contraria et incōpossibilis q̄ntum ad simul esse in eodem subiecto qualiter nō est de habitibus duob; d̄dictoꝝ. nā duo d̄dictoꝝ p̄t simul esse in eodē intellectu nec sunt opposit̄ a quantū ad esse in se: sed solum quantum ad resp̄sationem et quantū ad cōp̄ assensus cum idem intellectus nō possit simul duobus assentire neq; habitus verus corruptū habitū falsū: sed si i aduentu vnus corruptū alter hoc ē ex alia cā. s. p̄pter defectū cōseruantis: vt quia intellectus ipsuz respuit nec s̄m ipm̄ amplius considerat̄: sed eius oppositū firmū adberet. quare habitus ille continue ad euāescentiā tendit donec ex toto ānihilatur.

Sensitiui autē prima quidem potentia mutatio sit a generante. cū autem generatum est habet iam sicut sciā: et sentire. quod autē s̄m actum similiter dicit̄ ipsi considerare. Differt autē. quia huiusmodi actiua opationis extra sūt visibile et audibile. Similiter autē et reliqua sensibiliū.

Adaptat ad sensum que dicta erant circa scientiam et intellectum: et continet duas partes quia primo ostendit q̄ sicut circa intellectum est dare primam perfectionem et secundam: ita p̄porcionabiliter circa sensum: ponendo tamen differentiam inter mouens intellectum de prima in perfectione in secundam et mouens ipsum sensum. Secūdo dat cām illius differentie ibi. Causa autem. De prima dicit q̄ prima mutatio sensitiui per quam acquirit primam perfectionem est a generante ipsum tribuente ei virtutem sensi-

tiuum. sed cum sensitiuum generatū est habet sicut scientiam: ita q̄ potentia sensitiua est primus actus sensitiui sicut scientia est primus actus intellectiui. Sentire vō q̄ est s̄m actum dicitur similiter ipsi considerare. quia sicut considerare est actus secundus scientie: ita sentire est actus secundus ipsius sentientis. Est tamē differentia in hoc q̄ que mouent sensum de prima perfectione in secundā videlicet operationem sunt ei extrinseca: vt visibile audibile et reliqua sensibilia. sed que mouent habentem habitū ad actum considerandi sunt intrinseca sibi. Intelligendum primo s̄m comentatore cōmento. l. ix. q̄ prima transmutatio sentientis que est similis transmutationi hominis de ignorantia ad scientiam per doctorem est transmutatio q̄ fit per agens: quod educit virtutes sensitiuas de potentia materie generantis animal et non a sensibilibus: et innuit differentiam inter primam perfectionem factam in sensu et vltimam. Opinatur enī q̄ prima perfectio sensus sit ab intelligentia agente: vt declaratur in libro animalium. Secūda autem perfectio sensus sit a sensibilibus. vult itaq; comentator q̄ prima perfectio sensus sit virtus sensitiua que tribuitur animali ab intelligentia agente aut tan q̄ ab agente vniuersali: aut quia tribuitur a virtute formatiua que est in femine: vt declaratur in libro de animalibus: que ideo appellatur intelligentia agens quia occulte et mirabiliter operatur in productione animalis sicut intelligentia. Secūda autem perfectio sensus est species sensibilis vel sensatio que tribuitur animali a sensibilibus. Intelligendū secūdo s̄m comentatorem cōmento eodem q̄ prima perfectio sensus differtur a scientia scientis quando non considerat̄ actu in hoc q̄ mouens primam perfectionem in sensu et extrahens eam in secundam sunt extrinseca sensati vt visibilia. sed mouens scientem de prima perfectione in secūda est aliquod copulatum cum anima copulatione in esse. Illud ergo quod deducit sensum ad actum sentiendi est sensibile extrinsecum imprimendo sensui speciem suā sed illud quod mouet intellectum possibilem habentem habitum ad actum considerandi est aliquid copulatum anime s̄m esse vt declarabitur in parte immediate sequenti.

Causa autē quoniā singulariū quidem s̄m actuz sensus: scientia autem vniuersaliū. hec enim i ipsa quodammodo sunt omnia. vnde intelligere i ipsa est cum velit. Sentire autem non est in ipsa. Necessariū est autem esse sensibile. Similiter autem et hoc se habet in scientijs sensibilibus: et p̄pter eādem causam quia sensibilia singulariū sūt: et exterioroꝝ. Sed de his quidem certificare tempus fiet et in rursū.

Declarat causam quare mouens sensum in secundam perfectionem est extrinsecum: mouens autem intellectum est intrinsecum dicens q̄ causa est. quia operatio sensus ē circa singularia que sunt illi extrinseca. sed scientia que est operatio intellectus est circa vniuersalia que sunt quodāmodo in ipsa anima. propter quod anima habituata p̄t intelligere q̄ndocūq; voluerit. sed sensus siue anima nō potest sentire quādocūq; voluerit: cum ad actum sentiendi oportet sensibile presens esse. Vnde etiam in scientijs sensibilibus propter consimilem causam idem contingit scilicet q̄ anima nō potest de illis scientiam habere nisi in eorum presentia: sed de his certificare tempus fiet in posterum. q̄ in sequentibus huius libri. Intelligendum primo secundum comentatorem cōmento. l. x. q̄ sensus in actu non mouetur nisi motu qui dicitur comprehensio a reb; particularib; sensibilib;. et iste s̄m extra animam. Intellectus autē mouet ad vltimā perfectionē a reb; vltibus et iste s̄m i anima. Et dicit et iste q̄s sūt i anima q̄ post declarabit

q̄ ea que sūt de p̄ma p̄fectione intellectus sūt quasi sensibi-
 lia de p̄ma p̄fectione sensus. s. in hoc q̄ambo mouent
 sūt intentiones imaginabiles et iste sūt vniuersales po-
 tentia s; non actu: et ideo dixit et isti quasi sūt in aia a non
 dixit sūt quia intentio v̄s nō a lia ab intentione imagina-
 ta. Ex quibus p̄ q̄ sensus mouet ad actū sentiendi a sen-
 sibilibus: et per consequens q̄ nō oportet dare sensuum
 actiū intrinsecū aiali cuius oppositū aliqui ponūt. Intel-
 lectus aut̄ mouet ad actū considerandi siue intelligendi
 tanquā a motore. p̄p̄inquo a rebus vniuersalibus s; mo-
 tor p̄ncipalis intellectus possibilis sit intellectus agēs vt
 post ostendit. Patet vlt̄erius q̄ vniuersalia que mo-
 uent intellectū ad vltimā p̄fectionē sūt intentiones ima-
 ginatę: que quia nō sunt actu v̄s sicut species intelli-
 gibiles que sūt abstracte sed solū potentia: cū ex ipsis lumie
 intellectus agentis abstractant spēs intelligibiles actu vni-
 uersales. ideo nō sunt in aia. s. intellectiua sed sūt quasi in
 aia q̄ sūt in sensu interiori intellectū de seruiente ad actū
 intelligendi. Et ex hoc p̄ q̄ mouentia intellectū ad postre-
 mā p̄fectionē sunt copulata cū anima copulationē in esse
 quoniā s̄m esse vniunt aie sensitue. et ista sūt intentiones
 imaginabiles vt dictū est. Intelligendū secūdo q̄ com-
 mator mouet dubitationem circa illud qd̄ dictū est sensibile
 mouere actū sentiendi. illud enī non apparet v̄z: q̄a effe-
 ctus sp̄ualis debet habere agens sp̄uale cū effectus affini-
 letur agenti. sed sensatio est sp̄ualis forma sensibilis ma-
 terialis. quare r̄t. Ad hoc ponit cōm̄tator duas r̄n-
 siones. P̄ma est q̄ sensatio est sp̄ualis non r̄ōne agen-
 tis sed r̄ōne materie in qua recipit: quia enim recipitur ī
 sensu qui est sp̄ualis vnde sic dicit. Et pot̄ aliquis dicere
 q̄ sensibilia nō mouent sensus illo modo quo existūt extra
 aiam. mouent enī sensus s̄m q̄ sunt intentiones cū in ma-
 teria non sint intentiones in actu sed in potentia. Se-
 cūda responsio est q̄ sensibile p̄ducit sensationē tanquam
 agens instrumentale: et qd̄ est dare agens sp̄uale extrinse-
 cū a sensibus aialiu a sensibilibus p̄ncipaliter p̄ducēs sen-
 sationē et ab illo caput sensationem suam sp̄ualitatem sicut etiā
 fuit necesse in intellectu quoniā phantasma quia ē mate-
 riale nō pot̄ vigore p̄prio p̄ducere in intellectu possibili
 specie abstracta. quare ōz ad illius p̄ductionē concurrer̄
 intellectū agentem qui est abstractus. Āz. aut̄ hoc tacuit
 in sensu quia latet cū sit virtus organica et magis appa-
 ret in intellectu qui est virtus abstracta. Vnde cōm̄enta-
 tor eodē comento r̄nuendo p̄mā responsionē sic dicit.
 Et non pot̄ aliquis dicere q̄ ista diuersitas accidat p̄p̄
 diuersitatem subiecti ita q̄ sicut intentiones p̄pter mate-
 riam sp̄ualē que est sensus non p̄pter motorem extrinse-
 cū. Melius est enī existimare q̄ causa in diuersitate mate-
 ric est diuersitas formaz: non q̄ diuersitas materie sit cā
 diuersitatis formaz. et cū ita sit necesse est ponere motorem
 extrinsecū in sensibus aialiu a sensibilibus sicut fuit necesse
 in intellectu. V̄sū est igit̄ q̄ si concesserimus q̄ diuersi-
 tas formaz ē causa diuersitatis materie q̄ necesse erit mo-
 torē extrinsecū esse. sed Āz. tacuit hoc in sensu quia latet
 et apparet in intellectu et tu debes hoc p̄siderar̄ qm̄ id̄iget
 p̄feruatione. Ex quibus verbis apparet cōm̄entatorē
 non ponere sensum agentem inexistentes aie sensitue vt
 aliqui dicūt cū voluisse sed potius extrinsecū a sensib^o que
 plures putant esse quendam intelligentiam speciez sensi-
 biliu et sensationū p̄ncipaliter producti. nā sicut dicit etiā
 de intellectu agente respectu speciez intelligibilu et intel-
 lectionem.

Cū autem tantum sit diffinitū: quoniam cū
 non simpliciter sit qd̄ potentia dicitur. Sed aliud
 quidem sicut si dicamus p̄v̄z posse militare. Ali

ud autem sicut in etate existentem sic habent sen-
 sitiuum.

Et facit summā eoz que dicta sūt de potentia et de pati
 ostendendo qualiter se habeant ad sensum. Et continet
 duas p̄tes. quia p̄mo reassumit que dicta sunt de potentia
 secūdo de alterari seu pati ibi Quoniā aut̄ innotata. De
 p̄ma dicit q̄ nūc si tñ dictū de potentia quod non dicit sim-
 pliciter et vno modo sed multipliciter. quoniam aliquid
 dicitur in potentia p̄p̄inqua sicut in etate p̄uectus habēs
 artem militie et non opans s̄m eam est in potentia ad mi-
 litandū. Sic similiter est de sensitiuo qd̄ aliquando est in
 potentia remota ad sentire aliquando p̄p̄inqua ut sup̄ius
 dicebatur. Animal enī est in potentia sicut illud ex quo ge-
 neratur aial est in potentia remota ad sentire. sed animal
 actu nō operans s̄m sensum est in potentia p̄p̄inqua.

Quoniam aut̄ innominata est ipsoz differen-
 tia determinatū est aut̄ de his quoniā altera et quo-
 modo altera. vti autem necesse est ipsa pati et alte-
 rari tanquā p̄p̄ijs nominibus. Sensitiuū autem
 potentia est: quale iam actu sensibile sicut dictum
 est. Patitur quidē igitur non simile ens: passum
 autem assimilatum est: et est quale illud.

Nūc reassumit quod dictū fuit de pati et alterari ipsi
 sensus dicens q̄ alteratio seu passio que fit in sensu nō ha-
 bet propriū nomen impositi tamen ē altera ab alteratiōe
 et passione p̄p̄ia et corruptiua. et iam ostensum est supra q̄
 sunt altera et quō sūt altera. Nūc aut̄ determinando d̄ sen-
 su necesse est vt̄ ipso pati et alterari sensus ac si ista sint p̄-
 pria noia ipsoz. Et tunc describendo sensitiuū dicit ipsū
 esse tale in potentia quale est sensibile in actu vt̄ prius est
 ostensum. Vnde sensitiuū dū patit̄ a sensibili nō est simi-
 le illi: sed postq̄ passum est assimilatū est tale quale est il-
 lud. Intelligendū q̄ sensitiuū anteq̄ recipiat specie
 et intentionē quam in eo ip̄mit forma sensibilis non ē si-
 mile illi sed potius dissimile: sed postq̄ recipit eam factū
 est simile ei. ideo dicit q̄ sensitiuū est tale in potentia q̄le
 est sensibile in actu. et nō dicit q̄ sensitiuū est potentia sen-
 sibile in actu: nam sensitiuū nō recipit sensibile: ideo non
 efficit̄ sensibile sed recipit intentionē sensibilis per quaz
 efficit̄ simile illi et tale quale est illud. vnde si color recipit̄
 in visu et non intentio coloris: tūc idē esset esse coloris in
 aia et extra aiam. sed esse coloris extra aiam nō est comp̄-
 hensio. ergo esse coloris in aia siue in visu nō eēt comp̄-
 hensio: qd̄ iam ē falsum. Et hoc ponit p̄m. com̄to. lxxij
 sub talibus verbis: Manifestū est igit̄ ex hoc qd̄ dixim⁹
 q̄ sciens simpliciter est illud qd̄ est in potentia ad intentio-
 nem quā determinauimus de potentia p̄ intentionem rei
 sensibilis in p̄fectione. i. illud qd̄ innatū est perfici p̄ int̄-
 siones rez sensibilu: nō per ipsas res sensibiles: et si non
 tūc esse coloris in visu et in corpe esset idē. et si ita esset tūc
 esse eius in visu nō eēt comp̄hensio. Et ideo dixit est illud
 quod est in potentia sicut sensatum in p̄fectione: et non di-
 xit illud qd̄ est in potentia sensatū: quoniā si ita esset: tunc
 idē esset esse coloris in visu et in sua materia. Dubitat̄
 v̄z sensus sit virtus passiuā. Arguit q̄ non quattuor rō-
 nibus hic inductis ab Alberto ex intentione alioz. P̄ma
 rō. q̄nq̄ aliqua sic se habent q̄ vnū est sup̄ius et aliud
 inferius in ordine nature. si inferius s̄m oēs sui potenti-
 as est actiuū: ōz q̄ etiam sup̄ius s̄m oēs sui potentias sit
 actiuū: cū sup̄ioris magis sit agere q̄ inferioris. sed ani-
 ma sensitina in ordine nature est sup̄ior: q̄ vegetatiua et
 vegetatiua oēs suas potentias habet actiuas vt̄ patuit su-
 pra. ergo aia sensitina oēs suas potentias habet actiuas et
 p̄ consequens nullus sensus est virtus passiuā. Secun-
 da rō. Inferius qd̄ est materiale non agit in sup̄ius qd̄ ē

Secundus

sensituum vegetatiuum est sicut instrumentum: et sensituum
formale, sed forma sensibilis est inferior et materialis res-
pectu aie sensitue, et aia sensitua est superior et formalis, et
go forma sensibilis non agit in aiam sensitua nec in suas
potentias, et p consequens nulla potentia sensitua est passua
q: si esset passua matie esset a forma sensibilis. Tertia
ratio quilibet sensus indicat de suo sensibili pprio et non
decipit circa ipm, sed iudicare est quedam actio, ergo quilibet
sensus est actiuus: et sic nullus erit passiuus. Quarta ro
est experimētis quibusdam accipit quonia oculi mēstruatarū
multez insciunt aerē et specula, et oculi basilisci spargunt
venenā et visu interficiunt, q non fierēt nisi visus ageret in
aerem, et i obiectū extrinsecus, qre etc. Ad oppositū sunt
Axi. et comētator. Pro qstione scēdū q circa ipaz varij
reperiunt modi dicēdi. Quidā ponūt q quilibet sensus est
passiuus et q est nullus est actiuus, salte, respectu sensatiōis exte-
rioris addētes vltiori formā sensibilē cū specie ab eo pro-
ducta esse agētia sufficientia ad pducēdū sensationē. Alij
dixerūt q lz quilibet sensus sit passiuus respectu sui actus in
eū hoc etiā est actiuus imaginātes formā sensibilē solū ipi
mere speciē suam in organo sensus qua ipressa tūc sensus
elicit suū actum et sic ipm dēducit ad actualē sensationē.

Non nulli autē respectu cuiuscūqz generis sensibilibum
duos sensus posuerūt inexistentes aie sensitui e, vñ aci-
uum sensationis tūc, et alter receptiuū eiusdem vt visus aci-
uum et visus passiuū et ita de ceteris, quaz opinionū que
sit magis tenēda: vide i quēstioe mea satis plura quā sup
hoc feci. Comētator tūc supius aliā opinionē tetigit quā
nō ex toto asseruit sed ipam sub dubio derelinquit q fuit
q sit dandus vnus motor spiritualis extrinsecus a sensi-
bus et alius a sensibilibus qui fit cā pductiua speciē sensi-
bilis et sensationis, et hic videt eē quedā uestigētia, nā cū
speciē sensibilis et sensatio sint effectus spirituales non po-
tuerūt pducā nisi vigore alicuius agētis spiritualis, talis at
nō videt esse nisi qui dicitur ē, qre etc. Hāc autē opinio
nē subtiliter ipugnat Albertus dicēs nō eē necessarium
vnā esse cām multitudinis que ē in multis non fm rōem
vnā sed fm rōnes equiuocas, sed esse spirituale forme
sensibilis nō vna rōe inuenit in oibz cum vna sit spiritua-
lior alia. Vnde qūitas tangibilis hz esse materiale inuenit
in medio et organo, sed qualitas visibilis solum scdm esse
intentionale vel spirituale et que habet, idēz mediū sicut
visibilia audibilia etc: nō habent ipm scdm vnā naturam
sed scdm diuersas vt infra patebit, et spirituales hēt eē co-
lor in medio qz sonus et odor. Propterea vent
nō asserit vl aufferit colores sonos aut aufferit vl aufferit i p-
te et odores ex toto vt pz experientia. Vñ sensibile qd sentit
p mediū extrinsecū scdm aliud esse ē in corpore sensibili,
et scdm aliud in medio vl organo qm in corpore sensibili est
scdm esse materiale et i medio vel organo scdm eē spiri-
tuale qd in nullis pluribz sensibus ē vnus rōnis. Et
si querat quid tribuit sensibilibz tale esse spirituale. Re-
spondet q bec ē fatua quēstio sicut fatuū ē querere qd tri-
buat luci quod luceat fm actum cū hic sit pprius ei esse/
ctus. Vñ forma sensibilis scdm eē materiale, pducit a ge-
nerante, sed scdm esse spirituale scdm qd habet esse sensi-
bile se ipsam generat in medio vel organo sensus, cū ipa
sit per se causa sui esse sensibilis in secundo modo dicen-
di per se. Tenendo itaqz oēm sensum esse virtutē pas-
suam respondeat rationibus ad oppositū huiusmodi
us adductis. Ad primā concedo q anima sensibilis ē
superior et nobilior vegetabili et tamen non oportet qd si
vegetabilis sit actiua et sensibilis non sit passiuā q sen-
sibilis non patitur a vegetabili. Vnde cum pati sensibilis
et agere vegetabilis sint diuersaz rationum non ordinā-
tur in natura sensibilis et vegetabilis secundum agere et
pati: sed magis per hoc qd vbiqz est vegetatiuum in

sicut motor principalis. Vñ nutritiua generat carnem
que ē mediū i tactu, et generatiua pducit organa sensi-
bus deseruictia quare etc. Ad scdm respōdet Alber-
tus q forma sensibilis nō agit in aiam sensitua, sed i orga-
num suū, tūc non incoēnit qd minus pfectum agit i ma-
gis pfectum. Ad tertiaz dicit qd licet quilibet sensus sit pas-
siuus, tūc per formā sensibilis existentem in ipso p quam sit
in actu agere potest sicut hñs habitum potest cōsiderare. Et si
quis vellet tenere sensus esse pure passiuum respectu sui
proprie cognitiois dicere posset q sensus non aliter in-
dicat de sensibili nisi qd ipm cognoscit: et talis cognitio re-
spectu eius est passio et nō actio. Ad quartā patet qd vi-
sus non insciit speculum neqz venenat aerem, s; talia sūt
a vaporibus qui p oculos egrediunt et ab ipsis resoluunt
cū sint iter ceteras pres aialis posterioris et passibiliores.

Secundum autē est fm vnum quēqz sen-
sum de sensibilibus, prio dicit autē sensi-
bile tripliciter quoz duo quidē dicim⁹
p se sentiri, vnū autē secundum accidens

Duo autē aliud quidē proprium est, aliud autem
cōmune omnium.

Et istud est scdm capitulum huius quarti tractatus in q
Axi. determinat de sensibili vniuersaliter. Et continet
duas ptes. Quia p ponit vnā distinctionē de ipso sen-
sibili, secundo declarat mēbra ipsi⁹ ibi. De prima cō-
tinuando ad precedentia, dicit p dicendū esse scdm vnū/
quēqz sensum de sensibilibz. Sensibile autē est triplex, et
illoz duo sunt sensibilia per se, et tertiu est sensibile p acci-
dens, et duoz sensibilibz p se: aliud vnus cuiuscūqz est pro-
prium aliud vero cōmune oīum. Intelligendū qd bec
diuisio sic potest reduci ad binēdrem. Vñne sensibile autē
ē sensibile p se: aut p accidens. Si per se iterum duplici-
ter qz aut ē, sensibile pprium: aut est sensibile cōmune.

Et dico autē propriū quidē qd non cōtingit altero
sensu sentiri: et circa qd non ptingit errare vt vi-
sus coloris: et auditus soni: et gustus humoris. Ta-
ctus autē plures habet differentias: s; vnusquisqz iu-
dicat de his, et nō decipit visus qm color, neqz au-
ditus qm sonus, s; quidē coloratū aut vbi: aut quid
sonans, huiusmodi quidem igitur dicunt ppria
vnus cuiuscūqz.

Et declarat membra diuisionis. Et continet tres partes.
Quia primo oūdit quid est sensibile pprium. Scdo qd
est sensibile cōmune. Tertio quid ē sensibile p accidens:
ibi fa. L oia autem, ibi tertia. Secundum accidens at
De prima dicit describendo sensibile pprium qd est illud
qd non cōtingit altero sensu sentiri, s; vno tūc, loquen-
do de exteriori, et circa quod nou cōtingit sensum illius
perceptiuum errare, vnde color a solo visu est perceptibi-
lis et sonus a solo auditu et odor a solo olfactu, et sapor a so-
lo gustu. Qualitates autēz tangibiles q a solo tactu sūt
pceptibiles plures differentias habēt vnicum nomen nō
habētes, et circa bec sensibilia sensus pliculares nō errāt
sed vnusquisqz recte iudicat de suo sensibili pprio, et nō
decipitur visus de colore quoniam color neqz auditus d
sono qm sonus et ita de reliquis. Errat autē circa differen-
tiā horum sensibilibz vt errat visus circa coloratum quid
est aut vbi est, et auditus circa sonus qd sit aut vbi, et con-
sistit de alijs. Ita igitur sensibilia que dicta sunt sunt pro-
pria sensibilia sensu exteriori. Intelligendū primo
scdm comētatorē comito, xiiij. q vnusquisqz sensuū in-
dicat suum sensatum pprium et non errat in eo i maiorē
parte. Visus, n. non errat in colore, vtrum sit albus vel
niger, neqz auditus in voce, vtrum sit grauis aut acuta.

sed. si sensus errant in comprehendendo differentias idui-
dnoz istoz sensibilis. Verbi gra in comprehendendo istud
albu quod e nix. aut differentias locoz istoz. verbi gra
vt comprehendat qd istud albu e superius aut inferius. Post
sumus igit dicere copulando tertuz cu comito in pposito
fria quozum pitam e q sensus exterior: no decipit circa
obiectuz ppriuz primu r adequatu vt visus qm color r c.

Secund e q sensus exterior: no errat circa sensibile pro/
priu no adequatu in maiori pre vt visus. vtru color sit
albedo vt nigredo. Errat uti qnqz ppter defectuz alicui
triam conditionu ad rectum iudicm de spsb^o cōtēntis sub
primo obiecto rēqstiaz. que sūt debita appozimatio obie
cti. debita dispositio mediū. r debita organo dispositio. Vñ
ppter defectum pte albu visum a longe iudicat nigrū. r
ppter defectuz secunde albu visuz per vtru viride iu/
dicatur viride. Et propter defectū tertie itericus oia exte
rius ab oia visa iudicat citrim coloris. Quāuis Alber
tus dicat q in nullo hoz iudicioz sensus exterioris sit er
ror. quonia sensus exterior: no iudicat de sensibili fin esse
reale siue materiale qd hz in corpe sensibili. quia vt sic no
qd esse sensibile. sed solū fin esse intentionale aut spirituale
qd habz in medio vt organo sensus. Vñ licet color visus
ab iterico i corpe sensibili sit albedo. in oculo tamen habz
esse alteratū ad citrinitatē. ideo talis iudicat sicut est i rei
veritate. sed hec opinio cōmuniter no tenet. Tertium
est q sensus exterioris etiam conditionib⁹ stantibus sic
quenter decipit circa differentias sui sensibilis proprii.
vt quid e coloratū aut vbi r c. Intelligendum scdo fm
comentatores i expositione illius partis textus. Sed quid
coloratū est aut vbi r c. q. n. non intendebat q sensus
comprehēdit essentias rez sicut quidaz extimauerūt. hoc
enim e alterius potētie que dicit intellectus sed intende
bat q sensus cū ho cōprehendit sua sensibilia propria
comprehēdit intentiones idiuales diuersas in generi
bus r specieib⁹. Comprehēdit igit intentionez hui⁹ ho/
minis idiuales r intentionē huius equi idiuale/
lis: r vniuersaliter intentionē vniuersaliūqz decē predica
mentoꝝ idiualeūqz: r hoc videtur esse propriū sensib⁹
hois. Vnde dicit A. in libro de sensu r sensato q sen/
sus alioꝝ aialium no sunt sicut sensus hois: aut sicut huius
sermoni. Et ista intentio idiuale est illa quā distin/
guit virtus cogitativa a forma imaginativa: r expoliat eā
ab eis que sunt adiuncta cū ea ex istis sensibilib⁹ cōibus r
propriis: r reponit eā in memorativa: r hec eadem est illa
quam comprehendit imaginativa. sed imaginativa compre
hendit eam cōiunctam istis sensibilib⁹ licet eis cōprehen
sio. s. cogitativē virtutis sit magis spiritualis: vt alibi de
terminatum est. Et quibus dictis tria elici possunt.
Primum est differentia sensus ad intellectum quā intel
lectus cōprehendit essentias rez vniuersaliter r abstracte:
sensus cōprehendit solum idiuale r signate. Se/
cundū est differentia inter sensus hominis r sensus alio
rum aialium cōiter loquendo de sensu. Nam sensus ho/
minis cognoscunt differentias idiuales oim decēz
predicamentoꝝ vt formem: cum hac quantitate cū hoc co
lor: cum hac patetitate: r reliquis huiusmodi. Sensus
aut est brutoz r aliquas differentias idiuales cogno
scat no tñ oim predicamentoꝝ: vnde no cognoscūt
differentias idiuales substantie: aut relationis: aut
alias plures. Tertium est inter cogitativam humanā
r imaginativam. nā cogitativa humana cognoscit inten
tionem idiuale non sensatam p sensum exteriorez r
eam distinguit a forma imaginata prius cogita per sen/
sum exteriorem: r expoliat intentionem idiualem a
sensibilib⁹ propriis r cōibus ei adiunctis. Potest. n.
cogitativa cognoscere formem: vt hic homo no apprehen
dendo eum: cum hac quantitate aut cum hoc colore: r ita

de reliquis r intentionez idiuale taliter expoliatam
reponit in memorativa. Imaginativa autem i intentione
idiualem non pot taliter expoliat: s; semp dū eā cō
prehendit cum sensibilib⁹ ei adiunctis ipfaz cōprehendit.

Ex quo sequitur q cōprehensio cogitativē e magis spi
ritualis: qz imaginativē: quā licet cogitativa no possit nisi
singulariter cognoscere: cum paucioribus tamen cōditio
nibus potest cognoscere qz aliqua alia virtus sensitiva.

Cōmunia aut: motus: quies: numerus: figura
magnitudo huiusmodi enim nullius vnus sūt pro
pria: s; cōia omib⁹ Tactui. n. motus aliqz sensibi
lis r visu p se quidē igit sūt sensibilia hec s; accidēs.

Cōstendit q sunt sensibilia cōia dices q sensibilia cōia
sunt motus quies numerus figura r magnitudo. hec. n.
nullius sensus sūt propria. sed oibus his accidit q sit cōia.

Vnde motus est sensibilis a tactu r visu r ua de alijs: r
hec sunt sensibilia per se. Intelligendū p fm comen
torem pñ. lxxiii. q. 1. n. no intendit q vnūquodqz istozū
quinqz est cōe vnicuiqz sensuū: vt intellexit Themistius

r fm qd apparet. sed tria eoz. s. motus r quies r nume
rus sūt cōia oibus. figura aut r quantitas sūt cōia tactui
r visu tm.

Quidā tamen dicunt q oia sensibilia cōia
sunt cōprehensibilia ab oibus sensib⁹: r q hoc vult A. p.
vt dixit Themistius. Sed motus quies r numerus sunt
cōprehensibilia distincte ab oibus sensibus. figura autēz
r magnitudo sunt cōprehensibilia distincte soluz a visu r
tactu r confuse ab alijs tribus sensib⁹.

Intelligendum
secundo s; comentatore pñ. eodē: q sensibilia hec. s. pro
pria r cōmunia sunt attributa sensib⁹ essentialiter vt ma
nifestuz est. no. n. possumus attribuere cōprehensionem
sensuū eis alio modo ab eo fm quez sunt sensus: r paz
post subdit. Ita eniz sūt cōprehensibilia sensuum: fm q
sunt sensus no fm q sūt aliqui sensus. Vult igitur comē
tator: q sensibilia ppria r cōmunia sunt sensibilia per se:
qz sunt sensibilia a sensib⁹ in quantum sensus: r no vt aliq
sensus modo inferius declarando. Hic dubitat pñ
circa textuz: vñ quinqz r no plura sint sensibilia cōia. s.
motus quies r c. Et pñ arguit q non oia illa sunt sensi
bilia cōia: qz omne sensibile cōmune e sensibile per se sen
su exteriori: sed non omnia: illa sunt huiusmodi. igit r c.

Patet pñ cum maiore et A. p. r Comentatore hic. r mi
nor probat: qz licet de magnitudine r figura illud posset
saluari: non tamen videt posse saluari de numero qui ex
indivisibilib⁹ constituit: que a sensu exteriori non cōpre
henduntur: similiter nec de motu d^o quo non habemus
nisi mutatum esse: quod ponitur indivisibilis r a fortio
ri nec de quiete que est privatio r non ens. Deinde ar
guitur q sint plura illis p perfectionis: qui ponit ea eē
decem r nouē. Secundo dubitatur circa comēti. qz in
eo vt contradictio. Nā dicit in fine comēti q sensibilia
cōia sunt sensibilia a sensibus. fm q sunt sensus. Et ex h
sequitur q oia sensibilia cōia sunt sensibilia ab oibus sen
sibus: qz vt habet primo posteriorz: fm q ipsuz p x sup
ponit de omni: r de oi includit vniuersalitatē subiecto
rum r tempoz r tamen in principio pñ. dicitur expresse
oppositum huius. s. aliqua sensibilia cōmunia esse solum
comprehensibilia a duobus sensibus contra Themistiu

Respondet ad primū q plura illis quinqz sunt sensibi
lia communia: sed A. p. hic solum determinat de illis que
sunt necessario subiecta immutationis sensibilium propo
rum necessitate propinqua aut remota. Vnde necesse
est magnitudinem r figuram vni color. vt visum imu
tet: magnitudinem quidem necessitate propinqua r ime
diata. figuram vero necessitate remota qz mediante ma
gnitudinem. Et sicut se habet motus respectu soni: cū so
nus necessario in motu fundetur: r eodem modo motus

Secundus

et quies se hnt respectu alioꝝ sensibilibus pprioz cuz ipsa necessario in eodem subiecto vniant cum motu vel cum quiete. et sicut omne subiectu sensibile ppri est vnum vel multa. vñ per numeru et vnitate intelligere debemus. Alia vero sensibilia comunia no necessario vniant sensibilibus pprijs ad hoc vt inuicem. sicut similitudo diffimilitudo. pulchritudo et turpitudine et reliqua huiusmodi. Non nulli aut hec alia ad illa quinqz reducunt. Sed cuz dicit postea qz numerus motus et quies no sunt p se sensibilia sensu exteriori. dico qz sentiunt p se sensu exteriori cu concurru in sensu interiori. Vnde pluralitas et diffinitio non coprehendunt sensu nisi concurrat interior. sicut neqz motus. ad cuius cognitione oꝝ cognoscere potest et potest sibi inuicem succedere qd no sit nisi pcurrat memoratiua et altera virtus interior cognoscitiua: id est de qz te. Et tutius est dicere sensum exteriorem coprehendere vt vnu vel multa motuz vel quietu qz ipm coprehendere vnitate vel numeru motu vel quiete. Vtru aut sit eadem causa qua tam sensibilia ppria qz comunia sunt sensibilia p se aut alia et alia post apparebit. Ad fm dicitur qz cu ponit comentator qz sensibilia comunia sentiuntur a sensibus inquantu sensus no plus voluit nisi qz sensibilia comunia sentiunt a sensibus p naturam comune oibz aut pluribus sensibus oium aut plurium animalu specie differentiu et non sentiunt a sensibz vt aliqui sensus vel alie vt boiis tm. lz tamen p naturam magis comune sentiant motus qz et numeru qz magnitudo et figura. qui motus quies et numerus sentiunt per naturam comune oibz sensibus. sed magnitudo et figura sentiunt per naturam comune solum visu et tactui. Et per hoc qz dicit qz non sentiuntur a sensibz vt aliqui sensus differunt sensibilia comunia ab intentionibus individualibz que sentiuntur a sensibz vt aliqui sensus vt patebit in comento sequenti.

Secundum accidens aut dicitur sensibile: vt si album sit. Diarij filius: fm accidens etenim hoc sentitur: quoniam accidit albo hoc qd sentit. vnde nihil patitur fm qz huiusmodi est a sensibili. sensibile aut fm se proprie propria sensibilia sunt: et ad que substantia acta nata est vnus cuiusqz sensus.

Nunc ostendit quid sit sensibile per accidens dicens qz sensibile p accidens est illud quod accidit sensibili p se vt diarij filius dicit sensibile per accidens qui accidit albo qd est sensibile per se. dato qz diarij filius sit albus. vñ a sensibili per accidens vt sic nihil patitur sensus. Et subdit qz sensibile p se sensibilia ppria sunt p sensibilia. sensibilia aut comunia sunt secundo sensibilia. et mediantibus sensibilibus pprijs. Vñ p sensibilia ppria vnus cuiusqz sensus particularis substantia apta nata est notificari et diffiniri. vt in psequendo patebit. Intelligendu qz comentator cometo. lxx. mouet duas dubitationes. Prima contra hoc qd dicitur est de sensibilibus per accidens: quia si sensibile per accidens est illud qd accidit sensibili per se cu sensibilia comunia vt motus figura et. accidant sensibilibus pprijs que sunt sensibilia per se. sequit qz sensibilia comunia sunt sensibilia p accidens. Secunda dubitatio mouet contra id qd dictum est de sensibilibus communibus qz sunt sensibilia p se: qz si sensibilia comunia sunt sensibilia per se. quia sentiunt ab omnibus sensibus. cu intentiones individuales sentiant ab oibus sensibus: sequitur qz intentiones individuales sunt sensibilia p se. nisi falsum. qz nec sunt sensibilia ppria nec comunia. Hec dubitationes soluit comentator dicens. Et possumus dicere in hoc duos sermones quoz vnus est qz ista comunicatio magis videt necessaria inesse proprioꝝ sensibiliu. Verbi gratia quantitatis. Color. n. no denudat ab ea et

similiter calor et frigus que appropriant tactui. color. n. si est necesse: vt sit i Socrate aut Platone. neqz necessita te ppinqua neqz remota. Est igit tanta comunicatio sensibiliu comuniu cu pprijs qz sunt necessario subiecta inuentionis eoz: siue ad hoc vt inuicem vt supius dicebatur. Vñ nisi color esset i magnitudine inuicem no posset. et propter hoc sensibilia comunia sunt sensibilia per se. lz no est ista comunicatio idiuicem substantie cu accidentibus pprijs. Na licet accidentia propria p se esse naturali requirant substantiam no tamen de se ea idiget ad hoc vt inuicem. Dato. n. qz color est in quantitate absqz substantia. vt in sacramento altaris contingit. nihilominus mediu inuicem et organu pp qd substantia est solu sensibilibus p accidens. et p hoc soluit dubitatio pta. Post subdit sol uendo dubitatio ne scdam. Et est sensibilia comunia vt clarabit. sunt propria sensui comuni que admodu ista sunt ppria vniciqz sensum et coprehensio intentionis idiuicem licet sit actio sensus communis. et ideo plures indigent in coprehensione intentionis individualis vñ pluribus vno sensu. vt videtur medici in sciendo vna eius qz extimatur habere repletionem venaru. tamē videt qz ista actio est sensus communis. no scdm qz est sensus communis. sed scdm qz est sensus alicuius animalis. Verbi gra animalis i intelligentis. Et sic igit est etiam alius modus modo fm accidens. scdm qz accidit sensibus coprehendere differentias idiuicem fm qz sunt idiuicem no scdm qz sunt sensus simplices. lz scdm qz sunt humani et precipue differentie substantialis. videtur. n. qz coprehensio intentionum individualiu substantiarum de quibus intellectus considerat est ppria sensibus hominu. Vult itaqz comentator qz sensibilia comunia sunt sensibilia p se. quia sunt sensibilia a sensu comuni scdm qz sensus communis. i. a sensu comuniter sumpto seu p naturam comunem oibus aut pluribus sensibus omnium vel plurium animaliu vt superius dicebat. Differentie aut individuales et maxime substantiales dicuntur sentiri per accidens. quia non sentiunt a sensu inquantum sensum simpliciter. sed inquantum sensus animalis intelligentis. cum solum sensus humani ppter cogitatu qz est intellectui valde propinqua possit coprehendere intentiones individuales decem predicamentoz. Dubitatur vtru sensibilia coia sunt sensibilia p se. Arguit qz non. Primo. Quod est sensibile per aliud non est sensibile p se. sed quodlibet sensibile commune est sensibile p aliud. s. p sensibile proprium secū coniunctum igitur et. Secūdo si sensibilia comunia essent sensibilia per se aut per se primo: aut p se non primo. Non p se primo qz illa sunt sensibilia ppria vt dicit comentator. Nec per se non primo: qz tunc essent eadem essentialiter cum sensibilibz pprijs que sunt sensibilia per se primo.

Tertio omne sensibile per se potest propriam speciem imprimere in sensum. qz vt dicit Ar. in littera a sensibili per accidens vt sic non patit sensus: ergo per oppositum a sensibili per se debet pati posse sensus. sed sensibile commune non potest propria specie multiplicare vt videtur manifestu de motu et quiete et numero: quare et. Quarto arguit specialiter de quiete: qz sicut se habet p uatio sensibilibz pprii ad sensibile proprium: sic se habet p uatio sensibilibz communis ad sensibile commune per conuenientem similitudine. sed p uatio sensibilibz pprii est sensibilibz soli per accidens. ab eo sensu a quo sensibile propriu est sensibile per se. ergo et p uatio sensibilibz coia sed quies est p uatio motus qui est sensibile commune: quare et. patet consequentia et maior: et minor habetur ista ab Ar. vbi ostendit qz tenebra siletium et huiusmodi sunt sensibilia solu per accidens. In oppositu est Ar. i littera et comentator qui assignauit duos modos fm quos sensibilia comunia sunt sensibilia p se opposito a duobz modis

Intellectui
medere
alio de
v. p. p. p.
sensibile

quibus aliquid dicitur sensibile per accidens. Unde dupliciter aliquid est sensibile per accidens. Primo quia non sensibile secundum se: sed accidentaliter coniungitur sensibili proprio sic quod non est necessario suum subiectum in mutationis necessitate propinqua vel remota: et sic individua substantie ut foras vel plato sunt sensibilia per accidens. Secundo modo aliquid dicitur sensibile per accidens quia est sensibile a sensibus non ut sensus sed ut sensus aliquid ut hominibus tantum. et sic differente individuales sunt sensibiles per accidens. Et duobus modis his oppositis sensibilia communia sunt sensibilia per se. Primo quod sunt necessario subiecta in mutationis sensibilibus propriis. Secundo quod sunt sensibilia a sensibus secundum quod sensus et non ut aliquid sensus. Sed tunc posset aliquis dubitare quomodo sensibilia propria sunt sensibilia per se. et vtrum eadem sit causa efficiendi sensibile per se in sensibilibus propriis et communibus. Et quantum ad hoc inveniuntur varii modi dicendi. Sanctus Thomas dicit quod quia sentire consistit in pati et alterari ipsius sensus: illud quod facit differentiam in tali alteratione est sensibile per se: quod autem in tali alteratione nullam differentiam facit esse sensibile per accidens. In alteratione autem sensus dupliciter aliquid potest facere differentiam. Uno modo quantum ad speciem que sensui imprimitur: et sic sensibilia propria faciunt differentiam circa alterationes sensus: quia aliam speciem imprimunt color: et aliam sonus: et ita de alijs. Alio modo potest aliquid facere differentiam circa alterationem sensus non quantum ad speciem sed solum quantum ad modum actionis: et isto modo sensibilia communia faciunt differentiam in alteratione sensus: quoniam aliter alteratur sensus a sensibili proprio secundum quod est in magnitudine maiori vel minori motu vel quiescente vnius figure vel alterius: et ita de alijs. Ex quibus sequitur quod est vna generalis ratio omnibus sensibilibus per se: quare sunt talia. scilicet facere differentiam circa alterationem sensus. licet differat in rationibus spiritualibus sensibilia propria a communibus: ut statim declaratum fuit. Deinde via per se quod solet morderi. Primum quia color coniunctus motui aut nihil imprimitur in visu nisi quod imprimitur sine motu aut etiam imprimitur aliquid aliud.

Si nihil tunc motus nullam facit diversitatem circa talem inmutationem. si aliquid illud non potest esse nisi species motus propria distincta a specie propria coloris et per consequens non solum sensibilia propria diversificant alterationem sensus quantum ad speciem sed etiam sensibilia communia contra positionem. Secundo visus cognoscit colore magnitudinem figuram et motus per cognitiones diversas ut videtur manifestum. sed cognitiones sic diverse non producuntur per vnam speciem ut notum videtur. ergo producuntur per diversas: et per hanc sequitur quod omnia illa sensibilia siue propria siue communia habent species proprias. Et pro isto facit auctoritas Aristotelis infra illo capitulo. Quod autem non sit sensus: ubi loquens de sensibilibus communibus dicit quod omnia hec motum quodam sentimus. Ad hec similia potest responderi. Ad primum dicendo quod color motus eadem speciem imprimunt in sensu quam imprimeret dato quod quiesceret. sed eam imprimunt alio modo: et hoc facit diversitatem circa illam inmutationem. Unde dum color quiescit imprimunt speciem suam continue in eadem parte oculi. sed dum movetur eam imprimunt successive in partibus diversis. et sicut aliter seu secundum alias es sigillat oculum dum coniungitur vni figure. et aliter dum coniungitur alteri. ita de alijs. Ad secundum concedo quod visus diversis cognitionibus cognoscit colorem motum et. sed tamen omnes ille sunt mediante sola specie coloris que deseruit ad omnes illas cognitiones ordine quodam: quod per prius secundum naturam concurrunt ad cognitionem coloris: et per posterius ad cognitionem sensibilibus coniungitur coloris. Ad auctoritatem Aristotelis concedo quod sensibilia communia cognoscunt motum

facto in sensu. sed ille non fit a sensibilibus communibus per suas species: sed fit per speciem sensibilibus propriam cui coniunguntur. Egidius autem tenet quod non solum sensibilia propria agunt in sensum. sed etiam sensibilia communia quoniam sunt propria materia sensibilibus propriis: et propria materia coagit cum sua forma: licet actio sit principaliter a forma: et secundario a materia. sed tamen sensibilia communia non producunt proprias species: quod non habent: sed illas easdem producunt quas producunt sensibilia propria quibus vniuntur modo iam dicto. et hoc nititur declarare per rationes quas pro nunc brevitatis causa relinquo et sic omne quod est productum in specie sensibilibus in organo sensus est sensibile per se. et hoc faciunt tamen sensibilia propria quod communia. licet differenter. Albericus autem quem Johannes de Bandauo isquiritur vel videtur quod omne sensibile per se sit productum proprie speciei in organo sensus: et quod ex hoc dicatur sensibile per se cui non puto ex toto esse assentiendum quod non video quam speciem habeat motus: cum de ipso non sit simul nisi mutatum esse quod est indiuisibile: et de quiete quod est motus proprio ipsimet assentit ab ipsa veritate coacti quod propria speciem non habent. Numerus et qui ex vniuntibus in diuisibilibus est compositus specie propria multiplicare non poterit: quare magis tutum apparet prima vel secundam positionem imitari quam istam: nisi quis auctoritati tanti viri minus assiceretur. Commentator vero comento. xliij. visus est tenuisse vnam esse causam omnibus sensibilibus per se que sunt talia alia a predictis. scilicet quod sunt sensibilia a sensibus secundum quod sunt sensus et non secundum quod sunt aliquid sensus: quod tamen indifferenter intelligi habet de sensibilibus communibus et propriis: quoniam sensibilia communia a sensibus particularibus secundum quod sunt sensus coiter et per naturam generis sensus: ut supra expositum fuit. sed sensibilia sunt sensibilia a sensibus particularibus: secundum quod sunt sensus particularis et per naturam speciei sensus: ut color est sensibile a visu ut visus et non solum a visu hominis. sed etiam equi et canis: et ita de alijs: et sic se habet sonus respectu auditus: et pariter dicendum in alijs. Et hoc etiam voluit commentator comento. lxxv. dum dicit. Et etiam sensibilia communia ut declarabitur sunt propria sensui communi. scilicet sensui vniuersali supra: quoadmodum ista. scilicet sensibilia propria sunt propria vnicuique sensui. His habens respondet ad rationes ante oppositam factas. Ad prima concedo quod illud quod est sensibile per aliquid formaliter non est sensibile per se. sed sensibile esse non est huiusmodi cum secundum naturam suam sit sensibile: tamen sentitur per aliud effectiue. scilicet per speciem sensibilibus propriam secum coniunctam que primo ordine nature facit coniunctionem sensibilibus propriam et secundario sensibilibus communibus. Ideo sensibilia propria sunt primo sensibilia in fine comento. lxxv. Ad secundam patet quod sensibilia communia sunt sensibilia per se secundo: et negatur consequentia cum inferatur quod essent eadem essentialiter cum sensibilibus propriis: que sunt sensibilia per se primo: quoniam sensibilia propria sunt primo sensibilia primitate principitatis: non tamen sunt primo sensibilia primitate coitatis: quod tamen requireret si illa prima deberet valere. Et si queratur quod est obiectum primo sensibile primitate coitatis. Respondetur quod illud non habet vnum simplex nomen sed potest circumscribi: quod est forma per se nata diuersificare alterationes sensus: et tunc concedo quod sensibile esse est essentialiter idem quod forma per se nata etc. Ad tertiam negatur quod omne sensibile per se sit productum proprie speciei in sensu: sed sufficit quod producat speciem vel diuersificet per actionem eius in sensu: quod de sensibili per accidens non contingit. Ad quartam negatur maior si omnia similitudo intelligat: quoniam cause ex quibus aliquid dicitur per se sensibile competunt quieti: et tamen tenebre vel silentio: ut patet ex dictis.

Secundus

Uius quidem est visus: hoc est visibile: visibile autem est color quidem. et quod vere est dicere. inominatus autem existit ens: manifestum autem erit ingredientibus maxie visibile. n. est color. hoc autem est in eo quod secundum se visibile. secundum se autem non ratione: sed quoniam in seipso habet causam essendi visibile.

¶ Istud est tertium capitulum quarti tractatus in quo Aristoteles determinat de visibili et visu et continet duas partes: in quibus prima determinat de colore et de his que requirunt ad hunc quod videatur. In secunda determinat de visibilibus inominatis: ibi Non omnia autem. Prima pars diuiditur in tres. In prima Aristoteles determinat de colore. In secunda de dyaphano. In tertia de lumine: ibi secunda. Est igitur aliquid dyaphanum. ibi tertia. Lumen autem. Prima in duas quod in prima ostendit quid est visibile. In secunda quid est color: ut est visibilis: ibi Quis. n. color. De prima dicit quod visibile est illud cuius tanquam proprii obiecti est visus. Visibile autem est color: et aliud inominatus: de quo manifestum erit posterius. Color enim est visibilis ex eo quod est visibilis secundum se non quod visibilitas sit in diffinitione eius: sed quoniam color habet in se causam visibilitatis. In intelligendum primo secundum cometatores cometo. lxxvj. quod visibilium quoddam est color: et quoddam est sibi simile: quod est ex rebus que videntur in obscuro: et tale non habet nomen eorum et color: nec habet nomen simplex eorum omnibus talibus. sed appellatur nomine composito: quod est sicut genus eorum: et dicunt illa que videntur in obscuro: et non in lumine: ut est que lita visibilis: que est in testa conche marie ericcata. et alia huiusmodi. Ex quo sequitur quod multiplicia sunt propria visus obiecta non prima. Unum quidem quod tantum videtur in lumine. ut color. et aliud quod tantum videtur in obscuro. ut qualitas visibilis qua in nocte quereus putrida: noctiluca. et reliqua huiusmodi lucere videntur. Aliud autem est quod tantum in obscuro: quod in lumine visu comprehenditur. ut lux in corpore lucido existens. Et ex hoc ulterius sequitur quod illa que visibilia inominata appellantur non per candorem qualitatem numero. sed per diuersas in lumine colorata apparent et in obscuro lucentia. vtrumque autem illa qualitas per quam visibilia inominata in obscuro lucere videntur. sit lux opacata minus tamen quam in corpore colorato: nec ita pura sicut in sole vel igne: aut sit qualitas secunda diffinitione in specie non tamen a colore. sed etiam a luce vel lumine. bona est speculatio de qua infra tangebimus. Intelligendo secundum cometatores quod ista propositio color est visibilis est per se non quidem in primo modo dicendi per se. in quo predicatur est de essentia subiecti diffinitione ipsum. sed in secundo modo in quo subiectus ponitur in diffinitione predicati: quoniam color est causa seu includit causas visibilitatis sicut subiectus sue proprie passionis.

¶ Omnis. n. color: mouens est eius quod secundum actum dyaphani: et hec est ipsius natura. Unde quidem non est visibile sine lumine. sed omnis cuiuslibet color in lumine visibile. Propter quod de lumine primo dicendum est.

¶ Ostendit quid est color: ut est visibilis: dicens quod omnis color est motus dyaphani secundum actum. i. actualiter illuminati: et hec est eius natura: propter quod non est visibilis color absque lumine. sed omnis cuiuscumque sit color tamen in lumine potest videri: quare de lumine est primo dicitur. i. prius quam de visibili inominato. Intelligendum quod cometatorum comento. lxxvij. mouet dubitationem super hoc quod dicit Aristoteles. quod color non est visibilis absque lumine que est quod aut per illud Aristoteles. vult quod colores in obscuro sunt in

actu: et quod si lux requiritur in videndo eos: hoc non est nisi si propter medium: ut dyaphanum in potentia fiat dyaphanum in actu: aut vult quod lux sit necessaria in videndo colores propter duo. scilicet. ut color sit qui in obscuro sunt in potentia fiant in actu: et ut dyaphanum in potentia fiat dyaphanum in actu. ¶ De ergo est questio vtrumque lux sit necessaria in videndo colores solum propter medium: ut per lumen disponatur ad recipiendum speciem coloris: aut sit necessaria non solum propter illud. sed etiam ut colores qui in obscuro sunt solum in potentia ad mouendum deducantur ad actum per formam aliquam a luce receptam.

Ad hanc dubitationem ponit cometator opinionem Auenpace qui dicit quod lux non requiritur ad visionem coloris: ut dyaphanum in potentia fiat in actu pro receptione coloris seu specierum eius. sed ut colores qui in obscuro sunt in potentia fiant in actu modo premisso. Et quod non sit necesse esse actu illuminatum dyaphanum. ut a colore moueatur Auenpace sic arguebat. Quis illuminatio est aliquid color: cui color non sit nisi admixtio corporis lucidi cum corpore dyaphano. sed nihil recipit colorem sed quod habet colorem: quod nihil recipit aliquid nisi sed quod caret illo. ergo dyaphanum non recipit colorem sed quod est actu illuminatum. et per hunc non est necesse ipsum esse illuminatum ut moueat a colore. Et cum dicit Aristoteles. quod color est motus dyaphani secundum actum. non exponebat Auenpace. i. actualiter illuminatum. sed quod color est motus dyaphani de potentia ad actum. Deinde arguit cometator improbandum Auenpace quantum ad duo. Nam primo dicebat quod dyaphanum illuminatum non mouetur a colore: postea assererat quod lux tribuit colorum formam per quam mouet. Contra primum arguit per rationes Alexandri. Videmus. n. quod multoties parietes et terra colorantur colore plantarum apud transitum nubium super eas: quod esse non possit nisi aer medius tali colore coloraretur cum non fiat actio in distans nisi per medium. sed aer pro tunc est actu illuminatus. ergo et. Et respondendo ad argumentum Auenpace cuius dicit quod recipies a colorem deesse absque colore: quod recipies debet esse denudatum a natura recepti. hoc concedatur: imo hec propositio est per se manifesta. quod nihil recipit se aut est causa alicuius in recipiendo ipso: et ea videtur Aristoteles. tamen in receptione spirituali quam materialis. recipiens enim ut recipies non habet aliquid de specie recepti. Et si in recipiente aliquo inuenitur aliquid de specie recepti: illud non erit causa illius receptionis: vnde remissa caliditas non est causa receptionis caliditatis intensioris in proprio subiecto. Sed cum dicit Auenpace quod illuminatio est aliquid color: hoc negat cometator. d. quod licet color causetur a corpore lucido: tamen differt ab eo essentia et diffinitione. Color. n. est vltimum dyaphani terminatum. i. comixtum cum opaco terrestri. Unde ex comixtione lucidi ignei cum dyaphano aereo vel aqueo et opaco terrestri duz elementa veniunt ad mixturam color causat. in cuius productione lux se habet tanquam formale: et dyaphanitas opacitati permixta velud materiale: propter quod colorata corpora sunt visus terminatiua. Ideo color dicitur esse vltimum non quod tamen sit in extremo dyaphani terminatum. sed quod tamen in extremo videtur et mouet. lux autem est complementum dyaphani non terminatum. i. non comixtum cum opaco terrestri. Et hic non diffinguit cometator lumen a luce. sed lumen luxem appellat quod dicitur complementum dyaphani non terminatum: quia secundum omnem partem tamen centrale quam extremalem mouet et potest videri. lux autem si fuerit in corpore spisse substantie terminat visum: ut patet in luce solari. sed si fuerit in corpore raro: visum non terminat: ut patet de luce ignis in propria sphaera. Vtrum autem lux et lumen essentialiter differant: post apparebit. Patet igitur quod licet recipies colorem deesse denudatum a colore non tamen esse denudatum a lumine. sed magis oportet ipsum lumen habere. Contra secundum

arguit comentator: *Mā* *Az.* accipit pro prin^o q^o color ē visibilis p se: et q^o hec propositio color est visibilis ē ppositio essentialis in qua subiectū est cā predicti: sicut dicens q^o homo nō est visibilis: non qd̄ predicatū fit causa subiecti sicut in illa homo ē rationalis. Et ex hoc sequit^r q^o lux nihil tribuit colori: per qd̄ moueat et sentiatur: qm̄ si ita esset tunc comparatio visibilitatis ad colorem nō esset prima et essentialis, sed secūda et accidentalis. s. mediantē hitu sibi dato a luce ei aduentitio et accidentali: p̄ns falsum: et cōtra *Az.* vt pax antefuit ostensum. et hoc voluit *Az.* cum dixit colores nō esse visibiles absq^z lumine. s. q^o lumē requiritur ad disponendum susceptiuū coloris: sed non vt faciat colores in actu: cum ipsi de se sint visibiles. Vnde cum *Az.* cōparauit lucem intellectui agentis: et colores vniuersalibus in potentia: dum dixit q^o ita se h̄z intellect^o agens ad vniuersalia sicut lux ad colores. It̄d̄ exemplum non est simile cō et acceptam ē large similitudo: qm̄ exemplorū non requiritur verificatio sed manifestatio

Et in hoc est similitudo q^o sicut vniuersale in potentia sine phantasia non mouet intellectū possibilem absq^z p̄sentia intellectus agentis: sic color non mouet dyaphanū absq^z presentia lucis. sed in alio ē dissimilitudo: quoniam intellectus agens facit vniuersalia actu intelligibilia de potentia intelligibilibus: vt ostendetur in tertio. Lux autem nō facit colores actu visibiles ex potentia visibilibus vt fuit ostensum. Sed circa dicta comentatoris dubitatur q^o videtur q^o lux sit necessario ad videndū colores propter ipsos colores et nō propter medium: qd̄ probatur p̄ signum: quoniam si color in obscuro ponatur et oculus in lumine non videbitur color. Si autem e contra oculus sit in obscuro et color in lumine: tunc videbitur color quod esse nō potest nisi q^o est necessariū non propter medium s^z propter colores. Huic respondet tenendo comentatorem: q^o causa illius diuersitatis non ē illa que tangitur in argumēto. s^z causa est q^o species immediate seu de p̄rio a forma materiali decisa participat multū de materialitate ideo non potest recipi nisi in medio multum illuminato.

Illa autem que mediate et a remotis multiplicatur est ultimum spiritualis cum spiritualior forma producat^r a minus materiali q^z a magis materiali: quā recipi potest in medio minus illuminato. Si ergo color sit in obscuro non potest suam speciem in illo producere quia color nō fit in actu. sed solum ex medijs in dispositione: quare nec speciem multiplicabit in medium distans illuminatū in quo ponitur oculus cum distans non agat in distans nisi agendo in inter medium. Sed si color ponatur in medio illuminato in eo suam speciem cābit: et illa multiplicabit aliam speciem ea spiritualiorē minorē indigentem medijs illuminatione in medium remissius illuminatū: et sic p̄ter vsq^z ad oculum: quare tunc videbit color.

¶ Est igitur aliquid dyaphanū. Dyaphanū autē dico: qd̄ est quide^z visibile: non autē fm̄ se visibile: vt si simpliciter est dicere. s^z propter extraneū colorem: huiusmodi autē est aer et aqua: et multa solidorū: non. n. fm̄ q^o aqua: neq^z secūdu^z q^o aer dyaphanū est. s^z qm̄ est natura eade^z in his vtrūq^z: et imperpetuo superius corpore.

¶ Determinat de dyaphano. d. dyaphanum esse illud qd̄ est visibile non per se et fm̄ propriū colorem. sed per accidens et p̄ colorem extraneū: huiusmodi autem sunt aer et aqua et plura de numero corporū: sicut cristallum et vitrum: et reliqua huiusmodi. Vn̄ aqua non est dyaphana fm̄ q^o est aqua: neq^z aer scādū q^o aer. sed hec omnia sunt dyaphana per quandam naturam cōm in istis repletam: et in corpore supercelesti. Intelligendum q^o corp^o dyaphanum: siue perspicuum est corpus quod ē luminis

receptiuum. Et alium quoddā est p̄uium siue trāsparens non terminās visum vt aer vel aqua. quoddāz autem est non transparens terminans visū: vt si fuerit lucidum et spisse substantie: aut coloratū: vt vitrum viride vel azurinum. *Az.* autē hic loquitur de dyaphāo p̄mo sumpto qd̄ est propriū mediū videndi. et non de dyaphano secundo modo dicto. Et sicut cometator comento. lxxv. dū dicit q^o dyaphanum innatū est recipere colores: tūz nullo modo propriū habeat in se: et hoc intelligi d^z realiter vel intentionaliter. Intelligendū secundo fm̄ Alber. q^o corpa supercelestia: vt ignis aer aqua: sunt dyaphana p̄ quandā naturā cōm innominatam in illis repletam: q^o non est pure vniuoca nec pure equiuoca. sed fm̄ prius et posterius dicta. per prius. n. dicitur de supercelestibus: tanq^z de causa et posterius de inferioribus tanq^z de causa satis. Ideo dicit comentator in de substantia orbis. q^o quicq^d est hic et ibi est quasi equiuoc.

¶ Amen autē est huiusmodi act^o dyaphani fm̄ q^o diaphani potentia autē in quo hec est et tenebra lumē autem: vt color est dyaphani: secūdu^z q^o actu dyaphanum ab igne aut huiusmodi: vt q^o sursum corpus. Et. n. hic aliquid inest vnum: et idem.

¶ Determinat de lumine. Et diuiditur in duas partes quia p̄io ostendit quid sit lumē. Secundo remouet quasdam falsas opiniones de ipso: ibi Quid igitur est dyaphanū

De prima dicit q^o lumē est actus dyaphani fm̄ qd̄ est dyaphanū. s. actu. Vn̄ dyaphanū in potentia est illud in quo est hoc. s. dyaphanitas et tenebra: lumē autem est vt color dyaphani: qd̄ est, fm̄ actum. i. actu illuminatum ab igne aut corpore supercelesti: quibus inest luciditas per vnam naturam illis cōcatam. Intelligendū p̄mo secūdu^z comentatorem comento. lxx. q^o dyaphanū aliquādo est in actu: aliquando est in potentia: tunc est in actu quando est actu illuminatum: quod lumē est quasi forma respectu dyaphanitatis: et dyaphanitas quasi materia. Tūc est in potentia quādo illa natura cōis dyaphanitatis ē cū obscuritate: tūc. n. est priuata luce et est in potētia ad ipsūz sicut materia dicitur esse in actu per formas dum eam h̄z et in potentia ad ipsas anteq^z habeat cam. Vnde lumē est sicut color dyaphani sicut. n. color est actus dyaphani terminati. ita lux vel lumē est actus dyaphani non terminati. Intelligendū s^o. secūdu^z comentatorem eodem comēto: q^o natura dyaphanitatis: que ē i corpore celesti semper associat et qd̄ facit eā i actu. s. illuminatā. It̄d̄ nunq^z iuenitur celū dyaphanū i potētia sicut cōtingit de corporibus q^o sunt hic inferi: q^o quāz sunt illuminata et quāz nō. q^o lucidū quāz ē eis p̄ns: et quāz nō. s^z illa natura celestis semper ē illuminata: quod lucidū sp̄ ē ei p̄ns. Intelligendū tertio. q^o p̄ui celi quāda sūt dyaphāe vt orbes: et quāda lucide: vt sūt stelle q^o sūt p̄es dēhorēs orbū suorū. Sic ergo ē vna nā cōis: p̄ quā orbes celestes aer et aq^z dyaphana dicūt: ita ē vna natura cōis: p̄ quā p̄es stellate et ignis luciditate p̄cipat seu lucida noiant. Vn̄ autē stelle alie a sole p̄p̄ia habeāt lucē: aut oēs lumē a sole recipiāt n̄ hic s^z alibi h̄z igni.

¶ Quidē igitur dyaphanū: Et quid lumē dictum est: q^o neq^z ignis est: neq^z oīo corpus neq^z defluxus corporis illius: esset. n. vt q^o aliquod corpus: et sic si ignis aut huiusmodi alicuius p̄ntia i dyaphano: neq^z. n. possibile duo corpora in eode^z eē. Videtur autē lumē contrarium esse tenebre: est autēz tenebra priuatio huius hitus ex dyaphano: quare palam q^o huius p̄ntia lumē est.

¶ Remouet falsas opiniones de lumine. Et priet duas p̄te q^o p̄ facit h̄: s^o assignat cāz cuiusdā dicitur sapi^o: ibi Est autē

Secundus

coloris. **P**ria i duas: s; q; duas rōes fa c ad iprobatiōz il
laz opinionū: i; i; fa. Et n̄ r̄te Empedocles. De pria
adducit rōes prias 3 tres opioes añq; 8 lumie i qb' erra
bāt. pria fuit q̄rūcā q; ponebāt tres spēs ignis. f. carbonē
flāmā z lum̄. Secūda fuit Empedoclis ponē: lumē eē
corp' p̄otētiuz de celo ad terrā. Tertia fuit Democriti di
centis lumen esse quasdam decisiones corpōz athomaliuz
defluentium a corpore lucido. Ad quālibet autem hāz
opinionū sequebatur lumen esse corpus: ideo contra oēs
pbat A. x. q; lumen non sit corpus dupliciter. Et primo
se continuando ad p̄cedentia dicit qd̄ dictū est quid sit dia
phanum: z qd̄ sit lumen. Sed nūc probatur q; lumen non
est ignis neq; oīno corpus neq; defluxus corpis arguen
do sic. Si lumen esset ignis vel corpus aut deflux' corpō
pōis lumen esset corpus. sed ipossibile est lumen eē corp'
ergo r̄c. patet p̄na cū maiori ex dictis. z probatur minor
q; si lum̄ eēt corp' cū lum̄ sit isit' cū corp' diaphāo tūc duo
corpōra essent simul s̄m p̄ncrationē. p̄ns est ipossibile. q;
illud ex quo sequit' qd̄ est lumen eē corpus. Quod autem
lumen sit simul cū corpore diaphano: p̄batur. q; lumen ē
actus z forma siue habitus in corpore diaphano: mō for/
ma est simul cum eo cuius est forma. Et q; lumen sit for/
ma ipsius diaphani: p̄batur. quia tenebra z lumen oppo/
nūt p̄uatiue. sed tenebra habet fieri circa diaphanum
cū sit p̄uatio luminis in diaphano. ergo z lumen habet fie
ri in diaphano z recipit tanquā habitus eius. z patet p̄na
quia p̄uatiue opposita habent fieri circa idem.

Et non recte Empedocles. nā si aliquis aliū
sic dicit q; feratur lumen z extēdatur in medio ter
re: z continētis. Nos autem lateat. hoc enim est z
extra eam que in ratione veritatē: z extra ea que vi
dent. In paruo enī spacio lateret nos. Ab oriente
aut in occidentē lateret magna quidē est questio

Ponit secundā rōnem p̄bantiem q; lumen nō sit cor/
pus dicens q; nō recte dixit Empedocles: neq; aliq; ali'
si dixit sicut ipse. f. q; lumen sit corpus: z q; per aduentum
solis supra emisperiū nost' feratur lumen. i. localiter mo
ueat z extēdatur in spacio medio inter terram z cōtinēs
corp' siue celū. nāz ubi sic esset tūc oīs illuminatio eēt mo
tus localis: aut saltem nō fieret absq; motu locali. sed oīs
motus localis fit in tpe. ergo oīs illuminatio fieret in tem
pore. p̄ns falsum quia illuminatio fit subito z instanti siue
lumis multiplicatio fit subito z in instātū: vt p̄z ad sensum
Et q; Empedocles ad hanc rationē respondebat: conce/
dendo q; oīs illuminatio sit in tpe: sed tamen multoties la
tet non p̄pter motus velocitatē seu t̄pis breuitatem. Hāc
responsionē remouet A. x. di. q; hoc ē extra eam veritatē
que est in rōne z extra illud: qd̄ apparet ad sensum. q; q;
successio motus facti in puo spacio p̄pter eius velocitatēz
aut paruitatē t̄pis ipsam mensurantis nos lateat hoc pos/
sibile est. sed q; successio motus facti p̄ maximū spaciū: vt
est ab oriente in occidentē nos lateat p̄pter causam affig/
natam. Est quidem multum magna questio seu dubitatio
z potius ipossibile. Intelligendum q; lumen multi/
plicari in tempore z successiue. z hos nos lateret est extra
sensum: quia ad sensum apparet oppositum. Est etiam ex
tra veritatē que ē in ratione. quia z si illud accidere pos/
set dum illuminatio fieret per spacium breue. non tamen
lateret dum fieret per maximum spacium: vt est ab oīen/
te in occidentē sicut est in soni multiplicatione. nāz quia so
nus successiue producit licet dum multiplicatur per spa
cium paruum videatur subito multiplicari. dum tamē ad
longum auditur distantiam apparet successiue multiplica
ri. Dūc si quis a longe percussit arbozem plures z fa
ciat sonum: citius videbitur ictus secundus q; primus so
nus audiat' z ex hoc euidenter apparet generationē so

ni fieri successiue. Ita in proposito esset de lumine si eius
multiplicatio fieret successiue. Ex q;bus p̄z Empedocle in
duobus errasse. primo in hoc qd̄ dixit lumen esse corpus
secundo in hoc qd̄ dixit lumis multiplicationem in t̄pe
fieri.

Est autem in coloris susceptuum q; sine colore:
soni autem absolum: sine colore autem absolum:
sine colore autem diaphanum. z inuisibile autēz qd̄
vir videtur: vt qd̄ tenebrosū est: huiusmōi autē dia
phanum quidem est: non quum sit actu diaphanuz
sed cum potentia. Eadem enī natura quandoque
quidem tenebra: quandoque autem lumen est.

Assignat causam cuiusdam dicti superius ubi dixerat
q; color est motiuz diaphani s̄m actum dicēs q; suscepti
uum coloris est quod est sine colore: z susceptiuum soni ē
quod est sine sono. quia ergo diaphanuz est de se sine colo
re: ideo non potest recipere omnem colorem z est inuisibi
le per se per proprium colorem: ex quo non habet aut vir
videtur id est p̄ accidens: vt tenebrosū z sicut p̄uatio.
Et diaphanum non est visibile per accidens, vt p̄uatio:
dum est in actu per lumen quia tūc habet habitum p̄ quez
videtur: sed dum est diaphanum in potentia seu tenebro
sum. vnde eadem natura est quandoq; tenebra id est p̄
uata lumine: z quandoq; lumen id est habens habitum lu
minis: vt diaphanitas aeris vel alterius talis. Intelli
gendū q; aliquid potest dici visibile per accidens dupli
citer. Vno modo quia non videtur per proprium z natu
ralem eius colorem: sed extraneum z aduenticiū. z sicut
rit superius A. x. diaphanum illuminatum esse inuisibile
per se: z esse visibile solum per accidens. Secūdo modo
aliquid dicitur visibile per accidens quia est p̄uatiue op/
positum alicui visibili proprio quod est visibile per se: sic
meditum actu illuminatum non est visibile per accidens.
sed dum est tenebrosū z diaphanum in potentia. Vnd
idem sensus habet cognoscere habitum z p̄uatiōnem si/
bi oppositam: vt auditus est soni z silentij. soni per se z si/
lentij per accidens. Per auditum enim iudicamus sonū
dum auditus ab eo actualiter immutatur. silentium vō dūz
non immutatur ab eo. Et similiter est de visu quod per/
cipit lumen dum ab eo mouetur. Iudicat autem tenebraz
dum a lumine non immutatur stantibus alijs ad hoc requi
sitis: z sic visus comprehendit lumen per se: tenebram aut
per accidens. Vtrum autem tales p̄uatiōnes solo sensu
exteriori cognoscantur aut concurrente sensu interiori in/
fra ostendetur ubi de isto loco tractabitur. Intelligēdū
secūdo s̄m p̄m. comento. lxxj. q; natura diaphanitatis in
corpōibus generabilibus z corruptibilibus recipi vtrā/
que dispositionem: sic q; aliquando inuenitur obscura: z
aliquando illuminata. z huiusmodi natura in corpōibus
celestibus semper est illuminata: z nunquā recipit obscu
ritatem: Et si quis obijciat de luna que tempore edyppia
obscuratur z magis z minus illuminatur s̄m diuersitatē
firuū eius ad solem. Ad hoc dupl'r respōdet comentator
Primo q; si teneamus q; luna sit pure diaphana z nō lu
cida illud quod dictum est habet veritatē de omnib' cor
pōibus celestibus p̄ter q; de luna: ita q; oportet excipere
lunam. Secūdo rīdet q; illud qd̄ dictū ē dz illigi solū
de diaphanis p̄ris nō hñtib' luciditatē. Luna autē forte ē
ex illis duab' naturis i. diaphanitatis z luciditatis. z loq;
p̄m. dubitative p̄ duas opiones: luna p̄ma ponit q; nul
lū corpus celeste habet p̄riā lucē nisi sol. z q; c̄ia alia sūt
pure diaphana z a sole lumē recipiētia. z hūc deseruit res
ponso p̄ma. Alia ponit q; astra hñt lucē p̄riā: tñ remis/
saz nō bene p̄ceptibile sensu. z q; amplius lumen recipiūt
a sole per quod manifeste videntur: z hūc adberet r̄sio

secunda: quoniam tunc luna haberet naturam lucidi ratio-
ne proprie lucis et diaphani prout a sole illuminaretur.
et propter defectum huius luminis in toto vel parte fieret
eius obscuratio aut in lumine diminutio proprie presen-
tiam. *¶* Pro ipsius fieret lune totalis vel maior illuminatio.
¶ Dubitatur utrum lumen sit corpus. Arguitur quod sic. *¶* Pri-
mo: omne quod mouetur localiter est corpus. *¶* Physicorum
sed lumen mouetur localiter descendendo a sole ad nos:
dum sol ascendit supra emisserit nostrum: ut patet ad sensum
ergo etc. Secundo omne quod figuratur est corpus: cum si-
gyratio non inueniatur nisi in corpore. sed lumen figuratur
ut patet per quintam propositionem perspective. Incidentias radio-
sas per angularia foramina transeunt in obiectis corporibus
rotundari etc. ergo etc. Tertio omne quod generat corpus: est cor-
pus cum effectus debeat sue cause proportionari. sed lumen ge-
nerat corpus: ut patet in speculis concavis combustionibus a quibus
lumen reflexum ad aliquod facit combustibile gene-
rat ignem. quare etc. Quarto omne quod refrangit et refle-
ctitur est corpus: cum iste sint corporis proprietates. sed lumen
est huiusmodi ut patet tertio methauro et per perspective. er-
go etc. Ad oppositum est Alexander in textu. *¶* Hic primo viden-
dum est quid sit lux: lumen: et color. et qualiter differunt. Se-
cundo est respondendum ad questionem. *¶* Pro primo dicen-
dum quod lux est qualitas visus proprie immutata existens in cor-
pore lucido non dependens ab alio in fieri et conservari. et si
fuerit pura: eius subiectum non habet cum opaco terrestri com-
mixture: ut est qualitas visibilis aut solis aut ignis. Lu-
men autem est qualitas a luce decisa: et in diaphano multipli-
cata: quod de se lucem non habet neque colorem notabilis intem-
sionis: ut in aere aut alio huiusmodi lucido in fieri et con-
servari dependens. color autem est qualitas secunda mixtu-
onem consequens elementorum et actionem et passionem quali-
tatum primarum et debitam commixtionem lucidi ignei cum dia-
phano aereo aereo et opaco terrestri: ut superius dicebatur.
Et quo sequitur quod lumen est species lucis representata ab ea
specificiter differens sicut species coloris specificiter differt a co-
lore: quoniam inter species qualitatum sensibilium soli lumini
competit sentiantur. Sequitur ulterius quod color specificiter
differt tam a luce quam a lumine. Unde Alexander describens lumen
dixit quod est actus diaphani: sicut quod est actus diaphani. Et in
de sensu et sensato describendo colorem dicit quod est extremitas
perspicui in corpore terminato. Et primo inquit superius quod lumen
est actus diaphani non imitati. color autem est actus diaphani imitati
et hoc est compositio philosophantium sententia in proposito. Alij
vero aliam opinionem vix habuisse. Nam vult Albertus: quod lux et lumen non differant essentialiter: sed solum quoniam
tum ad modum essendi. Unde sicut cum eadem forma est in
corpore lucido et in medio et organo. sed sicut esse diuersa et
sicut hoc varias recipit denominationes. Dicitur enim lux
ut est in suo principali subiecto ut sole vel igne. et dicitur
lumen ut est recepta in aliquo diaphano non habente de
se lucem: ut aere vel aqua et huiusmodi. Lumen dicitur ra-
dius ut sicut rectum incessum multiplicatur Splendor vero
appellatur ut ab aliquo obstaculo sensibiliter et manifeste
refrangitur: ut a speculo marmoreo vel cretoso et polito:
aut aliquo tali. Et similiter dicit de colore et specie eius quod
non differunt essentialiter. sed quolibet forma per se sensibilis
in corpore sensibilis habet esse materiale siue reale et seipsum
multiplicat vel generat in medio seu organo sensus sicut esse
intentionale vel spirituale. Vult etiam quod color quantum
ad suum formale non sit nisi lumen quod influitur ad extre-
mitatem perspicui siue diaphani terminati. Ideo color non
habet esse formaliter nisi in extremo: ex quo ad profundum
corporis terminati non influitur lumen et in tenebris non
est formaliter color in corpore colorato: sed solum quantum
ad eius materiam que est ex eius mixture calidi frigidi

humidi et siccum. Vbi autem corpus esset perspicuum siue dia-
phanum sicut totum sic quod non sit terminatum per commixtio-
nem opaci terrestris et in profundo recipiat lumen et non tan-
tum in extremo tale corpus illuminatum appellaretur et non pro-
prie coloratum quoniam quandoque ex lumine color causatur
opaco terrestri et non concurrente sed perspicuo ex eius de-
sitate lumen frangente vel reflectente: ut in iride apparet.

Et quibus velle videtur quod lumen et color non differunt
essentialiter: sed solum sicut esse. et similiter color non habet
species contrarias nisi sicut esse. Et per istud videri que scribit
secundo physicorum tractatu. ij. ca. iij. vbi sic dicit. Lux que est
vna in essentia sicut quod est in aere et in corpore termina-
to: et tamen in aere est lumen et in corpore terminato est co-
lor albus vel viridis vel niger sicut diuersitatem corporis
terminati: et in omni corpore terminato est vna essentia lu-
cis: non tamen est vnus color: propter diuersitatem eius esse
quod habet in diuersitate specierum. et propter hoc dicitur Alexander quod
lux est color hypostasis: et hypostasis omnium colorum est vna:
et id quod est formale est in omnibus coloribus vnus. sed
tamen quia recipiens diuersimode recipit esse lucis varia-
tur. et ideo diuersificantur colores: et hoc modo loquendo
vna est essentia formalis contrariorum colorum albi vix et nigri
et propter esse diuersum efficiuntur species contrarie colorum
etc. Egidius autem tenuit in proposito colorem esse lucem
opacitatem extinctam siue obumbratam. et hanc voluit per-
manere in corpore colorato posito in obscuro et esse per to-
tum corpus coloratum et non tantum in extremitate et per va-
riam proportionem lucis ad opacum dixit varias species co-
lorum causari. Unde vbi multum sit de luce et parte de opa-
co resultat albedo: et vbi e converso fuerit. sicut multum de opa-
co et parum de luce resultat nigredo. Vbi autem medio modo
fuerit medius habitus color. et indubie sicut hanc viam color non
differt essentialiter a luce vel lumine. sed accidentaliter tan-
tum: nec habet species essentialiter distinctas sed solum ac-
cidentaliter: ut ex dictis est manifestum. Pro secundo
autem ista conclusio teneatur quod lumen non est corpus et pos-
set probari rationibus positis ab Alexander in littera que dimitunt
ex quo superius habite sunt. vna tamen alia adducat que
est talis. Si lumen esset corpus aut de genere substantie:
aut de genere quantitatis per sufficientem diuisionem. non
de genere substantie: quia tunc substantia esset per se sensi-
bilis cum lumen sit per se visibile. *¶* Non falsum et contra Alexander
supra. Nec enim est corpus de genere quantitatis: quoniam
tunc omnia corpora naturalia essent illuminata cum omnia
habebant in se quantitatem corpoream. *¶* Non falsum quoniam
tunc aer existens in camera obscurissima esset illuminatus:
quod implicat contradictionem. Ad rationes. Ad pri-
mam cum dicitur quod omne quod mouetur localiter est cor-
pus. Conceditur si mouetur per se. sed negatur quod lumen
mouetur localiter a sole ad nos quando sol oritur: quia
tunc accidens transiret de subiecto in subiectum. Unde
imaginari debemus quod lux que est in sole generat lumen in
corpore sibi contiguo: et sic consequenter vsque ad terram
et talis luminis multiplicatio vnus ex altero fit subito quoniam
tum est ex parte luminis cum lumini nihil sit contrarium:
et non successiue neque per motum localem. Et dico notan-
ter quantum est ex parte luminis: quia licet lumen sit ex sui
natura subito multiplicabitur: et aliquando subito ad cer-
tam distantiam multiplicetur: sicut si luminosum sit in cen-
tro duarum parasidum sicut circumferentias se contingen-
tium: quarum vna incipit ab altera superleuari eque di-
stanter: tamen contingit ipsum successiue multiplicari pro-
pter varias causas: ut quia luminosum successiue presen-
tatur medio illuminabili: aut quia obstaculum successiue
remouetur: aut quia medium successiue subtiliatur: si-
ue disponitur ad eius receptionem. Et ita de alijs.

Secundus

ideo concedere habemus qd qd cito aliqua pars solis est supra orizonte nostrum tam cito totum medium illuminat: quod sufficit illuminare: hanc postea per ascensum partis maioris fiat illuminatio maior: ad distantiam maiorem. Unde aliud est lumen successive multiplicari et successive intendi, et stat lumen subito multiplicari et successive intendi, et hoc voluit Aristoteles contra Empedoclem. Ad secundam cum dicitur quod omne quod figurat est corpus vix est si per se figurat, ubi autem figurat per accidens illud non est, lumen autem per accidens figurat, aliquando secundum figuracionem lucidi ipsum multiplicantis, vnde luminosis sphericum impedimento deducto producit lumen secundum figuram sphericam. Aliquando figurat secundum figuracionem subiecti: in quo recipitur quia omne accidens extensum ad extensionem subiecti si cur est lumen figurat secundum figuracionem ipsius. Aliquando vero figurat secundum figuram loci per quam transit: quare radii transiens per foramen triangulare si in parua distantia post foramen ab obstaculo reflectat inciditiam triangularem causabit: quoniam si a remotis talis fuerit reflectio incidetiam causaret rotunda: et eo maior quo remotius fiet per foramen. Eadem vero sam horum vide a spectatis quia non primum ad hunc locum.

Ad tertiam cum dicitur quod omne quod generat corpus: est corpus, conceditur si est generans principale: aliter non operaretur, lumen autem non concurrat ad generationem ignis vel alterius corporis tanquam agens principale: quia illud non est corpus luminosum: sed solum ut agens instrumentale. Ad quartam cum dicitur quod frangi et reflecti non competunt nisi corpori, vix est proprie: tamen metaphorice et similitudine dicuntur competere alteri a corpore, et sic competunt luminum, nam corpus dicitur frangi quoniam in plures partes dividitur, radius autem transiens per media diuersa in raritate et densitate non est diuisus in partes, dicitur tamen frangi a spectatis quia non seruat rectum ioculum sed aut diuertit a perpendiculari aut ad ipsam se conuertit per quod reflexiores aut minores indicant quod si viderent per medium vniuersum: quare denarius positus in vase pleno aqua maius apparet, sicut si corpus velociter motum inueniat obstaculum quia idem corpus numero quod mouebatur ad obstaculum appropinquando postea remouetur plus elongando, sed dum reflectitur radius ab obstaculo non est idem radius numero incidens versus obstaculum et reflexus ab eo, sed est alius numero hanc generationis a priori. De his tamen alibi habenda est speculatio.

Non omnia autem visibilia sunt in lumine: sed solum vniuersumque proprius color. Que dam enim in lumine quidem non videntur in tenebra autem faciunt sensum: ut que ignea videntur et lucentia, non autem notata sunt vno nomine ut quercus putride: cornu: capita piscium: et oculi. Sed nulli eorum videtur proprius color, propter quam causam hec videntur alia ratio.

Hic determinat de visibilibus innotatis, et continet duas partes, quia primo facit quod dictum est, secundo ex dicitur: respondet Democritum: ibi secunda. Non enim bene. Prima iterum in duas: quia primo facit quod dictum est, secundo facit summam eorum que dicta sunt ibi. Nunc autem in tantum. De prima dicit quod non omnia visibilia sunt visibilia in lumine, sed solum vniuersumque proprius color: supple est visibilis in lumine tantum, quedam autem sunt visibilia que non videntur in lumine, in tenebra autem videntur que apparent ignea siue lucentia, et hec non sunt nomina ea vno nomine sicut sunt putredines quercus: cornu: capita quorundam piscium: squame: et oculi, et nullus eorum proprius color videtur in tenebra: propter quam autem causas hec contingat alia ratio est primum ad librum de sensu et sensato, et non hic.

Intelligentiam primo quod ista visibilia quercus putrida cornu etc. dicuntur visibilia innotata quia non habent vnum nomen simplex ipsis adequate conueniens, et ista non sunt colorata tantum ut illa que solum videntur in lumine neque

fulgentia tantum ut sol vel ignis, sed sunt colorata et lucida, et ratione coloris videntur in luce et non in tenebra et ratio lucis videtur in tenebra et non in lumine, ideo habent in se diuersas que litteras visibiles ut superius dicebatur. Et si queratur de causa huius diuersitatis hanc Aristoteles dicit eam ad hunc locum non spectare. Dicit potest quod ratio coloris videntur in luce et non in obscuro sicut cetera colorata: quia color indiget forti luce si dicitur medium inmutare, sed ratione lucis in obscuro videntur, quia lux illa medium sufficit inmutare et organum visus. Non autem videntur in lumine, quia ut dicitur primo cometo, lxxij. In eis est parum de natura lucidi que latet veniente luce maiori, propter eius paucitatem sicut accidit in lucibus primum cum fortibus, vnde maius lumen obfuscet minus, et propterea in die stelle non videntur que tamen videntur in nocte quoniam motus maiores impediunt minores ut in multis potest videri. Intelligentiam secundo secundum Aristoteles, quod natura coloris est a natura lucis et lucidi: quoniam lux est visibilis per se ita quod non indiget alio disponente medium ad receptionem suam arum specierum, sed ipsa medium illuminat et ipsum illuminando in eo suam speciem causat cum lumen sit species lucis, color autem est visibilis mediante luce: quia lux requiritur ad visum coloris ad disponentem medium ut recipiat specie eius.

Nunc autem in tantum manifestum sit: quoniam quod quidem in lumine videtur color est. Unde non videtur sine lumine: hoc enim erat ipsi coloris esse: motuum esse secundum actum diaphani: actus autem diaphani lumen est. Signum autem huius manifestum, si quis enim ponat habens colorem super ipsum visum non videtur. Sed color mouet diaphanum puta aerem, ab hoc autem iam continuo existente mouetur quod sensituum est.

Recolligit determinata dices quod nunc intantum dictum sit quod illud quod videtur in lumine est color, vnde color non videtur absque lumine, et hoc est esse ipsi coloris a naturali, si ipsi esse motuum diaphani secundum actum, actus autem diaphani est lumen, et signum huius, scilicet quod color sit naturaliter motuum diaphani secundum actum: nec aliud possit mouere nisi moueat, diaphanum illuminatum est quia si quis ponat coloratum immediate super visum non videtur, quia inter coloratum et visum non erit medium illuminatum quod a colore moueat, ergo si color debet videri: oportet quod moueat medium illuminatum puta aerem vel aliud tale et medium motum a colore mouebit vtriusque ipsum sensituum siue organum visus cum quo debeat continetur, i. mediationem.

Non enim bene dicit hoc Democritus opinatur si esset vacuum quod medium, prospici vtriusque certe: et si fornicata esset in celo, hoc enim impossibile est, patiente aliquid sensituum sit ipsi videre, ab ipso igitur qui videtur colore impossibile est. Relinquitur autem quod a medio quare necesse est aliquid esse medium. Vacuo autem facto non aliquid certe. Sed omnino nihil videtur, propter quam quidem igitur causam colorem necesse est in lumine videri dictum est. Igitur autem in vtriusque videtur et in tenebra et in lumine et hoc ex necessitate. Diaphanum enim ab hoc lucidum sit.

Hic Aristoteles respondet Democritum, et duo facit. Primo habet secundo ostendit quod sicut in colore et visum oportet esse medium si color debet visum inmutare et quod visibile positum supra visum non facit sensationem: ita est in alijs sensibus ibi. Eadem autem ratio. De prima quod Democritum non habet dicit in hoc quod opinatur quod si esset vacuum in visibile et visum quod ipsum melius videretur: et quod per vacuum videretur fornicata dato quod esset in celo, habet enim est impossibile: quia videre sit ipso visu patiente aliquid a visibili, sed impossibile est visum immediate pati a colore, ergo oportet quod visus immediate patiatur

fenibile
no rat

a medio. et p'his necesse ē aliqđ esse mediū inter visibile
 et visū: qđ nō edū patiat a visibili et agat in visū. Vacuo
 aut existente inter colorē et visum nō agat color in mediū
 neq; mediū in visum. quare tūc nihil oīno videbit. Ad
 pter quā aut causam necesse sit colorē videri in lumine di-
 ctū est supra. Igm s' aut in vtrūq; vī. s. in lumine et in te/
 nebria: et hoc accidit ex necessitate qđ ab igne dyaphanū sit
 lucidū. Intelligēdū pmo fm p'm. comēto. lxxiij. q. ad
 visionē tria necessario cōcurrūt. s. mouens nō motū et illud
 est color. et motū non mouens: et illud ē visus. et mouens
 motum: et illud est mediū inter colorē et visum quod
 mouetur a colore et mouet visum. Ex quo sequitur qđ
 per vacuum nō posset visus videri: qđ vacuum nō posset
 mouere neq; moueri. et idē est intelligēdū in sensatione
 alioz sensuū. vnde p tangens p'm. intelligit mouēs: et per
 tactū intelligit motū. Intelligēdū secūdo qđ p'm. mouet
 dubitationē p' d'x. nā posset aliq; s' putare d'x. velle qđ in
 visione requir' mediū: qđ color distat a visū. et tūc posset sic
 arguere i' visione requir' mediū qđ color distat a visū. qđ si co-
 lor imediate pōeret supra visū posset videri: qđ tūc nō req-
 reret mediū ex quo color nō distaret a visū. Quic res/
 ponderat p'm. qđ d'x. non intēdit pbare qđ visus idiq; me-
 dio: quia color distat a visū. sed intēdit pbare qđ visus nō
 pōt videri colorē distincte si inter vtrūq; sit vacuū. Ad
 quod pbandū accipit qđ nō videt nisi per mediū: et illud
 arguit ex duobus figuris: quozum vnū est qđ color positus
 super oculo non videtur. aliud est qđ color non videtur:
 sine lumine et lumen non est nisi in diaphano. ergo inter
 visū et colorē oportz esse dyaphanū illuminatū. mediū et
 go nō requirit ex pte visus in se: sed ex pte visibilis nō po-
 tētis imutare visū nisi p'us imutet mediū et cā huius infē-
 rius ostēdit. Intelligēdū tertio fm p'm. qđ ignis videt
 in obscuro et in luce abobscuro: qđ congregatū ē in eis vtrūq;
 s. quia facit mediū dyaphanū in actu fm qđ ē lucidus: et mo-
 uet ipm fm qđ ē color in corpore. Mōvnt p'm. qđ in igne sit
 lux et color. sed qđ eius lux supplet vices coloris p' quanto
 imutat dyaphanū illuminatū.

C Eadē autem ratio ē de sono et de odore. nihil
 enī ipsoz tangens sensitivū facit sensum. Sed ab
 odore quidē et sono media mouente: ab hoc autem
 sensitivoz vtrūq;. Cū autem sup ipsum sensitivū
 aliquis apponit odorans aut sonans: neq; vnū sen-
 sum faciet. De tactu autem et gustu habet se simi-
 liter. nō autem videt ppter quā at cām posterius
 erit manifestū. Ad mediū sono quidē aer est. Do-
 ri autē innoīnatū. Cōmunis enī quedā passio est
 ab aere et aqua: sicut dyaphanū coloris. sic est habēti
 odorē quod ē in vtrūq; his. Vident enī animalū
 aquatica habere odoris sensum. sed homo quidē
 et pedibus ambulantiū quecūque respirant ipos-
 sibilis sunt odorare nisi respirantia: Causa autem
 his posterius dicetur.

E ostendit qđ sicut inter visibile et visum oportet esse me-
 diū si visibile debet videri: et qđ color positus sup oculo
 non videt. sic cōingit in sensibilibus alioz sensuū: dicēs
 qđ eadē ratio est de sono et de odore: sicut de colore qđ nullū
 eoz tangēs sensitivū facit sensū. sed ab odore et sono prio
 mouetur media et a medijs motis postea mouent' sensitia
 sed cū super sensitivū ponatur odor aut sonus nulla fiet sē-
 satio. et similiter ē in tactu et in gustu h' nō videat et causa
 ppter quam non ita videtur de tactu et gustu erit posteri'
 manifesta in capitulis suis. Ad mediū autem sono ē aer. sed
 mediū odorē ē inoīnatum et est quedā natura cōmunis aeri

et aque rōne cuius amīo sunt media odorū: sicut dyaphan-
 tas est natura cōis pluribus corporibus que sūt media ipi
 colorū. et qđ non solū aer sed etiā aqua sit mediū odorū: pbat
 d'x. quia nō solū aīalia que sūt in acre odorāt: sed etiam
 aīalia aquatica differēter sūt. quia aīalia aquatica odorant
 non respirando. sed hō et alia aīalia pedibus ambulantiā
 quecūq; respirant nō possunt odorare nisi respirando: et
 causa huius posterius dicetur in capitulo de odore. In-
 telligēdum pmo qđ quia gustando et tangendo non re-
 quiritur mediū extrinsecū notabilis quāntitatis sicut in sen-
 tiendo p alios sensus. ideo videt qđ illis sensibus sine me-
 dio sentiamus. sed tamen non est ita: quia vt infra ostēn-
 ditur requiritur mediū intrinsecū. s. caro. Intelligēdū
 secūdo fm p'm. comēto. lxxv. qđ mediū in voce est aer
 non aqua: quia animalia que sūt in aqua non sentiūt nisi
 per voces cadētes in aere extra aquam. Apparet enim qđ
 vox non fit ex percussione corporū in aqua. eodē modo de odo-
 re. Vult igit' p'm. qđ sonus nō habet esse realiter nisi in ae-
 re ex cuius refractione causatur h' species soni possit p aquā
 multiplicari p quā potērit in aqua senti' eodē autem ē
 de odore qui pōt esse realiter non solū in aere sed etiam in
 aqua. Sed cōtra videt qđ sonus possit cari ex percussione
 corporū in aqua sicut pcutiendo cū remolapide existētes
 in fundo aque. aut alio tali mō. Dicit qđ in aqua potērit
 cari sonus tanquā in cōnente: sed nō tanquā in subiecto
 imo semp erit ibi aer in quo sonus fundabit. et hoc voluit
 p'm. Intelligēdū tertio fm p'm. eodē comēto qđ sicut
 aer et aqua non recipiūt colorē nisi rōne nature cōis que ē
 in eis. s. dyaphanitas. sic aer et aqua nō recipiūt odorē ni-
 si rōne cuiusdā alterius nature cōmunis que ē in eis: et il-
 la nō habet nomen: tamen videtur qđ sit hūditas. vnde si
 cut color habet duplex esse. s. naturale qđ habet in diapha-
 no terminato: et extrancū quod habet in dyaphano nō ter-
 minato. sic odor habet esse naturale in humido saporabili
 et habet esse extraneū in humido non saporabili: sicut sūt
 aer et aqua. et sicut dyaphonū recipit colorē fm qđ in se nul-
 lum habet colorē: sic illa natura cōmunis aeri et aque re-
 cipit odorem fm qđ in se nullum habet odorem. Dubi-
 tatur vtrū color sit primū obiectum visus. Arguit qđ non
 qđ oē primū obiectum alicuius potentie comprehendit in se
 oīa obiecta per se non prima eiusdē potentie. sed color nō
 comprehendit in se oīa per se visibilia quia nō lucē neq; lu-
 men neq; sensibilia cōmunia que oīa sūt per se visibilia
 ergo rē. Ad questionē p'mittendū pmo qđ color multi-
 pliciter sumitur. Vno modo sumitur ppter pro actu dia-
 phani terminati. et sic sumitur hic ab d'x. et in de sensu et
 sensato dum dicit qđ color est extremitas perspiciat in cor-
 pore terminato. Secūdo sumitur color cōter p actu dia-
 phani sine terminati sive interminati. et sic extendit se v-
 tra colorē ppter dictū ad lucem et lumen: quod h' directe p-
 cedens a luminoso non videat sed sit species tantū: tamē
 reflectū habet rationē obiecti visibilis: vt ad experientiam
 sepe videmus et taliter sumptit colorē d'x. in libro d' sen-
 sū et sensato dū dicit qđ oīa corpora colore picipant. Se-
 cūdo p'mittendū qđ aliquid esse primū obiectū alicuius po-
 tentie cognoscitiue est dupliciter. Vno modo qđ sit primū
 p'imitate pncipalitat'is: et hoc est illud quod est nobilior
 inter omnia per se cognita ab illa potentia. Secūdo mo-
 do qđ sit primum p'imitate cōmunitatis: et hoc est illud
 quod continet in se adequate omnia per se cognita ab illa
 potentia. Adis p'missis ponantur iste conclusiones.
 Prima conclusio. Lux solis est primū obiectum vi-
 sus p'imitate pncipalitat'is. pater: quia est nobilior inter
 omnia per se visibilia. Secunda conclusio. Color pro
 p'ie sumptus nullo modo est primū obiectum visus. pa-
 ter: quia nec p'imitate pncipalitat'is nec p'imitate cōitatis qđ
 non continet in se lucē neq; lumen que sūt per se visibilia

Nota lumen est spiritus et similitudo lumen
 quod pcedens dicitur nō videtur
 et dicitur esse reflectū p' videtur et

Secundus

Terria conclusio color cōter sumptus non ē primū ob
iectum visus pmitate cōtatis. p3: quia nō cōtinet sensibi/
lia cōia que sūt per se visibilia. Quarta conclusio. Lo/
lor cōter sumptus est pmi obiectū visus, ppiū pmitate cō/
munitatis: p3: ga continet adequate oia, pprie p se visibi/
lia huc oia a solo visu per se cognoscibilia loquēdo de sen/
sibus exterioribus. Quinta conclusio. s. oia apria na/
ta diuersificare p se alterationē. visus ē primū obiectū vi/
sus absolute pmitate cōtatis. p3 quia talis forma adequa/
te comprehendit in se oia per se visibilia tā, ppria q̄s cōmu/
nia: vt notū est ex dictis supius. et per hoc soluit ratio ad
oppositā adducta. quare &c.

Uinc autē primū de sono et olfactu deter/
minemus. Est autē duplex sonus. hic qui/
dem enim actu quidam: ali⁹ autē potētia.

Alia enim non dicimus habere sonū: vt spongiā:
lanam: et pilos. Quedam autē habēt vt es et que/
cumq; plana et lenia sūt: quoniam possunt sonare.
Hoc autē est ipsius medij: et auditus facere sonum
actu.

¶ Istud est quartū capitulū huius quarti tractatus i quo
dix. determinatur de sono et auditu. et continet duas ptes
pncipales: in quaz prima determinat de sono in vniuer/
salī. in secūda determinat in spāli de quadā specie soni: q̄
dī vor ibi vox aut sonus. Prima in tres. quia pmo
determinat de generatione soni. secūdo de medio audien/
di sonū. tercio de differentijs soni. ibi secūda vacuū enī
ibi tercia dix. aut. Prima ps adhuc diuidit in quaz ptes
In pma ponit quedā distinctio soni. in secūda enumerat
illa que requirūt ad generationē soni. in tercia declaratur
qualia debent esse pcutiens et pcutsum vt causet notabilis
sonus. in quarta ostendit qd fit mediū audiēdi sonū. in gnta
determinat de sono reflexo q dicitur echon ibi secūda s. it
aut. ibi tercia sicut aut diximus. ibi q̄ta Amplius audis
aut. ibi gnta Echon aut. De pma dicit pmo determinā/
dū esse de sono et olfactu: pus tamen de sono q̄s de olfactu
et tūc ponit distinctioē soni q duplex est sonus. s. son⁹ in
actu et sonus in potētia. Vnde corp⁹ quedā habēt so/
nū et quedā nullo mō hnt sonū neq; actiua neq; passiua sicut
corpora mollia velut sūt spōgia lana et reliq̄. Et cor/
p⁹ hntiū sonū quedā habēt sonū in potētia actiua vt es:
et reliqua corpa dura plana et lenia que ex h: c solo dicitur
hēre sonū ga pnt sonare. i. sonū efficere. quedā aut habent
in se sonū in actu et formalit: et hoc realiter vel intēcionalit
vt mediū et auditus. iō dicit q mediū et auditus ē facere so/
nū in actu. i. hēre in se sonū actu factū. Intelligendū s. in
p̄m. comēto. lxxvij. q. dix. vt ordinare considerationem
de virtutibus sensus s. in nobilitatē nō s. in naturā. iō ppo
suis hermonē de visu alijs sensib⁹: deinde de auditu deinde
de de odoratu. Quicēna autē s. rtiū factū in. vj. nāliū. ga o/
dinavit sensus s. in naturā et nō s. in pfectionē pmo detmi/
nādo de tactu q ē nāliter pot ceteris: s. mālior: et ipsecior
et postea de gustu et sic p̄ter. Dubitat vtz corp⁹ molle
possit sonū cārē. Arguit q sic. ga fortū scindēdo pannuz
q ē corpus molle cātur sonus vt ad expicniā p3. In op/
positū ē dix. in lra et arguit rōnc. ga ad causandū sonū re/
grit expulsio et fractio aeris q corpus molle efficere nō pōt
ēre &c. Rūdet q corpus molle nō pōt p se facere sonū nō
bilis intētiōis. et hoc vult dix. p accidēs in facere pōt: vt
in casu argumētū p quāto ad scissionē pāni seq̄ velox mo/
tus ptiū aeris in sequentiū pāni ne def vacuū se collidētū
et frangētū. Ex tali q̄ refractōe ptiū aeris ad iuicē p se se/
quit sonus. sed ex scissioe pāni ptiū p accidēs. q̄re &c.

¶ Sicut autem diximus non cōtangentiū ictus
est. Nullū enim sonū faciūt pili: et si percutiūt s3
es: et quecumq; lenia et cōcaua sūt. es quidē quoniā
lene est. cōcaua autem ex repulsionē faciunt mul/
tos post ictus primū in potētia exire qd motū est.

¶ Sicut autem diximus non cōtangentiū ictus
est. Nullū enim sonū faciūt pili: et si percutiūt s3
es: et quecumq; lenia et cōcaua sūt. es quidē quoniā
lene est. cōcaua autem ex repulsionē faciunt mul/
tos post ictus primū in potētia exire qd motū est.

¶ Sicut autem diximus non cōtangentiū ictus
est. Nullū enim sonū faciūt pili: et si percutiūt s3
es: et quecumq; lenia et cōcaua sūt. es quidē quoniā
lene est. cōcaua autem ex repulsionē faciunt mul/
tos post ictus primū in potētia exire qd motū est.

¶ Sicut autem diximus non cōtangentiū ictus
est. Nullū enim sonū faciūt pili: et si percutiūt s3
es: et quecumq; lenia et cōcaua sūt. es quidē quoniā
lene est. cōcaua autem ex repulsionē faciunt mul/
tos post ictus primū in potētia exire qd motū est.

¶ Sicut autem diximus non cōtangentiū ictus
est. Nullū enim sonū faciūt pili: et si percutiūt s3
es: et quecumq; lenia et cōcaua sūt. es quidē quoniā
lene est. cōcaua autem ex repulsionē faciunt mul/
tos post ictus primū in potētia exire qd motū est.

¶ Sicut autem diximus non cōtangentiū ictus
est. Nullū enim sonū faciūt pili: et si percutiūt s3
es: et quecumq; lenia et cōcaua sūt. es quidē quoniā
lene est. cōcaua autem ex repulsionē faciunt mul/
tos post ictus primū in potētia exire qd motū est.

de impossibile est cū sit vnum facere sonū. Alterz. n.
est verberans: et quod verberatur. Quare sonans
ad aliquid sonat. tangit enī aliquid: quom autē ictu
tangit sonat: Ictus aut nō fit sine motu.

¶ Enumerat illa que requirūt ad gnationē soni vel vt pla/
rimū pcurrit dices q son⁹ q sit s. in actu s. p. s. ver/
berans ad aliqd. s. verberatū: et in aliquo. s. medio verberan/
tis et verberati. Vñ pcurrit ē facere sonū et impossibile est cū
sit vñ tantū fieri sonū: quoniā o3 alterz cē verberans et al/
terz qd verberat ppter qd sonans ad aliqd sonat. s. ad ver/
beratū quoniā ictu tangit ipm et cū verberatū ictu tangit a ver/
berante sonat. Ictus aut nō fit sine motu. et vt supplet p̄m.
motus nō fit sine medio. sicut ad generationē soni tria o3
cōcurrere. s. pcutiēs: pcutsum: et mediū. Dubitat pmo vtz
sp ad generationē soni oporteat illa tria cōcurrere. s. pcut/
tiens: pcutsum: et mediū. Arguit q nō. ga h vga fortiter
ducit p aerē cābit sonus et tū ibi nō iueniūt nisi duo. s.
vga et aer. Rūdet q in casu argumētū cātur sonus: quia
pies aeris velociter insequētes virgā ne def vacuū ad iui/
cem se pcutiūt et collidūt et cōgregate post virgā et restiūt
in eius reflexione et refrangūt ab ea et in eis fit sonus: sic
aer ille fractus et cōgregatus ac etiā repulsus supplet vi/
ces duoz. s. pcutsi et mediū. Dubitat secūdo q̄re dix.
determinat de gnationē alioz sensibilia sicut dēminat de gnationē
soni. Rūdet q aliq̄ sensibilia hnt cē pmanēs et sūt p verā
rationē. Vnde de generationē qualitātū pmax que sūt qua/
litates elementoz pncipaliter dēminat in libro de genera/
tiōe et corruptiōe. De generatione q̄ coloris odoris et sar/
poris: ga sūt qualitates secūde resultatē expmīs dēminat
in libro de sensu et sensato. De gnationē aut soni ga non est
pmanēs et sūt p motū locale nō sūt cōueniens in aliquo il/
loz locoz determinare: sed magis in hoc loco.

¶ Sicut autem diximus non cōtangentiū ictus
est. Nullū enim sonū faciūt pili: et si percutiūt s3
es: et quecumq; lenia et cōcaua sūt. es quidē quoniā
lene est. cōcaua autem ex repulsionē faciunt mul/
tos post ictus primū in potētia exire qd motū est.

¶ Sicut autem diximus non cōtangentiū ictus
est. Nullū enim sonū faciūt pili: et si percutiūt s3
es: et quecumq; lenia et cōcaua sūt. es quidē quoniā
lene est. cōcaua autem ex repulsionē faciunt mul/
tos post ictus primū in potētia exire qd motū est.

¶ Sicut autem diximus non cōtangentiū ictus
est. Nullū enim sonū faciūt pili: et si percutiūt s3
es: et quecumq; lenia et cōcaua sūt. es quidē quoniā
lene est. cōcaua autem ex repulsionē faciunt mul/
tos post ictus primū in potētia exire qd motū est.

¶ Sicut autem diximus non cōtangentiū ictus
est. Nullū enim sonū faciūt pili: et si percutiūt s3
es: et quecumq; lenia et cōcaua sūt. es quidē quoniā
lene est. cōcaua autem ex repulsionē faciunt mul/
tos post ictus primū in potētia exire qd motū est.

¶ Sicut autem diximus non cōtangentiū ictus
est. Nullū enim sonū faciūt pili: et si percutiūt s3
es: et quecumq; lenia et cōcaua sūt. es quidē quoniā
lene est. cōcaua autem ex repulsionē faciunt mul/
tos post ictus primū in potētia exire qd motū est.

¶ Sicut autem diximus non cōtangentiū ictus
est. Nullū enim sonū faciūt pili: et si percutiūt s3
es: et quecumq; lenia et cōcaua sūt. es quidē quoniā
lene est. cōcaua autem ex repulsionē faciunt mul/
tos post ictus primū in potētia exire qd motū est.



Intelligendū secūdo sūm dñi. eodē comento q̄ sonus non fit in aere ita q̄ aer qui expellitur a pcutiente mouet q̄ se singulariter donec pueniat ad audiū. Sed debes sci re q̄ illud quod fit in aere de percussione corporū ad iuicē est simile et quod fit in aqua quādo lapis p̄icitur in aqua de circulatione. s. quia fit in aere apud pcutientem figura spherica aut p̄pe sphericam: cuius centz est locus p̄cussiois per expulsionem aeris ab illo loco equaliter aut p̄pe. Et signū eius est q̄ possibile est audiri in quolibet p̄cto aeris cuius remotio a pcutiente est eadem: et est remotio naturalis actus a cuius remotiori nō audiri pōt illa vox iō ois percussio habet speram terminatam: et sic est de odore et de colore. s. quia mouent aere ex oibus partib⁹ sūm istaz figuram specifiā. ¶ Datet itaqz q̄ sicut si quis p̄iciat lapidem in aqua ille facit circūlū in aqua circa se. et ille circūl⁹ facit aliū maiorem et sic vltra vsqz ad certam distantiam. Sic in generatione soni aer expellitur circulariter circa locum p̄cussiois: et ille aer circulariter expulsus expellit aliū circa se faciendo circūlū maiorem: et sic vltra vsqz ad distantiam determinatā. Cuius signū est: quia sonus audif circulariter circa locū p̄cussiois. Et siuuliter dicendū est de oibus alijs sonis sensibilibus q̄ multiplicānt realiter: quia vel intentionaliter sūm sphericam figuram. ¶ Cōtra dato q̄ essent duo equaliter vociferantes in distantia moderata vterqz aliū audiret: qd̄ tñ non eēt si sonus sūm tales circulationes multiplicarent: quoniam cū circulatōes ille fierent a terminis oppositis in terminos oppositos cū puenirent ad punctū mediā distantie se impediret: nec ad punctū mediū distantie se impediret nec ulterius procedere possent. Ad hoc dicūt quidam q̄ circulationes ille possent se non impedire et ulterius p̄cedere p̄pterea q̄ in puncto medio vna possit alteram sequi. Aliter dici pōt q̄ dato q̄ ille circulationes se impediāt in p̄cto medio: ex hoc tamen non sequit q̄ sonus qui est in vna nō possit audiri in loco in quo alia incipit: q̄ aliz vna illaz circulationū non possit sonū causare in aere in quo est alia: nec conuerso. in sonus vnus pōt suam speciem multiplicare per aerem alterius vsqz ad audiū et eōuerso. quia liz sonus realis requirat motū in aere sibi subiecto et definiatus sonus determinatū motū: species tamen soni in aere quiescente: vel aliter moto potest multiplicari. Imaginabit ergo q̄ a corpore sonante generetur sonus in aere ab eo refracto. et q̄ ab illo sono multiplicat spēs eius ad aerem distantiorē nō refractū ab eodem sonante sic q̄ licet vbicūqz est sonus sit species soni: tamen ad aliquā distantiam puenit spēs soni ad quā non puenit sonus.

¶ Amplius auditur in aere et in aqua. sed minus in aqua: non est autem soni p̄p̄ius aer neqz aqua. Sed oportet firmoz fieri repercussionem ad inuicem: et aere. Hoc autem fit cū permaneat p̄cussus aer: et r̄n soluatur. vnde si velociter et fortiter pcutiatur: sonat. Oportet enī preoccupare motum ferientis fracturam aeris: sicut si congregatōne aut cumulū lapilloz pcutiat aliquis latū velociter.

¶ Declarat qd̄ est mediū audiēdi sonū dicens q̄ son⁹ auditur in aere et in aqua. sed minus in aqua. q̄a est grossior et nō receptius soni realis sed solū intentionalis. sed neqz aer neqz aqua ē p̄p̄ius effectiuis soni. sed o3 ad soni causationem fieri p̄cussionem firmoz. i. corporū duroz ad inuicem et ad aera. et hoc fit cū aer percussus p̄maneat. s. resistendo expellenti ipm et nō soluatur facilliter ei cedendo. Vnde si aer velociter et fortiter pcutiatur sonat. i. sonū recipit quoniam o3 motū ferientis preoccupare. i. p̄uenire fracturam aeris. et hoc accidit sicut si aliquid velociter latū pcutiat cumulū lapilloz. Intelligendū p̄mo q̄ ad pdu-

erionem soni oportet motū corp̄ oris pcutientis esse ita velocem q̄ anticipet aeris fracturam ita q̄ aer pcutiatur: ita fortiter antequā soluatur et cedat. vnde vnu corpus posset ita plane poni super aliud q̄ aer cederet et diuideret absqz violentia et tūc nō fieret sonus. Intelligendū secūdo q̄ simile est de corporibus se pcutientibus et facientibus tonū sicut de cumulo lapidū qui nō est natus bene sonare. nam si fortiter pcutiatur faciet sonū quia tūc aer velociter et cum violentia refrangitur. sed si motu lento id faciat ga tūc aeri nulla violentia inferetur nullus generabitur son⁹. Dubitat vtz sonus sit realiter in aere vt in subiecto. Arguitur q̄ nō. quia idem nō est subiectū alicuius qualitatis sensibilis et mediū sentiēdi eam vt videtur manifestum. sed aer est mediū audiēdi sonū vt dicit A. x. in littera. g. nō est eius subiectū. Ad oppositum est A. x. et p̄m. An tequam respondeatur. ad hoc quēsitum p̄mo videndus ē modus quo sonus generatur. et sūm q̄ colligitur ab A. x. i. lra: Sonus vt plurimū generat̄ cōcurrentibus duobus corporibus duris se inuicem pcutientib⁹ sūm superficie nō bilis quantitatis et motu veloci et impetuoso ex quo aer medius fortiter et violenter pellit et refrangit. et p̄ talem violentiam aeris fractionē tanquā per dispositionē p̄p̄inquā a pcutiente et p̄cussio in tali aere quedam sensibilis q̄litas p̄ducitur p̄ceptibilis p̄ audiū que cōter sonus vocatur. Et sūm qd̄ dicit Alber. ad soni p̄ductionem o3 quatuor concurrere p̄cussiones. Prima ē p̄cussio corporis pcutiētis secūda ē p̄cussio corporis p̄cussī. et ex ista secūda causantur due alie. s. tertia qua a p̄cussio pcutit aer sibi p̄rimus. et q̄rta qua ille aer p̄us p̄cussus p̄cutit aliū aere. Cū aut̄ sunt tales p̄cussiones tūc necesse ē vt aliqua ps aeris media inē pcutiens et p̄cussum constringat et vniatur resistendo et in illa sit sonus. Vnde quia aer est facilliter rarefactibilis cōdensabilis est mā idonea ad soni receptionē: qd̄ nō cōtin/gu de igne. p̄pter eius subtilitatem: nec de aqua et terra p̄pter eaz grossitātē. Quod oporteat corpora sonū causantia esse dura. p̄ quia mollia ad inuicē percussa non sonent. Ideo dicit A. x. q̄ o3: mox p̄cussiones fieri ad inuicem et ad aera. Ad oporteat illa se pcutere sūm superficiem notabilis quantitatis p̄. quia si sūm valde parūā superficiem fiat contactus sonus non fiet. p̄pterea dicit A. x. infra. Non igitur sicut dicitur est omne sonat qd̄ verberat et verberans vt si obijciat. Aer acus sonat. quod etiā oporteat p̄cussiones illas eē veloces manifestū est. quoniam si lente essent nō fieret sonus. et quantū ad p̄cussiones corporū sonantium dixit A. x. Oportet enī preoccupare motū ferientis fracturam aeris. qd̄ aut̄ oporteat aere fortiter pcuti et infrāgi per signū pōt ostendi: quia corpora que in sua cōpositione multū habent de subtili aereo melius sonāt: quia talia sūt tremētia et ex hoc aerem melius refrangūt: maxime si fuerint concaua vt cāpana. Et ex hoc apparet quare aurum argentum et es sunt corpora valde sonora. stagnū autem et plumbū surdū habent sonū. nam p̄ima plus habet d̄ subtili aereo. secūda vō de aqueo. et simile ē de lapidibus et lignis. vnde fagus optime sonat quoniam multū habet aeris constantie et siccitatis. Vissus aut̄ nō sic sonat: quia plus habet de grosso terrestri. Et ideo loquēs de aere in quo fit sonus dicit. Vnde si velociter et fortiter pcutiat sonat. cū cautela tñ dicitur sūm supra sonū vt plurimū sit causari. quia nō inueniret ipm fieret non concurrente nisi vno corpore duro: imo etiā absqz concursu alicuius corporis duri: h̄ hoc siat rariū: aut p̄pter mixtionem alteratōis cū motu locali: vt in sono tonitru. aut p̄pter magnam mot⁹ velocitatem sicut accidit in flatu ventoz et tempestatibus maris: in quibus ex collisione partium aeris ad inuicem aut aque sonus causatur. Et scias vt dicitur est supra q̄ si pcutiatur fundus aque et illic sonus generatur non in aq̄ sed in aere subiective fundat: cuius signū sunt ampulle ad

Secundus

aque superficiē eleuate. Et ex hoc patet responsio ad que situm. s. q. sonus realiter est in aere sicut in subiecto. et nō in corporibus sonantib⁹. Nec ab illis fit effectus. qd̄ patet quia nisi sonus esset realiter in aere tūc eius perceptio non impediretur vel inuaret per ventum: vt est manifestum de colore qui non h̄ esse in medio nisi intentionali. p̄sequēs falsum qz experitur qz si ventus veniat a loco soni versus auditū melius sentitur. si autē contra sentitur deterius. hoc est quia sonus realiter ē in aere vt i subiecto. Ad rationes autē in oppositum dicit qz non conuenit idem corpus esse in subiectum alicuius qualitatis sensibilis et medium sentiendi eam scdm̄ partes diuersas. Vñ non ito aere est sonus realiter vt superius fuit ostensum. s. p̄ parte corpora sonantia h̄ esse sonus realiter et ad longinqua rem distantiam intentionali multiplicatur et.

Echon autē fit cum ab aere vno facto p̄pter vas determinās et p̄hibens diffundi iterum aer repellitur sicut spera. Videatur autē semper fieri echon: s. certus: qz accidit in sano: sicut et in lumine: et eim lumen semper repercutit: neqz. n. fieret penitus lūmē: s. tenebra extra soles: s. non sic repercutitur: sicut ab aqua aut aere: aut ab aliquo alio lenium. Quare tenebram facit: quia lumen determinamus.

Nunc ostendit qualiter generatur sonus reflexus qui appellatur echon. dicit qz echon fit cū ab aere vno. i. continuo fracto p̄pter vas. i. obstaculum cōcauum determinans et prohibens aerem iterū. i. vltius diffundi siue p̄tendi iterum aer ille repellit sicut spera. Videt autē semper fieri echon sed nō certus. i. manifestus. qz accidit i sono sicut in lumine. Nā lumen semper repercutit siue reflectitur qm̄ si non semper reflecteret lūmē: tunc extra locum ad quē pertingunt radij solis incidentes nullibi fieret lūmē sed tenebra qd̄ nō cōtingit. Non tamē semper repercutitur lumen sensibiliter et manifeste. sicut dūz repercutitur ab aq̄ aut ere aut ab aliquo de numero corporū leuium idest planorū. sed supple aliquā debilitate repercutitur. et tunc facit tenebram qua terminamus lumen. Intelligendum primo secundū comētatozem comento. lxx. qz simile est de reflexione circulationū factarum i aqua et factarū in aere. Nam si lapis p̄ficiat in aqua facit circa se circulos modo dicto superius qz si anteqz cōpleat inueniant obstaculū qd̄ p̄hibeat eorū vltiorē. p̄cessum tunc reflectent ab obstaculo versus locū in quo p̄tio cecidit lapis in opposito motui p̄. sic s̄t si aliqd̄ corpus solidū p̄cutiat aliud in aere et faciat sonum sicut i illo aere fractioēs i modū circularorū sic qz a corpore sonante fiet fractio circularis i aere illi contiguo et ab illo primo circulo fiet secundus circulus maior priorū i aere sequēte. et sic vltiorē cōtinue p̄ cōgādō a corpore sonante. et si contingat qz anteqz finiant tales aeris circulationes per q̄s in eo p̄ducitur sonus successiue h̄m successionem illarū circulationū sc̄n circularū fractionum qz obuiat alicui obstaculo solido et concauo habenti aerē dū retentum ad modū vas. vt domū autique in habitate. aut puteo antiq̄ p̄fundo aut cauernositate monti et. tunc illi circuli aeris ab illo obstaculo reflectentur versus locum prime percussiois et iterato refrangent scdm̄ similes circulationes p̄ motū priorū oppositū factas. ex qua reflexione reflexa causabit sonus sc̄dus. p̄ illis et fiet talis reflexio sicut reflectit pila ad parietē picta. q̄ similitudo secundū comētatozem intelligi d̄z nō qz idem aer continue p̄ impellat et postea repellatur sicut cadē est pila in p̄ motu et in sc̄do. qz hoc dicitis repugnat. s. qz sicut pila dū reflectitur mouet motu sili p̄ motu. sic aer scdm̄ confimilē fractionem et figuratiōē p̄tio ipellitur et postea reflectit: et

ex hoc contingit qz ille sonus sc̄dus qui dicit echon est similis primo. vnde cū dicit qz echon fit cum ab aere vno et. per aerem vnum intelligere debemus aerē terminatum et inclusum in corpore a q̄ continet et p̄hibet ab exitu siue ab vltiori p̄cessu. et illud ē obstaculū reflectētē vt p̄ ex dictis. et h̄ ē alia expositio huius p̄tis ab illa que prius posita fuit. Ex qbus euidenter colligi p̄t comētatores velle qz sonus echon ē alius numero a sono ipm̄ precedēte cui assimilatur quoniam sicut motus quo aer primo mouetur versus obstaculū non ē idem motus numero cum motu sc̄do quo obstaculo reflectit. imo illi motus s̄t oppositi et refl̄xi. inter quos necessario cadit q̄s media. et octauo physicoz colligitur. sic nec sonus primus qui cōsequitur motū primū erit idem numero cū secūdo sono qui se cūduz motū cōsequit: nec cum eo p̄tinuabit. s. erunt diuersi soni qz vnus sequet ad alium cum p̄satione iter media. Vtrū autē sint eiusdem speciei vel nō ad p̄tis non est opus determinare. Et hoc qd̄ dicit comētator verus est qz echon est realis. v. de tali intelligēdus ē dum dicit qz echon est iteratio soni conseruando suaz figurā. Et qd̄ dum audit echon auditur idem sonus iteratus. i. similis quasi respondēs p̄tio. Sed quando echon ē intentionali aliter ē dicendū. nā tunc echon ē idem sonus numero cū prius audito. p̄tingit. n. eundem sonum numero ab eodē audiri bis p̄tio recte et postea reflexe. et dum audit reflexe est echon intentionalis. sicut etiam idē visibile p̄t ab eodem vidente videri duab⁹ visionib⁹. vna recte et alia reflexe mediante speculo aut aliquo tali. Et qz simile p̄tingat in sono sic declarat. qm̄ ponamus qz fiat fortis sonus iuxta cauernam montis vel aliud tale. sic tñ qz circuli aeris in quo ē sonus ex diuise terminent ad illam cauernam ita qz nō p̄cederet vltiorē dato qz illis nullū esset obstaculum. tunc nō fiet repercussio illi aeris ab obstaculo vt motū est. et sic non causabitur sonus reflexus sc̄dus solum rectus. species tñ illius soni recti ab obstaculo reflectent versus locum p̄ie percussiois. Ideo homo illic existēs illum sonū bis audiet. p̄tio per speciem recte multiplicatas. deinde p̄ illas species ab obstaculo reflexas. et sic illi erit echon intentionalis in quo p̄cise sonus primus audiet. Intelligendū secūdo qz simile est de reflexione soni et de reflexione luminis. nam reflexio luminis aliquā est fortis et vt si reflectat lūmē ab ere vel marmore terso et polito et ex tali reflexione causat quidam splendor ita lucidus sicut locus quez aspiciat sol. Aliquando autē talis reflexio est debilis vt si fiat ab aere vel ab alio reflectente debilitate. et ex tali reflexione fit vmbra in qua est lumen diminiutum. aliter in ea nō possumus videre. vnde lumen intentum terminat ad locū vmbre. Similiter est in soni reflexione qz aliquādo fit fortis reflectio ex forti aeris percussione. et tūc fit echon manifestus. Aliquādo autē fit debilis sic. qz nō p̄cipitur echon. s. solum sonus ex recta fractione causatus. Et dicit comētator qd̄ licet sonus scdm̄ figuram sphericam p̄ducatur. Illa tñ figura nō est p̄cise sphericitatis. quoniam son⁹ fortis et maiorem distantiam multiplicatur et audit secūduz differentiā positionis ad quam tendit aeris impulsio siue refractio quam scdm̄ positiois oppositaz illi. sicut si corpus sphericū haberet vnam medietatem lucidam et alia opacam et multiplicaret lūmē sphericē circa se. sed intentius et ad distantiam longinquoze ad latius p̄tis lucide quā p̄tis opposite. quare multiplicatio illa non esset perfecte sphericitatis.

Vacuum enim recte dicit propriū audiendū: videtur. n. esse vacuum aer: hoc autē est factis audire cum moueatur continuus et vnus: s. p̄ id qd̄ frangibilis est non sonat nisi lenē sit qd̄ p̄cutit: tūc autē vnus fit: simul enim p̄pter planum: vñ eim

est lenis planum. sonatium quidem igitur: quod motuum unius artis continuitate usque auditus.

Determinat de medio audiendi sonus. Et dividitur in duas. quia primo determinat de huiusmodi medio. ostendendo quomodo imitetur a sono. In secunda idem facit de organo ipsius auditus: ibi scilicet, **A**uditus autem conaturalis

De prima dicit quod vacuus. i. aer ab antiquis sic appellatus recte dicitur. primum medium audiendi sonus. aer. n. videtur esse vacuus quia non est visibilis: et aer est faciens audire cum moveatur continuus et vnus qui propter hoc quod fragilis est. i. facilliter divisibilis non sonat nisi corpus quod in eo percussit sit lenis. i. planum: tunc enim fit in eo vnus sonus quia simul fit. propter planum. i. quia superficies est plana. nam planum. i. superficies corporis lenis est vnus. Et quia quia superficies corporis percussit est vna et regularis omnes partes aeris vna: percussione simul et vniformiter refranguntur et sonus fit sonus. Ideo dicitur **A**x. quod sonatium corpus est quod est motum vnus aeris continuitate usque ad auditus

Intelligendum primo secundum commentatorem commento **lxxi**. quod necesse est in faciundo sonum quod percussum sit lenis. quia vnus sonus non fit nisi ab vno motu qui corpus percussus fuerit lenis. tunc ergo motus qui fit in aere fit ab vna percussione. quoniam in simul expelluntur partes aeris a superficie eius quoniam superficies retilenis est vna quapropter et percussio erit vna quod propter et sonus erit vnus superficies autem aspera non est vna sed plures superficies: quapropter percussio erit plures. quapropter non fiet illic vnus sonus omnino propter diuersitatem et vniformitatem earum. et quia vna eorum non sufficit in faciundo sonum nec omnes in simul sunt vna percussio. comētus est satis clare ex dictis superius.

Secundo intelligendum secundum commentatorem commento **lxxij**. quod necesse est ex hoc quod declarauimus ut agens sonum sit mouens vnum aerem motum vno motu continuo quousque perueniat ad auditum. Et intendit per hoc quod dicit vnus non vnum propter distinctionem ab alijs partibus aeris. sed vnum propter vnum motum continuus. Et dicitur **A**x. ibi **S**onatium quidem igitur. et commentatoris hic putant aliqui eos velle quod si sonus debet audiri oportet quod aer frangatur et quod sonus producatur motu continuo a corpore sonante usque ad auditum. quod ego verum esse non puto. quoniam sonus campanae nullo fiante vento ad tantam distantiam auditur ad quantam non sufficeret campana aerem mouere.

Voluerunt ergo **A**x. quod commentator ex dictis eorum nullus esse via proprium medium audiendi sonum sicut aer quia nullum aliud est quod sit ita natus frangi motu continuo ad longinquam distantiam. et usque ad auditum sicut ipse sed tamen voluerunt hoc sit necessarium. **V**el dicatur et melius quod ipsi voluerunt quod necesse est aerem motum continuo moueri usque ad auditum non simpliciter ut sonus audiat. sed ut fortiter audiat. sicut et dixerunt oportere corpus percussum esse planum ut fiat sonus quod non est verum simpliciter. sed solum ut bonum. siue intensus fiat sonus.

Auditus autem conaturalis est aeri: propter id autem quod in aere est: motu exteriori quod infra mouetur: propter quod quidem non ubique audit aial: neque ubique transit aer. **N**on enim ubique habet aerem mouenda pars: et aiatum. sicut pupilla humidum.

Nunc ostendit quomodo organum auditus a sono imitatur. Et dividit in duas quia facit quod dicitur est. scilicet ostendit quomodo sit aer exterior. aer interior et percussio auris contentus qui est organum audiendi ibi. **P**er se quidem igitur. **D**e prima dicit quod auditus est conaturalis aeri. i. huius aeris conaturalis siue corpus aeris a principio pro suo organo. et propter id quod sonus est in aere exteriori motu quod est intra. s. aer conaturalis in concauo auris existens ab illo aere exteriori motu mouetur. propter quod non ubique audit aial. neque ubique

netrat aer exterior. quia non ubique pars mouenda a sono: et ipsum aiatum huiusmodi aerem conaturalis sicut humidum quod est in pupilla non est ubique in aiali. sed solum in parte determinata. s. in oculo. **I**ntelligendum pro secundum commentatorem commento **lxxxij**. quod sensus auditus copulatur cum sono. quia in eo existit aer continuus cum aere extrinseco. quod si non esset nihil sentiret. **P**ost subdit. Et quia necesse est ut in hoc sensu sit aer continuus cum aere extrinseco in quo cadit percussio. ideo aial non potest audire in omni loco. sed in locis in quibus nihil dividit inter aerem percussus et aerem in sensu auditus neque et omni membro proprio audit. sed ex omni membro in quo transit aer: s. auris. **A**dhuc post subdit. Et sicut est dispositio videtur in comparatione ad humoris glacialis. s. quod visio non aptatur ei nisi per membrum in quo est humor dyaphanum aptus ad recipiendum colores. **V**erbi gratia humoris glacialis etc. **E**x quibus verbis apparet commentatorem velle quod sicut organum tactus et gustus est de natura terre et organum olfactus de natura ignis et organum visus de natura aque. sic organum auditus est de natura aeris: et appellatur aer conaturalis: non quia sit aer sed quia est corpus aerem a principio. et est a quodam subtili pellicula circumdatum miringa vocata: quod huiusmodi continuitatem cum nervo ad concauum auris a cerebro transmissus. **A**lbertus tamen vult quod organum auditus non sit aial aer. sed potius nervus pro concauum auris expressus. **I**ntelligendum secundum Albertum. quod licet auris non sit organum auditus. in describit auditum. Et fecit natura latera auris dura ut percussa ab aere in quo est sonus bene percipiant organum auditus. Et fecit eius exteriora lata ut multum hauriant sonum. Et fecit eius foramen totum solum ut aer interior prohibeat exire et corpora extrinseca ingredi prohibeantur. que auditus organum corrumpere possent. vel saltem auditum impedire. Fecit et natura per aures purgationem capitis a quodam superfluitate colerica. que sui caliditate et siccitate auditus timpanum et latera auris in siccitate et duricie huiusmodi conseruare. ut illic melior fiat impressio soni: sicut pellis timpani et chorde musicorum melius sonant extense quam remolite.

Per se quidem igitur insonabilis aer propter id quod facile cessabilis est. **L**uz vero prohibeat desistere huiusmodi motus sonus est. **H**ic autem est in auribus edificatus: cum hoc quod immobilis sit: quatenus certe sentiat omnes differentias motus. **P**ropter hoc autem et in aqua audimus: quoniam non ingreditur ad ipsius conaturalem aerem. **S**ed neque in aere propter reflexiones ipsius. **C**um autem hoc accidat: non audit. **N**eque si miringa: sicut que in pupilla pellis laborat.

Ostendit qualis sit aer exterior qui est medium audiendum. et qualis sit interior qui est auditus organum. et dividitur in duas. quia primo facit hoc. secundo efficit per signum quod aer conaturalis huiusmodi motu sibi proprio. ibi **S**ignum. **D**e prima dicit quod aer exterior per se est insonabilis propter id quod facile est cessabilis. i. facillime divisibilis. sed cum prohibeatur desistere huiusmodi motus sonus est. i. in huiusmodi motu sit sonus tanquam in materia soni propria. sed huiusmodi aer qui est in auribus edificatus est. s. in auribus cum hoc quod immobilis est quatenus certe sentimus. i. ut sentiamus omnes differentias motus siue sonorum consequentium motus factus in aere exteriori. Et propter hoc quod audimus per tales aerem huiusmodi edificatum in auribus: accidit quod audimus in aqua. quoniam non ingreditur aqua ad ipsius aerem conaturalem deservendo ipsius. in motu neque ingreditur aqua in aures propter reflexiones id est tortuositates auris: vel percussiones factas ab aere conaturali motu proprio motu ei proprio. sed cum accidat aqua ingredi in aures non audit aial neque etiam audit si miringa laborat. sicut non videt si laborat super infirmam pellis que est

Secundus

in pupilla: Intelligentiū primo scdm comentatozem co-
mēto. lxxiiij. q̄ sicut aer exterior non habet ex se aliquē
sonum vt possit oēm sonū recipere: sic aer cōnaturalis q̄
est in auribus nō habet aliquē motum vt possit sentire p̄
fecte oēs modos motus factos in aere extrinseco. Iuxta
qd̄ aduertendū est q̄ sicut organū tactus non ē denudatū
simpliciter ab oibus qualitatib⁹ tangibilib⁹. sed soluz ab
excellentijs quas habet percipere. sic organū auditus nō ē
denudatū ab omni motu cū habeat motū sibi propriū. vt
dicit comētator in comēto sequenti. ē tamē denudatū
ab omni motu simili motui facto in aere exteriori. ⁊ hoc
sufficit vt oēs illos motus possu percipere. ⁊ hec est intētio
comētatoris hic. Intelligentiū scdo q̄ sicut homo amittit
teret visum si ppter infirmitatē pellis pupille amitteret
humidū aqueū oculi qd̄ ē organū visus. sic homo amittit
teret auditū si perderet aerem cōnaturalem ppter fractio-
nez miringe pūctis ipm ex introitu aque vel aeris ipe-
tuose motū aut alio modo. Comētator it̄ per miringaz
intelligit pelliculam cooperietem cerebrū: ⁊ tenendo aerē
cōnaturalem esse organū auditus. qd̄ hic dicitur est sa-
tis notū. qm̄ vt dicit comētator animal carēs istis instru-
mentis caret istis sensibus. Sed tenendo viā Alberti q̄
organū audit⁹ sit neru⁹ expāsus ad pcanā auris hoc ē
difficilius. Attamē dici potest q̄ ad auditū requiritur talis
aer. qz licet nō sit organū auditus ipse tñ auditus ē adeo
cōnaturalis aeri q̄ nō pōt imēdiate moueri. nisi a sono vt
eius sp̄s in huius. i. aere ab aere exteriori pducta. Post
semus ē dicere mediā do quodaz modo q̄ organū audi-
tus est aer cōnaturalis quia aggregatū ex miringa pellicu-
la auditū deferuente ⁊ corpore aereo in ea incluso. sed
tñ non fit auditio nisi in neruo per illā pelliculam disse-
minato scdm partem q̄ cū illo neruo cōtinuatur sicut oculo
est organū visus: ⁊ tñ non fit visio nisi in humore gla-
ciali saltem inchoatue qd̄ dico ppter illos q̄ volunt q̄ vi-
sio p̄ficiat̄ in crunatōe neruoz opticoz a cerebro ad oculos
descendentium. h̄ de hoc alibi est ingrenduz.

C Sed signum est audiedi: aut non sonare sem-
per aurem sicut cornu. Semp. n. quodaz proprio
motu aer mouetur in auribus: s̄ sonus extraneus:
⁊ non proprius ē. ⁊ propter hoc dñt audire vacuo
⁊ sonanti: qz audimus in hūte determinatū aerez.

Probat per signuz q̄ aer cōnaturalis h̄z quēdā mo-
tuꝝ p̄prium dicens q̄ signū est audiendi aut nō audiendi
per talem aerem cōnaturalem p̄tinuo motū p̄prio
aurem sonare sicut cornu. i. supposita manu vel alio den-
so vel duro. quod accidit qm̄ semper aer cōnaturalis q̄ ē
in auribus mouetur qdam motu proprio: sonus it̄ quem
percipimus ē extraneus huic aeri ⁊ nō proprius. cum sit
subiectus i aere q̄ est ante ipm ⁊ non in eo. Et propter h̄
dicunt antiqui nos audire vacuo. i. aere exteriori tanqz
medio ⁊ sonanti. i. aere intranco quē sonantium dicebāt
tanqz organo. qm̄ audimus habentes talē determinatum
aerem organicū in cocano auris. Intelligentiū q̄ si
manus superponat̄ auri audietur sonus ad modum cor-
nu. qd̄ accidit qz aer cōnaturalis continuo mouetur motu
inundationis: aut a natura sua aut a colore naturali auris
vt dicit Albertus. qre continuo agit aerem qui est i au-
re ante se. qui p̄hibitus exire ab obstaculo repercutit̄ a la-
teribus auris ⁊ in eo fit sonus. Comētator tamē comē-
to. lxxiiij. aliter introduct hāc partem. Vult enī q̄ d̄z.
hic probet per signū q̄ detur talis aer organicus in cocano
no auris p̄ signum est hoc q̄ habentes auditum acutum
semper audiunt quēdam tinnitūz in auribus vt medici di-
cunt. sicut fit dum qz apponit cornu ad aurem. talis autē
tinnitus nō potest esse nisi in aere qui est in aure. Et

causa eius est quia aer qui est i aere semper mouet̄ motu
proprio. ad quem motuz sequitur ille tinnitus. ⁊ quia iste
motus est p̄prios illi aeri cōnaturalis. ⁊ distinctus a moti-
bus exterioribus qui sūt extranei ipi organo auditus. Iō
iste motus organi auditus non impedit motus fiendos
in eo a motibus ⁊ sonis exterioribus. Dubiatur vtrū
sonus sit motus aeris. ⁊ videtur q̄ sic per d̄z. in lra di-
centem q̄ cum p̄hibeatur aer diffuere huius motus so-
nus est. In opposituz arguitur qz nullum sensibile p̄-
prium est cōe vt patuit supra. sed sonus est sensibile pro-
prium auditus: ⁊ motus aeris ē sensibile cōmune. ergo ⁊c.
Item illa non sunt idem quoz non sunt eodem differen-
tie. sed sonus: ⁊ motus sunt huiusmodi. igit̄ ⁊c. Patet cō-
sequentiā cum maiori. ⁊ mi nor declaraf. quia differentie
soni sunt acutum ⁊ graue. differentie aut̄ motus sunt ve-
lor ⁊ tardum: modo acutum ⁊ graue nō sunt veloz ⁊ tar-
dum. sed ex eis causant̄. Vnde ex velocitate motus aeris
causatur acutum in sono ⁊ ex tarditate motus aeris causa-
tur graue in sono. Ex quo patet q̄ sonus nō ē mot⁹ aeris.
sed ex eo causatur ⁊ ppositio d̄z. habet intelligi i pre-
dicatione causati: vt patuit circa litteram. Est tamē aduer-
tendum q̄ alie qualitates sensibiles qz sunt permanentes
licet pducant̄ per motuz: nō tamen habent esse completū
nisi post motum quē terminant. ⁊ ppterca remanēt i sub-
iecto motu cessante. sonus aut̄ qz est successiuus a motu
dependēs non tantū in fieri. sed etiam in cōseruari abiqz
motu esse non pōt: imo sicut mediante motu aeris pdu-
citur sonus in aere modo super⁹ posito. sic dum motus
ille deficit sonus deficit̄ necesse est. qm̄ concomitant̄ so-
nus motum illuz sicut p̄pria passio suum subiectū. Et qz
vltorius sequit̄ q̄ sonus nō solum habet partes quātū-
tinas s̄l̄ existentes i quas diuiditur ad diuisionem aeris
moti. sed etiam h̄z ptes sibi inuicem succedentes que non
sunt simul in q̄s diuiditur ad diuisionēz temporis ipsum
mensurantis. ⁊ ille copulant̄ ad eūdem terminuz comu-
nem ad quem copulantur partes motus qui est suuz im-
mediatum subiectum scilicet admutatus esse: sicut partes
loci copulantur ad eundēz terminum cōmūnem ad quez
copulantur partes corporis locati. Vel possumus dicere
q̄ copulantur ad p̄prium in diuisibile quod vocari potest
sonatus esse. Et ex hoc etiam patet q̄ idēz sonus numero
potest simul a diuersis audiri. qz licet sonus non possit eē
absqz motu. tamen species soni per mediū gescens potest
multiplicari. neqz opz sonum realiter peruenire vsqz ad
auditum vt superius dicebat̄. reale ab eodēz sono pote-
runt diuerse species multiplicari per partes aeris disti-
ctas ad varios auditus. ⁊ per cōsequēs idēz sonus simul
a diuersis poterit audiri. Et si obijciat̄ probando q̄ non
oporet sonum audiri per speciem ab eo multiplicatuz. qz
si auditus esset vbi est sonus realiter perciperet ipsum ⁊
tamen non perciperet per speciem eius. qz obiectus ⁊ ei⁹
species non sūt simul. Vnde dicitur q̄ auditus non sen-
tiet sonum sibi imēdiatū quia sensibile posituz supra sen-
sum non sentitur. sed sentiet sonum distanz per speciem
multiplicatam per mediū auditū imēdiatum. neqz incon-
uenit spēm vniuz soni esse s̄l̄ cum alio sono.

Trum aut̄ sonanti verberans: aut qd̄
verberat̄: aut vtrunqz modo aut̄ altero
Est. n. sonus motus possibilis moueri
hoc modo: quo quidez saltantia a lenibus cum ali
quis traxerit. Nō igitur sicut dictum est. Omne
sonat qd̄ verberatur: ⁊ verberas: vt si obijciat̄ acus
acui: sed oqz qd̄ percutitur regulare esse: vt aer sub
to dissiliat ⁊ moueatur.

Nunc determinat de differentijs soni. Et duo facit.

quia primo mouet vnam dubitationem & soluit, secundo
psequitur de intento. ibi sed a differentie aut sonantium.

De prima mouet hanc dubitationem. Vtrum verberans sit
illud quod sonat: aut quod verberat. Et soluit dicendo quod aut
vtrunq; s. sonat modo ante altero. quoniam verberans sonatae
rem impellendo. verberatum autem ipsum detinendo & resiliere
faciendo. Ideo subdit quod sonus est motus possibilis mo-
ueri hoc modo quo quidem mouentur saltantia a lembus. cum
aliquis truserit. i. fortiter percusserit corpora lenia. Unde
sicut dictum est non omne quod verberatur aut verberat so-
nat. ut si officium acus acui non sonat. s; oz vt fiat sonus
quod percussit regulare esse. ut aer subito dissilat & mouea-
tur. Intelligendum primo secundum comitatores comen-
to. lxxxv. quod quodammodo motus rex euasarum. i. saltantium
attribuitur percussioni secundum agens & percussio secundum subie-
ctum: ita sonus qui est motus aeris tali modo attribuitur per-
cussioni & percussio. Et per hoc non vult comitator quod per-
cussum sit subiectus. i. materia soni. sed intendit quod percussum
se habet sicut subiectum siue passus respectu percussiois ad
quam sequitur sonus. Intelligendum secundo quod vt dictum est
supra. ad hoc quod fiat fortis sonus oz ipsum percussus plures
habere conditiones. Prima est quod sit durum. Secunda est
quod sit planum vel concuum. Tertia est quod sit lenis & regulare.
Quarta est quod in sui compositione habet multum de subtili aere
Quando hec omnia concurrunt ex parte percussis. tunc si ad ipsum
percussus impellat aerem fortis & impetuoso motu percussus
ipsum detinebit non permittendo ipsum ulterius transire & fa-
ciat ipsum saltare & resiliere. & aer sic saltans & resiliens inten-
sum & notabilem recipit sonum.

Differentie autem sonantium in sono secundum actum
ostendunt: sicut enim non videntur colores sine lumine:
sic neque sine sono acutum: & graue.

Determinat de differentiis soni. Et diuidit in tres. pri-
mo ostendit qualiter sint accipiende differentie sonantium & so-
norum. Secundo ostendit quod nomina sonantium & sonorum sunt
accipienda a nominibus qualitatum tangibilium. Tertio ostendit
quod differentie sonantium & sonorum habent similitudinem
cum differentiis tangibilibus. ibi secunda. Hec autem dicuntur.
Ibi tertia. Et videntur similitudinem. De prima dicitur
quod differentie sonantium sicut sunt acutum & graue ostenduntur.
i. manifestantur in sono secundum actum. quoniam sicut non
videntur colores sine lumine. sic neque sine sono sentiuntur
acutum & graue. Intelligendum secundum comentatorem comen-
to. lxxxvi. quod quodammodo differentie colorum non comprehen-
duntur sine essentia coloris: in actu & illud erit apud pre-
sentiam lucis. sic acutum & graue in sono quod sunt prime dif-
ferentie soni non comprehenduntur sine essentia soni in actu.
Ex quo patet quod per sonum in actu non solum cognoscimus
acutum & graue secundum quod competunt corporibus sonantibus.
sed etiam secundum quod sunt differentie soni. Unde dicimus
illam chordam esse acutam quod facit sonum acutum. & illam gra-
uem quia facit sonum graue. & sicut non cognoscimus ali-
quem colorem esse albedinem aut nigredinem nisi ille color
sit & visum imiter. sic non cognoscimus acutem aut gra-
uitatem soni nisi sit sonus acutus aut grauis imitans au-
ditum.

Hec autem dicuntur secundum methaphoram ab illis que
tangunt. Acutum enim mouet sensum in pauco tempo-
re multum. graue autem in multo tempore paucum. Neque
tamen velox est acutum: graue autem tardum: s; fit hoc qui-
dem propter velocitatem huius motus: illud autem pro-
pter tarditatem.

Ostendit quod nomina sonantium & sonorum sumuntur a nomi-
nibus qualitatum tangibilium. dicens quod hec. s. differentie

sonorum dicuntur secundum methaphoram. i. similitudinem ab illis
que tanguntur id est a qualitatibus tangibilibus: quoniam sicut
in tactu acutum est quod mouet in pauco tempore multum. &
graue quod in multo tempore mouet paucum. si est in audi-
tu. S; tamen velox non est acutum: neque tardum est gra-
ue. sed acutum fit propter velocitatem huius motus. & graue fit
propter eius tarditatem. Intelligendum quod acutum & graue
autem sunt ex vno motu: aut ex pluribus motibus. Si fiat
ex vno motu. tunc ad hoc quod sonus fit acutus. oz motus esset
velocem. ad hoc autem quod sit grauis oz motus esse tardum.
& hoc est illud quod vult Aristoteles. Vnde quod velox & tardum sunt
dicitur motus & acutum & graue sunt differentie soni. sicut so-
nus non est motus sed datur ex motu. sic acutum & graue si-
sunt velox & tardum. s; causatur ex eis. Vbi autem acutum
& graue fiat ex pluribus partibus motibus. tunc vt sonus fit
acutus. requiritur motus esse spissos: vt autem sit grauis req-
uitur motus esse raros. Unde ad experientiam patet quod chorda
bene tensa. quod plures facit motus in aere & magis spissos
sonum facit acutiorem si percussa quod si esset male tensa. quoniam
dum est male tensa pauciores & rariore facit motus & mi-
nus aerem refragat. & ex partibus sonum magis graue facit.

Et videtur similitudinem habere circa tactum cum
acuto & hebeti. Acutum enim quasi pungit: hebes qua-
si pellit propter id quod mouet hoc quidem in pauco: illud in
multo. Quare accidit hoc quidem velox: illud autem
tardus esse. De sono igitur sic determinatum fit.

Declarat quod differentie sonorum siue sonantium habent
similitudinem cum differentiis tangibilibus dicens quod differ-
entie sonorum videntur habere similitudinem cum acuto & hebeti
que sunt circa tactum. Vnde acutum in tactu est quod pungit. he-
bes vero est quod pellit. propter hoc quod acutum mouet in pauco tem-
pore multum: hebes vero in multo tempore mouet paucum:
quare accidit hoc quidem. s. acutum esse velox: illud autem
scilicet hebes esse tardum. Et quod vt supra ostensum est acutum
in sono. sequitur motum velocem: & graue motum tardum
operis aliquam esse similitudinem inter differentias sonorum
& differentias qualitatum tangibilium. & sic fit determina-
tium de sono in vniuersali. Intelligendum patet quod ea que
dicuntur de differentiis sonorum & sonorum. etiam debent in-
telligi de differentiis sonorum. & conuerso. quoniam differentie
sonorum proportionabiliter sequuntur differentias corporum
sonantium. nam corpus sonans non dicitur acutum. nisi quod
facit sonum acutum neque dicitur graue nisi quod facit sonum
graue. Et ideo de his indistincte huc indifferenter Aristoteles
dicta intelligi debent. Intelligendum secundo secundum Aristotelem
bertum quod acutum in tangibilibus non proprie dicitur ve-
lox & hebes siue graue non proprie dicitur tardum. quia
tardum & velox sunt proprietates motus. & acutum & gra-
ue non sunt motus sed acuto attribuitur velox proprie ve-
locitatem sui motus in penetrando id quod tangit. & hebeti
seu graui attribuitur tardum propter tarditatem sui motus in pe-
netrando in tactum. & in hoc acutum & graue in sonis ha-
bent similitudinem cum acuto & graui in qualitatibus tangi-
bilibus. quoniam illum sensum acuti non videntur qui
multum pungit velociter penetrando in auditum. & illud
dicimus grauem qui pellit sicut si lassatus sit. Vnde sonus
acutus in pauco penetrat ad auditum. Sonus autem grauis
vix pungit in multo tempore. quare accidit acuto esse ve-
lox. graui autem tardum. Et subdit quod acutum est sonans
in aere constricto motu fortiter quare penetrando ledit au-
ditum. sed graue est in multo aere lente pulsio: ideo non le-
dit auditum. & hoc clare patet in fistulis sonantibus in quibus
que sunt strictiores acute sonant. que vero sunt am-
pliores sonant grauissime etc.

De autem sonus quidam est astiti: in ani-
matum enim nullum vocat: sed secundum simi-

Secundus

litudinem dicitur vocare ut tibia: z lira: z quecumq;
alia in aiatoz extensionem hnt z melodiam z locu-
tionem. Assimulatur. n. quia z vox hoc habet.

¶ Nunc determinat in spali de voce inuestigando ei⁹
diffinitionem. Et diuidit i duas. qz pzo inquit particu-
las ponendas i diffinitione vocis. Secdo ex dicitis illam
concludit. ibi secnda. Quare percussio p⁹ia i quattuor.
qz pmo ondit qz vox e sonus factus ab aia. Secdo qz est
sonus aeris respirati. Tertio qz ille aer e respiratus i his
partib⁹. i. circa has partes qz circa cor z pulmonē. Quar-
to qz ille aer sic respiratus pcurtur ad vocalem arteriam
in vocis productione. ibi s. da. Multa aut aialium. Ibi
tertia. Vox aut sonus. Ibi quarta. Organum aut respi-
rationis. De prima dicit qz vox est quida sonus corpo-
ris animati. s. solius qd no est nisi qz est ab anima. Vno
nullum inaiatum pprie vocat. i. facit vocem. z si aliqd in
aiatoz dicitur vocare. hoc est improprie. z fm similitudi-
nem ad vocē aiat. sicut tibia z lira z reliqua huiusmodi
dicuntur vocare quia faciūt sonū habentem extensionem
melodiam z locutionē improprie in qz assimilant voci qua
pprie hęc habet. Intelligendū qz vox in tribus differt
ab alijs simplicib⁹ sonis. p⁹ia e quia vox habet extē-
sionem. Nam cum fiat ab aia respirante aere; z ipm retine-
re ad vocis formationē; z dearticulationem nō cito trā-
sit. sed habet quādam ptenfionem fm aie appetitum. so-
nus aut simplex nō sic extenditur sed labit cūo. Secun-
dum est qz vox hz melodiam a consonantia. simplex autē
sonus cū ex simplici actu. fiat melodiam que confurgit ex
diuersitate z debita pporzione sonoz in acutie z grauita-
te habere nō pōt. Tertium est qz vox hz locutionē. i.
distinctionem z interruptionē i partibus propter varias
aeris repercussiones ex qz discretionē hz vox qz sit locutio
sine oratio. hoc aut in simplici sono nō reperitur. Et quia
ista tria scdm similitudinem in sonis tibiē z lire reperit⁹
ideo improprie talia vocare dicunt. Vñ comētor; comē-
to. lxxxvij. dicit. z ista instrumēta. s. tibia z lira in vocifer-
rando sūt similia aialibus. Hęc. n. tria. s. extēnsio melos
z locutio extēnsiunt in aial in veritate. in istis vero per fm
similitudinem.

¶ Multa aut animalū vocem nō hnt: vt que
sūt sine sanguine z sanguinem hntium pisces. hoc
rationabiliter. si quidem aeris mot⁹ sonus est. Sz
qui dicuntur vocare vt qui in Acheleo sonant bra-
chij; aut quodam altero huiusmodi.

¶ Ostendū qz vox sit ex percussioe aeris respirati quod
patet per hoc qz vocē nō habēt nisi respirantia vñ mul-
ta sunt aialium que vocem nō habent vt illa que sunt sine
sanguine. z aliqua de numero habētium sanguinē; vt pi-
sces vocem nō habent z hoc rōnabiliter si quidem pro
quia sonus qui e vox est motus. i. ex motu aeris. s. respi-
rati. sed pisces qui dicuntur vocare: vt illi qui sunt i ache-
leo flumine sonant brāchis aut quoddam alio instrumē-
to. Intelligendū qz sicut per ptem precedētes hētur qz
vox e ab aia per hoc qz sola animata habent vocem. sic p
hanc partem habet qz vox est respirati aeris. p hoc qz so-
la aialia respirantia habēt vocem. z qz pisces nō respirāt
ideo nō habēt vocem. Et si quis istaret de piscibus qz sūt
in acheleo flumine qz videntur vociferare dicit Az. qz nō
vociferant sed faciunt sonū similez voci percutiēdo aerez
exteriorē brāchis suis vel alio instrumēto. quia forte na-
so extufflando superfluitatem in cerebro generatam sicut
facit homo in sternutatioe. Vnde dicit comētor; in sine
comēti qz sonus talium pisciū nō dicitur vociferatio nisi
equiuoce. cū nō inueniantur in eo illa tria genera que sūt

neuma. i. melodia z pbrach. i. extēnsio littere aut similia
bis. quia syllabe z dictiones. i. locutio. Et Albertus dicit
qz inueniuntur multa aialia cantantia. nō per aerē respi-
ratum sed percutiēdo aerem exteriorē cū dyaphragma-
te seu parte pectorali sicut sunt grilli z cicade. Vnde dicit
se experimento pbase grillos p magnā tempus cāstasse
post suoz capitum amputationēz qd arguit eos nō can-
tare p partē in qua e caput. s. a dyaphragma.

¶ Aer aut sonus aialis est: z nō qualibet parte
Sz qm omne sonat verberante aliquo: z aliquid
in aliquo. Hoc aut est aer: rationabiliter vtiqz vo-
cabunt hęc sola quecumq; suscipiunt aera. Jam. n.
aere respratio vitur natura in duo opera: sicut lin-
gua z in gustum z i locutionē. Vno quidem gu-
stus necessarius est: vnde z in pluribus inest. inter-
pretatō aut est pp bene esse. Sic est supra: z ad ca-
lorem interiorē tanquā necessarius. Causa aut in
alteris dicta: z ad vocem vt sit bene.

¶ Ostendū qz vox e sonus aeris respirati z attracti nō
ad qzlibet partem s. ad cor z pulmonem dicēs qz vox est
sonus animalis. s. respirantis z aerē attractis nō in q
libet parte idest ad qualibet partē. s. supple ad cor z pul-
monē. vnde omne qd sonat. sonat verberate aliquo z ad
aliquid z in aliquo. s. aere: quare rōnabiliter hęc sola voca-
bunt quecumq; suscipiūt hęc attrahūt aera. Vnde natura
vitur respiratio aere in duo opa sicut lingua vitur i duo
opera. s. in gustum z locutionē quoz quidem gustus est
quid necessarium pp qd plurib⁹ inest. Interpretatio aut
idest locutio est pp bene esse. Sic z spiritu idem aere respi-
rato vitur natura in duo opera: quoz vnum est necessa-
rium z est ad calorem interiorē z cor euentandū; cuius
causa dicta est in alteris. qz in libro de inspiratioe z respi-
ratioe. aliud e ad voces faciēdam quod nō est necessarium
aiali sed facit ad bene esse. Intelligendū p fm comētor;
rem comēto. lxxxvij. qz impossibile e inuenire aial sono-
rum nisi habeat mēbrū ex quo mēbro fiat pcutiēs z pcut-
sus z aerē quem imitat in illud mēbrū: z extrahat ab ipo
z qd illud mēbrū habeat figuram z quātitatez z situz ter-
minatum. Vñ necesse est vt aialia vociferantia i rei veri-
tate sint aialia que recipiūt aerē in interiorib⁹ suis z extra-
hant ipm. In istis. n. inueniunt illa tria ex qbus sit vox
in rei veritate. Ex illis velle videt⁹ qm. q. aialia vo-
ciferantia debēt habere tres cōditioēs. p⁹ia qz possunt
attrahere aerē intra se z eundē expellere. Secnda qz aer
attractus i eius expulsiōe refrangat z pcutiēs z pcutio re-
pertus in mēbro attrahēte aerem z expellente. Tertia qz
mēbrum in quo dz fieri vox sit determinat quātitatez z si-
gure z sic verberās in pductioe vocis e pulmo. z verbe-
ratū est canna ei⁹ z id i quo sit vberatio e aer: qzuis Egi-
dius p vberās itelligat aiam. Intelligendū scdo qz nō
gustus neqz locutio sūt necessaria aiali. qz aliqua sūt aialia
vt multū ipfecta que neqz gustus neqz locutioēz habent.
qm plurib⁹ aialibus inest gustus qz locutio. Ideo gust⁹
dicit esse magis necessari⁹ aiali. locutio aut magis faciēs
ad bene esse. Intelligendū tertio qz sex sūt instrumēta
pcurrentia ad vocis formationē. s. labia dentes lingua. pa-
latuz guttur includēdo cānaz pulmōis z guttur z pulmo-
sūt simpliciter necessaria ad voces. z alia quatuor faciūt ad
bene esse. s. ad locutionē pter guttur z pulmonē regrun-
tur lingua z palatū z labia z dentes faciunt ab hñ esse. s.
ad magis distincte z dearticulate loquēdum. Dubitat⁹
vtz locutio sit naturalis homini. Arguit qz sic qz pzo po-
lincōz dicit qz natura dedit homini in locutioēz siue fmo-
nez. z hic dicit qd natura vitit lingua in duo opa. s. gustū

et locutiones, s; qd inest homini a natura et illi naturale. ergo et. In oppositum est qd scribitur per perminias: vbi dicitur qd sicut nec littere omnibus cedet, ita nec voces. Vult ergo qd littere et voces sunt ad placitum et per omnia loqui erit ad placitum et non a natura. **¶** Quicquid dicitur Egidius dicens qd aliquid in suo vniuersali est naturale: quod in specialiter sumptum est ad placitum, sicut punire fures est naturale, s; punire ens per suspendium vel detractionem est ad placitum nam naturalia sunt eadem apud omnes, que vero sunt ad placitum diuersificantur, modo apud omnes puniunt fures licet non apud omnes puniunt eodem modo. Sic in proposito loqui est naturale homini, quod quilibet homo habet naturalem inclinationem ut loquat et per sermone; alteri exprimat quod mente percipit, sed quod talis expressio fiat per hec verba vel illa hoc est ad placitum. Ideo cuiuslibet homini inest loqui quod naturale est, s; non cuiuslibet homini inest loqui hoc ydyoma vel illud quod loqui hoc ydyoma vel illud non est naturale, s; ad placitum: et per hoc soluta sunt argumenta. Et si quis vellet dicere posset quod sicut vox addit supra sonum quaedam articulationem fractionem aeris in quo fit vox factam in cana pulmone sic locutio addit supra vocem quandam dearticulationem et figuracionem ipsius ad placitum factam cum lingua, et sic locutio licet quantum ad suum materiale quod est vox fit naturalis, in quo ad suum formale quod est dearticulatio figuratio ad placitum facta non est naturalis.

¶ Organum autem respirationis vocalis arteria est cuius autem causa hec pars est pulmo hac parte per hanc calorem pedibus gradientia alijs, indiget autem respiratione: et circa cor locus primus. Unde necesse est interiri respiratione ingredi aerem.

¶ Ostendit quod aer respiratus siue attractus in productione vocis percipit ab anima siue pulmone ad vocalem arteriam, dicens quod organum respirationis est vocalis arteria et pulmo est illa pars animi: cuius causa est ipsa vocalis arteria quam animalia pedibus gradientia hac parte id est circa hanc partem, que est pulmo plus habet plus calorem alijs animalibus. Vnde locus primus quod indiget respiratione id est attractione aeris est circa cor, cui scilicet appropinquat pulmo, quare necesse est aerem ingredi iterius ad illum calorem cõtemperandum ipso animali respiratione. Intelligendum in commentatore cometo, lxxxix, quod propter calorem cordis indiget animal hoc, scilicet anhelitu ad imittendum aerem frigidum plus ad refrigerandum, et propter calorem pulmonis. Secundo indiget ut extrahat ipsum et hoc quod dixit necessarius est. **¶** Prima enim necessitas in anhelitu est ad imittendum aerem frigidum secunda ad extrahendum. Prima autem est propter cor et secunda propter pulmone: quoniam nisi est calor pulmonis non indigeret animal ad extrahendum aerem frequenter quare et. Et post subdit si igitur prius desiderat ad extrahendum aerem calidum et factum inutiles ad summum refrigerium tunc motus eius, scilicet aeris dum expellit non est ex pectore tantum ut opinatur Galienus sed etiam est ex pulmone. Patet igitur quod motus anhelitus est principaliter ad refrigerandum calorem cordis: quod est membrum alijs calidum et quod pulmo est prope cor, ideo secundo indiget refrigeratione per ipsum anhelitum. Primum maxime fit per attractionem aeris frigidi et secundum per expulsionem aeris calidi. Et vult commentator quod motus anhelitus non est solum ex pectore ut opinatus est Galienus sed ad ipsum etiam pulmo concurrat.

¶ Quare percussio respirati aeris ab anima que est in his partibus ad vocalem arteriam vox est.

¶ Concludit ex dictis definitionem vocis. Et diuiditur in duas, quod primo facit hoc, secundo declarat vel addit vnam particulam ad complendum definitionem vocis ibi. Non enim omnis. De prima dicitur quod vox est percussio respirati

aeris ab anima que in his partibus id est que circa has partes scilicet cor et pulmonez aerem respirat et attrahit que percussio aeris sic respirati fit ad vocalem arteriam, scilicet cannam pulmonis, et debet intelligi ista propositio in predicacione causa licet quia vox non est percussio sed fit ex tali percussione. Intelligendum quod aer attrahit seu respirat per os et cannam pulmonis ad pulmone et cor, et postea per eandem viam expellitur et retrahitur, et dum sic expellitur percussio ad vocalem arteriam et vox in eo causatur. Vnde per hoc quod dicitur quod vox est percussio aeris respirati, differt vox a sono animalis facta cum aere non respirato, ut percussio vnam manus cum alia. Et per hoc quod dicitur ab anima differt a sonis inanimatis. Et per hoc quod dicitur in his partibus datur intelligi membrum percussio. Et per hoc quod dicitur ad vocalem arteriam datur intelligi membrum percussio. Et per particulam autem que statim additur, scilicet cum imaginatione et appetitu ad aliquid significandum differt vox a sonis factis ab anima in aere respirato non precedente imaginatione et appetitu per talem sonum aliquid significandi qui non sunt voces sicut tussis sibilus et reliqua butu nodi.

¶ Non enim omnis animalis sonus vox est: sicut diximus. Est enim et lingua sonare: et sicut tussientes, sed orationem esse verberas: et cum imaginatione aliqua significantius, non quidam sonus est vox: et non respirati aeris sicut tussis: s; isto verberat eum qui est in arteria ad ipsam. Signus autem est non posse vocare respirantem: neque expirantem: s; detinentem, mouet eius isto retinens. Manifestum autem est quod pisces siue voles non enim habent guttur: hanc autem partem non habent quia non recipiunt aerem: neque respirant. Sed quod dicunt sic peccant: propter quam igitur causam aliter ratio est.

¶ Addit particulam completentem vocis definitionem, licet aliqui velint quod declaret illam ab anima dicens quod si percussio aeris respirati debet esse vox orationem fiat ab anima, ut anima id est cum imaginatione et appetitu ad aliquid significandum. Vnde non omnis sonus animalis est vox sicut diximus, quoniam est, in continuo hominem sonare lingua aut facere sicut tussientes non precedente imaginatione et tunc talis sonus non erit vox, s; si debet esse vox oportet verberas esse animalium, et id facere cum imaginatione aliqua precedente quam vox est quod cum sonus significatiuus non est solum aeris respirati absque imaginatione sicut tussis, s; anima dum vult vociferare vultur isto aere respirato et verberat illum qui est in arteria ad ipsam. Et signum quod vox fiat cum imaginatione et appetitu, est non posse vocare respirantem, id est attrahentem aerem neque expirantem id est emittentem, s; solum detinentem ipsum, quoniam retinens aerem isto retento mouet eum ad vocis formationem. Et quo manifestum est quod pisces sunt sine voce quoniam non habent guttur quod est instrumentum requisitum ad vocem, et hanc partem non habent quia non recipiunt aerem neque respirant. Vnde qui dicunt pisces respirare peccant, propter quam autem causam pisces non respirant altera ratio est non pertinens ad hunc librum s; ad librum de animalibus. Intelligendum primo secundum commentatore cometo, lxxxix, quod necesse est in essendo vocem ut percussio habeat animam imaginatiuam, quia non omnis sonus factus ab animalibus est vox, ut sonus qui fit sine voluntate, id est appetitu apud tussim et apud motum lingue. Sed vox est sonus qui fit cum imaginatione et voluntate id est appetitu et post subdit quod ista, scilicet vox completur duabus virtutibus anime, quod vna est concupiscibilis, et altera imaginatiua. Et quo patet quod completa definitio vocis erit ista. Vox est percussio respirati aeris ab anima que est in his partibus ad vocalem arteriam, cum imaginatione et appetitu ad

Secundus

aliquid significandum. Intelligendum hoc secundum comētores eodem comēto q̄ primū mouens in voce est aia imaginatiua et cōcupiscibilis. et iō vox est sonus illius primū mouētis et nō est sonus mouētis aerem anbelatuz scilicet tanq̄z primū mouētis non est sonus vt sonus qui fit apud tuū s̄z motus in voce. s. primū est aliud ab isto mouente. quod. s. imēdiatē mouet aerem expellendo licz non moueat nisi p̄ ipm. Et per hoc nō vult aliud comētoator nisi q̄ p̄ter mēbū expulsiuuz aeris qd̄ est primūz mouēs imēdiatū in anbelitu et aliud mouēt in voce quod est primū. s. virtus imaginatiua et appetitiua que mouēt mēbz expulsiuū ad expellendūz. Intelligendū tertio s̄m comētoatorē q̄ nos non possumus vociferare dum spiramus aut expiram. i. atrahimus aut emittimus aerez. mouens eiz in anbelitu instrumēto non vult alio i. la hora ab instrumēto p̄ic motionis in percussione que facit sonum sed impossibile est vt vnum vno instrumēto vtiat in diuersis actionib⁹ in vna hora. Et post subdit q̄ nos nō mouemus aerem motu vocis per hoc mēbz q̄ i spirat et expirat nisi qm̄ includerim⁹ ipm anbelituz et reddi delimus ipm. s. mēbz ociofam ab ista actione que ē anbelitus ga ergo cāna pulmonis et pulmo sit instrumēta b̄ seruiētia ad anbelitum aie et vocem. et vna nō pōt vti si mul eodē instrumēto p̄ diuersis actionibus sequit q̄ quādo aia vtiat tali mēbro pro anbelitu pro tūc nō pōt vti eo pro voce nec econuerso. **D**ubitat vix ois vox fit sonus significatiuus vt dicit in littera. Arguit q̄ nō p̄ Boetius in diuisionib⁹ dicentem q̄ aliqua vox. est significatiua et aliqua non. Rūdetur q̄ duplex est significatio vocis scilicet naturalis et ad placitum. Naturalis est que inest voci per se et hec itez est duplex. **Q**uedā essentialis q̄ vox seipsa representat. Et quedā accidentalis q̄ vox significat aliquid extra se sicut risus gaudiuuz et gemit⁹ tristitia. Et hec est eadem apud oēs saltem essentialis. **V**n̄ si profertur vna vox ipa in q̄stuz est quedā qualitas sensibilis sui ipsius representatiua non h̄ndo respectū ad eius significarum consimilē p̄ceptum de se in quolibet audiente generabit. Significatio ad placitū inest voci ab extra ex i. positione et hec nō est eadez apud oēs. **V**nde hec vox bō apud quosdam significat hominē et apud alios nō significat hominē. s. beluam. **D**icit q̄ go ad dubiuz q̄ omnis vox est sonus significatiuus aliquod illoz modoz qa qm̄ cunqz aia p̄ducit vocem p̄ ipam intendit aliquid significare. et aliquando ipsamet vt si dicam⁹ capio hoc nomen bō p̄ subiecto tē. aliqui intendit significare suuz significatum naturale acadenale. vt dum p̄ducit risum vt ploratum ad significandū letitiaz vt tristitiam. Et aliquādo intendit significare suū significatiuū ad placitum. vt si dicamus ille bō quē vides ē sapiēs. vel bene indutus tē. **A**d boetium aut dicitur q̄ aut voluit q̄ aliqua vox est significatiua alicuius extra se et aliquādo non. **A**ut q̄ accipit vocem large p̄ omni sono p̄ducto ab ore aialis qualiter non sumitur in p̄posito. quare tē.

Eo odore aut et olfactibili minus bene d̄ terminabile est dictis. **M**on. n. manifestum est quale quid sit odor. sicut sonus: aut visibile vtrum lumē. **C**ausa aut est: qz sensum hunc non habemus certum: s̄z peiorem multis aialib⁹. **P**raue eiz odorat bō. **E**t nihil odorat odorabili nisi leticia et tristitia. sic h̄. ex̄te certo eo qd̄ serimus. **R**ationabile aut sic: et fortes oculis colores sentire: et n̄ p̄ manifestas ipsis esse differētiās coloroz nisi terrentium: et non terrentium: sic aut et odores hominum genus.

Istud est quintum capi⁹. huius tractatus in quo de terminat de odore et olfactu. **D**ividitur aut in tres p̄tes. **I**n quaz p̄ia determinat de obiecto olfactus. **I**n secunda de medio. **I**n tertia de orgāo. **S**ecūda ibi. est aut olfactus. **T**ertia ibi. Est aut odor. **P**ria in duas. qz p̄ia oādū q̄ est difficile b̄n̄ determinare de odore et suis speciebus. **S**ecūdo docet qualr spēs odoz sumi debeant. ibi **V**idetur. n. **D**e p̄ia dicit q̄ de odore et olfactibili minus b̄n̄ est determinabile a nobis dictis sensibilibus. s. colore et sono. qm̄ non ē nobis manifestum quale quid sit odor: sicut nobis manifestus ē sonus. et sicut nobis manifestum est visibile vix sit lumē vel color. **E**t aut est qz sensum hunc nō hēmus certum. s̄z peiorem multis aialibus p̄aue. n. odorat bō: et nihil odorat odorabili sine leticia et tristitia. i. nisi excellentia que p̄cipit cū leticia et tristitia. sicut. i. tanq̄z nō. existente certo eo q̄ sentim⁹ idē odoram⁹. **H**oc aut est rationabile. qm̄ sicut fortes oculis. i. habēt oculos duos vt pisces accidit sentire colores et ipis per manifestus nō esse differētiās coloroz nisi terrentium et n̄ terrentium. sic bōum generatio sentit odores. **I**ntelligendum h̄ s̄m comētoatorē comēto. lxxxiij. q̄ cā pp̄ quas intellectus difficile cōprehēdit differētiās odorū est quia iste sensus. s. olfactus debilitat cōprehēdit differētiās odorū sensibiles. **C**ōprehēdit. n. differētiāz rex sensibilium a sensu ē cā in cōprehensione eaz ab intellectu. et iō qui caret sensu. s. aliquo a natiuitate caret intellectu illius generis sensibilium et idē dicit in p̄ posterior. **I**ntelligendū sc̄do secūda comētoatorē q̄ multa aialia videntur cognoscere sua nutrimenta p̄ differētiās odoz sicut nos per saporem. et non in hoc tūc excedunt nos illa aialia. s. in comprehendendo eas. s. d̄as odorū. sed in cōprehēdendo eas a remoto spatio. **I**ntelligendū tertio q̄ ex applicatione sensibilis multū p̄ueniētis ad sensum catur leticia. **E**t applicatione aut multū discōueniētis ad sensum catur tristitia. **E**t applicatione vero modici cōueniētis et discōueniētis neqz leticia neqz tristitia catur. cūz ergo homo per olfactum nō p̄cipit odores nisi cum leticia vel tristitia sequitur q̄ per olfactū nō percipit nisi excellentes et valde intensos odores. **V**n̄ intensos odores et b̄n̄ redolentes p̄cipit cum delectatione. setentes aut cum tristitia remissos vero et inter hos medios nō percipit. **P**ropter rea dicit **A**x. q̄ hēmus sensum olfactus incertū et p̄auuz qz non p̄cipit odores nisi cum leticia aut tristitia. i. nisi extremos seu valde intensos. **I**ntelligendū quarto q̄ cū dicit **A**x. q̄ aialia habentia oculos duos sicut pisces nō cōprehēdit differētiās coloroz nisi terrentium et nō terrentium. **I**stō diuersimode cōsuevit expōi **E**gidius p̄ colores terrentes et non terrentes intelligit colores extremos. **M**ā sicut pisces qui h̄nt oculos duos in quibus difficulter ip̄muntur spēs sensibilis non vidēt nisi colores extremos. i. extensos et fortiter mouētis. sic hō qz habet malū olfactum pp̄ nimia frigiditatem et humiditatem sui orgāni ip̄edientis bonā imutationē ab odore nō p̄cipit nisi extremos et excellentes odores. **C**omētoator aut p̄m. lxxxiij. per colores terrentes et nō terrentes intelligit p̄ueniētis et inconueniētis. s. multū et in idem redit. **A**lbertus vō p̄ colores terrentes intelligit colores excellentes quos illa aialia cum terrore vident. **E**t per colores non terrentes intelligit colores illis aptos. quos illa aialia pp̄ malitiam sui visus vidēt absqz terrore. **C**ausa aut quare aialia aq̄tica excellentia visibilia vident cum terrore s̄m **A**lbertus est ista. quoniā talis aialia h̄nt oculos valde humidos humiditate aliena. cū ergo. intense albus vel lincidum ad talem oculum spēm suā multiplicat. illa humiditas mouet et discurrat in oculo et spēm albedinis vel lucis intense receptam diffundit et diuariat siue ingrostat. pp̄ qd̄ reprēsentat illud visui magne et mōstruose q̄statis et ex hoc cū

terore videtur. Et ex illi causa contingit qd si homini ex sono excitato subito lumen candele obijciatur ei videntur esse sicut lumen coemscationis vel magni incendij & scdm visus terrebatur. Ma humiditas indigesta in sono i ei⁹ oculis multiplicata ex subito luminis aduētu p oculos discurrēs idem operabit qd operari dicebatur humiditas ex tranea in oculis piscinū multiplicata. **S**ed hic dubitatur virū homo habeat peiores odoratus alijs animalibus. Arguit qd nō. **P**ro ille odoratus est melior alijs qui plures species odorū cognoscit. hō odoratus hoīs est huius respectu odoratum alioz animalium. ergo tē. patet p̄na. & maior minor declarat. qm hō per suū odoratum cognoscit oēs species odorū quas alia animalia cognoscunt qd si daretur aliq species odorū qz odoratus hominis nō posset cognoscere tunc homo nō posset de illa scientia habere: vt patet supra ex dictis per p̄m. & sic daret aliqua res que eēt hōi nāliū ignota: qd est falsū. **P**atet ergo qd odoratus hoīs cognoscit oēs species odorū quas bruta cognoscunt. sed cum hoc hō per suū odoratum multas spēs odorū cognoscit quas bruta animalia nō pnt cognoscere: sicut sunt odores delectabiles sicut vt in floz & alioz hōi. qm istas cognoscere est p̄ p̄m hoīs: vt vult **A**x. in libro de sensu & sensato. igit̄ tē.

Secūdo illa potētia ē p̄fectior & melior que ē nobilioris aie & habet organū melius dispositū ad opandū alijs partibus. sed odoratus hoīs ē potētia nobilioris aie qz potētie alioz animalium: vt p̄z & hō organū melius dispositū: qd p̄ bas. qd quāto recipiens ē magis denudatū ab eo qd d̄z recipere: tanto ē melius dispositū ad illius receptionē. ideo dicit **A**x. qd receptiuū soni d̄z esse absōnū & receptiuū coloris d̄z esse abscolor. sed p̄m subiectū odoris est calidum & sicū vt post ostendit. qd quāto organū olfactus ē magis frigidū & humidū: tanto est magis passiuū ab odore: illi receptiuū. sed hō hō organū olfactus frigidus & humidus ceteris animalibus vt post ostendit. qd habet ipm melius dispositū vt ab odore patiat. quare tē. **I**n oppositū dicit **A**x. Ad dubiū respondet p̄minēdo p̄ de intentione **A**x. in de sensu & sensato qd duplex est odor. Quidam enim est odor sicut se delectabilis: & quidam est delectabilis per accidens: Ille odor est sicut se delectabilis qui est delectabilis non p̄ hoc qd sit nutrimento coniunctus. & talem odorē solū hō percipit qd fecit p̄uida natura vt per ipm ei succurrat ne cadat in egritudines reumaticas in quas facilius aptus est cadere alijs animalibus p̄pter ipsum habere cerebrū maius alijs in respectu ad molem totius corporis & frigidus & humidus salte quātitate. Ille vero odor est delectabilis p̄ accidens qui ex hoc delectabilis qd coniunctus est nutrimento cuius ostendit cōuenientia qd est delectabile. & hos odores cognoscit per olfactū non solū hoies: sed etiā bruta & aliq bruta melius qz hoies: qd p̄z in canibus venaticis: qui per odorem insequuntur seram: qd homo nō possit facere. & vultures & nigrides per magnam distantiam inueniunt escam: qd facere hōi nō est concessum. Et hec omnia clare ostendunt animalia illa percipere illos odores sub gradibus valde remissis sub quibus ab homine nullo modo possent sentiri: quod etiam ad odores sicut se delectabiles extendendum est. sicut qd aliquod brutum comprehendit per sece & distincte aliquem odorem nutrimentalem sub gradu adeo remisso qd homo per suū odoratum nullū odorū sub eodem gradu existentem comprehendere possit. Et p̄ porcionabiliter dicendum est de odore tristali: ex quibus alia expositio adduci posset ad illud quod **A**x. dicit cū voluit qd homo non odorat nisi cum delectatione & tristitia. Tenendo tamen cum dictis prius qd aliqua bruta melius & distinctius odorant nutrimentales odores qz faciat homo odores quoscunqz. tamen homo lōge melius olfactū odorū sicut se delectabiles vel tristabiles qz nutrimentales odores. Tunc enim dicitur **A**x. sic exponitur videlicet qd ho-

mo non odorat scilicet certe & perfecte nisi cum delectatione & tristitia. Idem nisi odores sicut se delectabiles vel tristabiles. Odores autem nutrimentales non recte neqz perfecte odorant: & nisi comparando ad ipsos saporē vt post ostenditur. **E**x quibus tandem patet responsio ad dubium scilicet qd homo multis animalibus peiorem habet olfactum: cuius causa cōmuniter talis assignatur. quoniam homo habet maius cerebrum alijs animalibus frigidius & humidius modo quo dictum est. habet etiam carunculas mamillares que sunt organum olfactus cerebro valde propinquas & quasi cōiguas propter que a cerebro ipi organo olfactus magna frigiditas & humiditas cōmunicatur: & multo plus in homine qz in alijs animalibus: & ex consequenti per hanc excessiuam frigiditatem & humiditatem. multo plus indisponitur organum olfactus in homine vt bene patiat ab odore. nam cum odor fundetur in calido & sicco: oportet vt organum olfactus si debet esse bene passibile ab odore & sibi p̄porcionale non est multū frigidum & humidum. quia ex hoc redderetur minus resistens odori vt cōmuniter dicitur. **E**um ergo in homine sit frigidius & humidius qz in alijs animalibus: vt declaratum est. sequitur in homine organum olfactus esse deterius dispositum: & ex consequenti hominem habere olfactum peiorem. & contra animalia que habent cerebrū sic cum sicut non multum frigidum & humidum: melius odorant. **A**d quod facit qd cerebrum est multum frigidus & humidum ingrossantur humiditates & opilantur vt sicut cōstringuntur per quas debet odor ad sensum olfactus puenire p̄pter quod redditur illud animal deterius olfactus. **E**t tunc ad rationes. **A**d primam negatur maior quoniam hō homo per odoratum plures species odorū cognoscit: illas tamen quas causis seu vultur cognoscit: perfecte cognoscit. quia homo cognoscit solum gradus intensos & ex primo: illa autem bruta percipiunt odores sub gradibus valde remissis & ex maiori distantia: & hoc est perfecte olfactus. **A**d secundā dicit qd odoratus hominis ē essentialiter perfectior qz odoratus alioz animalium. hō red dicitur accidentaliter deterius: quantum ad operandum propter maiorem sui organi indispositionem: vel minus bonam dispositionem p̄ operatione olfactiva. **E**t dicit vltimū qd organum olfactus non habet recipere caliditatem & siccitatem sed odorem vel speciem eius. & ideo non oī ipsum esse denudatum a caliditate vel siccitate sed ab odore. vix tamen est minus calidum & sicū qz subiectū odorū.

Idetur enim & analogiā habere ad gustū & similiter species humorū cum his que sūt odorū. **S**ed certiorē habemus gustū propter id quod ipse quidā tactus est. hūc autem habet homo sensum certissimū. **I**n alijs enim deficit ab animalibus multis. **S**ecundū autem tactū differēter certificatur: vnde & prudentissimū animalū est. **S**i quū autem in genere hominū sicut sensum ingeniosos esse: & nō ingeniosos. sicut animalū sūt nullū. **P**uri enim carne inepti mente. molles autem carne bene apti.

Hic docet sumere species ipsorum odorū. & diuidit in tres. quia primo ostendit qd differentie siue species odorum habent similitudinem cum speciebus saporū cum hoc declarando qd species saporū sunt nobis certe. secūdo docet sumere species odorū nobis incertas sicut differentias siue spēs saporū nobis certas. tertio ostendit qualis odoratus est odorabilis & nō odorabilis: ibi secūda. **E**st autē humor. ibi tertia. **A**dhuc autē sicut. **D**e prima dicit qd odoratus videtur habere analogiam. i. similitudinē ad gustū. & sicut spēs

Secundus

hūoz. i. saporū vident hūc similitudinē cū his spēbus que sūt odoris. Sed nos habemus certiorē gustum q̄ olfactum pp̄ id q̄ gustus est qdā tactus. hūc autē sensus. s. tactu hō h̄ certissimū vnde hō i alijs sensib⁹. s. visu auditu & olfactu deficit a multis animalibus. sed s̄m tactum differētē certificatur ab eis: quia tactum habet certiorē alijs animalibus. vnde homo est prudentissimum animalium: cuius si gnium est. quia in genere hominum s̄m hanc sensum dicimus homines esse ingeniosos vel nō ingeniosos. s̄m autem nullum alium sensum a tactu iudicamus de ingenio hominis. homines enī duri carne: inepti iunt mente. molles autē carne: bene apti mente sunt. Intelligentiū p̄mo s̄m p̄m. comento. lxxxiij. q̄ lz ille sensus. s. tactus sit p̄fectior in homine q̄ in alijs animalibus: tamen non sequitur ex hoc vt sit in alijs sensibus p̄fectior: imo diminuatur s̄m eis a multis animalibus. Et sic vult p̄m. q̄ homo omnia alia animalia in tactu & gustu qui est quidam tactus excedit. sed in alijs tribus sensibus a multis animalibus exceditur. Ex quo patet q̄ in parte falsa sunt carmina metri ficatoris qui dixit. Mos sus auditu: linz visu: simia gustu. Vultur odoratu: p̄cellit aranea tactu. Et quantum ad illud quod dicitur de aranea dicit Albertus illud vix non esse q̄a nihil spisse pellis frigide complexionis & viscosam habens humiditatem vt est aranea excellit tactu: sed potius ipsum quasi stupidum habet: quod patet experimento: q̄a si lento igne tangatur non cito sentit. Et ad motiū illorū qui dicunt araneam excellere tactu ex hoc signo: q̄a ad magnam distantiam sentit vermiculos tangentes fila rictis sui: qd non nisi ex bonitate tactus videtur accidere. Respondet dicens q̄ aranea non sentit tactu illos vermiculos sed sentit motum sui rictis in parte vbi est: quia mota pte illius rictis a verme: totum rictu mouetur cum sit continuū: quo motu percepto ex naturali instinctu mouetur ad capiendum vermiculos vt nutriatur ex eis. Intelligentiū secūdo s̄m p̄m. q̄ propter bonitatem istius. s. tactus est homo subtilior & discretior omnibus animalibus s̄m q̄ complexio cōueniens illi bonitati istius sensus cōuenit discretioni intellectus. Et signū cōuenientie cōplexionis istius sensus ad complexionē intellectus est: quod etiā in genere hominū quando iste sensus fuerit bonus: tunc homo erit discretus & eōuerso. Et bonitas discretionis nō videtur consequi bonitatem aliorū sensuum. homo enī boni visus potest esse indiscretus: & similiter boni auditus. sed boni tactus semper videtur esse discretus. Vult p̄m. q̄ quia homo habet meliorem complexionē alijs animalibus temperatiorē & magis redactam ad medium: q̄ ideo habet meliorem tactum cū tactus consistat in mediocritate qualitatum tangibilium: vt post ostendetur. Et quia eadē complexio que facit ad bonitatem tactus: facit ad bonitatem prudentie & discretionis. sequitur sicut homo est melioris tactus alijs animalibus: ita est maioris prudentie et discretionis. Et q̄ complexio faciens ad bonitatem tactus: facit ad bonitatem discretionis intellectus declarat hoc signū. quia in specie hominū ille qui habet meliorem tactu: habet meliorem intellectū: & eōuerso. Sed quia bonitas alterius sensus stat cū distemperamento cōplexionis: q̄a homo distemperatus potest esse boni visus aut auditus ex quo alij sensus non consistūt in mediocritate qualitatum primarū. ideo ex bonitate alterius sensus a tactu: nō sequitur bonitas discretionis & intellectus. Sed circa ista dubitatur. primo vix ex bonitate tactus possumus arguere bonitatem intellectus. Secūdo vix ex mollicie carnis possumus arguere temperantiā complexionis: & ex consequēti bonitatem tactus & intellectus. Tertio vix ex bonitate alterius sensu a tactu possumus arguere bonitatem intellectus. Contra primū dictum arguitur. quia quāto alij sensus est materialior: tanto est minus deseruiens intellectui qui est immaterialis. sed tactus est materialior alijs

sensibus. ergo vel nihil vel minus alijs sensibus intellectui deseruiat. quare ex eius bonitate non potest argui bonitas intellectus. Contra secūdu dictum arguitur. q̄a si mollicie carnis argueret bonitatem tactus & intellectus cum mulieres habent carnes molliores viris: tunc essent eis prudentiores & melioris intellectus. consequēs falsum & contra d̄p. p̄mo politicorū dicentē. consiliū pueri eē imperfectum: mulieris autem inualidū. Contra tertiu arguitur primo q̄ ex bonitate visus magis argui possit bonitas intellectus q̄ ex bonitate tactus: quis visus plures rerum differētiās nobis ostendit. p̄mo metaphisice. Secūdo idem videtur de auditu cum sit sensus discipline: vt colligitur loco allegato. Respondetur ad primū tenendū ea que dicta sunt q̄ bonitas tactus arguit bonitatem intellectus quia arguit temperantiā complexionis & corpus temperatum est bene dispositum vt deseruiat anime ad operandum s̄m prudentiam & intellectum. q̄re rē. Immo dicit Albertus q̄ aliqui possunt habere complexionem adeo temperatam & equalem q̄ videbunt quidam dii terrestres quasi omnia per seipos intelligentes esse. Et huius bone cōplexionis signa sunt tenuitas vnguiū & subtilitas capilloz. hec enī arguūt spiritus cordis eē subtilis & lucidos: qui venientes ad cerebrū optime deseruiūt virtutibus animalibus: ex quaz bonis operationib⁹ prudens & ingeniosus efficitur homo: nisi per inertiam destruat aptitudinem sue nature. Ad secūdu dicit q̄ carnes mulierū pp̄rie non sunt molles: sed lasse. Vel possumus dicere q̄ duplex est mollicie. Quedaz que sequitur temperantiā & debita cōmixtionē humiditatis cum sicco: et hec magis reperitur in viris. Alia est que sequitur abundantiam flegmatis: & hec arguit complexionem siigidam & humidam & non bonitatem tactus seu mentis: & talis inuenitur in mulieribus. Ad tertium conceditur q̄ dicitur in plurimū cognitionem deducitur intellectus per visum & auditum q̄ per tactum. sed ex hoc non sequitur q̄ per bonitatem visus vel auditus magis debeamus arguere bonitatem intellectus q̄ per bonitatem tactus: q̄a nō ex hoc dicitur intellectus melior quia plura intelligit: sed quia de his que intelligit potest melius iudicare: & per discursum veritatem inquirere. sed quilibet habens bonum tactum hoc potest facere pp̄ter temperantiā complexionis: vt patet ex dictis. Non autem quilibet habens bonum visum bonum auditū rē. ergo ex bonitate alterius sensus a tactu non possumus arguere bonitatem intellectus sicut ex bonitate tactus.

¶ Est autem sicut humor hic quidem dulcis: ille vero amarus: sic & odores sunt. Sed alia quidem habent proportionabiliter odorem & humorem. Vico autem dulcem odorem & dulcem humorem: alia vero contrarium. Similiter autem & acer & austerus et acutus: & pinguis est odor. Sed sicut diximus propter id quod non multum permanens sunt odores sicut humores: ab his acceperunt nomina s̄m similitudinem rerum. Dulcis quidem enim a croco et melle: acer autem a thimo & huiusmodi. Eodem autem modo & in alijs.

¶ Sic docet sumere species odorum s̄m species saporū dicens q̄ sicut humor id est sapor est hic quidam dulcis: ille vero amarus: sic sunt & odores scilicet hic dulcis et ille amarus. Sed tamen est differentia inter saporē & odorē in hoc q̄ aliqua corpora habent proportionabiliter odorē & saporē: vt dulcem odorē & dulcem saporē. & ita de amaro intelligatur. Aliqua vero corpora habent contrariū s. odorē dulcē & saporē amarū vel eōuerso. & sic se habent dulce & amarū q̄ dicit odores & nō solū saporē. sicut est

odor acer & austerus & acutus & pinguis: q sunt medijs odo-
res. & hi aliquando pporcionantur saporibus & aliquando
contrariantur: vt dictum e de dulce & amaro: que dicunt
odores vel saporos extremos. sed sicut diximus ppter id
q non multum pmanifesti sunt nobis odores sicut humo-
res id est saporos: odores acceperunt nomina ab his. s. sa/
poribus fm eoz similitudinem. s. odor cum saporib. na
dulcis odor dicitur a croco & melle que habent saporē dul-
cem pporcionatum suo odori. acer autem a thimo herba
vel alio huiusmodi. & eodem modo est in alijs. Sic du-
bitatur primo: qa ex quo saporibus sunt nobis notiores odo-
ribus debuit A. x. prius determinare qz de odoribus: cu-
ius tamen contrarium fecit. Secundo dubitatur quare
aliquando odor pporcionatur saporis in eodem corpore: &
aliquando contrariatur. Ad primū dicunt qui dam q
odor in confuso est nobis magis notus qz sapor: imo ali-
qsi per odore de sapore indicamus. sed in noticia distincta
nobis magis est notus sapor qz odor: ppterca sumimus
species odorū fm speciem saporum: vt vult hic A. x. aliter
dicunt alij q A. x. hic determinat de sensibus & sensibilib.
fm ordinem nobilitatis. Et quia odor est qualitas perfe-
ctior qz sapor: sicut odoratus est perfectior gustu. ideo zc.

Ad secundū dicit Egidius q sapor fundatur in humi-
do aqueo grosso aliquantū digesto. odor vero in sicco ac-
reo subtili aliquantū contēperato. quando ergo humidū
aquum est bene digestum subtile aerēū est bene contēpe-
ratum: ibi erit dulcis sapor & dulcis odor: & quando oppo-
sito modo se habent ibi erit sapor amarus & odor amarus
sed si humidū aquū sit bene digestum & subtile aerēū non
sit bene contēperatū aut eoduerso: tunc non pporcionabit
odor saporis. & pariter dicendū est de saporibus & odorib.
medijs. hec tamen specialius inquiri habent. i. in libro de
sensu & sensato.

Adhuc autē sicut auditus & vnusquisqz sensuū
hic quidem audibilis & non audibilis: ille vō visibi-
lis & non visibilis: & olfactus odorabilis & non odo-
rabilis. Non odorabile autem aliud quidem fm id
quod omnino impossibile est habere odorem: aliō
vō pūū habens & prauū. Similiter autem & nō gu-
stabile dicitur.

¶ Ostendit q odoratus est odorabilis & non odorabilis
dicens q vnusquisqz sensuū est oppositor. vnde sicut au-
ditus est audibilis & non audibilis: & visus visibilis & nō
visibilis. sic olfactus est odorabilis & non odorabilis. non
odorabile autem tripliciter dicitur. primo modo q ipso-
bile est habere odorem vt celum aut elementū purū. secun-
do modo q habet parū odorem seu remissum. tertio mō
q habet prauū odorem vt fetidum. & similiter tripliciter di-
citur non gustabile. & ita de alijs. Intelligendum fm
p. m. comento. lxxxvij. q vnusquisqz sensuum compre-
dit suum sensibile ppiam & eius puiationez. Verbi gra-
tia quia auditus comprehendit audibile & non audibile zc.
vult p. m. q quia eadem potentia est oppositorum q eodez
sensu sentiamus suum sensibile ppiam & eius puiatio-
nem. Vnde coiplo q nihil audimus iudicamus silentiū
sive inaudibile: quod nullum habet sonum. & dum remis-
se audimus: percipimus inaudibile quod prauū habet so-
num. & dum prane audimus: percipimus inaudibile qd
prauū habet sonum. & sic in alijs. Sed hic est dubium: qa
percipere silentium non videtur esse auditus sed alterius
virtutis superioris cum hoc fiat per discursum. Item
nullus sensus exterior sentit nisi dum imutatur cum senti-
re consistat in quodam pati. sed tempore silentij auditus a
nullo imutatur. ergo tunc non sentit & per consequens nō sen-
tit silentiū. Respondet q in veritate auditus nō sentit

silentiū neqz visus tenebrā: vt argumēta p̄dicta ostendūt
& dicta auctoz que istud videntur ostendere sic habent mode-
rari v3 q aial concurrente auditu silentiū iudicat & cōcur-
rente visu iudicat tenebrā zc. Istud tamen iudiciū sit per
discursum virtutis superioris sic arguendo. Sum in dispo-
sitione in qua audirem sonū si hic fieret. sed non audio. er-
go hic non sit sonus. & per consequens silentiū. & simili mō
dicatur in alijs. talem autē discursum cū veritate non pot
facere surdus: sed solū habens audiū. ergo talis cognitio
silentiū acquirit cū concursu auditus.

St autem olfactus per medium aut aerē
aut aquam: & nanqz aquatica videntur odo-
rem sentire. Similiter & quecumqz cū san-
guine & sine sanguine sicut & que in aere. Et enim
hoz quedam a longe occurrerit ad alimentū: que
ab odore mouentur

¶ Ad A. x. determinat de medio sensus olfactus. & diuisi-
dit in duas: quia primo ostendit qd est medium in olfactu
secundo mouet vnā questionem ibi Vnde & dubiū. De
p̄ma dicit q olfactus est p mediū vt aerem aut aquam. nā
aialia aquatica videntur sentire odorem in aqua siue fue-
rint cū sanguine siue sine sanguine sicut & aialia que sūt in
aere sentiūt odorem in aere. Lius signū est q quedā aialia
quę sūt in aere que ab odore mouentur a longe currūt
ad alimentū per odoratum: sicut apes vt dicit comentator

¶ Dubitatur vix odor sit realiter in medio. s. aere vel aq
Arguitur q sic. Primo illud qd multiplicatur successiue
per mediū multiplicatur in eo realiter. sed odor successiue
multiplicatur per mediū. igit. & patet consequentia cū mi-
nor. quia si vnū corpus incipiat fetere prius sentietur
odor de ppe qz in distantia remotiori. & maior est nota qa
multiplicatio spūalis sit subito: vt patet in multiplicatione
speciei coloris vel inimis. quare zc. Secundo illud casū
multiplicatio ipedit per ventos multipli. at realiter. odor
est h. quare zc. p3 p̄ma & maior. qa multiplicatio sp̄ci coloris
quia ē spiritalis non ipeditur per ventos. minor p̄ ad
exp̄ientia. nam si qs fuerit ppingor loco vnde fiat ventus
& corpus odoriferū distantius. minus bene percipiet odor
qz si esset econtra: quod non esset nisi quia ventus odorū
multiplicationē h3 ipeditre vel adinuare. quare zc. In
oppositū arguit p p. m. comento. lxxxvij. dicentes q sicut
color habet duplex esse. s. esse in corpore colorato & hoc ē esse
corpale. & esse in dyaphano & hoc ē esse spūale. ita odor h3
duplex esse. s. in corpore odorabili & esse in medio: & hoc est
ēē corpale. s. in corpore odorabili: & illud spūale. s. in medio
& illud nāle. s. p̄m: & hoc extraneū siue auenticiū. s. secundū
Et pfirmat qa in nullo simplici elemēto sūt q̄itates secun-
de resultates ex mixtōe & actōe & passioe qualitatu p̄max
sed odor & sapor sūt q̄itates secunde. q nō sūt in aere vel aq
sed solū in corpibus mixtis. Ideo dicit supra p. m. comento
lxxxvij. q p̄similitudo que ē int odores & saporos ē: quia nō
inuenit odor nisi in habente saporem: vt declaratū est in de
sensu & sensato. & p̄ hō sequit q sicut sapor ē passio mixti
ita & odor. In hac dubitacōe inueniūt plures modi dicē-
di. Vnus ē inuitans ab A. uicenna sexto naturalium q
odor nullo mō h3 esse spiritaliter in medio sed solū realiter
non qa odor realiter sit in aere vel aqua vt in subiecto: s3 so-
lū ex hoc q a corpore odorabili resoluitur qdā sumi subtiles
cōiter dicti fumales euaporationes in gbus est odor realis
qui medio se immiscet. & ex his puenientibus vsqz ad olfa-
ctū odor sentit. Et pp hoc dicit A. x. in de sensu & sensato
odorem esse fumalem euaporationem. Ad teuz modus
p se multa adducit exp̄imenta. Primum ē q pomū odo-
riferū diu odoratū corrugat & leuins efficit: qd nō ē nisi p
extractionē partū subtilium ab eo in quibus est odor.

Vtrum odor sit realiter in medio

non sicut

Secundus

Secundum est q̄ sunt plura corpora quorum odor senti non potest nisi igni fuerint exposita a quo subleuentur et in fumos conuertantur qui ad olfactum odorem deponunt sicut sunt thuris sulfur et reliqua huiusmodi.

Tertium est de ceruis qui a canibus fugati dum ad locum peruenerint in quo appetunt quiescere faciunt plures saltus ut fumus ab eis exalans intercipiatur ne per olfactum a canibus repiantur: et hoc faciunt ex instinctu nature.

Quartum est q̄ odores ventorum insiciunt animalia quod non fieret nisi cum substantia uenient deponeretur. Hanc opinionem improbat Aristoteles in libro de generatione animalium. Primum est quia vultures et tygrides per sensum odoris uenerunt per greges miliaria ad locum preteritum: quod accidit in terra grecorum propter cadauera illic mortua. et tamen non per totum illud spacium fuerunt multiplicati fumi habentes odorem illoz cadauerum: quia superius offensum est q̄ multiplicatio forme sensibilis sit sibi figuram spicam. modo si illa corpora fuissent conuersa in ignem cuius raritas est maxima non potuissent circulariter totum illud spacium implere: et tamen per totum illud spacium fuisset perceptus odor illoz cadauerum. ergo alicubi poterat percipi odor ille ubi non erat fumus ab illis cadaueribus resolutus. quare sequitur q̄ in aliqua parte medij est odor inuentionaliter solum et non realiter. Secunda ratio est: quia dum resoluitur fumalis euaporatio a corpore odorifero aut aer cedit: aut non. non est dicendum q̄ cedit per totum spacium quod est inter corpus odoriferum et odoratum: ut patet ad sensum. ergo si per totum illud spacium esset fumus: tunc sequeretur q̄ duo corpora essent simul sibi penetrationem. scilicet fumus et aer. consequens impossibile. quare sequitur q̄ cum per totum illud spacium possit odor senti q̄ alicubi est odor spiritaliter solum absque tali fumo. Alius autem est modus respondendi communitatis qui vult q̄ odor habeat esse reale in corpore odorifero. in medio autem ut in aere vel aqua solum esse spiritaliter. Concederet tamen commentator. q̄ a corpore odorifero possunt fumi resoluti et misceri medij et propinquo. in quibus est odor realis: imo aliquod est corpus cuius odor senti non potest absque tali euaporatione: ut de thure et similibus dicebatur. sed non est necesse fieri talem euaporationem ut odor sentiatur: ut patet dum corpus odoriferum sentitur in aqua frigida. Et si fiat euaporatio a corpore odorifero ab illis fumis in quibus est odor realis multiplicabuntur species odoris ad partem medij distantiore absque tali fumali euaporatione per quas illic poterit odor senti. Et hoc patet q̄ euaporatio non est necessaria ad sensationem odoris: sed facit ad hoc ut melius sentiat et ad maiorem distantiam. Et igitur odor alicubi realiter solum in corpore odorifero. alicubi solum spiritaliter ut in parte medij. remota a corpore odorifero: alicubi partim realiter et partim spiritaliter ut in aggregato ex parte medij et summi euaporatione prope corpus odoriferum et forte non est remotum q̄ odor minus summi multiplicet speciem suam per alium fumum: sicut sonus qui est in una parte aeris multiplicat speciem suam per aerem in quo est alius sonus. et illi videtur Albertus assensire volens fumalem euaporationem aliquando habere medij rationem. Et ex his facile solui possunt experimenta. Aut enim si quis bene intueatur. Et ex eodem fundamento solui possunt rationes principales: quoniam successio in multiplicatione odoris: et eius impedimentum per ventos est ratione fumalium euaporationum in quibus est odor realis que successiue a corpore odorabili resoluuntur: et non ratione specierum odoris sicut est de sono et speciebus ab eo multiplicatis.

Unde et dubium videtur. Si omnia quidem que sub odore sunt: similiter odorant. Homo autem spirans odorat: non respirans autem sed expirans

aut retinens spiritum non odorat neque a longe neque prope neque si in nasum intus apponatur. et hoc quidem in ipso positum quo sentiuntur in sensibile esse omnibus commune est. Sed sine respiratioe non sentire proprium est hominum. Manifestum autem est tentantibus. Quare sanguinem non habentia quoniam non respirant aliter utique quendam sensum habent preter eos qui dicti sunt.

Ad hoc mouet unum dubium q̄ cum aliqua animalia odorant respirando et aliqua non. et illa que odorant respirando sentiunt odorem per odoratum. Vtrum illa que odorant non respirando sentiunt odorem per aliquem alium sensum ab odoratu. et diuiditur in tres partes. in prima mouet dubium. in secunda arguit ad partem oppositam. in tertia soluit ibi secunda. Sed impossibile est. ibi tertia videtur autem hominibus. De prima dicit q̄ videtur dubium. Si omnia quidem similiter odorant id est percipiunt odorem per commune sensum ut per odoratum. Et arguit q̄ non quia homo sentit odorem dum est respirans. non respirans autem id est attractens spiritum id est aerem. sed expirans id est expellens aut retinens non odorat neque a longe neque a prope: neque si intus in nasum ponatur odorabile. et hoc quidem positum in ipso quo sentiuntur in sensibile esse commune omnibus sensibus. Sed non sentire scilicet odorem sine respiratione est proprium hominum. Manifestum est autem hoc tentantibus et experientibus in seipsis: quare sanguinem non habentia quoniam non respirant aliter quendam sensum habent: quo scilicet sentiunt odorem preter eos qui dicti sunt: videlicet visum auditum et olfactum.

Dubium utrum sit proprium homini non sentire odorem sine respiratione. Dicit Albertus q̄ hoc est proprium homini: quia competit omni homini sed non competit soli homini sed etiam pluribus alijs animalibus respirantibus. Egidius autem vult q̄ illud sit proprium homini quia competit omni homini et soli: propter quod dicit q̄ aliqua sunt animalia que non indigent respirare. necque ut odorant: neque ut bene odorant ut carentia sanguine que habent organum olfactus valde discoopertum. Aliqua sunt que non indigent respiratione ut odorant simpliciter: sed ut bene odorant. ut animalia alia ab homine que non habent organum olfactus penitus discoopertus nec penitus discoopertum sicut ambelantia. Aliqua vero sunt que indigent respiratione non solum ut bene odorant sed simpliciter ut odorant. et hec sunt homines quibus solum hoc competit quia habent organum olfactus totaliter coopertum. Et si queratur quare homo habet plus olfactum coopertum quam aliud animal dicit hoc esse ex magnitudine sui cerebri plus habentis de frigiditate et humiditate ex quibus humiditates ingrossantur replentes et opilantes vias olfactus: quod non ita contingit in alijs animalibus. Albertus autem vult q̄ animalia que non sentiunt odorem nisi respirando habent quandam pelliculam organum olfactus coopertam que de se motum non habet. propterea indigent attractione aeris per quez illa pellicula aperitur: ut species sensibilis ad olfactum ingredi possit.

Sed impossibile est siquidem odorem sentiunt odorabilis enim sensus et mali odoramenti et boni odoramenti olfactus est. Amplius autem et corrupti videtur a fortibus odoribus: ex quibus homo corrumptur ut sulphure et huiusmodi. Olfactus quidem igitur habere necessarium est: sed non respiratio.

Arguit ad partem affirmatiuam probando duabus rationibus q̄ omnia odorantia sentiunt odorem per odoratum

Vult
re
p

Et quia inmediate ante argutum fuerat per alium sensum sentire odorem non respirantia q̄s per odoratum. dicit illud esse impossibile liquidem odorem sentiunt. s. q̄ sentiunt per alium sensum ab odoratu: quoniam olfactus est sensus et mali odoramentis boni odoramenti. Amplius animalia non respirantia videntur corrumpi a foribus odoribus ex quibus homo corrumpitur: vt sulfures huius. ergo necesse est non respirantia habere olfactum per quem sentiunt fortes odores sicut respirantia. Intelligentium q̄ vnusquisq̄ sensus exterior: habet suum proprium sensibile et corrumpitur ab excellentiis eius. quia ergo tam respirantia q̄s non respirantia sentiunt odores qui est proprium obiectum olfactus: sequitur q̄ vtraq̄ sentiunt ipsum per olfactum. et in hoc stat ratio prima. Et quia fortes odores qui corrumpunt hominem vel simpliciter vel secundum olfactum: etiam corrumpunt animalia non respirantia: oportet animalia non respirantia olfactum habere et super hoc radicatur ratio secunda.

Et videtur autem hominibus differre hoc sensum ad ea que aliorum animalium sicut oculi ad ea que duorum oculorum sunt. Nec quidem enim habent peribragma: et sicut velamen palpebras: quas aliquis non mouens neque retrahens non videt. foris autem oculis nihil huiusmodi habent: sed morvidetur que sunt in lucido. Sic igitur et coloratum alijs quidem sine operculo est sicut oculis. Alijs vero aerem recipientibus habere cooperimentum: quod respirantibus discooperitur ampliatis venis et poris. et propter hoc respirantia non odorant in aqua. Necessarium enim odorem pati respirantia. hoc autem facere in humido est impossibile.

Solutio dubium per quoddam simile dicens q̄ hoc sensum olfactus videtur differre in hominibus ad ea sensum olfactus que sunt in alijs animalibus. s. non respirantibus: sicut oculi hominum videntur differri ad ea organa visiva que sunt animalium durorum oculorum. hec quidem. s. oculi hominum habent peribragma. i. cooperimenta et palpebras sicut velamen quas aliquis non mouens neque retrahens non videt. foris autem oculis nihil huiusmodi habent. s. cooperimentorum sed mor vident que sunt in lucido. Sic igitur et sensum et odoratum. i. organum odoratum alijs quidem animalibus. s. non respirantibus sine operculo est sicut oculus. alij vero animalibus aerem recipientibus. i. respirantibus sicut sunt boves necesse est habere cooperimentum quod ipsis respirantibus discooperitur ampliatis venis et poris. i. vis ad olfactum transeuntibus per aeris ingressum. Et propter hoc respirantia non odorant in aqua quia necessarium est respirantia pati odorem sicut et respirando et hec ea facere in humido est impossibile. In hoc ergo stat solutio dubij q̄ si aliqua animalia sentiant odorem respirando et aliqua non: hoc non arguit q̄ sentiunt odorem hec vel illa per alium sensum q̄s per olfactum: sed solum ex illo sequitur q̄ huiusmodi organum olfactus diuersimode dispositum sicut contingit etiam de organo visus. Intelligentium q̄ secundum commento. c. mouet dubium circa hanc similitudinem: quoniam non videtur huiusmodi olfactum cooperitum ita se habere ad habentia ipsum discooperitum sicut se habent huiusmodi oculos velatos ad ea que habent ipsos non velatos. quia si ita se haberent tunc cum habentia oculos velatos meliorem visum haberent q̄s non habentia ipsos velatos: sequeretur q̄ habentia olfactum cooperitum essent melioris olfactus q̄s huiusmodi ipsi discooperitum quod non est saluum. Rursus breviter q̄ dicitur. non adducit illam similitudinem quantum ad bonitatem vel malitiam sensus sed solum quo ad or-

gani disponere. et quantum ad hoc q̄ sicut habentia oculos velatos non videtur nisi velamina remoueant. huiusmodi autem oculos velatos alium remotione non indigent. sic huiusmodi olfactum non sentiunt odorem nisi discooperiant: et hoc fit per respirantionem. sed huiusmodi ipsi discooperitum remotione cooperimenti non egent: et propter huiusmodi neque respirantia ad hoc vt sentiant odorem.

Est autem odor sicut huiusmodi huiusmodi. odoratum autem sensitivum potentia huiusmodi est.

Hic determinat de organo olfactus di. q̄ odor est sicut sicut sapor huiusmodi. odoratum autem et sensitivum. i. organum odoratum est potentia huiusmodi. i. est tale in potentia qualis est odor in actu sicut vltimum passivum est tale in potentia que est sum actuum in actu.

Intelligentium secundum commento. c. q̄ odor attribuitur abundantie partibus sicce in odorabili sicut sapor attribuitur abundantie partibus humide in gustabili. nam ad generationem odoratum et sapor in mixto quatuor elementa concurrunt: differunt in. quia calidum et frigidum et siccum in productione saporum sunt agentia tantum sed humidum est actuum et passivum: non quodcumque sed solum aqueum grossum. ideo humidum aqueum in mixto est proprium saporis subiectum. sed in generatione odoratum calidum frigidum et humidum sunt solum agentia. sicut vero est actuum et passivum: non quodlibet sed siccum igneum subtile que siccum igneum in mixto est proprium subiectum odoratum. et hec intendit commentator per sua verba. quare etc.

Stabile autem est quoddam tangibile: et hec est causa quare non sit sensibile per medium extraneum corpus. Neque enim tactus est corpus in quo est humor: quod est quid gustabile in humido sicut materia. hoc autem quiddam tangibile.

Hoc est tertium ca. tractatus in quo determinat de gustabili et gustu. et continet tres partes. in quarum prima determinat de medio gustus. i. secunda de obiecto. i. tertia de organo. secunda ibi. Sicut autem visus. ibi tertia dicitur autem huiusmodi. Prima i. duas: quia primo dicitur. adducit duas causas pro quibus gustabile est quoddam tangibile. secundo eas declarat ibi dicitur et si in aqua. De prima dicitur q̄ gustabile est quoddam tangibile et hoc est una causa. quia gustabile non sit sensibile. i. non sentit per corpus extraneum tanquam per medium. neque. n. tactus. s. sentit per medium cernuum. s. abo huiusmodi sensus sentit: tangendo: quod non est de sensibus alijs. Secunda causa est: quia est corpus in quo est sapor: quia est quoddam gustabile huiusmodi ipsam in humido sicut in sua materia propria. hoc autem huiusmodi est quoddam tangibile. Intelligentium secundum commento. c. i. q̄ corpus in quo existit sapor non est gustabile nisi secundum quod ille sapor existit in eo huiusmodi cuius propositio ad illi saporis est sicut propositio materiae ad formam. et ideo iste sensus. s. gustus non apprehendit saporis nisi apprehendat huiusmodi cum sit impossibile vt denudet ab eo et apprehendere est aliquid tangere. vnde iste sensus. s. gustus vt aliqua tactus. Sed statim dilatat. vtriusque gustus sit quoddam tactus vt sepe dicitur dicitur. et dicitur. Arguitur q̄ non. quia si gustus est quoddam tactus: tunc gustus esset idem cum tactu. et sic non essent nisi quatuor sensus exteriiores. huiusmodi falsum. et per huiusmodi: sicut sequitur homo est quoddam animal. q̄ est idem cum animal. et ita de alijs. Ad hoc potest responderi q̄ gustus capit duobus modis. vno modo per sensum alimentum. alio modo per sensum discretiuo saporis. si huiusmodi modo capiat: sic gustus reperit in quolibet animalis: sic est idem realiter cum tactu: non tamen cum eo conuertitur: quia non quilibet tactus est gustus sed solum tactus partis deputate ad discernendum nutrimentum conueniens vel disconueniens. et ideo gustus sic sumptus non est absolute tactus sed est quoddam tactus: quia est tactus contractus et determinatus tam ex parte obiecti q̄s ex parte organi. quoniam talis gustus vt sic non huiusmodi cooperirendere omne tangibile. sed solum tangibile nutrimentum tale nec reperitur per totum organum tactus: sed solum in parte eius vt dicitur est. Si autem capiat gustus pro illo qui de saporibus iudicat: dicendum est tale non inueniri in quolibet animali: sed solum in animalis perfectio. et hic differt specificiter et

Gustabile fundatum in humido generatiue plus et non aquo et ideo multo magis
 fita vt eorumque nobis que fita sunt sunt multa gustabilia et sapor fun
 datus in humido generatiue plus et non aquo et ideo multo magis

Secundus

formaliter a tactu neq; est tactus. potest tamen dici quidā tactus tribus de causis. prima est quia sentit tangendo si- cut tactus. secūda est quia gustabile est quoddam tangibi- le materialiter: quoniam sapor qui est obiectum gustabile est in humido vt in subiecto q; est quoddam tangibile. ter- tia quia gustus est quidam tactus materialiter. est enim in tactu lingue vt in subiecto et fundamento et non alibi. Et ex hoc respondetur ad argumentum negando illam conse- quentiam. gustus est quidam tactus. ergo est tactus: quia gustus secūdo modo sumptus non dicitur quidam tactus quia sit pars eius subiectiua sed solum ex causis nunc de- claratis.

Tande si in aqua essemus sentiremus vtique ap- positum dulce. Non autem esset tunc nobis sensu per medium sed in eo quod miscetur humido sicut in potu. Color autem non sic videtur eo q; miscet neq; de fluxionibus vt quidem igitur medium ni- hil est vt autem color visibile: sic gustabile humor ē. Nihil autem facit humoris sensum sine humida- te: sed habet actu aut potentia humiditate vt falsū bene enī liquidū ipsum est et liquefactiū lingue.

Hic declarat causas quare gustabile est quoddam tan- gibile. et primo primam que fuit q; gustabile sentitur: non per medium extraneū sed tangendo dicens. q; si nos esse- mus in aqua vtique sentiremus dulce appositū ei et tunc nō esset nobis sensus illius dulcis per mediū extrinsecus: sed sentiremus dulce in eo quod miscetur humido aequo per- ueniendo secum vsq; ad gustum sicut in potu. Color autē non sic videtur in eo qd miscetur medio: neq; in defluxio- nibus. i. per defluxiones. Vt quidem igitur mediū nihil est. i. in quantum ad medium non est comparatio inter vi- sum et gustum. quia visus requirit mediū extrinsecum: gustus autem non. sed quantum ad rationem obiecti ē cō- para. io: quia sicut color est quid visibile. sic humor id est sa- por est quid gustabile. **P**oitea declarat causam secundā que fuit q; rapor est in humido sicut in propria materia: quod est quoddam tangibile dicens q; nihil facit sensū hu- moris id est saporis sine humiditate. sed omne tale habet humiditatem aut actu aut potentia propinqua vt falsum. ipsum enim est bene liquidum id est facilliter humectabile et liquefactibile et liquefactiū lingue. **I**ntelligendū pri- mo sūm Albertum q; h; gustus non habeat mediū extrin- secum: habet tamen duplex mediū intrinsecum. Vnum quod non est pars animalis: et est humiditas saluialis in ore et lingua existens. Aliud est quod est pars animalis et est extremitas lingue et faucis in qua dissoluti sunt nervi qu- statui. **P**rimū mediū nō ē necessariū sicut secūdū: sed fa- cit ad bene esse gustus p quanto partes corporis saporosi permixte humiditati saluiali tubulantur et fluide efficiunt vt per seipsas possint ad gustum penetrare: **I**ntelligē- dum secūdo sūm comentatorem comento. c. ij. q; nihil recit pit sensus saporis qui dicitur gustus nisi sapor sit in hu- more: et humor est in saporoso aut in actu aut in potentia. Verbi gratia: falsum quod est humidum in potentia pro- pinqua velociter dissoluitur et dissoluit humores qui sunt in lingua. et ideo preparauit naturam saliuam in ore: et p- parauit branchos in homine ad congregandum istam hu- miditatem vt ea mediante gustaretur sicca. vnde dicimus q; sapor non est sapor in actu. s. quantum ad immutadū nisi in corpore humido in actu.

Sicut autem visus visibilis est et inuisibilis: te- nebra autem inuisibilis est: indicat autem et ipsam visus. Adhuc autem valde splendidus est. etenim hoc inuisibile est alio ar mō a tenebra. Sicut ar et auditus

soniq; et silentij: quorum aliud audibile: aliud non audibile et magni soni: sicut visus est splendidus. Si- cut enim paruus sonus inaudibilis quodammodo sic et magnus et violentus. Inuisibile autem aliud quidem omnino dicitur sicut et in alijs impossibile aliud autem quāuis aptum natum non habet: aut prauē: sicut quod sine pedibus est et sine gradu di- citur. Sic autem gustus gustabilis quidem et non gustabilis. hoc autem est paruū. aut prauū ha- bens humorem: aut corruptiū gustus

Nunc determinat de obiecto gustus. et diuiditur in du- as: quia primo determinat de obiecto gustus absolute. se- cūdo vt est quidam tactus: ibi videtur autem principū. De prima dicit q; sicut visus est visibilis quoniam tenebra est inuisibilis et ipsum inducat visus adhuc sensus est val- de splendidus: quod est inuisibile h; alio modo q; tenebra. Similiter auditus est soni et silentij: quorum aliud est au- dibile. s. sonus: aliud inaudibile. i. silentium. Est etiā au- ditus magni soni sicut visus et splendidus. et sicut paruus so- nus est quodammodo inaudibilis. sic et magnus et vio- lentus sonus est inaudibilis. Inuisibile autem alium quidem dicitur sicut et in alijs: qd oīno iposibile ē videri. Aliud autem q; quāuis aptum natum fit videri: non ta- men habet. s. q; bene videatur aut prauē videtur. Vnde i- uisibile dicitur multipliciter sicut qd sine pedibus et quod sine egressu dicitur multipliciter. Sic autem gustus ē gu- stabilis et non gustabilis. hoc autem. s. non gustabile ē ha- bens paruū humorem. i. saporē: aut prauū aut gustū corruptiū. **I**ntelligendum q; tripliciter aliquid dicitur sine pedibus vel sine gressu. primo modo quia non ē na- turā habere pedes aut gressum sicut lapis. secūdo modo quia licet sit natum habere pedes seu gressum non habet vt homo carens pedibus. Tertio modo quia h; habeat pe- des et gressum habet tamen male: vt habens debiles aut tortos pedes. Sic in proposito non gustabile dicitur tripli- citer. primo quia non potest gustari propter carentiam sa- poris. et sic elementum purum est non gustabile. secūdo q; debilitate et prauē gustatur propter remissionem sui sa- poris. tertio q; non potest bene gustari ppt. r intensioē et fortitudine sui saporis rōne cuius ē gustus corruptiū.

Videtur autem principium esse potabile et nō potabile. gustus enim quidam tactus: h; hoc qui- dem vt prauū et corruptiū gustus: illud sūm naturā. Est autem cōmune tactus et gustus potabile.

Determinat de obiecto gustus vt est quidam tactus di- cense q; videtur autem principium. s. immutationis gustū esse potabile. gustus qd ē enī ambo. s. percipit. sed hoc qui- dem seibile non potabile vt prauū et corruptiū gustū. Illud autem scilicet potabile sūm naturam id est vt natu- a le et conueniens. Est autem potabile id est humidum sapo- rosum commune tactus et gustus. **H**ic dubitatur virū humidum sit obiectum commune tactus et gustus. Ar- guitur q; non. quia potentie distinguuntur per actus: actus per obiecta. et per consequens potentie distincte habēt ac- tus et distincta obiecta. sed tactus et gustus sunt potentie di- stincte: vt supra dictum est. et infra ostendetur. ergo ha- bēt actū distinctos et obiecta distincta. sed hūidū ē pptū ob- iectum tactus: vt post apparebit. ergo non est obiectū gu- stus: semper loquendo de gustu perfecto qui iudicat de sa- poribus. In oppositum videtur hic Ar. et comentator supra comento. c. j. vbi dicit q; gustus non comprehendit saporem nisi comprehendat humorem cum sit impossibile vt denudetur ab eo. r. Ad hanc dubitationem dicit Egidius premitendo primo q; sicut determinata forma

p suo esse requirit determinans materiam: sic p suo ope
 rari ppter quod agere lz pncipaliter attribuitur forme: se
 cundario tamen attribuitur materie: quia ergo humiditas
 est ppium subiectum saporis qd requirit sapor non solu
 ut sit sed vt agat in gustum: sequitur q lz agere in gustu
 pncipaliter competat sapor: secundario tamen competat
 humiditati fm q est saporis subiectum. Ex quo vltorius
 pz q humiditas est obiectum cõe gustui z tactui: z quod p
 se sentitur ab vtroqz quãuis differenter: quoniam tactus
 sentit humiditatem primo z pncipaliter. gustus autez se
 cundario p quanto est saporis subiectus. Sed indubie hec
 sententia non apparet mihi vera. vnde contra eam arguit
 primo sic. Nullum sensibile ppium vnus sensus exteri
 oris sentitur per se ab alio sensu exteriori sed solum per ac
 cidens: vt sepe dicitur. sed humiditas est proprium sen
 sibile tactus. ergo zc. Secundo omne sensibile p se a plu
 ribus sensibus exterioribz est sensibile cõe vt patuit supra
 ergo si humiditas per se sentiretur a gustu cũ etiam per se
 sentitur a tactu: sequeretur q esset sensibile cõe. cõeque
 salum. ergo zc. Ideo aliter respondeo dicendo q humi
 ditas per se sentitur a tactu: z per accidens a gustu. Et ad
 dictum dicitur. hic dico q per potabile non intellexit humi
 ditatem: vt opinatur Egidius. sed intellexit humidum sa
 porosum: z hoc per diuersas qualitates sensibiles est com
 mune tactui z gustui: q ita fit patet per commentatorẽ co
 mmento. c. liij. in expositione illius partis sic dicentem. Et
 potabile est commune tactui z gustui scilicet quia fm hu
 miditatem que est in eo est tangibile z fm saporẽ est gu
 stable. Ad comentatorẽ cum dicit q gustus non com
 prehendit saporẽ nisi comprehendat humorem: verum
 est materialiter z ratione tactus qui est eius subiectum: qua
 re post subdit comentator: Et comprehendere humore
 est aliquod tangere. vnde ille sensus scilicet gustus est al
 quis tactus scilicet materialiter. Sicut igitur est ex parte
 obiecti: ita est ex parte actus z ex parte potentie: cum ista
 inuicem proportionentur. Sapor autem qui est proprius
 obiectum gustus non est in quolibet tangibili: sed solum
 in humido commixto: ita q omnis sapor est in aliquo tan
 gibili z non conuertitur: sic omne gustare presupponit
 tangere z non conuertitur. vnde impossibile est gustum
 sentire saporẽ quin tactus qui est eius subiectum sentiat
 humidum: quod est subiectum illius saporis. Et similiter
 omnis gustus est in aliquo tactu z non conuertitur. z si
 cut prius natura est humidum qz sapor: sic prius natura e
 tangere qz gustare: z tactus qz gustus. Propter q scien
 dum q licet tactus z gustus lingue habent vnum orga
 num materialiter. quia tamen sunt potentie distincte in il
 lo organo habent diuersas dispositiones facientes illud
 plura organa formaliter. z sicut tactus est materia gustus
 sic dispositio tactus est materialis respectu dispositionis
 gustus: quia tamen dispositio gustus non est in quo
 libet neruo: sicut dispositio tactus sed solum in neruo lin
 gue. ideo licet in quolibet neruo sit tactus: non tamen in
 quolibet est gustus: sed solum in neruo lingue. Ad argu
 mentum autem super quo Egidius fundari videtur si sic
 argueretur. Illud quod necessario est subiectum immuta
 tionis alicuius sensibilis proprii est sensibile per se a sen
 su cuius illud dicitur sensibile proprium. sed humiditas e
 necessario subiectum saporis qui est sensibile propriu gu
 stus. ergo zc. patet consequentia z minor. maior autẽ col
 ligitur de intentione comentatoris supra vbi posuit vnaz
 ex causis. quare sensibilia comunia sunt sensibilia per se.
 quia sunt necessario subiecta immutationis sensibilium p
 priorum zc. Respondetur dicendo q maior non e vni
 uer saliter vera: quoniam magnitudo est necessario subie
 ctum imutationis soni vel odoris: z tamen non per se sen
 titur ab auditu vel olfactu: quoz illa sunt sensibilia ppria

cum solum sentiantur per se a visu z tactu p comentatorẽ.
 Sic in pposito dicitur q sufficit q humiditas per se sen
 tiatur a tactu qui est subiectum gustus. Et ex his patet cla
 rius qz supra quomodo gustabile est quoddam tangibile
 z gustus est quidam tactus. z qualiter pncipiũ immutatio
 nis gustus sit potabile siue humidum saporosũ. quare zc

Quoniam autem humidum quidem e gu
 stable: necesse sensitivum ipsius neqz hu
 midum esse actu neqz impossibile fieri hu
 midum. Patitur enim aliquid gustus a gustabili
 fm q gustabile est. Necessarius est ergo humecta
 tum fore qd possibile humectari saluatum: non hu
 midum autem sensitivum gustatiuum. Signum
 autem neqz siccam existentem lingua sentire neqz
 multum humidam. Hic enim tactus fit primi hu
 midu: sicut cum aliquis qui ante gustauit fortem hu
 more gustet alterum: z vt laborantibus amara om
 nia videntur ppter id quod lingua plena huiusmo
 di humiditate sentit.

Determinat de organo gustus. z diuiditur in duas par
 tes. quia primo ostendit quale debeat esse huius organuz:
 secundo distinguit species saporis: ibi Species autem hu
 moris. De prima dicit q quia gustabile est humidum:
 sic q oportet organum gustus pati ab humiditate que est
 proprium subiectum saporis si debeat pati a sapore. ideo
 necesse est organum gustus non esse actu humidum de se
 tali humiditate saporosa vt possit omnes recipere neqz im
 possibile fieri humidum tali humiditate. Nam gustus pa
 titur aliquid a gustabili fm q gustabile e. ideo necessarius
 est organum gustus fore humectatum humido potabili
 post passionem: quod ante passionem possibile erat ab co
 humectari. Ipsum autem sensitivum gustatiuum saluati
 in sua naturali dispositione necessarium esse non humidu
 tali humiditate. Signum autẽ. s. q organu gustu non debz
 esse humidum humiditate potabili neqz possibile humecta
 ri tali humiditate e lingua existens siccam non sentire
 saporẽ. quia non potest recipere eius humiditatem neque
 lingua multu humidam contingit sentire: quia bic. i. lingua
 existente multum humida fit tactus primi humidu. i. sensa
 tio tactiva illius pme humiditatis multe que impedit rece
 ptionem seu sensationem tactivam aliaz humiditatu z ex
 consequenti gustationem saporis aliaz humiditatu cum
 gustus non possit sentire aliqũ saporẽ nisi tactus i quo
 est gustus sentiat humiditatem illius saporis. Vnde in tali
 multa humiditate lingue accidit sicut accidit cũ aliqs q ante
 gustauit fortem humore. i. saporẽ statim gustet alterum sa
 porẽ: tunc eni p primũ saporẽ impediẽt a pceptione secundi
 saporis. Et sicut etiã accidit laborantibus febre colerica:
 quibus oia que gustant videntur amara ppter id qd sentiunt
 lingua plena huius humiditate. s. amara. Intelligendũ
 pmo q sicut organum auditus habet aliquem motum sibi
 ppium per que in quia dissimilis est motibus exterioribz
 non impeditur a pceptione illorum. sic lingua habet ali
 quam humiditatem sibi naturalem: que quia dissimilis e
 humiditatibus exterioribus non impedit linguam a rece
 ptione aliaz humiditatum. Patet ergo q lingua debet eẽ
 saluata in sui naturali humiditate non multum sicca nec
 multum humida. quia a multa siccitate reddetur indisposita
 ad patiendum ab humiditatibus z saporibus. Et similitẽ
 per multam humiditatem impeditur modo quo dictu e
 quia fortius sensibile impedit minus siue debilius. Etiaz
 fm Albertum: nimia humiditas lingue non finit supre
 entes saporẽ in eam penetrare. sed potius eos lauat a lin
 gua z abstergit: propter quod in patientibus descensum

Secundus

phlegmatis aquei ad os omnia insipidi saporis apparēt.
Intelligendū scōdō s'm p'm. comento. c. iij. q. q. gustari
aliquē saporē & sua lingua fuerit humecta in humore ac
cidentali: tūc nō cōprehendēt humore saporis p'prium nī
si admixtum cum qualitate illius primi humoris. & sic ac
cideret necessario vt non cōprehendat saporē: quia non cō
prehendit materiam saporis in dispositione illa s'm quā est
materia illius saporis hoc est qd prius dicebatur qd habēt
linguam valde humidam humiditate extranea si adueni
at sapor aliquis nō sentiet illū quia nō sentiet distincte hu
miditatem que est propria materia illius saporis: sed aut
non sentiet aut confuse simul cū alia humiditate.

T Species autem humorum sicut & in coloribus
simplices quidem contrarie sunt: sicut dulce & ama
rum. Habite autem sunt cum hac quidem p'gūe
cum illa vō salitū: mediāat horū erit acris: & aust' &
& ponticum & acutum sc're enim he videntur esse
humorū differentie. Quare gustatiū est potentia
huiusmodi. gustabile est factiū actu huius.

Distinguit species saporū dicens qd species saporum si
cut & in coloribus simplices quidem & contrarie sunt sicut
dulce & amarum. habite quidem his. i. consequenter ha
bentes ad istas sunt cum hac quidem. s. dulci pingue. enz
illa vero. s. amaro salsum. media autē horū. s. dulcis & pin
guis ex vno latere & amari & salsi ex altro sunt: acris & au
sterum & ponticum & acutum. s' cre enim hec vident' esse
humorum idest saporum differentie siue species. Et tunc
ex dictis inferi quare gustatiū idest organū gustus ē
potentia huius idest isti saporē cum sit in potentia passi
ua ad eos. sed ipsi saporē siue gustabile est factiū huius
s. organi gustus actu idest in actu: organū enim reducit
a gustabili de potentia ad actum. Dubitatur vtrum spe
cies saporum sint septem vel octo vel sub alio numero. &
similiter vtrum dulcedo & amaritudo sint species extreme
& omnes alie sint medie inter eas: vt **Az.** & **L**omentator
hic asserunt. In qua dubitatione tres reperuntur famo
se positiones. Prima fuit **Az.** quam **L**omentator et
Albertus ac plures alij insequuntur qd dulcedo & amaritu
do sunt saporē extreme simplices & maxime contrarij: et
qd omnes alij sunt medij ex ipsis extremis compositi sub
gradibus remissis sicut albedo & nigredo in genere colo
rum sunt colores extreme. & omnes alij medij ex extremis
sub gradibus remissis compositi. Et comentator enuerat
qngq saporē medios inter dulcedinem & amaritudinem. s
pinguem: qui est magis propinquus dulcedini: & salsum
qui est magis propinquus amaro. & inter pinguem & sal
sum posuit tres scilicet acutum stipticum & acetosum **Az.**
inter pinguem & salsum ponit quatuor: scilicet acrem & au
sterum ponticum & acutum. **Albertus** autem ponit qngq
s. stipticū & ponticum: quos dicit magis appropinquare
dulcedini: & acrem & acutum & acetosum quos dicit magis
appropinquare amaro. Secūda positio fuit **Galieni** q
posuit nouem species saporum extreme dixit non eē sa
porē dulcē & amarū. sed acutum & ponticum cuius
fundamentum fuit quoniam calidum & frigidum diuersi
mode se habentia ad humidum passum a siccō sunt cause
ipsorum saporum. ergo s'm excessum caloris supra frigus
vel econuerso. aut eorum temperamentum habent distin
gui species saporum. In comparatione tamen admixtio
nem humidū cum siccō siue ad modum substantie mixti i
se saporē habentis. Et ex hoc fundamento potest colli
gi numerus specierū saporum: & que sint extreme: & que
medie: Nam omne saporum aut est calidum in complexi
one: aut frigidum: aut temperatum. Si est calidum hoc

tripliciter: quia aut est subtilis substantie: aut grosse: aut
mediocris. si est calidum subtilis substantie: eius sapor est
acutus: & hic sapor est extremus ex latere caliditatis. si est
calidum grosse substantie: eius sapor est amarus. si est car
lidum medioeris substantie: eius sapor est falsus. Si au
tem corpus saporosum fuerit frigidum: iterum tripliciter.
aut subtilis substantie: aut grosse: aut medie. Si frigidū
subtilis substantie: tunc eius sapor est acetosus. Si frigidū
grosse substantie: eius sapor erit ponticus. Et hic est ali
us sapor extremus maximum consequens dominium fri
giditatis. Si frigidum medioeris substantie: eius saporē
stipticus. Si vero corpus habuerit complexionis tempe
ramentum: aut est subtile: aut grossum: aut mediū. si sub
tile sapor eius est vinctuosus. si grossum est dulcis. si medi
ocres: est insipidus. Et licet hec positio sit satis apparens:
comentator tamen comento. c. v. ipsam nititur improbare

Primo quia s'm istam positionem nunquam idem sa
por: in specie sequeretur aliquando dominium caloris: et
& aliquando dominium frigoris: vt patet. consequens ta
men est falsum. ergo &c. Quod consequens sit falsum: p
batur. quia sicut albedo aliquando sequitur caliditatem. &
aliquando frigiditatem: sic dulcedo & similiter amaritudo
& ita de alijs. Vnde in quibusdam: fructibus antequam
maturecant inuenitur amaritudo & illa sequitur frigidita
tem: & in rebus combustis inuenitur amaritudo: & illa se
quitur caliditatem. Similiter in quibusdam fructibus im
maturis inuenitur dulcedo quāuis sint frigide aut insipi
di qui postea per complementum digestionis efficiuntur
amari. & quedam sunt calida in quibus apparet dulcedo si
cut mel & reliqua talia. Secūdo arguit comentator: ibi
Et signum eius qd isti saporē. Sicut corpus non trans
fertur de albedine in nigredinem vel econuerso nisi per
aliquem aliorum colorum. & non semper fit talis transmu
tatio per omnes alios colores: nec semper per eundem: s
arguimus qd albedo & nigredo sunt colores extreme: & qd
omnes alij sunt inter eos. sic dum fructus plantarum tras
feruntur de amaritudine ad dulcedinem transferuntur p
alios saporē s'm qd pertinet illi amaro vel illi dulci quod
non fieret nisi dulcedo & amaritudo essent saporē extreme
mi & omnes alij medij inter eos. Tertio ibi. Et si concess
serimus. Arguit comentator contra experientiam super
qua sustentatus est **Galienus** qui dixit omne amarum
esse calidum: quia omne amarum inducit calorem in cor
pore hominis: & ita de alijs. quoniam licet concesserimus
sic esse respectu corporis hominis: vt dixit **Galienus**. ex
hoc non sequitur tamen sit esse ex natura aeris: & ex parte
ipsorum saporum: quia aliquid est calidum respectu homi
nis: quod est frigidum respectu leonis. & aliquid est frigi
dum respectu hominis: quod respectu alterius animalis
est calidum. & per consequens non debemus simpliciter
asserere hunc saporē vel illum esse calidum vel frigidū
quia taliter operatur in corpore hominis. Ex quo vlt
rius concludit comentator quod videtur qd sapor magis
sequatur humiditatem & siccitatem qz caliditatem & frigi
ditatem. quare necesse est opinari aliquam complexionem
terminatam ex qua sit amaritudo & aliam ex qua sit dulce
do: & qd iste due complexionē sunt contrarie s'm hūc mo
dum. Tertio positio est **Auicenne** qui in omnibus vt
datur conuenire cum **Galieno** preter qz in sapore insipi
do. quoniam insipidum dicitur quod nullum habet sapo
rem: vt aqua. & p'p'erea ponit solum octo species saporū
quarum tres sequitur manifestum dominium caloris: et
ille calor qui est in extremo caloris est acutus sicut sapor zī
ziberis: post eum in calore sequitur amarus: & post ama
rum falsus. Tres autem alie sequuntur manifestum



dominū frigiditatis. et ille q̄ est in extremo frigiditatis ē ponticus: vt sapor fructus maxime crudi post cū in sapore sequitur stipticus: et post stipticus acetosus cōmunis acetosi / tati cresce et acetositati acci. Inter has ser sūt alie due me / dic. s. dulcis et pinguis. sed dulcis olus attinet calor q̄z pi / guis. Et sustinendo Galienū et Auicennā respondetur ad rationē Auerrois. Ad primā dico q̄ amaritudo sp̄ sequitur caliditate et dulcedo temperamentū vel parū ab eo p̄ calorem declinat. et nego q̄ illi fructus immaturi sint amari imo sunt pontici vel stiptici. et de alijs nego q̄ sint dulces possunt tamen ēē insipidi: aut p̄pter abundantiaz humidi aquei autem p̄pter grossitū substantie eoz inpe / dientem insipionem in gustū. Ad secundam dicit q̄ il / la rō bene arguit q̄ dulcedo et amaritudo non sūt sapes / imediati et q̄ habent multa media. sed ex hoc non sequit̄ q̄ sint simpliciter extremi. Ad tertiam s̄m Galienum facilius est responsio: q̄ ipse posuit complexionem homi / nis tēperari esse mediū in vniuersa substantia. et per con / sequens in ordine ad illam cetera habent graduari et mē / surari sic q̄ omne qd̄ calefacit hominē est absolutū calidū denominandū: et quod infrigidat frigidum. et ita de alijs et cetera.

Tangibili autē et tactu eadem ratio. Si enī tactus non est vnus sensus: sed plures necessarii et tangibilia sensibilia plura eē. Habent autem dubitationem vtz plures sint aut vnus: et quidem est sensituum tangibile vtz caro et in alijs p̄porzionale: aut non. Sed hoc quidem est mediū: primum autem sensituum aliud quod dam est intus.

Istud est septimū capitulū huius tractatus in quo de terminatur de tangibili et tactu. Continet autem hoc capi / tulū tres partes. in quaz p̄ma determinatur de tactu et ei / organo. in secūda de medio. in tertia de obiecto: ibi secun / da. Dubitabit autē quis. ibi tertia Tangibiles quidē igit̄. Prima ad huc in duas: quia p̄mo mouet duas dubitatio / nes. secūdo de illis p̄sequitur ibi **D**is et enī sensus. De p̄ma dicit q̄ eadem ratio est de tangibili et tactu: q̄ si tactus non est vnus sensus sed plures: necessarii estz tangibilia et sensibilia plura eē. et supple si: tactus est vnus tangibile est vnū et euerſo. Et tūc mouet dubitationes. di. habet autem dubitationem vtz plures sint tactus aut vnus. Et qd̄ est sensituum tangibile. Vtz caro in habentibus carnē et in alijs animalibus non habentibus carnē p̄porciona / lem carnī aut non. sed hoc quidem. s. caro vel p̄porciona / le carnī est mediū. Primum autem sensituum siue organum tactus et aliud quoddā intus. s. neruus vel p̄porzionale neruo. Intelligendum primo s̄m p̄m. comento. cvj. q̄ vtz tangibile sit vnū aut plura: vno est dubiū sicut est de tactu et sermo in eis idem est. et inuit̄ per hoc cām propter quam later hoc in hoc sensu et nō later in alijs sensib⁹. De illis enī quia manifestū fuit q̄ sensibilis eoz est vnū in gene / re sicut color: son⁹ et odor. fuit etiā manifestū eos ēē vnū in genere puta visū auditum et olfactū. In hoc autē sensu. s. tactu quia ignoratū fuit de suis sensibilibus. s. q̄ sint vnū in genere. fuit etiā ignoratū de suo sensu. s. q̄ sit vnus.

Intelligendū secūdo q̄ aliqua aialia habent sanguinē et aliqua non: sed habent humiditatē p̄porcionalem san / guini. habentia sanguinē: habent carnē et neruū. sed ha / bentia humiditatem p̄porcionale: habēt p̄porcionale car / ni et neruo. et ideo loquit̄ **A**x. sub diſtinctione.

Omnis et enī sensus vnus contrarietatis esse videtur: vt visus albi et nigri: auditus grauis et acu / ti gustus amariz dulcis. In tangibili autem multe

sunt contrarietates: calidum et frigidum: humidum et siccum: durum molle: et alioz quecunqz sunt huius modi. Habet autem solutionem quandam ad hanc dubitationem: et q̄ in alijs sensibus sunt contrarie / tates plures: vt in voce non solum acumen et graui / tas. sed et magnitudo et paruitas: et asperitas vocis et similia alia. Sūt autem circa colorem differentie huiusmodi altere. sed q̄ sit vnū subiectum: sicut au / ditum sonus: sic tactui non est manifestum.

Prosequitur de dubitationibus supius motis. et diui / dit in tres. quia p̄mo arguit ad vnā partē dubitatiois pri / me. secūdo pertractat dubitationē secundā: cuius solutio est necessaria ad solutionē prime dubitatiois. tertio innuit solutionē prime dubitatiois ibi secūda Vtz autē. ibi tertia demonstrat autē. De prima sic arguit **D**is sensus vn⁹ vident̄ esse vnus trietatis: vt visus albi et nigri: auditus grauis et acuti: gustus amariz dulcis. sed tactus nō ē vn⁹ contrarietatis sed plurū: qd̄ p̄batur. quia in tangibilibus plures insūt contrarietates: vt calidū humidū frigidum et siccū durz molle. et cōtrarietates alioz quecunqz sūt huius si / cut grauis leuis asperilenis. ergo et cetera. Ad hanc autem rationē adducebant aliq̄ quandā solutionē dicentes q̄ in alijs sensibus sūt plures cōtrarietates quāuis glibet eoz sit vn⁹ vt in voce nō solū sunt acumen et grauitas: sed etiā magnitudo et paruitas et lenitas et asperitas vocis et alia similia vt claritas et obscuritas. Similiter circa odorē sunt huius modi differentie altere a p̄dictis. s. q̄z albi et nigri: vt intē sum remissam pulchrum turpe et cetera. tūc supple dū est q̄ simili modolz in tactu sūt plures cōtrarietates ex hoc non sequitur vt nō sit vnus. Hanc solutionē remouēdo di / cit **A**x. q̄ nō est manifestū q̄ sit vnū subiectum. i. gen⁹ ob / iectum tactui sicut sonus auditui. q̄ dicat q̄ s̄ vn⁹ sensui plures cōueniant contrarietates: hoc nō tollit illius vni / tatem dūmodo omnes ille habent vnū proximum ge / nus quod sit obiectum illius sensus sicut color visus. et so / nus auditus. Sed q̄ omnes contrarietates tactus habe / ant tale genus non videtur neqz est manifestum. propt̄ea apparet q̄ tactus non sit vnus. Intelligendum primo s̄m p̄m. comento. cvj. q̄ si fuerit declaratum q̄ sensus ta / ctus est in carne: ita q̄ portio carnis ad ipsum sit sicut pro / portio oculi ad visum. manifestum est q̄ sensus tactus est vnus virtus: quoniam vnū instrumentum non est nisi vnus virtutis virtutis. Si autem fuerit declaratum q̄ ista virtus fue / rit plures vna. necesse est vt caro sit quasi mediū et vt nō sit quasi instrumentum. Sed hic dubitatur quare seq̄ caro est instrumentum tactus. ergo tactus est vnus et ta / men non sequitur neruus est instrumentum tactus. ergo tactus est vnus cum s̄m comentatorem antecedens sit ve / rum et consequens falsum: et tamen videtur q̄ si prima cō / sequentia valeat q̄ secūda debeat valere: quoniam me / diū per quod tenet prima consequentia s̄m comentatore est: quia vnū instrumentum non est nisi vnus virtutis modo tantam vnitatem videtur habere neruus sicut caro

Respondetur negando q̄ tanta vnitatis sit in neruo si / cut in carne: quoniam caro est vna materialiter et formaliter per vnicam complexionem per quam est caro. sed ner / uus licet sit vnū materialiter: est tamen plura formaliter quia vltra complexionem per quam est neruus habet plu / res dispositiones tactinas distinctas specificē s̄m numero tactuum specie distinctorum in ipso existentium quibus in / strumentaliter deseruit in operando. Sed adhuc possz aliquid arguere q̄ non solum in neruo sed etiam in carne sunt tales diuerse dispositiones: quoniam sicut est de me / dio extrinseco ita vt ēē de medio intrinseco: sed in medio extrinseco diuerse sunt dispositiones ad recipiendum spe

Secundus

Species sensibilibus diversorum sensuum ergo in medio intrinseco similiter erit. et per consequens ex quo secundum commentatorem alius est tactus calidi et frigidi et alius humiditatis et siccitatis sequitur quod in carne alia erit dispositio per quam recipit species unius contrarietatis. et alia per quam recipit species alterius contrarietatis. quare etc. Tota deductio patet cum maiori. et minor colligitur de mente Aristotelis. qui vult quod aer ratione dyaphanitatis sit receptivus specierum coloris et ratione alterius materie sit receptivus specierum odoris. et ita de alijs. Hinc respondeatur negando in maiorem. nec est simile in hoc de medio extrinseco. et de medio intrinseco quia media extrinseca non sunt principia proprie sensuum. nec sunt media illorum secundum proprias naturas. sed per naturas saperadditas in quibus diversificantur ut tangebatur arguendo. sed medium intrinsecum videlicet caro est principia proprie tactus conservationem ut possit eo mediante alias vicia prosequi et nocua fugere. et est medium secundum proprias naturas. Ideo caro secundum eius propriam complexionem est receptiva specierum omnium. tangibilium qualitatum. quare etc. Intellegendum secundo secundum commentatorem comento. c. viij. quod Aristoteles intendit hic per subiectum contrarietatum genus quod dividitur in hec contraria. et hoc quod dixit manifestum est. necesse est enim si posuerimus quod unus sensus comprehendat multos modos contrarietatis ut genus subiectum illis modis sit unum quoniam necesse est aliquid esse commune illi multitudini quod comprehendatur ab illo uno sensu. Et si non erit hic aliquid per quod ille sensus poterit dici unus. quoniam unus sensus non est unus nisi per unam intensionem. Quia videtur unus sensus debet habere unum genus quod sit suum proprium obiectum adequate comprehendens omnia contraria ab illo sensu proprie cognoscibilia. et quia non est unum genus adequate comprehendens omnia contraria proprie tangibilia. ideo tactus non est unus. Sed contra arguitur hic non plus differunt quattuor qualitates prime tangibiles quod caliditas et frigiditas. sed caliditas et frigiditas correspondet unum genus adequate illis cetero ergo etiam quattuor qualitates primis tangibilibus. patet consequentia cum maiori ex quo humiditas minus repugnat caliditati quod frigiditas et similiter siccitas. et ideo dicendum est de ipsis respectu frigiditatis. minor etiam patet. quia aliter respectu caliditatis et frigiditatis non daretur unicus tactus cuius oppositum vult commentator. quod multiplicat sensus tactus secundum multiplicationem primarum contrarietatum qualitatum proprie tangibilium et generum illis adequate correspondentium. Itaque minus conveniunt lux et color proprie sumptis quod quattuor qualitates prime. sed lux et color competent tale genus. aliter visus non esset unus sensus. ergo etc. Ad primum respondeatur quod caliditas et humiditas plus differunt quantum ad immutandum organum tactus quod caliditas et frigiditas. quia caliditas et humiditas requirunt in illo diversas dispositiones ut supra ostensum est. et non caliditas et frigiditas. et hoc sufficit ut caliditas et frigiditas possit unum genus prorum correspondere et non in omnibus quattuor. Ad secundum dicitur similiter quod licet lux et color plus differant essentialiter quod qualitates prime. minus tamen differunt quantum ad immutandum medium et organum. quia color immutat mediante luce. sed caliditas non immutat mediante siccitate. ergo etc. Unde si quis diceret quod est unum genus adequate correspondens quattuor qualitativis primis. et quod illud est inominatum. Contra cullebet generi uno ad plura contraria correspondet tantum una prima contrarietas per Aristoteles. primo physicorum. sed illi communi precise ad quattuor qualitates primas non correspondet tantum una prima contrarietas. sed due quare

nulla est ad aliam reducibilis. ergo illud commune non est genus. Et similia argumenta et solutiones adduci possunt dato quod ponerentur plures tactus quod duo. et plura proprie tangibilia quod quattuor prime qualitates. Intellegendum tertio secundum commentatorem eodem comento quod necesse est tactus est una virtus ut modis contrarietatum quos comprehendit sit unum genus subiectum eis quod dicitur de eis univoce: ut sonus qui dicitur de modis sonorum et color de modis colorum. sed contraria tactus non videntur habere genus quod dicitur de eis nisi equivoce. quale cum quod dicitur de calido et frigido graui et leui non dicitur nisi pure equivoce. Et illud quod dicitur eis de equivoce ratione reperitur in hoc nomine quale quod dicitur de sapore et colore frigore et calore et odore. omnia enim hec nominata sunt in predicamento qualitatis. et graue et leue est in predicamento substantie. et ideo necesse est ut virtus comprehendens contrarietatem que est in graui et leui non sit virtus comprehendens contrarietatem que est in calido et frigido. ergo etc. Et quibus apparet velle quod preter duos tactus correspondentes duabus contrarietatibus qualitatum primarum datur tertius correspondens graui et leui. sed de hoc infra. Et cum dicit quod graue et leue sunt in substantia forte illud dixit. quia putavit quod grauitas et leuitas essent forme substantiales elementorum ut tenuitas in hoc ceu et mundi. Vel secundum Albertum graue et leue oriuntur a raro et denso que super substantiam non addunt nisi quandam situm in partibus materie.

Utrum autem est sensitivum intus an non: sed maxime caro: nullum videtur esse huiusmodi fieri seu sensum cum tactu. Et enim nunc si aliquis circa carnem extenderit pellem: hinc faciens. similiter lesum mox tactum insinuat: et tamen constat quod non est in hoc sensitivum. Si autem et cum naturale sit intus: citius utique pertingerit sensus.

Hic pertrahat dubitationem secundam et continet tres partes. In prima soluit rationem illorum qui dixerunt quod caro est instrumentum tactus. In secunda ostendit quod carum esse nobis continuum faciem in proposito difficultatem. In tertia soluit dubitationem ostendendo quod caro est medium in tactu et non instrumentum vel organum. ibi secunda. Propter quod talis pars. Subterit. Et accret quare. De prima dicit quod utrum sensitivum tactus est intus scilicet nervus aut non sed mox caro nullum videtur esse huiusmodi fieri sensum tangibilium simul cum tactu id est statim cum tange carnem quantum dato quod nunc aliquis circa carnem extenderit pelliculam aliquam faciens primum id est cooperimentum similiter insinuat mox sensum tactus id est per contactum tangibilium ad illam pellem statim sit sensus. et tamen constat quod sensitivum id est organum tactus non est in hoc cooperimento. Et si quis instaret dicendo quod non est simile quia caro est nobis continua et illa pellicula discontinua dicitur. Ar. quod hoc non obstat quia dato quod illa pellicula fieret nobis conaturalis et continua sicut caro tunc non esset organum tactus et tamen statim ea tacta fieret sensus. sed tunc per ea citius pertingeret sensus id est melius fieret quod statim dum est distantia. Intellegendum quod non sequitur statim tacta carne sit sensatio tactus. ergo caro est organum tactus. sed magis sequitur oppositum quia ut dixit Aristoteles. supra hoc est commune omni sensui quod sensibile superpositum organo eius non facit sensationem. Propter quod talis pars coloris videtur sic se habere neutrum circulariter nobis actus natus est aer. Uideremur uno quodam sentire: et sonum et odorem et colorem. et unus quidem sensus esset auditus

z visus: z olfactus. Nunc autem quoniam determinatum est per quod sunt motus manifesta sunt predicta sensitiva altera esse. in tactu autem hoc quidem nunc in manifestum est.

Declarat q̄ carnem esse nobis continuam facit diffinitatem in cognoscendo. vtrum ipsa sit organum vel medium tactus. z et consequenti vtrum tactus sit vnus vel plures. dicit̄ propter quod idest propter ea que dicta sunt talis pars corporis videlicet caro videtur sic se habere. sicut si aer circulariter esset nobis aptus natus idest naturaliter continuatus tunc enim videremur vno quodam scilicet organo. quia aere sentire z sonum z odorem z colorem z videretur vnus quidem sensus esse auditus z visus z olfactus. Nunc autem quoniam illud propter quod tanquam propter medium sunt motus predictorum sensuum est determinatum z distinctum a nobis. manifesta sunt predicta sensitiva illorum sensuum esse altera z similiter sensus illos. In tactu autem quia medium eius est nobis continuum. hoc quidem nunc in manifestum est quoniam caro videtur esse organum tactus. z ex hoc tactus videtur esse vnus z non plures.

Ex aere quidem enīz aut aqua impossibile est consistere animatum corpus: oportet enim firmum esse. Relinquitur autem mixtum ex terra: z ex his esse vt vniuersaliter caro z proportionale. Quare necessarius est z corpus esse: qd̄ medium tactui aptum natum per qd̄ fiant sensus cuius sunt plures.

Solut hanc dubitationem scdm̄ ostendendo q̄ caro est medium in tactu z non organum. sed eius organum est intus vt puta nervus sub carne existens. Et dicit q̄ ex aere quidem aut aqua impossibile est consistere animatum corpus scilicet tanq̄ ex parte quantitative oportet ei z ipm̄ esse firmum z consistens. quare relinquitur ipm̄ esse mixtum ex terra z ex his. scilicet aere z aqua z vniuersaliter est caro vt proportionale ei quare necessarius est z corpus esse quod est medium tactui. quod est aptum natum nobis. i. naturaliter continuatum per qd̄ fiant sensus. scilicet tactus cum sit plures. **I**ntelligendum q̄ in hoc stat solutio q̄ medium in tactu est nobis coniunctum sed tale non potest esse nisi caro vel proportionale. ergo zc. **C**ausa autem quare medium in tactu est nobis coniunctum est vt melius z efficacius sentiamus excellentias tangibilia que habent corrumpere non solum tactum sed etiam animal: quod non contingit de excellentis sensibilibus alioz sensuum. Ideo sensus alij non indigerunt medio intrinseco.

Et ex eadem causa tactus non fuit in vna parte animalis tantum sed per totum disseminatus vt per quamlibet partem possimus corruptiua sentire z ea fugere.

Demonstrat autem q̄ plures sint qui in lingua tactus. Omnia enim tangibilia sentit lingua secundum eandem partem z humorem. Siquidem igitur z alia caro sentiret humorem: videretur vnus z idem esse sensus gustus z tactus: nunc autem sunt duo propter id qd̄ non conuertitur.

Solut primā dubitationem dicens q̄ tactus qui est in lingua demonstrat q̄ sunt plures tactus. qm̄ animal sentit omnia tangibilia secundum eandem partem scilicet linguam z humorem idest saporem. si quidem igitur z alia caro sentiret humorem idest saporem videtur vnus z idem sensus esse gustus z tactus. nunc autem sunt duo idest videntur esse duo propter id quod non conuertitur. Nam secundum oem partem secundum quam sentit animal tangibilia sentit tangibilia z non conuerso. Sicut ergo indi-

camus tactum in lingua esse differentem a gustu propter differentiam obiectoz quāuis conueniant in organo. ita i omnib⁹ partibus corporis debemus iudicare tactus diuersos pp̄ differentia tangibilium quous in organo non diuersificantur. cū per omnē partem q̄ percipimus calidū z frigidum percipiamus humidum z siccum z ceteras tāgibiles qualitates z conuerso. **I**ntelligendū q̄ q̄ alicubi est tactus vbi nō est gustus. ideo tactus videtur esse alius a gustu. **C**ausa tamen que est alius est q̄ contrarietas gustabilis z alia a contrarietatibus tangibilium sic q̄ plures sunt p̄ie contrarietates tāgibilitum quaz nulla est ad alteram reducibilis z qbus plura genera correspondēt est cū q̄ tact⁹ sint plures. **D**ubietur p̄io vtruz tactus sit plures sensus. **A**rguit q̄ non. q̄ tunc plures essent sensus exteriores q̄ quinqz contra **A**x. infra. **I**tem vnum instrumentum non est nisi vnus virtutis p̄comentator. sed tactus habet statim vnus instrumentum. siue illud ponatur caro siue nervus siue aliud. ergo zc. **I**n oppositū videtur esse **A**x. z expressius comētor: z sere oēs expositores in isto conueniunt q̄ in eodez aiali sunt plures tact⁹ sp̄e distincti. sed de numero nō concordāt. **S**ciendū est ergo q̄ qdam posuerunt tantum vnā potentiam tactuaz ipam tñ dixerunt cū diuersis dispositionibus sui organi diuersas contrarietates tāgibilium cognoscere. z scd̄ hoc saluabāt tactum aliquo modo esse vnū. scilicet q̄tum ad potentiam aliquo modo esse plures. scilicet quātūz ad organi dispositiones. ex quo sustentabāt omnes auctoritates tactum esse vnū aut plures inuenientes. **A**lij autēz posuerunt tantum duas potentias tactuaz iuxta numerū q̄litatū p̄io: max dicentes vltorius oia alia tangibilia esse sensibilia coia vel reducibilia ad ea vel ad p̄imas qualitates quas solas dicūt esse propria tactus obiecta. **V**n̄ graue z leue reducunt ad motū sine quo nō percipiunt asperū z leue ad figuram duz z molle ad sicca z humidūz. ad qd̄ asperum z leue etiā reduci possunt vt ponit **Albertus**. **A**uēz vero tertium tactum addere videt̄. scilicet p̄ceptiuū grauis z leuis. **E**t **Albertus** insequēdo **Anicēnaz** addit quartū p̄ceptiuū dissolutionis cōtinitatis ex verberē continēgentis aut alio modo tali z sibi oppositē consolidatiōis. **H**ec enim oia dicit esse primo tangibilia z non p̄ aliquā p̄iozem naturā. **A**ddit etiam quintū quo. scilicet p̄ceptiuū delectatio que est in veneris. sed hic nō est vniuersalis sic p̄ioze se partis determinate. **N**onnulli vero addūt sextū tactum quo. scilicet perapit cōuenientia z discōuenientia i cibo z potu siue delectatio z sibi opposita displicētia qui si daretur esset particularis. **N**unc tñ dari negat **Albertus** volens cibū z potum non p̄ alios tactus sentiri q̄z eos qui sunt calidi frigidi z humidūz z sicci. **E**x quibus patet quid sit dēendum ad dubitationē. **A**d argumēta vero ad primū cum dicit **A**x. sensus exteriores esse tantū quin qz. hoc intellexit eos distinguēdo solum fm̄ organozum distinctione z nō formaliter. quia sic sunt plures. **A**d secundūz patet ex dictis superius. **D**ubietur scd̄o vtruz caro sit organūz tactus. **A**rguit q̄ sic. **P**rio illud est organum tactus quod pars aialis existens habet cōp̄rietatem magis redactam ad mediūz cū in tali mediocritate qualitatum sit max tactus consistat. cum enim non possit ab eis absolui debet medium op̄nere vt excellentias percipere possit. sed coplo carnis est magis ad medium redacta q̄z nerui aut alterius talis quod possit poni organum tactus vt p̄z. ergo zc. **S**ecundo si caro nō esset instrumentum tactus sed medium: tñ p̄ius imitaretur caro q̄z tactus. z per p̄is non statim tacta carne sentiremus cui⁹ oppositum videmus in experientia. **T**ertio nos tangimus secundum quālibet parte ergo scdm̄ q̄libet partez debet esse organum tactus. scilicet nihil est qd̄ magis diffundatur p̄ totum corpus aialis q̄z caro. igitur zc. **Q**uarto si

Secundus

caro non esset organum tactus, hoc maxime esset asserendum ex signo dato ab *Az.* quod est quod statim tacta carne sentimus et sensibile positum supra sensum non sentitur. Sed dato isto filii argui posset quod nervus non esset organum tactus quod nervo immediate tacto sit sensus, ut patet si per gas, quare etc. Ad idem adduci potest auctoritas *Az.* in libro de animalibus et Avicene sexto naturalium. In opus positum est hic *Az.* qui vult quod caro sit medium in tactu, et non organum, sed illud est intus sub carne et illud est nervus ut commentator expedit. In hac dubitatione due principales invicem se positiones. Una est Avicene tenentis quod caro nervosa est organum tactus et non nervus simpliciter, ad quas sustinetur motus sunt rationibus superius inductis. Alia est quas *Az.* et commentator hic tenent quod nervus et non caro est organum tactus. Caro autem est medium. Et Albertus ad huius dubitationis declarationem dicit quod per carnem intelligi debet id quod verum caro est vel simile ei. Sile autem carni triplici accipi dicit. Primo modo dicitur simile cani quod est loco carnis in animalibus carentibus sanguine. Secundo modo dicitur simile carni quod habet complexionem similem complexionem carnis siue vicinam cuiusmodi dicuntur esse dentes, et dentes alii ossibus diutius crescunt et in senio quandoque extrahi restant quod non accidit ex alio nisi quod in complexionem carni vicini existunt: que sola inter partes animalis per totam vitam ex nutrimento restaurata influere et effluere videtur. Tertio modo dicitur simile carni quod carnis est valde comixtum sicut de quibusdam nervis contingit per quod in complexionem carni assimilantur quomodoque accipit simile carni potest esse medium tactu. Unde dicitur sunt medium in tactu. Et filii nervi carni imixti plus habent rationem medij quam organi. Ex quibus solvantur argumenta in oppositum facta. Ad primum dicitur quod nervus habet complexionem partem et perfectior est quam caro et magis proportionata operatiōe tactiva. Ad secundum dicitur quod caro prius imitatur a tangibili quam tactus prioritate casualitatis, sed non prioritate temporis, ut declarat commentator in lectione sequenti. Ad tertium dicitur quod medium intrinsecus in tactu plus debet diffundi per corpus quam tactus et illud est caro. Ad quartum dicitur Albertus quod si tangant nervi propinquum cerebro a quo oriuntur qui carni non sunt imixti, quod tales sunt simpliciter organum tactus non fiet sensus, sed si tangant nervi carni imixti, quod tales medij rationi habent sicut sensus. Alii dicitur quod quocumque nervo tacto fit sensus, sed non in parte prima, quod illa se habet ut medium sed in parte distante. Unde caro solum habet medij rationem, nervus autem cum hoc quod est organum medij etiam locum potest supplere. Ad auctoritatem autem *Az.* in libro de animalibus dicit commentator cometer, vij. quod sermo *Az.* hic est contrarius sermone eius in libro de animalibus. Unde ille sermo fuit secundum ei apparuit illic, scilicet quod sicut de membris animalium illo tempore, tunc enim adhuc nesciebat nervos. Ideo illic dicitur quod instrumentum tactus est caro, sed sermo quem ponit hic dat instrumentum esse illis animalibus intra carnem, et hoc convenit ei quod post apparuit per anatomiam, scilicet quod nervi habent introitum in tactu et motu, quod igitur sciunt hic, *Az.* ratione apparuit post sequentibus cum sensu.

Abstrahit autem aliquis: si omne corpus profundum habet, hec autem est tertia magnitudo: quorum autem corporum medij est aliquid corpus non contingit ipsa ad invicem se tangere, humidum autem non est sine corpore neque humectam: sed necesse est aquam esse: aut habere aquam: que non tangunt ad invicem in aqua nisi sicca extrema sint: necesse est aquam habere medium: quo repleta sint ultima: si autem hoc verum: impossibile est tangere aliquid aliud in aqua

Eodem autem modo est in aere, similiter se habet aer ad ea que sunt in ipso, et aqua ad ea que sunt in aqua, latet autem magis nos: sicut et que sunt in aqua animalia si humectum tangit humectum.

Hic determinat de medio tactu. Et dividitur in duas quod prior determinat de medio extrinsecus et per accidens, sed de medio intrinsecus et per se ibi secunda. Innovo autem. Prima iterum in duas, quod prima probat quod ad tactum concurrunt medij extrinseci, secundo quantum ad hoc comparat tactum ad alios sensus ibi. Tertio igitur omni. De prima dicitur quod dubitabit autem quis, scilicet si tactus fiat per medium extrinsecum. Ad hoc autem declarandum accipit quod omne corpus habet profundum, hec autem scilicet profunditas est tertia magnitudo quorumque autem duorum corporum medij est aliquid corpus non contingit ipsa ad invicem se tangere, scilicet immediate, humidum autem non est sine corpore neque humectum, sed necesse est aquam esse aut habere aquam que vero ad invicem tangunt in aqua nisi sint sicca extrema necesse est aqua habere medium quo repleta sunt ultima. Si autem hoc verum est impossibile est unum corpus tangere aliud siue medio in aqua. Et eodem modo est in aere, si militer enim se habet aer ad ea que sunt in ipso et aqua ad ea que sunt in aqua. Latet autem magis nos quod humectum tangit humectum, id est quod inter corpora se tangunt in aere sit medij quod de tangentibus se in aqua, sicut animalia que sunt in aqua supple magis non latent per ipsius spiritumque animalia que sunt in aere. Intelligendum est quod in hoc stat ratio *Az.* inter omnia corpora se tangunt in aqua mediat aqua, et inter omnia se tangunt in aere mediat aer, ergo omnis tactus sit per medium extrinsecum, patet consequentia quia omnis tactus sit in aere vel in aqua, et assumptum filii per se habet parte, quia ita se habet aer ad ea que sunt in aere sicut aqua ad ea que sunt in aqua. Sed per prima probatur, quod inter omnia corpora se tangunt in aqua reperit humiditas media, sed humiditas non est sine corpore, quare etc. Et per humidum intelligit *Az.* corpus huius proportionem humiditatem, per huius vero quod humiditas aliena siue extranea est rotatum siue suspensum. Intelligendum secundo quod dicit *Az.* quod tangunt se in aqua necesse est habere aquam mediam nisi extrema eorum sint sicca. Exponit Albertus, id est quod extrema eorum non sunt sicca ut ad experientiam patet. Egidius autem exponit nisi extrema eorum sint sicca per approximationem eorum prior factam ad invicem in aere, tunc cum se essent in aqua medietas in aer vel per, neque possit ingredi aqua inter ea propter illorum comixtionem ad invicem et strictionem: tunc extrema illorum viderent sicca quibus essent humida vel humectata humectata aere, quod humiditas aerea per aeris subtilitatem non est ita sensibilis sicut humiditas aqua sed ubi fiat coniunctio corporum in aquam necesse est humiditatem aquam mediare. Intelligendum tertio quod *Az.* et commentator hic videntur inuere quod est impossibile duo corpora dura ad invicem immediate se tangere in aere vel in aqua que propositio sic moderari debet quod impossibile est duo corpora dura discontinua ad invicem immediate se tangere secundum superficies extrinsecas in aere vel in aqua. Et dicitur dura quod liquida bene possunt immediate se tangere, sicut medietates virge semivive et semimortue. Et dicitur secundum superficies quia sphericum immediate potest tangere planum secundum punctum. Et illa propositio sit intellecta probatur, quia non esset vera dicitur oppositum quod sit possibile duo corpora dura discontinua etc. Et ponatur in esse quod duo corpora dura discontinua secundum superficies. Verbi gratia planas ad invicem immediate se tangunt in aere vel duo lapides et incipiat nunc unus ab altero suplevari, et tunc quero utrum imediate post hoc aer circumstantis replebit totum spacium quod erit medium inter lapides vel quod certum eorum vel non, si sic dabit motus in non tempore ex quo subito totum spacium penetrabit.

Si non tunc daretur vacuum medium inter illos lapides
 & utrumque est impossibile &c. Si quis in vellet oppo-
 situm sustinere ad hoc argumentum dicere posset. qd illud
 spacium subito replebitur non per motum sed per subita
 mutationem. sicut siato vacuo terra in eo posita non mo-
 ueret. sed subito mutaretur pp defectu resistencie. Aliter di-
 cunt alij q infinita velocitate mouebit aliqua pars illius
 aeris versus centru. imaginates q quanto aliq ps aeris e
 propinquior lapidib' tanto velocius mouebit. & quanto
 distantiore vsq; ad certu terminu tanto tardius. cui igit
 in infinitum ppinq sit aliqua ps aeris sequit q infinita
 velocitate mouebit aliqua ps aeris & tñ totus aer cathe-
 goematice. qz quecuq; velocitate mouebit pars mouebi-
 tur totum. **Sed** contra via a p. & cometatoris arguitur
 prio. quia ca data seqt q graue stabit sursum no ipeditur
 per tempus & no descendet qd est inconueniens. & pbatur
 psequetia. qz ponat q super terra sit vnus lapis planus
 qui sit. b. & in aere sit vnus altius illi dyametaliter sup/
 positus q sit. a. sic q. a. descendat versus. b. & tuc in fine
 motus aut. a. imediate tangit. b. aut no si sic cotra positio-
 nem si diceretur q no tunc sequit quod iserebat. Item
 istud videtur esse falsum. qz maioris potencie est ille lapis
 ad descendendu qz ille modicus aer sit ad resistendu. igit
 tur &c. Itē in principio motus plus est de aere istra. a.
 & maioris resistencie qz in fine. s; in principio ille aer non
 sufficit impedire descensuz. a. ergo nec etiam in fine do-
 nec deseniāt ad cotactum imediatu ipsius. b. qre &c. Se-
 cundo qn securis scindit ligna ps q ferrum imediate tan-
 git lignu. qm si mediatet aer tunc aer esset imediatu scin-
 dens. quod no e verisimile. Etia quia videmus q aliqua
 do corpus duru figit in alio taliter q cu maxima violen-
 tia vix extrahi pot. hoc aut non fieret si inter illa corpora
 esset aer medius. cu ipse facilliter cedat & impellat vel ex-
 pellatur. **Ad** hec & similia respondei pmittendo prio
 q dupliciter aliqua corpora dicunt se tangere i aere vl in
 aqua. vno mo imediate vt qn non mediat aliud corpus.
 Secundo mo mediate vt quando aliud corpus mediat
 quod in est minimuz a natura vniuersali & ex ordine vni-
 uersi deputatum mediate inter corpora dura: ne alterum
 duoz impossibilium sequatur vt ostensus est supra. Et tuc
 ad primum argumentuz negatur conclusio qm medium
 est minimuz a natura deputatum. & io non solum ipsum
 sed etiam vniuersalis natura resistit. quare &c. Et ad se-
 cundam confirmatione similiter dicit q non solu ille mo-
 dicus aer resistit. sed etiam vniuersalis natura. Ad tertia
 dicitur q in fine motus resistit vniuersalis natura. que n
 resistit in principio. quare &c. Ad secundu principale dicit
 tur q licet aer mediat inter ferrum securis & lignu. in se-
 curis est mediatum scindens aerem est lignum. & princ/
 pale est artifex ea vtens. & per idem patet ad aliud. qm li-
 gnum constringens aere & corpus in eo fixum & non ce-
 dens est causa difficultatis extractionis.

Utrum igitur oiu similiter sit sensus: an alio-
 rum aliter sicut nunc videtur: gustus quidem & ta-
 ctus in tangendo: alij autem a longe: hoc autem no
 est: sed durum & molle per altera sentimus. sicut &
 sonabile & visibile: & odorabile. s; alia quidem a lon-
 ge: alia vero: ppter qd latet: quoniam omnia qui-
 dem sentimus p medium. sed in his latet: & quidez
 sicut diximus prius: & si per pellem sentiremus oia
 tangibilia ignorato. quoniam prohibet: similiter
 utiq; here. sicut & nunc & in aqua & in aere. **Pu-**
tamus. n. non ipsa tangere: & nihil esse per mediu.
Comparat tactum ad alios sensus. & diuidit in duas.

quia primo ostendit tactum sentire per mediu extrinsecu
 sicut alij sensus. Secundo assignat differentia inter tactu
 & alios sensus in sentiendo p medium extrinsecu. ubi. Se-
 cunda differt. De pria dicit vtrum igitur oiu sensu snt
 sit sensus. s. per mediu extrinsecu aut alioz aliter. sicut
 nunc vt gustus qdem & tactus sentire vident in tagendo
 alij aut sensus sentire vident a longe & p medium extrin-
 secu hoc aut no est. s. q gustus & tactus sentiant no con-
 currente medio extrinsecu s; videatur. s; durum & molle
 per altera sentimus. i. p mediu extrinsecu sicut & sona-
 bile & visibile & odorabile. S; alia qdem sensibilia senti-
 mus a loze. vt tria nunc dicia: alia vo a ppe vt tangibi-
 le & gustabile. pp qd later h talia sentire p medium extrin-
 secu. S; oia qdem sentim p mediu extrinsecu. s; i his
 later egdez. s. tangibili & gustabili. sicut dixim' prius pp
 medij puitatez. vbi i alijs manifestus est pp medij magni-
 tudine. Vn in tangibili & snt gustabili accidit sicut si per
 pellem subtilē nobis circumpositaz sentirem' oia tagibilia
 ignorato qm phibz. s. incedate tagere tunc putarem' oia
 tangere sine medio extrinsecu. snt vtiq; habemus sicut &
 nunc in aqua & aere. putamus. n. nūc ipsa tangere ime-
 diate & nihil esse sensu p medium extrinsecu.

Sed differt tangibile a visibilibus & sonatiuis
 qm illa quidem sentimus: ex eo q medium mouet
 aliquid nos. tangibilia vero non a medio: s; simul
 cum medio: sicut per Clipeum percussus. non eiz
 Clipeus percussus prius percussit: s; simul acci-
 dit vtraq; percuti.

Ostendit differentiaz inter tactus & alios sensus in sen-
 tiendo p mediu extrinsecu. d. q differt tagibile a visibili-
 bus & sonatiuis. qm illa qdez. i. visibilia & sonatiua senti-
 mus ex eo quod mediu mouet aliqd. i. s; m aliquid nos. ta-
 gibilia aut sentim' moti non a medio. s; simul cu medio
 ab ipsis tangibilib' sicut percussus p clipeum. non. n. clipe-
 us percussus prius qz clipeatus percussit clipeatus. sed acci-
 dit vtruz. s. clipeum & clipeatum snt pcuti a pcutiente.

Intelligendum p s; m comentatorem comento. cxv. q
 actio medij in hoc sensu. s. tactus non est sicut actio me-
 dij in illis. s. visu auditu & olfactu. sed tangibilia differat
 a coloribus & sonis: & supple odorib' in h q indiget me-
 dio. qz sensibilia i illis tribus. s. sensib' prio agut in medi-
 um: deinde medium i nos. tangibilia aut in h agunt in
 nos & in mediu. Sed debes hic intelligere per snt. no qz
 in eodem tempore patitur mediu & sensus a tangibili-
 bus. & in illis. s. tribus sensibus duobus temporibus. ex-
 timatur. n. qz aer & visus alterantur a colore in eodem i-
 stanci. sed intendit hic p prioritatem & posterioritatem in il-
 lis. s. tribus sensibus. prioritatem s; m cam. s. quia sensibi-
 le est causa remota in motione sensus. & medium est cau-
 sa ppinqua. In tactu autem mediu & sensus mouentur
 in simul a tangibili. sed medium nihil facit in hoc. sed est
 aliquod accidens ex necessitate qz non est necesse in esse
 sensus: sicut medium est necessariu in esse alioz. Et post
 subdit: simul. igitur debemus itelligere priuationez prio-
 ritatis & posterioritatis in causa no in tempore. **Ad** ediu
 igitur extrinsecu in visu auditu & olfactu est medium p
 se & prius: imutatur qz sensus non tepore s; causalitate:
 ita q eius imutatio est causa per se & necessaria imutatio-
 nis sensus sine qua non fieret sensus imutatio. sed in ta-
 ctu & gustu medium extrinsecu coeum rit solum per acci-
 dens nec est causa per se & necessaria imutationis sensus
 sine qua non fieret eius imutatio: imo si nou esset mediu
 extrinsecu melius fieret: sed concurrat solum ex necessi-
 tate corpoz in aere vel aqua existentiu. que non possunt i-
 mediate se tangere: vt dictum est. Ideo tangibile simul

mr se in
 mediate

Secundus

monet medium et tactus non tempore sed causalitate: ita quod imitatio medij non est per se causa imitacionis tactus: licet concurrat per accidens. sed mouens. primū per se tā medij extrinseci quā aialis agentis est obiectum tāgibile: iter quod et aial non mediat aliud mouēs per se. primū.

Intelligendūz scđo quod cometator mouet cōtra se dubiū Themistij et Alexandri quod faciebāt p̄tra A. in hoc quod dicitur tactū nihil sentire nisi p̄ mediū extrinsecūz dicēs. Dicunt. n. quod nos etiam p̄cesserimus quod tangibilia nō cōprehenduntur in aqua et in aere nisi mediātibz istis. s. aqua et aere quid possumus dicere in cōprehensione q̄litatez tan- gibilem. in istis duobz medijs: quasi dicant ipsi quod q̄litatez tangibiles aeris et aque cōprehendunt per tactum absqz cursu medij extrinseci. Et huic respondēs comē- tator dicit quod omne aial quod innatūz est esse in aqua aut aere non sentit aliqz qualitatez calidi aut frigidī i eis si fuerit in simplicitate quā debēt habere: quod est locus ei⁹ naturalis et locus est similis locato: vt declaratū est in sermonibz vniuersalibus: et ita declaratum est quod sensibile extrarium est ante passionem: et cū ita sit aial non sentit calorem aut frigus in aere aut in aqua. nisi quā cū eis admiscēt corpōra calida aut frigida. Illa ergo corpōra sūt aialia ab aqua et ab aere naturali. et post subdit. Et si aer et aqua continens aialia habent qualitatez extraria: tunc impedirent cōprehensionem qualitatez cōtrariāz ab aialibz. Et p̄pter hoc quod dixim⁹ non est opinādūz aquāz calefieri dum fuerit aqua pura: neqz quod aer infrigidet dum est aer pur⁹: sed hoc accidit p̄pter corpōra ad mixta cum eis calida aut frigida: ita quod frigiditas est accidens inseparabile aque sicut calor igni. Duo principaliter hic dicit comentator: in hoc comento. Primum est quod quod aer et aqua sūt loca naturalia aialium: et locus naturalis est similis suo locato et eius p̄fer- uatiuus. Ideo aer et aqua non agunt in aialia p̄ suas qualitatez primas: quod si sic tunc per eas impedirent aialia a cognitione excellentiāz alioz tangibilium. sed si aialia i aere vel aqua existētia sentiunt calorem vel frigus nō sentiūt tales qualitatez que sūt aeris vel aque. sed sunt in quibusdam corpōribz aeri vel aque cōmixtis: sicut si exaltatio- nes aque cōmiscantur: et vapores aeri et qualitatez illoz corpōrum sentiunt per aerem vel aquā tanqz per mediū

Secūduz quod dicit cometator: est quod aqua ipsa remanētē simplici et pura nō pōt calefieri: quod frigiditas est eius propria passio: et similiter aer ipso remanente puro nō potest infrigidari: et ita de alijs: quod caliditas est propria passio ei⁹ et si ad actum aqua apparet calida vel ignis frigidus hoc est per admixtionē corpōz calidoz cū aqua: vel frigidorū cum igne: et tale aggregatū nō ē aqua pura vel ignis purus: sed apud vulgum sic denominēt. Ad eamē di- cta impugnat Albertus: et p̄rio primū. quā qualitatez ele- mentoz sūt simplices vel saltem i excellentiā: qualitatez aut mixtoz et maxime aialium sunt refracte: et ad mediūz reducte: vt patet ex libro de generatione. ergo sequitur quod aer et aqua hēnt qualitatez extrarias qualitatez aialium et per hōs habent ea alterare: et possunt per tactum ab eis sentiri. Nec est vex quod locus naturalis alicuius nullo modo habet aipsūz alterare. sed minus alterat quā locus p̄ter naturam. Secundum etiā impugnat p̄rio: quod aqua calefacta nullo corpore ab ea recedente infrigidatur ex natura eius propria: quod nō esset nisi eadez aqua esset mo- do calida modo frigida absqz admixtione corpōz calidoz.

Secūdo nisi ignis purus absqz tali admixtione posset infrigidari: et aqua pura calefieri: tunc inter elementa nō posset esse alteratio: et per hōs nullum elementum posset immediate ex altero generari p̄tra A. s. de generatione. Dicit ergo quod non est vtrum quod tactus non sentiat nisi p̄ mediū extrinsecum: vt videt innuere comentator. sed non sentit corpus constans quin concurrat mediū extri-

secum: et hoc dicit A. voluisse tenentes hanc vā: dūz dicit: dūz et molle per altera sentimus et. Sed Iohanes Bandonus supplet et moderat ista dicta cometatoris di- cendo p̄rio primū quod cometator. vult quod aer vel aqua sūm quod est locus naturalis alicuius aialis hōz qualitatez adeo p̄ pinquas et files qualitatez illius aialis quod ab illis nō pa- titur neqz eas sentit. P̄rio secūdo dicit quod aqua pura il- la puritate quā debēt habere: sūm quod est locus naturalis aialis non pōt ipsa remanētē sic pura calefieri caliditate cogno- scibili per tactum illius aialis: et similiter suo modo dica- tur de aere. Vtrū autem aqua pura ipsa remanētē pura et absqz cōmixtione alicuius corpōris calidi secum posset calefieri et pari modo ignis infrigidari. dicit ad hunc lo- cum non spectare. Et ex his solum vult posse ad argumen- ta superius inducta: quod q̄liter verum sit subitū confide- ramis industrie relinquatur.

Ad nino videtur caro et lingua: sicut a qua et aer ad visum: et auditum et olfactū se habent: sic habere ad sensitiuum sicut illoz vnuquodqz: ipso autēz sensitiuo tacto: ne qz ibi: neqz hic fiet vtiqz sensus: vt si quis ponat corpus album in oculum vltimum. Quare et ma- nifestum quod mens sit tangibilis sensitiuum sic eim vtiqz accidet quod quidem in alijs. Apposita enim sensitiuum non sentiunt: super autem carnem po- sita sentiunt: quare medium tactui caro.

Hic determinat de medio intrinsecō: et per seipsum ta- ctus dicens: quod omnino autem. i. vlt videtur caro quātm ad tactum: et lingua quātm ad gustūz sic se habere ad sen- situm tactus et gustūz sicut aer et aqua se hēt ad visum au- ditū et olfactum: et supple videt tactus et gustus sic se ha- bere ad suū sensibile sicut vnuquodqz illoz. s. visus audi- tus et olfact⁹ se hōz: nā ipso sensitiuo tacto. s. immediate a sen- sibili neqz ibi. s. visu auditu et olfactu: nec hic. s. tactu et gustu fiet vtiqz sensus: vt si quis ponat corp⁹ album in oculum. i. sup oculū vltimūz. i. immediate nō videbit cor- pus albū: quare manifestum est: quod sensitiuum tangibilis id est organūz tactus sit int⁹: quod neruus est. et nō caro. Vñ in tactu idē accidit sicut in alijs sensibus. Ita in alijs sen- sibus apposita sup sensitiuum non sentiūt. sed super car- nem posita sentiūt aialia per tactum: quare sequit quod caro non est organū tactus sed mediū. Intelligendūz quod sic aer et aqua sunt media per se et necessaria in trib⁹ primis sensibus ad hoc vt sentiūt vt prius ostensūz est: et hoc est eis non per naturam ppriam alicuius illaz trium sensu- um. sed per naturam eis cōm: vt dicit comentator: ita ca- ro et lingua sunt media per se et necessaria tactus et gust⁹ quibus indigent vt corp⁹ sensibilia sentiant. Aer vero et aqua respectu tactus et gustus sunt solum media per acci- dens. Dubitatur vtrum sensibile positiū supra sensum faciat sensatidē. Arguitur quod sic. primo d̄ visu: quod aliqui percipiunt vaporem existētes in oculo: et oculo cōpresso vi- detur fulgor in eo existēs. Et mediante speculo visus vi- det oculum in quo est. Et visus videt aerē illuminatum vsqz ad visum. quare et. Secūdo arguitur de auditu qui percipit sibilūz in aere. Tertio arguitur de olfactu qui percipit odorem realiter peruenientem vsqz ad ipsūz

Quarto arguitur de gustu febicitātie: qui dulcia et re- liqua alterius saporis iudicat amara. quod non ex alio vide- tur cōtingere nisi quod a sapore proprii organi ipm percipiē- do impeditur a perceptione alioz saporū. Quinto argui- tur de tactu: quā calefacta carne que est mediata organo tactus percipimus illius caliditatem. Similiter dum ner- uus pungitur dolorose sentit pūgentem: sed sibi i media- tus: et ita de alijs. Ad hoc dubium dicit p̄rio. cxi. quod in

omnibus .f. sensibus cum: sup ipm sentiens fuerit positus ipm sensibile non sentiet oino: aut si sentiet male sentiet:

Alij autem dicunt simpl. q. nullo modo sentiat. Et hoc tribus de causis declarat Egidius. Prima est quia organum sensus difficultat recipit impressiones qz mediuum et qz generatio uniuoca est facilior et habilior qz generatio equiuoca: cum generatio speciei a specie sit uniuoca generatio aut speciei a forma sensibili sit equiuoca. Ideo licet in organo sensus non possit fieri generatio equiuoca que est difficultior. f. spci a forma sicut in medio: tñ in ipso fieri pot generatio uniuoca. f. spci a specie: et hoc e soluz quando inter sensibile et organuz sensus e mediuuz. ergo dum sensibile est imediate fm esse materiale super organo sensus non fiet sensatio. Secunda causa est qz spcs sensibilis spualiori modo recipitur in organo sensus qz i medio. sed spcs pducta imediate a forma sensibili est minus spiritalis qz pducta ab alia specie. ergo in organo sensus no potest imediate recipi species a forma sensibili quare oportebit qz forma sensibilis prius agat spem i medium qz producat alia speciem in organo sensus. qre etc.

Tertia causa est qz sensus pstituit i quadam mediocritate. ergo sicut est mediocritas i dispositione organi sensus: ita oportet qz sit mediocritas ex parte obiecti qd no sit minus intensum nec minus intensum nec minus remotum. Et similiter ex parte approximationis qz no sit minus distans nec minus propinquum. Ad rationes i contrarium. Ad prima dicitur a quibusdam qz visus non videt vaporem existentem in oculo: sed ho per visuz iudicat se videre quoddam nigrum fm illam partem in qua est vapor ppter pationem visionis fm eam ex phibitione transitus spcz ad ipam facta a vapore recte eo mo quo iudicamus tenebra in absentia luminis. Alr etiam posset responderi ad hac rōem. sed hic sufficiat. Expresio autem oculo apparet fulgor ex concursu spirituum ad ipsum qui sunt lucidi: uon tñ sit visio in parte tracta a spiritibus. s. in parte distante. Visus etiam p speculum videt colorem superficiale oculi in qua non est visus. s. ab eo notabiliter distat cum sit solum in neruis opticis: aut in humore crystallino aut in vitro. Videt etiam aer illuminatum fm partem distantem ab oculo et non imediatam etc. Ad secundam dicit qz sibilus catit in aure ex ascensu vaporu seu ventositatum ad aurem venientium et aer est illic extertem agitantium et ad latera auris percucientiu. Et cu auditur no est in aere imediato timpano auditus. sed distat ab eo. Ad tertium dicit qz qñ odor realis puenit ad olfactum: ille qui immediatus est ei non sentitur. s. pax remotus. Ad quartu dicitur qz amaritudo quam febricitans percipit e in vapore putrido ex calore febris ad os eleuato: qui comitatus humiditati saluiali: que postea cuz cibis misetur: omnia facit amara iudicari. Ad quintu dicit qz cum neruus calcfit caliditas illa que est i neruo aut carne illi imediata non facit sensatione in parte illa: s. magis est illius impeditiu. sed a caliditate extrinseca multiplicat species ad neruum illum per quam ipsa sentitur: vel ab alia parte distante. Vnde dicimus nos sentire ignis caliditatem et per vnā partem nostras sentimus caliditatem vel frigiditatem alterius partis distantis. Ad id autem qd dicitur de punctura nerui patet qz pars nerui imediate tacta a pungente non sentit. s. ps distans inter quam et illud qd pungit mediat caro. Et comodum dicitur qz si caperetur neruus vndiqz carne dis-coopertus et pungeretur non sentiret.

Tangibiles quidez igitur sunt differentie corporis secundum qz corpus. Dico autem differentias quibus elementa determinant calidum frigi-

dum: humidum: et siccum de quibus prius dictum est in his que de elementis. Sensituum autem ipsarum qz tactuum: et in quo sensus vocatus tactus est primo qz potentia huiusmodi pars e. Sentire enim pati quoddaz est. Quare faciens quale ipsum actu huiusmodi illud facit cuz sit potentie.

Nunc determinat de obiecto tactus: et diuidit in tres: quia primo ostendit que sint qualitates tangibiles. Secundo infert quoddaz ex dictis. Tertio ostendit qz tactus est tangibilis et non tangibilis. ibi secunda. Vnde similiter calidum ibi tertia. Amplius aut. De prima dicit qz tangibiles qualitates sunt differentie corporis secundum qz corpus: et sunt differentie quibus elementa determinantur seu distinguuntur: vt calidum frigidum humidum siccu de quibus prius dictum est in his que de elementis. i. in libro de generatione et corruptione. Sensituum autem ipsorum tangibilium est id quod est tactuum: et in quo est primo sensus vocatus tactus: quod. f. tactuum siue organum tactus est pars animalis que est potentia huius. f. qualitates tangibiles: nam sentire est quoddam pati: quare sensibile est faciens ipsum sensituum tale quale ipsum e actu et facit illud. f. sensituum huiusmodi. f. in actu cum sit tale potentia. Intelligendum fm comeniatorem comento. cxvj. qz tangibilia vlr sunt differentie exnites in omnibus. f. communes omnibus generabilibus et corruptibilibus et intelligo p differentias duas vniuersales: a quibus nullum corpus fugit: et sunt prime differentie exnites in quattuor elementis. f. calidum frigidum siccu et humidum: et que sunt ex eis vt asperum et durum etc. Ex quibus patet qz differentie tangibiles sunt differentie corporis fm qz corpus non simpliciter sed generabile et corruptibile: vt excludantur corpora celestia et iste sunt caliditas frigiditas etc. qz prio infant elementis: et secundario infert mixtis ratione elementorum. Ideo sunt communes omnibus corporibus generabilibus et corruptibilibus.

Ende similiter calidum et frigidum: aut durum et molle non sentimus: s. excellentias tanquam sensu velut medietate quadaz exnites eius que in sensibilibus contrarietatis. Et pp hoc discernunt sensitua sensibilia: medium. n. discretum est. Sit. n. ad utrumqz ipsorum alterum vltimorum. et oz sicut debens sentire album et nigrum neutrum ipsorum debere esse actu potentia vero vtriusqz. sic autem et in alijs. et in tactu neqz calidum neqz frigidum. Amplius autem sicut visibilis et inuisibilis erat quodammodo visus. Similiter autem et reliqui oppositorum sic tactus et tangibilis et intangibilis. Intangibile aut parua omnino hns differentiam tangibilium: vt passus e aer. et tangibilis excellentie sicut corruptiuā secundum quidem igitur vnum queqz sensuum dictum est figuratiter.

Infert ex dictis qz similiter calidum et similiter frigidum aut durum et molle idest siccu et humidum non sentimus. sed excellentias tanqz sensu tactu existente velut quoddam medietate eius contrarietatis: eius que est in sensibilibus eius. Et propter hoc qz sensitua scilicet tactus consistunt in quadam mediocritate discernunt sensibilia secundum eorum excellentias: medium autem est discretiuum extremorum et ad vtriusqz ipsorum comparatum sit alterum vltimorum idest tenet locum alterius extremi. Et oz sicut debens sentire album et nigrum neutrum ipsorum

quod si plures formae nec per se recipi et agere in illis h' medijs illis dispositis quibus disponuntur
et sunt formae quibus materia est in h' organo dicitur quod h' organum est dispositum ad eandem dispositionem quibus
quibus sunt caliditas et humiditas sicut et illis medijs h' recipiunt et agunt in h' organo
Forma est talis quibus non est dispositio in h' organo et h' organum est dispositum ad eandem dispositionem quibus
nec oportet intellectum ad dispositionem in h' organo et h' organum est dispositum ad eandem dispositionem quibus

Secundus

esse actu. sed potentia utrunq; et ita in alijs sensibus: sicut
actu et organum est neq; calidum neq; frigidum est actu. s; utrun
q; i potentia. Intelligendum primo q; q; organum actus est
i potentia passiva ad qualitates tangibiles q; ipm debz imutare
et que debent sentiri p tactu cu nihil sit in potentia passiva ad
sibi simile ex quo illud habet actu: sequit q; tactus non pot
sentire qualitate simile illi que est in suo organo: ppterca i
autur ex dictis d; q; filr calidum et filr frigidum non sentim;
eadem dicit de duro et molli: qd quida intelligunt ut verba
faciant. Alii q; dux intelligunt siccu: et per molle intelligunt
humidu. Intelligendu secudo fm pm. comento. c. xviii.
q; sensus tactus comprehendit tantu intensiora ex rebus ta
gibilibus. e contra alijs sensibus cu suis sensibilibus: q; a
sua sensus bene comprehendit mediocria sensibilia et inten
siora uo bene comprehendit. Intelligendu tertio fm co
mentato: q; sensus tactus impossibile est ut careat simpliciter
calido frigido sicco et humido sicut fuit in visu colore et in
auditu carere sono. et ideo isti sensus comprehendit sua sen
sibilia fm totum. sensus aut tactus comprehendit extrema:
quia tactus consistit in quadam medietate et temperantia qua
iuratu primax: illas sub illis gradibus medijs no compre
hendit: sed solu sub gradibus intensioribus. sed q; orga
nu visus nullu habet. primum color: ideo visus oes col
res pot se percipere: et filr auditus oes sonos. olfactus au
tem sui sicut tactus. Intelligendu quarto fm comenta
to: comento. c. xviii. q; q; ut tanges sit neq; calidus neq;
frigidus fm modu qui possibilis est in eo. s. ut ista fiat i co
fm mediu aut ppe cu impossibile est ut denudetur ab eis
oino: sicut fuit impossibile in illis alijs. s. visu et auditu. s.
ut denudet a suis sensibilibus etc. Amplius aut ostē
dit q; tactus est tangibilis et intangibilis dicens. Ampli
aut sicut visus erat quodammodo visibilis et invisibilis: ut
ostensu fuit supra. et filr reliq; sensus sunt oppositor: sic ta
ctus est tangibilis et intangibilis. Intangibile aut dicit
multipliciter. Uno mo dicitur intangibile qd oino est habens
parua. i. debile differentia tangibilium: ut passus est aer. se
cundo mo dicitur intangibile sicut excellente tangibilium et fi
cut corruptiva ipsius tactus: et suppleri posset tertius mo
dus quo aliquid dicitur intangibile: quis oio puatur qualitatib;
tangibilibus. et tunc epilogat dicit q; fm unuqueq; sensu sic di
ctum est de sensibilibus figuratiter. i. uniuersaliter vel su
ppicialiter: quia de his sufficientiore et doctrina magis spe
cialiorem tradere pertinet ad libz de sensu et sensato. qre etc.

Portet aut uniuersaliter de omni sensu accipere: quonia sensus est susceptiuus speciebus sine materia: ut cera annuli sine ferro et auro recipit signum. Accipit autem aureum aut encum signum: sed non in quantum auz aut es. Si militer autem et sensus uniuersaliter ab habere colorem aut humorem: aut sonum patitur: Sed non in quantum unuquodq; illorum dicitur: sed in quantum huiusmodi est et fm rationem:

Et istud est octauu ca. tractatus: in quo d; declarat qd dam comunia oibus sensibus. et diuiditur in duas pres: in quaz pma facit qd dicitur est. in secunda mouet vnaz du bitatione: ibi Dubitabitur talis. Prima in duas fm q; duo coia declarat: ibi secunda Sensuum aut. De prima dicit q; q; vlr de oi sensu accipere quonia est susceptiuus speciebus sensibilibus sine ma: sicut cera recipit figuram annuli sine ferro et auro. accipit autem aurum aut encu signu: sed non in quantum auz aut es. filr aut et uniuersaliter sensus patitur ab habente colorem aut humorem. i. sapore aut sonu. sed non in quantum unuquodq; illorum dicitur. s. lapis vel lignu vel aliud tale. sed in quantum dicitur h' i. coloratum vel saporosum et fm for

ma sensibile. Intelligendu pmo q; Egidius tripliciter declarat q; sensus sit receptiuus speciei sensibilibus sine materia. Primo ex pte sensus qui recipit specie sensibile sine materia consistit disposita: ut est in corpore sensibili. ideo sensus non efficit simpliciter ipm sensibile: ut in actio reali contingit: sicut du ignis covertit aerem in sui naturam: quonia tunc aer recipit formam ignis cu ma consistit disposita: quare tunc efficitur ignis. sed sensus solu recipit intentionem forme pte sensibile absq; hoc q; efficiat ipm sensibile. Secundo ex obiecto. na h; in actio reali ma coagat cu forma in actio spuali sola forma dicitur agere. cu ergo obiectu sensibile pducit spem in sensu cu illa sit actio spiritualis: sola forma sensibilis agit. ideo sensus recipit specie sensibile sine materia. i. agentis coagente cu forma sensibili ad illa receptio.

Tertio ex modo sensibilibus in sensu. Na cum sensibile agat spiritualiter et non realiter: ut sensibile est per illa actio ne recipit sensus specie sensibile sine materia. i. modo spirituali et intentionaliter et non realiter et fm esse materiale: q; habet esse in sensibili corpore. Illa itaq; litteram: Sicut autem etc. exponit Egidius insequendo modum fm ut exposita fuit. Comento: aut insequit modum tertium. s. q; quibus sensus est receptiuus speciei sensibilibus sine ma. i. intentionaliter et non fm esse materiale: ut statim patebit. Intelligendu secundo fm pm. comento. c. xxi. q; receptio formaz sensibilibus ab vnoquoq; sensu est receptio abstracta. si enim reciperet eas cu materia: tunc id est esse haberent in aia et extra animam. et ideo in aia sunt intentiones et comprehensiones: et et aiaz no sunt comprehensiones neq; sed res males non comprehensiones oino. Post subdit q; sensus non patitur ab eo. s. colore: aut sono fm qd est color: aut sonus. quonia si ita esse contingeret q; cu recipit ipm esset color aut sonus no intentio: et h; intendebat cu dicitur. Sed non fm qd dicitur uniuersaliter sed fm q; est bec intentio. intentio enim coloris alia est a colore. et dicitur fm q; est in hac dispo et intentione obseruando se ab intentionibus q; recipit intellectus. ille enim sunt uniuersales: iste autem sunt iste. i. particulares.

Sensuum autem primum est in quo huiusmodi potentia. Est quidem igitur idem sed esse alterum est. Magnitudo quidem enim quedam erit q; sensus patitur. Ad tamen sensitiuus esse: neq; sensus magnitudo est: sed ratio quedam et potentia illius.

Secundum commune omni sensui: quod est esse idem subiecto cum suo organo et differre ab eo ratione. Dicitur autem in duas partes. in quarum prima facit quod dictum est. in secunda inserit quedam ex dictis: ibi Ad am festum autem. De prima dicit q; primum sensitiuus id est organum sensus in quo est huiusmodi potentia scilicet sensitua est quidem. igitur idem scilicet organum cum potentia sensitua subiecto. sed esse diffinitiuum. ipsum est alterum quidem enim id quod patitur et habet in se sensum s. organum eius erit quedam magnitudo: non tamen sensus: neq; esse sensitiuus est magnitudo vel esse magnitudinis ita q; sensus non est magnitudo neq; diffinitio sensus est diffinitio magnitudinis. sed sensus est ratio id est forma et potentia illius scilicet magnitudinis. Intelligendum secundo fm comentatorem comento. c. xxi. q; illud qd sensit est aliquid corporis et non sentit fm q; corpus est neque sensus est corpus: sed intentio et potentia illius corporis: quod est primum sentiens. Tria dicuntur sentire scilicet anima sensitua et organum: et quodlibet istorum est aliquid corporis: et quod sentit non sentit fm q; corpus: quia non omne quod sentit est corpus: neq; sensus est corpus: sed est potentia illius corporis puta organi: quod est primum sentiens. Et ex his velle videntur d; et Comento: q; sensatio primo fundetur in composito.

T Manifestū autē ex his: z ppter quid sensibiliū excellētē corūpūt sensitīua. Si nāq; sit fortior sensitiuo motus soluitur ratio: hoc autē erat sensus sicut z symphonia: z tonus percussis fortiter cordis.

Hic infert duo: ibi secūda Et ppter qd. De prima dicit q; ex his ē manifestū ppter qd excellētē sensibiliū corūpūt sensitīua. si nāq; mot^o a sensibili pueniēs sit fortior sensitīuo. i. organo sensus soluit rō. i. destruit pporcio debita ad sensū req̄sita. sensus autē erat hec. i. cōsistebat in tali rōne z pporciōe sicut z symphonia. i. consonātia z tonus destruit cordis fortiter percussus. Dubitat quo modo excellēs sensibile corūpat sensū. Dicendū q; excellēs sensibile tripliciter corūpit sensū. Primo quantū ad iudiciū p̄tice habendū de illo sensibili. Secūdo quantū ad iudiciū habenda de alijs sensibus: z hoc vsq; ad tēp^o. tertio quantū ad potentiā sensitīuā z sp. nā aspiciēdo intē se splendidū: vt solē corūpit iudiciū hōndū de ipso p visum quia nō possumus de ipso bene iudicare. Corūpit etiam iudiciū habendū de alijs sensibilibus vsq; ad tēpus: quia vsq; ad certū tēpus nō possumus de alijs p visū bene iudicare. sed q̄qd videm^o cū quadā viriditate vel luciditate nobis appareat. Corūpit etiā q̄nq; quantū ad potentiā sensitīuā cū ex tali intuitu aliqñ hōccus efficiat. Cause autē horū in tertio huius diffusius declarabūtur.

Et ppter quid plante nō sentiūt habentes quādam partē aiālē: z patiētēs a tangibilibus. Et nāq; frigescūt z calefcūt. Causa enī non habere medietatem neq; huiusmodi principiū p̄ssibile recipe species sensibiliū: sed pati cum materia.

Infert secūda dicens. Et ppter qd plante nō sentiunt habentes quādam partē aiālem: q̄a aiām vegetatiuā z patientes a tangibilibus z nāq; frigescūt z calefcūt. Eā enī huius ē nō hīc medietatē neq; hīc p̄ncipiū: quod possibile ē recipe spēs sensibiliū sine materia. sed solum cōtingit eas pati cum mā. Intelligendū q; plante nō habēt cōplexionē redactā ad illam mediocritatem quā recipit sensus cū sint nimis terrestrēs: iō non habēt sensū neq; recipiūt formas sensibiles nisi s̄m esse materiale sicut lapis vt alia inaiata. z hec ē causa quare non sentiūt.

Dubitat autē aliquis si patiā aliquid ab odore: quod impossibile est olfactū habere: aut a colore non possibile videre. similiter autē z in alijs. Si autē olfactibile odor: si aliquid facit olfactū odor facit. Quare impossibiliū olfactū habere nihil possibile pati ab odore. Eadē autē ratio z in alijs: neq; possibiliū: sed inquantū vnūq; sensitīuū.

Mouet vnā dubitationē. z diuidit in tres quia primo mouet vnā dubitationē arguendo ad vnā partē. secundo arguit ad aliā. tertio soluit respōdendo rōnibus factis in oppositū: ibi secūda Sed tangibilia. ibi tertia Ergo ne illa De p̄ma dicit q; dubitabāt alijs si aliquid patiatur ab odore: qd impossibile est olfactū habere: aut a colore non possibile videre. Similiter autē z in alijs. z tunc arguit ad partem negatiuam. Primo si pro quia odor est olfactibile si aliquid facit olfactum id est olfactionem odor facit: quare impossibiliū olfactum habere nihil impossibile ē pati ab odore. Eadem autem ratio est z in alijs impossibiliū est. s. q; non habens aliquem sensum patiatur a sensibili illius sensus. sed vnūquodq; patiatur a sensibili in quā tum habet sensitīuū illius sensibilibus. Secūdo arguit ad idē dicens.

Simul autē manifestū est: z sic neq; lumen z tenebra: neq; sonus: neq; odor nullū facit in corpora. sed in quibus ē: vt aer quicunq; tonitruū scindit

lignū.

Simul autē manifestū est idē. z sic neq; enim lumen z tenebra neq; sonus neq; odor nullū. i. nihil facit in corpora nō habentia sensum per se. sed illa in quibus ē ipsum sensibile possunt per se agere in talia corpora sicut aer motus qui cum tonitruo scindit lignum. Intelligē dum s̄m p̄m. comento. c. xxv. q; Az. quasi opinatur q; tactus est aliquid contingens rebus contrarijs tangibilib^o z non opinatur q; olfactibile est aliquid contingens rebus contrarijs tangibilibus: z non opinatur q; olfactibile est aliquid contingens odori neq; visibile colori. s; opinatur q; olfactum est quasi ipse odor z visibile ipse color: z audibile ipse sonus. z ideo fuit necesse apud ipsū vt oē quod patiatur ab odore sit olfaciens z sic a colore videns z a sono audiens. z non fuit necesse vt omne quod patit a tangibili sit tangens: z hoc indiget magna inquisitione Ipse enim quasi opinatur q; sensum quidam sunt in capitulo relationis per se: z quidam sunt in capitulo actiōis z passionis per se: z accidit eis relatio. Vult p̄m. q; color est per se visibilis z sonus est per se audibilis: z odor ē per se olfactibilis. z ideo nihil patit a colore nisi habeat vltū vel per se ordinatur ad visionem inquantum sic patitur. Et simili modo nihil patitur a sono nisi habeat auditum: vel per se ordinatur ad auditionem: z pariter dicendū est de odore. hoc autem est: quia hec sensibilia solū agunt intentionaliter: z talis actio per se ordinatur in sensationē ideo hec sensibilia. s. visibile audibile odorabile sūt per se relatiua: z similiter visus auditus z olfactus. Qualitas autē prima cum sit actiua realiter non est per se tangibilis: sed est per se actiua cum possit agere in id quod non habet tactum: neq; per se ordinatur in operationem tactiuam z tamen accidit relatio ad id in quod agit inquantum tangibilis est z similiter visus oppositum est per se passiuū tactiū vero per accidens. accidit enim qualitati prime dum agit q; agat in tactū vel per se ordinatum ad ipsum. z similiter accidit ei quod patitur ab ea q; sit tactus vel ad ipsū per se ordinatum. Et pariter dicendū est de sapore z gustu: s; de hoc sit dubium vt patet ex cōmentatore in cōmento sequenti. ideo dicit cōmentator q; quidam sensus sunt in capitulo relationis per se. s. visus auditus z olfactus. Et similiter dicendū est de obiectis eorū. z quidam sunt in capitulo actionis z passionis per se. s. tactus z gustus q; sunt per se in capitulo passionis z sua obiecta in capitulo actionis. sed eis accidit relatio eorū adinuitē s̄m modū iam dictum. s. s̄m q; sunt tangibilia vel tactiua zc. Albertus tamen vult q; sensibile formaliter sumptum z vniuersaliter p̄ quocunq; sensibili non agit nisi in scusum ad quem dī relative. sed sumptū mālier pot agere in non habente sensum z sic loquitur de omnibus vniuersaliter.

Sed tangibilia z humores faciūt. Si enī non a quo vtiq; patient inaiata z alterabuntur.

Arguit ad partem affirmatiuam dicens: q; tangibilia z humores id est sapes faciunt scilicet alterationem i corporibus non habentibus sensum. quia si non a quo vtiq; patientur z alterabuntur corpora inanimata: quasi dicat a nullo. Intelligendū q; cōmentator cōmento. c. xxvi. mouet dubium de sapore dicens: Et hic quod dicit in tangibilibus est manifestum: sed in saporibus indiget consideratione. Potest enim aliquis dicere q; sapor est ipsū quod stabile sicut odor est ipsū olfactum. Post soluit dices Sed videmus vt dicit Platō q; sapes habent in corporibus non animatis passiones diuersas additas calefactioni z refrigerationi: vt bi gratia. Exasperare qd est pontici z lenificare quod est vinctosi: z multa alia zc. Vult igit idē esse iudiciū de sapore sicut de tangibili z de gustu sicut de tactu cum sapor sit quoddam tangibile: z gustus quodam tactus.

Ergo ne z illa faciūt aut non oē corpus passiuū ab odore z sono: z patientia indereterminata nō manent: vt. aer. fetet enī sicut patiens aliquid **Q**uid igitur est odorare preter pati aliquid aut odore sentire. Aer aut patiens hoc sensibilis sit.

Solut ad dubitationē respōdendo rōnibils in oppositum factus dicens: Ergo ne z illa. s. alia sensibilia a tangibili z gustabili faciūt. s. alterationem in corpora non habentia sensum: tunc respondet q. non omne corpus ē passiuū ab odore z sono: z supple colore sicut ē passiuū a qualitate tangibili. sed patientia ab odore z sono sūt corpora indereterminata z fluxibilia facilliter passibilia que nō manent vt aer qui quandoqz fetet tanquam aliquid patiens ab odore: quia recipit ipm miscibiliter aut spūaliter. Et per hoc rōndet ad dubitationē q. odor z sonus z reliqua sensibilia agūt in corpora nō habentia sensū. Solut etia secūda rō quia cū dicebatur q. odor z sonus nihil faciūt in corpora inaiata per se q. bec non agūt in quocūqz corpa inaiata: vtz enī p se agūt in corpora fluxibilia que sunt media in sentien do ca. idco supra dicebat q. ista sūt per se relatiua: z q. nō agūt nisi in sensū vel per se ordinatū in sensū suam opatoz. **P**ostea dicit. rōndet ad p̄mā rōnem di. Quid igit est odorare pter pati ab odore. odorare aut aliquid est sentire. aer aut patiens hoc. s. ab odore: mor sensibilis ē. **E**ū ergo arguebatur odor est olfactibilis: facit olfactū. ergo si aliquid patitur ab odore illud habet olfactū. z per hūc impossibile olfactū habere impossibile est pati ab odore. **R**ōndet negando p̄mā rōnem: quia in plus se habet pati ab odore qz olfacere. nam lz oē olfaciens patiat ab odore: nō tamē oē patiens ab odore olfacit. **D**el pōt olfacere quoniā aer patitur ab odore. z per talē passionē nō olfacit sicut habēs olfactū: sed efficit quid olfactibile. **I**ntelligendū hz p̄m comento. c. xxvij. q. si aliquis quesierit z dixerit cū olfacere sit passio z receptio odoris a medio sit passio etiam que est igitur differentia inter vtrā passionē. dicimus enim q. cum aer patitur velociter a sensibili efficitur per hūc passionem sensatum illi sensui. sensus aut sit per hanc passioz sentiens nō sensibile. quare zc.

3. Lib.
C. 1.

Quoniam autē non sit sensus alius preter quinqz. **D**ico autēz hos visum: auditum olfactum: gustum: tactū. **E**x his credit aliquis. **S**i enīz omnis cuius est sensus tactus: z hūc sensum hēm. **O**ēs enī rāgibiles inquātū tangibiles passioēs: tactu nobis sensibiles sunt. **N**ec neqz siquidem deficit aliquis sensus: z organum nobis aliquid deficere.

Hoc ē nouū ca. quarti tractatus: in quo dicit. ostendit numex sensū exteriorū pbando q. nō ē dare scitū sensū exteriorē: z q. sūt tantū gnqz. z de toto ca. intendit hūc rationē. **M**os hēmus oēs sensus exteriores: sed non habemus nisi quinqz. dico autēz hos visū auditū olfactum gustū z tactū. ergo zc. p̄z p̄mā z minor. maiorē aut dicit. pbat in ista ostendendo q. nobis nō deficit aliqua sensus z intēdit talē rōnem. **S**i nobis deficeret aliquis sensus: aut cēt eiusdē generis cum aliquo eorum quos habemus qui cognosceret aliquid sensibile. quod nullus noster sensus pōt cognoscere: eiusdē tamen generis sensibiliū cū his quos nostri sensus cognoscūt: vt vbi gratia: q. nobis deficeret aliquis visus qui aliqua spēm coloris videret quam noster visus videre non posset: aut esset alterius generis a sensibz quos hēmus: ita q. cēt aliquis sensus exterior q. nec cēt visus nec auditus nec gustus nec tactus. sed neutro illoz mōz nobis deficit aliquis sensus. q. zc. p̄z itēz p̄mā z maior ex suffici

enti diuisione. minorē aut dicit. pbat p̄ ostēdēdo q. nobis nō deficit aliquis sensus p̄mō mō: z secūdo q. nobis non deficit aliquis sensus modo secundo: ibi **E**t quecūqz quidem.

De p̄mā dicit. **S**i. n. oīs qualitas cuius ē sensus tactus sentitur a nobis: z hūc sensum. s. tactū hēmus. oēs. n. tangibiles passione s. in quantū tangibiles sūt nobis tactu sensibiles. iō nobis nō deficit aliquis tactus. **E**t sicut modo arguendū ē de aliis sensibilibus z sensibus. s. ex quo oēs colores sūt specie sentimus z sonos z odores z sapores: qd nobis non deficit aliquis visus nec aliquis auditus olfactus vel gustus: qui. s. comprehendūt aliqua speciem sui generis sensibilis qz noster sensus nō possit comprehendere. **N**eceffe est siqdē deficit nobis aliquis sensus z organū aliquid nobis deficere: quod tamē falsū ē vt post ostendēt. **I**ntelligendū sūt p̄m. comēto. c. xxvij. q. manifestū est q. oē qd sensus tactus pōt comprehendere ex sensibilibus nos possumus comprehendere z nihil deficit nobis ex eis que innata sunt comprehendit ab hoc sensu. z sicut de vnoquoqz sensu. s. q. non deficit in nobis in aliquo aialibenti iustu sensum aliquid sensibiliū que innata sūt comprehendit ab eo ita q. nullus pōt dicere q. potest inueniri aliquis tactus in animali q. comprehendit tangibile: qd nos non possumus comprehendere. **M**anifestū est enī per se q. oēs qualitates tangibiles sunt sensibiles a nobis z comprehendit per tactū. z similiter est de qualitatibus visibilibus z audibilibus z olfactibus. **E**t hoc patet contra quosdā q. quālibet spē in odoris olfactus nō pōt percipere lz nō qdlibet indiuiduū illius.

Et quecūqz quidem ipsi tangentes sentim⁹ tactu sensibilia sunt: quem existimus habentes:

Hic probat q. non deficit nobis aliquis sensus secundo modo scilicet distinctus genere a quinqz sensibus enumeratis. z quod non est dandus sextus sensus. **E**t hoc pbat tribus demonstrationibus sūt commentatozem: quarum prima sumitur ex parte interiorum. secunda ex parte organorum. z tertia ex parte sensibilibus: ibi secunda Simplicium autem: ibi tertia **Q**uare si non sit. **D**e prima parte dicit. intendit hanc rationem. **O**mnis sensus sentit per carnem tanquam per medium: aut per aerem: aut per aquam. sed nos habemus omnes qui sentiūt per carnem. z similiter omnes qui sentiūt: sentiūt per aerē vel per aquam. ergo zc. **P**atet consequentia z maior: quia omnis sensus sentit per medium intraneum vel extraneū **S**i intraneum sentit per carnem. **S**i extraneū sentit per aerem vel aquam. **S**ed minor probatur: quia omnes sensus qui sentiūt per carnem sunt gustus z tactus qui solū sentiūt tangendo. z hos omnes habemus. **S**imilit omnes sensus qui sentiūt per aerem vel aquam. sunt visus auditus z olfactus: z hos omnes habemus. **E**t q. illi tres sensus sint omnes sensus qui sentiūt per aerem vel per aquam: probat Aristoteles p̄mittendo duas propositiones. **P**rima est q. si per vnum medium sentiantur sensibilia diuersa gūe: nec ē hūc sensitiuū p̄porcinatū illi medio cē cognoscitiuū vtriusqz illoz. **V**bi gra. **M**ediuū scētiēdi colorē z sonū ē aer. iō hūc organū sensus p̄porcinatū acri erit p̄ illud cognoscitiuū coloris z soni. scda. p̄pōt q. si p̄ plura media sentiūt idē sensibile sicut color p̄ aerē z p̄ aquā hūc organū sensus p̄forme alteri illoz interiorum aut abob⁹ pōt sentire illud sensibile. z ex his nō vult dicit aliud hūc nisi q. ad sentiēdū p̄ mediū extrinsecū organū sensus cē p̄porcinatū illi medio extrinsecū qd sētū. et ex his postea arguit sic. **O**is sensus q. sētū p̄ aerē vl p̄ aquā hz organū p̄forme acri vel aq vel abob⁹. z p̄ p̄m p̄cise tot sūt sensus sentiētes p̄ mediū extrinsecū quot mōis pōt sumi organū medio extrinsecū p̄porcinari. s. h. solū ib⁹ mōis p̄tigit: q. aut p̄porcinat a q̄ tū z sic ē organū visus: aut acri

tanti. & sic organū auditus: aut ambobus & sic organū olfactus. & sequitur quod illi tres sensus sunt oēs qui sentiunt per aerē vel per aquā. quare &c. Dicitur & dicitur. Et quocūq; ipsi tangentes sentiunt tactu sensibilia sūt quē existimus habentes sub tactu includendo gustū: & sub tangibile gustabile. & per hoc vult habere quod nos habemus sensus qui sentiunt per carnem. Deinde dicitur:

¶ Quocūq; vō per media & nō ipsa tangentes simplicibus. Dico autem ut aere & aqua. habent autē sic: ut si quidē per vñū plura sensibilia: altera abinui cē genere: necesse hntē huiusmodi sensitiuū vtro rūq; sensitiuū esse: ut si ex aere ē sensitiuū & est aer mediū soni & coloris. Si vō plura eiusdē sint ut coloris & aer & aqua. vtraq; enī dyaphana & qd̄ aliter ipsoꝝ ē habēs solū. Sentiet id quod per vtraq;: aut quod ab ambobus.

¶ Scilicet extrinseca sentiunt & nō ipsa tangentes sentiunt simplicibus tanquā mediis. Dico autē ut aere vel ut aqua: & tūc p̄mittit p̄mā p̄pōnē dī. Habet autē sic ut si qd̄ per vñū. s. mediū fuerint plura sensibilia existētia altera adinuicē genere necesse est hntē h̄i sensitiuū. i. organum sensus illi medio p̄porcionatū vtroq; illoꝝ sensibiliū esse sensitiuū: ut si sensitiuū fuerit ex aere cū aer sit mediū soni & coloris necesse ē ipm̄ esse cognoscitū coloris & soni.

Post p̄mittit p̄pōnē secundā dicens: quod si plures sint media eiusdē sensibilibus sicut aer & aqua coloris. vtraq; enī sūt dyaphana. & tūc qd̄ ē h̄is solū aliter ipsoꝝ. i. organū solū alteri illoꝝ medioꝝ p̄porcionatū sentiet illud sensibile quod per vtraq; media est sensibile: aut qd̄ ambobus medijs h̄i organā p̄porcionatū supple sentiet illud sensibile. & ex his vltimis p̄cedenti in rōne: v̄ factū ē supra. vñ dicitur. in hoc ca. breuiter & trūcate loquit̄: ita ut Auicenna dixerit seipm̄ nō intellexisse. Intelligendū fm̄ p̄m. commento. c. xxix. q̄ manifestū ē q̄ cū posuerimus quod oēs aial non sentit nisi per mediū quod ē caro aut aer aut aqua. si per vñū illoꝝ medioꝝ cadūt plura sensibilia plura vno ī genere: necesse ē ut oēs aial sentiens per illud mediū non habeat de sensibilibus nisi ea que inata sunt reddi ab illo medio. si duo: duo. si tria: tria. Et intendebat per hoc quod cū media sint determinata in numero. s. caro aut aer aut aqua. & sensibilia que reddūt etiā ista media. i. que per ista media multiplicāntur sunt fm̄ numerū illoꝝ sensibiliū que reddunt media aialibus que inata sunt sentire per hec media. Et manifestū est quod oēs reddat per carnē ē aut tactū aut gustū: aut per vtraq; ē: aut sonus: aut color: aut odor. De igitur sentire ē aut gustare aut tangere aut audire aut videre aut olfacere. & per consequens oīs sensus est aut gustus aut tactus aut auditus aut visus aut olfactus. quare non ē dandus sextus sensus nec nobis deficit aliq; sensus ex quo illos quocūq; habemus. ¶ Sed circa lūterā dubitatur p̄mo. quia dicitur ē si plura sensibilia cognoscant per idē mediū habens organū conforme illi medio cognoscat illa plura sensibilia per illud organū. hoc non videtur verum quia per aerem cognoscat color & sonus: & organū auditus est conforme aeri & tamen per ipm̄ non possumus cognoscere colorē & sonū: sed solū modo sonū. Secūdo dubitatur: quia dicitur est quod organū olfactus est p̄porcionatū aeri: & aque hoc salūm appareret cū in libro de sensu & sensato dicitur est ipsum esse de natura ignis. Ad primum dicitur Egidius quod illa p̄pō sic habet intelligi. qd̄ si plura sensibilia cognoscant per idem mediū habens organum conforme illi medio. s. fm̄ qd̄ est mediū vtriusq; illoꝝ sensibiliū per illud organū cognoscat illa sensibilia. Sed non est sic de organo auditus. nam aer h̄i fit mediū in colore & sonō: non tamen per eandē dispōncm̄ sed per diuersas. quoniam

fm̄ quod dyaphanus est mediū in colore. & fm̄ quod rarefactibilis & condensabilis est mediū in sono: organū autē auditus est illi conforme nō fm̄ quod dyaphanus sed fm̄ qd̄ rarefactibilis & condensabilis. ideo per ipm̄ cognoscat sonus & nō color. Alter dicitur alii quod dicitur. per organū intelligit vñū vel plura. nos autē habemus organū auditus cōforme aeri ut est mediū soni & habemus organū visus conforme aeri ut est mediū coloris. nā aer fm̄ quod dyaphanus ē mediū coloris & organū visus est dyaphanū: & aer fm̄ quod est rarefactibilis est mediū soni. & organum auditus est talis dispōncm̄ sitionis. quare &c. Ad secundū dicitur quod organum olfactus est p̄porcionatum aeri & aque. quia in aialibus terrestribus magis tendit ad naturam aeris. in aialibus vero aquaticis magis tendit ad naturā aque. vel si aliq; sint aialia naturaliter olfactia in aere & in qua illa habebūt organū olfactus p̄cipans de natura vtriusq; illoꝝ elementōꝝ non ita acriter: sicut habitantia tantum in aere: nec ita aquaticum sicut habitantia tantum in aqua. Ad illud autem quod allegatur ex libro de sensu & sensato quod debet esse ignee nature: forte illud dicitur respectu comparatione ad organū visus & auditus. sed de hoc dicitur in p̄te se.

Simplicium autē ex duobus his sensitiua solū sūt ex aere & aqua. Dupilla quidē. n. aque: auditus vō aeris. olfactus autē horū alterius ē. Ignis autē aut nullus est aut cōis oibus. Nihil. n. hne calore sensitiuum est Terra vō aut nullus ē: aut in tactu maxie miscet̄ vnde relinquit nullū esse sensitiuū extra aerē & aquā. Nec autē & nō quedā habēt aialia. Quis igitur sensus habent a nō inspectis neq; orbatis. videtur enim & talpa sub pelle habens oculos.

¶ Sic probat quod non est dādus sextus sensus ex parte organoꝝ. Et primo supponit vñū quod est manifestum per se. s. quod sensus sentiens per mediū intrinsecū sunt tantus duo. s. tactus & gustus. & tunc arguit quod sensus sentiens per mediū extrinsecū sunt tantū tres. & sic habetur intentū v̄delicet quod sensus exteriores sunt tantū quocūq;. vnde arguit sic. Tot sunt sensus sentientes per mediū extrinsecū quot sunt eorum organa. sed eorum organa sunt tantum tria. ergo &c. minor. p̄bat. quia tot sunt organa illoꝝ sensuū quot modis elementū aliq; pot̄ p̄dominari in aliquo illoꝝ organoꝝ. sed solum tribus modis potest elementū aliquod p̄dominari in aliquo eorum. ergo solum tria sunt organa illoꝝ sensuum. nam aut p̄dominatur aqua: & sic est organum visus: aut aer & sic est organum auditus: aut aer & aqua in alio tamen & alio animali ut superius dicebatur: & sic est organum olfactus. Vnde dicitur dicitur. quod sensitiua idē organa sensuum qui sentiunt per mediū extrinsecū sūt solum ex his duobus d̄ numero simplicium corporum: er aer & aqua. Dupilla enim aque auditus vero aeris: olfactus autem horum alterius: quia in animalibus terrestribus est aeris: & in aquaticis est aqua. Ignis autem nullus est proprie organi autem communis omnibus organis quantum ad participationem sue qualitatis scilicet caliditatis. Nihil enim sine calore est sensitiuum. Terra autem aut nullus est scilicet organi a p̄dominio quantum ad qualitates suas que sunt frigiditas & siccitas: cum iste vite opponantur: aut in tactu maxie miscetur quantum ad molem & substantiā: quia organū tactus maxie indiget firmitate & fixione. Vnde relinquit nullū esse sensitiuū. s. per mediū extrinsecū extra aerem & aquam. hec autem omnia nūc sensitiua: & quedā aialia habent. s. aialia perfecta. ideo insert oēs igitur sensus habent ab aialibus nisi inspectis neq; orbatis. vnde & talpa videtur habens oculos sub pelle. Intelligendū fm̄ p̄m. commento. c. xxx. quod non est sensus sextus. s. sentiens per mediū extrin

Et q̄ nec est mediū nisi per aerem & aquam
Supra:

Secundus

secū: extrinsecus ab aqua & aere quantū ad suū organum non sit corpus extrinsecū simplex ab istis duobus corporibus. s. q. possit dominari in organo talis sensus: quia im possibile est inuenire in istis sensus talis ex igne aut ex terra. sed tū possibile est ex aqua aut ex aere: ut ex utroq. et cū materie inferiorū sensus sunt terminate in numero necesse est ut sensus sint ita. Sic igitur esset sextus sensus cōtingēt gntū elementū esse vel gntā causam. sensus enī qui sūt ex aere aut ex aqua sūt aut visus aut auris aut nasus. Organū igitur olfactus est frigidū & humidū quantū ad complexionem accidentale quā h̄z ex p̄p̄nitate eius ad cereb̄z & plus in animalibus habitantibus in aqua q̄z in aere h̄z quantū ad eius complexionē naturalē tendat ad calidū & siccum: quare dicitur esse de natura ignis. Intelligēdū s̄m p̄m. comēto. c. xxxj. q. si sensus sextus esset oporteret ut inueniretur in homine qui est cōpletissimū aialū. esset enī necessario p̄pter melius. & hoc est manifestū de solitudine nature in dando sensus aialibus adeo q. p̄pter h̄ dedit talpe oculos & coopuit eos cute: cū nō indigeat eis in maiori parte sui opis &c. Et hoc pōt confirmari ratio talis. Si esset sextus sensus ille inueniret̄ in hoīe qui ē p̄fectissimū aialū. sed hō nō h̄z sextus sensum. ergo nō dat p̄z p̄ia & minor. maior declarat̄ ex hoc q. natura ē valde sollicita in dando sensus aialibus perfectis nō solū necessarios: sed etiā faciētes ad bene esse. Vnde talpe dedit oculos quos cute coopuit quia eis nō indiget in maiori parte sue opationis. Et vult p̄m. ut p̄z inspiciet̄ comentum. c. xxxj. q. talpa non vigeat h̄z habeat oculos: quia visio nō eget cū habitet sub terra. quare si videret sua visio esset sup̄flua. Albertus tamen vult q. talpa dū est supra terram h̄z non videat visibilia cōiter occurrentia: tamen videt lumē solis reflectū a pelle suos oculos conspiciēte: & hoc p̄cipit se esse sup̄ terrā. & s̄m hoc posset dicit̄ Aueroy's modera ri. habuit aut talpa oculos cute coopuit ne a terra sub qua habitat offenderent & ut forte lumē possent tolerare & fuit nō pilosa ut cēt magis p̄p̄icia nō p̄hibēs lumis p̄ceptōz.

Clare si non alterz aliqd est corpuz passio que nullius est eoz que sunt hic corporum neqz vnus utiqz deficiet sensum.

Cū dicitur q. nobis nō deficit aliqz sensus siue qd nō ē dādus sextus sensus ex p̄te ipsoz sensibilia. Diuidit̄ at̄ in duas ptes. q. p̄mo facit hoc ex p̄te sensibilia p̄p̄oz. sc. cūdo ex p̄te sensibilia cōiuz ibi At vō neqz. De prima dicit q. si nō ē aliqd alterz corpus ab his que in hoc mūdo p̄cipim̄. & si nulla ē passio siue q̄litas sensibilia que nulli sit eoz corpore que sūt h̄z neqz vnus utiqz nobis deficiet sensus. s. supple n̄ aliqd alterz corp̄ n̄z q̄litas sensibilia. gr̄c.

Et vō neqz cōmuniū potest esse sensitium ali quod p̄p̄ium: que vnoquoqz sensu sentimus non s̄m accidens vt motus: status: figure: magnitudis: numeri vnus. Nec enim omnia motu sentimus: vt magnitudines motu. quare & figuraz: Magnitudo enim quedam & figure est. Quiescens autem in eo qd non mouetur. Numerus vō negatione continui.

C Probat idem ex p̄te sensibilia cōiuz diuidit̄ in duas q. p̄mo facit hoc. secūdo dat cām q̄re sensibilia cōia sentiunt pluribus sensibus. Inq̄ret aut̄. Prima in tres s̄m q. tres rōnes adducit. ibi secūda Et p̄pis. ibi tertia Sic cui erit. De p̄ma sic arguit. Si p̄p̄ sensibilia cōia oportet dare sextū sensū hoc tō cēt q. sensibilia cōia eēt p̄p̄a illi sexto sensui. sed sensibile p̄p̄iū vnus sensus sentit p̄ accidens ab alijs sensibus. q. si sensibilia cōia eēt p̄p̄a illi sexto sensui sentirent p̄ accidēs ab alijs sensibus. p̄is

falsū q. sentit̄ p̄ se. Dicit ergo. At vō neqz cōiuz. pōt eē aliqd sensitū p̄p̄iū que vnoquoqz sensu sentimus: non s̄m accidēs: vt motus status figure magnitudis numeri vō hec. n. oia sentimus motu & transmutatōe facta in organo sensus. & p̄is non p̄ accidēs: vt magnitudinē motum quare & figurā. s. figura enī ē quedā magnitudo māt̄ q̄c cēt̄ aut sentim̄ in eo qd nō mouet̄. Numerus aut̄ sentitur negatōe. i. p̄uatōe p̄tinui: & supple vnū sentit̄ in eo qd est qd cōtinuū. Intelligēdū s̄m p̄m. comēto. c. xxxij. q. cōmp̄hensio q̄tis ē p̄ cōmp̄hensioē p̄uationis motus. cūz enī p̄p̄benderit motū eētialiter. p̄p̄bendit p̄uationē eius eētialit̄. s. getē. Cōmp̄hensio vō nūeri & multitudis a se sibus ē cōmp̄hensioē p̄uatōis cōtinui: aut qd ē in ignitudo & iā declaratus ē q. cōtinuū cōmp̄hendit̄ eētialit̄. ergo & sua p̄uatio cōmp̄hendit̄ eētialit̄. Quare aut̄ sensibilia cōmuniā h̄z aliqd alioz s̄m p̄uatiū sentit̄ p̄ se: & p̄uatiōis sensibilia p̄p̄ioz sentit̄ p̄ accidēs dicit̄ ē supra. Sed dubitat̄ q. d. p̄. enūerat̄ sex sensibilia cōia addendo his q. enūerat̄ sup̄ius vnū: qd tū supra nō fecit̄: d̄ q. vnū iclū d̄t̄ in nūero & reducit̄ ad ipm̄. Sciendū tū q. duplex est nūerus seu multitudo. Quedā ē rex p̄tinuaz abinūicem diuisaz: sicut duoz lapidū aut triū hoīuz. & talis est nūer̄ p̄dicamentalis. & de hoc loq̄t̄ hic Auer̄ d̄ q. nūer̄ cognoscit̄ negatōz cōtinui. & s̄m vnū qd ē eius ps vel p̄ncipium cognoscit̄ in eo qd cōtinuū. Alia aut̄ ē multitudo rex indiuisibilia vt duaz itelligētaz. & talis ē nūer̄ trāscēdēt̄ q. nō cognoscit̄ negatōē cōtinui nec sibi cōrespondens cognoscitur in eo qd cōtinuū. & de tali nō est sermo hic: q. non est sensibile cōe sed solū numerus p̄mo mō sup̄tus.

Et p̄p̄is vnusqzqz enim vnū sentit̄ sensus. q̄ re manifestum est quoniam impossibile eē cuiuslibet p̄p̄ium sensum esse hoz vt motus.

C Adducit̄ secūda rōne que ē talis. Vnū sensibile p̄p̄iū nō sentit̄ p̄ se nisi vno sensu exteriori. sed sensibilia cōia sentit̄ p̄ se pluribz sensibz exterioribz. q. nō sūt sensibile p̄p̄ia alie sensus exterioris. & p̄is nō ē ponēdus sextus sensus exterior. Dicit ergo. Et p̄pis. i. quātū ad sensibilia p̄p̄ia vnusqzqz enī sensus sentit̄ vnū. s. tantū sensibile p̄p̄iū p̄ se. quare manifestū ē quoniam impossibile ē cuiuslibet hoz vt motus q̄tis &c. esse sensum p̄p̄iū.

C Sic enim erit: erit sicut nūc visu dulce sentim̄ hoc autem est quoniam amboz habentes. existimus sensum quo cum conciderit: cognoscimus. Si vō non: nequaquā utiqz. Sed aut̄ s̄m accidens sentiebamus: vt Leonis filium: non quia Leonis est: sed quoniam albet. Vnic autem accidit filius Leonis esse. Cōmuniū autem habemus iam sensum Cōmunem non s̄m accidens: Non igitur est p̄p̄ius. Nequaquā. n. utiqz sentiremus: Sed aut̄ sic sicut dictum est Leonis filium nos videre. adiuu eem enim p̄p̄ia s̄m accidens sentim̄ sensus: non s̄m q. ipsi sunt: sed s̄m q. vnus cum simul fiat sensus in eodem. Et colera quidem amara & rubicūda. Non enim alterius olcere q. ambo vnū p̄pter qd & decipit. Quod si sit rubicūdū coleraz optat̄ eē

C Adducit̄ rōez tertiā p̄mūtedo p̄ distinctōz de sensibilia p̄ accidēs di. q. sic erit di sensibilibz cōibz si hēant sensū p̄ p̄iū & ab alijs sensibz sentit̄ p̄ accidēs: q. tūc sentit̄ p̄ accidēs sic nūc sentim̄ dulce visu. s. p̄ accēs. h̄ at̄ ē qm̄ aboz s. dulcis & albi existimus habentes sensum cum coinciderint in eodem subiecto cognoscimus scilicet visu ipsum dulce. si vō nō. s. habuerimus amboz sensū vt dulcis per

gustum et alibi per visum nequaquam ut q3. s. sentient? dulce visu. Sed aut sentiamus in accidens. s. sensibilia communia: ut Leonis filium sentimus per accidens quoniam sentimus ipsum non quia Leonis filius est sed quoniam albus habet autem. s. albo accidit filius leonis esse. Vult ergo Az. q. si sensibilia communia sentirentur per accidens hoc esset altero duorum modorum: aut sic visum sentitur dulce per accidens: et vniuersaliter omne sensibile proprium vniuersalis sensus sentitur per accidens ab aliis sensibus: aut sicut de omni filius sentitur per accidens: et vniuersaliter substantia individualis cui accidit sensibilia propria que sunt sensibilia per se. Et tunc probat Az. q. sensibilia communia nullo illo modo sunt sensibilia per accidens dicens q. sensibilia communia habemus iam sensum communem non in accidens. i. sensibilia communia a nobis sentiuntur pluribus sensibus non in accidens. Non igitur est eorum aliquis sensus proprius. nequaquam enim vniuersaliter sentiremus. s. ea per se pluribus sensibus seu aliis ab illo sensu eorum proprio aut sic sicut dictum est nos filium leonis videre: aut suppone dulce. quia per accidens enim sensus sentitur ad vniuersalem sensibilia eorum propria in accidens non in q. ipsi sunt tales sensus. sed in q. vniuersalis sensus sentitur sensibile proprium alterius sensus cum simul fiat sensus. s. illius sensibilibus propriis in eodem subiecto a suo sensu proprio: ut contingit de colera si sit amara et rubicunda. Non enim est alter? sensus. s. alicuius vniuersalis sensus dicere et cognoscere q. amara et rubicundum sunt vniuersalia: quia nullus sensus exterior cognoscit ambo illa. propter quod et decipit sensus multoties et hoc q. si sit rubicundum coleram opinatur esse. Unde de his aliquando contingat q. rubicundum sit colera non tamen semper. Intelligendum primo q. aliter per accidens sentitur dulce per visum et visum: et aliter filius Leonis. quia dulce sic sentitur per accidens visu q. potest alio sensu per se sentiri. s. gustu. sed filius Leonis nullo sensu exteriori potest per se sentiri. Et ex hoc patet q. sensibilia communia nullo illo modo sunt sensibilia per accidens. quia nullo sensibile per accidens sine primo modo siue secundo est sensibile per se pluribus sensibus exterioribus. sed sensibilia communia sunt sensibilia per se pluribus sensibus exterioribus. quare etc. Intelligendo secundo in primo commento. c. xxxviii. q. nos non sentimus per visum q. hoc est dulce nisi prius acciderit nobis in aliquo tempore q. comprehendimus q. mel est citrinum et per gustum q. est dulce. cum ergo secundo sciemus ipsum per solum visum esse citrinum: statim comprehendimus ipsum esse dulce et mel. post subdit q. comprehendere per visum hoc esse dulce fuit quia cum visu fuit coniuncta in eadem re. i. respectu virtutis vniuersalis. s. sensus cum virtute visus. s. sensus gustus. In dicere autem per visum istum esse filium Socratis: accidit quia accidit q. in aliquo tempore fuit coniuncta cum visu alia virtus. s. genere a virtute visus. virtus enim qua comprehendimus ipsum esse Socratem aut filium Socratis superior est ad virtutem sensus. s. exterioris. et ideo ille modus videtur magis accidentaliter q. secundus. i. alius. vnde simpliciter dixit ipsum esse accidentalem etc. Vult ergo primo. q. visus non indicat dulce per accidens nisi prius in eodem subiecto fuerit coniunctum rubicundum vel alicui tali et visus comprehendit rubicundum per se et gustus dulcedinem virtutes vniuersalis generis vniuersaliter respectu eiusdem: quia ab eodem inuariantur in finem formas diuersas. Similiter visus non comprehendit filium Socratis per accidens nisi prius aliqua virtus superior et alterius generis. s. cogitativa vel intellectus comprehendit ipsum per se et visus viderit per se album vel aliud tale in filio Socratis repertum: et tunc vniuersaliter visus non cum in virtute eiusdem generis quantum ad re a qua inuariantur: sed cum virtute alterius generis. et quia filius Socratis a nullo sensu particulari est sensibilis per se

sicut dulce et alia huiusmodi: ideo magis accidentaliter est modus quo filius Socratis dicitur sensibilis per accidens q. modus quo dulce dicitur per accidens sensibile. Et quibus patet vltimus q. omnis sensatio alicuius per accidens proprie supponit sensationem per se eiusdem vel consimilis habitam ab eodem in non oportet q. habita sit per eandem virtutem ut patet.

¶ Inquiret aliquis cuius causa plures habemus sensus. Sed et non solum uni aut quatenus minus lateat consequentia et communia: ut motus et magnitudo et numerus. Si enim esset visus solus et ipse alibi laterent utique magis: et viderentur esse idem omnia. propter id quod consequuntur se adinuicem simul color et magnitudo. Nunc autem quoniam in aliquo sensibili communia sunt: manifestum facit quod aliud quidam vniuersaliter ipso est.

¶ Adouet dubitationem de sensibilibus communibus dicens. Inquiret autem aliquis cuius causa habemus plures sensus proprios per se sensibilibus communium et non vniuersaliter. Et tunc soluit: aut id est ideo hoc est quatenus sensibilia ad sensibilibus propria et communia minus nos lateant: ut motus magnitudo et numerus. si enim esset solus visus proprius sensibilibus communium et ipse etiam esset alibi sicut est laterent utique magis sensibilia communia. et omnia viderentur esse idem cum colore propter id quod consequuntur se adinuicem simul color et magnitudo. nunc autem quoniam in altero sensibili a sensibilibus proprio sunt sensibilia communia et quia per se sentiuntur a pluribus sentiuntur a pluribus sensibus: quod non contingit de aliquo sensibili proprio hoc facit manifestum q. vniuersaliter ipso est aliud quoddam aliter et diuersum. nam opinere sequitur magnitudo vel motus sentitur per se pluribus sensibus. sed color sentitur per se solo visu. ergo color non est magnitudo neque motus. et ita de alijs. Intelligendum in primo commento. c. xxxv. q. color et quantitas consequuntur sibi inuicem si licet quod color non inuenitur nisi in superficie et superficies in colore etc.

¶ Adie dubitatur primo quomodo sensus exterior cognoscatur quietem cognoscendo non moueri alicuius. Secundo quomodo numerus sentitur a sensu exteriori negatione communium. Tertio vix sensibilia communia sunt propria alicui sensus. Ad primam respondetur q. quies est priuatio motus neque potest cognosci nisi cognoscatur motus quia rectum est iudex sui et obliqui. motus autem cognoscitur ex hoc q. aliquid cognoscitur aliter se habere in prius et posterius: aut in situ aut in qualitate aut in quantitate. ideo cognoscitur quies in cognoscendo aliquid non aliter se habere in prius et posterius: et hoc est ipsum non moueri. quare bene dictum est q. quiescens cognoscitur in hoc q. non mouet: in motu oportet quiete cognoscitur sensus exterior quod et pererrat sensus exterior: ut supra dicebat. Ad secundam dicitur q. sensus exterior dicitur a pluribus inuariantur ab inuicem diuersis continuis et non facientibus vniuersaliter illorum numerum aut multitudinem comprehendit quia ab illis diuersas recipit inuariantur nec ex quibus non sit vniuersalis. ideo sensus exterior cognoscitur numerum ex negatione seu priuatione continuantis et vniuersalis illorum a quibus inuariantur: nunquam tamen cognoscitur numerum quod cognoscatur vniuersaliter: quia impossibile est cognoscere multa quin cognoscatur vniuersaliter. sed non cognoscitur vniuersaliter illorum quorum numerum comprehendit cum illa non sint vniuersalia sed cognoscitur vniuersaliter alicuius eorum in eo quod est quid continuum et non discretum. Ad tertiam dicitur quidam q. sensibilia communia sunt propria obiectum sensus communis. sed hoc est impossibile quia propria obiectum alicuius sensus quicquid sit ille est primo cognoscibile ab illo sensu. et quicquid aliud cognoscitur ab eo: cognoscitur mediare il

sed sensibilia coia nō sunt primo cognoscibilia a sensu cōmuni cum prius ab eo cognoscant sensibilia propria sensuum exteriorū. et mediātibz eis dducāt in cognitionē sensibilibz comuniūz sicut in sensibus exterioribz a quibus sensus cois imutatur. qre rē. Ideo aliter dicēdū est v3 q sensibilia cōmuniā nullius sensus sūt propriū obiectū et q ppiū obiectū sensus cois est gen⁹ ppiū quū ad oīa obiecta ppiā sensuum exteriorū qd non h3 nomē impositū. s3 de his in sequētibz latius dicitur. vbi de sensibus iteriorib⁹ ager ostendendo que sint ipo/rum opera et obiecta.

C. 2. Etiam autē sentimus qd videmus et audimus: necesse est aut visum sentire quia videt aut altero. Si autē altero: aut ipso erit quia videt aut altero. s3 idem erit visus. et subiecti coloris. Quare aut duo eiusdem erūt aut idem eiusdem.

¶ Istud est decimū capitulum qrti tractatus in q agitur de sensu cōmuni. Continet autē duas partes principales. In quāz pīa inucligat natura sensus cois ex hoc q sentimus nos sentire. In secūda vō per h3 q sentim⁹ diuerfitatem inter sensibilia ppiā diuersoz sensuum exteriorū ibi scōda. Vnūq3 quidē igitur sensus. De pīa dicitur. mouet istā questione vīrūz eodē sensu sentiam⁹ et sentiamus nos sentire aut non s3 altero. Vbi grā vīrūz vīrūz videmus colorem et sentiam⁹ visionē coloris sic q visus sentiat se videre colorem et ita de alijs aut alio sensu sentiamus colorem. et alio sentimus nos sentire colorem vt q vīrūz videmus colorem et alio sensu a vīrūz sentiam⁹ visionē coloris. De hac autē questione dicitur sic pcedit. qz p arguit ad partē affirmatiuā. s3 ad partē negatiuā tertio soluit rationi facte ad oppositūz ibi secūda. Adhabet autē dubitationem ibi tertia. Manifestum igit. Idia adhuc in duas scit pro pte affirmatiuā duas ratiōes facit ibi secūda. Amplius autem. De pīa p mouet questione dicit. Quoniam autē sentimus qd videm⁹ et audimus necesse est sic sentientē se videre vel audire aut vīrūz sentire. qz videt aut altero. s. sensu si aut altero aut ipso erit q videt qui sentit se videre est aliquo mō alter a seipso vt videt et sic erit altero scōm qd. aut hoc erit altero simpliciter. Et tūc dicitur. adducit primā rationem pbatēz q nō altero sensu simpliciter sentimus et sentim⁹ nos sentire. qz si altero sensu videmus colorem et sentiamus nos videre ipm euz illo sensu quo sentim⁹ nos videre colorem sentiam⁹ colorem. tunc duo sensus eēt eiusdēz obiecti qz coloris. s. visus et ille alter sensus quo sentiam⁹ visionē coloris. qd nō est falsum. Dicit q. sed idēz. s. sensus erit visus. i. visionis et subiecti coloris idēz obiecti qd est color. qre aut duo. s. se sus erūt eiusdēz obiecti aut idēz sensus erūt eiusdēz. i. sentiat suū actū et sentiat se sentire. Intellegendū q ista ratio nō est demonstratiua nā adducit ad hoc q idem eēt obiectum diuersoz sensuum et hoc nō ē inconueniēs. Vn licet diuersoz sensuum quoz nullus ordinat ad alium nō sit idem obiectum propriū et p se m diuersoz sensuum qz vnus ad alium bene pōt esse idem obiectū ppiū et per se quīs non sit ad quātūz respectu vtriusq3 illoz. vrbī gratia qz nullus sensus exterior ordinat ad alium. iō q ē propriū obiectūz visus v3 color nō percipitur per se ab auditu et ita de alijs. sed qz oēs sensus exteriores ordinatur vt sensum cōmūne post ostendēt. Ideo oīa propria obiecta sensuum exteriorū per se cognoscuntur a sensu cōmuni tanq3 contenta sub suo primo et ppiū obiecto vt p3 supra. nam quicqd potest virtus inferior pōt superior eū hoc plus. Cum ergo sensu cōmuni sit superior ad oēs pcculares sensus pōt cognoscere omnia sensibilia ppiā et cōmuniā que ipi cognoscere possunt et vltra hoc sensatō

nes sensuum exteriorū et differentias suoz ppiūz obiectoz q ipi pcculares sensus cognoscere non pōt. qre rē. **¶** Amplius autem si et alter sit visus sensus: aut infinitum procedat: aut aliquis ipse sui ipsius erit iudex: quare in primo hoc faciendum est.

¶ Adducit secūdam rationē. d. apius autē si alter sit sensus visus. i. visionis supple ab eo sensu qui videt aut infinitum pcedit i sensibus et sensationib⁹ aut aliquid ipi sit ipsius erit iudex. i. sentiat suam sensationē: qre in p. i. sensu hic faciendūz est. s. ipm sentire suā sensationē. Intellegendūz q si ponamus visūz videre colorem et ipm nō cōprehēdere se videre colorem. s3 hoc fieri p aliu sensum. tūc querat de illo alio sensu aut sentiat se sentire aut non si dicatur q non. tūc sequit q eius sensatio sentiet p alium sensum sicut prius dicebatur de visu tūc querat de illo tertio sensu vīrūz sentiat se sentire vel non. et sic vltra pcedendo sequit aut q ibitur in infinitū i sensibus quoz vnus sentiat sentiet ab altero. aut erit status ad aliquē sensum qui sentiat se sentire. S3 si ponam⁹ aliquē sensū sentire suā sensationē melius ē hoc facere i principio non multi plicando enīa ab h3z necessitate. q visus nō solum videt colorem sed enā visionē coloris. quare rē. Et hec ratio nō est demonstratiua qz est deuenire ad vltimū sensūz cuius sensatio non cognoscitur ab illo sensu et in homine cognoscit p intellectūz qz intellectūz ē imaterialis et supra se cōuerfius et pōt suam intellectionē intelligere. vt ostendit tertio huius. alr autem est de sensu s3 de hoc in questione videbitur.

¶ Adhabet autē dubitationem: si. n. visu sentire videre est videtur aut color: aut habens hunc: si videt aliquis q est videns: et colorem habebit primū videns.

¶ Arguit ad ptem oppositāz dicens id qd dicitur ē habere dubitationē. Si eīz visu sentire ē videre aut videt nisi color aut hūs colorē. tūc sequit q si aliquis videbit qd videt q primū vidēs. i. organūz visus habebit colorem. In hoc ergo stat rō qz si visus videt se videre cū visus nihil videat nisi colorem vel hūs colorē tūc visio esset color et organū visus eēt coloratus: qd tamen ē falsum.

¶ Manifestum igitur qm non est oīo visu sentire. Et nā. qz cum non videmus visu discernimus et tenebras et lumē. sed non similiter.

¶ Soluit dubitationēz pmissam ostēdendo q aliquo mō eodē sensu sentimus et sentiamus nos sentire. et aliq mō altero modo i ferius declarādo. Et diuidit i duas partes scōz q rationē factā ad pte negatiuā duplr soluit. ibi Amplius aut. De pīa soluit rōez nunc factā. p negādo qz nihil videt nisi color vel hūs colorem. Dicit ergo q manifestum est qm visu sentire nō est vnus. i. non dī vno mō trī et nāqz cum nō videmus. s. colorem visu discernim⁹ tenebras et lumen. s3 non similr. patet igit q visu cognoscimus tenebras et lumē quoz nullū est color vel hūs colorē qre illā pmissa fuit falsa. Intellegendūz fm comentatorē comēto. cxxxviii. q nos iudicamus p visum non videndo coloratūz cum iudicamus obscuritatem esse obscuritatem et lucez esse lucez s3 neutrum habet. colorem s3 nō eodem mō iudicam⁹ per visūz obscuritatem et lucez. iudicamus eim p visum lucez p se. et obscuritatem q est pūtiō lucis. Amplius aut. Secundo soluit illā rationē. Et diuidit in duas: qz primo ponit solutionē cum vna eius declarationē. Secundo adducit aliam declarationē. ibi. Sensibilis autē tactus. De prima adducit scōdam solutionem talem qz id ad qd deductūz et p inconueniēti non est inconueniēs. s. q visio sit aliquis color et q organum visus sit aliqd coloratum. Vnde dicit.

nullus

C Amplius autē et videns tāquāz coloratus ē: sen-
sitiuū. n. susceptiuū est sensibilis sine materia vnū
quodque: vnde et abeuntibus sensibilib⁹ insunt sensus:
et fantasie quibus sentiunt.

Et vidēs est tanq̄z coloratus qd̄ declarat. qz vnūquod
qz sensitiuū ē susceptiuū sensibilis sine materia qd̄ p̄z qz
abeuntibus sensibilib⁹ insunt sensus et phātasie. i. opatio/
nes sensitive qbus ipsa sensitua sentiūt: qd̄ nō fieret nisi in
organīs sensuūz reciperent et reseruent spēs sensibilitū
sine materia qbus sensibilia sentiunt in ip̄oz absentia et.
Intelligēduz ē h̄z comētatores qz possum⁹ p̄cedere visio-
nem esse colorēz: vidēs. n. qm̄ cōprehendit colorē efficit
q. coloratum a quo nō et cā in hac ē qz sentiēs recipit sensi-
bile et assimilāt ei. visus etiā recipit colorēz quē recipit cor-
pus extra aiām. s̄z dicitur in hoc qz receptio sentiētis est
non materialis et receptio corporis extra aiām et materialis

Intelligēduz ēo p̄ solutionē hui⁹ dubitaciōis qd̄ sen-
sus cōis se h̄z sicut centrū respectu sensuūz p̄ticularium.
Sensus autē p̄ticularēs se h̄nt sicut circūferentia. Vñ sic
oēs lineę p̄tactę a circūferentia circuli ad centrū termi-
nant ad ip̄m centrūz et in eo vniunt. sic oēs imutaciōes q̄
sunt in sensib⁹ p̄ticularib⁹ terminant in sensuūz cōem et in
eo vniunt. Vñ sensibilia exteriora imutāt p̄ticularēs sen-
sus vt color visum: son⁹ auditūz et ita de alijs. Sensus autē
exteriorēs imutāt imutāt ip̄m sensuūz cōmunez. et sensus
cōis imutatus a visu ei vniūt et dī quodāmo visus. dis-
fert fm̄ hoc ab auditu et imutatus ab auditu ei vniūt et dī
cū quodāmo auditus. et fm̄ hoc differt a visu. et sic in alijs
suomō. Et qbus sequit p̄tio qz cū sensus cōis sentiāt ea a
qbus imutatur et ip̄e imutatur a sensatiōib⁹ sensuūz exte-
rioz qz ip̄i h̄nt cognoscere nō soluz obiecta sensuūz exte-
rioz que p̄ sensatiōes illas representant. s̄z etiā ipsas sen-
satiōes sensuūz exteriōz vt visioē q̄ est i visu et auditio-
nem que ē in auditu et sic de ceteris. Sequit secūdo qz
sicut sensus particularis cognoscit dīaz cōrentoz sub suo
sensibili p̄tio. vt visus dīam albi et nigri et auditus gra-
ui et actui et. sic sensus cōis cognoscit cōuenientiā et dis-
crepantiā diuersoz sensibilib⁹ p̄tioz. vt qd̄ albus est dul-
ce. album nō est amarū et. Et vltim⁹ tertio sequit qd̄ co-
dem visu videmus passiuē p̄ vt imutāt a colore et senti-
mus nos videre actiue p̄ vt imutāt sensuūz cōem. Vnde
nunq̄z p̄ sensum cōem sentim⁹ nos videre colorēz nisi vi-
sus imutaretur a colore et ip̄m videret et visus vidēs co-
lorem p̄ visioēz i ip̄o existentem imutaret sensum cōem

Sequit q̄to qz cōdez sensu cōi sentim⁹ colorem et sen-
tim⁹ nos sentire colorēz. Vñ sensus cōis imutās a visu
vidente colorēz sentit illum colorem et sentit et visioē co-
loris q̄ est in visu. Et quib⁹ vltim⁹ sequit qz altero sen-
su sentim⁹ colorem et sentimus nos sentire colorem et hoc
fm̄ qd̄. qd̄ p̄z dupl̄. P̄tio qz visus vt ip̄o sentimus nos
videre colorem actiue. put imutāt sensum cōem aliq̄ mō
alter a se ip̄o vt eo imutato a colore passiuē sentim⁹ colo-
rem. Secūdo qz visu sentimus colorem et sensu cōi sen-
tim⁹ nos sentire illum q̄ licet sit alius a visu tñ pōt dici q̄
dāmō idēz cū ip̄o vt ab eo imutatur v̄ supra dictū est. q̄re
non simpl̄ alius vt ip̄o sentim⁹ nos videre colorēz sed
sōi fm̄ quid. Sed ex oib⁹ his. nūq̄z sequit qz aliquis sen-
sus sentiāt suā p̄tiaz sensatiōē.

Sic dubitatur qz
Ar. arguit ad vtrāqz p̄tem nec expresse v̄ quid velit.
Vtrū aliq̄ sensus cognoscit suā p̄tiaz sensatiōēz. Ar.
guis qz sic. P̄tio visus cognoscit suā visioē. ergo et.
p̄z p̄tia. assumptum p̄bat qz visus cognoscit tenebrā per
Ar. in ista et p̄m. s̄z visus si cognoscit tenebrā nisi cogno-
scendo se nō imutari a lumine. vt p̄z ergo visus cognoscit
se nō imutari a lumine dū ab eo nō imutāt. s̄z visus non

pōt cognoscere se nō imutari a lumine. nisi p̄tiaz cogn-
uerit se imutari a lumine. cū negatio cognoscit p̄ affirmā-
tiōēz. ergo visus cognoscit se imutari a lumine dū ab eo
imutāt et p̄tiaz cognoscit suā imutaciōēz a lumine. s̄z eius
imutatio a lumine ē visio qua videt. h̄mē vel saltez ad il-
lam imutaciōēz. consequit ergo visus cognoscit suā visio-
nem. Secūdo sicut se h̄t intellectus ad intelligere sic se h̄t
sensus ad sentire tertio hui⁹. s̄z intellectus cognoscit suūz
intelligere: vt illic ostēdit. ergo sensus cognoscit suūz senti-
re. Et p̄ hac p̄te adduci possent rōēs factę ab Ar. in ista
que breuitatis cā relinquunt. In oppositū arguit sic.
nulla virtus materialis et extensa ē suā suā supra se et p̄
p̄tiaz nulla talis pōt suūz actus i ea imanenem cognoscere
sed glibet sensus ē hui⁹. ergo et. patet cōsequētia cuz mi-
nori. et maior declarat. qm̄ ex hoc qz aliq̄ virtus est alliga-
ta materie nō ē libera nec supra se ip̄am conuertina. P̄o
nec se nec aliq̄d i eo existēs pōt cognoscere. Similr cuz
aliq̄ virtus ē extensa non pōt se supra se cōuertere. qz aut
vna p̄ conuertēt ad aliā: aut totum ad totū. Ad p̄mū
qz tunc non esset cōuerso ad se. s̄z ad aliud nec fm̄. qz tūc
q̄libet p̄s cōuertēretur ad quālibet p̄tē: et sic oēs p̄tes eēt
simul nec totū eēt extensūz. cū oppositū supponit. Ad
dubū breuiter dicendū qz nullus sensus pōt cognoscere
suam p̄tiaz sensatiōē siue fuerit interioz siue exteriōz p̄
rationē nunc factam. Et i hoc differt i sensus ab intellectu.
qz intellectus cum sit virtus immaterialis et inextensa pōt se
supra se ip̄m cōuertere et cognoscere se et actus suūz vt ter-
tio hui⁹ patet. Verūtamē sensus interioz pōt co-
gnoscere sensatiōē sensus exteriōis. Et vnus sensus in-
terioz pōt cognoscere sensatiōem alterius sensus interio-
ris sibi subseruēns. vt extimatiua v̄ cogitativa imagina-
tiue v̄ sensus cōis. Itē qz nullus cognoscit suā sensati-
ōnem pōt sic argui. oē qd̄ cognoscit ab aliquo sensu p̄
se d̄z aliq̄d agere i sensum cū sentire consistat i quoddā
pati ip̄ius sensus a sensibili. s̄z nulla sensatiō agi i sen-
su cui⁹ est sensatiō: qz nullus actus agi i p̄tiaz subie-
ctum. ergo et. Amplius nullus sensus sentit nisi suūz
obiectum. s̄z sensatiō nō ē obiectus sensus s̄z eius opatio
quare et. Ad ratiōēs oppositū. Ad p̄mā dictū suūz
p̄tia qz visus p̄tiaz nō cognoscit tenebrā. s̄z aiāl
h̄ns visum debite dispositus ad videndū lumē dūz ip̄m
nō videt iudicat tenebrā p̄ virtutē superiorē: p̄ quā iudic-
eat visum nō imutari a lumine. Ad secūda d̄z qz illa si
multitudo nō est cōis vera s̄z q̄tū ad hoc d̄z cōcedit qd̄ sicut
intelligere est opatio intellectus ad quā passiuē cōcurrat et
respectu cui⁹ patit p̄tecture: sic h̄z sentire respectu sensus.

Sensibilis autē actus et sensus idem est: et
vnius. Et sic autem ipsorum non idem.

Dico autē vt sonus fm̄ actum et auditus
secūduz actum. Est. n. auditus h̄ntia non audire:
et h̄ns sonum nō semp sonat. Cum autē opetur pos-
sibile audire: et sonet: possibile sonare. tūc fm̄ actū
auditus simul sit: et fm̄ actum sonus. Quoz dicit
v̄iqz aliquis hoc quidem auditioēz esse: hoc verū
sonationem.

Nunc adducit Ar. secūdam declarationē ad ostēden-
dum visioē esse quēdāz colorēz et organū visus esse quo
dāmō qd̄ coloratum. s. spiritali et inēctionali. Et diuidit
tur in duas pres. qz p̄ facit qd̄ dictum ē. so soluit et dicitis
q̄sdam dubitaciōes. ibi. Vñ aut vñ. P̄tia pars adhuc
diuiditur i duas. qz p̄ ostidit qz sensibilis et sensitiuū ē vn⁹
et idem actus fm̄ rem licet differat rōē. Secūdo ostidit qz
talis actus qz pōt dici actio et passio non est subiectiue i agē
et ip̄m vt in sensibile sed in patiente qz in ip̄o sensitiuo. et

visus 1010 710
navig

sine gustu. **¶** Vñ si quidem. i. vno mō dicebant recte hē autem. i. absolute dicebant nō recte duplr. n. dicto sensu z sensibilibus. s. fm actum z potētiaz. his quidem. s. dictis fm actū accidit qd dictum est q. simul saluat z fil corrupit s; in alteris q. dictis scdm potētiam nō accidit hoc. Sed illi antiqui simplr dicebāt absqz distinctiōe q. sensus z sensibile simul saluat z simul corrupitur. ideo peccabant **I**ntelligendū scdm Albertum q. sensibile z sensus sumpta scdm actuz dicuntur ad iuicem correlatiue. ideo simul saluantur z simul corumpunt. Vñ bene sequit color est in actu imutans visum ergo visus ē actu imutans a colore z eōuerso. sonus est actu imutans audituz ergo auditus est actu imutatus a sono z ita de alijs. z silr negatiue. Sed sensus z sensibile sumpta scdm potētiam nō dicuntur ad iuicem correlatiue: quare nō fil saluant nec fil corrupunt. Vñ non sequit color est: ergo visus est. qre antiqui qui simplr dicebāt q. sensus z sensibile simul saluantur z fil corumpunt volentes nullū sensibile esse nisi qd per sensuz pcepit errabat dimittentes distinctionem vbi distinctione vti oportebat.

¶ Si autē symphonia vox quedam est: vox autē z auditus est sicut vnum: z est sicut non vnum aut idem: ppositio autē est symphonia: necesse est z laudatum rationem quādam esse. **¶** Et propter id corumpit vnum qd qz excellens acutum: z graue auditum: z in humoribus gustuz: z in coloribus visuz fortiter fulgidum z opacuz. z in olfactu fortis odor z dulcis z amarus tanquaz ratio quedam sit lesus. **¶** Unde delectabilia quidem sunt dum dicuntur sincera z mixta entia ad rationē vt acutum: aut dulce: aut salitum. **¶** Delectabilia. n. tunc. oīo autē magis qd mixtum est symphonia: qz acutum: z graue **T**actus autem calefactibile z figurabile. sed sensus ratio est: excellentia autē z contristat: aut corumpunt.

¶ Soluit secūdam dubitationem que est qre excellentie sensibilibus corrupit sensus dicens. Si autē symphonia quādam vox ē. s. pportionata z cōmensurata. vox autē z auditus est sicut vnum z idēz. s. quantuz ad realem idēptitatem sui actus z est sicut non vnum z idē pp diuersitatem eius fm rōez. **¶** Symphonia autē est quedā pportio. i. symphonia que ē obiectū pportionatū auditus z h; ipm imutare: ppositio in qdaz debita pportio. quare necesse est z auditū rationē quādam esse. i. cōsistere i quādā z cōmensurata pportio. **¶** Et pp id q. sensus ē quedā ratio: z pportio vniquodqz excellēs acutum z graue in sonis corumpit auditum destruedo illā pportionē in q saluat auditū. **¶** Et in humoribus. i. i saporibz excellentie corumpunt gustum. simili mō z in coloribz fortiter fulgidū z fortit opacuz corumpit visuz i olfactu fortis odor vt odor dulcis aut amarus tanqz sensus sit quedā rō. i. quedā pportio que i mediocribus sensibilibz saluat: i. excellentibz aut corrupit

¶ Vñ sensibilia sincera. i. simplicia z mixta etiam duz dicunt ad rōem z mediocritatez sūt quidē sensui delectabilia vt acutum aut dulce aut salituz delectabilia. n. tūc sunt scilicet duz sunt mediocritia z maxie dū sunt iuicem pportionabiliter mixta z ad mediū deducta oīo aut. i. vniuersaliter qd mixtū est magis ē symphonia z pportionatum q. acutum z graue si fuerint simplicia z excellentia. **¶** Tactus autē calefactibile z frigidabile supple sunt delectabilia si ad tēpamētū mediu fuerint ducta. s; hoc accidit qz sensus ē quedā rō siue pportio. excellentia autē sensibilia qz de

struunt illā pportionez quā requirit sensus cōtristat ipos sensus aut corumpunt. **I**ntelligēdum ē fm p. m. comēto cxxxiiij. q. necesse ē vt auditū sit aliq pportio z nō dixit pportio simplr. qz exumat q. ista pportio quā sit in capitulo relatiōis tū ē pportio agēs. z pportiones in eo q. pportioes sūt nō sunt agēs. s; in eo q. q. itates. sensus igit numerant in relatiōe vno mō z in q. itate alio modo. **S**ensus g nō est pportio simplr. s; quedā pportio. i. cōsistens in qdaz pportioe z tēpantia q. itatuz p. itaz. **¶** Et ista virtus que ē sensus fm q. ē naturalis potētia receptiua sensatiōis aut actiua z sensuz iteriorē ē in p. itamētio q. litatis. s; scdm q. p. itit in tēpamento q. itatuz p. itaz est in p. itamētio relatiōis. **I**ntelligēdus scdm secūduz cōmentatōre eodē comēto q. esse sensus naturalis ē i pportione tēpata z cū illa pportio fuerit corrupit sensus. cum in illa pportioe sit forma sensus quē admodū sanitas ē in pportioe terminata inter q. itatuz: z cū illa pportio fuerit corrupta corrupit sanitas cū forma. sanitas ē i hac pportione tēpata. **¶** Licet igit sanitas sit forma supaddita tēpamētio q. itatum p. itaz. qz tū ipm p. itponit tanqz eius p. itū subiectuz. iō destrui illo destructo. **¶** Et silr ē de sensu respectu tēpamētū in q fundat. vt p. it ex dictis cōmentatōris. **¶** S; hic oīo dubiū quō excellentie sensibilibz alioz a tāgibilibz corrupit tēpamētū ipoz sensui ex p. itū ipos sensus cū illa sensibilia in organa sensuz nō videat agere nisi spiritualiter z ad actionez spūales nō sequit coruptio cū sit alteratio p. itctiua. **¶** Vñ color nō p. ituit i oculo colorē reale s; spēm tū. z silr sonus i organo auditus. z odor in organo olfactus z sapor i organo gustus zc.

¶ Rūde q. excellentia sensibilia ex sola actione spirituali nunqz corumpēt sensus verū ipos corumpunt qz actiōi spirituali p. itigitur actio realis aut ad ipm p. itegē. **I**ntē se. n. fulgidū disgregat visuz z iordinatuz motū i spiritibus ponit ad que ipoz sequit resolutio. **¶** Mā cuz spiritus lucidi sint suo gaudētes simili celerit ad extra mouentur fulgido p. itentato. **¶** Silr boie dia i tenebris morate ipz excecari cōtingit. qz spiritus p. it tenebras ab oculo repellunt q. ex defectu spiritū i frigidato accidit meatū quo spūs ad oculuz deserunt p. itringi z opillari. qre ad oculū nō p. it spiritus visui a cerebro aplius mitti. **¶** s. oīs cūa sonus siue grauis fuerit siue acutus cū forti motu aeris spūs auditū eatur. ex quo auditus organū ledi p. itent. **¶** Immoderate etā color cū intēsa caliditate aut cū iensa frigiditate multiplicat z sapor nō inuitat nisi cū hūiditate vt osium fuit supra. **¶** Et vlr ex actiōe forti spūali sequit in spiritibz motus extraneus z alteratio realis ad quā sequit sensus coruptio aut debilitatio.

¶ Mā qz visuz quidem igit sensus subiectiue sensibile est: qui est in sensitiuo in quā tuz sensitiuum: z discernit subiecti sensibilibus differentias: vt album quidem z nigrū visus. dulce vero z amaruz gustus. similiter autē se habēt hoc z in alijs.

¶ Sic inuestigat d. x. naturā sensus cōis p. it q. sentim⁹ d. rāz iter sensibilia p. ita diuersoz sensuz exterioroz. **¶** Et cōtinet duas ptes: q. p. itio osidit q. glibet sensus p. iticularis cognoscit d. rāz cōtētoz sub suo p. itio obiecto. **¶** Secūdo osidit q. ex hoc q. sentim⁹ d. rāz inter obiecta p. itia diuersoz sensuz exterioroz quā p. it sensus exterioroz cōprehēdere nō possum⁹. qz oīz vtra sensus exterioroz dari aliquoz alium sensuz cōm p. itceptiuuz oīum eoz q. sensus exterioroz cognoscere p. it. ibi. **¶** Vñ autē z albus. **¶** De p. ita d. ic q. vniuersalqz qdem igit sensus q. est i sensitiuo. i. organo sensus in quā sit sentiuum ē subiecti. i. obiecti sensibilibz z discernit subiecti sensibilibz d. rāz. vt visus qdem discernit

Secundus

album et nigrum et dramma iporum. gustus vero dulces et amarus. Sicut autem se habet hoc et in alijs sensibus exterioribus et sensu bilibus proprijs iporum. Intelligendum secundum commentatorem comento. cxxxiii. quod unusquisque sensus iudicatum subiectum proprium quod est ei secundum quod est illud sentiens et iudicatum hoc dramma proprias que sunt in illo subiecto proprio. Verbi gratia quod visus iudicat colorem proprium qui est subiectum proprium ei secundum quod est visus et iudicat dramma contrarias erigentes in eo. Verbi gratia album et nigrum et media filtrum. Et similiter auditus iudicat sonum qui est iuuus subiectum eius et graue et leue et media que sunt differentie soni. Ad id quod comitator obiectum sensus appellat subiectum proprio duo. Primum quod sensus non solum patitur ab obiecto. sed etiam iudicat de eo. sicut ergo obiectum scientie dicitur eius subiectum quod subiectum sue considerationis: sic obiectum sensus quod subiectum suo iudicio dicitur eius subiectum. Secundo quod materialia ex eo quod inspectio/ra sunt specialibus eius subiectum: et dicuntur esse iporum subiecta. forme autem sensibiles in obiectis habent esse naturalem. in sensibus vero habent esse speciale: ideo obiecta sensuum eorum subiecta appellari possunt.

Quoniam autem et albus et dulces: et unumquodque sensibile ad unumquodque discernimus quodam et sentimus quod differunt: necesse igitur sensu. sensibilia. n. sunt. Quare manifestum quoniam caro non est vltimius sensitiuum. Necesse. n. esset tangens ipsum discernens discernere.

Respondet oportere dari sensus comitorem ex eo quod sentimus differentiam inter diuersa sensibilia. propria exteriorum sensuum et continet duas partes: quod primo facit hoc. hoc mouet dubitationem: ibi. At vero impossibile. Primum item in duas: quia primo facit quod dictum est: secundo inuestigat aditioes sensus comitis: ibi. Neque vtiq. De prima dicit. Quoniam autem et albus et dulces et unumquodque sensibile ad unumquodque discernimus. i. distinguimus quodam. s. principio et sentimus quod differunt necesse igitur sensu. s. aliquo ista sentire et differentiam iporum. sensibilia. n. sunt: quare manifestum est: quoniam caro non est vltimius sensitiuum in quo sit vltimius iudicium de sensibilibus: nec est illud quod habet differentiam cognoscat: quoniam si sic tunc necesse esset duci aliquid esset tangens ipsum sensitiuum discernens. s. carnem discernere et distinguere ipsa sensibilia sicut albus et dulces: quod tamen est falsum. Intelligendum quod hec ratio sumpta est pro locum a maiori: hoc modo albus et dulces sunt sensibilia. s. dramma albi et dulcis est sensibile: sed nullus sensus particularis potest cognoscere dramma albi et dulcis: et cuiuslibet obiecti sensibilibus ad quodlibet obiectum sensibile ergo propter particulares sensus est dare aliquem vltiorem sensus ut sensus comitem pro quem has differentias possumus cognoscere: et iste sensus comitis potest dici vltimius sensitiuum: quod ad ipsum imutant omnes imutationes sensuum exteriorum: ut declaratum est supra. Ad nullus sensus particularis possit cognoscere dramma albi et dulcis etc. Arguitur quod si aliquis posset marie esset tactus quod est fundamentum omnium sensuum: et sic tactus pro carne attingens hec obiecta sensibilia statim discernere posset differentiam inter ea. hoc autem est falsum: quod nec pro carne nec ut tactum possumus percipere dramma dulcis et albi etc. et pro his tactum non est vltimius sensus pro quem tales dramma sentiamus. que etc. Intelligendum secundum comitem. comento. cxi. quod virtus qua visus iudicat albus esse alium a nigro et alia a virtute visus: quemadmodum virtus qua iudicat ipsum videre videt alia a virtute visibili. dramma. n. inter sensibilia est sensibile. Et secundum. pro virtute qua visus iudicare etc. intendit sensum comitem quod potest dici quodammodo visus: ut patuit supra vnum non solum pro visus sentimus dramma albi et nigri: sed etiam pro sensus comitem. quod quod potest virtus inferior potest superior: et cum hoc plus.

Neque vtiq. separatis contingit discernere quod al

terum sit dulces ab albo: sed oportet aliquo vno vtraque manifesta esse. sicut. n. et hoc quidem ego: illud autem tu sentis. manifestum vtiq. erit: quoniam altera adinuicem sunt. Sed autem vnum dicere quoniam alterum. Aliter. n. dulce ab albo. Dicit ergo idem. Quare sicut dicit: sic et intelligit: et sentit. Ad igitur non possibile separatis iudicare separata palam.

Inuestigat duas conditiones sensus comitis: quare vna est quod sensus comitis est virtus vna non separata. scda est quod in vno tempore non separato: et simul iudicat dramma obiectorum. ibi secula. Ad autem neque in separato. Dicit de prima. neque vtiq. scilicet separatis. s. virtutibus. Prigit vtiq. discernere quod alterum sit dulces de albo. sed quod aliquid vno. s. sensu inferiori vtraque manifesta esse: hoc autem est manifestum. s. n. est si pro diuersas virtutes sentiamus albus et dulces sicut est: et si ego quidem sentio hoc. s. dulce: tu autem sentis illud. s. albus: manifestum vtiq. erit. tunc quoniam altera adinuicem sunt dulces et albus. sed tamen hec alteritas siue dramma non erit nota alicui nisi nisi aliquid non stru cognoscat vtraque: id dicit. Sed autem vnum. s. nostrum dicere: quoniam aliter. n. est dulce ab albo. Sed de hoc nostrum sic dicit. s. apprehendendum albo et dulce et iudicando albus aliter a dulci: sic et idem intellegit. s. albus et dulce duci intelligit de ferentia inter ea. et idem sensus inferior. s. sensus comitis sic sentit. s. ambo illa obiecta duci iudicat illa altera esse ad inuicem aut ea de se in subiecto habent formam. quolibet ergo talis virtus esse vna. que subdit quod igitur non possibile sit iudicare quodam separata. i. diuersa separatis et distinctis virtutibus. quare vna cognoscat vnum tamen. et alia solum aliud palam. s. est ex dictis.

Intelligendum secundum comitem. comento. cxxxvi. quod quemadmodum necesse est vnum in hoc dicit hoc esse aliud ab hoc. sic necesse est virtus que iudicat dulce esse aliud ab albo sic eadem virtus.

Intelligendum secundum Albertum et plures alij alij hanc partem introducunt nam continuat eas cum parte immediate precedentem facientes vnam rationem probantem dari sensus comitem ex hoc quod sentimus dramma iter diuersa sensibilia propria et hanc non sentimus pro aliquo vno sensu exteriorum ut probat ibidem neque pro plures sensus exteriores ut hic probat pro similitudine duorum hominum diuersa sentientium. ergo sequitur quod ultra sensus exteriores oportet dari aliquem alium sensum. pro quem huiusmodi dramma sentiamus. et hic est sensus comitis. que etc.

Quod autem neque in separato tempore hinc. sicut eim idem dicit quod aliter bonum: et malus: sic et quod alterum dicit quoniam aliter tunc et alterum: non secundum accidens ipsius quoniam. Dico autem puta nunc: dico quoniam niam aliter non tamen quoniam nunc alterum. Sed sic dicit et nunc et quoniam nunc simul ergo. Quare in separabile et inseparabili tempore.

Declarat quod sensus comitis dum iudicat alicuius aut idem putates diuersorum obiectorum comprehendit ambo illa simul et non in temporibus diuersis. dicens. Ad autem neque in separato tempore. s. comprehendit sensibilia cum coparati inter ea hinc est manifestum. Sicut. n. idem dicit quod aliter est bonum et malum siue dulce et albus. sic et quoniam est idem in quo dicit aliter esse dulce ab albo. quodam eim aliter. s. est. Ideo tunc et aliter scilicet iudicat et hic non secundum accidens accipit ipsum quoniam. Dico autem quod quoniam accidit secundum accidens puta cum nunc dico quoniam aliter non tamen quoniam nunc aliter. sed tunc sumit quoniam non secundum accidens cum iudicatis alicuius et nunc sic dicit. s. esse aliter et quoniam niam est nunc sed aliter iudicatis. ergo alicuius simul et in eodem tempore comprehendit vtraque extremorum quare sequitur quod virtus sic iudicatis est quod inseparabile. i. vna et eadem virtus ambo comprehendens et simul et inseparabili tempore et non diuisim in diuersis temporibus. Intelligendum secundum comitem. comento. cxi. dicens. s. diuersitas inter alij

com hoc qd est vnus virtus dz etiam esse in eodez instati manifestus est qm quodadmodu vnus ho dici bonum esse aliud a malo: sic cu dixerit i altero duoz esse aliud i aliq instati manifestu e q in instati in quo dicim qd alter eoz e aliud in illo eodem dicim in altero esse aliud cuz alictas fit aliqua rclatio: z relatiua ismull existunt i actu. Et non intelligo p istas hoc istans qd dicit accidentaliter in eo q illud e diuisibile: sicut istans in q dicim rde extrinseca ee aliud cu fuerit coprehensz ratioc intrinseca esse aliud. In istans. n. in quo dicim ipm esse aliud e aliud ab instati in quo coprehedit ipm esse aliud zc. Duo principalr hi tendit p m. Primum est q sicut alictas aliquoz cu sit rlo p supponit ea simul ee in eodez instati: ita cognitio illi alic tatis ab aliq virtute requirit illa virtute: illa adiuice: alia simul z in eodez instati cognoscere. Secunduz e: q hic ea pntur instas p instati p se: z no p instati p accidens. Et p instas per se intelligit cometero: istas indiuisibile. Per instas aut p accidens intelligit istans diuisibile qd e tem pus. Dato ergo qd sensus cois in pria medietate vni hore apprehenderet dulce z no album: z in secuda medie tate eiusde hore apprehenderet albu z no dulce no possz hoc stante in illa hore apprehedere dram inter illa: qz no apprehederet ea in eodez instati p se. sz soluz p accidens: vbi aut apprehenderet ea i eodez instati indiuisibili: tunc posset apprehedere dram ipoz. Et hoc intellexit comenta tor: cu dixit: q p istas per accidens itelligit instas diuisibile in quo dicim rde extrinseca esse aliud: vt q dulce qd fuit in pria medietate hore e aliud ab albo qd fuit i scda cu fue rit coprehensz rde intrinseca esse aliud: z tale istans diuisi bile in quo dicimus ipm ee aliud e aliud ab instati indiuisi bili: z p se: in quo aliqd pprehedit ee aliud. Themiſt⁹ tñ aiam expem dedit: q in declaratioc hre tradita fuit vo les: q tunc qñ vel tepus accipit p accidens cu respicit solu id quod dicit. sz tunc sumit p se qñ n soluz quod dicit alic tatem respicit. sz etiã ipm ee alic tatis. nã accidit rebus al teris q nunc dicant alter. sz no accidit rebz alterz q duz sunt sint altere vbi gra. Sumat hec propositio: for. dicit nunc q albu est aliud a dulci. si nũc determinat soluz illud vbu3 dicit: tũc accipiet qñ vel ips p accidens: z non o3 ad tale nunc dicere albu z dulce sil esse aut simul fuisse appre hensz: sz nũc determinat no soluz illud vbu3 dicit: sed etiã illud vbu est: tũc accipiet qñ vel tepus p se: z erit se sus q forũ nũc dicit q albu3 nũc est aliud a dulci: z ad ta le nũc dicere requit albu z dulce sil esse z sil apprehedi.

At vero impossibile est simul fm contrarios mo tus moueri idez aut indiuisibile: z indiuisibili tem pore. si. n. dulce sit mouet sensum aut intellectuz: amay autem p trarie: z album aliter.

Adouet dubitatiocẽ circa pdicta z duo facit. p rto mo / uet: secũdo soluit. ibi. Ergo simul gdez. Dicit de pria dictuz est q sensus cois est vna virtus indiuisibilis iudicat contraria esse diuersa. in indiuisibili tepore. sz hoc est impossi bile: qz nũc sequit idez indiuisibile i indiuisibili tepore simul moueri sedz motz p trarios: qd pz: si. n. dulce sic mouet se suz aut intellectuz amay aut p trarie z albu alr z contrario modo qz nigz: cum hec sil moueat sensuz coem: sequit q sensus cois sil mouet fm contrarios motus: si ergo est in diuisibilis habetur pposituz. Intelligeduz fm Egidi um q duplici de ca Az. sepe sil loquit d sensu z intellectu in isto caplo. P rta qz no soluz p sensuz coem. sz per intel lectuz possum cognoscere dram diuersoz obiectoz. Se cunda qz ad huc no est posda dra inter intellectũ z sensuz exquisite: sz hoc fiet in sequenti caplo.

Ergo simul quidez z numero indiuisibile: z ise parabile qd iudicat fm esse aut sepatum. Est igit

quodammodo qd diuisibile diuisa sentit. est aut qd diuisibile. fm esse quidez. n. diuisibile: loco autez: z numero indiuisibile. Aut non possibile potetia qui dem. n. idem z indiuisibile cotraria fm esse aut non sed in opari diuisibile. z impossibile est z albu3 ni grum esse simul. Quare neqz spes pati ipoz: h huiusmodi est sensus: z intelligentia.

Soluit dubitatione z duo facit: qz p rto ponit quãdam solutione qua remouet. Secũdo p rto veram solutionem. ibi. Sz sicut qd vocant. De pria ponit talez solutione q sensus cois e vnus loco z subiecto. sz est plura fm esse z formaliter: z q est aliquo mo pla pot simul moueri fm p trarios motus. Dicit itaqz ergo quod iudicat. i. sensus cois simul gdem z numero indiuisibile z i separabile: id est subiecto. fm esse aut id est formaliter sepatũ. i. est. Igit est quodammodo gdem diuisibile id quod sentit diuisa. est autez gdem indiuisibile. s. alio mo fm esse quide enim di uisibile: loco at z numero indiuisibile. Et tũc remouendo hanc solutionez subdit aut. aut no est possibile. i. hoc qui dem enim idem z indiuisibile. i. scdm subiectũ bene e hml in potetia ad cotraria. scdm aut esse id est i actu no contin git aliquod tale simul habere cotraria. sz id quod e in opa ri recipiẽdo motus contrarios opozet esse diuisibile fm subiectũ. Et impossibile e albu3 z nigru z reliqua inuicem contraria simul esse i eodem subiecto qre neqz possibile est aliquod indiuisibile scdm subiectuz simul pati seu recipi spes ipoz cum spes z motus contrarioz inuicẽz contra riant. sed sensus. i. cõmunis z intelligẽtia est diuisino / di q simul patit ab obiectis p trarijs. ergo no est qd vnu z indiuisibile fm subiectum vi dicebat. Intelligeduz fm Albertuz q ista dubitatio posset faciliter solu diciã do q species z imutatiocẽ formaz contrariãz non sũt cõ trarie: ideo p rto simul esse in eodez. Sed tñ qz intẽtu e b videre quomõ sensus cõmunis est vn⁹ z quomõ non iõ aliter respondet dato q imutatiocẽ formaz contrariãz sunt contrarie: z p rto dando solutionem ad hoicm posita dicendo q sz sensus cõmunis sit vnus organo huc sub iecto: est tñ plura formaliter imaginãdo q licet virtutes sensuz exteriorz sint diuise i organis exterioribz: vnium tur tñ in organo sensus cois: sic q sensus cõmunis non e aliqua vna virtus. sz e aggregatiõ ex visu auditu olfactu gustu z tactu existẽtiõz i mediãte anterioriõ p rmi ventri culi cerebri a quo oriuntur nerui concaui puenientes ad or gana exteriora: z per illos deferuntur spãs z virtutes sensu tiue ad illa organa a ventriculo illo anteriori tanqz a p rto fonte omnũ sensuum exteriorz. Et hãc solutionem Az. ipugnat in lra tanqz insufficiẽtes z aliã adiungit naturãz sensus cois declarãtem de qua statim dicitur.

Sed sicut q vocant quidãz punctuz aut vnuz: aut duo: sic z indiuisibile. secũduz qd quidez igitur iadiuisibile. vnum discernẽs e z simul. fm vero q diuisibile bis vti eodem signo simul inquãtuz qui dem igit pro duobus vtitur tertio duo iudicat: z se perata sunt vt i separo. inquãtum vero vnuz uno z simul. De prin⁹ quidez igitur secũdu q dicim⁹ posse sentire alias determinatuz sit hoc modo.

Dat verã solutionem ostẽdendo sensum cõmunẽz posse simul a formis contrarijs imutari: qz non e penitus vn⁹ licet. n. sit vnus formaliter: vt supius ostensum est: tñ est plura organice cum oia organa sensuum exteriorz sibi de feruant: z eis mediãtibz inuicẽ p qzto cuz p rto o3 organo habent cõmutatem: ideo sic dicit. Sed sicut id q quidem vocat punctũ est aut vnu aut due: sz diuisimode

Secundus

sic indiuifibile est sensus cōmunis et supple diuifibiles
 licet aliter et aliter scōm q̄ quidē est indiuifibilis est discer
 nens vnum et simul: scōm vero qd̄ diuifibile tunc vtitur
 aliquis bis eodē signo simul. i. principio sensitiuo. In
 quantū gdem igit aliquis vtitur eodē termino p̄ dno
 dno iudicat sensus cōmunis: et sepata sūt et sepato modo
 de illis iudicat. Inquantū vero vnum numero plura co
 gnoscit et simul postea epilogat: et p̄ totū rē. Intelligē
 dum p̄ q̄ q̄ sunt difficile itelligere quomō sensus cōis est
 vnus vno mō et p̄ alio mō. Ideo dicitur hoc declarant
 adducendo exemplū de p̄cto existente i medio circuli ad
 quē omnes linee p̄cedētes de circūferentia ad centrū ter
 minātur. Nam talis punctus est quodāmodo vnum et
 quodāmodo plura. est enim vnus scōdū se. s. scōdūm
 q̄ est terminus alteri⁹ et alterius linee diuifificat eoz ali
 ud sit ipm esse terminū vnus linee: et aliud ipm esse ter
 minū alterius. Sic p̄portionaliter in sensu cōi contingit:
 nā s. se acceptus est vn⁹ formaliter. s. s. fm q̄ per diuersa
 organa sensus exteriorū a diuersis sensibilibus imitant
 diuifificatur fm subiectum. Vñ omnia organa sensus
 exteriorū dicunt organa sensus cōmunis p̄ causas supe
 rius dictā. Et sensus cōmunis fm q̄ est plura recipiens
 diuersoz sensus imutatis plura iudicat. Diuifis et
 p̄t varijs modis moueri. s. fm q̄ est vnus simul iudi
 cat diuersoz differentia vno iudicio. Ex quo p̄t qualis
 dicitur. dicitur intelligi debeāt. s. q̄ sensus cōmunis fm q̄ est
 indiuifibilis ē discernēs vnā. i. vnā differentiaz et simul
 scōm vero q̄ diuifibilis bis vñ aliquis eodem signo sit
 idest eodem sensu a diuersis organis sensus exteriorū
 i mutato: sicut bis vtimur eodē p̄cto si ip̄s accipiamus vt
 ē terminus diuersaz linearū et inquantū aliq̄s vtitur eo
 dem termino p̄ duobus idest scōm q̄ sensus cōis diuifis
 organis seu sensibus imutat duo iudicat. i. diuersa et
 separata et separato. s. iudicio. Inquantū vno sensus
 cōmunis est idem numero iudicat diuersa simul et vno iu
 dicio. Et idem voluit comentator quomō. cxxxviij. dicitur
 dicitur. Et scōdū q̄ vtitur rēb̄ que sūt de ea. s. virtutē sen
 sus cōis quasi extrema de lineis. s. sensibus in quantū ha
 bens hanc similitudinē: q̄ sic est diuifibilis et plura iudi
 cat res diuersas iudicis diuifis: et fm q̄ est vna iudicat
 res diuersas vno iudicio. Intelligēdum scōm q̄ sen
 sus cōis diuifimode potest dici vnus et plura. Vno
 modo p̄t dici vnus subiecto q̄tuz ad propriū organū
 et plura fm formas quas recipit a sensibilibus diuersoz
 sensus exteriorū a quibus diuifificat scōdūm esse: qm̄
 aliud esse h̄t vt informā specie coloris: et aliud vt informa
 tur specie soni: et sic de alijs. Alio mō p̄t dici vnus for
 maliter et p̄ alio organo sensus exteriorū sibi deservitū.
 Et comentator magis acceptat hūc modum scōm dicens.
 Et quasi opinat. s. dicitur q̄ virtus p̄mi sentiētis melius
 est vt dicatur esse vna forma et multa i strumētis copulā
 cum ea p̄ que transmittit motus sensibilibus quousq̄ copu
 lentur cum ea q̄ dicere ipam esse vnā subiecto et mltam
 scōm formas que describunt in ea. Illud eim esse est di
 gnus ei scōdū q̄ est iudicās. s. esse vna forma: illud aut
 scilicet esse multa i strumētis scōdūm q̄ est recipiēs rē.
 Ita q̄ vult comentator: q̄ sensus cōmunis p̄t dupl̄ cō
 siderari. Vno modo vt recipiēs: et sic est plura i strumē
 tis aliquo mō. Alio modo vt est iudicās diuersa esse di
 uersa: et sic ē vn⁹ scōdūm formā. vnde q̄ recipere aliquid
 est aliud a iudicare illud. Ideo ista inueniunt in sensu cōi
 modis diuersis. Ex quibus p̄t quomodo sensus cōis
 est vnus et quomodo plura. Intelligēdū tertio q̄ sen
 sus cōis dicitur p̄mū sentiēs: q̄ vt Themistius ait stat i
 medio sicut rex: et ab eius organo p̄mū sp̄s sensitiui ad
 sensus exteriorū ei sensibilibus denūciantes vt in ip̄o iudi
 cium de eis p̄ficiat: et idē dicitur p̄mū vnus p̄mū audi⁹:

et ita de alijs. Intelligēdū quarto fm p̄ m. eodem co
 mento: q̄ ista virt⁹. s. sensus cōis iudicat intentiones q̄
 p̄prie recipit et eaz p̄uaciones: et sicut ē de virtute ratio
 nabili. sed differunt in hoc q̄ ista virtus est intentionum
 materialium: illa autē est intentionū non mixta cum ma
 teria: vt postea declarabitur. Conueniunt igitur sensus
 cōmunis et intellectus: q̄ cognoscūt sensibilia et eoz p̄u
 uaciones sed differunt: q̄ sensus cōis cognoscit cū condi
 tionibus materialib⁹: vt h̄ et nunc. sed intellectus cogno
 scit abstracte sine talibus conditionibus.

Etiam autē duabus differentijs diffi
 niunt maxie. aiam motum qd̄ fm locum
 et in eo qd̄ est itelligere et discernere: et se
 tire: videt autē et itelligere: et sapere tanq̄ quo
 dam sentire esse. in utrisq̄ enim bis aia iudicat
 aliud: et cognoscit eoz q̄ sunt.

Et illud est. xj. et vltimū capm̄ q̄ tractatus: in quo def
 inatur de fantasia: et continet duas p̄tes. in quaz p̄ia
 dicitur distinguat intellectus a sensu. in secūda autē determi
 nat de fantasia ostēdendo qd̄ sit: ibi secūda. Si igitur fanta
 sia. P̄ia in duas: q̄ p̄mo ostēdit antiquos credidisse
 intellectus esse sensus. Secūdo ip̄o probat ostēdendo intellectū
 esse differentē a sensu. ibi secūda. Et in oportuit. Prima
 adhuc in q̄nto: diuidi dicitur fm q̄ quadrupl̄ ostēdit an
 tiquos credidisse intellectus cō sensus. P̄io ex differētijs
 aiaz. Secūdo ex opinioē Emp. Tertio ex Domeri opi
 nione. Quarto ex mō cognoscendi que aie attribuebant
 ibi secūda. Et antag: ibi tertio. Ide autē bis. ibi q̄ta. Des
 enim hi. De p̄ia dicit qm̄ aut antiqui maxie diffiniūt
 idest distinguūt aiam duab⁹ differentijs. s. motu fm locū
 et in eo qd̄ est itelligere et discernere et sentire. Intelligē
 re autē et sapere vt esse tanq̄ qd̄ā sentire: i vtriusq̄. n. bis
 aia iudicat aliqd̄ et cognoscit eoz que sūt. Intelligēdū
 q̄ si aia non distingueret nisi duab⁹ dīijs sicut dixerunt
 antiq̄. s. motu fm locū et cognitiōe: tūc sequeretur q̄ oēs
 cognitiōes p̄merēt ad eandē dramate et essent vna co
 gnitiō fm sp̄z. eoz q̄ ita itelligere q̄ sentire sit cognosce
 re: tūc itelligere esset sentire: et intellectus cōt sensus.

Et antiq̄ in sapere et sentire idem esse aiunt: si
 cut Empedocles dixit ad p̄is voluntas augetur:
 et in hominibus et in alijs: vnde semper sapere alte
 ra p̄stat.

Et idē ostēdit per opinioē Empe. dicens: Et antiq̄ sape
 re et sentire idē esse aiunt: sicut dixit Empe. qui voluit q̄ ad
 p̄is. s. tēpus volūtas auget in hominibus et in alijs si alia ha
 bent intellectus: vnde eis p̄is ip̄s fm q̄ diuifificat semp
 p̄stat sapere altera qd̄ supple nō esset nisi intellectus cōt
 sensus. Intelligēdū p̄io q̄ dicitur et in alijs. si alia
 ab homine habēt intellectus p̄pter duo: aut p̄pter ponē
 tes corpa celestia esse aialia intellectalia: aut p̄pter p̄mū
 qui sunt aialia hominibus similia: nisi q̄ sunt diminuti i q̄nti
 tate: sunt. n. longiudantis vni⁹ cubiti et a multis ponunt
 hēre intellectus et differre specie ab hominibus. Intelligen
 dum scōm q̄ q̄ volūtas est appetit⁹ intellect⁹ p̄is cogni
 tione si potētia volūtas esset organica: intellectus cōt orga
 nicus: et p̄ p̄is esset idem cō sensu. Dicere autē q̄ volūtas
 augetur aut minuat. s. p̄ se fm p̄is tempus: cū tps scōm
 motum celi: est dicere q̄ volūtas p̄ se subijciat motui celi
 sed omne quod p̄ se subijciat motui celi est corporale et or
 ganica. ergo fm illud voluntas erit organica: et sicut si di
 uersitas tēporis facit nos sapere altera p̄ se: tūc sequitur
 q̄ nouum sapere p̄ se subijciat motui celi: cuius tempus
 est passio: et p̄ consequēs erit organica: et idem eoz
 sentire et intellectus eoz sensu. Et atē itaq̄ quomodo ex
 opinioē Empe. sequit qd̄ dicebat. Aduerte tū q̄ licet

et iōm q̄m̄ sensus cōis dicitur p̄mū sentiēs

Liber

intellectus et voluntas et similiter eorum operationes non per se subijciuntur motui celi: nisi intelligere et velle per accidens ei subijciuntur per quanto a fantasmate dependet: quod motui celi per se subijciuntur. et ex hoc non sequitur quod sint operationes organice sicut lequere si per se subijcerent. Intelligendum tertio secundum commentatores. commento. d. q. Empe. dicitur quod sensus est idem cum intellectu: et propter hoc intellectus semper transmutatur in eis. scilicet hominibus sicut transmutatur sensus: et ita dicitur per transmutationem erroris qui accidit utriusque virtuti: aut obliuione et alia accidentia in quibus extimat habere coicatio nem: comētuz est clax.

T Idem autem his vult: et illud quod est homeri. **T**alis. n. intellectus est in terrenis hominibus qualem ducit in diem pater virorumque deorumque.

Ducit idem per opinionem Homeri dicens. Idem autem his et id quod est Homeri. nam secundum eum talis intellectus in terrenis hominibus qualem ducit in die patris virorumque per deorum. Intelligendum quod per hoc quod dicebat. home. quod homo habet in die tale intellectus seu tales intellectiones qualem dicebat ei per homines et deorum. i. sol cuius dicitur potissime est in die. Habetur. n. yo. luisse intellectum per se subijci motui celi: et per omnia esse virtutem organice non differentes a sensu: et dicitur sol per hominum: quod homo generat hominem ex materia. et sol dicitur per deorum. i. planetarum: quod omnes alij planetarum ab eo recipiunt lumen: quare etc.

D omnes. n. huius intelligere corporeuz sicut sentire opinantur. Et sentire et sapere simile simili sicut secundum principia rationibus determinauimus.

D scendit idem ex modo cognoscendi quem antiqui aie attri buebat dicens. Dicitur. n. hi. f. antiqui dicebant animas intelligere corpore et intelligere quod corporeum: vnde opinantur animas sapere sicut sibi sicut sentire: sicut determinauimus in rationibus principiorum. i. factis in primo libro: et tunc suppleendum est quod hoc esse non posset nisi intellectus esset sensus. quod antiqui crediderunt intellectus esse sensus. Intelligendum antiquos opinatos fuisse omnem cognitionem ita intellectuale quam sensualem fieri per assimilationem cognoscens ad cognita: et ideo posuerunt animas esse compositam ex omnibus rebus secundum spiritum: ut omnibus rebus affiniaretur et res omnes posset cognoscere: ut quod esset composita ex igne terra. aere aqua etc. et quod per ignem in ea extitem ignem cognoscebat et per terram terram: et ita de alijs: et hoc si verum esset per intellectus esset cognoscens organice sicut sensus. cum ergo intellectus non ponatur differre a sensu nisi per hoc quod intellectus non esset organice et sensus: sic manifestus est ex dictis illis antiquorum sequi intellectum esse sensum.

Et tamen oportuit simul ipsos de deceptione dicere: magis proprius. n. est animalibus: et plurimum tempus in hoc perficitur anima. Unde necesse autem ut quidam dicit omnia que videntur esse vera: aut dissimilis tactum deceptione esse. Hoc. n. contrarium ei quod simile simili cognoscere. Videtur autem et deceptio et scientia contrariorum eadem esse.

Improbat hanc antiquorum opinionem: et diuiditur in duas partes: quod primo ostendit quod anima non cognoscit simile sibi: et quod cognitio non fit per similitudinem corporalem cognoscens ad cognita: ut antiqui dicebant. Secundo ostendit intellectum non esse sensus: ibi. De quibus igitur. De prima dicitur ostendendo ad precedens: quod antiqui philosophi dando modum quo anima cognoscit solum dixerunt quomodo anima scit et cognoscit. sed non dixerunt qualiter anima ignorat et decipit: et tamen dicendo de aie cognitione oportuit ipsos simul dicere de eius deceptione: quod magis proprium est animalibus ignorare quam scire: et anima plurimum tempus perficit in hoc. i. in ignorantia seu deceptione quam in scientia. per. n. quod per plus temporis homo est ignorans quam sciens. Et tunc subdit quidam responsiones quas quod ad hoc adducere posset

dicens: quod necesse est si volumus ipsos saluare: aut dicere ut quidam dicit omnia que videntur esse vera: et quod anima nunquam decipiat: aut dicere deceptionem esse tactum. i. fieri per tactum dissimilis. hoc. n. f. decipi per tactum dissimilis est contrarium ei quod est cognoscere sicut sibi. i. per tactum sicut. Sed hanc responsionem remouet Aristoteles. dicens: quod eadem verum esse deceptio et scia contrariorum. cum ergo sicut edifficile sint contraria: si simile pertinet ad scias etiam dissimile: et si dissimile pertinet ad deceptionem etiam sicut. Intelligendum quod si isti antiqui de quibus loquitur Aristoteles. de insufficientia redarguerent: quod dixerunt quod anima scit et cognoscit: et non dixerunt qualiter ignorat et decipit: dupliciter possent respondere. Vno modo dicendo: ut quidam antiquorum voluerunt quod verum est in apparente: et quod quod apparet est verum et non aliud: et secundum hunc modum anima nunquam ignoraret aut deciperet: quod non oportet antiquos loqui de aie deceptione.

Alio modo dicere possent quod sicut anima cognoscit autem in do sicut: sic decipit autem in do dissimile: et sic non oportuit antiquos dicere quod anima decipit seu ignorat: quod cum dixerunt cognitionem fieri per simile: ex hoc fatum intelligere dederunt deceptionem fieri per dissimile. Primum responsionem Aristoteles non improbat: quod est manifeste falsa. Sed improbat secundam ostendendo quod si simile facit ad scientiam similiter dissimile: et si dissimile facit ad deceptionem etiam simile: quod contrariorum eadem est disciplina.

Quidem igitur non idem sit sapere et sentire: manifestum est: hoc quidem eum in omnibus est. Illud autem in paucis animalibus est. sed neque intelligere in qua est et recte: et non recte. Recte quidem prudentia et scia aut opinio vera: non recte autem contraria horum neque hoc est idem cum ipso sentire. Sensus quidem eum proprius semper verus est: et in omnibus inest animalibus. intelligere aut contingit et falso: et nulli inest cui non et ratio.

D scendit intellectus non esse sensum. Et duo facit: quod primo hoc probat per hoc quod intelligere non est sentire. Secundo per hoc quod opinari quod sequitur iudicium intellectus non est fantasiam quod sequitur iudicium sensus: ibi. Fantasia eum. De intelligere non sit sentire dupliciter probat. Primum quod sentire inest omnibus animalibus: non autem intelligere. Secundo quod contingit intelligere recte et non recte. sentire autem semper est recte: ideo dicitur. De quibus igitur non idem sit sapere et sentire: manifestum est. hoc quidem enim. f. sentire in omnibus est. f. animalibus. Illud vero. Intelligere in paucis est animalium. Sed neque intelligere in quo est recte et non recte: recte quidem prudentia et scientia aut opinio vera non recte autem contrario rum neque hoc est idem cum ipso sentire. Sensus quidem propriorum semper verus est: et omnibus animalibus inest Intelligere enim contingit et falso: et nulli inest cui non inest et ratio. Intelligendum secundum commentatorem commento. d. q. sensus semper dicit verum in rebus proprijs et falsum in vniuersalibus. intellectus vero e contrario. f. verum in vniuersalibus et falsum in proprijs: et etiam in rebus proprijs magis durat sua veritas quam intellectus in rebus vniuersalibus. Propter quod sciendum quod circa illud in quod potentia cognitiua fertur immediate non cadit error: sed bene cadit error: circa illud in quod fertur mediate. quod ergo sensus immediate fertur in sensibile proprium et mediate sensibili. proprio fertur in sensibilia communia: ut patuit super. hic est quod sensus respectu propriorum semper est verus: respectu autem communium per sepe falsificatur ut magnitudines iudicando maioris aut minoris quam sit: et esse motus iudicando gescere: et ita de alijs. Contra hoc quod intellectus immediate fertur in communia: ut in prima principia et dignitates et medijs in eis fertur in propria ut in particularibus conclusionibus. ideo intellectus non erat circa intelligibilia propria et particularia. Et

Secundus

subdit comentator q̄ magis durat veritas sensus i rebus proprijs q̄ intellectus in rebus vniuersalibus: qd̄ indiget consideratione.

Fantasia enim altez est a sensu z ab intellectu Et hoc non fit sine sensu: z sine hac non est opinio Quod autem non est eadem phantasia et opinio manifestum. hec quidem enim passio in nobis est: cum volumus. **P**re oculis enim est facere sicut i recordatiuis positi: et idolum sunt facientes. **O**pinari autem non in nobis est. necesse enim falsū aut verum dicere.

Distendit q̄ opinio non est phantasia. z diuiditur i duas sicut duas ad hoc facit rationes. ibi secunda Amplius autem. Dicit de prima premitteō primo q̄ phantasia est quid alterum a sensu z ab intellectu. z hoc scilicet phantasia non est sine sensu: z sine hac non est opinio. Quod autem non est eadem phantasia z opinio manifestum est. hec enim passio scilicet phantasia in nobis est cum voluimus. pre oculis enim est facere scilicet phantasmata ad libitum nostrum: ac si illa phantasmata essent ante oculos nostros: sicut positi in recordatiuis id est volentes recordari sunt facientes sibi idolum ad placitum. **O**pinari autem non in nobis est quando cuiq̄ volumus. quia necesse est opinantem id est illum qui debet opinari habere rationem dicentem verum vel falsum. **I**ntelligendum fm̄ comentatozem comento. c. liij. q̄ imaginari id est phantasiari aliud est a sentire scilicet sensu exteriori: z distinguere per intellectum id est intelligere z imaginari non fit absq̄ sentire: z absq̄ imaginari non fit conciliari id est opinari.

Et quasi innuit hic alietatem illarum trium virtutu fm̄ prius z posterius in natura. si enim sensus fuerit non sequitur vt fit imaginatio. sed si imaginatio erit sensus erit. z similiter si intellectus erit: imaginatio erit. z non eōuerfo. **P**atet igitur q̄ phantasia non est sine sensu capiēdo phantasiā pro operatione virtutis phantastice cū sit notus factus a sensu fm̄ actum vt post ostenditur. sic opinio nō ē sine phantasia. nam si nos intelligeremus absq̄ phantasmate: tunc absq̄ discursu z simplici intuitu quidditates rerū cognosceremus: quare tūc de illis non opinionez sed scientiam haberemus. ideo si per intellectum quis debet opinari: oportet ipsum phantasiari. **I**ntelligendum se cūdo q̄ ad hoc q̄ aliquis phantasiatur. non oportet q̄ habeat rationem dicentem verum aut falsum. ideo in potestate nostra est phantasiari cum volumus. sed debentē opinari: necesse habere rationem dicentē verum aut falsum. z quia non est in potestate nostra opinari: z quāuis ratio faciens opinari possit esse indifferenter vera vel falsa: tamē ab illo opinante oportet q̄ credatur esse vera.

Amplius aut cum opinamur difficile aliquid aut terribile statim compatimur. Similiter autem est z si confidendum fm̄ phantasiā autem similiter non habemus sicut si effemus considerantes in pictura difficilia et confidentia. **S**unt autē et ipsi us acceptationis differentie scientia et opinio et prudentia et cōtraria horū de quoz altera sit ratio **D**e eo autem quod est intelligere quoniam altez est a tero quod est sentire: huius autem aliud phantasia esse videtur: aliud opinio. **D**e phantasia de terminantes sic et de altero dicendū est.

Adducit rationē secūdam dicens: Amplius autēz cū opinamur difficile aliquid aut terribile statim cōpatimur id est tristamur. similiter autēz est z si aliquid confidendum opinamur: quia tūc letamur. **S**ecūdū phantasiā autēz sicut

nos habemus quantū ad tristitiam vel letitiam sicut si effemus considerantes confidentia z difficilia in picturis: quātū non multum letamur aut tristamur. **E**t subdit se excusando ab vltiori determinatione de bis acceptionib⁹ intellectus dicens. **S**ūt autē z differentie acceptionis ipsi⁹ intellectus scientia z opinio z prudentia z cōtraria horū. **D**e quoz differentia sit altera ratio p̄ueniens ad. vj. ethico. postea epilogat dicens. **D**e eo autē qd̄ est intelligere quoniam altez est ab eo qd̄ est sentire dictū ē. hui⁹ autē. s. sequentiū iudiciū sensus z iudiciū intellectus aliud videt esse fantasia z aliud opinio. **D**e phantasia sic determinantes vt statim fiet: postea de altero. s. intellectu dicendū est. **I**ntelligendū p̄mo q̄ ad opinionē habitam de aliquo tristabili. vt cōfidendo sequit foris passio in appetitu: vt tristitia gaudii timor vel spes: qd̄ accidit: quia credimus ita esse sicut opinamur. sed ad phantasiā de aliquo tali non sequitur foris passio fm̄ **I**psa. quia raro credimus sic esse in re sicut phantasiamur. z multoties formam⁹ vobis idola fm̄ phantasiā q̄bus scimus in re nihil correspōdere: z dū fingim⁹ mōtē smaragdū: palatū aurū. z ita de alijs. **I**ntelligendum fm̄ **I**psa. comento. c. liij. q̄ imaginatio est alia a consilio z estimatione: quoniam cū nos estimauerimus aliqd̄ timorofū futuz quoquo modo patimur nō passioe acsi illud timorofū est p̄ns. z sicut cū nos estimauerimus aliqd̄ audactiū futuz statim patiemur: sed nō patiemur passione quali illo audactiū existente p̄nti. cū autē imaginati fuerimus illud timorofū statim patiemur quasi esset p̄ns **E**t quia **I**psa. per imaginationē intelligit phantasiā z per consiliū opinionē z p̄ estimationē cogitationem vel estimationēz vult idē eē iudiciū de estimatōe z cōsilio quantū ad p̄positū spectat: iō cū dicit cū autē imaginati fuerim⁹ illud timorofū statim patimur zc. videt cōtradecere textū q̄ vult q̄ ad imaginatiōz seu fantasiā non sequat passio. **R**ndet q̄ consiliū z estimationē respiciūt futuz. imaginatio autē p̄ns z ad consiliū z estimationē sequit foris passio. sed ad imaginatiōē aut nō sequit aut debilis. z p̄ hoc pot̄ tolli apparens cōtradictio.

Igitur phantasia est fm̄ quam fantasma aliquid nobis fieri dicimus: et si nō aliqd̄ fm̄ metaphoram dicimus vna quedā potentia est hāz autem habitus fm̄ quaz discernim⁹ aut verum aut falsum dicimus. huiusmodi autē sūt sensus: opinio: scientia: et intellectus:

Hic dēminat d̄ fantasiā z cōtinet duas ptes. i. q̄z p̄ma sepat fantasiā a q̄busdā cū q̄bz h̄z cōueniētā. in sc̄da. ostēdit qd̄ sit fantasia ibi **S**z quā mōto hoc. p̄ma i duas: q̄a p̄ cūc rat illa cū q̄bus fantasia h̄z cōueniētā. in sc̄da ostēdit q̄ nullū corū ē fantasia. ibi **D**z qd̄ ē igit. **D**icit de p̄ma. **S**i igit fantasia ē fm̄ quā dicim⁹ nobis fieri aliqd̄ fantasma. i. aliqz apparitōz: z si si aliqd̄ fm̄ metaphorā dicim⁹. s. ē fantasia s̄z loq̄mur d̄ ea. p̄pe z n̄ metaphozice. **F**antasia ē vna quedā potētia hāz aut hit⁹ fm̄ quā discernim⁹ aut verū aut falsū h̄z sūt sensus opinio sc̄ia z intellect⁹. **I**ntelligēd q̄ ois illa potētia p̄ quā nobis aliqz appet̄ eē: ē potētia p̄ quā discernim⁹ verū aut falsū. s̄z fantasia p̄pe dicta ē p̄ quā aliqz nobis eē appet̄ cū dicat a p̄hāos qd̄ ē apparitō. igit p̄ eā discernim⁹ verū aut falsū. z q̄a p̄ hec q̄tuor: v̄z sensū opinōē intellectū z sc̄iam discernim⁹ ē verū aut falsū. iō aliqz istoz fantasia eē videt. z h̄ capis intellect⁹ h̄z potētia intellectia s̄z p̄ hituali cognitiōe ipoz p̄ncipioz vt distinguat **I**sc̄iam q̄ est habitualis cognitiō conclusionum: quod patet per comentatozem comento. c. lv. dum dicit. **E**t intendit per intellectum vt mihi videtur primas propositiones. z per scientiam illud quod provenit ab eis. **E**t dicit potentia aut habitus: quia aliquid enumeratorum est potentia. aliquid vero est habitus: vt scientia z intellectus.

Sed tunc posset aliquis dubitare q̄re cū sint plures alij

habitus intellectuales sicut sapientia prudentia ars no se-
 citur. mentionem de eis sepando cas a fantasia. Res-
 ponder q hoc fecit: ga illi alij habitus intellectuales suo
 re no erant noti. de eis in spalem fecit mentionem in. vi.
 eidi. Del possimus dicere q oes differentie eoz que ha-
 bent esse in intellectu danf intelligi per hec tria que b enu-
 merat. 1. per opinionem scientia r intellectum: ga omnis
 cognitio intellectus vel e certa vel dubia. Si dubia: datur
 intelligi per opinionem. Si certa: vel est de pncipijs: et sic
 datur intelligi per intellectum. vel e de conclusionibus: r sic
 datur intelligi per scientiam: lz scia ppe fit circa speculabilia
 non abstracta: et scientia circa speculabilia abstracta.

Ars vero est circa factibilia. r prudentia circa agibi-
 lia: r fm hoc hi habitus intellectuales ad invicem habent
 distingui. vt colligi pot ex. vi. e tbi.

Quod quide igit non fit sensus manifestum ex
 his est. Sensus quide eni aut potentia aut actus e
 vt visus r visio. Fantasia aut aliquid r nullo hoz
 existente: vt que in somnijs.

Ostendit q nulli quattuor: numeratoz est phantasia
 r continet tres pres: in quaz pma ostendit q phantasia si
 est sensus. in secuda q no est scia neq intellectus. in tertia
 q no est opimo. ibi secuda At vo neqz. ibi tertia: Relin-
 quit videre. De pma itez in qnz dividit fm numeru
 qnz ronũ quas fecit ad pbandũ fantasia no esse sensum:
 intelligendo per sensum exteriorẽ: quia notus est q
 phantasia e sensus interior: si capiat p potentia vel cõpe-
 ratio si capiat p operatione. De pma intendit talem ra-
 tionem p phantasia nobis apparent aliqua in somnijs: vt
 dum dormimus r somniamus. sed neqz per sensum in actu
 nec per ipm in potentia nobis apparet aliqd in somnijs. er
 go phantasia no e sensus in actu: nec e sensus in potentia
 Qd in somnijs nihil apparet nobis per sensum in actu. pa-
 ter: quia tuc sensus sunt ligati r no sũt in actu. q etiaz nihil
 apparet per sensum in potentia notũ e: quia sensus in poten-
 tia non opatur: ideo per ipm nihil apparet. Dicit ergo q
 quide igitur phantasia non fit sensus: manifestũ est ex his
 quia sensus quide enim aut e potentia aut actus. i. aut su-
 mitur in potentia aut in actu: vt visus dicit sensum in po-
 tentia: r visio dicit sensum in actu. Fantasiatur aut aliqd r
 nullo hoz existente. s. illo per qd aliquid appareat: vt que
 in somnijs. i. vt e in phantasia que est in somnijs.

Postea fm potentia sensus quide semp adest
 viventibus r non orbatis: fantasia autem non.

Secuda rõ. Aialibus no orbatis semp inest sensus in
 potentia. sed illis no inest semp phantasia in actu. ergo rẽ
 Et hec rõ solũ pbat q phantasia in actu non e sensus i po-
 tentia. Dicit igit. postea sensus quide fm potentia semp
 adest in viventibus r no orbatis. phantasia aut. s. in actu ñ
 semper adest.

Si vo ei quod actu idẽ: omnibus vti continge-
 ret bestiis fantasia inesse. Videtur aut no bestiis:
 vt formice: aut api: aut vermi.

Tertia rõ: Oibus bestijs aliqñ inest sensus in actu. s;
 no oibus bestijs aliqñ inest phantasia. ergo rẽ. minor p-
 batur: ga formice api aut vermi r talibus aialibus impfe-
 ctis nuquã inest phantasia. dicit ergo. Si vo phantasia est
 idẽ ei sensitivo qd actu oibus vtiqz bestijs: cõtingeret fan-
 tasia inesse. vt aut no vt formice aut api aut vermi.

Postea hi quide veri semp. fantasie autẽ plu-
 res falsẽ.

Quarta rõ. Sensus respectu pprioz semp sũt veri. s;
 phantasia vt plurimũ sũt falsẽ. ergo phantasia no e sensus
 ideo dicit: Postea hi qdẽ. s. sensus sũt semp veri. s. res-
 ctu obiectoz pprioz. fantasie aut plures falsẽ.

Amplius at non dicimus cũ opemur certe circa
 sensibile quoniam videtur hoc nobis homo. Sed
 magis cũ non manifeste sentimus: tuc r aut verus
 aut falsus. Et quide diximus apparent r dormien-
 tibus visiones.

Quinta rõ: Lũ certe sentimus dicere possumus sic eẽ
 r no solũ q sic apparet. sed cum manifeste phantasiatur
 no possumus certe dicere sic esse sed solũ sic apparere: vt
 pz in somnijs. ergo phantasia no e sensus: dicit. Amplius
 aut cũ opamur. s. certe cõtra. i. circa sensibilia p sensum non
 dicimus qm hoc vt nobis hõ. sed magis hoc facimus cũ
 no manifeste sentimus: r tuc sensus e aut verus aut falsus
 sed supple cũ certe sentimus sensus semp e verus r dici-
 mus q hoc e hõ: r ita de alijs. Sed cũ manifeste phanta-
 siatur no dicimus sic eẽ sed sic apparere. r qd quide diri-
 mus apparet r dormientibus visiones manifeste p fantasia
 fm quas no certũ e sic esse sed solũ sic eis apparere. Un-
 telligendũ q sensus exterior: nuquã decepti circa suũ sensu
 bile ppriũ stantibus tribus cõditõibus. s. debita dispõne
 organi: debita dispõne medij: r debita approximatõe ob-
 iecti. r tuc certe sentimõ indicãdo q hoc est albũ vel aliqd
 aliud tale. Vbi aut aliqua istaz cõditõnũ deficeret no ten-
 tiremus certe: vt si visibile eẽt longinquũ aut mediũ tene-
 brosum. r tuc de illo dubitamus dicẽdo q nobis videt q
 hoc fit tale. Per phantasia aut cõsi manifeste circa aliquod
 sensibile opemur no dicimus sic esse sed sic appere: qd in
 dormientibus maxime accidit. Sed circa rõne tertiam
 dubitãt. ga ibi dicitur. q Vmes apes r formice no hnt
 phantasia. r hõ oppositũ vt supius dixisse: vbi voluit: q
 cuiusqz inest sensus: illi inest d. lectatio r tristitia appetu
 r phantasia. Huic rãdet Alber. d. q libici terrestris r
 musce r talia valde impfecta aialia no hnt fantasia. s. pfe-
 ctã. apes aut r formice bene hnt hõ fantasia. qũ talia aialia
 artificiose openf casus r sibi. pvideant in futurũ r in com-
 mune openf. Et vlteriõ dicit textũ. q ex vicio transla-
 toris corruptũ fuisse q no intellexit noia aialiu que dicitur
 no hre fantasia: r loco illoz posuit apes r formicas. Illa
 aut aialia impfecta bene dicit hre aliquã imaginatõne s/ve
 estimatõne r ex pñũ fantasia impfectã. r de hac tuũ lo-
 cutus dicitur. supra: hic aut solũ loquit de fantasia pfecta.

Cometator aut comẽto. c. lvi. ad hõ declarationẽ dicit hec
 vba: Estimãt. n. q no oẽ aial imaginãt. i. fantasia: r est
 aial qd no mouet ad sensibilia nisi apud pñũ eoz in actu
 vt Vmes r musce: apes aut r formice necessario imaginãt
 i. fantasiant. apes vo pp artificiu in faciendo suas casas:
 formice aut pp depositionẽ nutrimentũ repti r eiõ cõgrega-
 tionẽ in loco determinato: sed no curãt de exẽplo. Et q pz
 Albertũ secutũ fuisse cometatozẽ nisi in hoc vltimo: quia
 vbi cometator dicitur dicitur. non curasse de exẽplo dũ voluit
 exẽplificare de aialibus no hntibus fantasia enumerando
 apes r formicas que hnt fantasia. Albertus hoc iponit vi-
 cio translatõis. Egidius vo illis posterior inuere videt
 q aialia in triplici dĩa repiunt. Quedã eni sũt que no cõ-
 phendũt sensibilia nisi in eoz pñia: sicut aialia valde imp-
 cta r hec hnt fantasia simplr impfectã que repit vbiqz
 e sensus tactus. r fm hanc comprehendit cõueniens r discõ-
 ueniens. Alia autem sunt animalia valde pfecta que cõ-
 phendunt sensibilia in eoz absentia: dato etiam q no
 sint in actuali exercitio: nec sint pferentia alia sensibilia ad
 illa ordinata. r ista habent phantasia pfectã simpliciter
 que habent determinatum organum in cerebro vt post
 apparebit. Alia vero sunt animalia media inter ista in
 perfectione: que licet comprehendant sensibile in eoz abscen-
 tia: non tamen de eis memoantur nisi dum sunt in actuali
 exercitio r pferentibus alijs sensibilibus ordinatis ad illa:
 r ista habent phantasia impfectã non tũ simpliciter

Sensus exterior non dicitur tunc per se hnt phantasia

Dicit ergo: Apparent autem et falsa aliqua ad sensum & quibus simul habent homines veram acceptationem, id est opinionem, nam et videtur solius pedis secundum sensum sed creditus esse per opinionem esse maior habitatio, id est terra habitabilis. Accidit igitur aut abijcere sui ipsius veram opinionem quam habebat salua re de qua habebatur opinio non oblitus, id est ipsum opinantem neque de credentem: aut si adhuc habet, id est opinionem veram eandem necesse est veram et falsam esse, sed opinio vera facta est falsa cum res transidens, id est transmutata de qua habetur opinio lateat ipsum opinantem, si fantasia ergo non est aliquid unum horum prius dictorum neque ex his est composita. Intelligentur ergo cum idem non possit simul esse verum et falsum: si fantasia esset composita ex opinione et sensu: oporteret quod abo eent vera vel quod ambo essent falsa, si ergo sensus esset falsus et opinio vera oporteret quod opinio conformaret se sensui falso: quod esse non posset nisi opinio vera efficeretur falsa. Opinio autem vera efficitur falsa dupliciter. Uno modo per mutationem factam in re opinata ubi lateat opinantem sicut si sol, sedente opinaretur ipsum sedere: et tunc in aduertente surgeret: et ut plurimum hoc modo opinio vera efficitur falsa. Alio modo opinio vera efficeretur falsa per mutationem factam in opinante ut quia oblitus est opinionis vere et accipit opinionem falsam illi oblitam: aut quia non amplius credit opinionem veram propter aliquam rationem ad oppositum factam et acquieuit opinioni false. Quare patet quod illud ad quod deducit ratio Aristoteles, tanquam ad inconueniens est impossibile per utraque parte, scilicet quod fantasia est composita ex opinione et sensu: tunc stare quod opinio vera efficeretur falsa nulla facta mutatione in re opinata vel in ipso opinante quod eadem opinio simul sit vera et falsa. Sed hic posset aliquis dubitare quoniam dictum est quod si opinio vera et sensus falsus debent constituere phantasia: tunc oportet quod opinio vera conformetur sensui falso: et ex istis quod opinio vera efficitur falsa, quia nisi opinio et sensus sint ad inuicem conformata nunquam ex eis constitueretur aliquid unum tertium, videtur autem hoc necessarium quia talis conformitas opinionis et sensus potest aliter fieri. Potest enim ut videtur et sensus falsus conformari opinioni vere et sic constituere phantasia. Ad hoc respondet quod si opinio vera et sensus falsus debent fieri ad inuicem conformes: oportet quod opinio conformetur sensui et non sensus opinioni: quod patet ex duplici causa. Prima est quia in multis non potest haberi sensus verus in quibus potest haberi indifferenter opinio vera et falsa: ut patet de quantitate solis, nunquam enim per visum potest apparere tante quantitas sicut est, ideo opinio vere intelligibilibus potest fieri falsa et conformari sensui falso, e contra autem fieri non potest ex quo sensus falsus verificari non potest. Secunda causa est quia phantasia est motus factus a sensu secundum actum et est similis illi ut post apparebit, si ergo opinio debet esse de constitutione phantasiae que conformatur sensui et assimilatur: oportet quod opinio trabatur ad modum sensus et efficiatur illi conformis. Patet itaque quod phantasia non est opinio contra ex sensu neque sensus causatus ex opinione neque aggregatus ex opinione et sensu, quare etc.

Ad quoniam accidit motus hoc moueri aliterum ab hoc. Fantasia autem motus videtur esse: et non sine sensu fieri. Sed in his que sentiunt et quorum sensus est autem motum fieri ab actu sensus: et hunc similem necesse esse sensui erit utique phantasia ipsa motus non sine sensu contingens. Neque enim sentiuntibus inesse: et multa est secundum ipsam facere: et pati habens.

Dico igitur quid est phantasia, et continet duas partes, in quarum prima ponit eius descriptionem, in secunda eam declarat, ubi: Et esse veram aut falsam. De prima ponit tale

descriptionem phantasiae: quod phantasia est motus factus a sensu similis illi quam habens secundum eam multa agit et patitur.

Dicit ergo: Sed quoniam est, id est contingit motus hoc, scilicet sensu a sensibili moueri aliter, id est virtutem phantasiae ab hoc, scilicet sensu phantasia aut motus videtur esse et non sine sensu fieri, sed in his que sentiunt et quorum est sensus suppletur est phantasia. Est autem, id est contingit motum phantasiae fieri quod ab actu sensus, id est ab eo quod est sensus actu, et hinc modus necesse est esse simile sensui, id est motu sensus criticus hinc modus phantasiae contingens non sine sensu neque patiens in esse non sentiuntibus. Et hinc eam est, id est contingit multa facere et pati secundum ipsam.

Intelligentur primo quod Aristoteles hic describit phantasiae determinatam siue perfectam: quod patet, quia superius dixit non animalia habere phantasiae: quod de imperfecta veritatem non habet. Caput enim phantasiae pro operatione et non per virtutem, quia sensitiva interior non est motus factus a sensu, sed eius operatio est talis motus quia secundum sensum mouetur a sensibili: sic sensus interior mouetur ab exteriori facto in actu. Et hic duo dicta colligi possunt ex commentatore commento, c. lx. Primum quidem dicitur dicit, et imaginatio videtur esse virtus mobilis et passiva ab alio: et quod impossibile est ut sit sine sensu, sed est in rebus sensibilibus et in animalibus habentibus sensum perfectum. Videtur ergo velle quod phantasia de qua est hic sermo solus inueniatur in animalibus perfectis. Secundum colligitur patet post dicitur: Necessesse est ut imaginatio in actu nihil aliud sit nisi perfectio istius virtutis per intentiones sensibiles existentes in sensu secundum modum secundum quem sensus perficiuntur per sensibilia que sunt extra animam. Et ista est notificatio phantasiae per operationem. Deinde ponit notificationem eius per virtutem dicens, et suppletur necesse est quod prima perfectio istius partis anime sit virtus que innata est se assimilare sensationibus que sunt in ipso sensu communi. Post subdit, Sed Aristoteles, per palauit in hoc sermone procedens, scilicet notificationem phantasiae per operationem et tacuit consequens, scilicet notificationem phantasiae per virtutem siue potentiam, quia est manifestum: et quia post declarabit ipse, scilicet consequens modo perfectiori, ideo dimisit eum in hoc loco. Si tamen vellemus quod hic describeretur phantasia per virtutem per suam propriam operationem ut inuitur Albertus: tunc deberet intelligi non in predicatione idemplicitate scilicet causali, sic videtur phantasia est motus etc., id est virtus in qua est motus etc. Sed expositio commentatoris melior apparet.

Intelligentur secundo quod Aristoteles hic per phantasiae capiendum per virtutem intelligit unum commune ab imaginatiua cogitatiua in homine et estimatiua in brutis: quod patet, quia multoties dicit quod phantasia referatur species sensibilibus: et hoc est opus imaginatiue. Aliquando autem dicit quod phantasia quedam est rationalis et quod est principium motus secundum locum simul cum appetitu et ita de alijs que sibi non competere nisi phantasia comprehenderet aliquid tanquam per se cum et profectendum: aut tanquam motum et gustandum, hec autem comprehensio est operatio propria cogitatiue in hominibus et estimatiue in brutis: ut ostenditur. Aliter enim est Aristoteles, diminutus in determinando de virtutibus interioribus cum in nullo loco determinaret de cogitatiua siue estimatiua virtute. Possimus ergo dicere quod Aristoteles in precedenti capitulo determinauit de sensu communi: hic vero sermone determinat de imaginatiua et cogitatiua siue estimatiua quas phantasia appellat. De memoratiua autem determinat in libro de memoria et reminiscencia, licet aliqui velint quod per phantasiae Aristoteles intelligit omnes virtutes interiores sequentes sensum communem, et per sensum sensus exteriores simul cum sensu communi in quo eorum iudicia perficiuntur. Et secundum hoc clara est diffinitio phantasiae et cetera.

Intelligentur tertio quod ista descriptio phantasiae ex tribus partibus integratur, quarum prima est quod est motus

Secundus

factus a sensu s'm actum: et per hoc differt ab operationibus sensuum exteriorum que non fiunt a sensu sed a sensibili. conuenit autem cum operatione sensus communis et aliarum virtutum interiorum. Et cum dicitur q' est motus factus a sensu s'm actum indigi debet qui est vel qui fit in actu: quia per species acceptas a sensu qui fuit in actu potest imaginatiua aut cogitativa operari nullo sensu pro tunc in actu existente: vt patet in somniantibus. Nam post q' sensus exterior existens in actu immutauit sensum cōmunicem: et sensus communis imaginatiuam: et imaginatiua cogitatiuam: et cogitativa memoriuam. stat species sensibiles referuari in imaginatiua vel memoriua: nullo sensu exteriori pro tunc sentiente: vt in dubio patefiet et ab illis moueri poterit cogitatiua. Secūda particula de feriprionis est similis illi: et per hoc q' motus phantasiae id est imaginatiue et cogitatiue vel estimatiue fit a motu sensus: et illi est similis non solum quo ad obiectum representatū sed et quo ad modum reputandi qui est individualis differt a specie intelligibili et intellectione: que quia representant vniuersaliter non assimulant hoc modo motui sensus.

Tertia particula est s'm quam animalia habentia cum multa agunt et patiuntur scilicet apprehendendo obiectum sub ratione conuenientis vel disconuenientis proficui vel nocui. et per hoc differt ab operatione sensus communis qui non apprehendit conueniens vel disconueniens et ab operatione memoriue que nō est cognoscitiua. Et quo patet q' phantasia pro operatione s'm q' hic capitur est motus imaginatiue et cogitatiue virtutis vel imaginatiue et estimatiue. Sed posset hicaliquis dubitare: quia superius posuit A. differentiam inter opinionem et phantasia dicens q' s'm opinionem multum cōpatimur aut cōfidimus. et s'm appetitum mouemur non autem s'm phantasia. sed sic sumus nos habētes sicut si in picturis aspiceremus terribilia aut confidentia etc. hoc autem repugnantia videtur illi quod hic dicitur q' s'm phantasia anima multa agunt et patiuntur. Respondetur q' habentes vt homines magis mouentur s'm appetitū et agunt et patiuntur per opinionem que est sequens iudiciū intellectus q' phantasia que est sequens iudiciū sensus. et hoc voluit A. suā: quia homines vt plurimū non stant in determinatione phantasiae: sed pcedunt ad determinationem ipsius intellectus sed bruta que non habent intellectum stant in determinatione phantasiae capiendo phantasia vt supra et s'm eā multa agunt et patiuntur. quare etc.

Et esse veram et falsam. Hoc autem accidit propter hoc q' sensus propriorum quidem est verus: aut q' paucissimum habens falsum. Secundo autem de accidere hoc et hoc iam contingit mentiri. Quod quidem enim album non mentitur. Si autem hoc album aut aliud: mentitur. Tertio autem consequentium accidentia: quibus in sunt propria. Dico autem vt motus et magnitudo accidunt sensibilibus: circa que est maxime iam decipi s'm sensum.

Declarat descriptionē phantasiae. et primo quo ad primam partem. secundo quo ad alias duas ibi Quonia autē visus. De prima A. probat q' phantasia est motus factus a sensu s'm actum per hanc rationem. Omne illud quod verificatur et falsificatur s'm veritatem et falsitatem sensus in actu: vel est sensus in actu vel est motus et effectus causatus ab eo. sed phantasia verificatur et falsificatur s'm veritatem et falsitatem sensus in actu et non est sensus in actu ergo est motus factus a sensu s'm actum. maiorem non probat A. quia est de se manifesta. Sed minorem quo ad p-

nam partem tripliciter probat. scilicet phantasia verificatur et falsificatur s'm veritatem et falsitatem sensus s'm actum. primo ex parte sensibilibus propriorum. secundo ex parte sensibilibus per accidens. tertio ex parte sensibilibus communium dicens. Et supple contingit ipsam phantasia esse veram et falsam. hoc autem accidit propter hoc q' propriorum quidem sensus est verus: aut q' paucissimum habens falsum sicut ergo sensus respectu propriorum est vt plurimum verus et raro falsus: quia non nisi deficiente aliqua conditio nū requisitarum ad rectum iudicium sensus: ita est d' phantasia quod non est nisi quia respectu propriorum phantasia verificatur et falsificatur s'm veritatem et falsitatem sensus s'm actum. Secundo autem de accidere hoc id est circa sensibile per accidens et hoc iam contingit mentiri. scilicet ipsa phantasia s'm q' circa ipsam mentitur sensus quoniam quod quidem album non mentitur sensus: nec phantasia et circa alia sensibilia propria stantibus conditionibus debitis. Si autem hoc album aut aliud vt silius Leo: nis aut D'arij. et circa huiusmodi sensibilia per accidens bene mentitur sensus et similiter phantasia. Tertio autem respectu communium et consequentium corpora natura: lia quibus insunt accidentia propria. Dico autem vt motus et magnitudo et reliqua sensibilia communia que accidunt corporibus sensibilibus. ista sunt illa circa que est maxime iam decipi s'm sensum et etiam s'm phantasia: quod non est propter aliud nisi quia phantasia quo ad veritatem vel falsitatem insequitur sensus.

Ad motum autem ab actu factus differt a sensu qui ab his tribus sensibus. Et primus quidem presentis sensus verus: alij autem presentis absentis erunt vtique falsi: et maxime cum procul sit sensibile

Nunc probat s'm partē minoris. scilicet q' phantasia nō fit sensus s'm actū: quia illud quod plus falsificatur q' sensus s'm actū non est sensus s'm actus. sed phantasia plus falsificat q' sensus s'm actū. q' etc. Dic q' ad motum aut factus ab actu id est phantasia que est motus factus a sensu in actu differt a sensu qui est ab his tribus sensibus. i. q' est s'm hos tres modos sentiendi. Nam secundum hos tres modos sentiendi v' sensibilia per accidens et cōia differt phantasia a sensu: quia in oibus illis plus falsa est phantasia q' sensus. vnde et primus quidem sensus q' est sensibilibus propriorum respectu obiecti presentis: semper erit verus. Alij autem sensus q' s'm sensibilibus per accidens et cōiū erūt vtique falsi respectu obiecti presentis et absentis et maxime cū sensibile sit procul. i. distans. Et tunc super pleat rō q' q' presentia et propinquitas obiecti faciūt ad vitam cognitionis. absentia vero et longinquitas faciūt ad eius falsitatem: cū per phantasia comprehendam obiecta absentia et ad magis longinquam distantiam per sensum. ideo phantasia plus falsificatur q' sensus.

Si quidem igitur nihil aliud habent que dicta sunt nisi fantasia: hoc autem est quod dictum est. Fantasia vtique erit motus a sensu secundum actum factus.

Hic ponit conclusionē dicens. Si quidem igitur nihil aliud habet ea que dicta sūt de phantasia. hoc autem est quod dictum est v' q' phantasia verificat et falsificat s'm veritatem et falsitatem sensus in actu: et q' ab eo deficit in veritate phantasia vtique erit motus a sensu facta s'm actum. Intelligē dū pmo s'm p'm. comēto. c. lxj. q' contingit vt in imaginatiue accidat veritas et falsitas cū sit motus a sensu qui est in actu ex hoc quod narrabo de hoc quod accidit in sensu. Sensus. n. quidē est verus in maiori parte: et est sensus q' est rex propriarū vbi gratia. hoc est album aut nigrum et quidem est falsus in maiori parte. et est duobus modis scilicet sensus sensibilibus

accidentalium. verbi gratia q̄ iste albus est Sotis vel Plati
 et sensus sensibilium cōiuz. verbi gratia: quātas et mo-
 tus quoniā in his duobus modis sensibilium: cadit error
 et cū ita sit: necesse est vt imaginationi accidat de hoc illud
 qd̄ accidit sensu et plus etc. Lamentum est elax et dicitis.

Intelligendum secūdo s̄m Egidium q̄ due sunt cau-
 se propter quas plus falsificatur fantasia q̄ sensus. Prī-
 ma est quia phantasia causatur a sensu et maior accidit de-
 lectus in effectu q̄ in causa. Secūda est quia sensus nō
 comprehendit sensibilia nisi in presentia. fantasia autēz cō-
 prehendit sensibilia in eorum absentia s̄m quem modam
 maior accidit falsitas non solum respectu sensibilium per
 accidens vel communiū: sed etiam respectu sensibilium p̄-
 priorum. Et cum dicitur supra q̄ sensus ppriorum sc̄mp
 est verus intelligitur stantibus debitis conditionibus: q̄
 aliqua earum deficienti ipsū falsari contingat: vt hic in-
 nuit Aꝝ.

Quoniam autem visus maxime sensus est: et
 nomen a lumine accepit: quoniam sine lumine nō
 est videre. Et quoniam immanent et similes sunt sen-
 sibus: multa s̄m ipsos operatur animalia. Alia qui-
 dem quia non habent intellectum vt bestie. Alia
 vō ex velamento intellectus aliquando passiōe aut
 egritudine: aut somno vt homines De fantasia
 quidem igitur quid est: et p̄pter quid est dictum sit
 intantum.

Hic declarat alias duas partes definitionis fantasie:
 s̄. q̄ est motus similis motui sensus et q̄ s̄m eam animalia
 multa agunt et patiuntur. Et quia prima est clara ex dicitis
 nam ex quo modus fantasie sit a sensu in actu sive a motu
 ipsius sensus et effectus sive cause assimilatur saltem p̄p̄n-
 quius sequitur motum fantasie motui sensus assimilari.

Ideo instat Aꝝ. in declaratione alterius partis que ē ma-
 gis dubia premitendo primo causam p̄pter quam fanta-
 sia est sic nominata dicens: Quoniam autem visus ē ma-
 xime quia perfectissimus inter omnes et nomen a lumine
 accepit ipsa fantasia: quoniam sine lumine non est videre
 et quoniam immanent et perseverant motus fantasie et s̄m si-
 miles sensibus id est motibus factis in sensu animalia in q̄-
 bus isti motus sunt multa operantur s̄m ipsos motus fan-
 tasie. Alia quidem quia non habent intellectus vt bestie:
 alia vero ex velamento intellectus aliquando passiōe id
 est animi vt ira vel gaudio. aliquando egritudine: vt i fre-
 nesi. et aliquando somno: vt homines. De fantasia qui-
 dem igitur quod est dictum est intantum.

Intelligēdū primo q̄ phos apud grecos idem est q̄ lumen. et quia i lu-
 mine omnia apparent visui qui est perfectissimus sensus: et
 phos derivatum est phanos: quod idem est q̄ apperitio
 Phantasia ergo quia dicitur a phanos quod est appari-
 tio a lumine dicitur nomen sumpsisse: et sumendo nomen
 a lumine sine quo nihil videt visus dicitur ex consequen-
 ti etiam habuisse nomen a visu.

Intelligendum secūdo q̄ quia animalia magis operantur s̄m iudicium virtutis
 superioris q̄ inferioris euz intellectus sit superior ad fan-
 tasiam si animalia aliqua operantur s̄m phantasia et nō
 s̄m intellectum. Hoc ex duplici causa accidere potest. pri-
 ma si talia animalia non habent intellectum vt bestie. Se-
 cūda si habeant eum velatum et impeditum vt homines
 et hoc tripliciter potest contingere. primo forti passiōe ani-
 mi: vt ira timor vel huiusmodi. nam contingit aliquoz esse
 taliter iratum vt sc̄re nihil intelligat. Secūdū hoc cōtin-
 gere potest ex egritudine vt quia est ebrius vel freneticus
 nam patientes tales egritudines magis per phantasia mo-
 ventur q̄ per intellectum. Tertio hoc potest contingere
 somno in quo vt plurimū ligatur intellectus et viger phan-

tasia. Ad clariorē intelligentiā et complementū sup̄ius
 dictoz dubitandū videtur de numero sensuū interioꝝ et d̄
 diversitate suaz operationū et distinctione obiectoz suoz:
 in qua materia et si varie apud modernos reperit: ē opio-
 nes: quia tamen antiqui in ea melius senserūt: uti aq̄ opio-
 nes ipsoz me transferā declarando quid in hac re sense-
 rint hitres clarissimi viri. s̄. Averrois Auicenna et maīd
 Albertus posterior: illis p̄mittendo tamen aliqua ad om-
 nes illoꝝ opiniones vltia. Et primū quidem est q̄ vir-
 tutes sensitive sunt duplices quedam enim sunt apprehen-
 sive de foris: et quedam s̄m apprehensivae de intus. Ille dicitur
 apprehensivus que immediate a sensibilibus immutantur nō
 p̄cedente imutatione alterius sensus que eadem cā dicitur
 sensus exterior dicitur etiā sensus p̄cularis quia vna/
 quaq̄ eaz determinata est ad cognoscendum tantū vnum
 genus sensibilium ppriorum: vt visus ad cognoscendū
 solum colorē: auditus solum sonum: et ita de aliis. Et
 iste sunt quinq̄ de quibus diuisim in propriis capitulis su-
 pra determinatum fuit scilicet visus auditus olfactus gu-
 stus et tactus. Ille vero dicitur apprehensivus de intus
 que non immediate immutantur a sensibilibus sed p̄ceden-
 te imutatione alterius sensus que ex eadem causa dicitur
 sensus interior: et has Auicenna appellat virtutes oc-
 culke comprehensivas priores autem manifeste comp̄ben-
 sivas. et de his tractavit Aꝝ. in duobus capitulis in medi-
 ate precedentibus.

Secundo premitendum s̄m Alber-
 tum q̄ forma sensibilis aliud esse habet in corpore sensibi-
 li: et aliud in anima aut virtute aut organo eius. Nam i
 corpore sensibili habet esse naturale: in anima vō habet
 esse abstractum s̄m q̄ est eius cognitio sensibilis aut intel-
 ligibilis aut species tali cognitione immediate deteruens
 huius autem abstractionis forme sensibilis quatuor gra-
 dus reperuntur. Primus est quo forma abstrahitur
 a materia: sed non abstrahitur a presentia materie nec ab
 eius appendicijs: et hoc modo habet esse forma sensibilis
 in sensibus exterioribus et in sensu communi qui recipit
 species sensibilium sine materia cum hoc omni sensu he-
 commune: sed tamen non recipiunt nisi cum p̄sentia ma-
 terie quia non nisi presente sensibili et cum conditionibus
 siue appendicijs materie que sunt hic et nunc et reliqua bu-
 iusmodi. Secundus gradus abstractionis est quo for-
 ma abstrahitur a materia et ab eius presentia sed non ab
 appendicijs materie. et hoc modo non reperitur forma
 in virtute imaginativa que retinet species sensibilium in
 ipsorum absentia. Tertius gradus abstractionis est dū
 virtus apprehensiva ex specie forme sentate elicit speciem
 intentionis non sentate per speciem formam exteriorē sicut dum
 estimatus ovis ex cognitione coloris lapi motus figure et
 reliquis huiusmodi sensibilibus elicit speciem inimicitie
 iudicando ipsum inimicum et fugiendum: et ita de alijs.

Quartus et vltimus gradus abstractionis est dum for-
 ma abstrahitur a materia et eius presentia et eius appendi-
 cijs. et hunc modum abstractionis habet forma in intel-
 lectu qui solus inter anime vires recipit vniuersaliter: vt
 in tertio patebit. Tertio premitendum q̄ eorum que
 cognoscuntur per sensus interiores quedam dicitur for-
 me sentate: et quedam dicuntur intentiones non sentate.
 forme sentate sunt sensibilia p̄p̄a et cōia que per sensus ex-
 teriores cognoscuntur. Intentiones autem non sentate
 sunt quedam proprietates que inveniuntur in individuis
 substantie simul cum sensibilibus formis et non cogno-
 scuntur per aliquem sensum exteriorē: sed bene possunt
 cognosci per aliquem ex sensibus interioribus simul cum
 formis sensibilibus: vt post ostendetur. huiusmodi autem
 sunt bonitas et malicia: amicitia inimicitia: paternitas filia-
 tio: manufactio s̄uatio: quando vbi: et reliqua huiusmodi.

vt q̄ dicitur de h̄ forma sensibilis in corpore et
 in anima: et ita:

hanc spe

iudicatur esse hoc & hoc iudicatur non esse illud. Alius finis est opus circa particularia taliter cognita eligendo unum & refutando aliud. Et hoc virtus reperitur solum in animalibus perfectis secundum quod multa ex eis per modum artis faciunt casus & sibi, prout de nutrimento per longum tempus, & ita de alijs. Quinta est virtus memorativa de qua dictum est supra. Et secundum Albertum tres sunt interiores virtutes tantum cognoscitive, scilicet sensus communis: estimativa: & fantastica. & una tantum reservativa, scilicet memorativa & una cognoscitiva & reservativa & illa est imaginativa. Et in hoc fit finis huius libri secundi.

Gratias altissimo deo qui huic scripto Bactani super secundo libro de anima finem imposuit.

Incipit expositio clarissimae celeberrimae philosophi Bactani Thienensis super tertio libro de anima Aristotelis philosophorum principis graecorum sapientissimi.

Ex parte autem anime qua cognoscit anima & sapit: siue separabili existente siue non separabili secundum magnitudinem: sed secundum rationem: considerandum quam habent differentiam: & quomodo quidem sit ipsum intelligere.

¶ Hic est tertius liber de anima in quo Aristoteles determinavit de vegetativo & sensitivo. Nunc persequitur determinando de alijs duobus gradibus animatoz, scilicet intellectivo & secundum locum motivo, & secundum hoc continet hic liber duos tractatus in quoz primo determinat de potentia intellectiva, in secundo vero de potentia secundum locum motiva. Ibi incipit tractatus secundus. Quoniam autem anima secundum duas, unde licet secundum locum motiva sit communis & prius quam intellectiva: quia in motu secundum locum non pervenit potentia secundum locum motiva nisi per quantum dirigitur in operando per appetitum & intellectum practicum ut post apparebit. ideo prius determinat de potentia intellectiva quam de potentia secundum locum motiva.

¶ Primus tractatus dividitur in sex capitula, in quoz primo notificat intellectum possibilem per comparationem eius ad sensum, in secundo determinat de obiecto intellectus possibilem, in tertio determinat de intellectu agente ostendendo eius necessitatem, in quarto determinat de operatiombus intellectus possibilis, in quinto notificat intellectum possibilem per comparationem ad fantasmatia a quibus movetur, in sexto facit recapitulationem prius dictorum. secundum capitulum incipit ibi Quoniam autem aliud est magnitudo lectum incipit ibi Quoniam autem sicut in omni natura quartum incipit ibi Indivisibilem quidem igitur intelligentiam, quantum ibi. Dicitur autem sensibile ex potentia existente, factum ibi. Nunc autem de anima. Primum capitulum dividitur in duas partes, in quaz prima Aristoteles permittit intentionem suam, in secunda persequitur, ibi secunda Si igitur intelligere. De prima intendit quod de parte anime in intellectu siue separatur ab alijs anime partibus subiecto & ratione sine ratione tantum sunt duo consideranda principaliter. Primum est quomodo differat intellectiva ab alijs partibus anime, secundum est qualiter fiat ipsum intelligere quod est operatio eius. Dicit ergo de parte autem anime qua cognoscit anima & sapit siue separabili existente siue non separabili secundum magnitudinem, scilicet ab alijs partibus anime: sed solum secundum rationem & diffinitionem considerandum est: quam habet differentiam ad alias anime partes: & quomodo quidem sit ipsum intelligere. Intelligendum primo quod multipliciter alique dicuntur partes anime. Uno modo dicuntur alique partes anime essentielles quomodo vult co-

mentator ut postea patebit quod intellectus agens & intellectus possibilis sunt due substantie indivisibiles & eterne essentia altere constituentes animam intellectivam. Secundo modo dicuntur alique partes anime potentiales secundum quod modum communiter dicitur quod intellectus agens & intellectus possibilis sunt partes anime intellectus potentiales: quia naturales potentie ab eius essentia manentes. Tertio modo dicitur pars anime de parte eius subiectiva sicut anima intellectiva dicitur pars anime in communi, & quodlibet horum modorum potest sumi pars anime in proposito secundum varias opinioniones. Intelligendum secundo quod Aristoteles per partem anime qua cognoscit & sapit intelligit partem anime intellectivam, & per cognoscere intelligit cognoscere practicum, per sapere vero cognoscere speculativum. Sed in translatione quam commentator exponit dicitur textus cognoscit & intelligit ubi dicitur commentator commento primo. Et videtur quod intendebat hoc per cognitionem speculativam, & per intellectum: cognitivam operationem, cum intellectus, scilicet operabilem sit communis omnibus: cognitio autem speculabilium non. Alij dicunt quod per cognoscere intelligit apprehendere, per intellectum, per sapere vero iudicare quod sequitur ad eius apprehensionem. Alij dicunt quod per cognoscere intelligit apprehensionem simplicium, per sapere vero apprehensionem compositorum secundum affirmationem & negationem. Et posset addi expositio quarta quod per cognoscere intendit noticiam principiorum, per sapere autem noticiam conclusionum & quod est tolerabilis. Intelligendum tertio quod dicitur siue separabili existente siue non propter opinionem Platonis qui posuit anime partes siue potentias in corde individuo ab invicem differre non solum secundum essentiam & diffinitionem: sed etiam secundum subiectum ponendo intellectivam in cerebro: concupiscibilem in corde: nutritivam in epate &c. ut alias fuit ostensum. Vult ergo Aristoteles quod siue illa opinio Platonis sit vera siue non: quod illud non facit diversitatem in proposito quod semper de parte anime intellectiva sunt illa duo consideranda, scilicet qualiter differat ab alijs anime partibus & quomodo fiat ipsum intelligere. Intelligendum quarto secundum commentatorem commento eodem quod necesse est ut virtutes diverse in his duobus differant, scilicet in prima & ultima perfectione & in actione & passione propria: & cum in his duobus fuerint diverse: manifestum est quod necesse est ut differant in qualitate actionis si fuerint active: aut passionis si fuerint passive: aut utroque si fuerint utroque, & per diversitatem virtutum in prima perfectione intelligit diversitatem earum in essentia, per diversitatem autem in ultima perfectione intelligit diversitatem earum in operatione, scilicet in actione aut passione propria. Et si fuerint diverse in actione aut passione et diversificabuntur in modo agendi aut patiedi: quia aliter agit calidum & aliter frigidum: aliter patitur quod rarefit & aliter quod condensatur. Aristoteles ergo intendit inquirere de potentia intellectiva qualiter differat a virtute sensus & imaginationis in prima perfectione & in secunda, scilicet in passione propria cum eius operatio in passione consistat.

¶ Si igitur est intelligere sicut sentire aut pati aliquid utique erit ab intelligibili: aut aliquid habet motum alterius impassibile ergo oportet esse susceptivum ad speciem & potentiam habet motum: sed non hoc. Et similiter se habere sicut sensitivum ad sensibilia: sic intellectuum ad intelligibilia.

¶ Prosequitur de intento: primo ostendendo qualiter intellectus differat a sensu comparando intellectum ad sensum: & continet duas partes: quia primo comparat intellectum ad sensum secundum convenientiam: secundo secundum differentiam ibi dicitur necesse misceri. Prima iterum in duas secundum quod duas convenientias ponit inter intellectum & sensum, ibi secunda Necesse est utique. Prima convenientia intellectus ad sensum est quod sicut sentire quod est propria operatio sensus non est propria pati: sed est aliquid simile passioni, sic intelligere quod est

Tertius

propria operatio intellectus possibilis de quo hic determinatur natur non est proprie pati. s; est aliqd sine passioni. Dicitur itaq; igit si pro q; intelligere est sicut sentire. aut intelligere vtiq; erit aliquid pati ab intelligi aut erit aliqd huiusmodi alteri. s; sine passioni: et q; sic e q; intelligere non e proprie pati. s; est sine passioi. It; subdit impassibile q; opz. s; ipm intellectus: susceptiuus aut speciei. s; intelligibilis: et potentia huiusmodi spei. s; receptiuus. s; non hec. i. de se non habet actu aliquam spem: et o; s; se habere sicut sensiuus ad sensibilia: sic intellectus ad intelligibilia. Intelligendum primo q; dicitur b. in intellectu ostendere q; intellectus possibilis e virtus passiuus. Et q; p; huiusmodi pertractationis e scire in q; genere e intelligere: vt dicit p. m. com. 10. ij. to prius: inquit vtru intelligere sit passio sicut sentire an actus: et si e passio vtr; sit cu; transmutatioe vt est passio sensus: aut no.

Et soluendo ad ista vult q; intelligere sit receptio nra. i. passio pfectiuus absq; transmutatioe que fit cu; abiectione contrarij: qd est q; intellectus non e corpus nec virtus i corpore. sensus aut q; e virtus in corpore: pot pati non solum perfecte s; etia corruptiue. q; excellens sensibile corruptiue. s; sum: vt superius fuit ostensu;.

In hoc ergo s; dicitur. Et conuenientia inter intellectus et sensus: q; sicut sensus non habet de se aliquam spem sensibilem s; est i potentia passiuus ad recipiendos cas ab obiecto sensibili et sentire si est proprie pati scilicet corruptiue. s; est sine. q; est pati pfectiue. sic intellectus possibilis non habet de se aliquam spem intelligibilem. s; est i potentia passiuus ad recipiendos cas ab obiecto intelligibili: et intelligere non est proprie pati. s; corruptiue. s; e sine q; e pati pfectiue: id dicitur dicitur q; impassibile o; ipm esse intellectus qd intelligi dicitur de passione corruptiua: et ex hoc insinuat in alio esse dicitur inter intellectus et sensus: vt dicit p. m. q; intellectus non accidit transmutatioe corruptiua ab intellectu: q; si est virtus in corpore: sensui aut bene accidit transmutatio corruptiua a sensu. q; est virtus i corpore. Anomo; vobis intelligi debeat sensus esse virtutem in corpore: et non intellectus appareret. Intelligendum; hoc secundu; p. m. conuenit tertio q; illa particula: et s; se habet pot; dupl; r; introduci. Prmo vt sit sic conclusio ex precedentib; conclusa. Secundo vt p; ipam confirmetur pmissis: et se habeat per modum principij. v; q; cum intellectus sic se habeat ad intelligibilia sicut sensus ad sensibilia: et sensus non corruptiua sensibili pportione: et est susceptiuus spem; sensibilem nullam habens de se actu. q; similiter intellectus non corruptiua ab intelligibili: et est susceptiuus spem; intelligibilem nullam de se habens i actu: et tunc in sermone erit transpositio. Et subdit p. m. q; est manifestus p se aut ppe q; intellectus habet pportione; scilicet ad intelligibilia sicut sensus ad sensibilia: et q; hoc est quasi p; ad sciendu; ipm esse non passiuus neq; transmutabile; s; corruptiue.

C Necessesse est itaq; quoniam omnia intelligit in mixtum esse sicut dicit Anaxagoras vt imperet. hoc autem est vt cognoscat despectum: intrus q; parens prohibebit extraneum: et obstruet.

C Donit secunda; conuenientia inter intellectus et sensum: et diuidit in duas. Prmo facit hoc. Secundo concludit ex dictis naturam possibilem intellectus: ibi. Quare neq; ipsi. Secunda; conuenientia intellectus et sensus e: q; sicut o; sensus esse denudatu; ab omnib; formis sensibilib;: vt possit oes illas cognoscere: sic o; intellectus esse inmixtus materialem et denudatu; ab oib; formis materialib;: vt possit oes formas materiales cognoscere: ideo dicit. Necessesse e itaq; quoniam intellectus possibilis oia materialia intelligit ipsius inmixtum esse. i. imaterialem sicut dicit Anaxagoras: sed Anaxagoras dixit ipm esse imaterialem: vt imperet omnibus materialibus. Hoc aut; est id est ideo est imaterialis vt cognoscat omnia materialia: q; si esset materialis: tunc

intus enim apparens. i. forma materialis in eo existens, prohibebit extraneus. i. aliam formam materialem in eo recepti: et obstruet. i. impedit ei cognitionem. Intelligendum primo q; dicitur alio intellectu loquebat Anaxagoras et de alio hic determinat dicitur. Nam anaxagoras loquebat de intellectu diuino: ponebat. n. vnum chaos confusus potuisse mundi generationem: et quod deus sequestrando eam ex illo chaos mundum generauit. Et ergo intellectus diuinus plene dominaretur omnibus materialibus: ipm posuit penitus imaterialem. Aristoteles aut; hic determinat de intellectu humano: et vult ipm esse imaterialem. i. non organicum neq;eductu; de potentia materie: vt omnia alia materialia intelligere possit.

Et q; oportebat intellectus humanus esse inmixtu; et imaterialem ad hoc q; intelligat oia materialia: declarat Egidius tripliciter hoc ex parte re; cognitar;: nam si intellectus esset materialis: cu; semper materia habeat de terminare et particularizare formas: tunc intellectus vlt; terminaret ad certus genus cognoscibilium: vlt; saltem impediretur ne possit oes materiales formas cognoscere sicut patet in visu tactu et reliquis huiusmodi. Nam visus q; est materialis determinat ad genus coloris inter omnia sensibilia propria: q; tunc nullum colorem in suo organo habet non impedit a cognitione alicuius coloris. Tactus vero quia consistit in media pportione tangibilium qualitatum non solum determinat ad tangibilia. s; etiam impeditur ne omnia tangibilia cognoscere possit: qm; similiter calidum et similiter frigidum non pot; cognoscere. Eodem modo si intellectus esset virtus materialis: vel determinaretur ad determinatu; genus formar; materialium cognoscendu; vlt; saltem impediret ne omnes materiales formas possit cognoscere.

Secundo idem ostendit ex parte modi cognoscendi ipsius intellectus: quoniam si intellectus esset materialis non reciperet nisi individualiter cu; hic et nunc: ex quo indiuiduano e ratione materie: et per consequens non cognoscere nisi singulare. His falsum: q; nos ponimus differentiam inter singulare et vniuersale. ergo p; aliq; vnam virtutes vtiq; cognoscimus. vt patet ex dictis in capitulo de sensu communi: et non nisi per intellectus. ex quo sensus e solum singularium. ergo intellectus cognoscit vniuersale.

Tertio idem declarat ex parte potentie cognoscendi: q; intellectus e in corruptibilis: vt p; ostenditur: et patet etiam: q; suum obiectus proprium. s; vniuersale e in corruptibile. sed omnia virtus materialis e corruptibilis ergo etc.

Intelligendum; secundo q; hic reperitur duplex ratio eadem in sententia conueniens. Vna dicit intrus apparens. n. prohibebit extraneus et obstruet: et huic concordat translatio antiqua: et sic exposita fuit. Alia. n. dicit despectum apparere prohibebit extraneus et obstruet: qua; continuando cum precedente exponit Albertus dices q; intellectus possibilis est inmixtus: vt cognoscat omne despectum ab ipso. despectus vocat id cuius forma non informat. Has. n. formas omnes despicit intellectus tanq; indignas sibi quasi prohibentes ipm intelligere. Si. n. esset aliqua forma informatus ad hoc q; esset hoc aliquid: tunc hoc ipm prohiberet ne appareret ei in cognoscendo alienam et contrariam ab illa forma et impediret omnis rei cognitionem que obiecti ei; contrarium et diuersus ab illa forma recipi in eo non possit: eo q; neq; contraria neq; disparata possunt esse in eodem. et id quod inest ei non haberet in potentia: et id si esset aliqua forma mixta impediret ne potentia intelligeret omnia materialia. Hec sunt verba ei; in quibus non multum deuiat a commentatore cometo. iij. dum dicit loquedo de intellectu possibili. Necessesse e vt sit non mixtus compositus: neq; corpus vt comprehendet omnia et recipiat ea. Si. n. fuerit mixtus: tunc erit aut corpus aut virtus in corpore. et si fuerit alter; istoz duorum habebit formam propriam que impedit eum recipere aliq; formam alienam etc. Sicut igitur

no; huiusmodi
intelligens

si oculus haberet aliquem colorem per illum impediretur ne reciperet colores, alios realiter et spiritualiter. et ex consequenti non posset illos cognoscere cuius omnis huiusmodi cognitio fiat per receptionem. sic si intellectus haberet in se aliquam formam materiale sibi propriam per illam impediretur a receptione reali et spirituali et ex consequenti cognitione aliarum formarum materialium. et idem sequitur si intellectus ponatur talis forma materialis. In intelligendum tertio secundum commentatorem commento eodem: quod dicitur hic declaravit duo de intellectu possibili, scilicet ipsum esse in genere virtutum passivarum et ipsum esse non transmutabilem scilicet corruptivum: quia neque est corpus neque virtus in corpore. et hec duo sunt principium omnia que dicuntur de intellectu. et primum sic confirmatur: Omnis virtus que movetur ab eo cui attribuitur id est ab obiecto respectu cuius operatur est passiva. sed intellectus est huiusmodi cum moveatur ab intelligibilibus. ergo intellectus est virtus passiva. patet consequentia et maior. quia hec est differentia inter virtutes activas et passivas: quia active movent illud cui attribuitur id est suum obiectum. passive autem moventur ab eo cui attribuitur id est a suo obiecto. minor etiam patet. quia intellectus movetur a rebus intelligibilibus mediis intentionibus imaginariis: quas communiter phantasmata appellamus: sicut sensus movetur a sensibilibus: quia tamen res intelligibiles non movent intellectum possibilem nisi moventur ab intellectu agente qui auferat eas a materijs faciendo de potentia intellectus actu intellecta. ideo anima intellectiva est activa et passiva. nam secundum quod intellecta movent eam est passiva. Sed secundum quod intellecta moventur ab ea est activa. Quare necesse est ponere in anima rationali has duas differentias scilicet virtutem actionis: et est intellectus agens qui ad intellectionem active concurrat: et virtutem passionis et est intellectus possibilis qui ad eam passive concurrat et utraque harum virtutum est neque generabilis neque corruptibilis ut post apparebit. Intelligendum quarto secundum commentatorem eodem commento: quod dicitur hic perbat quod intellectus possibilis non est corpus neque virtus in corpore ex quo postea habetur quod ipse non est transmutabilis proprie: cum omne tale sit corpus vel virtus in corpore. Et ista demonstratio dicitur fundatur super duabus propositionibus. Quarum prima est quod intellectus materialis siue possibilis recipit omnes formas materiales scilicet spiritualiter quantum ad species ipsarum: quod patet ex quo omnes cognoscit. Secunda est quod omne recipiens aliquid necesse est ut sit denudatum a natura recepti et ut sua substantia non sit substantia recepti in specie. Nam si recipiens esset de natura recepti: tunc reciperet se et movens esset motum. unde recipiens colorem oportet esse sine colore. et ita de alijs. Ex his propositionibus arguitur sic. Omne quod est corpus vel virtus in corpore habet aliquam formam materiale: quia corporeitas et virtus in corpore sunt forme materiales. sed intellectus possibilis nullam habet formam materiale. ergo nec est corpus neque virtus in corpore. minor probatur: quia intellectus possibilis recipit omnes formas materiales. sed omne recipiens est denudatum a natura recepti. ergo intellectus possibilis est denudatus ab omnibus formis materialibus. quare etc. (Sed hic dubitatur vix omne recipiens sit denudatus a natura recepti in specie: ut asserit commentator: esse de intentione dicitur. Arguitur quod non. primo quia vnus oculus recipit seipsum spiritualiter aut primum colorem dum videt se per speculum visio reflexa. ergo etc. Et si diceretur quod pars oculi in qua est virtus. si pupilla non videt se sed aliam exteriorem ut coniunctivam vel corneam. Contra: quia pupilla siue humor cristallinus ex quo est corpus mixtum habet colorem et tamen re-

cipit colorem eiusdem speciei: ut si visus existens in vna pupilla videret aliquod corpus similiter coloratum. igitur etc. Secundo. Tactus in suo organo habet qualitates primas ut caliditatem frigiditatem etc. et tamen recipit alias eiusdem speciei ex quo eas sentit: ut patet ad experientiam. ergo etc. Ad hoc dubium posset responderi adducendo intellectum in quem dat Joannes Fandonus illi propositioni commentum. Dicit enim eam sic intelligi debere videlicet quod omne recipiens est denudatum a natura recepti essentialiter sic quod nihil est idem est idem essentialiter cum eo quod recipit: vel cuius speciem recipit: nam si aliquid esset idem essentialiter cum eo quod recipit vel cuius speciem recipit: tunc idem reciperet seipsum realiter vel spiritualiter: tunc et idem respectu eiusdem: et secundum idem esset movens et motum: quod est impossibile. Et hec videtur voluisse commentator: dum dicit quod si recipiens esset motum. et istud sufficit ad ostendendum quod intellectus possibilis non sit aliqua forma materialis: quia omnes recipit secundum species suas. Sed tamen videtur quod licet declaratio illius propositionis sit vera in se: non tamen sufficit ad exponendum mentem commentatoris qui vult non solum quod nihil sit idem essentialiter cum eo quod recipit vel cuius speciem recipit: sed etiam quod nihil habeat in se aliquid de specie illius quod recipit: quod patet per eum versus finem commentum dum dicit dandum intellectum illius propositionis. Propositio enim dicens quod recipiens debet esse denudatum a natura recepti: intelligit illius speciei recepti non a natura sui generis: et maxime remoti: et maxime eius quod dictum est per equivoocationem. et ideo diximus quod in sensu tactus invenitur medium inter contraria que comprehendit. contraria enim alia sunt in specie a medijs. Ecce quomodo vult commentator quod nullum corpus recipiens habet in se aliquid de specie recepti licet possit habere aliquid eiusdem generis: et maxime remoti: et adhuc magis si fuerit genus equivoicum vel analogum. Et respondendo ad argumentum quod possit fieri de tactu dicit quod tactus habet medium qualitatum tangibilium et recipit solum extrema contraria. modo medium differt specie a contrarijs extremis. ideo tactus est denudatus a specie recepti. Sed hoc quod dicit commentator: de tactu non videtur esse verum: quia tactus habet caliditatem et frigiditatem et alias huiusmodi qualitates tangibiles sub gradibus medijs et recipit eas sub gradibus intensioribus. gradus autem intensior et remissior in caliditate non variat speciem. et similiter in alijs etc. Ad id quidam respondent dicendo quod duplex est differentia specifica qualitatis: quedam essentialis: et quedam accidentalis. Dicitur ergo quod caliditas intensa et caliditas remissa quantum non differant secundum speciem essentialiter: differunt tamen secundum speciem accidentaliter ex quo habent gradus diversos. et hoc sufficit pro intentione commentatoris ut dicitur. Aliiter posset responderi ad propositionem commentatoris ut dictum fuit supra in capitulo de visibili dando sibi hunc intellectum videlicet quod nullum recipiens debet habere aliquid de specie recepti ut recipiens est. et quod sit causa illius receptionis absolute: tamen potest habere et tunc applicata ad propositum de intellectu naturali. Et ex hoc soluitur ad rationes. Ad primam dicunt aliqui quod pupilla non est colorata: sed lucida. Et si fieret argumentum de corpore similiter lucido: adduci posset responsio secunda qua respondebat ad argumentum de tactu glosando propositionem commentatoris. Aliqui dicunt ipsam non tenere nec esse vniuersaliter veram. Ad secundam satis patet ex dictis.

Quare neque ipse est esse naturam neque vna scilicet aut hoc quod possibilis sit vocatus itaque aie intellectus. Dico autem intellectum: quo opponatur: et intel

si denudatus

Tertius

ligit aia. Nihil ē actu eoz que sūt ante itelligere.

Nunc concludit ex dictis naturam intellectus possibilibis dicens ipsum nullam habere naturam rerum materialium ab eo intelligibilem, sed solum habere naturam ipsam receptivam secundum species suas quarum nullam habet in actu ante suum itelligere. Unde sic dicit. Quare neq; ipsius, s. intellectus possibilis est id est contingit esse naturam neq; vnam: id est aliquam rerum naturalium: quia superabūdat negatio, sed aut pro nisi q; itaq; anime intellectus est vocatus possibilis, i. nisi naturam qua est receptivus rerum materialium. Dico autem intellectū quo anima opinatur et itelligit q; dicit ad differentia virtutis cogitativæ que dicitur intellectus passivus: et hic nihil est actu eorum que sunt ab eo intelligibilia ante itelligere. Itelligendum primo secundum comentatores comento quinto q; illud ex anima qd dicitur intellectus materialis: nullam habet naturam et essentiam qua constituitur, s. in esse secundum q; est materialis nisi naturam possibilitatis cum denudetur ab omnibus formis materialibus et intelligibilibus. Et iuxta hoc posset dubitari.

Utrum intellectus possibilis sit aliquo modo ens in actu vel ens in pura potentia, sed de hoc videbitur post.

Itelligendum q; comentator in hoc comento post textus declarationem facit vnaq; longam digressionem que incipit ibi. Et cum ista est diffinitio, et potest dividi in sex partes. In prima ponit diffinitionem intellectus materialis et differentiam inter ipsum et materiam primam. In secunda que incipit ibi. Hoc idem induxit, ponit et i; probat opinionem Theophrasti et Themistij de intellectu materiali agente et speculativo. In tertia que incipit ibi. Hoc igitur est vnum impossibile, movet questiones contingentes in hac materia secundum opinionem suam quam dicit esse Aristotelis. In quarta que incipit ibi. Alexandri autem sustentatur, ponit et reprobat opinionem Alex. de intellectu. In quinta que incipit ibi. Abubacher autem et Anepace, idem facit de opinione Abubacher et Anepace. In sexta que incipit ibi. Et cum omnia que possunt dici, solvit questiones contingentes circa ipsum intellectum secundum propriam opinionem. De prima igitur dicit q; ista est diffinitio intellectus materialis scilicet q; est illud qd est in potentia omnes intentiones formarum materialium vniuersalium: et hec ex hac diffinitione ponit duplicem differentiam inter intellectum materiam et materiam primam. Quarum prima est q; intellectus est in potentia ad omnes intentiones formarum vniuersalium, materia autem prima est in potentia ad omnes formas individuales sensibiles. Secunda differentia est q; intellectus materialis cognoscit formas quas recipit: quia recipit formas vniuersales, sed materia prima non cognoscit formas quas recipit: quia recipit formas individuales: et ista scilicet secundum esse reale: et nullus tale sic recipiens cognoscit. Sensus tamen cognoscit licet recipiat formas individuales: quia recipit spiritualiter tantum. Et ex his concludit comentator q; intellectus materialis non est hoc aliquid, id est neq; individuum neq; corpus neq; virtus in corpore: quia si esset hoc aliquid tunc non reciperet nisi formas individuales et consequenter forme recepte in eo non essent intellecte in actu sed solum in potentia: quo dato non distingueret naturam formarum secundum q; sunt forme apprehendentes eas vniuersaliter. Et quibus tandem patet q; intellectus materialis non est de genere materiarum in quibus materia prima est inclusa: et est materia secunda: neq; est prima materia: quia si esset illarum materiarum reciperet eodem modo sicut ipse: hoc autem est falsum: quia ipse recipiunt individualiter. Intellectus autem materialis recipit vniuersaliter: unde diuersitas nature recepti facit diuersitatem na-

ture recipientis: et hoc movit ad x. ad ponendum hanc naturam intellectus materialis esse aliam a natura materie: et a natura forme: et a natura congregati. Et hoc idem.

Ponit opinionem Theophrasti et Themistij recitanda tria que ipsi dixerunt: et primum est q; intellectus materialis est eternus non generabilis neq; corruptibilis: et hoc probauerunt per rationem: quia omne generabile et corruptibile est hoc individuum. Sed intellectus materialis non est hoc: ut ostensum est, ergo etc. Secundo q; hec fuit intentio ad x. ut patet ex eius demonstratione: et etiam ex verbis suis: cum dixerit ipsum esse impassibile simplicem et mixtum: que generabili et corruptibili non possunt competere. Secundo dixerunt q; intellectus speculativus est eternus: quorum ratio fuit: quia intellectus materialis est eternus et intellectus agens eternus, sed cum recipiens fuerit eternum et agens fuerit eternus: necesse est q; factum ex his sit eternum: et hoc est intellectus speculativus, ergo etc. Tertio dixerunt q; intellectus speculativus non est nisi intellectus agens secundum q; perficit intellectum materiam: sic q; intellectus speculativus sit quasi compositus ex intellectu materiali: et ex intellectu agente, ideo voluerunt q; intellectus agens et q; est eternus non dicitur agens nisi similitudinarie: et similitudinarie intellectus speculativus cum sic eternus non dicitur factus nisi similitudinarie: et non in rei veritate: quoniam factio non est nisi ubi est generatio in aliquo tempore et ubi in aliquo tempore aliquid sumit esse possit non esse.

Et similitudo secundum quam intellectus speculativus dicitur factus est ista: quia sicut generabilia et corruptibilia sunt composita ex materia et forma: ita intellectus speculativus est compositus ex intellectu materiali: et ex intellectu agente. Et similitudo secundum quam intellectus agens dicitur agens est: quia intellectus agens habet rationem actus et forme. Et dicunt q; causa propter quam intellectus agens itelligit quandoq; et quandoq; non: est mixtio eius cum intellectu materiali. Et propter hoc solum fuit coactus ad x. ad ponendum intellectum materiam: non quia intellecta speculativa sunt generata. Et q; intellectus speculativus non sit nisi intellectus agens ut perficit intellectum materiam confirmauerunt sic: quoniam intellectus agens est in anima nostra: quia nos denudamus formas a materijs et facimus eas esse intellectas in actu postq; erant intellecta in potentia, sed intellectus speculativus est ille qui facit de intellectis in potentia intellecta in actu, ergo intellectus agens et intellectus speculativus non sunt intellectus omnino diuersi. Ad autem intellectus speculativus facit de intellectis in potentia intellecta in actu probatur: quia intellectus causantur in nobis et augmentatur secundum augmentationem intellectus speculativus: qd non fieret nisi intellectus speculativus esset causa agens huius actionis. Postea comentator arguit contra hanc opinionem. Primo quia si esset vera tunc proportio intellecti in actu ad intellectum materiam non esset sicut proportio sensati in actu ad sentiens cuius oppositum vult ad x. et probatur consequentia: quia secundum hanc opinionem ab intellectu in actu nihil est factum de nouo in intellectu materiali, sed in sentiente est aliquid de nouo factum a sensato in actu. Secundo arguit sic: si formare per intellectum esset eternum: ut illi dixerunt: tunc formatum per intellectum esset eternum, i. si recipere in intellectu materiali esset eternum: tunc receptum in eo esset eternum, sed tale receptum in eo dependet in conseruari a formis sensibilibus, ergo forme sensibiles existentes extra animam essent eterne: et per consequens essent in actu intellecte et non materiales omnino qd repugnat nature illarum formarum. Tertio arguit et confirmatio prioris rationis. Si intentiones in intellectu

fama
pore



materiali essent eterne: tunc forme imagine essent eterne cum intellectus nihil intelligat sine forma imaginata: et si forme imagine essent eterne: tunc sensationes eent eterne ex simili causa. et si sensationes essent eterne: tunc sensationes essent eterne: consequens autem est falsum. et patet vltima consequentia. quia sensationes sunt eiusdem nature cum sensibilibus. ideo si sensibilia fuerint generabilia et corruptibilia etiam sensationes erunt generabiles et corruptibiles nisi esset possibile quod natura corruptibilis efficiatur eterna: quod non contingit. Hoc igitur est vnu. nunc pmo. mouet questionem que accidit in hac materia. Prima est quomodo intellectus materialis est eternus: et tamen intellectus speculatiuus non est eternus. quia cum agens fuerit eternum etiam patiens videtur esse eternum. Secunda questio que est magis difficilis est quomodo intellectus materialis potest esse vnus omnium hominum vsque ad doctrinam alex. Nam intellectus materialis est eternus ex quo est unicus: impassibilis et. et in eternis non ponitur individua sub vna specie. ideo est vnus omnium hominum. Contra hoc tamen arguit commentator. Primo quia intellectus materialis est prima perfectio hominis: vt patet ex diffinitioe anime. intellectus autem speculatiuus est postrema eius perfectio. sed postrema perfectio est numerata vt constat. ergo etiam prima perfectio. vnde si eadem esset perfectio omnium hominum cum homo habeat esse in sua propria perfectioe: sequeretur quod omnes homines haberent vnum et idem esse et sic ego essem per esse tuum et tu esses per esse meum: quod tamen est falsum. Secundo arguit quia si intellectus materialis esset vnus omnium hominum: tunc sequeretur quod homo vt Socrates vel Plato esset ens antequam esset: quod implicat. et probatur consequentia. quia quandoque est prima perfectio alius cuius illud est ens. sed prima perfectio socris vel platonis fuit antequam ipse fuerit si intellectus materialis est vnus et. ergo et. Tertio arguit quia dato illo: homo non eent generabilis nec corruptibilis in eo quod homo. patet ex quo forma per quam est homo non est generabilis nec corruptibilis. nullam enim compositum dicitur generabile vel corruptibile nisi per generationem et corruptionem proprie forme. Quarto arguit quod si intellectus materialis eent vnicus: tunc quicquid vnus homo addiceret quilibet alter addiceret: et quandoque aliquis homo obliuisceretur eiusdem. consequens falsum. quare et. Alexander sustentatur. hic ponit opinionem alex. qui dicit quod intellectus materialis est generabilis et corruptibilis et generatur ex mixtione elementorum et actione et passione qualitatum primarum ad inuicem: et quod habet instrumentum corporeum sicut sensus. Quod autem sit possibile quod ex elementis ad inuicem mixtis generatur virtus ita nobilis sicut sunt sensus et intellectus: declarat alex. quoniam ex prima mixtione qualitatum primarum ad inuicem que est valde parua generantur entia valde diuersa. vnde ex mixtione caliditatis cum siccitate generatur ignis: et caliditatis cum humiditate generatur aer: et ita de alijs. ergo ex multa mixtione elementorum et qualitatum primarum sicut est illa que fit in corpore hominis poterunt generari virtutes adeo differentes ab elementis vt sunt sensus et intellectus. Istam opinionem alex. improbat commentator dicens eam conuenire verbis alex. nec eius demonstrationi. Verbis conuenit alex. non conuenit cum dicat alex. quod intellectus materialis est abstractus et quod non habet instrumentum corporeale et quod non est passiuus. Demonstrationi etiam non conuenit: quia alex. demonstrat quod intellectus materialis non est corpus neque virtus in corpore sic arguendo: Omne quod est corpus vel virtus in corpore habet aliquam formam materialis. ergo et. minor probatur. quia intellectus materialis recipit omnes formas materiales. sed omne recipiens est denudatum a natura recepti. ergo et. Subdit

tamen commentator quod alexander aliter intellexit verba alex. et eius demonstrationem dicens quod alex. ibi non loquitur de intellectu materiali: sed de ipsa preparatione que est in eo volens ipsam esse impassibilem immixtam et. et quod nec est corpus nec virtus in corpore preparatio: intelligendo potentiam que est in intellectu ad recipiendum intentiones intelligibiles. Sed contra hoc dicitur alexandri arguit commentator. Primo illud quod est commune omni preparationi non appropriatur preparationi que est in intellectu materiali. sed non esse corpus nec virtus in corpore est commune omni preparationi. ergo non appropriatur preparationi que est in intellectu materiali. et per consequens alex. non loquitur ibi de tali preparatione. Secundo arguit quod alex. ibi loquitur de subiecto preparationis: puta de ipso intellectu materiali: quoniam propositio qua videtur alex. in sua demonstratione scilicet omne recipiens debet esse denudatum a natura recepti habet predictum quod non potest verificari de ipsa preparatione sed solum de eius subiecto: quoniam preparatio non est recipiens sed ipsum preparatum. quare omnia verba alex. de intellectu materiali et non de eius preparatione intelligi habent. Et dicit commentator quod aliquid non esse corpus neque virtutem in corpore dicitur quattuor modis diuersis. Primo dicitur de subiecto intellectuum quod est intellectus materialis. Secundo modo dicitur de ipsa preparatione que est in materijs et hic modus est propinquus modo secundum quem dicitur quod priuatio simpliciter neque est corpus neque virtus in corpore. Tertio modo dicitur de materia prima. Quarto modo dicitur de subiectis abstractis. Postea commentator ponit vnam rationem alexandri. propter quam dicebat quod intellectus materialis habet instrumentum corporeale et quod est generabilis et corruptibilis. et est ista diffinitio anime quod est actus primus corporis physici organici et. est vnus et salis et vniuoce competens omni anime. ergo sequitur quod intellectus materialis est actus corporis: sicut alie partes corporis. sed alie partes anime sunt generabiles et corruptibiles. ergo etiam intellectus materialis. Et confirmatur quia esse actum et formam corporis vniuoce competit omni anime. sed in alijs partibus anime ex eo quod sunt forme et fines hominum non competit separari ab habentibus eas. ergo etiam intellectus materialis non est forma separata sicut dicitur de naua et naua. sed est forma corporis que est generabilis et corruptibilis: sicut corpus cuius perfectio quomodo admodum est de alijs anime partibus. Hinc rationi respondet commentator dicens quod illud quod fingit alexander est falsum scilicet quod diffinitio vniuersalis dicitur vniuoce de omnibus partibus anime: quoniam alex. in secundo huius dixit quod de quibusdam partibus anime est manifestum quod sunt actus corporis eodem modo. sed hoc non est manifestum in omnibus imo videtur quod sit aliqua pars anime que sit perfectio separata sicut naua est perfectio separata ipsius nauis. Abubacher autem opinionem abubacher et auempac: qui dixerunt quod intellectus materialis est virtus imaginata secundum quod est preparata vt intentiones que sunt in ea sint intellecte in actu. et hoc dixit abubacher vt fingeret inconueniens contingens alexandro scilicet quod subiectum receptiensi intellecta sit corpus vel virtus in corpore: quoniam si ita esset tunc contingeret alterum duorum scilicet quod aut idem esset esse formarum in anima et extra animam. sed extra animam non sunt comprehensiones. ergo nec in anima: et sic anima erit non comprehensiuatur sequitur quod intellectus materialis habeat instrumentum corporeale et quod sit virtus in corpore sicut sensus quorum vtrumque est falsum. Commentator tamen antequam impugnet hanc opinionem ostendit quod est magis inopinabile quod sequitur ad opinionem alexandri dicens: illud esse hoc quod dixit alexander. scilicet quod

Tertius

prime preparationis anime ad intellecta et ad alias postremas perfectiones sunt res facta a complexione non a motore extrinseco: cuius oppositum est famosum ex opinione *Az.* et omnium peripateticorum. Et primus preparationes anime intelligit commentator: primas eius perfectiones sicut sunt intellectus et sensus. Nam constat *Az.* velle has virtutes anime comprehensivas: aut non produci de nouo: aut dari a motore extrinseco ut a generante. Unde contra Alexandrum arguit sic commentator: A substantia elementorum et natura eorum non potest fieri virtus distinguens comprehensiva. sed si esset possibile ut a natura elementorum et sine motore extrinseco fierent tales virtutes: tunc esset possibile ut postrema perfectio: videlicet ipsa intellecta essent aliquod factum a substantia elementorum: ut sunt color et sapor et relique qualitates secundae: consequens falsum. Postea commentator arguit contra Aucupace probando quod intellectus materialis non est ipsa virtus imaginativa etc. quia intentiones imaginatae mouent intellectum. Sunt enim illud cuius proportio ad virtutem rationalem est: sicut proportio sensati ad sentiens si ergo ipse essent illud per quod intellectus materialis est recipiens intellecta: tunc res reciperet se et mouens esset motum: quod est inconueniens. Item intellectus materialis ut prius ostensum est non habet aliquam formam materialem nec ipsa est aliqua forma materialis. sed virtus imaginativa et intentio imaginata est forma materialis. ergo intellectus materialis non est virtus imaginativa. Et cum omnia que possunt dici: hic Commentator mouet et soluit questiones contingentes circa intellectum secundum opinionem suam quam dicit esse *Az.* Prima questio est quomodo intellecta speculatiua essent eternae non generabilia et corruptibilia. quia quando agens est eternum et recipiens est eternum et factum est eternum. Secunda quod et fortissima earum est quomodo postrema perfectio in homine est numerata ad numerationem individuum: hominis scilicet intellectus speculatiuus. et tamen prima perfectio scilicet intellectus materialis est una in numero omnibus hominibus. Tertia questio est Theophrasti quod cum intellectus materialis sit ens si non est forma neque compositum ex materia et forma: tunc sequitur quod sit materia prima et consequens falsum. quia prima non est comprehensiva neque distinctiua. intellectus autem materialis sic. quare etc. Ad istas questiones respondet commentator premittis quibusdam. Et primo ad primam que erat: Quomodo intellectus materialis est eternus: et similiter intellectus agens. et tamen intellectus speculatiuus non est eternus. et dicit quod intellecta speculatiua constituuntur per duo subiecta. quorum primum est generatum: et aliud non: quod declarat per simile. quoniam formare per intellectum id est cognoscere est sicut comprehendere per sensum. comprehendere autem per sensum efficitur per duo subiecta: ut verbi gratia: Videret illorum unum est subiectum per quod sensus fit verus et illud est sensatum extra animam ut color. Aliud autem est subiectum quod recipit in se actum videndi ut quia virtus visiva. Unde commentator per subiectum intelligit principium. et constat quod videre habet duplex principium. Unum effectuum et est color. et aliud materiale per quod est existens et est virtus visiva. ergo similitudo intellecta speculatiua constituuntur per duo subiecta siue principia: quorum unum est subiectum per quod sunt vera et est principium propinquum eorum productuum: sicut sunt forme que sunt in virtute imaginatiua. Aliud autem est subiectum siue principium per quod intellecta speculatiua sunt unum entium in mundo: et illud est intellectus materialis in quo subiective fundantur. In hoc ergo stat responsio Commentatoris quod quia intellecta

speculatiua immediate dependent in fieri et conservari a duplici principio scilicet ab intellectu materiali et intentionibus imaginatis: licet intellectus materialis sit eternus: quia tamen intentiones imaginatae sunt generabiles et corruptibiles. hinc est quod intellecta speculatiua sunt generabilia et corruptibilia. Et per intellectum speculatiuum intelligitur intentionem causatam in intellectu materiali a forma imaginata concurrente tamen lumine intellectus agentis tanquam agentis vniuersalis siue aggregatum et intellectu materiali et tali intentione. Et quia commentator comparat ad intellectum ad sensum dicens quod sicut sensibile mouet sensum ad suum actum: ita intentio imaginata mouet intellectum ad suum actum. Ideo dicit quod ista proportio magis inuenitur perfecta inter obiectum visus et visum et obiectum intellectus et intellectum quam inter obiectum alterius sensus et suum sensum. Quoniam quemadmodum color qui est obiectum non videtur nisi in presentia lucis facientis ipsum in actu postquam erat in potentia quantum ad immutandum medium et organum. Ita intentiones imaginatae non mouent intellectum materialem nisi efficiatur intellectus in actu postquam erant intellecte in potentia. et hoc fit per irradiationem in eis factam per lumen intellectus agentis ut post ostendetur. Et ista fuit necessitas ponendi intellectum agentem ut scilicet abstraheret formas a materijs et mediante intentione imaginata singulari ipsam suo lumine irradiando produceret speciem intelligibilem vniuersalem in intellectu materiali per quam efficitur in actu et deducitur ad actualem intellectionem. et hoc est facere de potentia intellectus actu intellecta. Aduertendum quod licet in hoc sit similitudo quod sic visus non mouetur a colore nisi in presentia lucis sit intellectus materialis non mouetur ab intentione imaginata nisi in presentia luminis intellectus agentis.

In alio tamen est dissimilitudo: quia lumen nullam formam tribuit colori per quam efficitur in actu: sed requiritur solum propter medium ut dictum fuit in capitulo de visibili. Quoniam color est per se visibilis. Intellectus autem agens bene tribuit intentionem imaginatam aliquam formam per quam efficitur in actu. aliter non posset mouere intellectum materialem: quia materiale vigore proprio non potest mouere immateriale. Deinde commentator soluit questionem secundam. prius tamen adducit rationes probantes quod intellectus materialis sit unus omnium hominum: et quod non sit numeratus secundum numerationem individuum speciei humane. Prima ratio. si intellectus materialis esset numeratus etc. tunc esset hoc aliquid aut corpus aut virtus in corpore. sed omne tale est in potentia intellecta in potentia: et intentio intellecta in potentia mouet intellectum materialem. ergo idem moueret se et mouens esset motum consequens falsum. Secunda ratio si intellectus materialis esset numeratus tunc esset corpus vel virtus in corpore et reciperet se ut iam conclusum est et si reciperet se non reciperet se nisi secundum quod diuersa seu diuisa id est virtus individualis est tunc esset idem cum sensu: vel nulla esset differentia inter esse forme in anima et extra animam. Hec consequentia vltima sic declaratur quod si intellectus materialis non recipit formas nisi secundum quod sunt diuersae tunc non recipit nisi individualiter. et per consequens vel est corpus vel virtus in corpore. Si est virtus in corpore cum omnis virtus in corpore cognoscitiua sit sensus exterior vel interior: tunc sequitur quod intellectus materialis sit idem cum sensu. Si autem est corpus cum corpus non recipiat formas nisi secundum esse corporale: ut lapis recipit caliditatem et aer frigiditatem: tunc sequitur quod intellectus materialis non reciperet formas nisi corporaliter sicut recipiuntur in corpore inanimato. et a for

flori idem esset de sensu. Ex quo ulterius sequitur quod idem esse haberet forma in anima et extra animam, scilicet esse corporale et utrumque istorum est falsum.

¶ Postea arguit commentator quo ad partem oppositam probando quod intellectus materialis sit numeratus quia si esset unus omnium hominum tunc quodcumque alius homo acquireret aliquam scientiam quilibet alter acquireret eandem, consequens falsum, et probatur consequentia, quia eadem est proportio prime perfectionis hominis ad individua humana et postrema eius perfectionis cum individua humana non habeant continuationem cum postrema perfectione nisi propter earum continuationem cum prima.

¶ Unde intellecta non continuantur nobiscum, nisi quia intellectus materialis in quo recipiuntur continuatur nobiscum sicut est de sensatione et sensu, ergo sequitur quod si eadem est prima perfectio omnium hominum quod etiam est de postrema perfectione siue sit perfectio virtutis anime aut virtutis corporis, cum ergo scientia sit postrema hominis perfectio sequitur quod eandem est omnium hominum et quod cum unus homo acquirat aliquam scientiam quilibet aliter acquirat eam.

¶ Tertio ad idem arguitur quia illis dato sequitur quod non sit nisi unus homo numero, prout derivabile est, et probatur consequentia, quia in animatis quorum prima perfectio est substantia separata impossibile est quod in una specie inveniantur plures uno individuo sicut patet in corporibus celestibus in quibus motor appropriatur tantum uni mobili. Unde si uni motori plura mobilia attribueretur aliquid eorum esset otiosum, quia unum agens non videtur simul pluribus instrumentis in eodem genere instrumentorum: sicut unus nauta non movet plus una navem in eadem hora, ergo similiter si intellectus esset unus et separatus non haberet nisi unum corpus cui a propriaretur, et sic non esset nisi unus homo.

¶ Et confirmatur hoc per id quod dicitur *Axi.* in primo de celo quod si esset alius mundus esset aliud corpus celeste et ex consequenti alius motor: quod non est propter aliud nisi quia unus motor non potest immediate movere simul plura mobilia et per consequens nec unus intellectus potest movere simul plura corpora humana, quod tamen contingeret si unus esset omnium hominum intellectus quare igitur est via ad dissolvendum istam questionem difficilem. Deinde commentator solvit hanc questionem difficilem cuius solutio stat in hoc quod quamvis secunda perfectio hominis, scilicet intelligere sit numerata, non tamen propter hoc sequitur quod prima perfectio, scilicet intellectus materialis siue substantia anime intellectiva sit numerata, quia intelligere non solum dependat ab intellectu, sed etiam ab intentione imaginata siue ab actu cogitativo, et quia huiusmodi intentio imaginata est numerata et plurificata, ideo ipsa intellectio est numerata et plurificata. Intellectus autem materialis aut etiam anima intellectiva non dependet in suo esse ab intentione imaginata nec ab aliqua alia virtute seu intentione existente in nobis, immo habet esse abstractum propter quod non multiplicatur multiplicatione corporum humanorum. Et pro his dicit commentator quod homo non est actu intelligens nisi per continuationem intellectus in actu cum eo intellectu nisi in actu continuo: tur cum homine per continuationem sue intentionis imaginata cum intellectu materiali. Unde ex hoc quod intentio imaginata causat speciem intelligibilem vel intellectionem in intellectu materiali copulatur cum homine in quo est illa intentio materialis imaginata tam intellectus materialis quam intellectus in actu producens in intellectu materialis. Et dicit commentator quod cum materia et forma copu-

lantur ad invicem congregatum ex eis fit unum et materiale fit unum ex intellectu materiali et intentione intellecta in actu cum invicem congregantur, quia quod componitur ex eis non est aliquid tertium aliud ab eis sicut est in alijs compositis ex materia et forma. Ex quibus verbis communiter dicitur esse de intentione commentatoris quod ex intellectu materiali et ex intellectu in actu fit magis unum quam ex materia et forma.

¶ Et hoc a diversis multipliciter declaratur, quia ex eis non fit aliquid tertium aliud ab eis. Uno modo quod ex intellectu materiali et specie intelligibili per quam fit in actu fit magis unum quam ex materia et forma, quia ex eis non fit aliquid unum tertium: aliud ab eis quantum ad causam super proprium actus sicut fit ex alia compositis ex materia et forma, nam aggregatum ex intellectu materiali et specie intelligibili non habet aliud genus, cause respectu actus intelligendi quam habeat aliquid illorum de per se, sed omnia concurrunt in genere cause materialis: licet intellectus materialis sit principale subiectum et species intelligibilis sit dispositio ipsum preparans ad receptionem. In alijs autem compositis istud non accidit. Unde quia respectu motorum alia causalitate habet forma a materia cum materia sit solum causa materialis et subiectiva, forma vero effectiva, immo compositum ex materia et forma ratione materie est causa materialis motus et non forma, et ratione forme est causa effectiva et non materia, propter quod compositum respectu motus aliam habet calitatem quam habeat materia et similiter quam habeat forma. Alio modo exponitur per intellectum in actu intelligendo intellectionem quod ex intellectu materiali et intellectu in actu non fit aliquid tertium aliud ab eis quantum ad operationem immanentem, id est quod habeat operationem immanentem aliam ab utroque, sed alij compositis ex materia et forma resultat unum tertium quod habeat proprium motum tamquam operationem immanentem aliam a materia et a forma. Postea quibusdam iter positionis clara sunt, declarat commentator convenientiam et differentiam iter preparationis que est in brute imaginata et alias preparationes que sunt in virtutibus anime comprehensivis alijs ab intellectu.

¶ Convenientia est de quolibet carum est numerabilis et generalis et corruptibilis in numeratione generatione et corruptione individuum. Sed differentia est quod preparatio que est in imaginata est preparatio in motore ut sit motor, sed preparatio que est in alijs est preparatio in recipiente ut sit recipientes, et talis est illa que est in intellectu materiali. Et hec preparatio differunt sicut celum et terram.

¶ Ex quo sequitur ademptum quod intellectus materialis non est virtus imaginativa secundum quod dicitur, quia in uno eorum est preparatio activa respectu intellectus in actu, scilicet imaginativa. In altero vero quia in intellectu materiali est preparatio passiva.

¶ Ex quibus ulterius infert commentator quod in anima intellectiva sunt due partes ex quibus essentialiter constituitur.

¶ Quorum una est intellectus possibilis in quo recipitur intelligere se habet sicut in materia. Et altera est intellectus agens qui facit de potentia intellectus actu intellecta, et se habet sicut forma et utraque earum est unica, tamen respectu omnium hominum abstracta secundum esse a materia indivisibilis et neque generabilis neque corruptibilis. Et preter hos duos intellectus datur intellectus speculativus factus ab eis qui est aliquo modo eternus et alij quo modo non est enim eternus quantum ad substantiam recipientis quod est intellectus materialis et est generabilis et corruptibilis quantum ad intentionem recepta que est formalis in eo scilicet speciem intelligibilem vel intellectionem, et quia intellectus materialis est unus in omnibus hominibus ideo intellectus speculativus est unus in omnibus quantum ad subiectum recipientem, sed est plurificatus in diversis quantum ad intentiones rece-

tertius

pas in eis cum in alio et alio homine sit alia et alia spe-
cies intelligibilis a sua intentione imaginata causata. et ex
consequenti alia et alia intellectu.

Tercius dicit etiam commentator quod licet intellectus speculati-
uus respectu huius individui vel illius sit generabilis et
corruptibilis ut supra dictum est. simpliciter tamen loque-
do et in ordine ad totam speciem humanam ipse est eternus
quia licet quelibet intentio imaginata aliquando corrum-
pitur et similiter quelibet species intelligibilis vel intelle-
ctio. semper tamen est aliqua intentio imaginata in inagi-
nativa alicuius. et ex consequenti species intelligibilis et in-
tellectio in intellectu materiali. Ex quo sequitur quod hoc
modo prima principia sunt eterna et scientie et artes. Unde
de existimandum est philosophia invenitur in maiori par-
te sui subiecti in omni tempore sicut homo invenitur ab ho-
mine et equus ab equo. quoniam sicut intellectus agens
nunquam quiescit a generando et causando simpliciter lo-
quendo ipsa intellecta licet non semper in hoc individuo:
ita intellectus materialis nunquam cessat absolute loquen-
do ab intellectione: quanvis aliquando cessat respectu vni-
us individui.

Tandem commentator accedit ad soluendum tertiam
questionem offendendo intellectum materiale non esse
formam materiale neque materiam: dicens quod sicut etiam
sensibile dividitur in proporcionabilia illis scilicet in pro-
porcionale forme et proporcionale materie. licet ergo intel-
lectus materialis non sit forma nec materia: est tamen pro-
porcionale materie. Et subdit quod in omni intelligentia ab-
stracta excepta prima que omnino est liberata a potentia et
que nihil intelligit extra se est aliquid simile forme et aliquid
simile materie. et si non sic esset: non esset in eis multitudo
Unde nisi esset hoc genus entium quod scimus in scien-
tia anime scilicet intellectus possibilis non possemus intel-
ligere multitudinem in substantiis abstractis.

Ad horum autem declarationem advertendum quod etiam
dicit commentator quod prima intelligentia que est deus ni-
hil intelligit extra se. non debet intelligi quod deus nihil intel-
ligit nisi se ut quidam volunt. sed debet intelligi quod deus
nihil intelligit quin illud intelligat intelligendo se: quoniam
deus seipsum intelligit per essentiam propriam et intelli-
gendo se intelligit omnia alia que in se virtualiter continentur.

Intelligentiam autem inferiores licet intelligent se per
se ipsas inferiores secundum commentatorem. superiores
tamen intelligentias intelligunt per ipsas superiores.

Et cum ulterius dicit commentator quod in qualibet intelli-
gentia infra primam est aliquid simile forme et aliquid si-
mile materie per hoc non vult ipsas componi ex duabus
partibus diversis. sic componitur anima intellectiva cum
quelibet rarum sit substantia simplex carens partium di-
visione. Sed imaginari debemus quod deus est actus purus
nullam habens potentialitatem. intellectus autem noster
possibilis est de se pure potentialis. Intelligentie vero in-
termediate sunt quodammodo in actu et quodammodo in
potentia. sunt enim in actu respectu inferiorum quarum
sunt perfectiones. sunt autem in potentia respectu superiorum
rum a quibus perficiuntur. et sic in eis idem est quod est
potentia et actus: sed diversimode. et ex hoc dicitur compo-
ni ex potentia et actu. Ex quo ulterius patet quod in eis non
est intellectus possibilis qui nobis appropriatur. sed dicitur
habere intellectum possibilem propter convenientiam
aliqualem earum cum nostro intellectu possibili in poten-
tialitate et diminutione perfectionis respectu prime intel-
ligentie. Cum vero postea dicit commentator quod nisi es-
set intellectus possibilis intelligentis non essent multe.
patet ex dictis qualiter debeat intelligi. nam si nulla intel-
ligentia esset potentialis respectu alterius nulla esset imp-

fectio: altera. et per consequens non essent diverse in spe-
cie. et cum in eternis non ponantur plura individua sub
eadem specie: tunc tantum esset una intelligentia. Et ex
eodem fundamento patet quod si nos non cognosceremus in-
tellectum possibilem non cognosceremus earum potentia-
litatem maiorem vel minorem aut secundum recessu a pri-
ma intelligentia. aut secundum propinquationem ad no-
strum intellectum possibilem qui est infimus in perfectio-
ne in genere abstractorum et ex consequenti non cognos-
ceremus earum diversitatem specificam nec multitudinem

Ulterius dicit commentator quod intellectus materialis in-
telligit intellectum agentem. quia cum intellexerit formas
materiales dignius est ut intelligat formas non materia-
les. Unde respectu intellectus agentis ad intellectum ma-
teriale est sicut respectus lucis ad dyaphanum: et respec-
tus formarum materialium ad intellectum materiale
est sicut respectus coloris ad dyaphanum. sicut ergo lux est
perfectio dyaphani: sic intellectus agens est perfectio ma-
terialis. et sicut dyaphanum non movetur a colore nisi si
erit illuminatum: sic intellectus materialis non recipit in-
tellecta que sunt hic nisi per se ipsas per intellectum agentem quoniam
niam non solum requiritur quod intentiones imaginatæ illu-
minentur ab intellectu agente si debent movere intellectu
possibilem: sed etiam requiritur quod intellectus possibilis il-
luminetur ab intellectu agente ut recipere possit ab inten-
tionibus imaginariis. Et subdit commentator quod cum in-
tellectus materialis fuerit nobis copulatus secundum quod
per intellectum agentem: tunc nos erimus copulati cum in-
tellectu agente. et hec dispositio dicitur intellectus adeptus
de qua infra dicitur comento. xxxvj.

Ulterius commentator recipit dubium contra unita-
tem intellectus materialis: dicens quod si res intellecta in te
et in me fuerit eadem omnibus modis. quia etiam quantum
ad speciem intelligibilem et actum intelligendi: tunc sequi-
tur necessario quod cum scio aliquid intellectum tu scis etiam
illud et alia huiusmodi impossibilia. Si autem res intelle-
cta in te et in me fuerit una in specie et due secundum indi-
viduum: tunc res intellecta habebit rem intellectam: que pro-
cederet in infinitum: consequens inconueniens. Hanc
consequentiā non declarat commentator. Idem tamen
sic declarari. quia si in te et in me sunt due species intelli-
gibiles hominis: verbi gratia vel intellectiones eiusdem spe-
ciei et diverse numero: tunc ab eis contingeret abstrahere
aliquam speciem intelligibilem eis communem. abstrahas
tu unam et ego animam similem tue: cum etiam iste con-
ueniant in specie et differant numero contingeret ab eis ab-
strahere alias duas eousimiliter: et erit procedere in infini-
tum. Arguitur etiam quod illo dato discipulus non addi-
ceret a magistro nisi scientiam que est in magistro esset ge-
nerans et causans sibi similem in discipulo. sic vnus ignis
geperat alium ignem sibi similem in specie: et hoc est im-
possibile: quia tunc scientia esset virtus activa. consequens
falsum. et dicit commentator quod hec omnes dubitationes sol-
vuntur dicendo sicut prius fuit ostensum quod res intellecta a
pud te et apud me est multa secundum subiectum per quod est ve-
ra id est secundum principium eius presuppositum per quod intel-
lectus sit verus siue cui conformatur intelligere conformi-
tate que est veritas et est forma imaginationis: et est una
secundum subiectum per quod est ens id est secundum principium
eius presuppositum per quod habet esse et in quo subiecti-
ue fundatur. et intellectus materialis: non plus dicit com-
mentator pro solutione istarum dubitationum. sed de his
in questione plenius discutietur. Ultimo quedam ad-
ducit contra Avempacque que de se sunt satis manifesta.

Dubitatur pro declaratione omnium predictorum. Quia anima
intellectiva sit forma substantialis et corporis humani scdm

in operando vt in plerisque locis inuit pñ. Et arguitur primo q̄ anima intellectiua non sit informans corpus humanum et ei vnita secundum esse sed solum appropriata.

Secundo arguitur oppositum scilicet q̄ ipsa non sit forma abstracta et sempiterna et in omnibus hominibus tantum vna. Ad primum autem multipliciter arguitur.

Primo si anima intellectiua esset forma substantialis corporis humani s̄m esse vnita tunc quereretur de illa opinione vtrum sit idem cum substantia anime: aut accidens eius. si dicatur q̄ sit idem cum substantia anime: tunc sequitur q̄ cum post mortem hominis cuius illa est anima non sit amplius illa vnio q̄ tunc non erit substantia illius anime. et per consequens illa anima erit corrupta. consequens falsum. quia anima intellectiua separatur ab alijs partibus anime sicut perpetuum a corruptibili. vt dicitur. sepe scatur. Si autem dicatur q̄ illa vnio sit accidens anime: aut separabile: aut inseparabile. Si separabile cum anima non constituat hominem: in esse specifico nisi suo corpore fuerit vnita: tunc sequitur q̄ anima constituat hominem in esse specifico per accidens separabile: quod satis deridendum videtur. Si autem sit accidens inseparabile cum post mortem alicuius hominis non sit vnio sue anime ad eius corpus. sequitur q̄ anima eius tunc non erit et sic corruptibilis: quod iterum est falsum. et patet consequentia. quia impossibile est q̄ proprium subiectum alicuius accidentis inseparabilis remanet illo accidente corrupto.

Secundo arguitur sic. Si anima intellectiua esset forma substantialis corporis humani s̄m esse vnita: tunc ipsa esset forma materialis. quia omnis forma que est perfectio materie est materialis. consequens falsum. quia tunc non reciperet omnes formas materiales cum nihil recipiat vel speciem sui ipsius vt supra probatum est: consequenter sequitur q̄ non cognosceret omnes formas materiales. cum omnis eius cognitio fiat per receptionem. consequens falsum. ergo etc. Tertio arguitur. Si anima intellectiua esset forma perfectio materie: tunc sequeretur q̄ ipsa esset extensa saltem per accidens ad extensionem corporis et haberet partem extra partem: quod sue nature repugnat cum ponatur indiuisibilis et inextensa. Et probatur consequentia supponendo tria: quorum primum est q̄ nihil est figuratum nisi sit extensum: hoc patet. secundum est q̄ materia non potest esse subiectum proprium alicuius accidentis proprii et determinati et ex consequenti non potest esse subiectum proprium figure proprii hominis. hoc etiam patet tertium est q̄ in homine non sunt plures forme substantiales sibi proprie: quarum quilibet det sibi specificum esse. patet quia talia forma in vno composito est tantum vna.

His stantibus tunc si anima intellectiua est forma substantialis etc. aut ipsa est aliquo modo subiectum figure proprii hominis: aut nullo modo. si sic. ergo est figura: quia omne subiectum figure est figuratum: et omne figuratum est extensum per primam suppositionem. ergo ipsa est extensa. quare etc. Si dicatur q̄ nullo modo anima intellectiua est subiectum figure proprii hominis: tunc queritur quod sit eius proprium subiectum: aut est materia prima et hoc non per secundam suppositionem: aut est compositum ex materia et vnica alia forma substantiali hominis et hoc non per tertiam suppositionem. oportet ergo necesse dicere q̄ subiectum proprium illius figure est compositum ex materia et anima intellectiua. et per consequens q̄ anima intellectiua partialiter est subiectum illius figure. quare etc.

Quarto arguitur si anima intellectiua esset forma substantialis corpori humano s̄m esse vnita tunc sequeretur q̄ ipsa esset corruptibilis. consequens falsum. et probatur consequentia. quia omnis forma que requirit determinatas dispositiones in materia corrumpitur ad illarum corruptionem vt patet inductiue. sed omnis forma vnita ma-

teric requiritur determinatas dispositiones in sua materia quia vniuscuiusque actus in potentia ipso actu existente in propria materia aptus natus est fieri per dicitur. secundo huius. ergo omnis forma vnita materie est corruptibilis. quare etc. Quinto arguitur. quia dato illo sequitur q̄ corruptio hominis non esset transmutatio substantialis sed solum accidentalis. consequens falsum. et probatur consequentia. quia illa transmutatio non est substantialis in qua nulla substantia corrumpitur. sed in corruptione hominis nulla substantia corrumpitur si opinio est vera. igitur probatur minor quia non forma substantialis eius scilicet anima intellectiua: quia ipsa est incorruptibilis nec materia eodem modo. quare etc. Sexto arguitur q̄ illo dato anima intellectiua esset corruptibilis: quia cum destruitur ratio essendi alicuius illud amplius non est. sed ratio essendi anime intellectiue destruitur cum homo corrumpitur. ergo tunc ipsa amplius non est. quare etc. probatur minor. quia ratio essendi anime intellectiue si esset forma substantialis dans esse homini est q̄ sit illud quo aliquid est homo: cum forma sit illud quod dat esse rei cuius est forma. sed cum homo corrumpitur eius anima intellectiua non est amplius illud quo aliquid est homo vt patet. ergo tunc eius ratio essendi destruitur. Septimo arguitur q̄ si anima intellectiua esset forma materialis indiuiduata et multiplicata multiplicatione indiuiduorum humanorum: tunc ipsa non reciperet nisi indiuidualiter cum hic et nunc. consequens est falsum. quia tunc non posset intelligere vniuersaliter. et patet consequentia. quia forma materialis non recipit nisi indiuidualiter. Octavo arguitur: Si anima intellectiua esset forma etc. tunc ipsa esset intellecta in potentia. sed omne intellectum in potentia mouet animam intellectiuam ad actum intelligendi dum ab ipsa intelligitur. ergo anima intellectiua moueret seipsam. consequens falsum.

Nono arguitur q̄ si illo dato sequeretur q̄ manus in telligeret. consequens inconueniens. et probatur consequentia. quia anima intellectiua est indiuisibilis vt communiter ponitur. si ergo ipsa esset forma substantialis s̄m esse vnita corpori humano tunc ipsa esset in toto corpore humano in qualibet eius parte quantitativa. quia aliter non talis pars viuere et esset animata quod est falsum.

Ex quo postea arguitur sic. Anima intellectiua est in manu. sed vbiunque est anima intellectiua ibi est potentia intellectiua que immediate fundatur in substantia. ergo potentia intellectiua est in manu. sed in quocumque est potentia intellectiua in illo recipitur intelligere dum ille homo intelligit. ergo in manu recipitur intelligere. sed omne illud in quo recipitur intelligere: intelligit. ergo manus intelligit. Nec valet si dicatur q̄ licet potentia intellectiua sit in manu in ipsa tamen non recipitur intelligere vt est in manu quia ibi non est phantasma. quare non sequitur q̄ manus intelligat quia saltem sequeretur q̄ cerebrum intelligit cum ibi sit anima cum potentia intellectiua et etiam phantasma: quod tamen non est verum cum solum anima intellectiua et homo per eam dicatur intelligens loquendo de istis inferioribus. Decimo arguitur q̄ sequeretur q̄ idem indiuisibile simul mouetur et quiescit vt simul mouetur et non mouetur: quod implicat. et probatur consequentia ponendo q̄ pes vnus hominis quiescat et manus eius moueatur: tunc si eadem anima indiuisibilis informat materiam pedis et materiam manus statim sequitur q̄ illa moueatur ad motum manus vel non mouetur ad quietem pedis. quare. Ex his itaque rationibus alijs similibus conuincuntur aliqui ostendere quantum intellectiuam non esse formam corpori humano secundum esse vnitam dante homini specificum esse et multiplicatam secundum multiplicationem indiuiduorum humanorum. sed dicitur ipsam esse

formam abstractam sicut esse ab omni materia et ab omni corpore et solum appropriari corporibus humanis in operando: sicut nautia appropriatur naui et intelligentia orbi: quod mouet et ponit eam ingenitam ad incorruptibilem et unitam respectu corporum humanorum. Et hec fuit opinio commentatoris contra quam multipliciter argui solet.

Primo sic. Anima intellectiva est prima perfectio hominis vix patet ex diffinitione communi data de anima ab Alex. intelligere autem secunda perfectio eius. cum igitur secunda perfectio hominis sit in alio et in alio homine alia et alia sequitur quod prima perfectio sit alia et alia. unde si eadem esset prima perfectio omnium hominum cum homo capiat esse a sua prima perfectione: sequeretur quod idem esset esse omnium hominum. quare ergo esset per esse iui et tu esse per esse mei: quod est impossibile. Secundo arguitur quod illo dato sequeretur quod fortes fuit antequam esset generatus. probatur. quia quandocumque fuit forma substantialis alii cuius tunc ille fuit. sed intellectus qui est forma substantialis fortis fuit antequam fortes esset generatus: ergo est et tunc per positionem. ergo etc. Tertio arguitur quod fortes non est corruptibilis in quantum homo. probatur. quia ipse est homo per intellectum qui est incorruptibilis. Quarto arguitur quod quandocumque ego acquirerem aliquam scientiam tu eandem acquireris: et quandocumque perderem aliquam scientiam tu eandem perderes. et patet consequentia ex quo idem intellectus est tuus et meus per positionem.

Quinto arguitur sic. omnis perfectio que est substantia separata non habet nisi unum perfectibile ut patet in motoribus celestibus. si ergo anima intellectiva esset substantia separata non haberet nisi unum perfectibile. et per consequens non esset nisi unus homo. consequens est falsum. Sexto arguitur. quia tunc sequeretur quod natura generis alicuius est individua. patet quia animalitas in homine est individua cum sit forma materialis et tamen rationalitas non est individua. et sequitur ulterius quod species humana est composita ex individuo et non individuo: quod non videtur verum. Septimo arguitur quod tunc sequeretur quod vnus virtutis respectu eiusdem obiecti simul erant distincti actus: quod videtur impossibile. quia vnus visus numero respectu eiusdem visibilis non habet simul plures visiones: et consequentia patet ubi fortes et plato simul intelligant idem intelligibile. Octavo arguitur quod data illa positione destruitur iusticia divina: quia tunc non semper boni aliquando premiarentur et mali aliquando puniretur cum videamus aliquos bonos quibus vnus pati aduersitates: et contra aliquos malos continue habere prosperitatem. In illa materia inter omnes tres in mente sunt famosiores opiniones. quarum prima Alex. ponentis animam intellectiuam esse formam materialem generabilem et corruptibilem et numerabilem sicut ceteras forme que de potentia materie ab agente naturali producuntur de qua i comento visum fuit. Secunda opinio fuit Auerroris quod posuit animam intellectiuam esse formam abstractam sicut esse a materia appropriatam tamen corporibus humanis in operando cum in intelligendo a phantasmate humano dependeat tanquam a motore propinquo et hanc posuit unitam tantum in omnibus humanis corporibus eius id est assistens ut intelligentia orbi quod mouet ingenitam et incorruptibilem. Et eam dixit essentialiter coponi ex duabus substantiis indiuisibilibus: quarum vna dicitur intellectus agens: reliqua vero intellectus possibilis. Et intellectus possibilis dicitur habere solum naturam potentialitatis et receptionis respectu intelligibilium. Intellectus vero agens vult esse causam actuum specierum intelligibilium in intellectu possibili vna cum phantasmatibus. per phantasma intelligendo actum trium virtutum inferiorum intellectui ministrantium sicut imaginatiue cogitatiue et memoratiue. Et ponit intel-

lectum possibilem per intellectum agentem sicut materia per formam plasticam: et intellectum agentem esse naturam quandam intelligibilem inferioris gradus perfectionis ad intelligentias celestes et superioris ad intellectum possibilem. Alterius vult ultra animam intellectiuam in homine aliam esse etiam sensitivam de potentia materie eductam generabilem et corruptibilem et maliter multiplicatam atque humano corpori unitam sicut esse per quam homo ponitur in esse specifico et generabilis et corruptibilis: de qua etiam visum est in comento. Si fuit et tertia positio ceteri tutor: et magis credendo non solum quia fides catholica christianorum eam tenet sed etiam ex se ipsa. quia ponit animam humanam non generalem ab agente particulari educere eam de potentia materie sed ab agente generali vix deo ipsa creati ex nihilo. et mater ab agente particulari pre-disposita in fundi et corpori humano vniri: sicut esse. Et dicit ulterius quod ipsa est indiuisibilis et multiplicabilis sicut corporum multiplicationum quibus vnus et immortalis. et quod ab eius substantia fluunt potentie plures vix intellectus agens quo actiue concurret ad species intelligibiles et intelligentes: et intellectus possibilis que ad predicta passive concurrunt et voluntas qua velle et nolle libere potest. hanc autem opinionem defendendo facilius responderi posset ad argumenta ad eius oppositum facta quauis quidam heretica preiudicate decepti ea putent esse demonstratina. Ad primum ergo quod querit de vnitate anime intellectiue ad corpus vix fit idem cum substantia anime vel accidens eius dicitur quod est accidens separabile respectu anime sicut in separabile respectu indiuidui. Et cum postea arguitur quod tunc anima intellectiua constitueret hominem in esse specifico per accidens separabile. Respondetur quod hoc non est inconueniens tanquam per causam sine qua non licet tanquam per aliquid quod non sit de essentia hominis: sicut forma substantialis ignis non constituit ignem sine caliditate et tamen caliditas non est de essentia ignis. Ad secundum cum inferit quod tunc anima intellectiua esset forma malis responderetur quod duplici aliqua forma dicitur malis. Vno modo comiter quia materiam informat. et hoc modo concedendum est quod anima intellectiua est forma malis ad diuina intelligentiarum celestem quod nulla est aliquo modo perfectior materie. Alio modo et proprie dicitur sic forma malis est solum illa que vigore disponit qualitatarum ab agente naturali de potentia materie educit. et hoc modo anima intellectiua non est forma malis: ut patet ex dictis. sed quilibet alia forma substantialis que est in materia bene est hoc modo forma malis et qualibet talis anima intellectiua potest cognoscere per receptionem sue speciei. quare etc. Ad tertium cum inferit quod anima intellectiua esset excensa: negatur per rationem admittit omnia supposita. Et cum postea querit de figura propria hominis: fit eius propria subiectum. primo dicitur posset quod illa figura non est accidens proprium hominis cum in alio inueniatur. sicut cadauer post hominis mortem: aut forte in lapide sicut figuratur ab arte vel a natura figura similis in specie illi que est in homine recipi potest. Alter etiam dicitur posset admissio quod talis figura sit accidens proprium hominis quod ipse homo est eius proprium subiectum ex hoc non sequitur quod anima intellectiua asit aliquo modo subiectum illius figure: sicut risibilis est accidens proprium hominis: et tamen anima intellectiua nullo modo est subiectum risibilitatis. et ita de alijs multis. Ad quartum patet ex dictis. quoniam neganda est consequentia cum inferit quod anima intellectiua esset corruptibilis. Et cum arguitur quod omnis forma que requirit determinatas dispositiones in materia corruptibilis etc. dicitur quod dupliciter aliqua forma potest acquirere determinatas dispositiones in materia. Vno modo simpliciter ad hoc quod ipsa sit. de tali est verum quod corruptitur illis dispositionibus corruptis: ut est de qualibet forma educta de potentia materie. et hoc modo anima intellectiua non requirit determinatas dispositiones in materia cum possit esse absque materia et dispositionibus eius: ut patet post separationem eius a corpore. Alio modo potest aliqua forma requirere determinatas dispositiones in materia non ut ipsa sit sed ut fit in materia. et hoc modo anima intellectiua requirit determinatas dispositiones in

materia. et de tali forma non oportet ipsi consumi ad illarum dispositionum corruptionem. sed solum sequitur quod de finat materia informari: quod conceditur de anima intellectiva post mortem. Ad quintum negatur consequentia. et dicitur quod in corruptione hominis aliqua substantia consumitur scilicet homo: licet nulla suarum partium essentialium consumatur. quoniam consumitur per separationem earum ab invicem. tamen homo non sic proprie consumitur sicut nec sic proprie generatur. Ad sextum dicitur quod ratio essendi simpliciter anime intellectivae non est esse illud quo aliquid est homo sicut est de aliis formis substantialibus que sunt proprie materiales ut quod ratio essendi simpliciter anime equi est quod sic illud quo aliquid est equus. et ita de aliis. sed illa est ratio essendi anime intellectivae in corpore humano: et ideo cum non est illud quo aliquid est homo non amplius est in corpore humano. Ad septimum dicitur quod licet nulla forma que est proprie materialis possit recipere nisi cum hic et nunc et quo ad esse et quo ad re-presentare: anima tamen intellectiva quia non est proprie materialis sed solum communiter recipit universalius quantum ad representare licet recipiat cum hic et nunc quantum ad esse. et per hoc differunt species recepte in anima intellectiva ab illis que recipiuntur in sensu vel organo aut medio inanimato. quoniam species recepte in anima intellectiva licet sint res singulares: tamen universalius representant. sed species recepte in sensu et in medio sunt res singulares et solum singularia representant. ubi autem in intelligentis infra primam ponantur species ut vult auctor de causis ille sunt universales in essendo et representando. Ex quo patet quod anima intellectiva est medium inter superiora et inferiora generabilia et corruptibilia per participationem conditionum utriusque extremorum in quo superiora cum inferioribus coniunguntur. propter quod dicit Albertus quod ipsa est in orizonte eternitatis et temporis et ipsa est super naturam et infra intelligentiam per hoc quod demonstrans ipsa in perfectione medium gradum obtinet inter superiora et inferiora. Ad octavum dicitur quod aliquid esse intellectum in potentia dupliciter potest intelligi. uno modo quod non sit actu intellectum sed possit esse actu intellectum et sic anima intellectiva potest esse intellecta in potentia: et non oportet omne tale movere animam intellectivam ad actum intelligendi: sicut patet de substantiis separatis et aliis que non habent proprium phantasma nec intelliguntur per proprias species aliorum sicut suorum effectuum ut post ostenditur. Secundo modo potest intelligi aliquid esse intellectum in potentia quia habet vel habere potest proprium phantasma a quo abstracti potest species intelligibilis per quam vel ratione cuius fieri potest actu intellectum et omne tale est motum intellectus seu anime intellectivae ad intelligendum aut completivum aut dispositivum: sed hoc modo non est intellecta in potentia anima intellectiva: sed solum proprie materiales que cadunt sub sensu exteriori vel interiori. et licet non sit possibile idem esse totale movens et totale motum respectu eiusdem finis idem: non tamen invenit aliquid movere se et esse movens et motum et finem idem et respectu eiusdem finis diversas eius potentias unde anima intellectiva respectu speciei intelligibilis est movens et mota agens et recipiens. sed finem diversas potentias ut superiores ostensum est: nec sola anima intellectiva est movens: sed etiam phantasma. Et si queratur quare oportet animam intellectivam active concurrere ad speciem intelligibilem et intellectione et non organum sensitivum ad speciem sensibilem et sensationem active concurrere. Dicitur quod causa est quia finem quod intellectiva abstracta est et non organica. phantasma autem est materiale et organicum. ideo non potest in animam intellectivam agere proprio vigore: quare oportet animam

intellectivam secum cogere. sed non sic est de anima sensitiva: quia cum materialis sit organica pati potest ab obiecto materialis non concurrente alio genere. Ad novum negatur consequentia cuius inferitur quod manus intelligeret aut cerebrum: quia intelligere est operatio que subiective recipitur in sola anima intellectiva. ideo nihil denominatur intelligens nisi ipsas vel primum in esse constitutum per eam quod est totus homo et non aliqua pars eius. Aliter autem de ipso sentire quod in determinata parte recipitur organica ut visio sit in oculo quod non est in aure. quare non solum animal sed etiam oculus dicitur videre. Ad decimum conceditur aliqui quod idem indivisibile simul movetur et quiescit per accidens in casu positio nec hoc inconuenit. sed illud esset impossibile per se. puto tamen quod simpliciter loquendo illud potest negari: concedendo quod illa anima movetur per accidens et negando quod quiescat vel non movetur. Nec sequitur. pes quiescit. ergo anima que est in pede quiescit: sicut nec sequitur pes non movetur. ergo anima que est in pede non movetur. quia aliter duo invicem contradicentia simul verificarentur id est quod illa anima movetur et quod illa anima non movetur. Ex quibus patet quod argumenta illa que aliqui putant insolubilia de levi solvantur. Sed si quis Averroem nimis afficeretur aut probabiliter eius opinionem defendere vellet quantum falsissima sit et similibus figmento posset ex eius argumentis ad argumenta alia in eius oppositum adducta taliter respondere. Ad primum igitur cum dicitur quod secunda perfectio hominis est numerata. ergo et prima. negatur consequentia: quia secunda perfectio puta species intelligibilis vel intelligere. dependet ab intentionibus imaginatis et numeratur per earum numerationem quod non contingit de prima perfectione. Unde non inconuenit vni prime perfectioni correspondere plures secundas perfectiones ut vni intellectui plures actus intelligendi. Et cum postea arguitur quod si vna esset prima perfectio omnium hominum cum homo capiat esse a sua prima perfectione: vnum esset esse omnium hominum. Et quod duplex est prima perfectio hominis. Vna appropriata operationi et est anima intellectiva et ab hac non capit homo esse specificum. Alia est prima perfectio hominis inherens corpori humano et dans et esse specificum: et hec est anima sensitiva eius nobilissima inter omnes animas de potentia materiae deductas que anima cogitativa appellari potest propter perfectissimam ipsius virtutem que est virtus cogitativa: et hoc non evnia in pluribus hominibus sed numeratur secundum numerationem individuum speciei humane. Propter quod cum in alio et alio homine sit alia et alia anima cogitativa: sequitur quod alterius et alterius hominis est aliud et aliud esse quare non sequitur quod ego sum per esse tui nec quod tu sis per esse mei. Ad secundum patet per idem: quia cum Socrates sit Socrates et homo per suam animam cogitativam cum sua anima cogitativa non fuerit ante eius productionem ex quo ipsa est generabilis et corruptibilis: sequitur quod nec ipse fuerit antequam esset generatus. Ad tertium similiter patet quod Socrates est corruptibilis secundum quod homo ex quo est homo per animam cogitativam qui est corruptibilis. Ad quartum negatur consequentia cum inferitur quod quodcumque ego acquirerem aliquam scientiam tu acquirerem eandem et cetera. quia nulla scientia dicitur ab aliquo acquiri vel deperdi nisi fuerit dependens a suis phantasmatibus et a suo actu cogitandi. modo licet idem sit intellectus tuus et meus: tamen stat quod de aliquo cogitatur. et non tu et quod a meo actu cogitandi producatur species in intelligibilis in intellectu et ex hoc deducatur ad intelligere: et non ex tuo actu cogitandi: et tunc illa scientia acquirere tur tibi: et non tibi. et per illam ego nominabor intelligens vel sciens: et non tu. et proportionabiliter dicatur in deperditione. Et quo patet quod non

tertius

non valet hec consequentia. ista scia acquiri in intellectu tuo. ergo acquiri tibi. nec ista filii: ista scientia deperditur ab intellectu tuo. ergo a te deperditur. sed ad inferendum illas consequentias ex illis antecedentibus oportet addere illas antecedentibus quod sit dependens a tuis phantasmatibus.

Ad quintum cum dicitur quod omnis perfectio que est substantia separata non habet nisi unum perfectibile. potest dici quod verum est si est eternum ut est in supercelestibus. sed ubi perfectibile fuerit generabile et corruptibile: necesse est illi perfectioni separate et eterne plura perfectibilia correspondere. et sic est in proposito de intellectu et humanis corporibus.

De hoc potest dici quod illa maior est vera loquendo de perfectibili primo. ideo concedo quod anime intellective est solus unus primus perfectibilis: et illud est species humana que tantum una perfectibilia secundaria: ut sortes vel plato non inconuenient esse plura. Ad sextum conceditur illud ad quod argumentum deducitur. unde in homine propter debitum ordinem vniuersi in materiale videtur cum materiali ut non fiat transitus de extremo ad extremum nisi per medium. Ad septimum quidam negant conclusionem illam dicentes quod cum diuersi homines intelligant idem intelligibile ipsum intelligant eadem intellectione numero non habentes per inconuenientiam quod intellectio causata a phantasmatibus unius hominis possit fieri impedire a phantasmatibus alterius hominis.

Sed aliter potest dici concedendo conclusionem ubi motus propinqua fuerint diuersa sicut est in casu argumenti cum alia sint phantasmata in sorte et alia in platone que mouent intellectum ad intelligendum idem intelligibile. Vbi nota nulla esset diuersitas in motore propinquo: tunc bene verum est quod eadem virtus respectu eiusdem obiecti non haberet simul nisi unum actum. Ad octauum respondetur negando quod periret iusticia diuina. et dicitur quod malus turpis operando acquirat victa que sunt mala et sibi punitione suorum operum malorum. Bonus autem ex operibus laudabilibus virtutibus acquirat que sunt sibi bona et premium suorum bene operantium. Licet ista positio sic possit colorari: mihi tamen videtur salua pace sic fingentium quod non possit cui dari quod ad eam sequantur plura impossibilia. Quonia homo sequitur quod nullus homo potest intelligere. consequens est impossibile. quia intelligere est propria perfectio hominis secundum quod homo per quam attingit suum vltimum finem videlicet felicitatem: ut colligitur ab Aristotele decimo ethicorum et probatur consequentia. quia nullus compositus esse ex anima cogitativa et corpore intelligit. sed omnis homo est compositus ex anima cogitativa et corpore ut per opinionem patet: ex quo anima intellectiva est pars essentialis hominis. ergo nullus homo intelligit. maior probatur: quia hic inferior nihil intelligit nisi anima intellectiva: vel pars eius aut compositum includens aliquod istorum tanquam ipsius partem: ut patet ex sufficienti diuisione. sed compositum precise ex anima cogitativa et corpore non est aliquod istorum. ergo etc. Secundo sequitur quod rationale non est propria differentia hominis essentialis et constitutiva. consequens impossibile cum ponatur in eius definitione pure quiddam ratio dum dicitur quod est animal rationale: quia certum est quod rationale in illa definitione non ponitur per genere. ergo per differentiam. et probatur consequentia. quia omnis differentia essentialis alicuius compositi ex materia et forma substantiali sumitur ab eius forma substantiali componente illud in specie determinata cum non ex alia causa talis differentia dicatur differentia specifica. sed rationale non sumitur a forma substantiali hominis reponente ipsum in propria specie: ergo rationale est differentia hominis specifica et essentialis. patet consequentia cum maiori. et minor declaratur: quia rationale sumitur ab anima intellectiva: ut patet. et secundum opinionem anima intellectiva non forma ponens hominem in specie. quare etc. Tertio sequitur quod con-

traria sunt simul in eodem subiecto. primo quod est contra naturam contrariorum. probatur consequentia. quia licet positiones contradictorie non sunt contrarie quantum ad esse simul in eodem subiecto: tamen assensus firmi duorum contradictoriorum bene sunt contrarii et inuicem incompatibiles: ideo vnus homo non potest simul duobus contradictorijs assentire. Donatus ergo quod Socrates firmiter per intellectum assentiat huic contradictorio Sol est maior terra habitabilis. et quod pro tunc Plato similiter assentiat alteri contradictorio scilicet quod nullus sol est maior terra habitabilis: tunc patet quod illi duo assensus sunt simul in eodem intellectu secundum opinionem et sunt contrarii. ergo etc.

Plura alia huiusmodi inconuenientia adduci possent que breuitatis causa relinquuntur. Ista enim satis plura videntur idoneo ad philosophandum quod opinio illa non sit vera. Sustinendo opinionem commentatoris ad hoc dubitandum videtur: utrum intellectus possibilis sit ens in pura potentia passiva: aut sit aliquod ens actu de se.

Et primo arguitur quod intellectus possibilis sit aliquid actu hinc ens actu. primo sic: Omne subiectum quod immediate recipit formam accidentalem determinatam est ens actu. intellectus possibilis est huiusmodi. ergo etc. patet consequentia cum maiori: quia in hoc differt subiectum primum forme substantialis et forme accidentalis determinate: quia subiectum forme substantialis est ens in pura potentia. subiectum vero forme accidentalis determinate est ens vel ens actu. Et dicitur determinate propter dimensiones in determinatas que immediate fundantur in materia prima. minor etiam patet: quia intellectus possibilis recipit species intelligibiles et intellectiones. Secundo si intellectus possibilis esset ens in pura potentia cui vniuerus intellectus agens: tunc intellectus agens nobis vniuerus in principio contra commentatorem in commento trigesimo sexto huius tertii. Tertio si intellectus possibilis esset ens in pura potentia: aut esset equalis perfectionis cum materia prima aut minoris aut maioris non equalis perfectionis quia tunc essent eiusdem nature et speciei cum ea. nec minoris quia tunc esset non ens cum materia prima sit in infimo gradu perfectionali entis. ex quo secundum commentatorem primo physicorum est medium inter non ens et ens actu. si autem est maioris perfectionis: tunc haberetur propositum. quia cum materia prima sit medium inter non ens et ens actu: sequitur quod cum receditur a materia prima cundo versus actum primum qui est deus statim transitur in actum siue ens actu. quare etc. In oppositum arguitur probando quod intellectus possibilis sit ens in pura potentia passiva. Primo sic. illud quod recipit omnia entia in actu non est aliquod ens actu. sed intellectus possibilis recipit omnia entia in actu. ergo etc. patet consequentia et maior. quia omne recipiens est denudatum a natura recepti. Minor autem probatur. quia intellectus possibilis intelligit omnia entia in actu. sed intellectus possibilis non intelligit nisi illud quod recipit. ergo etc. Secundo. Illud de cuius potentia aliqua forma educitur non est actus cum hoc proprium sit materie. sed de potentia intellectus possibilis aliqua forma educitur scilicet species intelligibiles. ergo etc. Tertio illud ex quo cum actu puro constituitur unum per se est pura potentia passiva. sed potentia passiva est huiusmodi ut patet ex dictis. ergo etc. Hic inueniuntur due opiniones diuersae. Aliqui enim dicunt quod licet intellectus possibilis sit in pura potentia passiva respectu specierum intelligibilium: tamen de se est actus et forma ex quo est pars anime intellective que aliquo modo est forma corporis humani. Et volunt ulterius quod habet aliquam actionem: ut elicere actionem ex specie componere: diuidere: et discurre de vno ad aliud.

Hanc tamen actionem habere non possit: nisi prius

patiatur & recipiat ab intellectu agente & phantasmibus
 ppter quod magis dicitur potentia passiva q̄s potētia acti
 na ex quo sua prima operatio est passio. Alij autem po
 suerunt intellectum possibilem esse potētiā mere passi
 uam dicentes vlt riuus ipsum ad omnes operationes sta
 tum nominatas solum passive concurrere: & habent pro se
 A. dicentem intellectum possibilem nullam habere na
 turam nisi illam qua possibilis vocatus est. Et cōmen
 tator ponendo differentiam inter ipsum & materiā primā
 non dixit ipsum esse actum vel ens actu: quod tamen dīe
 re debuisset: quia illa fuit maxima differētia inter ea re
 perta: & fm hanc viam responderi posset ad argumēta in
 oppositum facta. Ad primum cum dicitur Omne subie
 ctum &c. dicitur primo q̄ illa minor non est vera vniuer
 saliter nisi de formis accidentalibus reālibus seu corpora
 libus quales non sunt ille que in intellectu recipiuntur. Di
 citur secūdo q̄ species intelligibiles nō immediate recipi
 untur in illa substantia que est intellectus possibilis. s; me
 diante quadam eius naturali virtute in ea fundata recipi
 untur que ppter nominū carentiam etiā intellectus possi
 bilis appellatur & pproportionabiliter in substantia intellēus
 agentis potest poni quedam virtus actiua illi passive cor
 respondens que intellectus agens potest nominari: d; h
 tamen nihil habemus a cōmentatore expressum quantum
 aperte dicat in nulla celesti intelligentia accidens aliquod
 reperiri. Ad secundum dicūt aliqui sequentes cōmē
 tatorē q̄ intellectus agens siue possibilis dupliciter no
 bis copulatur. Vno modo fm essentiam. Alio modo fm
 operationem adhuc dupliciter. vno modo pfecte. alio mō
 imperfecte. si loquamur de copulatione fm essentiam per
 instantiam & assistentiam ad corpus: cui copulari dicunt
 sic in pmo instanti esse hominis alicuius suo corpore copu
 lantur: s; per prius secundum naturam intellectus possi
 bilis q̄ intellectus agens: vt patet in cōmento. xx. Sed si
 sit sermo de copulatione secundum operationem imper
 fectam: sic prius copulatur nobis intellectus agens: q̄ ab
 strahere quod est operatio intellectus agentis prius sit in
 nobis q̄ intelligere quod est operatio intellectus possibilis
 Si vō mentio fiat de copulatione fm operationem perfe
 ctam: sic prius copulatur nobis intellectus possibilis. & h
 vult cōmentator cōmento supra allegato. quia intellectus
 agens non copulatur nobis perfecte sic q̄ efficiatur ade
 ptus nisi post completam generationem intellectus in ha
 bitu in intellectu possibili. sed d; bis latius infra. Ad ter
 tium dicitur q̄ intellectus possibilis est maioris perfectio
 nis q̄ materiā primā. & negatur postea consequentia: cui
 inferitur q̄ esset actus vel ens actu: quoniam perfectio cor
 respondens potētie passive non fiat in indivisibili: s; ha
 bet gradus diuersos: & maior competit intellectui possibi
 li: minor vō materię primę.

Tande neq; misceri ē rationale ipsum corpo
 ri. Qualis enim aliquid vtiq; fiet aut calefactus:
 aut frigidus: si organum aliquod erit sicut sensitivum
 nūc autem nullum est

Dic A. notificat naturam intellectus possibilis per
 differentiam eius ad sensum: & diuiditur in quinque ptes si
 cut quinq; differentias ponit inter intellectū & sensum. secū
 da ibi Et bene iam dicentes. tertia ibi. Quoniam autem
 non similis. quarta ibi. Eum autem sic singula. quinta ibi:
 Est quidem igitur. Prima differentia inter intellectū
 & sensum est q̄ sensus est virtus organica: & intellectus nō.
 ideo dicitur. Vnde nec est rationale ipsum. s. intellectus
 misceri corpori. si enim intellectus misceretur corpori & ali
 quod organum erit ei sicut sensitivum vtiq; fiet ei ipse. i. aliq
 uer qualis: & aut quid calidum aut frigidum: quod tamen ē
 falsum. quare nūc aut nullū est. s. organum ipsi intellectui.

Sed posset aliquis dubitare de conditionali quā A.
 facit in littera que est hec: Si intellectus esset virtus orga
 nica ipse esset aliquo qualis vt calidus vel frigidus quo
 modo valeat. Vnde respondet Egidius assignando tres
 rationes. Prima ratio est: quia sicut forma que recipit
 in materia mediante quantitate extenditur extensione quā
 titatis: vt p; de colore & reliquis huiusmodi sic q̄ non so
 lum corpus, in quo est colō est extensū: sed etiā colō est ex
 tensus: ita forma que recipitur in materia mediante cali
 ditate frigiditate & reliquis primis qualitatibus a qb; nul
 lum corpus mixtum denudatur omnino dicitur aliquo
 calida vel frigida & non solum corpus sibi subiectum. ita si
 intellectus esset virtus organica ipse reperiretur in mate
 ria mediante caliditate frigiditate &c. ergo ipse esset: aliqua
 liter calidus & frigidus. Secūda ratio est: quia non solum
 materia est subiectum caliditatis & frigiditatis sed compo
 situm: & per consequens compositum ex organo & intelle
 ctu si habet organū est subiectum caliditatis & frigiditatis:
 quod esse non potest nisi intellectus sit aliquo modo cali
 dus vel frigidus. Tertia ratio est: quia sicut potentia q̄
 est in organo dicitur organica: ita potentia que est in orga
 no calido vel frigido dici debet potētia organica calida vel
 frigida. Intelligendum pmo q̄ cōmentator cōmeto. vj
 hanc partem aliter introducit dicit enim A. hic facte se
 cundam demonstrationem ad ostendendum q̄ intellectus
 materialis neq; est corpus neq; virtus in corpore. Et ar
 guit sic: Si intellectus materialis esset virtus in corpore. s.
 mixto vt esset corpus humanū: tunc esset aliqua dispositio
 & aliqua qualitas: & per consequens aut esset qualitas at
 tributa complexionis in eo q̄ complexio aut esset qualitas
 in complexione & addita complexionis. hanc consequentiam
 pbat cōmentator dicens esse declaratum q̄ omnis virtus i
 corpore. s. mixto fm q̄ huiusmodi aut attribuitur patris q̄
 litatibus. s. forme complexionis: aut est virtus exiens in
 forma complexionali: vbi cōmen. capit qualitatem large
 vt extendit se ad formam complexionalē & per qualitatem
 attributam complexionis seu formam complexionalē incl
 ligit formam inducunt per mutuum actionem elementoz
 adiuicem: & per qualitatem seu formam existentem in cō
 plexione & additam complexionis: intelligit formam que i
 ducitur in materia complexionata a motore extrinseco cu
 iusmodi sunt virtutes sensitivę que dantur a generante. &
 certum est q̄ si intellectus esset virtus in corpore composi
 to ex elementis q̄ aut esset forma consequens mutuā actio
 nem elementoz ad inuicem non concurrente alio motore
 particulari extrinseco. aut esset forma inducunt in materia
 mixta ab aliquo exteriori particulari agente. & sic patet cō
 sequentia cōmentatoris. sed consequens est falsū. p. vtiq;
 ergo illud ex quo sequitur est falsum. s. q̄ intellectus sit vir
 tus in corpore: neq; etiam est corpus vt patet ex quo ē actus
 & forma: ergo &c. Quod consequens sit falsum arguit cō
 mentator: & primo ostendit q̄ intellectus non est forma ad
 dita complexionis: quia si sic tunc esset virtus organica: con
 sequens est falsum. quia prius ostensum est q̄ non est instru
 mentum aliud ab instrumentis quinq; sensu loquendo de
 instrumentis sensu exterior: & q̄ non est dare sextus sen
 sam exteriorē. Vnde dicit cōmentator q̄ si intellectus ē
 virtus animalis in corpore. i. virtus cognoscitiva organi
 ca: aut esset sextus sensus. s. exterior: aut esset consequens
 sextus sensus siue aliquid cuius pporcio ad sensū sextus
 esset sicut pporcio imaginatiue ad sensum cōmune & h
 consequens est manifeste falsum: quia ex quo nullus esset
 sextus sensus. intellectus non est sextus sensus nec ad ipm
 habet aliquam pporcionem. sed consequentia probatur s;
 sit multum occulta. Nam si intellectus esset virtus cogno
 scitiva organica: aut esset aliquis de quinque sensibus exte
 rioribus: aut esset sensus cōmune aut imaginatiua aut co

Tertius

gitatua: aut memoratiua: aut tertus sensus: aut aliq̄ vir-
tus se habēs ad sextū sensum sicut imaginatiua ad sensū
cōem: & que sic immutent a seruo sensu sicut imaginatiua
immutant a sensu cōi: vt pz ex sufficienti diuisione: s; itelle-
ctus nō ē aliq̄s de quinq; sensibus exteriorib;: qm̄ bruta
pfecta hnt̄ qnq; sensus exteriores: & nō habent itellec-
tum: similr̄ nō est sensus cōis q̄ itellec̄ cognoscit sub/
stātiās & relatōes & multa talia que nō cognoscit sensus
cōis ē nō est imaginatiua vel memoratiua. q; iste sūt solū
reseruatue & itellec̄ est cognoscitū: nec ē ē virtus co-
gitatua: q; itellec̄ cognoscit vniuersaliter & virtus co-
gitatua solū indiuidualr̄. seq̄ ergo q; si itellec̄ est vir-
tus cognoscitina organica q; sit tertus sensus vel se hnt̄
ad sextū sensū sicut imaginatiua ad sensū cōem. **Do-**
stea cōmentator offendit q; itellec̄ nō est forma cōple-
xionalis siue virtus attributa cōplexioni: q; aia sensitua
nō est huiusmodi. ergo a fortiori nec ipse itellec̄. **Et**
q; aia sensitua nō sit forma cōplexionalis. pbat̄ q; si sic cū
quolibet talis forma nō recipiat nisi realiter & corporaliter:
tunc sequerēt q; aia sensitiua cū recipit formā lapidis et
ipsum cognosceret recipit eā fm̄ esse erale & corpale: & p
p̄ns idē esset eē forme lapidis i aia & extra aiam. sed i aia
est cōprehensio: & sic lapis esset cōprehensio: qd̄ ē sal-
sum. **Deinde** cōmentator adducit dubiū quorūdam de
eo qd̄ dicit̄ q; itellec̄ nō est virtus organica: q; ipsi opti-
nant q; itellec̄ & virtus cogitatua sunt idē: sed fm̄
medicos & philosophos virtus imaginatiua cogitatua &
memoratiua sunt virtutes organice & hnt̄ determinatas p-
tes in cerebro i quibus situatur. ergo itellec̄ ē virtus
organica. **Ad hoc** respondet cōmentator dicens nō eē
verum q; itellec̄ & virtus cogitatua sunt idē: q; virtus
cogitatua nō distinguit nisi indiuidualiter itellec̄ autē
distinguit vniuersaliter. vñ virtus cogitatua non est nisi
virtus que distinguit intentionē rei sensibilis a suo idolo
imaginato. & ista virtus ē illa cuius pportio ad has duas
intentiones. scilicet ad idolū rei & ad intentionē sui idoli ē sicut
pportio sensus cōis ad intentiones quinq; sensuū: & per
idolum rei imaginatū intelligit formā sensatā: p intentionē
autē idoli intelligit intelligit intentionē nō sensatā. **In**
telligendū secundo fm̄ cōmentatorē q; **Az.** in libro de
sensu & sensato posuit virtutes indiuiduales distinctas in
quattuor ordinibus. **In** primo posuit sensum cōem: dein
de virtutem imaginatiua: deinde cogitatiua & memorati-
ua: & posuit memoratiua magis spiritalē: deinde co-
gitatiua: deinde imaginatiua: & post sensibile. i. sensum
cōem. **Et** cū dicit cōmentator q; memoratiua ē magis
spiritalis q̄ cogitatiua intelligi d; quantū ad receptiōes
specierum sensibilū ordine recto a sensibus. multiplicata
rum: ex quo nō sequit̄ q; memoratiua sit pfectior cogita-
tiua cū virtus cogitatua sit nobilissima virtutū: & ordine
reflexo dū cogitatua immutatur a memoratiua recipiat
spēs magis spūales q̄ habeat memoratiua. **Per** libru;
autem de sensu & sensato intelligere debemus puos natu-
rales: inter quos primus & principalis est liber sic nomi-
natus. vnde **Az.** in libro de memoria & reminiscētia po-
nit̄ q; reminiscētia passio est corporalis: & certum est q;
reminiscētia est opatio virtutis organice: cuius reminiscē-
tia solū homini cōpetat quāuis fiat p species in memoria re-
seruatas: & si virtus cogitativa est corporalis & organica et
indiuidualis: a fortiori sequitur ita esse d; alijs trinis que
sunt minoris nobilitatis. s. d; sensu cōi imaginatiua & me-
moratiua: que qualiter i cerebro situentur & que sint opa-
sparum in fine secundi huius diffusē fuit discussū. **In**
telligendū tertio q; cōmentator soluit argumentū. **Valde**
ni ppter quod fuit motus ad dicendū: q; virtus cogitati-
ua est itellec̄: vnde arguebat sic: **Intellec̄** appro-
priatur homini & virtus cogitatua similiter. ergo virtus

cogitatua est itellec̄: & dicit cōmentator q; argumen-
tum nō valet: q; peccat p fallaciā cōsequētis: cum argua-
tur ex duob; affirmatiuis in secunda figura: sicut nō seq̄.
hō est animal & equus est aial: ergo equus est hō.

Et bene iam dicentes sunt animam eē locū
specierū. nisi q; nō nota sed intellectiua neq; actu.
sed potentia spēs.]

Secūda differentia inter itellec̄ & sensum est: q; itel-
lectus recipit i se primo species intelligibiles: sed sensus
nō recipit i se primo species sensibiles: cū ipse recipiat
primo i organo sensitivo: aut in cōposito ex organo & sen-
su. vnde dicit & supple antig bene sunt. iā dicentes aiam
esse locum specierū: nisi q; nō tota. i. fm̄ omnes eius po-
tentias: sed intellectiua. s. solum. i. solū fm̄ potentia intel-
lectiua que nec est actu d; se: sed potentia tān̄ habens hu-
iusmodi species. **Intelligendū** primo: q; q; aia hūana
est medium inter formas abstractas & formas simpliciter
materiales: iō habent aliquas potentias nō organicas: vt
sunt itellec̄ agens itellec̄ possibilis & voluntas:
& aliquas h; organicas & materiales: vt sunt potentia ve-
getatiua & sensitua: & iō qd̄ recipitur mediāte potentia in-
lectiua i sola aia subiectiue recipitur in qua imediate sū-
datur huiusmodi potentia. sed qd̄ recipit mediātibus po-
tentijs alijs que in cōposito radicantur & nō precise in aia
incōposito & nō in anima recipi dicunt̄. q; ergo species i-
telligibiles recipiuntur mediāte potentia intellectiua: et
species sensibiles mediāte potentia sensitua: hic est q; spe-
cies intelligibiles i aia species vero sensibiles i cōposito.

Et iō dicit **Az.** q; anima est locus specierum: sed nō
tota. i. non fm̄ omnes eius potentias sed solū intellectiua
id est tantum secundum potentia intellectiua. **Ex** quo
sequit̄ q; species intelligibiles sunt in aia intellectiua: sed
species sensibiles nō sunt i anima sensitua sicut in totali
subiecto: sed in ipso cōposito. **Intelligendū** secundo
secūdu cōmentatorē q; **Az.** dixit aiam esse locum specie-
rum: q; anima assimilatur loco i recipiendo quāuis non
sit omnino similis receptio vtrobiq; sed locus differt ab
aia intellectiua in hoc q; locus nihil est eorum que existūt
in eo cū sint separata secūdu esse: nec locus sit subiectum
locati. anima autem rationalis materialis quia quantum
ad itellec̄ possibilem est forme existentes in ea mate-
rialiter & subiectiue: q; est subiectum earum non actu d; se
sed in potentia. **Et** fecit hoc **Az.** s. q; dedit aliqualem dif-
ferentiam inter locum & itellec̄ cū dicit. **Nec** in actū
in potentia &c. ne aliquis intelligat ex hac descriptione:
q; genus receptum in ea sit genus verum non rhetoricū:
sed quilibet homo cogit in talibus rebus que non be-
ne intelligunt nisi per consimilitudinem: vt non sicut ea p-
talia genera rhetorica.

Quoniam autem nō similis sit impassibilitas
sensitui. et intellectui manifestum est ex organis
et sensu. sensus enim nō pōt sentire ex valde sen-
sibili: vt sonum ex magnis sonis: neq; ex fortibus
odoribus & coloribus: neq; videre: neq; odorare.
Sed itellec̄ cū intelligat aliquod valde intel-
ligibile non minus intelligit infima: sed & magis:
sensituum quidem enim non sine corpore est: hic
autem separatus est.

Differentia tertia inter itellec̄ & sensum est q; ex-
cellens intelligibile non corrumpit itellec̄: sed ex-
cellens sensibile corrumpit sensum. **Quare** dicit: quoniam
autem non sit similis impassibilitas sensitui & intellectui
manifestum est ex organis & ex sensu: q; non solum orga-
num sensus verum & ipse sensus patitur siue corrumpit

ab excellenti sensibili: quod non accidit ipsi intellectui. sensus enim non potest sentire ex valde sensibili. i. post valde sensibile: ut audire non potest audire sonum ex magnis sonis. i. post magnos sonos: neque visus et olfactus potest videre et odorare et fortibus odoribus et coloribus. i. post fortes odores et colores. Sed intellectus cum intelligit aliquid valde intelligibile non corrumpitur aut impeditur in suo actu intelligendi: sed vigoratur neque minus intelligit infra intelligibilia: sed et magis. Et autem huiusmodi diuersitatis subdit *Az.* dicens hoc esse: quod sensitivum quod est. n. non sine corpore est sine organo. hic autem. s. intellectus separatus est ab organo corporeo: et hec est causa quare sensus patitur corrumpi et non intellectus. **I**ntelligendum primo secundum commentatorem commento septimo: quod hec est conditio necessaria necessariis demonstrationibus. s. ut apparatus sensus non differant ab eo quod videtur per rationes. Et idem dicit in octavo physico: et primo celi et mundi. Cum ergo *Az.* declaravit quod intellectus non miscetur corpori: post voluit notificare quod hoc convenit apparentibus sensui dicens: quod non est similis impossibilitas sensus sicut intellectus: quod sensus corrumpitur ab excellenti sensibili: sed intellectus non corrumpitur ab excellenti intelligibili. **I**ntelligendum secundo secundum commentatorem quod possumus ponere hunc sermonem demonstrationem: ne tertium per se. s. ad probandum quod intellectus non est virtus in corpore arguendo sic. Omnis virtus in corpore transmutatur essentialiter in sua operatione propria. sed intellectus non transmutatur essentialiter in sua propria operatione. ergo intellectus non est virtus in corpore. maior patet inductive de visu auditu et huiusmodi: que essentialiter et immediate transmutantur ab immoderatis obiectis et in suis operationibus debilitantur. sic quod visus immediate post aspectum fortiter fulgidum visibile debile non potest comprehendere auditus immediate per fortes sonos debiles sonos percipere potest. minor etiam declarat: quod intellectus in intelligendo non transmutatur essentialiter nec in operando immediate debilitatur: quod si sic tunc cum intellexerit excellens intelligibile ipse ipse: nec statim intelligere posset infimum intelligibile quod tamen est falsum. **E**t si argueretur quod intellectus transmutatur: quod in intelligendo fatigatur et debilitatur: sicut patet in studiosis. Respondet commentator: quod hoc non est essentialiter et immediate. sed solum accidentaliter mediate perpter transmutationem faciam in virtute cogitativa imaginativa et memorativa: que deferunt intellectui in operando: quibus essentialiter et immediate accidit transmutatio: quod sunt virtutes in corpore. Et subdit commentator: quod imaginativa cogitativa et memorativa non sunt nisi in loco virtutis sensibilis et ideo non indiget eis nisi in absentia sensibilis.

Sed huic aduersari vult quod dicit infra *Az.* ubi vult quod necesse est quocumque intelligentem phantasia aliquid speculari: quoniam per phantasia intelligere habemus actum aliquid illarum trium virtutum: sicut etiam per phantasia illas tres virtutes intelligere habemus: ut dictum est supra. Ad istud respondendo vult quod non est intentio commentatoris: quod intellectus in intelligendo non indiget illis virtutibus nisi in absentia sensibilium: et quod prius sensibilibus intellectus immediate possit moueri a sensu cōi: vel a sensu exteriori: sicut dicitur intendit quod ad sentiendum sensibilia non indigemus illis virtutibus: nisi dum sensibilia sunt absentia: quoniam sensibilibus prius ea sentire possumus per sensus exteriores et sensum cōm. **D**ubitatur ad meliorem doctrinam quam nis de hoc sepe dictus sit: quod excellens sensibile corrumpit sensum aut impedit siue impedit eius cognitionem respectu sensibilium mediocriū. Ad quod dubium respondet quod excellentis sensibile sensum inmutans si remoueat et statim sensibile aliud sensui obijciatur ipse eius cognitionem: quod species illius fortis sensibilis in organo sensus impressa rema-

nent per tempus et impediatur iudicium sciendum per species alterius sensibilis. Et hoc quibusdam signis potest ostendi. primum est quod si homo velociter remoueat digitum vnus digitus videt plures digitos. Secundum est quod si homo velociter ducat acum videt acus facere circulum. Similiter si baculus ignis velociter circūducatur videbitur circulus igneus: quod non est propter aliud nisi quod species multiplicat a baculo ignis dum erat in situ prioris remanent per tempus in organo visus cum speciebus que multiplicabunt ad ipsam dum baculus ignis erit in situ posteriori: et pariter in alijs dicendum videtur. Unde si quis intueatur solē et postea aspiciat visibile debile non comprehendet ipsum sub proprio colore sed apparebit tendere ad albedinem: quod accidit propter lunam in oculo impressam aliquandiu in eo teneri post remotionem visus a sole. Et ex simili causa qui starent diu in molendinis multarum rotarum cum recedunt primum sonum percipere nequeunt: sed videtur eis priorem sonum audire: quod maiores motus impediunt minores. Sciendum tamen quod excellens sensibile non solum impedit aut diminuit operationem sensus: quia haberet respectu alterius sensibilis: imo aliquandiu ipsi sensum totaliter tollit et corrumpit quonia ex longo scilicet intuitu potest effici cecus et ex auditione fortis soni potest effici surdus: et simili modo in alijs contingere potest: hoc autem non puenit ex sola mutatione intentionali: sed et ex alteratione reali et motu illam concomitantem: et ad illam sequente per quem destruitur in oculo et debita proportio qualitatum primarum: in qua sensus consistit et saluatur: ut supius *Az.* dixit quod quod sensus est virtus organica. Intellectus autem ab excellenti intelligibili non impeditur in operando neque corrumpitur: quod non est virtus organica: sed redditur vigorosior: et cum intellexerit excellens intelligibile melius poterit intelligere infimum. Ex quo tamen non sequitur quod in operationibus intellectus sit peccare in infinitum: quia in operatione intellectus non contingat debilitatio merito sui potest tamen contingere propter lassitudinem et debilitatem contingentem in virtutibus sensitivis interioribus intellectui ministrantibus: et sibi ad suum opus deferuentibus: de quibus in commento loquitur commentator.

Cum autem sic singula fiat ut sciens dicitur: qui secundum actum hoc autem confessum accidit cum possit operari per se ipsum.

Quarta differentia intellectus et sensus est quod ex speciebus intelligibilibus generatur habitus in intellectu: sed ex speciebus sensibilibus non generatur habitus in sensu. Dicit ergo: Cum autem intellectus possibilis sic fiat: singula intentionaliter recipiendo singula eorum. tunc dicitur ut sciens qui est secundum actum. s. primum per quem est in potentia propinqua ad actum postremum. hoc autem confessum accidit cum possit operari per seipsum. s. deueniendo ad actum secundum ablatum indigentia motoris extrinseci.

Intelligendum primo: quod duplex est actus qui intellectus possibilis qui de se est pura potentia efficitur in actu scilicet primus et secundus. Actus primus est species intelligibilis siue habitus in intellectu existens quorum nullus est formaliter cognitio: sed per quodlibet eorum disponitur intellectus ad actum secundum. Actus vero secundus est intellectio qua intellectus formaliter cognoscit. Quomodo autem differant species intelligibiles et habitus intelligibiles. et utrum actiue aut passiuē concurrant ad actualem intellectionem post apparebit.

Intelligendum secundo secundum commentatorem commento octavo: quod per hoc quod dicitur *Az.* apparet quod est differentia inter virtutes agentes propinquas et remotas. Propter quod enim actus sunt que agunt per se: et ad hoc ut agant non indigent extrahente eas de potentia in actum. Remote

ario 172

de corrupi

autem indigent tali extrahente: Et capit commentator agere large p operari: et hoc innuit q intellectus de se est in potentia remota ad intelligere: sed indiget aliquo motore extrinseco reducente ipsum de potentia ad actum primum sed cu fuerit in actu tali p spem intelligibile vel habitum intellectualem: tunc est in potentia ppinqua ad intelligere: nec indiget aliquo extrinseco motore deducente ipsum d potentia ad actum. Quis aut sit motor, pducens speciem intelligibile: aut intellectionem in intellectu possibili i sequentibus ostenditur.

Tertium quidem igitur et tunc potentia quodammodo non tamen similiter et ante addiscere aut inuenire: et ipse autem se ipsum tunc potest intelligere.

Quinta differentia intellectus et sensus est q intellectus habitus potest seipsum ad intelligere: sed sensus nullo modo potest seipsum sentire id dicit continuando se ad pcedentia. q est quidem igitur tunc ipse intellectus quodammodo i potentia. s. post receptionem specierum et habituum intellectualium: non tamen si militer: sicut ante addiscere aut inuenire: et ipse autem seipsum tunc potest intelligere. Intelligendum primo q intellectus possibilis antequam recipiat spem intelligibilem est i potentia remota ad intelligere. sed cu hz spem intelligibilem aut habitum intellectualem si non actu intelligat: tunc est i potentia ppinqua ad intelligere. Habitus autem intellectus alii dupliciter quis potest agere. Uno modo p doctrinam addiscendo ab alio. Alio modo p inuentionem a seipso: qualiter cuiusque vero intellectus habeat habitum suum p doctrinam suam inuentionem: tunc non est eodem modo in potentia sicut ante: quia ante erat in potentia remota ad considerandum: sed cum hz habitum et non considerat: tunc est in potentia ppinqua: et potest exire i opus non concurrente motore extrinseco: ut dictum est supra. Intelligendum secundo fm commentatorem: q in hoc differt intellectus possibilis ab alijs formis abstractis in intelligendo se q intellectus possibilis intelligit se accidentaliter. s. p spes intelligibiles rerum extrinsecarum quas i se recipit: qm intelligit se prius intelligendo alia et p spes aliorum: ut patet in dubio. Alie autem forme abstracte: vt intelligentie celestes intelligunt se essentialiter: q p prias essentias et non p spes intelligibiles suis substantijs supadditas: cu in eis nulla sint accidentia. Unde dicit: Et cu intellectus fuerit i hac dispo. s. q sit habitus: tunc ipse intelligeret se secundu q ipse non est aliud nisi forme rerum inquantu extrahit eas a materia: quasi igitur se intelligit ipse. mo accidentaliter: vt dicit Alexander. i. fm q accidit intellectus rerum: q fuerint ipse. i. essentia eius materialiter subiective. Et hoc est euerso dispositio in formis abstractis. Ille. n. cum intellectu earum non sunt aliud ab eis in intentione p qua sunt intellecta istius intellectus et id q in eis idem est intellectio et intellectus intelligunt se essentialiter. et non accidentaliter: et hoc pfectius inuenitur in primo intelligente qd nihil intelligit extra se. De us ergo magis essentialiter intelligit se q alie intelligentie: q alie intelligentie intelligunt extra se et non deus: qd qualiter sit intelligendum patuit supra in commento quinto.

Intelligendum tertio fm commentatorem q possumus exponere istum locum secundu q Alfarabius dicit i suo tractatu de intellectu et intellecto: et est: q cum intellectus fuerit in actu erit vnus entium et poterit intelligere seipsum p intentionem quam abstrahet a se secundum q abstrahit intentiones rerum que sunt extra animam et sic intellectus habeat intellecta. Et nos postea perscrutabimur de hoc vtrum sit possibile an non. Imaginabatur itaqz Alfarabius q cum intellectus est in actu p speciem intelligibilem alterius entis vel habitum intellectualem: tunc potest abstrahere speciem intelligibilem a sua substantia ipsius presentiam p quam potest seipsum intelligere. Et quo

infert commentator: q intellectus habebit intellecta: quia sicut intellectus poterit abstrahere vnam talem spem a se vel intellectionem ita poterit abstrahere duas vel tres: qd vtrum sit possibile: dicit commentator se velle post considerare. **S**ubiatur vtrum intellectus possibilis seipsum possit intelligere. Arguit q non: primo si intellectus possibilis intelligeret se: aut ergo per suam essentiam: aut p spem propriam: aut p speciem alterius p sufficientem diuisionem. non p suam essentiam: q tunc semper intelligeret se sicut dicitur de intelligentijs celestibus: et hoc non est verum vt p. neqz per speciem propriam: q nihil propriam speciem habet nisi habet propriam phantasma a quo abstrahatur: sed intellectus possibilis nullum habet phantasma extra quo non est sensibilis: quare et. Nec etiam intelligit per spem alterius: q spes alterius non ducit in cognitionem nisi illius cuius est similitudo: cum autem ipsa non sit similitudo intellectus possibilis: sed solum illius alterius cuius est species: sequitur q solum in illius alterius noticiam ducit. Secundo nihil potest intelligi ab intellectu possibili qd non potest ipsum mouere: cum intelligere consistat in quodam pati et moueri ab intelligibili: sicut sentire accidit in pati et moueri a sensibili per A. sep. sed intellectus possibilis non potest seipsum mouere: quia tunc idem respectu eiusdem et fm idem esset simul agens et patiens in actu et in potentia: quod est impossibile: quare et.

Tertio: qd non est sensibile non est intelligibile ab intellectu possibili: cum necesse sit ipsum si debeat intelligere phantasma aliquod speculari et fm A. ita se habeant phantasmata ad intellectum sicut sensibilia ad sensum: s. intellectus possibilis non est sensibilis: vt dicitur est: quare et. Quarto: intellectus possibilis nihil intelligit nisi per receptionem cum de se sit sicut tabula nuda seu rasa in qua nihil est depictum: sed intellectus possibilis non recipit se: cum recipiens debet esse denudatum a natura recipientis: et intellectus possibilis non denudatur a seipso: quare et. In oppositum est A. in littera. Pro dubio premitendum primo q sicut sensus multipliciter dicitur sic intellectus sumi potest multipliciter. Uno modo propria intellectiva. Alio modo p potentia intellectiva. Tertio p aggregato ex potentia intellectiva: et eius potentia ad intelligere. Quarto autem p spe intelligibili actu intelligendi vel habitu intellectuali: et pluribus alijs modis de quibus infra patet. Ad propositum applicando sicut potentia sensitiva non proprie sentit: sed est illud quo instrumento anima sensitiva siue als sentit sic potentia intellectiva non proprie intelligit cum fm communem viam sit accidens consequens substantiam anime intellective: sed est illud quo vt in instrumento anima intellectiva intelligit. Et hec est duplex. Vna activa intellectionis. s. intellectus agens: et altera passiva. s. intellectus possibilis: improprie tamen loquendo conuenit concedunt intellectum possibilem intelligere: qd est illud quo immediate recipit intelligere in anima intellectiva: et sub hoc sensu proprie que stio: vel per intellectum possibilem possumus intelligere animam intellectiuam cum eius naturali virtute qua est i tellectionis receptiva et reuertetur in idem. Demittendum secundo q i intellectu possibili diuerse accidentia recipi possunt. s. spes intelligibilis intellectio et habitus intellectualis. Species intelligibilis representat intellectui illud cuius est spes et non est cognitio eius sed cam pcedit fm naturam. Intellectio vero est cognitio intellectus mediante specie causata i eo qua formaliter et actu intelligens denominatur. Habitus autem intellectualis est quedam qualitas generata i intellectu ex actibus intelligendi: que non est cognitio actualis: sed intellectum habituat ad proprie et facit considerandum d illis que per actus intelligendi prius cognouit: quoniam non inconueniret ex vno actu

vnu
posse

intelligendi multum in se habuit intellectuale causa
 ri. Et ex his p3 d. si sententia inter spem intelligibilem et in
 tellectionem si qd bene aduertit: licet nonnulli spem intel
 ligibilem firmata in intellectu habitum esse dicant: h3 hoc
 no erit uniuoce cu habitu pprie dicto. **Primitenduz**
 tertio: qd licz aia intellectiua fm veriore opinionem sit in
 formans corpus humanu et ei inherens: qd tamen no est
 educta de potentia materie h3 aliquas potentias immate
 riales et no organicas: de quaru numero e intellectus pos
 sibilis: vt dictum e supra: et qd est cognoscitiuus modo su
 pius ostenso. Ideo pot conuertere se supra se siue aia per
 ipsum: qd non copetit sensui. qd e virtus organica: vt pa
 tet in capitulo de sensu coi. **Primitenduz** quarto: qd
 duplex est cognitio nostri intellectus. Vna est simplex et i
 ductina: vt intellectio lapidis p hunc conceptum lapis: et
 ita de alijs. Alia est discursiua vt que acquirit p discursu
 su pcedendo ab effectu ad cam vel e conuerso. **Adis** pre
 missis ad dubiu rñdes ponedo aliquas conclusoes. **Prima**
 p dco: intellectus possibilis scipsu intelligere pot pbat
 p dco: intellectus possibilis pot intelligere oē ens: sed ipse
 est ens. ergo et. p3 pñia: et minor. maior etiā arguit: qd in
 tellectus possibilis pot intelligere oē contentu sub suo adeq
 to obiecto: sed oē ens est contentu sub suo adequato obiecto
 v3 sub ente: quare et. **Sed** d: dato isto sequeretur qd i
 tellectus possibilis intelligeret seipsu p essentiam. ppriaz
 d commentatore in commento octauo: qd vult qd intelligat se
 no accidentali secudu qd accidit intellectis reru qd fuerint
 in essentia eius. i. spibus intelligibilibus aliarum rerum
 qd fuerint in sua essentia tãqz in subiecto: et pbatur conse
 quentia: qd medium inter aliqua extrema est ppinquius
 vtriqz extremoz qz sint extrema inter se: et p consequens
 si extrema sunt idē: sequit a fortior. medium esse idem cu
 vtroqz extremoz: nunc aut intellectio est medium inter i
 tellectum et intelligibile: cu intellectus attingat intelligibi
 le per intellectionem. sed si intellectus intelligat seipsum:
 intellectus et intelligibile sunt idem: vt p3. ergo intellectio
 ei idem cu intellectu. quare intellectus intelliget se intel
 lectione que est idem cu3 sua essentia: ergo et. **Ad** hoc
 respondetur cum dicitur: qd mediu3 inter aliqua extrema
 est ppinquius vtriqz extremoz et. qd hoc est verum de
 medio fm situm: aut fm formam: et qd est medium inter
 extrema realiter differentia: et non solum fm rationem q
 liter non est in pposito. **Secunda** cōclusio intellectus
 possibilis non intelligit seipsum per essentiam. ppriaz: nec
 per speciem ab eius phantasmate abstracta. **Prima** p3
 p3 per commentatore loco allegato. quia hoc est ppriū
 intelligentis omnino a materia liberatis. **Secunda** p3
 similiter est nota qd intellectus non habet ppriū phan
 tasma ex quo no cadit sub sensu. **Sed** hic dubitatur qd
 ex hoc sequi videtur qd intellectus possibilis no possit re
 cipere omnes formas materiales quantum ad species su
 as: quod est contra commentatore superius: qd tunc no
 omnes illas formas materiales posset cognoscere. et po
 batur consequentia: qd nulla forma materialis habet pro
 prias spēs in intellectu nisi habeat ppriū phantasma a
 quo illa fuerit abstracta: sed aliqua est forma materialis q
 non habet ppriū phantasma. igitur et. p3 consequen
 tia cum maiori et minori. **Arguitur** de virtute cogitatiua
 que est forma materialis: et in nullu h3 phantasma ex quo
 a nullo sensu cognoscitur. qd non a se nec ab aliquo alio i
 feriori: qd quicqd virtus inferior pot cognoscere etiā supi
 or: pot cognoscere: quare si virtus cognoscitiua potest co
 gnosci ab imaginatiua vel sensu coi et a seipsa posset co
 gnosci: qd est falsum expresse: qd nulla virtus materialis
 et organica seipsam cognoscere pot. **Ad**uc dicunt qdaz
 qd virtus cogitatiua pot cognoscere oēs formas materia
 les excepta illa virtute cogitatiua imaginantes vlti qd

omnes tales forme ppriaz species multiplicat p mediū
 et p organa sensuum siue fuerint substantiales siue accidē
 tales: no in omnes huiusmodi formas pearum spēs qui
 libet sensus potest cognoscere: qd no quilibet est tante per
 fectionis: et recipit spēs adeo spūales qd sit sufficiens ad il
 lud: sed hoc solum copetit virtuti cogitatiue que sensitua
 rum virtū e nobilissima. **Ex** quo p3 qd quilibet forma
 materialis alia a cogitatiua habere pot ppriū phantas
 ma et ppriam spēm in intellectu p quam intelligi pot.
De virtute autem cogitatiua: dicunt qd cum pla ime
 diate moueat intellectum: quāuis proprium non habeat
 phantasma ex quo non mouet seipsam: potest tu in ipsum
 ppriam spēm immediate multiplicare p quam intellectus
 ipsam intelligit. **Et** ex hoc p3 fm eos responsio ad du
 bitationem. **Ad** idum in sans videtur qd forma substā
 tialis ppriam speciem multipliciter ppter qd alij dixerūt
 qd virtus cogitatiua non cognoscit aliquam substantiam
 fm se: sed vltra accidentia que sūt sensibilia ppria vel cō
 munita bene cognoscit aliquas intentiones non sensatas
 p spēs quas elicit ex spibus formarum sensatarum: que
 sunt differentie indiuiduales substantiarum materialiu3
 in hanc bonitatem vel hanc maliciam: hanc paternitatem
 vel hanc filiationem: hanc actionem vel passionem. et ita
 de alijs: et non solum in abstracto sed etiā in concreto: vt
 istum patrem: istum amicum et. et secudu istum modum
 dicitur recipere cognitionem oium substantiarum materi
 alium. s. fm conceptus accidentales: et iste cognoscit i
 diuiduales qbus confuse et simul cognoscitur substantia
 cum accidentibus quibus subiecti coi nomine pbāasma
 appellantur: et ab illis abstrahuntur spēs intelligibiles: q
 quidditates substantiarum vniuersaliter representant eas
 ab accidentibus indiuiduantibus denudando qd est op
 intellectus agentis et illis spibus abstractis ille quiddita
 tes substantiarū vniuersaliter intelligunt. **Et** sicut cogi
 tatiua ex noticia forme sensate ducit in noticiam intentio
 nis non sensate: sic intellectus ex noticia speciei intelli
 gibilis que est effectus phantasmatis deduci poterit in co
 gnitionem phantasmatis: et tandem cogitatiue vilitatis:
 cuius ipsum phantasma est ppria operatio. **Tertia** cō
 clusio a quibudā probabiliter ponit. intellectus possibi
 lis seipsum intelligere pot p spēm eius elicitam a phan
 tasmate non dependentem: pbatur qd virtus cogitatiua
 ex specie forme sensate elicit potest spēm intentionis no
 sensate: vt sepe dicitur et. ergo a fortior intellectus qui
 est multum nobilior qz virtus cogitatiua ex noticia sue p
 prie opationis elicit poterit spēm sue essentie repñtati
 nam quare et. **Quarta** cōclusio communiter ponit: i
 tellectus possibilis siue aia intellectiua hās intellectū possi
 bilem seipsū intelligere pot p species aliorum. **Hec**
 conclusio declarat p modum assignando quo istud fiat.
 nam post qz intellectus possibilis siue aia humana recepe
 rit species aliorum et ea cognouerit vt lapidem. lignū vel
 alia huiusmodi materialia sensibilia: tunc poterit se con
 uertere sup actum ppriū ex quo est virtus materialis et
 ipsum intelligere. s. sup speciem intelligibilem et actum i
 telligendi. postea sup suam potentiam qua recipit species
 intelligibilem et intellectionem et ipsam cognoscere et tan
 dem super ppriam substantiam que est subiectum illius
 potentie. sic qd p eandem speciem anima intellectiua intel
 ligat obiectum extrinsecum: et seipsam: differenter tamen
 et fm prius et posterius: quoniam intelligit obiectum ex
 trinsecum p illam speciem p quanto ipsa est eius effectus
 v3 sui phantasmatis in genere cause efficientis ipsius re
 presentatiua. **Intelligit** autem se p illam speciem pro
 quanto est forma quedam sibi inherens et eam pficiens:
 et ab ea sicut a pprio subiecto et eius materia dependēs et
 non solum potest anima intellectiua seipsam simplici in

Tertius

relectione cognoscere: sed etiam completa affirmatiua vel negatiua vt q̄ ē substantia i n̄ passibilis corruptiue: rece-
ptiua tamen specierū intelligibilium: et q̄ neq̄ est corpus
neq̄ virtus in corpore. s. de eius potentia educta et reliqua
talia. Et q̄bus r̄ndet ad argumenta ad oppositum sa-
cta. Ad primū dicitur est q̄ intellectus intelligit se p̄ species
alioz: et cū arguit q̄ non: q̄ sp̄s alioz non dicunt nisi in
noticiam illoz quoz sunt species. dicendum: q̄ verum ē
primo et immediate: sed secundario et mediate possunt du-
cere in cognitionē alterius: vt supra ostensum est. Et si
queratur vtrum sp̄s intelligibilis et similiter intellectio i
telligant intellectione ab eis distincta: p̄uo dicendum q̄
sp̄s intelligibilis: q̄ nō est formaliter cognitio b̄i intelli-
gitur intellectione ab ea distincta. Intellectio autē q̄ ē for-
maliter cognitio intelligit seipsa: aliter iretur in infinitū:
q̄ inconueniēs reparatur. Ad secundū negatur q̄ in-
tellectus non intelligat nisi q̄ mouet seipsum p̄ mouēs in-
tellectum intelligendum illud quod in eo imprimit sp̄m in-
telligibilem. Et dicitur vltimus p̄ argumento q̄ licz nō
sit possibile: q̄ idem respectu eiusdē sit totale agens et to-
tale recipiens: tñ idem s̄m diuersa p̄ respectu eiusdem
esse agens et recipiens simul i actu et i potentia. Dñ aia
intellectiua est simul agens et recipiens sp̄m intelligibilem
et int̄lectionē: s̄m tñ diuersas potentias: q̄ est agens p̄ i-
tellectum agentē: vt post ostendit: et recipiens p̄ intelle-
ctum possibilem vt dictum est supra. Ad tertū cū dicit̄
q̄ illud q̄d non est sensibile: non est intelligibile: verū est
primo: sed secundario et precedente cognitione alteri⁹ ta-
le bene est intelligibile: et cū dicit̄. Necessē est intelligentē
phāstima aliquod speculari. R̄ndeo q̄ nō opret itelle-
ctum speculari phāstima cuiuslibet: q̄d intelligit: sed suf-
ficiat q̄ speculetur phāstima aut illius quod intelligit: aut
alterius ad quod illud h̄z per se habitudinez. Ad quar-
tum p̄z similiter q̄ intellectus licz nō recipiat sp̄m sui re-
cipit tñ sp̄m alterius. s. q̄dditatis phāstimate ad quā ha-
ber p̄ se habitudinez sicut mobile ad suum motorez: et hoc
sufficiat vt seipsum intelligat: sicut etiam p̄ sp̄m motus p̄
ducti ab intelligentia ad quem habet p̄ se habitudinem: si-
cut causa efficiens ad eius effectum procedendo ab esse-
ctu ad cām deducitur in noticiam ipsius intelligentie: vt
infra dicitur: vbi de hoc inquiritur.

**Etiam autē aliud est magnitudo et
magnitudinis esse: et aqua et aque esse.
Et sic in multis alijs non autem in omni-
bus: quibusdam enim idē est esse carnis**

**aut carnis eē aut ergo alio. aut aliter habente
discernit.**

¶ Istud est secundum capitulū huius tractatus in quo
A. determinat de obiecto intellectus possibilis ostendē
do q̄ q̄dditas est primū obiectum intellectus. Diuidit̄ at
in duas ptes: q̄ primo ostendit q̄ intellectus primo co-
gnoscit ipsam quidditatem tāq̄ eius p̄prium obiectum.
Secundo monet dubitationes ibi: Dubitabit autem vti-
q̄. Prima iterum in duas: q̄ primo premitit intentum:
secundo declarat: ibi Caro enim non sine mā. De pri-
ma dicit q̄ cum i multis differat indiuiduum ab eius qd-
ditate: h̄z non i oibus: ideo aia a principio cognoscit uo co-
gnoscit indiuiduum et q̄dditatem i his i q̄bus differūt: quia
indiuiduū cognoscit sensu et q̄dditatem intellectu: aut si eo
idē principio vtrūq̄ cognoscit. s. intellectu hoc ē aliter et
aliter: vnde dicit. Quonia aut aliud est magnitudo et ma-
gnitudinis esse et aqua et aque esse: et sic i multis alijs: q̄ i
oibus habentibus formā i materia dicitur res seu indiui-
duum ab eius q̄dditate: nō autem in oibus sic ē. In quib-
usdā enim idem est caro et carnis esse. i. res et eius q̄ddi-
tas: q̄ ergo sic est q̄ in multis differt res ab eius q̄ddita-

te: sequitur q̄ in istis aia aut alio principio cognoscit uo
discernit rem: et eius q̄dditatem: aut eodem aliter se habē-
te. Intellegendum primo s̄m Egidiuz: q̄ in oibus ha-
bentibus formā i materia differt res seu indiuiduum ab
eius q̄dditate: et q̄ tā mathematicalia q̄ naturalia circū-
cernunt materiā quāuis diuersimode: q̄ mathematicalia
circūcernunt materiā intelligibile: naturalia vero mām
sensibile: id in oibus his differt indiuiduū ab eius quid-
ditate: q̄ ergo magnitudo qd mathematicū dicit: et aqua
qd naturale. Ideo differt magnitudo. i. indiuiduum ma-
gnitudinis a magnitudinis esse. i. ab eius q̄dditate: et sicut
aqua et aque esse: et q̄ sic est: id in his aia alia virtute co-
gnoscit indiuiduum: et alia ipsaz q̄dditatem q̄ sensu cogno-
scit indiuiduum et intellectu q̄dditatem: aut si eadem virtu-
te videlicet intellectu. vtrūq̄ cognoscit hoc erit aliter et al-
ter: q̄ intellectu cognoscit q̄dditatem directe et primo as-
pectu: indiuiduum autē cognoscit p̄ reflexionem conuer-
tendo se ad phāstima existens in sensu. Intellegen-
dum secundo q̄ caro cap̄ p̄ viuo. Viuum autem nō so-
lum reperitur in rebus materialibus: sicut sunt plāte et alia
sed etiā reperitur i rebus imaterialibus: qm̄ intelligentie
que sunt imateriales viuere dicunt: q̄uis ergo viuuz et
viui esse vt reperunt in rebus materialibus differat vt
tñ in materialibus reperunt viuuz et viui esse non dif-
ferunt vt A. ponit i s̄ra. Sed hic posset aliq̄ dubita-
re quomō in rebus imaterialibus differt res ab eius qd-
ditate et nō in rebus imaterialibus. Respondet q̄ si vera
esset opinio Auero is. s. q̄ i nulla intelligentia sit aliq̄ ac-
cidens. tunc nulla eēt i p̄posito difficultas. s. si teneam⁹
q̄ in qualibet intelligentia infra primā est aliq̄ accidēs.
vt pleriq̄ fatent. dicētes quālibet talē intelligentiā cōpo-
ni ex essentia et esse aut q̄ i eis est cōpositio substantie et vir-
tutis: tunc difficultas est maior. Et hāc viā sequendo di-
cit Egidiuz q̄ cū dicitur q̄ i rebus imaterialibus res nō
est aliud a sua q̄dditate nō d̄z intelligi q̄ i eis nō sit aliud
præter q̄dditatem: q̄ hoc nō est verū nisi de prima intelligē-
tia i qua nulla est cōpositio: sed intelligi debet q̄ i eis indi-
uiduum nō est aliud a q̄dditate quantum ad virtutem co-
gnoscitiuam: sic videlz q̄ indiuiduum nō cognoscit per
aliam virtutem q̄ q̄dditas sed q̄qd i eis est p̄ solum in-
tellectum cognoscitur. secus aut est in rebus materialib⁹
q̄ i eis indiuiduum cognoscitur seu et eius q̄dditas intel-
lectu et sic est aliud a q̄dditate quantum ad virtutē cognosci-
tiuam: cū ipsa solo intellectu cognoscatur. Ad hui⁹ aut
declarationem notat ipse q̄ i substantijs materialib⁹ sit
duplicita accidentia. s. sequentia principia speciei vt sit ac-
cidentia p̄pria. et ista non cōprehenduntur sensu et sequē-
tia principia indiuidui vt sunt accidentia cōmunita et ista
cōprehenduntur sensu. et q̄ ista sunt accidentia materialia i
diuiduantia: id imaterialibus indiuiduum cōprehendi-
tur sensu. In substantijs autē i mālib⁹ nō s̄m nisi accidē-
tia sequentia formā et p̄cipia speciei querere i ipsis nihil
est q̄d cognoscit sensu. Et ex hoc vult vltimus h̄c q̄ li-
cet i substantijs materialib⁹ indiuiduatio sit rōne materie
in qua sunt accidentia indiuiduata: et p̄ cuius diuisionēz
forma que i ea recipit indiuidualiter multiplicat. tñ i sub-
stantijs imaterialibus i quibus nihil est q̄d nō pertinet
ad speciem et ad q̄dditatem indiuiduatio est rōne forme.
Dñ quilibet intelligentia infra primā seipsa indiuiduat
et est hoc aliqd. de hoc tamen amplius ingretere ad aliuz p̄-
tinet locum. Intellegendum tertio q̄ cōmentato: com-
mento nono alr̄ introducit hinc p̄tin. Vult enim q̄ euz
A. p̄ferit sup̄ius differentiam inter sensum et intelle-
ctum materialem. q̄ hic ponat differentiam inter intelle-
ctum materialem et virtutem imaginatiuam. et intelligē-
do p̄ imaginatiuā virtutēz id q̄d A. intelligit p̄ phāstima.
¶ Nam cū imaginatiua moueat intellectum et extimet

quod mouens et motum sint eiusdem speciei videtur quod intellectus sit virtus imaginatiua. hoc autem remouet Aristoteles. et ostendit quod sunt diuersa. quia virtus imaginatiua solum comprehendit indiuiduo. Intellectus autem materialis cognoscit quidditates. ergo sequitur quod sunt diuersae virtutes. Unde dicitur commentator quod cum fuerint declaratum quod entia sensibilia diuisi sunt in duplex esse. scilicet in hoc singulare et suam formam. id est quidditatem necesse est ut virtus experimentatiua. id est comprehendit suam. comprehendat ea autem per duas virtutes autem per unam. scilicet duabus dispositionibus diuersis. cum duabus autem virtutibus erit quando comprehendit utraque istarum per se. scilicet formam singulariter et seorsum in indiuiduo singulariter. per unam vero virtutem et dispositionem diuersam: ut quando comprehendit alicuiam inter duo. scilicet indiuiduum et quidditatem. Vult ergo commentator quod indiuiduum et quidditas dupliciter possint comprehendere. Vno modo seorsum et diuisim et sic cognoscuntur diuersis virtutibus vel possunt cognosci. scilicet indiuiduum sensu et quidditas intellectu. Alio modo comprehenduntur simul et quantum ad alicuiam que est inter ea. et sic comprehenduntur per unam virtutem. scilicet intellectum. quia solus intellectus potest illam alicuiam comprehendere et intellectui tantum comprehendit quidditatem et indiuiduum sub dispositionibus diuersis. sicut sensus cogens comprehendit sensibilia propria per dispositionem diuersam sensus pluralis. id est sensus exterioris qui est plures sensus. Nam dicit commentator intellectus comprehendit formam. id est quidditatem per se et non procedente comprehensione eius in eo quod quidditas est per sensum. Et comprehendit indiuiduum mediante sensu. id est precedente eius comprehensione secundum quod est indiuiduum per sensum. Egidius tamen aliter hoc dicitur exponeret. scilicet quod intellectus comprehendit quidditatem quod primo aspectu per se in eo existentem. Indiuiduum autem mediante sensu. id est conuertendo se ad phantasma existens in sensu. sed de hoc post discutietur. scilicet quod intellectus comprehendit quidditatem et indiuiduum.

Claro enim non sine materia sed sicut simus hoc in hoc. sensitiuo quod igitur calidum et frigidum iudicat: et quorum ratio quedam; caro alia autem aut separata: aut, sicut circūflera sicut huius ad se ipsum cum extensa sit carni esse decernit.

Declarat quod dixerat. scilicet quod tam in rebus naturalibus quam in mathematicis indiuiduum et quidditas cognoscuntur alia virtute vel eadem aliter se habente et duo facit. quia primo declarat hoc in naturalibus. secundo in mathematicis. ibi. Iterum autem. Dicit ergo de prima. Caro enim non sine materia est sed est sicut symum. et hoc in hoc. id est forma determinata materia sensibili determinata. quod patet quia anima quidem igitur iudicat sensitiuo. id est per sensum calidum frigidum et alia quorum ratio quedam est caro. id est in quorum quadam ratione et proportionem forma carnis consistit. et quia sic est alio autem separata. scilicet principio anima cognoscit indiuiduum et quidditatem seu carnem et carnis esse. autem si eodem principio utrumque cognoscit. tunc anima in cognoscendo carnem et indiuiduum se huius sicut circūflera ad se ipsam que cum sit extensa discernit et cognoscit carnis esse et quidditatem. Intellegendum primo secundum Egidium quod hic capiuntur vinum et vini esse aliter quam supra. Nam supra capiebantur ut reperitur in rebus abstractis. hic autem ut recipiuntur in rebus materialibus. qualiter sumendo vinum seu caro est sicut symum: quoniam sicut symum determinat sibi spatium proportionem calidi frigidi humidum et siccum. et quia ista iudicatur per sensum. id est dicuntur materia sensibilibus. Et propter hoc anima alia virtute cognoscit carnem et carnis esse. quia carnem cognoscit sensu. sed carnis esse cognoscit intellectu. vel si ab eo cognoscit intellectu hoc erit diuersimode quia intellectus cognoscit quidditatem extense. id est dicitur

et primo aspectu per se in universalem receptam in intellectu. Indiuiduum autem cognoscit circūflere reflectendo se ad eius phantasma quod est in sensu. cum in se per se singulariter non recipiat intellectus. Intellegendum secundo quod commentator commento decimo illam prem autem sicut circūfleram se huius ad se ipsam et aliter introducit. quoniam totum illud refert ad modum intelligendi quidditatem. et vult quod intellectus diuersimode se habeat in intelligendo quidditates eiusdem rei. quoniam in intelligendo primam quidditatem que est in indiuiduo. scilicet per se ipsam huius dispositionem linee recte. quia ipsam primo apprehendit per se ipsam intelligibilem abstractam a phantasmate indiuidui illius speciei. sed in intelligendo quidditates illius quidditatis et quidditatem illius quidditatis et sic ulterius abstractendo quidditatem magis eodem a quidditate minus eodem donec ad quidditatem simplicem generis generalissimi non habentem ulterius quidditatem huius dispositionem linee speralis. quia quodammodo procedit ab eodem in idem cum superiora in inferioribus includatur ut dicit commentator. Et necesse est ut forma. id est quidditas exprimitur. id est cognoscatur per aliquam virtutem quam per intellectum et hoc erit ex hac virtute. aut per dispositionem similem linee recte: cum intellectu primam formam existentem in hac re singulari aut secundum dispositionem similem linee sperali quando fuerit reuera querendo intelligere et quidditatem illius forme. deinde quidditatem illius quidditatis quousque perveniat ad simplicem quidditatem in re et.

Item autem in his que abstractione sunt rectum sicut symum cum continuo enim est. Quod autem quid erat esse: et si est et alterum recto esse: et recto alio. Sit enim dualitas: altero itaque aut aliter habente se indicat: Omnino ergo sicut separabilis res et materia: sic et que circa intellectum sunt.

Idem declarat in mathematicis dicens. Iterum autem in his que sunt abstractione res circūflera in manum intelligibilem. sicut et symum materia sensibile cum continuo enim supplementum est rectum. quod autem quid erat esse. scilicet ipsius recti si per quod est alterum ab ipso recto ut alterum est recto esse et rectum. id est alio. scilicet principio cognoscit rectum a recto esse. sic. n. dualitas quidditas recti tunc sequitur quod altero itaque principio cognoscit dualitatem et rectum quod cognoscit rectum sensu et dualitate intellectu. aut iudicat sive cognoscit utrumque eodem principio. scilicet intellectu et aliter in se habente ut superioribus naturalibus dicebatur.

Et subdit omnino ergo. id est universaliiter sicut res sunt separabiles a materia sic et que circa intellectum sicut ergo res circūflera vel non circūflera materia sic sunt intelligibiles ab intellectu. Naturalia ergo quia circūflera manum sensibile considerat ab intellectu cum materia sensibili et mathematicalia quia non circūflera materia sensibile sed intelligibile ab intellectu considerent non cum materia sensibili sed intelligibili substantie aut abstracte quia nullo modo circūflera nunc materia absque materia concipiunt. Intellegendum primo quod per ea que sunt in abstractione. Aristoteles intelligit mathematicalia que non circūflera materia qualis et sensibile. ut calidam vel frigidam sicut materialia. circūflera tamen materia quanta que dicitur materia imaginabilis sive intelligibilis cum non sint absque continuo secundum Aristoteles. id est linea quare in eis indiuiduum est aliud a quidditate et per se cognoscitur alia virtute vel eadem aliter se habente. Et cum dicit Aristoteles dualitatem esse: quidditatem recti loquitur modo Platonicis quod per numeros quidditates mathematicorum volens unitatem esse quidditatem puncti. quia diffinitur per unam dualitatem quidditatem recti: quia linea recta diffinitur per duo cum dicitur quod est longitudo sine latitudine cuius extrema sunt duo puncta. triarium autem dicitur esse quidditatem curvi. quia ad curvum tria exiguntur. scilicet duo extrema et medium discrepans ab utrisque. In

Tertius

eligendum secundo sicut commentatore comento videtur
 quod dispositio habita ab intellectu que diuersa in eo quod
 comprehendit formas rerum primas sensibiles est ei per sensus
 et dispositio que diuersa in eo per comprehensionem quiddam
 tatis et forme et ei dispositio diuersa in se non per sensus. et ideo
 assimilatur ad x. ipsum lineam separabili hac dispositione. Plato
 autem lineam extendit. et per hanc dispositionem intelligit formas
 rerum mathematicarum cum non accipiat intelligendo eas magni
 tudinem sensibilem. Voluit ergo ad x. quod intellectus in intel
 ligendo haberet dispositionem linee separabilis modo superius
 exposito. Plato autem voluit quod haberet dispositionem
 linee recte inapiendo ab intelligibilibus et illis proceden
 do ad sensibilia semper prius intelligendo magis vniuersa/
 lalia quae minus vniuersalia. Sed hic dubitatur vtrum quod
 dicitur siue vniuersale sit primum obiectum intellectus.
 Arguitur quod non primum illud non est primum obiectum intel
 lectus quod non est primo cognitum ab intellectu. sed quidditas
 est huiusmodi. sicut pater sequentia cum maior et minor
 declaratur quoniam illud est primo cognitum ab intellectu quod
 primo mouet ipsum. sed hoc est singulare siue indiuiduum
 quod representat per phantasiam existentem in sensu et non quod
 dicitur per se. quare etc. Et confirmatur minor quod intellectus
 per prius illud cognoscit quod est facilius cognoscibile. sed in
 diuiduum est huius. ergo etc. Unde ad x. in primo postero
 rum. Vniuersalia sunt difficilissima ad cognoscendum. quia
 sunt a sensu remotissima singularia autem facilia et sunt sen
 sui propinquissima. Secundo si quidditas esset primum ob
 iectum intellectus tunc sequeretur quod indiuiduum non possit
 intelligi consequens falsum. quod intellectus ponit differen
 tiam inter quidditatem et indiuiduum. ergo intelligit vtrumque. et
 probatur consequentia. quod diuersorum obiectorum sunt diuersae
 virtutes cognoscitiae cum potentie distinguatur per actus
 et actus per obiecta. sed indiuiduum differt a quidditate: ut
 per ergo si quidditas esset primum obiectum intellectus in
 diuiduum non posset ab eo cognosci. Tertio illud quod non
 est sensibile non est intelligibile. sed quidditas non est sen
 sibilis. ergo etc. per prima et maior quod ut habebitur infra ab
 ad x. intellectus nihil intelligit sine phantasia. phantasia
 autem est similitudo seu cognitio rei sensibilis in sensu ex
 stens. minor et tiam per per commentatorem secundo huius
 vbi dicitur quod sensus non comprehendit quidditates rerum. In
 oppositum videtur esse ad x. in littera ut communiter dicitur.
 Pro dubio intelligendum primo quod aliquid esse pri
 mum obiectum intellectus multipliciter intelligi potest. Pri
 mo per unitatem unitatis et est illud quod adequate continet omnia
 intelligibilia. Secundo per unitatem immutationis et hoc est
 illud quod primo mouet intellectum. Tertio per unitatem ex
 clusionis et est illud quod a solo intellectu cognoscitur. et tale di
 ci potest intellectus obiectum proprium. Quarto per unitatem per
 sectionis et hoc est illud quod est nobilissimum inter omnia intelli
 gibilia. Et per hanc distinctionem potest possunt infra scri
 ptae conclusiones. Prima conclusio ens transcendenter su
 ptum est primum obiectum intellectus per unitatem unitatis. per
 quia adequate omnia intelligibilia continet. Secunda
 conclusio ponit a quibusdam indiuiduum vel singulare est pri
 mum obiectum intellectus per unitatem immutationis. per se
 cundum eos quia intellectus primo mouet ad phantasia ip
 sius indiuidui representatiuum et per consequens obiectum pri
 mo intellectus inuitas est ipsum singulare. Et hac conclu
 sione sequitur primo quod prima species quae recipitur in intellectu pos
 sibilis est species singularis. Sequitur secundo quod intellectus pri
 mo intelligit singulare quod vniuersale et plura siue possent in
 ferri. Sed per hanc conclusionem sic argui solet. primum ob
 iectum et potentia debet ad inuicem proportionari. sed singu
 lare et intellectus non proportionantur cum singulare sit materia
 le et intellectus abstractus. ergo etc. Item si intellectus
 possibilis primo intelligeret singulare non oportet per

nre intellectus agentem ad x. in capitulo sequenti et per
 batur consequentia quod intellectus agens non ponit nisi ut
 abstrahat quidditatem a conditionibus materialibus impe
 dientibus cognitionem intellectus possibilis. sed si conditiones
 materiales essent primo intellectus ille non impediret cog
 nitionem intellectus possibilis. ergo non oportet ponere
 intellectus agentem ut a conditionibus materialibus ab
 straheret quidditatem. quare etc. Tertia conclusio immediate
 procedente conuenit ponit. quidditas in phantasia relucens est
 primum obiectum intellectus per unitatem immutationis. Ista co
 clusio quae est de mente commentatoris sic arguitur. Illud est primum
 obiectum intellectus immutans intellectus cuius species primo recipitur in intellectu
 sed quidditas in phantasia relucens est huius. igitur etc. mi
 nor: probatur quod species intelligibilis quae primo recipitur in intellectu
 aut est species singularis aut vniuersalis quidditatis rei immu
 terialis reprobata aut vniuersalis quidditatis rei materialis ha
 bentis propriam phantasia. Primum dici non potest quod sit quo
 intellectus non est hic et nunc in ipso nihil recipi potest si hic
 et nunc nec est secundum quod immaterialia non intelliguntur primo ab in
 tellectu sed in postremo ut post ostendit. ergo relinquitur tertium
 et sufficienter distinctio et sic per tertia conclusio. Et quo primo
 sequitur quod quaelibet species quae recipitur in intellectu est vniuersalis.
 sequitur secundo quod intellectus prius intelligit vniuersale quod singu
 lare. Sed hoc arguitur probando quod si intellectus prius in
 telligit vniuersale quod nunquam potest intelligere aliquid singulare.
 quod vniuersale est aequaliter indifferens ad omnia sua singula
 ria et per prius per cognitionem vniuersalis non magis ducit in
 tellectus in cognitionem vniuersalis quod alterius. sequitur
 ergo quod aut simul ducit in cognitionem omnium singularium. quod
 est falsum. aut nullum. et hoc est oppositum. forte dicitur quod huius cog
 nitionis vniuersalis sit necessaria. distinctio intellectus ad in
 telligendum singulare est illius vniuersalis ipsam non sufficit
 sed requirit conuersio intellectus ad phantasia illius singu
 laris et quod non cuiuslibet singularis phantasia est in sensu. sed
 alicuius. ideo intellectus post cognitionem vniuersalis illud
 singulare intelligit ad cuius phantasia se conuertit. Sed
 tunc est dubium quod est ista conuersio et qualiter fiat. Vbi videtur
 quod intellectus ita conuertat se ad phantasia in principio sicut
 post intellectionem vniuersalis quod tamen intellectus agens quod pos
 sibilis semper sunt sufficienter praesentes ipsi phantasiae et ni
 hil aliud videtur requiri ad huius conuersiones. quare sequitur
 quod intellectus ita intelligit singulare in principio sicut vni
 uersale. Et per hoc dicitur alii quod intellectus per eandem speciem in
 telligit singulare et vniuersale indifferenter in. quod vniuersa
 le intelligit per speciem vniuersalem secundum se sumptam et ut est vni
 uersalis reprobata et eandem intelligit singulare ut est con
 formis phantasiae a quo causata est et in conseruari depen
 dent. Sed per istos arguitur quod hoc dato sequeretur quod intel
 lectus prius intelligeret quidditatem quod indiuiduum cuius opposi
 tum ipsi dicitur. Volunt enim quod intellectus prius intelligit acci
 dens quod substantiam et quod prius intelligit indiuiduum sumptum
 per supposito cum accidentibus sensibilibus indiuiduatis
 quod quidditate. Et sequela sic arguitur quod intellectus prius intel
 ligit illud quod intelligit per speciem absolute sumptam quod quod in
 telligit per eam sumptam in relatione ad aliud videlicet ad phan
 tasia cui est conformis intelligit indiuiduum ut opinio po
 nit. ergo intellectus prius intelligit quidditatem quod indiuiduum
 per prima et maior declaratur quod est absolute alicuius prius est
 quod est respectum eiusdem et per prius prius est species secundum se
 sumpta et put est quidditatis representatiua quod sumpta in or
 dine ad aliud et ut est conformis phantasiae: quare prius
 intelligit intellectus illud quod per ipsam absolute sumptam in
 telligit quod quod intelligit per eam sumptam in relatione ad aliud.
 Item arguitur secundo si intellectus intelligit singula
 re singulariter aut intellectione singulari aut vniuersali.
 non intellectione singulari quod hinc eos in intellectu non est
 aliquid accidens indiuiduatum cum hic et nunc. nec intel

lectione vniuersali qz p intellectionē vniuersale intellectus solū vniuersaliter cōprehendit. Vñ non apparet veri simile qz sola cognitōe vniuersali singulare singularit cōprehendat. ppter hec et alia huiusmodi defendēdo opionem supius positā qz tenet fides nra de aia intellectua mihi vñ dicendū qz non incōueniret tenere secundam conclusionē premisā de mō intelligendi ipsius intellectus. Et argumenta ad eius oppositū adducta facilliter solui pnt.

Ad primū igitur dī qz intellectus nō sit materialis sic ut plura intelligibilia ipsa tñ adinuicē pporcionātur sicut mouens et motū et sicut actiū et passiū mō quo supra fuit ostensū. Ad sūm dī qz nō ponit intellectus agens vt remoueat cōditiones indiuiduātes sed vt cōcurrat ad pductionem speciei intelligibils quam phantasma se solo non posset pducere qm materiale nō pōt agere in imateriali nisi virtute alterius agentis imaterialis. Quarta conclusio qd dicitur est primū obiectū intellectus primitate excludit p qz ex quo a solo intellectu cognoscit. Quinta conclusio deus est primū obiectū intellectus primitate pfectio nis p qz est pfectissimū intelligibiliū. Ad rōnes i op/positū. Ad primā p qz ex dicitis qualiter vtrūqz pōt de se dī. s. qz prius intelligat singulare et qz prius intelligat vniuersale. Ad cōfirmationē dī qz absolute singularia sūt facillius cognoscibilia. qz facillius cognoscimus p sensum qz est singularitū qz p intellectū qz dī esse vniuersalium. Et hoc voluit A. z. i. auctoritate predicta. Sed tñ fm eandē virtutē que pōt vtrūqz cognoscere videlicet fm intellectū facillius cognoscunt vniuersalia qz singularia apd tertiam cōclusionē licet oppositū sit dicendū fm secundā cōclusionē vt patuit i questione. Ad secundam dī qz pna valeret si qd dicitur est primū obiectū intellectus primitate cōitatis et si sensus et intellectus nō essent virtutes inuicē subordinate quoz neutriū est veruz. Ad tertā dicit qz multa sūt intelligibilia: sunt intelligibilia que nō sunt sensibilia vt substantie abstracte accidentia que sūt in aia intellectua et reliqua huiusmodi. Sed qualiter intellectus intelligendo dependeat a phātalmate prius p pte dictum fuit et post amplius inquiretur.

Dubitabit autem vtrūqz aliquis: si intellectus simplex est et impassibilis: et nulli nihil hz cōe sicut dicit Anaxagoras quō intelligere pati aliquid est In quantum aliquod commune vtrūqz. hoc quidem agere: illud vero pati videtur.

Hic A. z. mouet quasdam dubitatōes et diuidit in duas ptes. qz primo mouet. scido soluit ibi. Aut pati. Prius adhuc i duas fm qz duas dubitatōes mouet ibi scūda. Amplius aut. De prima mouet dubitationem primam que est quomō intellectus intelligit cū intelligere cōsistat in qdā pati et intellectu ex quo ē simplex et impassibilis pati non possit. Vnde dicit. Dubitatur aut vtrūqz aliquis. Si intellectus simplex est et impassibilis et nulli nihil habet cōmune. i. cum nullo cōmunicat i materia sicut dicit Anaxagoras: quomodo intelligit si intelligere ē pati aliquid: nam hoc qdem. s. agens videt agere. Illud vero. s. patiens videt pati in quantum aliquod commune vtrūqz. Intelligendū qz agens et patiens dz cōicere i materia vt declarat ipso de generatione. Cum ergo intellectus sit mixtus materie nō videtur euz alio i materia cōicere. et p nris a nullo poterit pati. Et qz intelligere accidit in quodā pati sequitur qz intellectus nō poterit intelligere cuius tñ oppositū ostensum est supra.

Amplius autem si intelligibilis et ipse: aut enī alijs inerit intellectus: si non secundum aliud ipse intelligibilis est: vnum autem aliquid intelligibile. Si autem sit mixtum aliquid habebit quod facit i

telligibile ipsum sicut alia.

Ad hanc secundā dubitationem que est quomodo intellectus est intelligibilis qz aut est intelligibilis p se ipsū aut p aliquid aliud additū sine essentie. Si p se ipsum tūc sequit qz etiā oia alia intelligibilia sunt intelligibilia seipsa cū esset intelligibile sit eiusdē rōnis i omnibus intelligibilibus. Sed nunc qz est intelligibile p seipsū. intelligit ergo omnia alia intelligibilia intelligit. Si aut sit intelligibilis p aliud sicut alia intelligibilia tunc sequit qz sicut alia intelligibilia nō intelligunt sic nec ipse intelligit. Et p nra vt prius. qz esse intelligibile est eiusdē rōnis in oibus mō vtrūqz istoz est falsū: dicit ergo. Amplius aut si intelligibilis est et ipse. s. intellectus aut enī alijs inerit intellectus. ita qz alia intelligibilia intelligunt si ipse intellectus ē intelligibilis nō fm aliud sed p seipsū qm esse intelligibile ē aliqd vñ spē et eiusdē rōnis in oibus intelligibilibus. Si aut intellectus sit qd mixtū. i. hēat aliqd anezū p qd sit intelligibilis tūc intellectus hēbit i se aliqd qd facit ipsum intelligibile sicut alia intelligibilia. et seq vt qz sicut alia nō intelligunt sic nec ipse intelligit.

Aut pati secundum commune aliquid diuisū est prius. quoniam potentia quodammodo est intelligibilia intellectus: sed actu nihil antequam intelligat: oportet autem sic. sicut in tabula nihil est scriptum actu. quod quidem accidit intellectu.

Soluit predictas dubitationes. Et primo primā secundā ibi. Et ipse aut. Soluendo primā dicit qz duplex ē passio. s. corruptiua et pfectiua. qd patit pna passioe oz hēc mām. s. qd patit seba passioe vt facit intellectus nō oz hēc mām. Dicit igitur aut et ē nota solutiois pati qd ē fm cōe aliqd diuisū est prius i secūdo dicit. s. in corruptiua et pfectiua et intellectus nō patiat corruptiue ex quo ē i materialis tñ patit pfectiue qm intellectus ē potētia ipsa intelligibilia. s. passiva quātu ad spēs ipsoz. s. actu nihil ē eoz anezū intelligat. Et subdit oz aut sic esse sicut i tabula in qua nihil ē scriptū qd sidē accidit in intellectu. Intelligendū qz cementator sup hac solutione facit cōmentū. x. quartū i quo digreditur aliquid. p cuius declaratioe prio cōfiderandū fm ipsū qz receptio que sit i intellectu mali ē diuerfa ab illa que sit in rebz materialibz. qm pna materia nō est cā receptiois simplr cū non sit cā receptionis abstracte et vniuersalis que ē sine abiectōe srii s. est cā receptionis transfmutabilis que ē receptio alicuius forme singularis cū abiectōe forme illi cōtrarie. sed cā receptionis simplr est ista nā. s. intellectus possibilis. Ex quo inferit qz ex hoc mō s. receptionis simplr fuit possibile qz corpore celestia recipere formas abstractas et intelligerentur eas capiendo corpora celestia p agregatis ex orbibus et intelligentijs si bi appropriatis et qz intelligentie abstracte pfererentur ad inuicē. qm intelligētia inferior recipit hoc mō intelligētia supiozem ad quam est potentialis sicut minus pfectum ē maius pfectum. et p eam pfectur et ipsam intelligit p substantialiam ppriam illius intelligentie supiozis. Et nisi cēt ralis modus receptionis simplr non esset illic recipiens neqz receptibile. Vnde videmus qz id qd est liberatū ab hac natura intellectus possibilis est primum intellectus qd ē de qz ad nihil ē potentia cū fractū purissimū. Et ponendo hāc nām intells possibile intelligere possumus multitudinē in formis abstractis. et quō in eis intellus ē idē cū itello. Et hoc totū patuit supiori omēto. Intelligendū scdo qz cū A. z. posuit modū passionis i intella materialitē esse aliū ab eo qz sit in rebus materialibus qm passio intellectus ē receptio tñ sine transfmutatōe p quā aliqd ab eo auferat. s. passio reze maliū ē receptio cū transfmutatōe qz aliqd ab eis depdit. Cōsequit illud declarat

per exemplū acceptum ex rebus sensibilibus: quod si non sit
oīno verum: habet tamen multam similitudinem cum eo
quod dicitur de intellectu. et talis modus doctrine est ne-
cessarius in huiusmodi rebus occultis si sit rhetoricus. ex
emplum autem est quod sicut tabula nuda dum pingitur recipit pi-
cturam ab aliis transmutatione per quam aliquid deperdat
sic intellectus possibilis dum deducitur de potentia ad ac-
tum recipit species intelligibiles sine transmutatione per
quam aliquid ab eo auferat. In hoc ergo est similitudo si-
milis. quia sicut tabula nuda recipit picturam quam non ha-
bet in actu nec in potentia propinqua actu: ita intellectus pos-
sibilis recipit species intelligibiles quas non habet in actu nec
in potentia propinqua actu et per potentiam propinquam ac-
tū intelligit dispositionem mediam inter potentiam remo-
tam et ultimam actum. et hanc non habet intellectus possibi-
lis cum illa sit intentio intellecta in potentia que non est in in-
tellectu possibili sed in virtute imaginativa. Et si argue-
retur quod similiter virtus sensitiva antequam recipiat species
sensibilem non habet eam in actu nec in potentia propinqua actu
negatur contra. quia virtus sensitiva est in dispo-
sitione media in-
potentiam remotam et ultimam actum cum sit in actu res-
pectu potentie remotae qui fuit in eo ex quo animal fuit gene-
ratum et in potentia respectu ipsius speciei sensibilis. In-
tellectus autem materialis non est in tali dispo-
sitione cum sit pura potentia in genere intellecte nature nec habeat in suo ge-
nere potentiam remotiorem respectu cuius sit in actu. In
alio modo est dissimilitudo inter intellectum materiale et ta-
bulam nudam. quia tabula nuda habet de se formam per quam
est in actu. sed intellectus materialis est potentia pura.

Intelligendum quod Alexander voluit quod Alexander in hoc exemplo co-
paret intellectum materiale preparationi que est in tabula non ipsi
tabule: et quod per intellectum materiale intellexit prepara-
tionem que est in eo non subiectum preparatum. Unde omnes ser-
mones quos hic ponit Alexander de intellectu materiali vult in-
telligi debere solum de preparatione et non substantia eius.

Sed contra Alexander arguit commentator dupliciter ostendē-
do quod Alexander non loquitur solum de preparatione. Primo quia
impossibile est cognoscere aliquam preparationem nisi etiam co-
gnoscat subiectum preparatum cum preparatio sit preparatio aliqua
que nullam habet virtutem propriam nisi per naturam sub-
iecti. et per preparationem intelligit potentiam ad recipien-
dum aliquid: que ideo dicitur privatio quia semper est cum
preparatione et talis diversificatur secundum diversitatem subiecti.

Secundo dato quod sit possibile cognoscere naturam pre-
parationis absque hoc quod cognoscatur naturam preparati adhuc
Alexander non denominaret nobis naturam proprie preparationis
que est in intellectu. quia recipere sine transmutatione est
comune omni preparationi in quocumque subiecto fuerit. Un-
de Alexander aut intendit demonstrare naturam proprie prepara-
tionis que est in intellectu aut preparationis simpliciter: non
naturam proprie preparationis que est in intellectu quia est im-
possibile illam demonstrari sine natura subiecti cum pre-
paratio propria viciniue subiecti curat cursu perfe-
ctionis et forme illius subiecti: nec naturam preparatio-
nis simpliciter: quia tunc quod dicit Alexander non esset proprium
intellectui. et hoc totum est perturbatio. multa alia hic sub-
iungit commentator: que ex dictis comento quinto sunt mani-
festa. Intelligendum quarto quod opinio posita a comen-
tatore in declarando Alexander fuit opinio Alexander. et si non fuisset
eius opinio adhuc esset vera. quia tamen est valde difficile aut
forte impossibile quod aliquis alter eam inuenisset nisi fuisset
alter talis qualis fuit Alexander. Unde dicit commentator comen-
to quartodecimo se credere quod iste homo. scilicet Alexander. fuerit re-
gula in natura et exemplar quod natura adinuenit ad de-
monstrandum ultimam perfectionem humanam in mate-
rijs. Alterius addit alia de opinionibus Alfar et Aue

pace impossibilitate continuationis intellectus nostri cum
substantijs abstractis de qua infra comento. xxxvi. diffuse
tractabitur.

Et ipse autem intelligibilis est sicut intelligibili-
lia. In visu enim que sunt sine materia idem est in-
tellectus et quod intelligitur: scientia namque specula-
tiva et sicut scibile idem est.

Solvit questionem secundam. et duo facit. quia primo
ostendit quod intellectus noster sic est intelligibilis quod etiam
intelligit. secundo ostendit quod intelligibilia materialia sic sunt
intelligibilia quod non intelliguntur ibi secunda. Nota autem sem-
per. Dicit de prima. Et ipse autem scilicet intellectus possibilis
est intelligibilis sicut alia intelligibilia materialia per aliqd
a se distinctum et tamen intelligit licet intelligibilia materi-
alia non intelligant. Cuius ratio est quia in his quid est eni-
que sunt sine materia sicut est intellectus possibilis idem est
intellectus et quod intelligitur. et scientia autem speculati-
va et sic scibile idem est. Sed hic dubitatur quomodo in
separatis a materia idem est intellectus et quod intelligi-
tur et scientia speculativa cum re scita. Nam licet hoc clare
est de substantijs abstractis que intelligunt se per proprias
essentias: non tamen videtur esse verum de intellectu no-
stro possibili qui intelligit alia et se per species aliorum ab eis
abstractas et non per propriam essentiam ostensam est su-
pra. Ad hoc dicendum quod in omnibus separatis a ma-
teria aliquo modo est idem intellectus et quod intelligitur
et scientia cum re scita loquendo de scientia quam habet
seipsum: quod non contingit in rebus materialibus vt
superius patebit. Sed tamen hoc est diversimode: quoniam in
substantijs abstractis intellectus et quod intelligitur et sci-
entia et res scita sunt unum et idem essentialiter. sed res-
pectu intellectus nostri illa non sunt idem essentialiter. sed di-
cuntur esse idem quia constituunt idem per unum et
cum altero sic vultur perfectio cum perfectibili et forma cum
suo subiecto. Unde per intellectum debemus intelligere
intellectum in actu qui est in opposito est species intelligibilis
vel actus intelligendi. et constat ista esse in intellectu possi-
bili vultur subiecto et cum facere unum. Propter quod vultur
scitandum quod licet per eandem speciem intelligibilem
et per eandem scientiam et maxime speculativam intellectus
noster habeat cognitionem de rebus materialibus et de se
ipso vt superioris ostensum est in vna dubitatione. hoc tamen
est aliter et aliter. quia de rebus materialibus habet cogni-
tionem per tale speciem per abstractionem ab eis quia ma-
terialia non sunt intelligibilia de se in potentia et efficiuntur
actu intellecta per abstractionem huius speciei a suis phanta-
matibus per lumen intellectus agentis vt post ostendetur
sed de se ipso habet intellectus noster cognitionem per tales
speciem per informationem et ex hoc quod ipsam sibi habet unum
tam. Ex quo ulterius patet quare intellectus noster est sic
intelligibilis quod etiam intelligit: quia intelligibilis est intel-
lectus in actu sibi unum formaliter et omne tale intelligit.

Non autem semper causa consideranda. In habet
tibus autem materia potentia vna quodque intelligibi-
lium: quare quidem illis non inerat intellectus. sine ma-
teria enim potentia est intellectus talium. illud autem
intelligibile erit.

Nunc ostendit quod intelligibilia materialia sic sunt intelli-
gibilia quod non intelligunt. dicens quod consideranda est causa non
semper intelligenda. propter quam non omne intelligibile intel-
ligit vt patet de intelligibilibus materialibus et huius causa est quia
habentur materia unumquodque intelligibilium est intelligibile so-
lum in potentia. quare quidem illis non inerat intellectus. scilicet in actu
nec poterunt intelligere: quia intellectus talium est potentia sine materia
illud autem. scilicet obiectum. scilicet materiale bene erit intelligibile.

Intelligendū p̄mo q̄ quia species intelligibilis et actus intelligendū sunt forme actu abstracte et v̄les ideo non p̄nt esse nisi in re actu abstracta et v̄les. quia vnaqueq; p̄p̄a forma p̄ suo esse requirit suū p̄p̄iū obiectū. quia ergo intelligo impossibile est potentia actu abstracta et v̄niuersalis, vt ostensum est. ideo p̄t in se recipere sp̄m intelligibilem et actū intelligendū. et per p̄ns p̄t intelligere. res aut̄ materialiales quia non sunt actu abstracte et v̄les. sed indiuiduales non p̄nt in se habere speciem intelligibilem sine actu intelligendū. quare nec intelligere p̄nt. vnde sicut nihil potest calcifacere nisi sit formaliter calidū actualiter vel virtualiter. sic nihil p̄t intelligere nisi habeat intellectū in actu vel possit habere aut̄ ip̄m met̄ sit intellectus in actu. Intelligendū secūdo q̄ p̄m. comento. xv. et comento. xvi. Albertus cū sequens totam hanc litteram aliter exponit. dicunt enī d. x. p̄mo hic soluere dubitationem secundam que est quō intellectus noster est intelligibilis dicendo q̄ est intelligibilis sicut sunt intelligibilia ipsa materialia. s. p̄ intentionem diuersam a sua substantia. in hoc tamen est differētia. quia in ip̄o intellectu est intentio que est actu intellecta quia abstracta et v̄les. quare non solum in est intelligibilis sed etiam intelligere potest. In rebus autem materialibus nō est intentio seu forma intellecta nisi in potentia quia indiuidualis. ideo h̄c sunt intelligibiles non tamen possunt intelligere. Quod aut̄ intellectus noster sit intelligibilis per intentionem ab eo diuersam et non per se. seu per suā substantiam demonstrat d. x. per hoc. quia in his que intelligunt se per se sicut sunt intelligentie celestes intellectus est idem cum intellectu: et scientia speculatiua cum re scita. ergo si intellectus noster est intelligibilis per se: tunc respectu eius idem esset intellectus et intellectū et scientia et res scita: quod est impossibile cum habeat in se intellectum in actu et scientiā que sunt distincta a sua substantia. Deinde volunt q̄ in illa parte Non aut̄ semper intelligendū d. x. assignat causam quare intellectus noster nō semper intelligit di. q̄ causa ē quia intellectus noster non intelligit nisi habeat in se intentionem intellectam in actu: sed non habet in se intentionem intellectam in actu nisi per abstractionem ab intellectis in potentia rebus materialibus que non sunt de se actu intellecte. et huiusmodi sunt intentiones imaginatę: q̄ re oportet si intentionis noster debet intelligere q̄ fiat ab abstractione ab intentionibus imaginatis rebus materialibus sed non semper sit talis abstractio cum non semper sint intentiones imaginatę in virtute imaginatiua vt p̄. ergo nō semper intellectus noster intelligit. Sepe varias expositiones adducat vt vniuersalis eligat sibi magis placentem. Sed hic occurrit dubitatio v̄z vt intentio imaginata rei materialis siue phantasma sit p̄ncipiū per se et immediate productiua speciei intelligibilis in intellectu p̄ quam ipse sit intelligibilis et etiā intelligere possit. Arguit q̄ non. primo nullum materiale potest p̄ducere rem imaterialem: quia cā et effectus debent adinuicem p̄porcionari. sed phantasma est materiale: species aut̄ intelligibilis imaterialis: vt sepe dicit p̄m. quare et c. Secūdo si phantasma p̄duceret speciem intelligibilem cum species intelligibilis p̄ducatur intentionem in intellectu: sequeretur q̄ phantasma esset nobilius intellectu. consequens falsum. et minor patet. quia si cut se h̄c species sensibilis ad sensationem: sic se habet species intelligibilis ad intentionem per conuenientem similitudinem. sed species sensibilis est p̄ncipiū immediate per se productiua sensationis in ip̄o sensu: vt in secundo huius patuit. ergo sp̄s intelligibilis est p̄ncipiū p̄ se et immediate productiua intentionis in intellectu. p̄m. aut̄ p̄bat: quia oē illud est alio nobilior cuius est nobilior opatio nobilissima opatione alterius. sed si phantasma p̄duceret sp̄m intelligibilem h̄eret nobiliorē opationem nobilissimam opationem intellectus. ergo esset nobilior intellectu. p̄m. p̄m. cū maiori.

minor declarat. quia si phantasma p̄duceret sp̄m intelligibilem cū sp̄s intelligibilis p̄ducatur intentionem vt statim ostendit: sequeretur q̄ phantasma actiue concurreret ad intentionem: sicut q̄ q̄cā cāe ē cā cāi in eodē genere cāe. cū aut̄ nobilissima opatio intellectus possibilis sit recipere intentionem et passio vt voluit d. x. et p̄m. et agere aliquid sit nobilior opatio q̄ recipere illud. id sequitur q̄ nobiliorē calitatem sup̄ vel ligere et ex p̄nti nobiliorē opatio haberet phantasma q̄ intellectus: qd̄ erat declarandū. Tertio si phantasma p̄duceret sp̄m intelligibilem in intellectu p̄ quā intelligeret: tunc sequeretur q̄ anima intellectiua dū esset a corpore sepata post motum hōis nō posset intelligere. p̄m. falsū. quia tunc frustraretur opatio nobilissima in q̄ consistit eius felicitas inno videtur q̄ tunc melius debeat intelligere cū molle corpore non graue nec sensu blandimentis diuertat vt sepe accidit dum corpi est vnita. p̄m. aut̄ p̄. quia tunc nō h̄c phantasma a quibus recipiat sp̄m intelligibilem. In oppositū arguit. quia oīs effectus non d̄z habere aliquid agens ipsius immediate productiua. sed sp̄s intelligibilis de nouo p̄ducit in intellectu. ergo ip̄s est aliquid agens immediatū et illud nō est intellectus possibilis. quia ip̄s est solū in potentia passiuā ad sp̄m intelligibilem p̄ d. x. in s̄ra. nec intellectus agens: quia ipse est cā v̄les p̄ducit oīz specierū intelligibilium talis indiget aliquo agente p̄ncipali a p̄p̄ino determinare eius calitatem magis ad p̄ductionem vnius speciei intelligibilis q̄ alterius. sed tale agens p̄ncipale determinat. p̄m. quā nō vt esse nisi phantasma rei materialis. id est. p̄m. duobus p̄mittendū p̄mo q̄ virtutes sensitiue interiores ministrant intellectui p̄ sua opatione dicitur esse tres. scilicet imaginatiua cogitatiua et memoriua. Sūt. n. s̄m. p̄m. quasi res que p̄parant materiam artificij ad recipiendū actiōes artificis. De his aut̄ est dubiū que eaz̄ immediate intellectui deseruiat quā p̄mo vt q̄ imaginatiua cū sepe dicit p̄m. intellectū mēneri ab intentionibus imaginatis. Secūdo vt q̄ memoriua cū dixit supra p̄m. eā esse magis sp̄ualem. Tertio vt q̄ cogitatiua cū sit ceteris p̄fectior et intellectu p̄p̄ino. p̄m. natura p̄p̄o d̄z a p̄m. esse rōne aliqua qd̄ de aliis nō facit. sed de isto post apparbit. quia difficile est et satis occultum. p̄mittendū secūdo q̄ p̄ intentiones imaginatas siue phantasma h̄emus intelligere actus virtutū interiorū intellectui ministrantū et opari potentia p̄ notabile tps in absentia sensibilium q̄ dicitur v̄les in potentia nō passiuā sed actiua: vt statim patebit. Dū dicit p̄m. q̄ p̄p̄atio eius in intentionibus imaginatis ad rez̄ intellectū sciendā est p̄p̄atio i motore vt sit motor. p̄mittendū tertio q̄ sp̄s intelligibiles generant et corruptunt in intellectu possibili. p̄m. patuit supra p̄ d. x. dicentē intellectū possibile esse species intelligibiles nō actu sed potentia. scilicet receptiua. Et secūda s̄ra est nota: quia oē generabile ē corruptibile: et oē corruptibile de necessitate corrumpitur: primo celi et mundi. p̄mittendum quarto q̄ species intelligibiles remanent in intellectu cessante eius cognitione. patet q̄ aliter p̄fecte dormiens post acquisitionem habitus scientifici non esset magis in potentia propinqua ad actum considerandi q̄ ante addiscere aut inuenire contra d. x. in littera. et patet p̄m. quia tunc nihil remaneret in intellectu per qd̄ redderetur dispositior ad considerandum q̄ ante cum ab eodem dependeat in conseruari habitus intellectualis species intelligibilis eiusdem rei: quare corrupta species intelligibilis: necesse est etiam habitum sibi correspondentem esse corruptum: vt parum ante arguebatur. His p̄missis communiter apud omnes tenetur ista conclusio responsiua q̄ phantasma est p̄ncipiū per se et immediate productiua speciei intelligibilis in intellectu possibili. Sed de virtute sensitiua interiori que sit illa cuius phantasma siue operatio immediate moueat: moueat intellectū ad speciem intelligibilem bene est diuersitas in doctoribus

tertius

Nā vt vult Joannes Bandonus q̄ respectu cuiuscūq; in
 tellectionis p̄mo facte in intellectu possibili due recipiant
 dispōnes ipsū ad vltimū actū. s. intellectionē p̄pantes. p̄
 ma q̄dem ē spēs intelligibilis que in eo p̄ducit a specie re
 seruata in imaginatiua aut memoratiua Virtute. ⁊ hec ē dif
 positiō remota ad actū intelligendi que remanet in intelle
 ctu cessante eius intellectione sicut remanet species imagia
 tua aut memoratiua a qua cōseruat. Secūda autē dispō est
 qualitas quedā sp̄nalis que p̄ducit in intellectu ab actu co
 gitandi Virtutis cogitatiue bito de eadem re cuius species
 in imaginatiua cōseruat aut memoratiua. ⁊ hec est disposi
 tio p̄pina ad intelligere quā cū fuerit p̄paratus intelle
 ctus possibilis statim in eo recipit actus intelligendi ⁊ hac
 deficiente p̄ cessationem cogitatiue a cogitando deficit in
 telligere. ⁊ p̄ma dispō largo vocabulo dici p̄t hitus intel
 lectualis q̄a remanet in intellectu post eius intellectionem
 ⁊ intellectus sp̄ h̄z agens cōseruans sufficientis p̄ns. s. spe
 ciem imaginatiue vel memoratiue Virtutis: q̄d non cōtigit
 de lumine p̄ducto in medio a corp̄e luminoso ⁊ reliq; h̄z
 quāuis p̄pe loquendo de hitu intelligibili vt facit A. ⁊. in
 vj. ethicoz non dicat nisi de habitibus p̄ductis in intelle
 ctu ex actibus intelligendi cuiusmodi nō sūt species ille vt
 p̄z. Et q̄bus oibus tenendū est apud hanc viā q̄ species
 imaginatiue aut memoratiue est illud phantasma q̄d p̄mo
 ⁊ immediate mouet intellectū ad sp̄m intelligibile que p̄mo
 in ea recipitur quāuis talis species nō sufficiat ad actū in
 telligendi recipiendū vt dictū est p̄us. Tenendū est vt
 terin s q̄ phantasma nō est p̄ncipiū actiū intellectionis p̄se
 ctiū vel cōpletiū. q̄ illud est intellectus agens vt p̄ ap
 parebit: sed solū dispositiū ⁊ p̄paratiū. ⁊ p̄ter q̄ species
 intelligibilis nō cōcurrat effectiue ad actū intelligendi: sed
 solū mālter ⁊ dispositiue: ⁊ plura alia inferri possent fm
 hanc viā. Alij autē tenuerūt oppositū v̄z q̄ solus act⁹ cog
 itatiue Virtutis immediate mouet intellectū possibile p̄ducē
 do in eo sp̄m intelligibile. Volentes vlti⁹ q̄ fantasma
 siue actus cogitatiue Virtutis ⁊ spēs intelligibilis ab eo p̄
 ducta effectiue cōcurrat ad intellectionē nō in p̄ncipalit̄: sed
 solū secūdario ⁊ instrāliter. ⁊ defendendo hanc viā r̄sides
 ad argumenta ad oppositū facta. Ad p̄mū cū arguit q̄
 māl nō p̄t p̄ducere imāl v̄z est in Virtute p̄pā: sed in
 Virtute alterius imālis nō incōuenit. ⁊ sic est in p̄posito: quo
 niā fantasma agit p̄ lumen receptū ab intellectu agentē q̄ ē
 imālis: sed de hoc infra. Ad secūdū cū arguit q̄ fantas
 ma esset nobilior intellectu. negat p̄na. ⁊ cōcedit q̄ spēs in
 telligibilis actiue concurrat ad intellectionē ⁊ s̄lt̄ ip̄m fantas
 ma h̄eret nobilitatē opationē nobilissima opatioue intelle
 ctus possibilis hec negat. ⁊ cū vlti⁹ negat q̄ agere ali
 qd est nobilior opatio q̄ recipit illud idē. si ergo fantasma
 azeret intellectionē cū intellectus possibilis solū recipiat eā
 sequit̄ p̄positū. Adic possū dupl̄ r̄ndere. p̄mo dicendo
 q̄ nō oē agere est nobilior q̄ recipit respectu eiusdē effec
 tus quā lz agere p̄ncipaliter sit nobilior q̄ recipit p̄ncipl̄
 nō in agere instrāliter. nō fantasma ⁊ spēs s̄lt̄ intelligibi
 lis solū instrālr agūt intellectionē ⁊ intellectus agens est
 agens p̄ncipale: intellectus autē possibilis est p̄ncipale reci
 piens. q̄are. ⁊c. Aliter possū dicere q̄ lz respectu p̄ri
 me intellectionis que recipitur in intellectu possibili nobi
 lior sit opatio fantasmat̄ q̄ intellectus possibilis vt argu
 mentū p̄suader: tñ intellectus possibilis postquā habituat⁹
 est h̄z opationes nobiliores sua p̄ma in intellectione ad quas
 concurrat actiue tanquā agēs p̄ncipale ⁊ fantasma siue spe
 cies intelligibilis aut hitus intellectualis ad illas solū in
 strāliter cōcurrat: sicut sūt syllogizare cōponere ⁊ diuidere
 ⁊ reliqua talia. ⁊ fm hoc cōiter concedendū foret q̄ intelle
 ctus possibilis nō est ita passiuus qn sit citā aliquo mō acti
 uus. Ad tertiu cū intert̄ q̄ aia intellectiua a corp̄e sepa
 ra nō intelligere. negat s̄lt̄ p̄na. q̄ntaia sepata non mouet

ad actū intelligendi a fantasmatibus sicut dū corpore vni
 ta. qualiter autē tūc intelligat. ⁊ p̄ qd post ostendetur.

Quoniam autem sicut in omni natura est
 aliquid hoc quidem materia vnicuiq; ge
 neri hoc autem est potentia omnia illa: al
 terz autē causa ⁊ factiū quod in faciēdo omnia vt
 ars ad materiam sustinuit: necesse ⁊ in anima has
 esse differentias. Et est intellectus hic quidem ta
 lis in omnia fieri: ille v̄o in omnia facere: sicut ha
 bitus quidem ⁊ sicut lumen. quodam enī modo ⁊
 lumē facit potentia existentes colores actu colores
Et hoc est tertiu ca. h̄ tractatus in quo A. ⁊. determinat
 de intellectu agentē. ⁊ diuidit in qnq; ptes. in quaz p̄ma
 A. ⁊. ostendit necessitatem intellectus agentis. in secunda
 ponit eius p̄prietates cōparando ip̄m ad intellectum pos
 sibilem fm cōuententiā ⁊ d̄iam. in tertia determinat d̄ in
 tellectu in actu. in quarta ponit q̄sdā conditiōes p̄nentes
 ad totam partem intellectiua. in q̄ta remouet vnū dubiū.
 ibi secūda. Ethic intellectus. ibi tertia. Adē autē. ibi quarta
 Sepatus autē est. ibi q̄ta Non reminiscitur autē. De p̄
 ma intendit A. ⁊. hanc rōnem. in oī genere rez natura iū
 in quo est aliquid q̄nq; in potentia: q̄nq; in actu: necesse ē
 ponere aliquid quod est oīa fieri illius generis: ⁊ aliquid
 quod est oīa illa facere. sed aia intellectiua est res natura
 lis que quandoq; est in potentia ad intellectum: ⁊ q̄nq; in
 actu. ergo necesse est in anima intellectiua esse aliquid qd
 est oīa fieri ⁊ recipere. s. intellectus possibilis: ⁊ aliquid qd
 est oīa intelligibilia facere: ⁊ hoc est intellectus agens. er
 go oīz dare intellectū agentem. tota deductio p̄z. ⁊ minor ē
 nota ex capitulis p̄cedentibus. maior etiam p̄z. quia om
 ne passiuū qd est aliq̄ in potentia ⁊ aliq̄ in actu indiget
 aliquo actiue qd reducat ip̄m de potentia ad actū. ⁊ hoc nō
 solū est verū in naturalibus: sed etiam in artificialibus. vñ
 ars est oīa artificialia facere: materia autē arti subiecta ē oīa
 artificialia fieri. ideo dicit. Quoniam autem in omni na
 tura est aliqd hoc quidem vt materia vnicuiq; generi id ē
 fm vnūquodq; genus ⁊ hoc est potentia omnia illa. s. pas
 siua ⁊ receptiua. Alterz autē est qd est cā ⁊ factiū omnium
 illius generis qd in faciēdo oīa illa: ita sc̄ h̄z ad id qd est
 oīa illa fieri: sicut ars ad materiam sustinuit. Et ergo ita
 sit in aia intellectiua: ideo concludit q̄ necesse est etiam in
 anima has esse differentias. s. intellectum possibilem qui
 est oīa intelligibilia recipere ⁊ intellectū agentem qui est
 oīa intelligibilia agere. Et hic intellectus qui est oīa intel
 ligibilia facere est hitus quidā ⁊ quedā p̄fectio sicut lumen
 quodāmodo facit colores ex̄ntes potentia actu colores. sic
 intellectus agens facit intellecta in potentia actu intellecta
Intelligendū p̄mo fm p̄m. comento. xvij. q̄ quemad
 modū necesse est in vnoquoq; genere rez naturatiū gene
 rabilit̄ ⁊ corruptibilitū esse tria ex natura illius generis: cū
 attributa. s. agens ⁊ patiens ⁊ factum: ita debet esse in intel
 lectu. s. q̄ detur intellectus agens: intellectus recipiens: ⁊
 intellectus factus. iste est intellectus in actu. s. species intel
 ligibilis vel intellectio aut aggregatū ex ea ⁊ intellectu pos
 sibili. **I**ntelligendū secūdo fm p̄m. comento. xvij. q̄
 A. ⁊. dixit q̄ intellectus agens est habitus quidā q̄ hec ē
 diffinitio habitus. s. vt habens habitū intelligit per ip̄suz
 quod est sibi p̄pū ex se ⁊ q̄n voluerit absq; eo q̄ indigeat
 in hoc aliquo extrinsecō. Et per hoc quod dicit quando vo
 luerit nō intendit p̄m. q̄ actus voluntatis semper p̄cedat
 actū intelligendi intellectus habituat: quia tūc in actibus
 intelligendi procederet in infinitum. sed intelligi debet
 quando voluerit. i. sine presentia intelligibilis exterioris
 necessario requisita. ⁊ eodē mō intelligi p̄t dum dicit q̄

intellecta vniuersalia sunt redacta ad voluntatem nostrā, et similiter dicitur cum dicitur quod intelligere est in nobis cum voluntas est. **I**ntelligendum tertio secundum philosophum, quod non possumus dicere quod proportio intellectus agentis in anima ad intellectum materiale est sicut proportio artificis ad artificium omnibus modis. Ars enim imponit formam in tota materia absque eo quod in materia sit aliquid existens de intentione forme antequam artificium fecerit eam: et non est ita in intellectu. quoniam si ita esset in intellectu tunc homo non indigeret in componendo intelligibilia sensu neque imaginatione imo intellecta puerirent in intellectum materiale ab intellectu agente absque eo quod intellectus materialis indigeret aspiciere formas sensibiles. Neque etiam possumus dicere quod intentiones imaginatæ sunt sole mouentes intellectum materiale et extrahentes cum de potentia in actum quoniam si ita esset: tunc nulla differentia esset inter vniuersale et indiuiduum. et tunc intellectus esset de genere virtutis imaginative. **D**uo hic ponit commentator. Primum est quod non est omnino similis proportio intellectus agentis ad intellectum materiale et artis ad materiam in qua inducit formam artificialem. quoniam ars inducit formam artificialem in sua materia absque hoc quod forma illa presuerit. sed intellectus agens nunquam inducit aliquam formam in intellectu possibilem quin illa presuerit secundum esse intentionale in imaginatiua virtute a cuius phantasmatate intellectus materialis mouetur. et per hoc vult commentator: inuere quod solus intellectus agens non sufficit ad mouendum intellectum possibilem: sed cum eo requiritur etiam intentio imaginata siue phantasma. Secundum quod ponit commentator est quod sola intentio imaginata non sufficit ad mouendum intellectum materiale et deducendo ipsum de potentia ad actum. sed requiritur etiam intellectus agens quia si sic: tunc non esset differentia inter vniuersale et indiuiduum: et intellectus esset de genere virtutis imaginative: et hoc inconvenientia sequeretur declaratur: quod si sola intentio imaginata moueret intellectum materiale cum ipsa sit indiuidualis: tunc intellectus materialis solum reciperet indiuidualiter: sed per consequens non comprehenderet nisi indiuiduum. sed ipse comprehendit omne ens: quia omne ens est intelligibile. ergo omne ens esset indiuiduum: et nullum esset vniuersale. et si nullum esset vniuersale: patet quod nulla esset differentia inter vniuersale et indiuiduum. et eodem fundamento sequeretur quod intellectus materialis esset de genere virtutis imaginative. quia omnis virtus cogitativa que recipit solum indiuidualiter est virtus sensitiva. ergo si intellectus reciperet solum indiuidualiter: sequitur quod esset sensus. et omnis talis est de genere virtutis imaginative cum ipsa sit sensus ut patuit supra. quare etc.

Intelligendum quarto secundum philosophum. quod quemadmodum visus non mouetur a coloribus nisi quando fuerit in actu. quod non completur nisi luce presente cum ipsa sit extrahens eos de potentia in actum: ita etiam intentiones imaginatæ non mouent intellectum nisi quando fuerint intellecte in acta: quod non perficitur in eis nisi aliquo parte quo sit intellectus in actu.

In hoc ergo est acceptanda similitudo. quia sicut colores non possunt mouere visum nisi lumen corporale sit presens quod faciat colores presentes in potentia esse in actu quantum ad visus in mutationem. sic intentiones imaginatæ non possunt mouere intellectum possibilem nisi fiant intellecte in actu postquam erant intellecte in potentia per presentiam lumen intellectus agentis. Sed in alio est dissimilitudo. quia lumen corporale non tribuit coloribus formam aliquam per quam fiant in actu. sed regreditur solus propter disponere medium ut patuit in secundo habet. Intellectus autem agens non impedit lumen spirituale intellectui possibili quo disponat ad receptionem speciei intelligibilis: sed etiam intentionibus imaginatis ut eo mediante producere possint spiritum intelligibilem. **L**u. n. intentiones imaginatæ sunt in

diuiduales non possunt producere spiritum intelligibilem que est abstracta et vltis nisi per virtutem agentis abstractam et vltis: et illud est intellectus agens. et propter hoc intellectus agens debet denudare formas a materijs et abstrahere species intelligibiles ab intentionibus imaginatis et facere de potentia in intellectus actu intellecta que omnia reuertuntur in idem.

Intelligendum quinto secundum commentatorem quod fuit necesse attribueri has duas actiones anime in nobis. scilicet intelligere intellectum: et facere eum. quoniam agens et recipiens sunt substantie eterne propter hoc quod he due actiones reducte sunt ad nostram voluntatem. scilicet abstrahere intellecta intelligere ea. **A**bstrahere. n. nil aliud est quam facere intentiones imaginatas intellectas postquam erant in potentia. **I**ntelligere enim nihil aliud est quam recipere has intentiones. abstrahere igitur est operatio intellectus agentis. intelligere vero intellectus possibilis. et he due operationes sunt reducte ad voluntatem nostram modo superius exposito: vel ad nostram voluntatem. i. cogitationem. aut si volumus loqui propter de voluntate intelligi debet de possibili et non de necessario aut quantum ad continuationem illarum operationum non autem quantum ad eorum receptionem. **P**ost subdit. **L**u. igitur inuenimus idem transferri in suo esse de ordine in ordinem. scilicet intentiones imaginatas que dicuntur transferri de ordine in ordinem in suo esse per quantum forme imaginatæ prius sunt in sensu postea in esse secundum esse intentionale: et vni illoque esse habet ordinem ad aliud ut patet.

Diximus quod necesse est ut hoc sit a causa agente et recipiente. recipiens igitur est malus et agens est efficiens. et cum inuenimus nos agere per has duas virtutes intellectus cum voluerimus et nihil agit nisi per suam formam. id fuit necesse attribueri nobis has duas virtutes et intellectus quod est abstrahere intellectum et creare. n. necesse est ut precedat in nobis intellectus quod est recipere eum. et hoc quantum ad operationem absolute ut expositum est supra. **D**einde respondet ad vnum dictum Alex. ut patet. **I**ntelligendum sexto secundum philosophum. quod omnia dicta ab Alex. in hunc sermone sunt illa quod vltima nullum habent esse extra animam: quod intendit philosophus. quoniam si ita esset non indigeret ponere intellectum agentem. **P**la. ergo quia posuit vltima extra animam esse actu abstracta et a suis singularibus separata. et per presentiam actu intelligibilia non indignant ponere intellectum agente quoniam sicut actu calidum aut frigidum quia est actu sensibile sufficit ad imitandum actum absque hoc quod ponat aliquis sensus agens si sic vltima essent extra animam actu intelligibilia sufficerent absque alio agente mouere intellectum possibilem. **A**x. autem quia non posuit vltima que sunt obiecta intellectus possibilis esse extra animam nisi in potentia et in suis singularibus existant. quia talia non sunt actu intelligibilia sed solum potentia indignant ponere intellectus agentem quod abstraheret a conditionibus malibus et faceret ea actu intelligibilia de potentia intelligibilibus. sed de hoc post inquireretur.

Et hic intellectus separabilis et impassibilis et inmixtus substantia actu ens. **S**emper enim honorabilis est agens patiente et principium materia.

Nunc potest petates intellectus agentis quod sunt quatuor: et in tribus primis conuenit cum intellectu possibilem. quia autem discernerit di. **E**t hic intellectus. scilicet agens est separabilis quia non organice et impassibilis corruptiue ex eadem causa. et inmixtus quia non posuitur ex rebus malibus ut antiqui posuerunt. et est substantia actu ens. i. essentia quodam actu et per presentiam existens in actu ubi intellectus possibilis est pura potentia receptiua. et ex hoc sequitur quod intellectus agens est perfectior nobilior intellectu possibilem. ipse enim est nobilior patiente et principium effectum ipsa materia.

Intelligendum primo secundum philosophum. commento. xx. per declaracione quartæ proprietatis quod in intellectu agente non est potentia ad aliquid sicut in intellectu recipiente est potentia ad recipiendum formas. **I**ntelligentia. n. agens nihil intelligit ex eis quod sunt hic. et hoc quodam modificat agendo cum receptione

tertius

ficut facit intellectus possibilis, sed alio modo, s. p. substantiam propria. Alii aut illud dictum intelligunt ut iacet. In intelligendum secundo q. dicitur, facit unam demonstrationem ad probandum intellectum agentem esse non mixtum simile demonstrationi que fit ad probandum intellectum possibilem esse non mixtum. Demonstratio de intellectu possibili est talis: Si intellectus possibilis esset mixtus et non abstractus a materia tunc haberet aliquam formam materialem: vel ipse esset forma materialis et tunc sequeretur aliter dicitur: aut q. ipse reciperet et tunc motor esset in eo idem cum moto, aut q. non reciperet oēs formas materiales, et utriusq. istorum est impossibile ut patet ex dictis superius, consequentia autem probatur: quia intellectus possibilis aut intelligeret se, aut non, si sic cum oīs forma materialis materialiter intellecta ab intellectu possibili moueat ipsum et fit in eo modo similitudinis et receptionis ut dixit supra commentator: sequitur primum, s. q. intellectus possibilis reciperet se et mouens esset motus, si non tunc non reciperet se et ipse esset forma materialis, ergo non reciperet omnes formas materiales, et hoc est secundum. Si nihil potest fieri demonstratio de intellectu agente, quia si intellectus agens esset mixtus, tunc sequitur q. aut intellectus agens intelligeret et crearet se, i. faceret de se intellectum in potentia intellectum in actu: aut q. non crearet omnes formas in actu, non faceret de omnibus intellectis in potentia intellecta in actu, et utriusq. istorum est impossibile. Primum quidem quia nullum materiale potest facere vigore proprio se actu abstractum et intellectum, et secundum quia sicut intellectus possibilis est oīa intelligibilia fieri: sic intellectus agens est omnia intelligibilia agere, et patet consequentia quia intellectus agens aut intelligeretur ab intellectu possibili: aut non, si sic omnis forma materialis intellecta ab intellectu possibili efficit ab intellectu agente intellecta in actu de intellectu in potentia, ergo intellectus agens faceret se intellectum in actu de intellectu in potentia. Si autem non intelligeretur ab intellectu possibili cum omnia intelligat facta intellecta in actu de intellectis in potentia: tunc sequitur q. intellectus agens non faceret se intellectum in actu de intellectu in potentia: et per consequens non faceret de omnibus intellectis in potentia intellecta in actu: Et dicit commentator q. mirum est q. omnes concedunt hanc demonstrationem de intellectu agente, sed non omnes concedunt aliam de intellectu possibili: cum tamen sint adeo similes q. concedent unam oportet aliam concedere, et hoc dicit obuiando Alexandro: q. dixit intellectum agentem esse abstractum: intellectum autem possibilem esse mixtum et materialem. Postea subdit commentator unam aliam rationem ad probandum q. intellectus materialis non est mixtus: que est illa, Nulla virtus que iudicat sine comprehendit res infinitas secundum numerum est mixta cum materia, sed intellectus materialis comprehendit res infinitas secundum numerum, ergo non est mixtus, patet consequentia et minor, quia intellectus materialis comprehendit infinita in numero in propositione vniuersali, et maior probatur, quia omnis virtus comprehendit individualis et mixta non iudicat nisi infinita, ergo per oppositum sequitur q. si aliqua virtus iudicat infinita quod illa non est mixta. Et dicit commentator q. Quomodo credidit q. virtus per quam iudicamus infinita esset intellectus agens, et hoc non est verum, quia iudicium et distinctio non attribuuntur in nobis nisi intellectui materiali. Intelligendum tertio secundum commentatorem q. intellectus agens differt a materiali in eo q. agens semper est actio, materialis autem est virtus propter res que sunt hic. Videtur ergo velle commentator q. intellectus agens est ita agens q. nullo modo recipiens: et intellectus materialis est virtus, i. agens et recipiens: huius magis sit recipiens quam agens, quia nunquam est agens ut contingit post primum in intelligentia dum discurret componit et diuidit quoniam tunc sit recipiens sed aliquando est recipiens quoniam non est agens ut accidit in prima

eius intelligentia. Vel aliter exponitur q. intellectus agens semper est pura actio quia semper intelligit res quas intelligit, in intellectu autem materialis est utriusque quia aliquando intelligit et aliquando non. Intelligendum quarto secundum commentatorem q. opinandum est secundum Alexandrum, q. vltimus intellectus abstractus in ordine est iste intellectus materialis, actio enim est diminuta ab actione illorum cum actio eius magis videatur esse passio quam actio: non quia est aliud per quod differat iste intellectus ab intellectu agente nisi per hanc intentionem tantum, quoniam que admodum non scimus multitudinem intellectuum abstractorum nisi per diuersitatem actionum eorum, ita etiam non scimus diuersitatem istius intellectus materialis ab intellectu agente nisi per diuersitatem actionum suarum. Et que admodum intellectui agenti accidit ut quandoque agat in res existentes hic: et quandoque non, sed differunt tamen in hoc q. iudicium est aliquid in capitulo perfectionis iudicis actio aut non est secundum illud modum in capitulo perfectionis agentis. Considera igitur hoc quoniam hoc est differentia inter hos duos intellectus: et nisi hoc esset nulla esset alicuius inter eos. Postea exclamat contra Alexandrum, et totum patet propter hoc q. iudicium quod est operatio intellectus possibilis est in capitulo perfectionis iudicis, sed intellectus agens actio quam facit in res que sunt hic non est eodem modo in capitulo perfectionis agentis. Et hoc sic intellectu agente operatio intellectus possibilis recipitur in eo subiectiue tanquam eius per actio, sed operatio intellectus agentis quam facit in res que sunt hic non est recipitur in eo ut in subiecto: huiusmodi rebus que sunt hic dum abstractas eas a conditionibus materialibus. Ad hoc dubitatur utrum ad producendum speciem intelligibilem et actum intelligendum in intellectu possibili propter phantasiam sit necessarium ponere intellectum agentem. Arguitur q. si primo si oporteret ponere intellectum agentem aut ageret immediate in intellectu possibile: aut mediare fantasmatem, non potest dici q. immediate: quia tunc fantasma non ageret in intellectu possibile contra supius dicta, et probatur consequentia quia non immediate: quia illud esset intellectus agens, nec mediate quia tunc fantasma esset nobilior intellectu agente: quoniam in eodem ordinatis agens remotius est nobilior agente, propter quod nec potest dici q. intellectus agens agat in intellectu possibile mediate fantasmatem: quia tunc intellectus agens aliquid impingeret fantasmatem per quod secum concurreret ad actum, ex quo sunt secundum esse diuina distincta sicut artifex aliquid impunit securi dum ea vitit in operatione, et ita de aliis, hoc autem est falsum, quia tunc fantasma sit cum virtute recepta ab intellectu agente essent agens propter quod in intelligibilibus recepte in intellectu possibilem quod est impossibile: quia ex quo fantasma est male et indiuiduatum non recipitur in se nisi virtute male et indiuiduale et tale non potest esse propter quod principium productiuum rei abstracte et vltis ut est species intelligibilis. Secundo sic, sensibilia se habent ad sensum sicut fantasmata ad intellectum per Alexandrum et primum, sed sensibilia sunt sufficientia ad mouendum se suum et educendo ipsum de potentia ad actum absque hoc q. de se sensus agens ut patuit secundo habet. Et fantasmata sunt sufficientia ad mouendum intellectum possibilem et impingendum spiritum intelligibilem et intellectum absque hoc q. de se intellectus agens. Tertio si vltima haberet etiam non idigerem, potest intellectus agentem per primum, super prima, sed vltima habet esse extra etiam ut est eadem doctrina cum sint in suis indiuiduis q. sunt extra etiam, quare tunc. Quarto si potest intellectus agens ille semper est sufficienti prius et proportionatus intellectui possibili, sed agere et pati, et proportionatus inuicem et sufficienti approximatis: necesse est q. sit actio, et intellectus agens semper ageret in intellectu possibilem spiritum intelligibilem et actum intelligendum, et per primum intellectus possibilis intelligeret, primum falsum est. In oppositum sunt Alexandrum, et commentator volens res in anima intellectiva has duas esse virtutes, s. intellectum possibilem et intellectum agentem, vni arguitur sic, eius potentia passiva que aliquando est in potentia et aliquando in actu indiget aliqua

potentia actiua reducendo ipsam de potentia ad actum. sed intellectus possibilis est potentia passiuua que est aliquando in potentia & aliquando in actu respectu sue operationis. ergo indiget aliquo agente extrahente ipsum de potentia ad actum sed tale non est solum phantasma cum sit materiale & intellectus possibilis immaterialis. ergo preter phantasma necesse est intellectum agentem abstractum & imaterialem qui faciat intentionem abstractam & vniuersalem in intellectu possibili. Tota deductio patet cum minor. maior etiam est manifesta. quia eo ipso quod daretur aliqua potentia passiuua cui nulla actiua corresponderet deducens ipsam de potentia ad actum: sequeretur quod illa potentia passiuua nunquam deduceretur ad actum ad quem esset finaliter ordinata. quia non a se nec ab alio: & sic esset perpetuo frustra: quod est inconueniens.

Ad hanc dubitationem inueniuntur plures modi dicendi: qui omnes in hoc conueniunt quod ad hoc quod intellectus possibilis corpori vnitus recipiat speciem intelligibilem & actum intelligendi requiratur duo motores: vnus materialis qui est phantasma: & alius immaterialis & hic est intellectus agens. Quod requiratur motor materialis patet. quia ex quo operatio intellectus possibilis impeditur impedimento corporis: vt in libargietis & phantasmatis Evidere. sequitur quod motor corporeus ad illam concurrat. Quod etiam requiritur motor immaterialis ex hoc potest ostendi. quia operatio intellectus possibilis est abstracta & immaterialis. ergo necessario indiget aliquo agente immateriali cuius virtute materialia & intellecta abstracta solum in potentia efficiantur abstracta & intellecta in actu. & hoc non est nisi intellectus agens. In alio autem differunt. quoniam aliqui volunt quod phantasma est agens primum respectu speciei intelligibilis & intellectus agens secundum motum. sed respectu intellectionis agens primum est ipse intellectus agens sic quod species intelligibilis non concurrat effectiue ad actum intelligendi: sed solum preparatiue.

Alii autem volunt quod phantasmata vna cum specie intelligibili sint agentia propinqua ipsius intelligere & quod intellectus agens sit agens remotum. Et uter in alio diuersificatur. quia aliqui volunt quod intellectus agens imprimat eius virtutem phantasmatis ratione cuius producere possunt speciem intelligibilem. & sic dicunt intellectum agentem facere de potentia intellectus actu intellecta. quia ex phantasmatis vniuersalibus & intellectibus solum in potentia producit species intelligibiles vniuersales & actu intellectas. Alii autem voluerunt intellectum agentem hoc facere nisi phantasmatis vniuersalibus imprimendo. sed solum per eius presentiam ad phantasmata ipsa virtualiter contingendo. Sed quod hoc fit mihi videtur fore satis probabile quod intellectus agens sit agens remotum respectu intellectionis sicut respectu speciei intelligibilis: & quod sicut species sensibilis est primum agens sensationis. sic species intelligibilis & primum agens intellectionis & quod phantasma ad intellectum immediatus concurrat quod intellectus agens tenendo istud respondet ad rationes factas ante oppositum. Ad primam concedo quod phantasma vna cum virtute recepta ab intellectu agente immediate producat species intelligibilem. & cum dicitur quod illa virtus est individualis & per consequens non potest esse immediatum principium rei vniuersalis & abstracte. Dicit Ioannes Fandonus quod licet illa virtus sit individualis: est tamen tante spiritualitatis quod sufficit ad productionem rei abstracte & vniuersalis. Ad secundam cum dicitur sicut sensibilis ad sensum sic phantasma ad intellectum respondetur quod non est omnino similitudo. in hoc enim tenet similitudo quod sicut sensibilia sunt obiecta sensui de necessitate ipsos de potentia ad actum. sic phantasmata sunt obiecta intellectus possibilis &c. Sed in alio est dissimilitudo. quia sensibilia sunt actu sensibilia extra animam & materialia sicut sensus. ideo possunt ipsos mouere deducto alio agente secum concurrente. phantasmata autem quia sunt materialia & individualis non sunt actu in-

telligibilia nec actu abstracta sicut intellectus possibilis: quare non possunt in ipsum agere nisi concurrat aliud a genere quod abstrahat ea a materia & faciat ea actu intelligibilia de potentia intelligibilibus: quod fit imprimendo eis virtutes per quas possunt agere speciem vniuersalem & actu abstractam & intellectam. & hoc non est nisi intellectus agens.

Ad tertiam dicitur quod vniuersalia non habent esse extra animam in actu vt dicitur Plato sic quod sint de se actu abstracta & a singularibus separata quia tunc essent de se intellecta nec indigeremus ponere intellectum agentem. sed sunt in suis singularibus existentia & in materia. ideo non sunt in intellectu nisi in potentia. quare indigent aliquo faciente ipsa actu abstracta & actu intellecta. & ille est intellectus agens: vt plane vult commentator tertio huius commentario octauo vbi dicit quod intellectus agens facit vniuersalitatem in rebus. & hoc est necessitas ponendi intellectum agentem. scilicet vt faciat potentia intellectus actu intellecta. quia sola phantasma hoc facere non sufficerent: vt patet ex dictis. Ad quartum dicitur quod intellectus agens non est totale agens & se sufficiens ad mouendum intellectum possibilem corpori coniunctum sed requiritur etiam aliud agens corporeum. & illud est intentio imaginatiua sicut facta sicut vt supra dixit. & quia non solum in sensu inferiori seu phantasmata. ideo non semper mouetur intellectus possibilis ad intelligendum.

Idem autem secundum actum scientia rei: quare vno secundum potentiam tempore prior in vno est: oratio autem neque tempore. sed non aliquando quidem intelligit: aliquando autem non intelligit.

Nunc determinat de intellectu in actu ponendo eius proprietates que sunt tres. Prima est quod intellectus sine scientia secundum actum est idem cum re scita. Secunda est quod scientia secundum potentiam est prior tempore in eodem individuo quod scientia secundum actum simpliciter: aut est eadem quod scientia secundum actum est prior tempore scientia secundum potentiam. Tertia est quod intellectus in actu non aliquando intelligit & aliquando non sed semper intelligit cuius oppositum est de intellectu in potentia. Ideo dicitur quod scientia secundum actum est idem rei scite. scientia vero que est secundum potentiam in vno individuo est posterior tempore. scilicet scientia in actu. omnino autem & simpliciter scientia in potentia neque in tempore est prius scientia in actu. sed magis est e converso quod scientia in actu simpliciter est posterior scientia in potentia. sed non aliquando quidem intelligit & aliquando non intelligit. Intellectus in actu solum simpliciter intelligit. Intellectus in actu aliquid sumit per speciem intelligibilem vel actu intelligendi & aliquid per aggregatum ex acta intellectiua & specie intelligibili vel actu intelligendi. si primo modo sumat tunc intellectus simpliciter in actu est idem cum re scita. si quantum ad mutua relationem eorum adinuicem. quia si scientia secundum actum est res scita est se vel in suis causis. & si res est actu scita eius scientia est quod non contingit de scientia & scito in potentia. Si autem sumatur secundo modo tunc intellectus in actu est idem cum re scita quantum ad actum ipsorum. quia eorum est idem actus sicut sensus & sensibile in actu sunt idem quia habent eundem actum. Commentator tamen hanc particulam continuat cum littera precedente immediate. Et vult quod in ea ponatur vna alia proprietas intellectus agentis in qua differt ab intellectu possibili que est quod scientia in actu que intellectus agens scit se ipsum est idem cum eo cum sciat se per substantiam suam. sed scientia in actu: qua intellectus possibilis scit se non est idem cum eo: sed est accidens ei superadditum vt patuit supra.

Secundo proprietas est satis clara. quoniam indiduum est prius tempore potentia sciens quod actu sciens: simpliciter tamen loquendo actu sciens precedit tempore id quod est sciens potentia: Cum omnis potentia

tertius

sciens efficiatur actu sciens ab aliquo actu sciente formaliter vel virtualiter. formaliter quidem scientia que i acquiruntur per doctrinam. virtualiter vero inscientia que acquiruntur per intentionem ex lumine intellectus agentis qui non est formaliter sed solum virtualiter. Tertia proprietates etiam e nota.

T Separatus autem est solum in hoc quod vere est et hoc solum immortale et perpetuum.

T Dic ponit quasdam condiciones que adaptari possunt ad totam partem intellectivam dicens separatus autem est. scilicet intellectus. et hoc solum est id quod vere est et hoc solum est mortale et perpetuum. Intelligendum quod iste condiciones verificari possunt tam de intellectu possibili quam de intellectu agente. nam uterque eorum immortalis et non organicus. similiter uterque eorum vere est: quia ita est quod non potest non esse. magis vere sit intellectus agens quam intellectus possibilis. quia illud quod est ens in actu magis vere est quam illud quod est in potentia. etiam uterque eorum est immortalis et perpetuus ex quo sunt vires immediate consequentes essentiam anime intellective que est perpetua et immortalis. et dicitur solum ad excludendum vires anime sensibilis et vegetabilis quibus ista non competunt.

Non reminiscimur autem quia hoc quidem impossibile. Passivus vero intellectus corruptibilis et sine hoc nihil intelligit anima.

Remouet unum dubium quod est tale: Si intellectus est perpetuus et immortalis videtur quod post hominis mortem debeat reminisci eorum que sciuit in vita. huic respondet Alexander. dicendo quod intellectus post mortem hominis non reminiscitur: quia reminisci est operatio virtutis organice et passive propria passione cuiusmodi non est intellectus. Dicit ergo quod intellectus non reminiscitur quia hoc quidem. scilicet intellectus est quid passibile. Et subdit quod passivus vero intellectus id est virtus cogitativa que dicitur intellectus propter eius propinquitatem ad verum intellectum est corruptibilis cum sit virtus organica et materialis. et sine hoc. scilicet intellectus passivus intellectus humanus corpori coniunctus: nihil intelligit. sed de hoc infra videbitur. Intelligendum primo quod memorari et reminisci proprie loquendo sunt operationes virtutis sensitiva interioris que sunt per species reservatas in memoria. et quia intellectus non est talis virtus sibi non potest competere memorari vel reminisci qualiter autem fiant et quomodo differunt videndum est in libro de memoria et reminiscencia. Dixit vero intellectus post hominis mortem tenet scientiam eorum que in vita didicit: et quomodo bona est inquisitio. et forte de hoc in sequentibus aliquid dicitur. Intelligendum secundo quod comento. xx. exponit totam litteram que incipit Que non solum potentia. usque ad finem. adducendo plures expositiones. et dividitur totum comentum in quatuor partes. in prima ponit expositionem Alex. in secunda ibi Themistius autem intelligit. ponit exponem Themistii. in tertia ibi Mos autem cum videmus. ponit unam expositionem propriam. in quarta ibi: Et potest exponi. ponit aliam. in quinta ibi Et debet scire. comparat plures opiniones ad iudicium. De prima ponit exponem Alex. volentis quod cum Alexander. d. que non solum potentia. intendit quod passio que est in intellectu materiali ad recipiendum intellecta in uno individuo est prior tempore intellectu agente. sed tamen simpliciter loquendo intellectus agens est prior tempore ipsa preparatione qua intellectus agens est perpetuus: et illa preparatione est corruptibilis. Et cum dicit sed non aliquid quod est intelligit etc. loquitur de intellectu agente quod simpliciter intelligit. Et cum ulterius dicit quod est separatus et hoc solum est quod vere est perpetuum et immortale loquitur etiam de intellectu agente et solum in actu partes est immortalis. postea cum dicit

non reminiscitur autem. Soluit unam questionem de intellectu agente huiusmodi copulatur nobis et intelligimus per illud que est quod si intelligimus per intellectum agentem cum intellectu agens sit eternus: ut quod post mortem ita per ipsum debeamus intelligere sicut ante. Et huic ridet Alexander. dicendo quod intellectus agens non copulatur nobis nisi mediante intellectu materiali. sed post mortem hominis alicuius non est eius intellectus materialis ex quo est generabilis et corruptibilis. ergo tunc sibi non copulatur intellectus agens: quod nec per eum tunc intelligit. Themistius autem. Dicit ponit exponem. ponem themistii quod per intellectum in potentia intellexit intellectum materiale abstractum et incorruptibile ut est omnino. Per intellectum autem in actu intellexit intellectum agentem solum quod continuatur cum intellectu materiali. et hic est intellectus speculativus solum cum. et vult quod in uno individuo intellectus materialis est per tempore intellectu speculativo. simpliciter tamen intellectus speculativus est per tempore intellectu materiali. et cum dicit Alexander. Et non quatuor intelligit et quatuor non loquitur de intellectu agente solum quod continuatur cum intellectu materiali. et vult quod intellectus agens sic acceptus simpliciter intelligit. et cum ulterius dicit quod est separatus et quod hoc solum est perpetuum etc. loquitur de intellectu agente solum quod proprie intellectus materialis. Et sicut ista sequens non reminiscitur etc. intelligit huiusmodi de intellectu agente solum quod est forma in nobis: talis est intellectus speculativus solum cum ut dicitur est. Dicit di. themistius quod si intellectus speculativus esset corruptibilis tunc de novo non quod reref huiusmodi: quia manifestum esset quod non reminiscitur post mortem. cum ergo hic quod de eo queratur manifestum est Alexander. velle intellectum speculativum esse eternum. et quia initium huius sermonis fuit de intellectu agente id opinatus est Themistius Alexander. velle quod intellectus speculativus sit intellectus agens ut tangit intellectum materiale alia adiungit de hac opinione que fuit de se manifesta. Mos autem cum videmus. Dicit ponit unam expositionem propriam. quod vult quod cum dicit Alexander. quod intellectus est separatus non mixtus neque passibilis loquitur de intellectu agente. et in istis conditionibus dicitur secum intellectus materialis. Et cum dicitur quod intellectus in potentia in uno individuo est per tempore intellectu in actu comparat intellectum materiale intellectu agenti. nam intellectus materialis respectu unius individui est per solum esse aut generationem quam intellectus agens habet non solum continuationem quantum ad operationem. simpliciter tamen absolute loquitur de intellectu materialis non est per intellectum agente aliquo modo: sed eo posterioribus modis. Deinde cum dicit. et non est quatuor intelligit et quatuor non loquitur Alexander. de intellectu materiali quod cum fuerit acceptus non respectu individui. sed totius speciei siue simpliciter non quatuor intelligit et quatuor non nisi species habita. nam aliquid dicitur: sed simpliciter intelligit. et sicut est de intellectu agente. Et cum dicit. Et cum fuerit abstractus est tantum si mortalis intendit dicere quod intellectus materialis cum fuerit abstractus non respectu huiusmodi individui vel huiusmodi. sed simpliciter et respectu totius speciei non est mortalis. et per hoc quod dicitur in eum est non mortalis intendit excludere intellectum in habitu a non mortalitate. Postea cum dicit non reminiscitur. remouet dubium quod dicitur est quod intellectus materialis est eternus. et sicut sit eternus. id posset aliquis querere quare non rememoratur. ut per mortem cognitionum habitatur in hac vita. Et huic ridet Alexander. dicens quod rememoratio non est nisi intellectus passivus huic virtute imaginativa que est generabilis et corruptibilis. Unde dicitur in eum. Et dicitur dissolvendo quod rememoratio fit per virtutes comprehensivas passibiles. scilicet materiales. et sunt tres virtutes. quare esse est declaratum in sensu et sensato. scilicet imaginativa et cogitativa et rememorativa etc. Vide totum sequens quia pulchrum est. Et potest exponi. hic ponitur alia expositione commentatoris que est quod cum dicit Alexander. Et non est quandoque intelligens et quandoque non vult quod intellectus materialis cum fuerit acceptus solum quod intelligit non formas materiales generabiles et corruptibiles. sed formas abstractas a materia tunc non est quandoque intelligens et quatuor non sed semper intelligit ut dum intelligit intellectum

agentem cum copulatur secum post completam generationem intellectus in habitu. Et cum dicitur quod est separatus et immortalis loquitur de intellectu materiali secundum quod perficitur per agentem. et hoc accipiendum in respectu speciei et non in diuidui. vel loquitur de intellectu materiali secundum quod copulatur nobiscum per naturam. Et quo innuitur videtur per commentatorem quod intellectus possibilis non solum continuatur nobiscum secundum operationem sed etiam per naturam. et quantum ad primam continuationem prius continuatur nobiscum intellectus agens. Sed quantum ad secundam post continuatur nobiscum intellectus possibilis ut dictum fuit supra: Et subdit commentator eodem commento quod quomodo quis intuebitur intellectum materiale cum intellectu agente apparebit esse duo vno modo et vnum alio modo. sunt enim duo per diuersitatem actionis eorum cum actio intellectus agens sit generare et actio intellectus materialis sit informari. sed tunc vnum id est constituit vnum partem animam intellectiuam secundum quod intellectus materialis perficitur per agentem et intelligit ipsum: et hoc modo dicitur quod intellectus id est anima intellectiua continuatur nobiscum apparente due virtutes: quarum vna est actiua et alia passiuua: propter quod Alexander bene assimilauit animam intellectiuam igni: quoniam sicut ignis agit in corpora per eius virtutem a quibus etiam patitur. sic anima intellectiua per intellectum agentem agit in ipsa intellecta a quibus recipit intellectum materiale. Postea cum dicitur: Non reminiscitur etc. Soluit questionem que fecit antiquos expositores credere intellectum qui est in habitu esse eternum. et Alexander opinari intellectum materiale esse generabilem et corruptibilem: et est quomodo intellecta speculatiua sunt non eterna ex quo intellectus agens est eternus et intellectus materialis est eternus. Ad quam questionem respondent quod causa in hoc est quia nihil intelligimus sine intellectu passiuo id est sine virtute imaginatiua que est generabilis et corruptibilis. Unde intellecta speculatiua non dependunt solum ab intellectu agente et intellectu materiali: sed etiam a phantasmatis que sunt generabilia et corruptibilia et quod dependet a generabili et corruptibili est generabile et corruptibile. quare etc. Alterius ponit commentator distinctionem de intellectu quod dicitur quatuor modis. scilicet de intellectu materiali de intellectu agente de intellectu in habitu et de virtute imaginatiua. Et debes scire. Hic commentator comparat ad inuicem opinionem Platonis et Aristotelis et suam. et patet. Hic dubiatur vtrum intellectus humanus sit perpetuus. Arguitur quod non. Primum si intellectus humanus esset perpetuus cum homo sit corruptibilis: sequeretur quod intellectus remaneret post hominis mortem a corpore separatus. Sed arguitur hoc esse falsum multipliciter: quia cum mundus fuerit ab eterno: secundum Aristotelem et infiniti homines precesserunt: tunc sequeretur quod infiniti intellectus essent per se existentes. consequens impossibile quia frustra talis intellectuum multitudo infinita cum ad nullum finem ordinaretur a natura. Similiter secundum Aristotelem in eternis non ponantur plura indiuidua sub vna specie quia sufficienter conseruatur per vnum. sed si intellectus esset perpetuus ipse esset eternus. quia ut probat Aristoteles primo celi et mundi. omne eternum est perpetuum et conuerso. quare etc. Sed si intellectus post hominis mortem remaneret a corpore separatus: tunc quereretur an illa separatio esset illi naturalis aut violenta. non violenta quia tunc habet nobilissimum esse nec etiam naturalis quia tunc vno eius ad corpus non esset sibi naturalis: quod tamen est falsum. Tertio illo dato sequeretur quod talis intellectus esset ociosus. consequens inconueniens. et probatur consequentia. quia tunc non posset attingere eius finem videlicet intelligere: quod sic arguitur. Quia si intellectus separatus posset intelligere et aut intelligeret per substantiam propriam aut per species intelligibiles seu habitus in eo conserua-

tos: non per substantiam propriam. quia hoc solum competit intelligenti supercelestibus. nec per species intelligibiles seu habitus intellectuales: quia omnia illa dependunt in conseruari a phantasmatis: aliter nunquam corrumpentur: quia non per corruptionem subiecti: nec a contrario. si ergo aliquando corrumpitur hoc erit per defectum agentis conseruantis: et tale non potest esse in phantasma a quo producta fuerunt. sed post hominis mortem non remanserunt aliqua eius phantasmata. ergo nec species intelligibiles vel habitus intellectuales. quare etc. Secundo arguitur principaliter sic: Omnis destructio compositi naturalis est per destructionem sue forme naturalis cuius materia sit corruptibilis primo physicorum. sed homo est compositum naturale quod aliquando destruitur. ergo eius forma naturalis quod aliquando destruitur. ergo talis non est nisi intellectus seu anima intellectiua cum per ipsam differat homo ab alijs animalibus. ergo intellectus aliquando destruitur et per consequens non est perpetuus. Tertio principaliter: Omnis forma que diuersificatur in operatione diuersitate complexionis corporis est forma complexionalis que destruitur ad destructionem corporis et eius complexionis ut patet. sed intellectus humanus est huiusmodi. ergo etc. probatur minor. quia per Aristotelem secundo de anima: Molles carne sunt bene apti mente: duri autem inepti. quare etc. In oppositum sunt Commentator et Aristoteles et ratione arguitur sic: Si intellectus humanus esset corruptibilis: aut per se: aut per accidens. Non per se quia omne per se corruptibile aut habet contrarium aut est compositum ex contrarijs. sed intellectus non habet contrarium nec est compositum ex contrarijs cum sit simplex. ergo non est corruptibile per se. nec etiam est corruptibilis per accidens. scilicet ad corruptionem alterius quod sit corruptibile per se: quia si aliquod esset tale: illud esset corpus quod est eius subiectum proprium. modo intellectus non est corruptibilis corruptione corporis: quia omne quod est corruptibile corruptione corporis alteratur alteratione corporis per se vel per accidens. sed intellectus non alterat alteratione corporis ex quo est impassibilis ut dicit Aristoteles. Ad dubium respondetur permittendo primo quod intellectus multipliciter sumitur. Vno modo sumitur per animam intellectiuam. alio modo per potentiam eius naturalibus quibus actiue et passive concurrunt ad speciem intelligibilem et actum intelligendum: que dicuntur intellectus agens et intellectus possibilis.

Tertio modo per intellectum in actu vel habitu speculatiuum seu practicum per intellectum in actu intelligendo speciem intelligibilem vel actualem intellectionem: et per intellectum in habitu habitum intellectualem. Quarto modo per intellectum passiuum sine virtute cogitativa que dicitur intellectus propter eius propinquitatem ad intellectum proprie dictum in perfectione. Iste primus sit hec prima conclusio. Intellectus humanus primo modo vel secundo sumptus est perpetuus et immortalis: patet ex dictis multoties. Secunda conclusio. Intellectus humanus tertio modo sumptus est generabilis et corruptibilis. quod sit generabilis patet: quia anima intellectiua in sui principio est sicut tabula nuda in qua nihil est scriptum. Quod sit corruptibilis arguitur. quia omne quod in conseruari dependet ab aliquo corruptibili est corruptibile. sed intellectus in actu vel habitu est habitus. ex quo presupponit phantasma a quo conseruari dependet quod est corruptibile. ergo etc. Tertia conclusio. Intellectus passiuus est generabilis et corruptibilis. hoc satis patet. Sed de modo secundum quem anima intellectiua post eius separationem a corpore intelligit varijs diuersis senserunt. Plato posuit quod omnium reum species in anima intellectiua conseruantur a deo. sed dum corpori infunditur eius molle in peditur ab operatione secundum species illas. per studium tamen exercitium deducuntur ad actualem cognitionem coram

que prius scitit et renouiscit prius scitor, postq̄z aut cor-
pus egressa est nō amplius eo oppressa p spēs scā con-
cretas intelligit sicut prius faciebat ante eius infusionem
in corpe. Auctōna aut voluit intellectū agentem esse de
cimā intelligentiā sperē generabiliū et corruptibiliū appo-
prietā et finē sepatā ab intellectu possibili que dicebat
ēē aīam intellectiā. Et vterius ponebat q̄ p irradi-
ationē factā ab illa decima intelligentiā sup phantasmata oī-
um hominum poterāt oēs intellectus vniri corpibus et ab
eis moueri et intelligere, p eoz cōuersionem ad illā intel-
ligentiam sic q̄ intellectus corpi vnitus non recipit a phā-
tasmate nisi dispositionē que tunc est sibi necessaria vt cō-
uertat se ad illā decimā intelligentiā a qua recepat spem
intelligibile p q̄ intelligat. Sed dū intellectus possibili-
tis est a corpe sepatus nō indiget dispositionē a phantas-
matibus, sed ex se ipso pōt se ad illā decimā intelligentiā
conuertere et ab ea recipere spem intelligibile, et intelligere,
et hunc dicebat esse modū p quem intellectus sepatus in-
telligit. Alij voluerunt q̄ aīa sepatā intelligat p essen-
tiam ppriā sicut intelligentiā celestis. Albertus vero
innuere vī q̄ intellectus possibilis post eius sepatiōnem
a corpe intelligat p lumina ab illis intelligentiis celesti-
bus recepta et p eius cōuersionē ad intellectū agentem.

Comuniter tñ dicitur, q̄ intelligit p spēs et habitus q̄ i
eo remanserunt nō in actu cōpleto sicut dū erat vnus cor-
pori, q̄ quantum ad illud dependet a phantasmatib⁹. s̄
in actu semipieno et incōpleto s̄m quez modū possunt nō
dependere a phantasmatibus et ppetuari et sufficere p in-
telligere intellectus sepati q̄uis non sufficiant p intelle-
ctione intellectus vniti corpi qm tunc plibus indiget.

Et ex hoc p̄z quare intellectus hoīs habituati non sem-
p intelligit cā est q̄ indiget spē existentiā in actu completo
que quantum ad hoc dependet ab actu cogitatiue. id dūz
cogitat illud de quo cogitat vel ad ipsum per se habitu-
nem s̄z intelligere pōt et non alī, et q̄ nō semp cogitat id
nō semp intelligit. Albertus tamen dicit q̄ sola speci-
es non sufficit intellectui vt intelligat. Sed vterius reg-
rūm conuersio intellectus ad illam spēm, et q̄ referat cā
ad rem cuius est spēs et quia non semper ista facit. id tē:

Ad rōnes in oppositum ad priuam negetur q̄ mun-
dus fuerat ab eterno, sed fuit nibilo creatus a deo. Et rō-
nes A. z. facte octauo physicoz et primo celi et mundi q̄li-
ter solui debeant illic inquiratur. Et ad secundā confir-
mationem concedi potest q̄ sepatio anime a corpore ē vi-
olenta id alias fiet reunio. Ad tertiam p̄z ex dicitis.

Ad secundam rōnem principalem negetur maior qm
homo destruit nō per destructionem sue forme substantiā-
lis, sed p sepatiōnem eius a corpore. Ad tertiam simi-
liter negetur maior, q̄ opatio intellectus diuersificat per
diuersitatem cōplexionis corporis non p se sed p accidēs
solum et rōne sensus interioris sibi deseruientis nō ope-
rando, quare tē.

Indiuisibilem quidem igitur itelligē-
tia in his est circa que non est falsum i
quibus autem et falsum iam et verum
est: compositio quedam iam intellecti

num est.

¶ Hoc est quartum capitulū huius primi tractat⁹ i quo
A. z. determinat de spibus intellectus possibilis, et diui-
ditur in duas, q̄ primo distinguit duplicē opationē intel-
lectus possibilis, secūdo de vnaquaqz earum determinat
ibi. Sicut eoz que vnū sunt. Dicit de priua q̄ quidē
igitur intelligentiā indiuidualium, i. intellectus simplici-
um et cōplexoz est in his circa que non est falsum, nā cir-
ca simplicē intellectus apprehensionē nō est veritas nec
falsitas sicut dū comprehendit hominem per hunc simpli-

cem conceptum hō et ita de alijs, sed illa in quibus falsus
et verum est iā quedā cōpositio intellectuū est. i. circa intel-
lectum cōplexoz et cōpositoz est veritas vel falsitas. Vā
quandocūqz intellectus completere apprehendit enuncian-
do aliqd de aliquo p ppositionem affirmatiuā vel nega-
tiuā vt q̄ hō est aīal vel hō non est aīal necessario in ta-
li apprehensione est veritas vel falsitas. Intelligēdū
q̄ A. z. hic enumerat et distinguit duplicē opationē intel-
lectus possibilis. Vna est simplex eius apprehensio quā
A. z. appellat intelligentiam indiuisibilem et pmentator
formationē in qua nec est veritas nec falsitas. alia est ap-
prehensio eius cōplexa cū affirmatione alicuius d aliquo
vel negatione alicuius ab aliquo in qua est veritas vel fal-
sitas, et hec ab A. z. vocat intelligentiā cōpositoz a com-
mentatore aut appellat fides q̄ dū intellectus ei assentit
eius dicitur esse fides. Tertiā aut intellectus opationē
addit Joānes gramaticus que est discursus de premissis
ad cōclonem, sed illā nō ponit A. z. q̄ vt dicit cōmentator
cōmento. xxi. s̄ amose differentia p quas diuiditur actio
intellectus, sunt due actiones quarū vna dī formatio
vero fides. Et s̄ cōpositio large dicat tā de ppositio-
ne negatiua q̄ affirmatiua, pprie tñ dī solū de ppositiōe
affirmatiua qm pprie negatiua ppositio nō cōpositio, s̄
diuisio dicit d̄z.

¶ Sicut eorum que vnum fiunt. Sicut Empe-
dixit. Vere multorum quidem capita sine cerui-
ce. Sine ceruice germinauerunt: postea composita
sunt concordia: sic et hec separata composita sūt
vt assimetrum et diametrum: et vt simetrum: et diame-
tron.

¶ Determinat de his opationib⁹ intellectus, et tria facit
q̄ primo determinat de intelligentiā cōpositoz, secūdo de i-
telligentiā indiuisibilem, tertio cōparat huiusmodi opatio-
nes ad innicē ibi scda. Indiuisibile s̄biterna. Est at dco.
¶ Prima adhuc i duas q̄ p̄o ostendit quō intellect⁹ com-
ponit res adinnicē, secūdo quō cōponit eas cū tpe ibi. Si
aut factor. De priā A. z. ostendit quō intellectus compo-
nit res adinnicē p quoddā simile sup̄er opinionē. Em-
pedocles q̄ opinabatur q̄ i principio gnationis mūdi gene-
rabatur ptes animalū plantarū ab innicē diuise pp inimi-
citiā que erat iter eas vt capita de p se et colla de p se et ita
de alijs. Postea vō p amicitia congregabant vt capita
cū coll et crura cum pedib⁹ tē. Sic est circa cōpositionēz
intellectus q̄ intellectus prius itelligit res simples per
simplices earū cōceptus, postea vero adinnicem compo-
nit. Vnde prius itelligit diametrum d p se et similit affi-
metrum deinde adinnicē pponit enūciādo vnū d reliquo vt
diametrum nō assimetrum id dicit q̄ sic ē ppositio eoz que
apud itelleatū pponit sicut ē ppositio eoz que sūt vnū, s̄
entiuū dū ex multis fit vnū queadmodū Empedocles di-
xit q̄ vere multoz q̄dē capita sine ceruice germinauerāt,
postea pposita sūt concordia: sic et hec que sūt i intellectu pri-
us sepatā postea pposita vt assimetros et diametros.

Intelligēdū q̄ si opinio Empedocles vā fuisset simi-
le esset de ppositione entiu ex suis p̄ib⁹ apud nām. Et p
pter hoc solū i dicit A. z. istā similitudinē, s̄ ad manifestā
dū ppositū suū nō q̄ velit opinionē. Empedocles veraz
ē q̄ exēploz nō requit verificatio sola. Voluit ergo
Empe. nām p̄dixisse i principio entia p ptes, s̄ non entia
totalia vt frōdes sine ramis et ramos sine radicib⁹ et capi-
ta aīaliū sine ceruicib⁹ et pedes sine crurib⁹ et ita d alijs,
hec aut sic sepatā postea p amicitia diungebāt nō sp siebat
talū puentēs ppositio, s̄ aliqñ siebat discōnentēs. Vñ
qñ debita folia debitis ramis iungebāt, et debiti rami de-
bitis radicib⁹ et debita capita debitis collis et sic vteriq̄ de
cēs siebat ppositio et poterat tale viuēs diu saluari et sibi

simile generare quoniam autem folia vitis coniungebat ramis olive autem mēbrū aial vnius speciei cū mēbro aial alteri⁹ speciei tūc indecēs fiebat talis pūā cōpositio et tale aiatū non potest cradū viuere: s; cito pibat. Nec solū ponebat talem posse fieri, cōpositionē sed et volebat aliqui ptes plante cōponi cū pūā alijs vt ptes vitis cū pūā bonis et fiebat oliuigene. et ita de alijs et talis erat pessima cōpositio. Si milī mō est in intellectu quoniam intellect⁹ prius h; i se simplices rerū cōceptus ab inuicē sepātos vt cōceptū diametri non cōiunctū alteri cōceptui et sūl cōceptū simet. i. cōmensurabilis coste et cōceptū affimetri. i. nō mēsurabil coste et sic de relijs. postea vō hos cōceptus ad inuicē cōponit siue cōiungit i. ppositiōe affirmatiua aut negatiua et du; fit eorū decens cōpositio i illa cōpositiōe h; eē veritas vt si fit at ppositio talis diameter ē affimetri. dū aut fit eorū cōpositio mala et indecēs i cā ē finitas vt accidit i hac cōpositiōe diameter et affimetri. Et quo p; similitudinē istam esse valde conformā et manifestandū d; x. mentem.

C Si autem factorum: et futurorum tempore eo intelligens et componens. falsum enim in compositione semper est. et nāq; si albus non albo. aut si non album albo componit: contingat autem et videntem differentie omnia. sic ergo est non soluz falsum aut verum. q; albus Leon est: sed et quod erat aut erit vnū: aut faciens hoc intellectus e vnū quodq;.

Hic declarat qualiter intellect⁹ cōponit res cū tempore et intendit ostendere q; cōponere res cū tēpore spectat ad intelligentiā cōpositōz et hoc sine cōponant cū tēpore pūā siue cōponant cū tempore pterito aut futuro: ad qd pbandū inuuit talē rōnem. Cōponendo res cū tempore pūā multotiens accidit ibi falsitas vt si album dicatur nō esse album aut nō albu dicat esse albu sicut q; agnus nō ē albus aut q; ceruus ē albus. sed falsitas nō repitur nisi i cōpositione intellectus. ergo cōponere res cū tempore pūā spectat ad intellectū cōponentē. Et similiter dicat si fit at cōpositio rex cū tēpore pterito vel futuro. Dicit ergo si aut intellectus factorū. i. pteritorū et futurorū tēpus cō intelligens est et cōponēs. i. est intellectus res pteritas vt et futuras cū tpe pterito vel futuro et supple sic cōponēdo accidit ibi falsitas. falsum enim i compositione semp ē et nō in simpliciter intelligentiā. Et nāq; si intellectus album et nou albu componit aut nō album. s. fm tempus p̄sens ibi erit falsitas contingit aut fm diuisionem dicere oia. i. contingit intellectū oia diuisa inuicem componere. Sic ḡ est nō solū falsum aut verū q; leon est albus. s; et q; erat aut erit. hic aut intellectus. s. cōpositus est faciens vnum quodq; intelligibiliū prius diuisorū vnum p cōpositionez vnius eorū cū altero. Intelligendū primo fm commentatorem commento vigesimo secūdo q; si intellecta singularia. i. diuisim habita fuerit rex que inuuate sunt eē aut in pterito tempore aut futuro tunc intellectus intelligit. cū illis rebus tempus i quo sunt et postea componit ipsū cū eis. et iudicat q; ille res fuerunt aut erūt. Intellect⁹ ergo prius intelligit sortē de p se et albedinem de; per se. postea intelligit tempus pteritum i quo sortis fuit in albedo fuit in sorte. deinde componit res illas cū tempore pterito dicendo q; sortis tunc fuit albus. Intelligendū secūdo fm commentatorem commento eodem q; sicut possum⁹ dicere negatione et affirmatione esse compositionē sic possumus dicere vtrūq; esse diuisionem. h; affirmatio magis videatur hoc nomen cōpositio et negatio hoc nomē diuisio. quoniam in negatione componit p̄dicatū cū subiecto. i. affirmatione autē primo diuidit intellectus p̄dicatū a subiecto vtrūq; diuisim componendo et post cōponit ea. Et q;

ergo ppositio affirmatiua q; negatiua potest dici cōpositio et diuisio. cōpositio q; i vtrūq; componit p̄dicatū cū subiecto mediāte copula vabili. diuisio autē q; i vtrūq; ē p̄dicatū a subiecto indiuinctum. quoniam i. ppositione negatiua est negatio p quā p̄dicatum remouetur a subiecto et non in ppositione affirmatiua: hinc est q; magis p̄p̄te ppositio negatiua dicitur diuisio q; cōpositio. et contra ppositio affirmatiua magis p̄p̄te dicitur cōpositio q; diuisio. Intelligendū tertio fm commentatorem q; veritas et falsitas non accidunt compositioni i ppositionibus i quibus p̄dicatū est nomē. s. solū. sed i eis et in quibus p̄dicatū est vbum. v. g. Sortis aut fuit aut erit. Et commentator ppositiones de tertio adiacente vocat ppositiones in quibus p̄dicatū est nomē. ppositiones aut de secūdo adiacente vocat ppositiones i quibus p̄dicatum est verbum. Et ipse non expōit hāc lram omnino sicut expōita fuit. sed vult d; x. hic ostendere q; veritas et falsitas non inueniunt nisi in compositione intellectus. et hoc declarat tam i compositione rerū adinuenit q; i compositione rerū cum tempore. Et tunc fm eum dicunt res adinuenit componi quoniam compositione p̄dicatū est nomē vt dicendo bonū est aial. q; i ista aial componit cū homine. sed tunc cōponit res cū tpe quoniam p̄dicatū est verbum vt dicēs sortis fuit aut ioris erit q; tēpus ip̄ortatū p verbum componit cū sortis. quantū ad id quod exp̄licatur in cōpositione. S; tenentes aliā expositionē dicunt q; i eadem cōpositiōe cōponunt res adinuenit et cū tēpore. sed in ordine ad diuisiōem q; respectu subiecti et p̄dicati solum fit cōpositio rerū adinuenit sed respectu eorū i ordine ad copulam verbalem denotantē tempus fit cōpositio rerū cū tēpore. Intelligendū quarto fm commentatorem q; illud quod facit hec intellecta singularia. i. diuisim esse vnu p cōpositionez post q; erant multatē intellectus materialis. Ille enim distinguit intellecta singularia. i. diuisim et componit consimilia. i. conuenientia p affirmationem et diuidit diuersa. i. disconuenientia p negationem. Quod potest enim vt virtus comprehendēs simplicita et composita sit eadē.

Indiuisibile autem quoniam dupliciter potest aut actu est. nihil prohibet intelligere indiuisibile cum longitudine intelligat. Indiuisibile n. actu aut erit: et in tempore indiuisibile. Similiter enim tempus diuisibile et indiuisibile longitudine est: non enim est dicere aliquid in medio intelligere vtrūq; non enim est nisi diuidatur. sed aut potentia seorsum: aut vtrūq; intelligens diuidiorū diuidit et tempus simul tunc. aut in longitudine. n. vero est sicut ex vtrūq; et i tempore ē q; i vtrūq;.

Hic determinat de intelligentia indiuisibili. et tria facit q; prius ostendit quod intelligit indiuisibile fm actu. secūdo quod intelligit indiuisibile fm formā. tertio quod intelligit indiuisibile simplr. scda ibi. Qd aut. Tertia ibi. P̄ductū autem.

De priā ostendit quod intellect⁹ intelligit cōtinuū fm se accipit et quod intelligit ipsū vt accipit diuisū i pte quoniam cōtinuū h; sit diuisibile potentia. ē in indiuisibile fm actu q; ē actu vnū et indiuisū. Et vult q; quoniam intellect⁹ intel. i. q; v. g. lōgitudinē fm se sūp̄tā tūc intelligit indiuisibile. s. actu et i tpe indiuisibili eodē mō. Nā intelligit ipsā lōgitudinē totā et i eodē instanti. sed cū intellect⁹ intelligit longitudinē diuidendo ipsā in ptes i duas medietates tūc intelligit diuisibile et i tpe diuisibili intelligendo prius vnā medietatē longitudinis i vna pte temporis et postea aliam medietatē longitudinis in alia pte temporis. Vnde intellectus similiter diuidit vel non diuidit longitudinem et tempus. s. dicit. Quā aut indiuisibile dicitur dupliciter. est enim indiuisibile

Tertius

indivisible potentia aut actu nihil prohibet intellectum intelligi
et re indivisibile. s. actu cu longitudine intelligat supran
s n se enim ipsa longitudo e indivisibilis actu et tpe in
divisibili. s. ea tunc intelligit intellectus. Vn tempus i quo
intelligit longitudo est s r indivisibile et divisibile longi
tudine. Non igit est dicere q intelligere vtriusq. i. tota lon
gitudine simul sit intelligere aliqd i medio temporis no
enim e. i. contingit hoc nisi dividat ipsa longitudo. s. aut
potentia. s. soluz est divisibilis ipsa longitudo et non actu
du intelligit tota simul aut p sed intellectus intelligens se
orsu vtriusq. dimidioz longitudinis et eni dividit tunc te
pus simul vt i longitudo. Si vero e. i. contingit itelle
ctu intelligere longitudine sicut aliqs qd est ex vtriusq. i.
sicut vnu cotinuū actu indivisu tunc est. i. contingit q lon
gitudi siue linea sic accepta intelligatur in tpe quod est ex
vtriusq. i. in tpe vno continuo et actu indivisibili. Hic
dubitat vtrum intellectus possit simul plura intelligere di
versis intentionib. Arguit q sic. Primo du intellectus
cōponit predicatū cū subiecto simul intelligit significarum
predicati et significatū subiecti ex quo talis cōpositio fit su
bito et i instanti. sed talia significata sunt plura aut possūt
esse vt p3 indistinctis intellectioib. intelligantur. s. intel
lectione pdicati et intellectioe subiecti. ergo intellect. pot si
mul plura intelligere diversis intellectioib. Secundo
maioris virtutis et potentie e intellect. q3 sensus. sed idē
sensus potest simul sentire sensibilia diversa distinctis se
sationibus. ergo et. p3 pna cū maiori. minor declarat qz
idem visus pot simul videre albedine carte et nigredine
lfe que non eadem visione. s. distinctis spē comprehendū
tur. Tertio possibile est q. i. cogitativa sint phantasmata
diversoz obiectoz sufficientia ad movendū intellectū pos
sibile et que forta tunc querit vtrū ab aliquo illoz move
atur intellectus possibilis recipiendo spēm intelligibilez et
intellectionē aut nō. non pot dici q. non cū nihil videatur
deficere. si aut dicat q. sic cum non sit maior rō q. moveat
ab vno q3 ab altero seqt q. simul ab vtroq3 movebit ad i
telligendū quidditates illis correspondentes diversis in
tellectionib. iō et. Quarto ois virtus que cognoscit dif
ferentia iter aliqua simul cognoscit vtriusq. illoz sub p3
p3ijs rōnibus. sed intellect. cognoscit differentia int albe
dine et ingredine. ergo simul illa cognoscit sub p3ijs ra
tionibus et p ois p. p3ios conceptus et intellectibus di
stinctis. In oppositū videtur esse d. x. hic q. vult q. si i
tellectus dividit longitudine in ptes intelligendo eas di
versis intellectioibus q. tunc et dividat tempus intelligē
do vna ptem longitudinis i vna pte temporis et aliam in
alia qd non oporteret si eas simul diversis intellectioib.
intelligere possit. Et idem velle videt scdo thopicoruz
vbi dicit. Contingit aut multa scire: intelligere aut non.
Et quarto metaphisice dū di. nihil. n. contingit intelli
gere nō intelligentē vnum. Ad istud dubiū responde
tur cōiter tenendo ptem negativā pp auctoritates vnc al
legatas. Et rōnes plures addurunt p sanctū Thomam
et alios ad istud pbandum. Quarum prima e talis.
Omnis virtus indivisibilis que cū ad aliqd se convertit ad
id totaliter se convertit non potest simul plura intelligere
distinctis intellectioib. sed intellectus est huiusmodi. vt
accipit ex libro de causis. ergo et. Secūda sicut se h3 ce
ra ad diversas figuras sic se h3 intellectus ad diversas spe
cies intelligibiles et intellectiones. sed vna cera non pot
simul figurari diversis figuris. ergo nec idē intellectus
poterit simul informari diversis intellectioibus. Ter
tia vniū virtutis non potest simul esse nisi vniū actus p
d. x. in de sensu et sensato. sed intellectio e act. intellect.
ergo et. Quarto diverse spē eiusdē generis nō pnt
simul esse in eodem subiecto s. m. idem eius. sed intellectio
nes diversarum rerum s. m. speciem sunt diverse species

eiusdem generis vt intellectio albedinis et intellectio ni
gredinis. quare et. Ego autem puto q. oppositum hu
ius determinationis non sit minus pbabile pp qd ipsuz
defendens respondeo ad istas rōnes. Ad primā cum
dicit. Omnia virtus indivisibilis que cum ad aliquid se
convertit ad illud totaliter se convertit negat ista maior: si
sic intelligat q. ad illud totaliter se convertit sic q. non ad
aliud vt est ad. ppositū argumenti. imo eadem virt. indi
visibilis pot simul ad diversa se convertere sicut idē pun
ctus indivisibilis pot simul esse terminus diversarū line
arum. Ad secundā dicit q. non est ois simile de cera i or
dine ad figuras et de intellectu in ordine ad spē intelligi
biles et intellectiones qm cera est corpus et figura est qua
litas corpalis et necesse est si eadē cera debet habere diver
sas figuras q. eadem ps eius sit in diversis sibus. et hoc
non est possibile simul. Intellectus autem est in corpore
et similiter accidentia que in eo reperirnt. ideo intellect.
potest simul diversa accidentia. recipe. quare quod p simi
li accipit non est simile. Ad tertiam cum dicit q. vni. vir
tutis non potest esse simul nisi vniū actus verum est re
spectu eiusdem obiecti. p. p. in qui. sed respectu diversorum
obiectoz non convenit simul esse plures actus vniū vir
tutis vt accidit in pposito. Ad quartum negetur ma
ior quia tunc diverse scientie non possunt simul esse vere
intellectu: quod nō est falsum. Ad auctoritates d. x. ad
primam respondeo q. illud dictum d. x. intelligi debet de
contingenti et non de necessitate. contingit enim intelle
ctum dividendum longitudinem simul dividere tempus.
sed non est necessarius. Ad secundam dici potest q. d. x.
ibi videtur innuere solutionem ad hoc argumentum vi
delicet. Omne scire est intelligere. sed est multa scire. er
go est multa intelligere. sed omnis sciens scit multa. er
go omnis intelligens intelligit multa. certum est q. non
valet pna qz licet omnis scientia sit multoz ex quo est d. cō
plexo. quare dicit d. x. q. contingit multa scire vtrū intelli
gendo. i. q. omnis sciens sciat multa. sed non contingit
multa intelligere vniū scilicet. i. q. omnis intelligens in
telligit multa. Ad tertiam p3 q. qui non intelligit vniū
nullum ens intelligit et p ois nihil.

Quod aut em non secundum quantitatem in
divisibile: sed spē: intelligit et indivisibili tempore et
indivisibili anime secundum accidens autem: et nō
in quantum illa divisibilia: quod intelligit et in quo
tempore: sed in quantum indivisibili.

Nunc ostendit d. x. quō intelligit indivisibile s. m. for
mam et duo facit. primo qd dictum est. secundo compati
divisibile s. m. formam ad indivisibile s. m. actum quod est
indivisibile s. m. quantitatem continuam ibi secūda inest
autem. Dicit de prima. Quod aut indivisibile e nō
s. m. quantitatem. sed specie intelligitur indivisibili tempo
re et indivisibili sic conceptu. s. m. accidens aut contingit i
divisibile s. m. spē seu formam esse. sed indivisibile divi
sibile s. m. spē qd intellectus intelligit et tempus in quo
tempore ipsum intelligit intelliguntur ab intellectu i quan
tum sunt indivisibilia et non in quantum illa divisibilia sūt.
Vnde in hac lra est transpositio vt dicit commentator.

Intelligendum q. per indivisibile s. m. quantitatem intel
ligit d. x. illud quod est vnum s. m. quantitatem continuā
sive sit pmanens sive successivuz. et hoc est indivisibile ac
tu licet potentia sit divisibile sicut vna linea vnum temp
et. Per indivisibile autem s. m. spē intelligit id quod e
vnum p vnam formā qd ideo dicitur indivisibile s. m. for
mam qz est actu vnum et non plura formaliter sicut vniū
homo vniū equus et ita de alijs. Et tale licet sit divisibile
p accidens p divisionem subiecti quod sue forme subijci
turt amen potest intelligi totum simul. et in tempore indivi

uissibili siue in instanti et tunc intelligit tamq̄ indiuisibile et non tamq̄ diuisibile. sicut intelligit dum diuiditur in ptes prius intelligendo vnam ptem et postea aliam et tunc intelligitur in tempore diuisibili. Ex quo p̄ q̄ possibile est q̄ aliquid sit indiuisibile s̄m formam quod in est diuisibile s̄m quantitatem. sic vnus et vnus est indiuisibilis s̄m formam modo quod dictum est qui est in est diuisibilis s̄m quantitatem cum habeat ptes quantas actu continuatas adinuicem siue non continuatas quantitatie sicut sunt carnes ossa etc. Ad p̄ q̄ quia dicitur quinto methaphisice cōt̄ rina sunt quoz motus est vnus. sed stat vnam ptem equi moueri reliqua non mota. ergo non continuantur adinuicem.

C In est autem utiq̄ bis aliquid indiuisibile. s̄ forte non separabile: quod facit tempus vnum. et longitudinem: et hoc similiter in omni est et continuo. et tempore et longitudine.

C Comparat huiusmodi indiuisibilia adinuicem ostendendo q̄ tam vnū s̄m formam q̄ vnū s̄m quantitatem est vnū p̄ aliquod indiuisibile s̄ differenter. Dicens inest aut utiq̄ bis de quibus nūc dictū ē aliqd̄ indiuisibile qd̄ factū ea vnū. sed forte indiuisibile qd̄ facit tēpus vnū et longitudinem vnā nō ē sepabile et hoc similiter est in omni continuo et tpe et longitudine. sed supple nō sic est de indiuisibili qd̄ facit vnū s̄m formam q̄ tale aliquādo ē sepabile. Intelligendū primo q̄ tā vnā s̄m formā q̄ vnū s̄m quantitatem est vnū p̄ aliquod indiuisibile. Vnde linea est vnū p̄ punctū qd̄ continuat eius ptes adinuicē et tēpus p̄ istans. modo punctus sunt indiuisibilia tā actu q̄ potentia diuisione reali. Equus aut vel lapis est vnū p̄ eius formā que p̄ se indiuisibilis ē licz p̄ accidēs sit diuisibilis ad diuisionē subiecti. et omnia ista indiuisibilia sunt i aliquo diuisibili vt in istas in tpe punctus i linea forma in materia etc. et sūt ab eis inseparabilia et rōne istoz indiuisibiliz illa quoz sūt indiuisibilia dicitur vt supra ostensū fuit. Intelligendū secūdo q̄ differētia que est inter vnū s̄m formā et vnū s̄m quantitatem nō ē sepabile. sed indiuisibile qd̄ factū vnā s̄m formā est sepabile. A modernis expositionib⁹ sic cōsueuit intelligi. s̄ qd̄ indiuisibile qd̄ facit vnū s̄m quantitatem nō est sepabile. i. non ē cā separationis et diuersitatis denominationis totius continue et suarū p̄tū quātitatiuarū imo oēs ptes cōtinui s̄m q̄ sūt ptes continui et suū totum eandē habent denominationē qm̄ quilibet ps̄ tps̄ ē tps̄ et quilibet ps̄ lineē ē lineā et vlr̄ quilibet ps̄ quātitatiua p̄ tps̄ ē cōtinua siue fuerit accidēs siue substantia. Sed in diuisibile qd̄ facit vnū s̄m formā aliquādo ē sepabile. i. ē cā separationis et diuersitatis denominationis totius et suarū p̄tū quātitatiuarū qm̄ i talib⁹ nō oēs ptes quātitatiue habent eandē denominationē cū toto vt est vnū s̄m formā. Vnde non quilibet ps̄ quātitatiua hoīs est hō nec quilibet ps̄ quātitatiua equi ē equus et ita de alijs. Lōmenta tō: autē commento vigesimo quarto hoc aliter intellegitur nō ponendo differētiā talem qd̄ totū potest. patre ex notabili precedente.

C Punctum autem et omnis diuisio: et sic indiuisibile monstratur sicut priuatio: et similis ratio i alijs est vt quomodo malum cognoscet aut nigrū: contrario enim aliquo modo cognoscit.

C Hic ostendit quō intelligit diuisibile simpliciter sicut est punctus. et diuiditur in duas q̄ primo facit hoc. secūdo ostendit q̄ intellectus ḡ intelligit aliquid p̄ priuationē aliterius siue p̄ formam sibi cōtrariā est de se quid in potētia et non in actu ibi. Oportet autē. Dicit autē de prima p̄tū aut et omnis diuisio et qd̄ est sic indiuisibile. s̄ s̄m p̄tū sicut punctus monstratur. i. intelligitur sicut priua-

tio que intelligitur p̄ habitū sibi oppositū et similis rō est i alijs priuatiuis vt quō cognoscit intellectus malū aut nigrū et respondens dicit q̄ intellectus cognoscit malū aut nigrū aliquo modo suo cōtrario. i. p̄ suū contrariū. nā malum cognoscit p̄ bonū qd̄ est suū contrariū et similiter nigrum p̄ albū. Intelligendū primo q̄ punctus dicitur punctus et diuisio punctus quidem vt caret p̄tibus. diuisio vero p̄tibus sup̄ eo sit diuisio linee. Intelligendū secūdo s̄m commentatorē cōmento vigesimo quinto q̄ vniuersaliter oēs priuationes nō cognoscuntur nisi p̄ cōtraria. s̄ p̄ cognitio nem habitus et p̄ cognitionē defectus habitus et hic iuten debet p̄ nigredinem in istis rebus sicut de intellectu quēadmodū enim fuit dictū illic q̄ visus cōprehendit obscuritatē p̄ cōprehensionē defectus lucis ita intellectus cōprehendit priuationem p̄ cōprehensionem defectus forme. Iste ergo erit ordo i cognitione sensus et intellect⁹ qm̄ primo cognoscit formam. secūdo cognoscit defectus forme. tertio cognoscit illius priuationē. Vnde intellectus prius cognoscit aliquam magnitudinē. deinde cognoscit aliquid non habere ptes qd̄ determinat ipsam magnitudinē et ptes eius cū non sit infinita. vltimo aut cognoscit p̄tū qd̄ magnitudinē est priuatum. Et quibus p̄ primo q̄ hic non capit priuatio p̄ cōtrario positio minoris p̄fectionis q̄ tale potest cognosci non precedente cognitione cōtrarij p̄fectionis. sed capitur p̄tū p̄ carentia forme positio in subiecto apto nato ad eius receptionem. Patet secūdo q̄ punctus nou est priuatio cū sit principū quantitatis continue. sed tamen intelligi potest sicut priuatio si accipitur vt caret continuitate. et priuatio nomine importatur p̄ continuum autem tunc intelligitur vt sit sibi oppositum vt habitus priuationi: sicut dictū est prius.

C Oportet autem potentia esse cognoscens: et esse in ipso: si vero alicui non in est contrariū ipsū cognoscit se ipsum. et actu est et separabile.

C Hic ostendit q̄ intellectus qui cognoscit aliquid per suū contrariū est quid in potentia dicens. Oportet autē huius intellectum qui cognoscit aliquid per suū contrariū esse in cognoscens potentia et esse in ipso aliquo modo ipsum contrariū p̄ quod aliud cognoscitur. si vero alicui intellectui nō inest cōtrariū per quod aliquid cognoscit vel potentialitas ad recipiendū aliquod cōtrarioz ipsum se ipsum cognoscit: et est actu sepabile vt est intellectus intellegitariū et maxime cause prime. Intelligendū primo s̄m commentatorē: q̄ oportet vt intellectus cognoscēs habitū et suam priuationem sit eadem virtus in se quēadmodū cognoscens obscuritatem et lucē est eadem virtus visus. Et q̄ ista virtus cognoscens comprehendat priuationem comprehendēdo ex se esse in potentia cum fuerit in potentia: et comprehendat ex se vtrūq̄. s̄ esse in potētia et esse in actu: et ista est dispositio intellectus malis. Vult igitur q̄ si aliqua virtus debet comprehendere priuationem p̄ cōceptū simplicem et affirmatiuum cuiusmodi sūt tenebra cecitas etc. q̄ illa comprehendat se esse i potētia p̄: quia aliter non comprehenderet se venire de notitia habitus in notitiam priuationis et notatē dicitur per cōceptum simplicem et affirmatiuum: q̄ de comprehendēdo bus per cōceptū complexū et negatiuum: vt pleriq̄ debet de sensibus illud nō expedit: q̄ nullus sensus est supra se cōuerfus: et talis virtus etiā debet comprehendere se aliquādo esse in actu et aliquādo i potētia cum comprehendat aliquādo se habere notitiam habitus: et nō ad huc priuationis. sed ipsam postea acquirere ex consequenti et per deductionem: vt post apparebit. Intelligendum secūdo s̄m commentatorē: q̄ si fuerit aliquis intellectus qui nō inuenitur quandoq̄ intelligens in potētia et quādoq̄

Tertius

intelligens in actu: tunc ille intellectus non intelliget priuatione omnino: immo nihil intelliget extra se: et hoc est vnum eorum quibus diuiditur iste intellectus. scilicet materia ab intellectu agente. scilicet quod in hoc intellectu materiali inuenitur vtriusque in agente autem actus tantum non potest. Ex quibus velle videtur commentator: quod nulla intelligentia intelligat priuationem: et quod nulla intelligentia intelligat aliquid extra se: quia quilibet est semper actu intelligens: tenendo tamen qualibet intelligentiam intelligere priuationes ut multi asserunt dictum commentatoris sic posset glosari videlicet quod nulla intelligentia intelligit priuationem omnino. scilicet per notitiam distinctam a notitia habitus sibi oppositi. sicut facit intellectus possibilis: quoniam quilibet intelligentia per propriam essentiam intelligit vtriusque videlicet habitum et priuationem. Et cum dicit quod nihil intelligit extra se: sic moderari potest quod nihil intelligit quin illud intelligat intelligendo se. sed de isto amplius supra commento quinto.

Est autem dictio quod aliquid de alio: sicut affirmatio vera est: aut falsa: omnis intellectus autem non omnis. sed qui est ipsius quid est: sed in hoc quod aliquid erat esse: verus est. et non aliquid de aliquo sed sicut videre proprium verum est. si autem homo album aut non: non verus semper. sic autem se habent quecumque sine materia sunt.

Hic comparat intellectum simplicium ad intellectum compositorum: et duo facit. primo hoc. secundo resumit quodam dicta superius ibi. Idem autem est. Vult de prima quod hec sit differentia inter intellectum simplicium et intellectum compositorum: quoniam intellectus simplicium semper est verus. sed intellectus compositorum non semper est verus. sed est aliquando verus et aliquando falsus vnde dicitur. Est autem omnis quidem dictio. id est compositio in qua aliquid dicitur de aliquo: sicut affirmatio aut suppletio negatio vera aut falsa. sed non omnis intellectus est verus vel falsus. sed intellectus simplex qui est ipsius quod quid est: in hoc quod aliquid erat esse. id est ipsius quidditatis et essentie rei verus est. scilicet semper: sed intellectus compositus in quo aliquid dicitur de aliquo non semper est verus. sed est aliquando verus et aliquando falsus. Et hoc declarat per simile dicens quod sicut videre respectu proprii obiecti visus semper est verus: sic intellectus simplex de ipso: quod quid est semper est verus. Videre autem si ille qui est albus sit homo aut non: non est verum semper. sed est aliquando falsum: et similiter est de intellectu composito. Et postea subdit: quod quecumque aut sunt sine materia sic se habent. scilicet quod semper sunt vera et nunquam falsa. Intelligentium quod commentator: commento. xxvi. illam litteram: sic autem se habent quecumque sine materia sunt. dupliciter exponit. Vno modo quod sicut visus respectu sensibilis proprii semper est verus. Circa autem sensibile non proprium: et maxime per accidens non semper est verus. sed multoties falsificatur: sic se habet circa intellectum materiale: qui est a materia separatus quod ipse in actione eius propria: que est formatio et simplex quidditatis cognitio: semper est verus. sed in actionibus eius per accidens et non propriis in quibus aliquid de aliquo dicitur non semper est verus. sed multoties falsus. Et hec expositio magis adheret translationi antiquae que est in numero singulari: videlicet ut etiam est dispositio eius quod est abstractus a materia: et hanc expositionem imitatur Egidius. Alio modo eam exponit commentator: dicendo quod sicut visus respectu obiecti proprii semper est verus: sic est de dispositionibus intellectuum abstractorum a materia siue ipsarum intelligentiarum que in suis actionibus semper vere et nunquam

falsae: cum in eis non inueniatur actio per accidens: que est cum compositione predicati cum subiecto. sed solus actio per se simplex et intuitiva: quis suum intellectum est abstractus a materia: et huic consonat translatio noua que est in numero plurali. et eam Albertus insequitur.

Idem autem est in actu scientia rei: que vero in potentiam tempore prior est in vno omnino autem neque tempore sunt enim ex actu ente oia.

Resumit quedam superius dicta dicitur. Scientia autem in actu est idem rei scite: scientia vero que est in potentiam in vno est prior quam scientia in actu. Omnino autem. id est vniuersaliter neque tempore. scilicet est prior scientia in potentia: scientia in actu. sed potius contra enim omnia que sunt in actu. postquam fuerunt in potentia sunt talia ex eo quod est actu: et hec omnia supra sunt declarata. Sed circa dicta cadunt duo dubia litteralia. Primum est quia videtur quod Aristoteles ibi contradicat. Nam in principio capituli dixit: quod circa intellectum simplicium non cadit veritas vel falsitas. hic vero ponendo differentiam inter intellectum simplicium et compositorum dicitur quod intellectus simplicium semper est verus: ista autem repugnare videtur.

Secundum dubium est: quia Aristoteles videtur velle quod prius cognoscatur per continuum sicut prius cognoscitur per habitum sibi oppositum: hoc autem est falsum: quia prius cognoscitur punctus quam continuum: et per consequens non cognoscitur per continuum: probatur assuetudine quia per Aristoteles in prologo libri philosophi. principia cognoscuntur ex cognitione suorum principiorum et electorum. sed indivisibilia sunt electa et principia diuisibilia sicut punctus linee unitas numeri instanti temporis. quare etc. Item quod ponitur in definitione alicuius prius cognoscitur cum diffinitio notificet diffinitum. sed in diuisibilia ponuntur in distinctione diuisibilium sicut punctus in diffinitione. ergo etc. Ad hec respondetur. Ad primum dicendo quod veritas dupliciter sumi potest. scilicet communiter et proprie. Communiter sumitur pro quacumque conformitate cognoscitur ad cognitum: et hoc modo sumitur hic dum dicitur quod intellectus simplicium semper est verus. Proprie autem sumitur pro conformitate alterius partis contradictionis: de qua potest esse dubitatio vel certitudo ad ipsam rem: et hoc modo sumitur supra cum dicitur: quod solum circa intellectum compositorum est veritas aut falsitas: similis distinctio poni potest de falsitate et sic remouetur instantia. Sed adhuc contra hoc aliquis posset instare probando quod non quilibet intellectus simplex est verus primo modo veritatem: capiendo. quia si sic. tunc quilibet conceptui simplici intellectus posset in re aliquid correspondere: consequens falsum de his conceptibus chimera bircocerus. eras etc. Respondetur quod dictum Aristoteles. solum habet intelligi de intellectionibus simplicibus immediate a phantasmatis dependentibus: conceptus autem chimere et bircoceri non sunt huius. sed immediate dependent a compositione intellectus componentis adinueniunt diuersos conceptus disparatos absque copula verbali: sicut conceptum hirci cum conceptu cerui etc. Alij tamen dicunt quod illis terminis vocalibus vel scriptis chimera bircocerus non correspondent in mente conceptus simplices. sed complexi. Ad finem dubium conceditur quod continuum prius cognoscitur quam punctus caret continuitate et partium diuisibilitate: sicut vniuersaliter habitus prius cognoscitur quam priuatio. Modus autem in quem intellectus ex notitia habitus deducitur in notitiam priuationis ei opposite talis esse videtur: quoniam intellectus primo recipit in se speciem habitus per quam ipsum cognoscit: deinde intellectus factus in actu per speciem habitus et eius cognitionem redditur vigo-



rosior q̄; prius: et efficitur potens deducere se ad cognoscendum omne illud quod habet ordinem aut habitum illam. Cum ergo privatio sibi opposita habeat ordinem ad ipsum sicut negatio habet ordinem ad affirmationem. id intellectus habita notitia habitus et positivi per discursum deducitur in noticiam privatis seu privativi. Ex quo patet q̄ per eandem speciem cognoscitur positivum et privativum: successive tamen et per prius positivum q̄ privativum. Patet etiam q̄ h̄ intellectus non possit intelligere non ens s̄m q̄ opponitur enti transcendentis s̄i pro: quia tunc intelligeret non intelligibile: quod implicat: tamen bene potest intelligere hunc terminum non ens intelligit solum ens negativum tamen. Ad rationes ergo in oppositum. Ad primam dicitur q̄ in notitia per se acta que ultimo habetur principia prius cognoscuntur q̄ principia. et hoc vult ibi A. x. sed in notitia imperfecta que in nobis est prior contingit e contra. Et similiter respondetur ad aliam.

Idetur autem sensibile ex potētia existente sensitivo actu agens: non enim patitur neq; alteratur: ide alia hec species motus: motus enim imperfecti actus: simpliciter autē actus aliter est qui perfecti.

Hoc est quintum capitulum huius primi tractatus: in quo A. x. determinat de intellectu possibili per comparationem ad phantasmatia a quibus movetur: et dividitur in duas partes: quia primo ostendit qualiter sensibile movetur sensum. secundo assimilatur motus intellectus motui sensus: ostendendo q̄ ita se habent phantasmatia ad intellectum sicut sensibilia ad sensum: secunda ibi. Sentire quidem igitur. De prima vult q̄ sensibile deducit sensum de potentia ad actum: et q̄ motus qui fit in sensu a sensibili non est verus motus qui est actus imperfecti: sed est motus improprie dictus qui est actus perfecti. unde dicit. Sensibile autem videtur ex sensitivo existente in potentia esse agens actu. i. reducens sensum de potentia ad actum: non enim patitur neq; alteratur proprie. Unde hec species motus que fit in sensu est alia a motu proprie dicto. Ad motus enim proprie dictus est actus imperfecti et eius quod fit in successive de contrario in contrarium et de forma in formam donec perficiatur ut in tertio physico: sicut ostensum. Simpliciter autem aliter est actus sive motus ille qui est actus perfecti cuiusmodi est ipsum sentire. Intelligendum primo q̄ transmutatio que fit in sensu a sensibili sive sit receptio speciei sensibilis sive sensationis non est motus proprie dictus propter duas causas. Prima est quia semper in motu proprie dicto aliqua forma abijcitur a subiecto cum sit de contrario in contrarium et in adventu unius contrarij alterum abijcitur. In transmutatione autem sensus non oportet aliquam abijci formam: quia forma que inducitur scilicet species sensibilis vel sensationis non habet contrarium. Unde visus potest recipere speciem coloris aut visionem nihil deperdendo: et ita de alijs: et si in mutatione organi tactus reali aliquid obijciatur illud non per se facit ad eius immutationem spiritualem. sed magis impedit propter quod quavis prima immutatio sit verus motus: non tamen secunda. Alia causa est: quia in omni motu proprie dicto forma que inducitur successive: inducitur immutatione autem sensus forma que inducitur ut species sensibilis aut sensationis subito inducitur et in instanti. Intelligendum secundo q̄ commentator commento. xxviii. movet unam questionem et solvit quomodo est et quomodo aliquid immateriale potest recipere cum causa receptionis sit materia. Solvit

dicens q̄ materia non est causa receptionis simpliciter. sed solum individualis qualis non est illa que fit in immateriali.

Sentire quidem igitur simile est ipsi dicere solum et intelligere.

Assimilat motum qui fit in intellectu motui sensus: et duo facit: quia primo assimilatur unum motum alteri quantum ad simplex iudicium et simplicem apprehensionem. secundo assimilatur unum motum alteri prout ibi habet esse delectatio aut tristitia: persecutio vel fuga: ibi. Cum autem delectabile. Dicit de prima q̄ sentire quidem igitur quod est simplex apprehendere et iudicare s̄m sensus est simile ipsi dicere solum et intelligere id est iudicare et apprehendere solum per intellectus: quasi velit dicere A. x. q̄ sicut sensus aliquando apprehendit et iudicat absq; hoc q̄ ibi sit delectatio aut tristitia: persecutio vel fuga: sic et circa intellectum contingit. unde per dicere intelligit iudicare per intellectum: per intelligere autem apprehendere.

Intelligendum primo q̄ sensus et intellectus in multis operationibus assimilatur. Prima est simplex obiecti apprehensio, non iudicando ipsum convenientem vel disconvenientem: et ad talem apprehensionem sive fit in se: sive in intellectu non sequitur delectatio aut tristitia et ex consequenti nec persecutio vel fuga. Secunda est apprehensio complexa cum confirmatione aut negatione iudicando obiectum esse convenientem vel disconvenientem: et ad talem apprehensionem cuiuscunq; fuerit potentia sequitur delectatio si obiectum sub ratione convenientis apprehendatur: tristitia vero si apprehendatur sub ratione disconvenientis. Ex delectatione autem provenit appetitus ad prosecutionem. ex tristitia vero ad fugam et talem per subordinationem motus virtutis ad apprehensionem suam et appetitivam fit motus prosecutionis: ut delectabile attingatur: aut fuge ut tristabile caveatur. Sensus ergo et intellectus assimilantur in simplici obiecti apprehensione complexa iudicando obiectum fore convenientem vel disconvenientem in delectatione vel tristitia et in prosecutione aut fuga. et hoc vult hic A. x. declarare. Intelligendum secundo q̄ in commento. xxviii. hanc similitudinem intelligere ad sentire aliter introduct. Vult enim q̄ in hoc sit simile q̄ sicut sentire est per se actio perfecta et sine tempore et absq; hoc q̄ ipsum precedat actio diminuta ita est de intelligere unde tam per sentire q̄ per intelligere cum fiant subito et in instanti acquiritur forma perfecta et non forma diminuta que transeat ad ulteriores perfectionem sicut fit in motu proprie dicto: et hoc maxime verum est de actionibus primis et simplicibus sensus et intellectus carētib; compositione et divisione: ut supplet Albertus.

Cum autē delectabile: aut triste: aut affirmans: aut negans. prosequitur aut fugit et est delectari: et tritari agere sensitiva medietate ad bonum aut malum: in quantum talia et fuga: aut et appetitus: hec que s̄m actum: et non alterum appetitivum: et fugitivum: neq; abinivem: neq; a sensitivo: sed esse alterum est.

Nunc assimilatur motum intellectus motui sensus s̄m q̄ in his motibus habet esse delectatio aut tristitia: persecutio vel fuga: et dividitur in duas: quia primo ostendit quod hec habeat esse in sensu. secundo quomodo in intellectu: ibi in intellectu autem anime. Dicit de prima: Cum autem delectabile aut triste apprehendit vel aut affirmans aut negans ipsum esse convenientem vel disconvenientem tunc p̄

sequitur aut fugit. et est delectari et tristari agere mediante virtute sensitiva ad bonum aut ad malum in quantum talia. Fuga autem et appetitus profectiois que sequuntur apprehensionem delectabilis vel tristabilis per sensum: sunt hec que sunt secundum actum. quoniam statim cum sensus apprehendit conveniens vel disconveniens cum delectatione vel tristitia: animal actu appetit profecti vel fugere. Post subdit q non est alterum appetituum et fugitivum neque abinvicem neque a sensitivo secundum subiectum. sed esse eorum diffinitum est aliud. Intellegendum primo q in illa particula: et est delectari et tristari et. inveniuntur duplex littera. vna dicit: Et est delectari et tristari agere sensitiva mediante. et hec exposita fuit. Alia dicit: Et est delectari et tristari agere sensitiva mediante. et exponitur id est sensu communi qui se habet sicut medium et centrum respectu sensuum exteriorum. nam sicut iudicia sensuum exteriorum complentur in sensu communi sic etiam in eo completur delectatio et tristitia que sequitur ex illo iudicio. Et dicitur ad bonum aut ad malum. quia licet proprie loquendo solum intellectus comprehendat bonum aut malum secundum quod est bonum vel malum: tamen sensus dicitur esse ad bonum siue ad malum pro quanto delectatur vel tristatur profectur aut fugit comprehendendo bonum vt delectabile et malum vt tristabile secundum quod commentator exponit. Intellegendum secundo q commentator commento decimonono illam partem Et fuga autem et appetitus hec que secundum actum aliter exponit. Vult enim ibi Aristoteles innuere differenciam inter appetitum sensualem et appetitum intellectuale que est q appetitus sensualis semper est secundum actum id est respectu objecti presentis. Intellegendum tertio q per appetituum et fugitivum debemus intelligere virtutem desiderativam delectabilis et fugitivam tristabilis que est vna et eadem virtus realiter: licet differat ratio ne ex diversitate actus respectu delectabilis et respectu tristabilis. quoniam respectu tristabilis appetit fugam: et respectu delectabilis profectioem. Unde sicut est eadem virtus gravitatis per quam graue tendit ad locum deorsum et recedit a loco sursum. sic per eandem virtutem appetitivam desideratur delectabile et abominatur tristabile. Appetituum ergo et fugitivum non sunt altera abinvicem neq secundum subiectum neq realiter sed solum ratione.

Deinde subdit Aristoteles q non sunt altera a sensitivo: quod intelligi debet solum secundum subiectum: quia realiter differunt: et non solum ratione: quia sensitivus est cognoscitivum. appetituum autem non est cognoscitivus sed subordinatur cognoscitivo et in actualiter operando presupponit cognitionem. et per hoc distinguitur appetitus animalis a naturali qui non sequitur cognitionem. Aristoteles autem dicit appetitivam et sensitivam non esse alia abinvicem secundum subiectum contradicendo Platonem q posuit potentias anime adinvicem distingui: non solum ratione. sed etiam secundum subiectum dicendo intellectivam esse in cerebro concupiscibilem: in corde nutritivam in epate. et q sensitiva et appetitiva sint simul secundum subiectum Aristoteles superius secundo huius ratione firmavit. quia vbiq est sensus et maxime tunc ibi est delectatio et tristitia secundum q obiectum fuerit conveniens vel disconveniens: vbiqque autem est delectatio et tristitia ibi est appetitus. ergo vbiqque est sensus ibi est appetitus.

Intellective autem anime phantasmata vt sensibilia sunt: cum aut bonum aut malum affirmat: aut negat: et fugit: aut profectur. propter quod nequaquam sine phantasmate intelligit anima.

Hic ostendit quomodo ex apprehensione delectabilia aut tristabilia per intellectum sunt delectatio vel tristitia: profectio vel fuga sicut in sensu: ex hoc quia sicut sensibilia se habent ad sensum in movendo ipsum: sic phantasma se habet ad intellectum. et dividitur in duas. quia primo facit hoc. secundo quia mentionem fecerat de intellectu: quedam circa ipsum determinat. ibi secunda Et oino in actioe. Prima ad huc in duas q primo premitit intentum. secundo declarat ibi Sicut enim aer. Dicit prima q intellective aut anime phantasmata sunt vt sensibilia. cum autem anima per intellectum affirmat aut negat bonum aut malum: tunc fugit aut profectur. propter quod anima intellectiva nequaquam intelligit sine phantasmate. Intellegendum primo fm comento. xxx. q. pporcio imaginationu ad intellectum materiale est sicut pporcio sensibilibus ad sensum. vnde sicut sensus non sentit nisi presentibus sensibilibus a quibus movet recipiendo speciem sensibilem: sic intellectus materialis non intelligit nisi presentibus imaginationibus a quibus movet et recipit speciem intelligibilem: et q species intelligibilis actualis intellectio dependet ab imaginatioe non solum in fieri sed etiam in conservari. ideo subdit q intellecta vniuersalia colligata sunt cum imaginibus et corrupta per corruptione eorum. Intellegendum secundo fm comento. q. pporcio intelligibilium ad imagines est sicut pporcio coloris ad corpus coloratum non sicut pporcio coloris ad sensum visus sicut estimavit Avicenna. Vult igitur commentator q intentiones actu intellecte ita se habeant ad imagines siue phantasmata sicut se habet species vel intentio coloris ad corpus coloratum: et non sic se habent ad sensum visus. quia intentiones actu intellecte non recipiuntur subiective in phantasmatibus: sicut intentio coloris subiective recipit in visu sed ipse effectiue pducuntur a phantasmatibus sicut intentio coloris effectiue pducitur a corpore colorato. sunt autem subiective in intellectu materialis: quia vt dicit commentator: sicut sunt abstracta a materia: ita indigent subiecto abstracto a materia. ideo subdit: Sed intellecta sunt intentiones formarum imaginationis abstracte a materia et indigent necessario in hoc esse habere materiam aliam a materia quam habebant in formis imaginationis. Et q intentio actu intellecta sine species intelligibilis non recipiatur in imagine vt dixit Avicenna. sic ergo arguitur q. quia imagines efficiunt intellecta vt iam ostensum est. ergo si imagines ea ceperunt: tunc res ceperet se et motor esset motum ita q idem respectu eiusdem et fm idem esset motor et motum. et hoc est impossibile.

Sicut enim aer pupillam huiusmodi fecit: ipsa autem alterum: et auditus similiter. Sed vltimus vnum et vna medietas: esse autem ipsi plura: quo autem discernit: quo differt dulce et calidum: dictum est quidem et prius dicendum autem et nunc. Et enim aliquid vnum. sic autem et trinus: sed hoc in proportionali: aut numero ens vnus habent se ad vtrunq sicut illa adinvicem. Quo enim differt non homogenes iudicare aut contraria vt album et nigrum.

Declarat que dixerat dno facit. quoniam primo declarat phantasmata sic se habere ad intellectum sicut sensibilia ad sensum. secundo autem declarat q intellectus apprehendens aliquid delectabile vel tristabile profectur aut fugit. ibi secunda Species quidem igitur. Prima iterum in duas. quia primo facit quod dictum est. secundo dicta sua in terminis manifestat. ibi: Sit igitur sicut.

Dicit de prima q. sicut aer. s. alteratus a colore fecit pupillam oculi huius. s. qualem coloratam per impressionem speciei coloris in ipsam et ipsa pupilla altera facta seu altera alterum fecit qualem. quia sensum commanentem auditus similiter inmutatus a sono inmutat sensum communem et vltimiliter bet sensus particularis inmutatus a suo sensibili inmutat communem sensum. sed ipse sensus communis est vni vltimus et vna medietas ad quam terminantur inmutationes omnium sensuum particularium: sicut omnes linee ducte de circulo conferentia circuli ad centrum terminatur ad ipsum centrum, est ergo sensus communis terminans omnes illas inmutationes vnum per essentiam. sed ipsi sunt plura esse. vnde vtdictum est prius in capitulo de sensu communi. Dicendum autem est. et nunc ille sensus quo anima discernit quo dicitur dulce et casidum et est sensus communis. est enim aliqd. s. formaliter licet per se diuersificetur. et sic est terminus omnium inmutationum sensuum exteriorum. et hoc in propositionali. i. pporcionabiliter se habet circa intellectum sicut circa sensum. quoniam intellectus est ens quid vnum numero se habet ad vtrunq. intelligibilem ab eo sicut illa se habent adinuicem. s. sensus et sensibilia. quo enim differt indicare non homogenea idest qualiter differt iudicare se sensibilia diuersorum generum: aut contraria eiusdem generis vt album et nigrum: supple non facit diuersitatem in pposito: quia vrobique sicut se habent sensibilia ad sensum. sic se habent phantasmata ad intellectum. Intelligentium q. sicut sensus communis ad quem terminantur inmutationes omnium sensuum exteriorum est vnus finis rem. s. diuersificatur sicut esse sicut est terminus inmutationis vnus sensus et secundum q. est terminus inmutationis alterius sensus: et sic intellectus materialis est vnus secundum substantiam ad quem terminantur inmutationes omnium phantasmatum et omnium intelligibilium. diuersificatur tamen secundum esse et rationem secundum q. est terminus inmutationis vnus phantasmatis et alterius. hoc autem non esset nisi phantasmata ita se haberent ad intellectum sicut sensibilia se habent ad sensum siue fuerint diuersorum generum: vt color et sonus. siue eiusdem generis contraria: vt album et nigrum. vnde sic per sensum inmutatum a sensibus particularibus possumus cognoscere differentiam coloris et soni et albi et nigri. sic per intellectum inmutatum a phantasmatis illorum sensibilem possumus differentias illas cognoscere. et hoc vult hic *Al.* declarare. quare et.

Sic igitur sicut. a. album ad. b. nigrum. g. ad. d. sicut illa adinuicem: quare et permutatim. g. d. vni sint existentia: sic se habebunt sicut et. a. b. idem qui dem. esse autem non idem et illud similiter. Eadez ratio est et si. a. quidem dulce sit: et. b. vno album.

Ad manifestat quod dicit in terminis ponendo q. a sit album: b vero nigrum: g sit phantasma albi et d phantasma nigri. tunc arguitur sic: Sicut a se habet ad b: sic g se habet ad d. ergo permutatim comparando ista ad potentias suas sequitur q. sicut a b inmutant eandem virtutem. s. sensum communem: ita g d inmutant eandem virtutem. s. intellectum: quod non esset nisi sic sensibilia se habent ad sensum: ita phantasmata se habent ad intellectum. et sicut dictum est de albo et nigro que sunt eiusdem generis et suis phantasmatis: ita argueretur de sensibilibus diuersorum generum a phantasmatis suis. Dicit ergo. si igitur sicut a album ad b nigrum g ad d. s. se habet sicut illa adinuicem. quare et permutatim. sicut igitur g d vni sunt existentia vti in ratione eius motiua. s. intellectui hoc: sic se habebunt a b que et sunt motiua vnus virtutis. s. sensus. Idem quidem est sensus sicut rem qui inmutatur ab a b. esse autem eis vt inmutatur ab vno illorum non est idem cum esse eius vt inmutatur ab altero et illud similiter. i. et similiter est de g d respectu intel

lectus vt patuit supra. et eadem ratio est siquidem dulce sit b vero album.

Species quidem igitur intellectus in phantasmatis intelligit. et sicut in illis determinatus est ipsi imitabile et fugiendum et extra sensum: cum in phantasmatis fuerit mouetur vt sentiens quod fugibile est. quia ignis contrarium cognoscit videns quod mouetur quoniam impugnans est. aliquando autem que sunt in anima phantasmatis aut intellectibus et tanquam videns ratiocinatur et deliberat futura ad presentia: et cum dixerit vt ibi letum aut triste: hic fugit: aut imitatur.

Nunc declarat q. intellectus apprehendendo aliqd. delectabile aut tristabile afficitur aut negat et psequitur vel fugit dicens q. intellectum quidem igitur intelligit species: i. formas vel quidditates materialium in phantasmatis. Et sicut in illis phantasmatis determinatum est sic ipsi intellectui determinatum inuitabile et fugiendum et extra sensum cum in phantasmatis idest cum sensibile quod est extra sensum idest ab sensu fuerit a phantasmatis respectantibus ipsum per modum terribilitatis: tunc intellectus mouetur vt sentiens fugibile: et a fortiori idem accidit cum sensibile est presens sensui. et exemplificando de vtroque dicit hoc esse. quia intellectus videns q. ignis mouetur et accenditur in habitatione cognoscit communi id est vt communiter faciunt omnes. quoniam talis ignis est impugnans idest signum impugnationis et prelij. Aliquando autem non presens sensibus tanquam videns phantasmatis aut intellectibus que sunt in anima ratiocinatur et deliberat futura vt presentia. et cum dixerit. i. cognouerit respectu futurorum aliquid letum aut triste vt ibi. et sicut facit respectu presentium hic fugit. s. triste aut imitatur. s. letum. Intelligentium primo q. sicut intellectus presens sensibus potest comprehendere aliqd. letum aut triste et imitari aut fugere. sic facere potest absentibus sensibus vt comparando futura ad presentia et iudicando de ip sis ac si presentia essent. Intelligentium secundo sicut in commento. xxxiii. q. virtus cogitativa sicut declaratum est in libro de sensu et sensato quando inuabit se cum informatiua i. imaginatiua et rememoratiua innata est presens ex imaginibus rebus aliquamquam nunquam sensit in ea dispoone sicut quare esset si sensisset eam fide et informatione. i. cognitione complexa et simpliciter. et tunc intellectus iudicabit illas imagines iudicio vltimo. Et intentio cogitationis nihil aliud est quam hoc s. vt virtus cogitativa ponat rem absentem a sensu quasi rebus sensatam deest presentem. et ideo comprehensibilia humana diuiduntur in hoc duo. s. in comprehensibile cuius principium est sensus: et comprehensibile cuius principium est cognitio. i. incomprehensibile presens et incomprehensibile absens. vel sicut aliquos in formam sensatam vel in intentionem non sensatam. sed prima expositio plus deseruit proposito. Et si quis quereret exemplum quomodo virtus cogitativa adiuta per imaginatiuam et rememoratiuam puenit ad cognitionem alicuius presens nunquam sensari ab illo cogitante tale potest adduci. Dato enim q. bonus naturalis cogitet de grandine futura in esum: et per virtutem memoratiuam memoratur se vidisse post talem calorem estiuum. et post talem nubem frequenter secutam fuisse grandinem. et per virtutem imaginatiuam imaginetur descensum grandinis tunc per virtutem cogitativam potest iudicare rector vero iudicio grandine esse cito futuram ac si eam videret ac tu cadere. Intelligentium tertio sicut in commento. q. non debet aliquis dicere q. virtus cogitativa componit intelligibilia singularia idest diuisim intellecta. quia iam declaratum est q. intellectus materialis componit ea. cogitatio enim non est nisi in distinguendo diuisiuam illorum intelligibilia et presentia ea in actu

quasi essent apud sensum & ideo quando fuerint in presentia apud sensum: tunc cadet cogitatio & remanebit actio intellectus in eis. i. respectu eorum. Cogitativa ergo comprehendit individua sensibilia etiam dato quod sint absentia & futura et ea presentat intellectui ac si essent presentia comparando ea ad perita ut patet ante fuit ostensum: que cum fuerint presentia apud sensum tunc cadet cogitatio non quod nullo modo tunc cogitet de eis cogitativa: sed quia non amplius cogitabit ea esse futura & remanebit actio intellectus in eis. i. respectu eorum dum imutabitur per actum cogitativae.

Et oino in actione: & quod sine actione est verum & falsum in eodem genere esse cum bonorum malo. sed in eo quod simpliciter differt & a quodam.

Hic dicitur quodam determinat circa intellectum. & dividitur in tres partes. quia primo ostendit quomodo intellectus speculativus differt a practico. secundo ostendit quomodo intellectus intelligit mathematica & naturalia. tertio querit verum intellectus possit intelligere abstracta simpliciter ut sint intelligentie. ubi secunda Abstractione autem dicta. ubi tertia Verum autem contingat. De prima vult quod intellectus practicus & intellectus speculativus sint idem subiecto. sed tamen differunt sicut univiale differt a particulari. unde dicit. Et omnino in actione. i. intellectus practicus cui competit agere & operari: & quod sine actione. i. intellectus speculativus cui competit speculari & non agere: supple sunt idem genere & subiecto: quod patet. quia verum enim & falsum que spectant ad intellectum speculativum est in eodem genere enim bonorum malo que spectant ad intellectum practicum. sed differt in eo quod simpliciter differt a quodam. i. differt intellectus speculativus a practico sicut simpliciter differt a quodam & univiale a particulari quoniam intellectus speculativus considerat res ut habet esse simpliciter & univiale: intellectus autem practicus considerat res ut habet esse quoddam seu particulare. In intelligendum primo quod per intellectum speculativum dicitur. in intelligit actum intelligendi vel habitum intellectualem qui sunt de ipsis univialis & speculabilibus cuius finis est veritas vel aggregatum ex intellectu materialiter aliquo eorum. Per intellectum autem practicum intelligit consimilia de rebus particularibus habita a nobis de operationibus cuius finis est opus extrinsecum seu bonum. Et quo patet quod per id quod est in actione intelligi habet intellectus practicus: per id autem quod est sine actione intellectus speculativus. Intelligendum secundo quod illa verum & falsum sunt in eodem genere cum bono & malo dupliciter consuevit exponi. Uno modo exponitur a commentatore comento. xxxiii. dicendo quod verum & falsum bonum & malum sunt in eodem genere predicamenti. quia omnia ista sunt cognitiones que sunt de genere qualitatis. nam aliqua cognitio est vera & falsa aliqua bona & aliqua mala. sicut verum est quoddam malum. Alio modo exponitur quod verum & falsum que dividunt intellectum speculativum sunt in eodem genere id est in eodem subiecto. i. intellectum materialiter differunt tamen formaliter ut dictum est supra.

Abstractione autem dicta intelligit sicut finis secundum quod finem non separate. In quantum autem curvum si aliquid intellexit actu in carne intellexit in qua curvum sicut mathematica non separata tanquam si separata sint intelligit cum intelligat illud. Ommino autem intellectus qui secundum actum res est intelligens

Ostendit qualiter intellectus intelligit mathematica & naturalia dicens. quod abstractione autem dicta id est mathematica que abstracta dicuntur intellectus intelligit abstra-

bendo a materia sensibili sicut finem secundum quod finem est in intelligi non separate non abstractendo a materia sensibili: in quantum autem est curvum si aliquid intellexit actu: sic carne utique ipsum intellexit in qua est curvum. Sic mathematica licet non sint separata tanquam separata sint intelligit cum intelligat illud id est aliquid illorum. omnino autem id est univiale intellectus qui est secundum actum est sicut res scilicet intellectus. Intelligendum quod Aristoteles per ista que dicit non vult aliud nisi quod res intelligitur ab intellectu abstracte vel non abstracte a materia secundum quod in sua ratione includunt vel non includunt materiam. & quia naturalia in sua ratione includunt materiam sensibilem ut finem carnem nasi: & ita de alijs. ideo naturalia non possunt abstrahi a materia sensibili sed semper cum ea intelliguntur. Mathematica vero licet secundum esse semper reperiantur in materia sensibili: quia tamen in sua ratione eam non includunt sed solum materiam intelligibilem videlicet quantitatem. ideo sic materia sensibili intelligitur: non autem sine materia intelligibili. unde curvum quod formam mathematica dicit. sed secundum esse in carne nasi reperitur. quia tamen eam in sua ratione non includit sed quantitatem: ideo sine carne nasi intelligi potest. sed non sine quantitate. qualiter autem non separate possunt intelligi separate per abstractionem intelligendo unum & non aliud absque mendacio & falsitate: non autem per negationem unum ab alio re novendo: in secundo philosophorum plenius habet inquiri.

Autem contingit aliquid separatim intelligere ipsum existentem non separatim a magnitudine ne aut non: considerandum posterius.

Nunc querit verum intellectus possit intelligere abstracta simpliciter ut ipsas intelligentias dicens. Vtrum autem contingit ipsum intellectum nostrum existentem non separatim a magnitudine intelligere aliquid separatim id est aliquam substantiam separatam: aut non considerandum est posterius scilicet in metaphisica. Intelligendum primo quod solutio istius questionis pertinet ad metaphisicum ubi tractatur de intelligentijs. sed tamen in nulla ipsius parte habemus hanc questionem solutam ab Aristotele quia illius scientie complementum ad nos non pervenit: aut quia translatum non fuit: aut quia morte preventus sententiam illam non perfecit. Albertus autem dicit Alphonabium tradidisse dicitur. hanc questionem soluisse in decimo ethicorum ubi tractat de felicitate contemplativa ponendo in contemplatione dei & aliarum intelligentiarum

Sed dubitatur quia hic dicitur dicitur intellectum nostrum non esse separatim a magnitudine superius dixit ipsum esse imitum & immaterialem: ista autem aduersari videntur.

Dicendum quod intellectus diversimode est separatus et non separatus a magnitudine. nam superius dictus fuit separatus a magnitudine: quia non est organicus nec educus est de potentia materie ut ceterae forme materiam perficientes. hic autem dicitur non separatus a magnitudine aut quia eam perficit: aut informat: aut saltem quia eam presupponit in operando: ut dictum est sepe. Intelligendum secundo quod Commentator super hoc textu comento trigesimo sexto facit vnam longam digressionem in qua pertractat hanc questionem scilicet verum intellectus materialis secundum quod est copulatus nobis possit intelligere substantias separatas: que incipit ubi dicitur igitur prius perferari. Et dividitur principaliter in duas partes: in quarum prima recitat opinionem aliorum de ista questione. in secunda autem ponit opinionem propriam. ubi dicimus igitur quoniam. Prima dividitur in tres partes in prima ponit opinionem Alexan. in secunda ponit opinionem

Thomasti. in tertia ponit opinionem Auenpace. ibi se-
cunda. Dicamus igitur q̄ Thomasti. ibi tertia Auepa-
ce autem. De prima ponit opinionem Alex. ostendendo p̄
mo q̄ si intellectus materialis dicitur esse generabilis et
corruptibilis. vt facit Alexander p̄ nullo modo poterim⁹
p̄ ipsum continuari cum substantiis abstractis. Et arguit
sic. In rebus liberatis a materia intellectus est intellectu
omnibus modis vt superius ostensum est. ergo si substā-
tia generabilis et corruptibilis intelligeret formas abstrac-
tas et esset eadem cum eis: tunc natura contingens ef-
ficeretur necessaria: et hoc est impossibile. quare etc. Ad
hoc forte responderet aliquis dicendo q̄ Alexander vo-
luit q̄ existētia intellectus adepti in nobis quod intelligi-
mus formas abstractas non esset informatio facta de no-
uo in intellectu materiali que ante non erat: itaq; intelle-
ctus agens nec efficitur de nouo forma intellectus possibi-
lis sed copulatur nobiscū adeo q̄ sit forma nobis non in
p̄ncipio sed postquā intelligimus alia entia. Sed cōtra
hoc arguit p̄m. quoniam si ista copulatio esset facta postquā
non erat vt est necessarium: tunc oportebit vt in illa hora in
qua ponitur esse sit transmutatio in recipiente aut in rece-
pto aut in vtroq; sed impossibile est vt sit transmutatio in
recepto. s. in intellectu agente. ergo erit in recipiente. s. in
intellectu materiali. et si in intellectu materiali fuerit transmu-
tatio que ante non erat et non nisi per vniōnem intellect⁹
agentis secum vt forma postquā non videbatur. q̄re etc.
Vnde nisi esset talis noua receptio intellectus agentis no-
bis. p̄pria non esset differentia inter continuationem eius
nobiscū et cum alijs entibus et inter continuationem eius
in vna hora et in alia hora nisi ponamus continuationem
intellectus agentis nobiscū esse per alium modum q̄ p̄
receptionem. et quis est iste modus quasi dicat non alius.

Postea dicit q̄ Alex. p̄pter scientiam istius modi vi-
detur ambigere in hoc. et dicit in libro suo de aia qd̄ intel-
lectus qui intelligit abstracta non est intellectus materialis
nec intellectus in habitu. quia intellect⁹ qui intelligit ab-
stracta est neq; generabilis neq; corruptibilis. sed tam in
intellectus materialis q̄; intellectus in habitu s̄m eum ē ge-
nerabilis et corruptibilis. quare etc. Deinde cum decla-
rauit q̄ intellectus qui est in nobis intelligit formas abstrac-
tas non est generabilis neq; corruptibilis dixit ipsum esse
intellectu adeptum s̄m Alex. et voluit istum intellectum nō
esse virtutem neq; habitum aie: sed esse nobis ab extrinse-
co. Sed hoc arguit p̄m. querendo qd̄ intelligat Alex. p̄
intellectu adeptu. aut enim intelligit intellectum agentem.
aut alium intellectū. si intellectum agentem: tunc remanet
adhuc dubitatio de modo continuatiōis eius nobiscū d̄
nouo et quomodo in postremo intelligimus per ipsuz sub-
stantias abstractas et non in p̄ncipio. Si intelligit intelle-
ctum alium ab agente: similiter remanet dubitatio vt p̄us
de modo quo nobiscū continuatur vt sic arguatur. Si in
hac hora intelligimus substantias abstractas per intellec-
tum agentem et prius non intelligebamus. ergo in hac ho-
ra intellectus agens nobiscū alio modo copulatur q̄ p̄us.
sed ille nouus modus copulationis non est nisi noua
receptio. ergo intellectus agens de nouo recipitur in no-
bis vel in aliquo existente in nobis sed omne quod recipit
de nouo est generabile et corruptibile. ergo intellect⁹ agēs
de nouo recipitur ab aliquo generabili et corruptibili. et p̄
consequens natura corruptibilis recipit naturam eternaz
abstractam et vniuersalem. Ex quo vltius sequitur q̄
natura contingens efficitur necessaria: quod est impossi-
le. et patet consequentia. quia abstractum et vniuersale nō
recipitur nisi in re materiali et incorporea. et per consequens
eterna et necessaria. Postea commentator adducit que-
dam dicta Alexandri que posui supra in quodam suo tra-

ctatu de intellectu que superius dictis repugnare videtur.
dixit enim illic q̄ cum intellectus qui est in potentia fuerit
completus: tunc intelligit agentem. quoniam sicut poten-
tia ambulandi quam habet homo in natiuitate venit ad ac-
tum ambulationis post tempus in quo perficiuntur et com-
plentur membra quibus fit ambulatio: ita intellectus qui
est in potentia cum fuerit perfectus intelligit ea que sunt
s̄m suam naturam intellecta et facite sensata esse actu intel-
lecta quia est agens. Ex quibus omnibus vult q̄ intel-
lectus materialis non in principio sed in postremo intelli-
gat intellectum agentem et alias substantias abstractas: q̄
repugnant dictis in libro de anima. Post in breui col-
ligit commentator dicta Alexandri dicens q̄ cum aliquis
aggregauerit omnia dicta Alexandri videbit ipsum opi-
nari q̄ quando intellectus qui est in potentia fuerit per se-
ctus: tunc intelligentia agens copulabitur nobiscū p̄r
eam intelligentiam res alias abstractas et faciemus res sensibi-
les esse actu intellectas s̄z q̄ ipse est forma in nobis. Et vi-
detur intendere per hunc sermonem q̄ quando intellect⁹
materialis fuerit perfectus habitibus speculatiuis. et intel-
lectus in actu fuerit perfectus per cognitionem omnium
intelligibilium: tunc copulabitur cum eo iste intellectus a-
gens et fiet forma in eo. et tunc intelligentia per ipsum in-
tellectum agentem res alias abstractas: non q̄ intellectus
materialis prius intelligat agentem. et p̄pter tale intelli-
gere fiat continuatio intellectus agentis cum eo. sed prius fit
continuatio. et per talem continuationem intellectus age-
tis cum intellectu materiali postea intelligimus per ipsuz
intellectum agentem res alias abstractas. Et q̄ hoc fu-
erit mens Alexandri declaratur commentator per quedam
verba ab eo posita in suo tractatu de intellectu vbi dicit q̄
quando intellectus qui est in actu id est agens fuerit cau-
sa s̄m formam intellectus materialis in actione eius pro-
pria. s. in abstractando et informando id est intelligendo vna
quamq; formarum materialium in ascendendo apud illā
formam id est continue melius et plura intelligendo ex plu-
rum lumine recepto ab intellectu agente: tunc intellect⁹ agens
erit adeptus qui non est pars anime neq; virtus anime.
sed fit in nobis ab extrinseco quando nos intellexerimus
per ipsum. quoniam tunc erit vltima forma in nobis.
Fundamentum ergo Alexandri est q̄ intellectus agens
est primo causa agens intellectum materiale et intellec-
tum qui est in habitu. et ideo non copulatur nobis cū pri-
mo. sed cum intellectus materialis fuerit perfectus tunc a-
gens fiet forma materialis et copulabitur nobiscū: et in-
tellectus per ipsum res alias abstractas: non tamen q̄ in-
tellectus qui est in habitu intelligat hunc intellectum agen-
tem. quia intellectus in habitu est generabilis et corrupti-
bilis. intellectus autē agens est neq; generabilis neq; cor-
ruptibilis. Sed contra hoc arguit commentator: vt p̄us
sic. quoniam s̄m istam opinionem intellectus agens ē de
nouo forma intellectus in habitu postquam non fuit et hoc
provenit ab aliqua dispositione facta de nouo in intellec-
tu in habitu que prius non erat: que quidem dispositio est
eā q̄ intellect⁹ agēs ē forma itellectus in huius p̄q̄z si fuit et ista
dispositio vt ē receptio noua. vel alia dispositio si est receptio noua
ergo recipiens est nouū. et sic illud quod est generabile et
corruptibile recipiet eternum et assimilabitur ei. et per con-
sequens generatum fiet eternum: quod est impossibile.

Si autem sit alia dispositio a receptione querit commen-
tator que sit illa quasi dicat q̄ non pot esse alia a receptiōe
Et subiungit Commentator ad hoc opinionem Al-
pharabii in sua Nichomachia: qui dixit quod est impossi-
bile quod corruptibilis recipiat eternum. et quia intellect⁹
materialis est corruptibilis vt opinabatur. i. co intellectus
materialis nec recipit intellectum agentem. et ex consequenti

hæc alias substantias abstractas. unde posuit q̄ intellectus agens non comparatur ad nos sicut forma: sed solum ut agens. h̄ in contrariū dixit in eplā sua de intellectu ubi voluit q̄ intellectus malis pot̄ intelligere substantias abstractas

Deinde ponit cōmentator vnam rationem contra ponentes intellectum materiale esse eternū et q̄ posset intelligere substantias separatas. quoniam ex his statim sequi videtur q̄ semp̄ in p̄terito intellexit eas et semp̄ in futuro intellexerit eas: cuius contrariū cōter ponit quoniam tunc puer in p̄mo instanti sue natiuitatis intelligeret substantias separatas. et p̄ p̄na. quia in p̄mo instanti natiuitatis pueri secum copulatur intellectus malis. sed q̄z cōter intellectus malis copulatur nobis tā cito sibi et ex p̄nt nobis copulatur intellectus agens. ergo etc. Hanc tamen rationem p̄m. dupliciter soluit. Primo dicendo q̄ intellectus malis nō copulatur nobis in principio. quia nō copulatur nobis nisi per eī copulationem cū formis imaginatis. et hoc non est in p̄mo instanti esse pueri. Secūdo soluit dicendo q̄ modus copulationis intellectus materialis nobiscū est alius a modo copulationis intellectus agens cū intellectu malis. et p̄ p̄ns intellectus agens nobiscum. quare non sequit̄ q̄ si aliquis alicui copulet̄ intellectus materialis q̄ p̄ tunc copulet̄ intellectus agens. Et dicit p̄m. q̄ si esset idem modus copulationis vtriusq̄ intellectus sed in alia et alia dispoñe: tunc queretur que esset illa dispositio et assignari non posset.

Addit vterius cōmentator aliqua et dicit. An ep̄ pace multum curiosum fuisse in solutioe huius q̄onis et declaratioe possibilis continuationis hōis cum substantijs separatis: que quia facilia sunt breuitatis causa relinquuntur. Dicitur igitur q̄ Themistiū. Hic narrat opinionē Themistiū adducendo rationem suam per quam pbat q̄ intellectus materialis potest intelligere substantias abstractas que tenet per locum a maiori. et arguit sic. Intellectus materialis potest abstrahere formas a materijs et intelligere eas. ergo a fortiori pot̄ intelligere formas que de se sūt abstracte a materia. patet p̄na. quia intellectus materialis cū sit abstractus maiorem cōuenientiam et similitudinē habet cum formis alijs abstractis q̄z cum formis materialibus.

Pro hac rōne dicit cōmentator q̄ aut intellectus materialis est corruptibilis: aut non. si intellectus materialis sit corruptibilis et virtus in corpore. consequentia illa non valet: sicut a simili non sequitur. Lumē solis est de se magis visibile q̄z color: quia color non videtur nisi per lumen solis. sed visus potest aspicere colorem. ergo magis pot̄ aspicere lumen solis. patet q̄a non valet consequentia p̄ hoc q̄ visus est admixtus materie. Si autem intellectus materialis fuerit incorruptibilis et non admixtus materie: tunc illa consequentia erit bona. quia in cōp̄ndentibus que non sunt admixta materie quod intelligit minus perfectū intelligit etiam magis perfectum: et non e conuerso. Et hoc sic solet exponi q̄ in separatis a materia quod habet naturale desiderium ad intelligendum minus perfectum habet naturale desiderium ad intelligendum magis perfectum: et non e conuerso. quia cognitio rei nobilioris est nobilior et ad eam est maior inclinatio s̄m naturam. Sed statim contra Themistiū mouet cōmentator vnam dubitatioē que est talis. Et quo intellectus materialis potest intelligere intellectum agentem et alias substantias separatas q̄ re intellectus agens non continuatur nobis in principio quando nobiscum continuatur intellectus materialis: sed solum in postremo. Hic questionē adducit cōmentator: vnam rōnem Alex. s̄m. etius positam que est q̄ oēs ens generatum quando puenit ad finem in sua generatione ad vltimam perfectionem tunc puenit ad finem et ad cōplementum in sua actione. Si fuerit ex entibus actiuis aut in sua passione si fuerit ex entibus passiuis: aut in vtroque si fuerit vtrumq̄z sicut patet de ambulante et ambulatione.

sed intellectus in habitu est vnum ens generatum. ergo necesse est q̄ cum venerit ad finem in sua generatione q̄ tunc veniat ad finem in sua actione. sed actio eius est causare intellecta et intelligere ea. ergo necesse est q̄ cum intellectus in habitu fuerit in vltima perfectione q̄ habeat illas duas operationes perfecte. sed perfectio in creando intellecta est facere de omnibus intellectis in potentia intellecta in actu et cōplementum in intelligendo est intelligere omnia tam non abstracta q̄z abstracta. ergo necesse est q̄ cū intellectus in habitu venerit ad cōplementum in sua generatione q̄ intelligat substantias abstractas licet eas ante non intellexerit. quare etc. In hoc ergo stat respōsio ad illam dubitationem q̄ quia intellectus materialis non in sua vltima perfectione in principio. sed in postremo cū non intelligat substantias abstractas nisi dum est in vltima perfectione. ideo non est in principio. sed solum in postremo eas intelligit. Contra hanc rationem Alex̄andri statim arguit cōmentator. Primo q̄ Alexan. fundatur super vna propositione satis dubia: Non enim est p̄ se manifestum quod cōplementum operationis intellectus in habitu que est intelligere sit intelligere res abstractas quoniam hoc non videtur verum nisi hoc nomē imaginari vniuocē de rebus abstractis et rebus materialibus sicut hoc nomen ambulare dicitur vniuocē de perfectione et imperfectione. Unde manifestum est q̄ si forme abstracte essent imaginabiles sicut forme materiales cum ita se habeat intentiones imaginare ad intellectum materiale sicut sensibilia ad sensum: tunc intellectus materialis intelligeret formas sicut intelligit formas materiales. Secundo arguit cōmentator: contra Alexandrum quomodo creare intellecta ideo facere de intellectis in potentia intellecta in actu: quod est operatio propria intellectus agentis attribui potest intellectui in habitu generabili et corruptibili ut facit Alexander: quasi dicat non nisi quis dicat q̄ intellectus in habitu sit intellectus agens secundum q̄ perfectit intellectum materiale: ut dicit Themistiū. aut ponat q̄ forma postrema in nobis que abstrahimus intellecta et intelligimus ea est composita ex intellectu qui est in habitu et intellectu agente ut Alexander facit et Auc̄mpace. et videtur esse de intentione Aristotelis. Etiam datur q̄ creare intellecta attribuitur intellectui in habitu ex cōplemento huius actionis non sequitur nisi cōplementum actionis que est intelligere illa intellecta scilicet que facta sunt de potentia intellectus actu intellecta. et hec sunt intellecta materialia et non sequitur cōplementum actiois que est in intelligendo substantias abstractas que semper sunt de se actu intellecte: quia tale intelligere impossibile est ut attribuitur alicui generato ut est intellectus in habitu: nisi per accidens. quia si sic: tunc generabile et corruptibile fieret eternum ut argutum est: quod est impossibile.

Item arguit cōmentator contra dicentes q̄ forma q̄ extrahimus intellecta de potentia ad actum est intellectus in habitu compositus cum intellectu agente. quia tunc intellectus agens indigeret in actione sua intellectu in habitu: et cōponeretur cum eo. sed intellectus agens est eternus et intellectus in habitu est corruptibilis. ergo eternum in sua actione indigeret corruptibili et cum eo componeretur ut ex eis vna actio p̄oueniret: quod non videtur possibile. De hoc autem dicit cōmentator se postea consideraturum. quoniam ista positio que ponit q̄ forma postrema in nobis qua extrahimus intellecta et facimus ea est composita ex intellectu agente et intellectu in habitu videtur esse principium et fundamentum eius quando postea dicitur de possibilitate continuationis nostre cum rebus abstractis secundum mentem Aristotelis. Auc̄mpace autem. Hic ponit opinionē Auc̄mpace qui supposuit primo aliquas propositiones. Prima fuit q̄ intellecta

speculativa sunt facta. Secunda q̄ omne factum habet qd /
 ditare. Tertia q̄ intellectus natus est extrahere quiddi /
 tatem cuiuscunq; habitus quidditatem. Et quibus seq̄ /
 q̄ intellectus innatus est abstrahere formas intellectuum /
 et quidditates eorum. Et ex isto postea pbavit q̄ intellec /
 tus materialis potest intelligere formas abstractas. Ad /
 hoc autem pbandum duas fecit rationes vnam in libro d' /
 anima: et aliam in epistola continuationis intellectus cum /
 homine. In libro de anima ppositiōni prius concludit /
 adiunxit istam. s. q̄ intellectus rerum non accidit multu /
 do nisi per multiplicationem formarum spiritualium euz /
 quibus sustinebuntur in vnoquoq; individuū idest speci /
 ebus intelligibilibus vel actibus intelligendi non accidit /
 multiplicatio nisi per multiplicationem phantasmatum i /
 diuiduoz quibus dependent. et ppter hoc fuit q̄ intelle /
 ctum equi apud me est aliud q̄ intellectum equi apud te. /
 Et ex hoc ulterius sequitur per conversionem oppositi q̄ /
 illud intellectum quod non habet formam spirituale a qua /
 sustentetur est vnum apud me et apud te idest p illa speci /
 es intelligibiles vel intellectio qua non dependet a phan /
 tasmate rei intellecte est eadem et apud te et apud me: sed /
 quidditas seu forma intellecti intelligitur intellectuē que /
 non dependet a phantasmate rei intellecte. quia quidditas /
 non est individualis. et per consequens non habet phan /
 tasma. quare requiritur q̄ eius species vel intellectio non /
 dependet ab eius phantasmate cum phantasma sit solum /
 rei individualis. ergo quidditas intellecti intelligitur intel /
 lectione que est eadem apud te et apud me. sed omne quod /
 intelligitur intellectione que est eadem apud omnes ē sub /
 stantia abstracta. ergo in intellectus intelligit substantias ab /
 stractas. Secunda ratio Avempace fuit talis. Intelle /
 ctus intelligit quidditatem alicuius rei facit quoniam talē /
 quidditatem intellectus est natus abstrahere et intelligere /
 talis autem vel est simplex vel composita. si dicatur q̄ qd /
 ditas rei facit est composita habens ulterius quidditatem /
 tunc illam aliam quidditatem intellectus est natus abstrahere /
 et intelligere sicut pnam et tunc iterum queretur d' il /
 la secunda vtrum sit simplex vel composita et patet in tali /
 bus abstractis et intellectionibus: aut pcedit in infinitum /
 tum: aut aliquando erit status. Non potest dici q̄ procedi /
 tur in infinitum: quia tunc intellectus faceret intellectus i /
 finitus idest actus intelligendi infinitos diverso in specie /
 fm q̄ quidam eoz sunt magis liberati a materia q̄ qdam /
 idest magis abstracti et vniuersales. consequens impossi /
 bile. Si autem dicatur q̄ in talibus abstractionibus et /
 actibus intelligendi erit status ad aliquam rem intellectā /
 tunc oportebit q̄ illa res intellecta aut sit quidditas sim /
 plex non habens aliam quidditatem et tunc habebitur p /
 positum: quia cum talis sit forma abstracta et intelligit eaz /
 sequitur q̄ intellectus potest intelligere formas abstractas /
 aut illa res intellecta erit composita habens quidditatem. /
 intellectus non est natus illam abstrahere et intelligere. et /
 hoc est falsum. quia supra ostensum est q̄ intellectus ē na /
 tus extrahere quidditatem in eo q̄ quidditas. et per conse /
 quens omnem quidditatem. aut illa res intellecta nec erit /
 quidditas nec habens quidditatem et hoc est impossibile. /
 quia quod nec est quidditas nec habens quidditatem ē pri /
 natio simpliciter et non ens. quare et. Et confirmatur. q̄ /
 quando non pceditur in infinitum melius est abscondere /
 ipsum in principio: vt sepe dicitur. dicitur. quare et. Res /
 pondendo autem huic rationi Avempace dicit commen /
 tator: q̄ si hoc nomen quidditas dicatur de quidditatibus /
 rerum materialium et de quidditatibus intellectuū abstra /
 ctuz vniuoce: tunc ppositio dicens q̄ intellectus natus ē /
 abstrahere et quidditates q̄ sunt quidditates erit vera. et si /
 militer si ppositio dicens q̄ intellecta sunt composita et q̄ /
 individua sunt composita fuerit vniuoce. si autem equo /

ca tunc demonstratio non erit vera. sic v3 q̄ tunc non se /
 quetur intellectus abstrahendo pervenit ad simplicē quid /
 ditatem. ergo potest intelligere formam abstractam. quo /
 modo autem hoc se habeat est valde difficile videre. Sed /
 tamen manifestum est q̄ hoc nomen quidditas non dicit /
 de eis pura vniuoce: quia quidditas immaterialis ē /
 ingenerabilis et incorruptibilis. materialis vero genera /
 bilis et corruptibilis et tale non est aliquid comune vniuo /
 cum vt patet. et metha. nec etiam pura equivocatione quia /
 tunc de eis non consideraret vna pars physice: quod pa /
 ter falsum esse cum de eis consideraret vna pars metaphisica.

Utrum autem dicatur de eis multipliciter quod ē me /
 dium inter dici vniuoce et equivoce: indiget consideratione

Amp. dato q̄ hoc nomen quidditas de illis dicatur vni /
 uoce tunc accidit hec questio scilicet quomodo corruptibile /
 intelligit incorruptibile tenendo intellectum materialem /
 esse corruptivum. fuit opinio avempace. aut quomodo in /
 tellectus materialis potest intelligere aliquid de nouo qui /
 natus est semper intelligere in preterito et in futuro tenendo /
 ipsum esse ingenerabilem et incorruptibilem. Insuper /
 etiam alia questio. s. si intellectus materialis habet de na /
 tura sua vt intelligit substantias abstractas. quare non est /
 ita de intellectione q̄s habet de rebus materialibus. Nam /
 intellectio quam habet de rebus materialibus est scientia /
 speculativa seu pars eius. non autem intellectio quas ha /
 bet de substantiis abstractis. Avempace autem visus est /
 dubitasse in hac questione et in epistola disputationis dixit /
 q̄ possibilitas est fm duos modos. s. naturalis et divina. /
 Intellectio autem quam habet intellectus materialis de /
 substantiis abstractis est de possibilitate divina: nō d' pos /
 sibilitate naturali. Et per hoc videtur velle q̄ scientia et sub /
 stantias abstractis non est pars scientie speculative. sed in /
 epistola continuationis dixit q̄ cum philosophus ascende /
 rit alia ascensione considerando in intellectum inquantuz /
 intellectum: tunc intelliget substantiam abstractam: et fm /
 hoc intellectio que habetur de substantia abstracta ē pars /
 scientie speculative. s. scientiam naturalis. qualiter autem /
 intellectus ascendit in intelligendo post ostenditur. Et cū /
 ita sit q̄ accidit nobis de ignorantia alicui scientie est ppter /
 alteram trium causarū. aut quia nescimus ppositiones que /
 ducunt nos ad hanc scientiam sicut contingit in multis ar /
 tificijs que possibilia sunt. sed tamen non sunt. quia sicut cā /
 ignorataz vt patet in pductione auri per artem alchimie /
 aut eris quia illa scientia acquiritur per vsum et exercituz /
 in rebus naturalibus: nos autem adhuc non habemus tan /
 tum de vfu et exercituz quantum requiritur ad illius scien /
 tie acquisitionem: aut hoc erit ppter diminutionem nostre /
 nature naturaliter. Et si hoc fuerit ppter diminutionem /
 nostram in natura tunc homines qui nati sunt illam scien /
 tiam acquirere et nos dicemur homines equivoce. Et si /
 hoc accidat ppter ignorantiam ppositionum ducentium /
 in hanc scientiam tunc scientia speculativa nō est adhuc per /
 facta. Si vō hoc accidat ppter inconluctudinem tūc istd /
 erit ppinquū ei quod accidit ppter ignorantiam ppositio /
 nū ducentium in hanc scientiam. Dicamus igitur quo /
 niam. Dic ponit commentator opinionem priā ostē /
 dendo q̄ intellectus materialis fm q̄ est nobis vnitus in /
 telligere possit substantias separatas. et in declarando mo /
 dum fm quem hec nobilis operatio nobis competit: pmit /
 tit aliqua. quoz primum est q̄ intellectus noster habet du /
 as operationes fm q̄ nobis attribuitur a quibus denomi /
 namur. quarum vna est de genere passionis et est intelli /
 gere. et alia est de genere actionis et est abstrahere formas /
 a materijs et facere de potentia intellectus actu intellecta. et /
 q̄ he due operationes competant intellectum qui est in no /
 bis patet. quoniam cum habuimus intellectum in habitu. /
 in potestate nostra est intelligere quocunq; intellectum

Tertius

voluerimus. Et ista opatio que est abstrahere et creare in intellecta que est opatio propria intellectus agentis est prior in nobis quam opatio que est intelligere que est opatio propria intellectus possibilis. Et ideo dicitur Alex. quod dignum est describere intellectum per actionem quam per passionem que in passione provenit intellectus cum multis alijs ex virtutibus alijs. sed de hoc dictum est supra.

Secundo primum quod intellecta dupliciter sunt in nobis. scilicet naturaliter et voluntarie. illa intellecta dicuntur fieri in nobis naturaliter quorum cognitionem intellectus natus est recipere per suam naturam sine discursu precedente et quibus intellectus discutere non potest cognitionem terminis sicut sunt per se propositiones et prima principia de quibus nescimus ex necessitate quando extiterunt in nobis et accepimus eorum cognitionem et unde aut quomodo: sed de necessitate sunt in nobis ab aliqua quod est intellectus liberatus a materia et est intellectus agens. Illa vera intellecta dicuntur in nobis fieri voluntarie que est in nobis acquiruntur ex primis propositionibus per discursum precedentem tanquam conclusiones ex illis demonstrantur. Et hec ideo voluntarie acquiruntur quia non statim sunt intellectus manifesta. sed oportet procedere discursum ad ea credendum neque intellectus eis assentit nisi per voluntatem suam ex proposito ad ea credenda sufficientis fuerit rocinatus intellectu agere ad hoc cooperante. Unde non potest aliquis dicere quod prime propositiones non habeant causalitatem super intelligentiam voluntariam propterea quod nullus ea firmiter credit nisi ipsa reducat in principia per se nota neque etiam sole prime propositiones sufficientur cum declaratum sit omnium talium intellectuum agens esse, unum et eternum. Ex quo sequitur quod est necesse ut intellectus speculativum sit aliqd generatum ab intellectu agente et prius propositionibus.

Tertio primum quod quocumque aliqua actio provenit a duobus agentibus diversis necesse est ut unum illorum sit quasi materia et instrumentum respectu alteri. aliud autem quasi forma et agens principale. cum ergo intellectus in habitu siue noticia conclusionis sit in nobis ab intellectu agente et primis propositionibus ut declaratum est sequitur autem quod prime propositiones sunt quasi materia respectu intellectus agentis et intellectus agens quasi forma autem quod prime propositiones sunt quasi instrumentum et intellectus agens quasi efficiens principale et hoc est multum simile siue ponatur quod prime propositiones sunt sic materia siue quod sint sic instrumentum. Et similiter siue ponatur quod intellectus agens sit sicut forma siue sicut agens principale.

Quarto circa hoc movet commentator unum dubium quod si ponatur quod prime propositiones sunt quasi instrumentum intellectus agentis tunc sequitur quod actio eterna intellectus agentis provenit a duobus quorum unum est eternum et aliud non est eternum. scilicet prime propositiones. et hoc est impossibile quod instrumentum eterni debet esse eternum. Et si dicatur quod prime propositiones sunt eterne tunc sequitur quod intellecta speculativa siue conclusiones sunt eterna cuius operatum dictum est supra. Si autem dicatur quod prime propositiones sunt sicut materia sequitur idem quod prius. scilicet quod sunt eterne et similiter intellectus speculativus. quod impossibile est quod generabile et corruptibile sit materia eterna.

Pro solutione istorum dicit commentator quod cum dicitur quod prime propositiones sunt quasi instrumentum intellectus agentis non debet intelligi quod sint vera materia aut verum instrumentum. scilicet propinquum et imediatum. sed quod assimilantur materie et instrumento ita quod proportio inter intellectum agentem et primas propositiones est sicut proportio forme ad materiam et agentis principalis ad instrumentum. Et hoc ulterius declarat commentator conclusiones et similiter intellectus in habitu est similis materie in ordine ad intellectum agentem et intellectus agens similis forme sicut quod respectus intellectus agentis

ad intellectum in habitu est sicut respectus forme ad materiam sed intellectus agens sit eternus et intellectus in habitu generabilis et corruptibilis. Unde sic arguit commentator. Quocumque duorum habentium idem subiectum unum est perfectius alio necesse est ut respectus perfectioris ad imperfectius sit sicut respectus forme ad materiam. sed intellectus agens et intellectus speculativus siue in habitu habent idem subiectum videlicet intellectum materiale et intellectus agens est perfectior intellectu in habitu. ergo respectus intellectus agentis ad intellectum in habitu est sicut respectus forme ad materiam per se et maiorem. minor autem declaratur per prima per se per se secunda est manifesta. nam clarum est quod intellectus speculativus siue in habitu est in intellectu materiali ut in subiecto et mediante intellectu speculativo intellectus agens continuatur cum intellectu materiali et ei unitur ut forma. ergo sequitur quod tam intellectus speculativus siue in habitu quam intellectus agens sunt ut in subiecto in intellectu materiali quodvis intellectus agens sit efficiens intellectum speculativum sicut lux et color sunt esse intentionale habent idem subiectum videlicet diaphanum et tamen lux efficit ipsum colorem. id est speciem coloris apud quorundam opinionem. His premisis declarat commentator modum secundum quem intellectus materialis intelligit substantias abstractas secundum quod nobis unitur et vult quod intelligat eas per intellectum agentem sibi unitum ut forma quod accidit in postremo et non in principio. Quod autem intellectus agens nobis unitur ut forma probatur commentator. quod illud per quod aliquid agit per suam propriam actionem est forma eius. sed per intellectum agentem agimus actionem nobis propriam. scilicet intelligere. ergo intellectus agens est in nobis ut forma. Ad idem dicitur per quod nobis copulatur est talis quoniam intellecta speculativa et similiter intellectus materialis in quo recipiuntur copulatur nobis per formas imaginabiles siue phantasmatum existentia in nobis a quibus sumuntur intellecta speculativa et in esse dependent. Intellectus vero agens copulatur cum intellectu speculativo ut fuit ostensum et mediis istis intellectus speculativus copulatur cum intellectu materiali nobis unito et sic nobis copulatur. Nam tamen intellectus agens quam intellectus speculativus in eodem subiecto recipiuntur ea comprehendente. scilicet intellectu materiali. Unde quando omnia intellecta speculativa fuerint in nobis in potentia tunc intellectus agens erit copulatus nobis in potentia et quando omnia fuerint in nobis in actu tunc intellectus agens erit nobis perfecte copulatus in actu et quando aliqua fuerint in potentia et aliqua in actu tunc intellectus agens erit nobis copulatus secundum partem et secundum partem non quod non debet intelligi quantum ad copulationem secundum substantiam. sed quantum ad copulationem secundum cognitionem quod antequam intellectus agens operetur in nobis non cognoscitur a nobis in actu et cum produxerit in nobis omnia intellecta speculativa tunc perfecte cognoscet a nobis secundum omnes eius virtutes activas et causalitates et cum vero aliqua produxerit et aliqua non tunc cognoscetur a nobis secundum aliquas virtutes activas et causalitates suorum actuum et secundum aliquas non. Del exponitur de copulatione intellectus agentis secundum lumen ipsius. ut facit Albertus et tunc dicitur moveri ad continuationem. scilicet completam eius nobiscum et cum iste motus erit completus. tunc intellectus agens erit copulatus nobis omnibus modis quod tunc intelligemus ipsum secundum omnes eius virtutes activas et causalitates omnium suorum actuum et proportio eius ad nos in illa dispositione est sicut proportio intellectus in habitu ad nos et cum ita sit necesse est quod intellectus materialis cui copulatus est agens ut forma seu homo per intellectum materiale intelligat per substantias intellectus agentis sibi proprias omnia entia sicut intelligit per intellectum in habitu quando fuerit continuatus cum formis imaginabilibus omnia entia. Et hoc secundum hunc modum assimilatur deo in eo quod aliquo modo est

Liber

omnia entia. s. fm esse intentionale & quantum ad eorum cogniciones & ex eo qd aliquo modo scit omnia entia & entia fm qd sunt in deo nihil sūt nisi scientia eius nec cā entia prima & principalissima ē aliud qd scientia dei. Et ex hoc p3 quō intellectus agens continuatur nobis in postremo & non in principio qz non continuatur nobis vt forma nisi cū omnia intellecta speculatiua fuerint in nobis in actu & hoc non est i principio vt p3. sed in postremo. ergo solū in postremo nobis vnitur vt forma & cū sic vnitur tunc p ipsam intelligimus oia que intelligimus & agimus p euz actionem sibi propriā v3 intelligere. Et quo vterius apparet q intellectio intellectus agentis nō est aliqua scientiarū speculatiuarū. sed ē aliquid currens cursu rei generate naturaliter a disciplina scientiarū quasi dicat q scientia que est substantia intellectus agentis naturaliter sequitur in nobis scientias speculatiuas p quarū adeptioem nobis cōiungitur lumen & substantia intellectus agentis tā qz cogitatio nostra vt supra ostensum ē & tunc dicitur intellectus adeptus. Vnde nō ē remotū q boies adiuuet se in hac intentione & adeptioem intellectus sicut iuuant se in adeptioem scientiarū speculatiuarū per quas acquiritur continuatio intellectus agentis. p intellecta aut falsa nō cōtinuatur nobis intellectus agens qz non intendatur naturaliter. sed fiunt a casu vt monstra. Vnde vt alphas dicitur respectus intellectus agentis ad hominem nō est respectus agentis tm. sed agentis & forme. Dubitatur tamen circa hec dicta vtrū intellectus possibilis corpori vnus intelligere possit substantias sepatas. Arg. q nō. primo sic quicūqz aliqua adiuuicem compātur sicut pprium agens & p pprium passus qz actio actiui sit equalis passioni passiu. sed intellectus agens & intellectus possibilis se habent sicut propriū agens & propriū passiu. ergo actio intellectus agentis adequatur passioni intellectus possibilis. cā igitur actio intellectus agentis sit abstrahere & passio intellectus possibilis intelligere vt patuit supra. sequitur q intelligere intellectus possibilis adequatur abstractioni intellectus agentis & per pns nihil potest intellectus possibilis intelligere nisi qd potest intellectus agens abstrahere. sed constat q intellectus agens nō pot abstrahere substantias sepatas cū sit de se actu abstracte. nec habeat phantasmata a quibus abstrahi possint. ergo nec in intellectus possibilis eas poterit intelligere. Secūdo si intellectus possibilis corpori vnus possit intelligere substantias sepatas & eas cognoscere aut notitia quia aut notitia propter quid non notitia quia quoniam Aristo. sexto metaphy. eadem est via cognoscendi si est siue quia est & quid est. sed intellectus noster nō potest de substantiis sepatis cognoscere quid est. ergo nec etiam quia est. Et q non possit cognoscere quid ē declaratur qz talis cognitio acquiri p notitiam accidentium propriū vt habitum est primo huius. sed de substantiis sepatis nulla cognoscimus ppria accidentia eaz communia. quare &c. Nec valet si diceretur q de deo cognoscimus aliqua que sunt sicut accidentia eius ppria vt q est prima simpliciter inde pendens infinitus &c. qz obiectam & potentia debet adiuuicem pportioniari. sed finitum & infinitū non pportionantur vt p3. ergo intellectus noster qui est finitus nō potest intelligere deū qui est infinitus. Etiam nō potest intellectus noster habere notitiam propter quid de substantiis sepatis tamē vt dicit Ar. sedō methaphisice ita se habet intellectus noster ad manifestissima i natura sicut sit substantie separe sicut oculus noctue ad lumen solis quod verum non esset si de ipsis notitiam propter quid que est ceteris pfectissima possit haberi. Et confirmatur quia notitia ppter quid est p cām. sed substantiarum separarū nullam cognoscimus cām & maxime dei qui est prima cā

rum igitur &c. In oppositum est cōmentator cōmentato trigesimo sexto huius tertij. Et arguitur et rōne quoniam omnis cognitio sit per assimilationem cognoscētis ad cognitum & per pns quod est magis simile nostro intellectui est ab eo magis cognoscibile. sed substantie abstracte magis assimilantur ei qz substantie materiales & ipse potest cognoscere substantias materiales. ergo a fortiori cognoscere poterit substantias abstractas. Vnde dicit cōmentator secundo methaphisice q si substantie abstracte non possent intelligi ab intellectu nro tūc natura ocio se egisset qz fecisset aliquid naturaliter intelligibile quod a nullo possit intelligi. sed in modo fm quam intellectus possibilis corpori vnus intelligere potest substantias separetas inter scribentis est maxima discrepantia vult. n. cōmentator Aucrois q intellectus possibilis possit intelligere substantias sepatas intuitiue & fm earum quidditates intellectus agentis sibi vnitur vt forma post cōpletam generationem intellectus in habitu: nam cū intellectus agens seipsum intelligat p substantiam propriam & intelligentias superiores per ipsas sibi aliquo modo vnitas sequitur q cum intellectus agens erit factus forma intellectus possibilis qd tūc intellectus possibilis p ipsum intelligat quicquid intellectus agens intelliget & simili modo quod tamen erit ordine quodā. qm primo intellectus possibilis intelligit omnia materialia deinde actum propriū propriū postea se ipsum deinde intellectum agentem & consequenter ascendendo intelligit intelligentiam orbis lune. postea mercurij postea veneris & sic gradatim donec pueniat ad vltimam intelligentiam que ē deus gloriosus. & hoc modo intellectus ascendit in intelligendo de forma in forma dum est factus adeptus i quo itatu ponit hominis vltimam felicitatem. Nec tamen opinio a nō nullis multipliciter mordetur. Primo quia si intellectus agens esset substantia separeta vt hęc positio tunc nō vniretur nobis fm suam substantiam. sed solum lumen eius fm q picipatione intellectus speculatiuus & non quantum ad alias actiones intellectus agentis vt psumus p hoc intelligere substantias sepatas sicut dū videmus colores illuminatos a sole non vnitur nobis substantia solis vt possumus agere actiones solis. sed solus nobis vnitur lumine solis ad visionem coloris. Secūdo arguunt q dato q intellectus agens nobis vniretur fm substantiam suam tamē vt ponit Aucrois non vnitur nobis nisi per intellecta speculatiua rerum materialium & p pns per ipsum. si vnitus non erimus potentes intelligere nisi materialia. Tertio intelligere omnia materialia vix contingat aliqui in hoc mundo vel paucis si ergo in tali adeptioem intellectus esset felicitas humana sequerent q pauci ad felicitatem puenirent humanā contra Ar. primo ethicoū dicentem q felicitas est bonum cōmune q potest puenire omnibus non orbatus ad virtutem. Quarto q felicitas non sit in continuatōne intellectus agentis nobiscum ostendit. p Ar. m. r. ethicoū volentē q felicitas ē opatio fm virtutem per se factam. & q maxima felicitas consistit in cognitiōne maxime intelligibilem s3 sapientia que est optima virtute & principalissima scientiarum speculatiuarū. quare &c. Propter hec & alia multa tenuerūt aliqui in hac difficultate oppositum cōmentatoris puenientes. primo q duplex est notitia simplex & intuitiua vt cognitio que visus comprehendit colorem. alia est cōplexa & discursiua p augmentationem acquiritur vt primus motor est eternus. Et ex hac sequitur alia distinctio. s. q de aliquo dupliciter potest haberi notitia. vno modo quātū ad quidditatem & essentiam eius. alio modo quātū ad esse & opationes. Pueniunt secūdo q intellectus noster possibilis est infinitus in genere nature intellectualis adeo q ē natus moueri naturaliter ad intelligendū a p hā

Tertius

infinitibus et in nobis et quod naturale est non
aliter affluet ideo quod diu est virtus corpori nihil intelli-
git et potest nisi ad aliud intelligendum moueri possit ab aliquo
phantasmate. Sic premittis istas ponit conclusiones.
prima conclusio. Intellectus possibilis non potest de substā-
tijs separatis intuitiua notitiā habere et tam fin earum quod
ditates distincte cognoscere fin quod corpori est vnus. Ista
conclusio arguitur sic. Intellectus possibilis fin quod vnus
corpori nihil potest intelligere: nec aliquo modo nisi fin
quod potest moneri ab aliquo phantasmate. sed nullū in nobis
potest esse phantasma quod possit mouere intellectum possi-
bilem ad intelligendum intuitiue: et distincte quidditatē sub-
stantie sepe. ergo etc. 2a. 3a. 4a. maior et secūdo premisso
minor: aut probari possit per argumenta facta in principio
questionis. Secūda conclusio intellectus possibilis de
substantijs sepe notitiā discursiua et quantum ad ca-
ram esse vel opationes potest habere vt corpore est vnus.
Ista conclusio per quod per eternitatem motus celi probari
potest motores corporum celestium esse imprubiles a magni-
tudine sepe et continuo mouentes. vt potest colligi ex
oeco phisicorum etc. Sed contra istam propositionē mul-
tipliciter instant defensores precedentis opinionis et me-
iores eorum rationes sunt due. Prima rō nulla forma im-
peditur a sua opatione nobilissima per eius vnionem ad su-
am propriam materiam. quod tunc illa vnio non esset natu-
ralis. sed intelligere distincte quidditates sepe et ma-
ximē dei est opatio nobilissima aie intellectiue vt colligit
decimo ethicorum et corpus humanum est sua materia pro-
pria vtiqz. ergo per vnionem anime intellectiue ad corpus
non impeditur quin possit distincte cognoscere quiddita-
tes substantiarum sepe. Et forte dicitur ad maiorē
quod nulla forma impeditur perpetuo a sua opatione nobilif-
sima per eius vnionem ad suam propriam materiam hanc ali-
quando possit impediri modo. sic ē de anima intellectiua
que hanc impediatur a sua nobilissima operatione dum cor-
pori est vnita quia tamen aliquando sepe ab eo iō tūc
distincte intelligere potest quidditates substantiarum se-
paratarum. Sed contra hanc responsionem sic argu-
tur quod si anima intellectiua potest distincte intelligere quiddi-
tates substantiarum sepe. aut ergo per suam substantiā
aut per speciem a phantasmate abstractam aut per speciem
recepta a substantia sepe. Si per substantiam suam tūc
cum vnio anime intellectiue ad corpus non impedit ei
substantiam sepe quod non impediret ipsam a tali intelle-
ctione. Si per speciem abstractam a phantasmate euz vnio
anime intellectiue ad corpus non impedit receptionē ta-
lis speciei. sed magis sit necessaria sequitur quod nec impe-
diat huiusmodi intellectionem. Si autē sit intelligat per
speciem receptam a substantia sepe quod vnio anime intelle-
ctiue ad corpus talem receptionem impedire nō potest ex quo
spēs substantie sepe non requirūt in subiecto dispositio-
nes cōtrarias illis que reperiuntur in corpore humano nisi
si singulatur iterum habetur intentum vt prius. igitur etc.
Secūda rō. Quidditas substantie sepe aut est idem re-
aliter cum esse eius aut aliud. si idem. ergo sic intellectus
vnus corpori intelligit esse substantie sepe sic intelligit
eius quidditatem. Si aliud tūc queratur ab aduersarijs
an ipsi cognoscant illam alicetatem aut non. Si nō tūc lo-
quuntur de eo quod non cognoscūt quare phantastice et
linee rōne. si sic et non per sensum vt per. ergo per intelle-
ctum. sed intellectus non potest cognoscere diuersitatem in-
ter aliqua nisi cognoscatur vtrūqz illorum vt patuit ex capi-
tulo de sensu eod. ergo intellectus corpori vnus intelli-
git non solum esse. sed etiam quidditates substantie sepe.
Tertia via in hac materia mihi occurrit que videt sa-
tis phablis per dicendo quod anima intellectiua corpori vn-
ta distincte potest intelligere quidditates substantiarum se-

paratarum non per vnionem intellectus agentis ad intel-
lectum possibilem vt posuit commentator. sed sumēdo ali-
ud fundamentum. Nam superius fuit ostensum quod virtus
cogitatiua ex sepe formarum sensatarum elicere potest
spēs intentionem non sensatarū et non solum cogitatiua
in homine. sed etiam extimatiua in brutis. Vnde extimati-
ua ouis ex cognitione coloris figure et motus lupi ac reli-
quorum talium elicit spēm inimicitie. Cum ergo intellectus
sit virtus altior et nobilior quod cogitatiua a fortiori sequitur
quod ipse vnus corpori simile facere poterit. scilicet ex sepe scilicet
notitijs effectum substantie sepe et suarum opationum
et propriatum elicere speciem sue quidditatis representati-
uam per quam ipsam quidditatem substantie sepe intel-
ligere potest sicut cum intellectus cognouerit de prima i-
telligentia quod est ens simpliciter primum et independēs ac-
tus purissimus vigoris infiniti ac reliqua talia. ex his eli-
cere poterit spēm quidditatis diuine representatiuam et per
ter in alijs est dicendum. Ex quibus sequitur quod fin ordi-
nem nature non quilibet intellectus potest hoc facere. sed
solum exercitatus in scientia diuina. Et in fusione autem
et gratia supernaturali etiam litterarum ignarus quiddi-
tates substantiarum sepe cognoscere potest vt pluri-
bus sanctis hominibus contingit. sed de tali cognitione non
loquitur in proposito. Et ex his ad argumenta superius
adducta per rō. Ad primum concedi potest quod passio i-
tellectus possibilis adequatur actioni intellectus agentis
non quod omne intelligibile sit abstractibile et quod aliquid intelli-
gitur quod non potest intelligi per spēm abstractam. sed ta-
men elicitem vt dictum est supra. sed quod si intellectus pos-
sibilis vnus corpori dicit aliquid intelligere quod concur-
rat aut precedat abstractio intellectus agentis illius intel-
ligibilis vel alicuius alterius ad quod illud per se habitu-
dinem habeat. Ad fin concedendū est quod intellectus nos-
ter vtrūqz modo potest cognoscere substantias sepe et cū
dicitur quod non potest de eis cognoscere quid ē. ergo nec quod
negetur aīa et modus ē declaratus. Et cum vltimus ar-
guitur quod intellectus noster nō potest de deo notitiā habe-
re quia finitum et infinitum non proportionantur: dicendū
quod hanc non proportionem in eo fin quod vnus ē finitum et ali-
ud infinitum proportionantur tamen adinuicem vt motum
et mobile. Et similiter dicitur quod de substantijs sepe potest
habere notitiā per quod cū vnus sit cū alterius. et auctori-
tas allegata ex secundo metaphysice. non arguit impossibi-
litatem. sed solum difficultatem immo dicit aliqui quod de deo
possumus habere talem notitiā quia hanc non habeat cau-
sam sibi tamen aliqua predicata attribuntur habentia in-
ter se ordinem prius et posterioria et se habentia vt cau-
sa et effectus. sed de hoc inquerendū ē alibi. Ad argu-
menta facta cōtra alias vias ex fundamentis suis facile po-
test responderi quod breuitatis cā relinquo. et hec pauca
congregare volui de isto quesito difficili ad iuniorum in-
troductionem.

¶ Anc autem de anima dicta recapitula-
ntes dicamus iterum: quoniam omnia ea
que sunt quodammodo ē anima: sunt .n-
sensibilia que sunt: aut intelligibilia: ē
autem scientia quidez scibilia quodammodo: sen-
sus autem sensibilia: qualiter autem hec sūt opoz-
tet inquirere.

¶ Iste dicitur tertium capitulum huius primi tractatus in quo
dicitur recapitulat prius dicta de anima. Et continet du-
as partes. In prima prima dicitur ostendit quod anima ē quo-
dammodo oīa. In secūda vero ostendit quod anima nō intel-
ligit absqz phantasmate. sibi secūda. Quoniam autem neqz.
Prima in duas quia primo facit quod dictum ē. Secundo

declarat quod dixerat sibi. Secatur igitur scientia. Dicitur de prima quod nunc autem dicta de anima recapitulantes iteque dicamus quod anima est quodammodo omnia ea que sunt: quod patet quia ea que sunt autem enim sunt sensibilia aut intelligibilia. Est autem scientia quidem in se intellectus quodammodo ipsa sensibilia sensus autem ipsa sensibilia quodammodo autem hoc sit oportet ingredi.

Secatur enim scientia et sensus in res: que quidem potentia est in ea: que sunt potentia: que vero actu: in ea que sunt actu. anime autem et sensitivum et quod scire potest: potentia hec sunt hoc quidem scibile: illud vero sensibile. Necesse est autem: aut ipsa aut species esse. Ipsa quidem igitur non sunt non enim lapis in anima est sed species. quare anima sicut manus est: manus enim organum organorum: et intellectus species specierum. et sensus species sensibilibus.

Declarat quod dixerat offendendo quod anima est quodammodo omnia entia. premittendo primo quod intellectus et sensus dividere sunt potentiam et actum sicut res intelligibiles et sensibiles. Unde dicitur secatur igitur. id est dividitur scientia siue intellectus. et similiter sensus in res. id est sicut res intelligibiles et sensibiles ut scientia que quidem est potentia in ea intelligibilia que sunt potentia. que autem actu in ea que sunt actu et pariter est de sensu respectu sensibilibus ideo subdit. Unde autem sensitivum. id est sensus in potentia et quod scire potest. id est intellectus in potentia sunt hec. scilicet sensibilia et intelligibilia in potentia hoc quidem. scilicet quod potest est ipsa scibile: illud autem. scilicet sensitivum est ipsum sensibile. Et quod intellectus et sensus sunt res intelligibiles et sensibiles modo similitudinis et receptionis ut dixit commentator. id est habeant res illas in se intentionaliter probat dicens. Necesse est autem ipsa. scilicet intelligibilia et sensibilia esse in anima et quo ipsa de novo cognoscit aut species ipsorum cum que libet talis cognitio fiat per receptionem cogniti aliquo modo. Ipsa quidem igitur intelligibilia et sensibilia non sunt in anima sicut esse materiale. erunt ergo in ea sicut esse intentionale ideo dicit. Non enim lapis in anima est. scilicet eius species est in anima quare sequitur quod anima est sicut manus. manus enim est organum organorum et similiter intellectus est species specierum. scilicet intelligibilium et sensus est species specierum sensibilibus. Intelligendum primo quod omnia que sunt aut sunt sensibilia aut intelligibilia et anima per sensum est quodammodo omnia sensibilia. per intellectum vero omnia intelligibilia ut statim ostensum fuit ideo anima est quodammodo omnia entia et dicitur quodammodo quod non est omnia entia sicut esse materiale. sed solum sicut esse intentionale pro quanto omnium entium recipit speciem seu cognitiones. Et quia sicut res sensibiles dividuntur per actum et potentiam quia quedam dicuntur sensibiles actu quod actu sentiuntur quedam vero potentia quod non actu sentiuntur. sed possunt senti. ita sensus dividitur per actum et potentiam et sensus in actu dicitur actualiter sentit. in potentia vero qui non sentit actualiter sed potest sentire. id est vult dicitur quod sensus in actu sit omnia sensibilia in actu. sensus vero in potentia sit omnia sensibilia in potentia. Et similiter est de intellectu et intelligibilibus quod intellectus in actu est omnia intelligibilia in actu et in intellectus in potentia est omnia intelligibilia in potentia. Unde dicitur commentator ut res quarum differentie sunt eadem.

Intelligendum secundo quod sicut manus dicitur organum organorum quia quodlibet organum potest recipere et quodlibet organo ut: ita intellectus possibilis dicitur species specierum intelligibilium: quod quilibet speciem intelligibilem in se recipere potest et ea ut in intelligendo: et sensus dicitur species specierum sensibilibus: quia cuiuslibet sensu

bilibus speciem in se recipere potest et ea ut in sentiendo.

Quoniam autem neque res nulla est preter magnitudines: sicut videntur sensibilia separata in speciebus sensibilibus intelligibilia sunt: et que abstractione dicuntur: et quecumque sensibilibus habitus et passionibus: et ob hoc neque non sentientes nihil nihil utique addiscet neque intelliget. Sed cum speculetur necesse simul phantasma aliquod speculari. Phantasma autem sicut sensibilia sunt: preter quod sunt sine materia.

Hic ostendit quod anima non intelligit absque phantasma: et duo facit. primo hoc. secundo dilinguit phantasma ab intellectu: Est autem phantasma. De prima vult quod sicut sensus non sentit nisi in presentia sensibilibus: ita intellectus non intelligit nisi in presentia phantasmatis: quoniam sicut superius habitum est: ita se habent phantasmata ad intellectum sicut sensibilia ad sensum. ideo dicitur. Quoniam autem neque nulla res est primo intelligibilis ab intellectu preter magnitudines sensibiles: sicut videntur. id est intelliguntur sensibilia separata. id est abstracta per intellectum in speciebus sensibilibus. id est phantasmatis sensibilibus sunt et que abstractione dicuntur ut mathematica et quecumque sunt habitus et passionibus sensibilibus ut naturalia. Unde de tam mathematica quam naturalia non possunt intelligi sine phantasmate propter quod subdit: et ob hoc neque non sentientes nihil utique addiscet nec intelliget superfluit nemo sed cum aliquis per intellectum speculetur necesse est ipsum simul phantasma aliquod speculari. id est phantasmari: et huius causa est. quia phantasmata sunt sicut sensibilia preter quod phantasmata sunt sine materia: sensibilia autem sunt cum materia. Intelligendum primo quod intellectus movetur ad intelligendum a phantasmatis: ideo illud dicitur primo intelligibile via generationis quod habet primum phantasma. hoc autem est magnitudo sensibilibus: quod magnitudo sensibilibus primo intelligibilis dici debet: non tamen ut habet esse in hoc particulari vel illo. sed ut est abstracta per intellectum agens: nitem aut simpliciter ut mathematica: aut ab hoc et ab alio ut naturalia. Intelligendum secundo sicut commentator commentum. xxx. r. quod cum corpus quod est univocalius intelligibilem abstrahitur ab intellectu sicut velocitatem. sed est etiam in rebus sensibilibus: necesse est ut forme sint existentes in intellectu sicut velocitatem et rem velocis transmutationis non fixam et quod ille eadem sint existentes extra animam in rebus sensibilibus sicut habitus existit in habente habitum et res fixa est in re patiente. Ex quibus verbis duo videtur posse concludi: quorum unum est quod eadem forma est in re sensibili extra animam et in intellectu: sed hoc est diversimode: quoniam in re extra animam est realiter et sicut esse fixum: in intellectu vero est intentionaliter et sicut esse abstractum et univocalis. Aliud est quod huiusmodi forma est in re sensibili fixa et velut habitus: quod non dependet in conservari ab aliquo agente particulari: in intellectu vero est sicut res velocis transmutationis non fixa: quoniam continue ab aliquo particulari agente in conservari dependet videlicet a phantasmate.

Est autem phantasia altera a dictione: et negatione. Complexio enim intellectuum est verum aut falsum. Primum autem intellectus quidem differrent: ut non phantasmata sunt: aut neque alij phantasmata: sed non sine phantasmatis.

Distinguit phantasma ab intellectu per intellectum intelligendo actum intelligendi et primo ab intellectu copositorum dicens: Est autem phantasia capiendum pro opere

Tertius

ratione alterius a dictione. i. affirmatione et negatione: eo posito enim intellectum est quod verum aut falsum: quod supple nō est de phantasia. primi autem intellectus quod simplices et incompleti quid. i. in quo differunt ut non sint phantasmata. Respondet et dicit: Aut neque alij. i. neque intellectus simplices. neque alij. i. compositi sunt phantasmata: sed non sunt sine phantasiis. Intellegendum quod intellectus compositi differunt a phantasiis: quod intellectus componendo dicit rem esse: aut non esse: ideo est ibi veritas aut falsitas: sed ex hoc quod de aliquo phantasia: non propter hoc dicimus illud esse vel non esse. quare non est ibi veritas vel falsitas. Intellectus autem simplices differunt a phantasiis. Phantasmata autem sunt de rebus particularibus. Commentator vero per primos intellectus non intelligit simplices intellectus apprehensiones. sed primas propositiones que sunt prima principia complexa. per dictionem autem et negationem intelligit propositiones affirmativas vel negativas que ex illis concluduntur. Sic dubitatur vtrum intellectus humanus corpori vnitus intelligere possit absque phantasmate. Arguitur quod sic multipliciter. Primo ad hoc quod intellectus intelligat sufficit ipsum habere speciem intelligibilem: per quam sit in actu. sed intellectus habitus habet speciem intelligibilem non dependentem a phantasmate. ergo potest intelligere non concurrente phantasmate: per primum cum maiori. minor vero est nota ex quod nominis ipsius habitus secundo si intellectus noster sit in statu vite in intelligendo indigeret phantasmate: tunc sequeretur quia non intelligeret nisi illa quorum phantasmata essent in sensu: consequens falsum: quia intelligit se et substantias separatas a materia que phantasmata non habent cum non cadant sub sensu. tertio non minus dependet sentire a sensibili quod intelligere a phantasmate: per Aristotelem in littera. sed sensus aliquando sentit absente sensibili: ut per de sensu interiori. ergo intellectus sine phantasmate intelligere poterit.

In oppositum est Aristoteles hic et sepe superius. Ad hanc dubitationem sicut ad precedentem reperiuntur diversi modi dicendi. Primum est qui colligi potest de mente Averrois: quod intellectus noster in electione nova et sine quod vnitus est corpori non possit intelligere absque phantasmate: ipse tamen absolute acceptus intelligit intellectione eterna nullatenus a phantasmate dependente. Prima pars huius conclusionis sic arguitur. Quoniam si intellectus alicuius hominis nunc intelligit aliquid quod prius non intelligebat hoc esse non potest: nisi quia ipse intellectus nunc immediate immutatur ab aliquo existente in illo homine a quo prius non immutabatur aliter non esset ratio quare magis nunc intelligeret quod prius. sed illud existens in homine a quo intellectus immediate immutatur non potest esse nisi phantasma. ergo ad hoc quod noster intellectus corpori vnitus intelligat de nouo necessarium est concurrere phantasma: per deductionem cum maiori. minor etiam est clara: quia illud non potest esse species existens in sensu exteriori vel communi cum non sit tante spiritualitatis ut foret opportunum ad hoc quod intellectum immediate immutaret. erit ergo species vel cognitio alterius interioris: et talis phantasma communitur appellatur et a commentatore intentio imaginata. Secunda pars etiam per fundamentum opinionis commentatoris de vnitatem et separationem intellectus: quoniam ut patuit supra vult quod intellectus agens sit substantia abstracta et eterna continue se intelligens per essentiam propriam. Similiter intellectus non semper sit adeptus in respectu vnitus individui: tamen in ordine ad totam speciem humanam semper est adeptus: quod respectu totius multitudinis hominum propria est perfecta. sed quodcumque intellectus est adeptus agens vnitus possibili ut forma et possibilis intelligit agentem eadem intellectione numero

qua agens intelligit seipsum. i. per essentiam intellectus agentis: et per talem intellectionem esse eternam ad quas phantasma nullo modo concurret. quare et. Et huiusmodi vis non in toto concordat Albertus dicens: quod ante statum adeptionis non contingat intellectum intelligere absque phantasmate: tamen post statum adeptionis bene potest videlicet postquam intellectus possibilis totum lumen intellectus agentis adeptus fuerit. Unde tunc aggregatum ex utroque dicitur intellectus adeptus. Secunda opinio est sancti Thomae d. esse impossibile intellectum nostrum corpori coniunctum aliquid actu intelligere nisi ad phantasma se conuertat: quod duabus evidentibus ostenditur: quarum prima quoniam cum intellectus sit potentia non vult organo corporali nullo modo in suo actu impediretur per lesionem organi corporalis nisi ad eius actum requirere tur actus alicuius potentie vnitus organo corporali. sed certum est quod intellectus in suo actu impeditur per lesionem organorum virtutum sensuinarum interiorum. ergo intellectus pro suo actu indiget actu alicuius sensus interiorum: et talis dicitur phantasma. igitur et. per consequentiam et maior: minor autem ad experientiam declaratur. nam intelligendo non solum de nouo scientiam acquirendo. sed etiam vtendo scientia precepta per lesionem organi virtutis imaginatiue: ut in freneticis accidit: aut memoria tue ut in liturgicis accidit. Secunda euidencia est quia quando aliquis conatur aliquid intelligere format aliqua phantasmata per modum exemplorum in quibus quasi inspicit quod intelligere studet: et propter hoc cum aliquis volumus facere aliquid intelligere proponimus sibi exemplum de quibus phantasmata formare possit ad intelligendum. Alterius addit quod quia potentia cognoscitiva proportionatur cognoscibili: ideo intellectus angeli qui totaliter a corpore est separatus proprium obiectum est substantia intellectualis a corpore est separata: et per huiusmodi intelligibile materialia cognoscit. sed intellectus humani qui corpori est coniunctus obiectum proprium est quidditas in materia corporali existens: et per huiusmodi rerum visibilium quidditates siue naturas inuisibilium rerum aliqualem accipit cognitionem. Et qua de ratione quidditatis rei materialis cum non sit absque materia corporali est quod sit existens in aliquo individuo: ideo ab intellectu nostro corpori coniuncto cognosci non potest: nisi ut est existens in aliquo particulari: non autem per sensum et imaginationem comprehendimus particulare: quare necesse est ad hoc quod intellectus noster intelligat quidditatem rei materialis que est suum proprium obiectum: ut ad phantasma se conuertat et speculetur naturam vniuersalem existentem in particulari vbi obiectum proprium nostri intellectus esset substantia separata vel quidditas rei sensibilis non existens in particularibus: ut Plato posuit: tunc oporteret quod intellectus noster in intelligendo se conuertat ad phantasma. Tertius modus fuit quorundam modernorum qui in intellectu possibili duplices posuerunt species. i. abstractas ex phantasiis per actionem intellectus agentis: et sine tales non potest intellectus intelligere quin concurrat phantasma: et hoc semper accidit in principio dum intellectus incipit intelligere. Alias autem species posuerunt elicitas ex precedentibus per operationem intellectus possibilis facti in actu: et sine tales potest intellectus intelligere non concurrente phantasmate: quia tales non dependent a phantasmate sicut priores: sed remanere possunt in intellectu cessante omni operatione sensus: et hoc declarant per eos qui etiam patiuntur qui si pungantur non patiuntur ex eo quod a sensibus sunt abstracti: et tamen intelligunt cum post reversionem ad opera sensuum multa mirabilia dicant que ignorauerant prius.

Volunt ergo isti quod semper in principio quando in /

Intellectus incipit intelligere concurrere: phantasma tamē in p. esse postq̄ factus est in actu etiam ante adeptiones intelligere potest absq̄ phantasmate. Ex quibus omnibus patet qualibet intelligi habeat qd̄ hic dicitur. *Ar. vi. dicitur q̄ necesse est quocunq̄ intelligentem phantasma aliquod speculari: quoniam s̄m primum modum intelligi habet de intelligente intellectione noua: et secundū s̄m ut verba iaceēt et s̄m tertium s̄m principio quando intellectus incipit intelligere.* Ad rationes autē in principio adductas respondetur. Ad primam responderi potest s̄m vnam viam dicendo q̄ species reseruate in intellectu nō sufficiunt ad hoc ut actualiter intelligat, sed requiritur et conuersio intellectus ad phantasma per quam fiant in actu completo: ut dictum fuit supra. Vel potest dici s̄m aliam viam q̄ requiruntur phantasmata tāq̄ agentia a quibus species totaliter in cōseruari dependēt. Et cum arguitur q̄ tunc non essent habitus in intellectu. respondetur negādo cōsequentiam: quia h̄ habitus intellectuales dependant in cōseruari a phantasmatibus: quia tamē cōseruās q̄ dāu est: semp̄ eis sufficienter presens quod non contingit de lumine et luminoso: et reliquis huiusmodi: ideo non obstat quin illi sint habitus. Ad secundam cū arguitur q̄ tunc non intelligeret intellectus: nisi illud cuius phantasma esset in sensu. negetur consequentia. Et apud viam sancti Thome sufficit q̄ nāq̄ intelligat intellectus corporā vnitus: nisi in sensu sit phantasma illius quod intelligitur: aut alterius ad quod ipsum intellectum habitu dicitur habere. De modo vero s̄m quem intellectus vnitus corpori intelligit substantias sepatas patuit supra p̄ cōmentatorem qui vult q̄ postq̄ in intellectu possibili est cōpleta generatio intellectus speculatiui siue in habitu: q̄ in intellectus agens vnitur sibi ut forma totum suum lumen ei communicādo: et tunc possibilis intelligit agentem per substantiam ipsius intellectus agentis: et quia intellectui agenti vnuntur intelligentie superiores ut intelligentia lune immediate: et mediante ea intelligentia immediate superior: et sic ascendēdo vsq̄ ad primum et eas per seipsas intelligit: ideo mediante intellectus agente intelligentie vnuntur cum intellectu possibili: et ab eo per seipsos intelliguntur. Et sic s̄m eum intellectus possibilis s̄m statum vite presentis cognitione intuitiua aut mere substantiali substantias separatas intelligere potest. Sanctus autē Thomas in hoc dicitur aduersus aduersariū dicens intellectus nostrū corpori coniunctum nullo mō substantias separatas cognitione intuitiua ac mere substantiali intelligere posse. sed solum per discursum et s̄m aliqua ipsis attributa procedēdo ab effectu ad causam ad quam cognitionem phantasma effectus concurrat. Vnde s̄m cum cognoscuntur quo ad quia est per motum celi vniformē et semper continuum: non potest esse nisi a substantia abstracta et immateriali et penitus infatigabili: postq̄ vero intellectus crit a corpore separatus: tunc poterit perfectissime substantias separatas intelligere per lumina ab eis recepta. hec recitare volumus ad declarationem maiorem. Ad tertium dicitur q̄ *Ar. per sensum ibi intelligit sensum exteriorē qui non sentit nisi presente sensibili: h̄ sensus interior v̄tra sensū communem sentiat non presente sensibili.*

Quoniam autem anima s̄m duas distincta est potentias que animalium est: et discretio q̄ intelligentie opus est: et sensus et adhuc in mouendo s̄m locum motum: de sensu quidem et intellectu determinata sint tanta: de mouente autem quid forte sit anime speculandum est. vtrum vna quedam pars ipsius sit separabilis aet magnitudine aut rōne: aut om

nīs animā: et si pars aliqua: vtrum propria quedam sit preter consuetas dici: et ductas. aut harum vna aliqua sit.

Postq̄ Ar. in precedenti tractatu determinauit de intellectu: nunc in hoc tractatu. secūdo huius tertij determinat de s̄m locum motiuo: et continet quattuor capitula de quorum primo determinat de principio motiuo s̄m locum inquirendo et arguendo. in secūdo de eo determinat s̄m veritatem. in tertio comparat adinuicem aliquas anime potentias id est vegetatiuam et sensitiuam. in quarto ostendit q̄ est impossibile corp⁹ alijs esse corpus simplex ibi s̄m capitulum. Videntur autem duo hec. ibi tertius. Vegetabilem quidem ibi quartum. Quod autem impossibile. Primum capitulum principaliter diuiditur in duas partes: in quarum prima ponuntur et improbantur distinctiones antiquorum de potentijs anime. In secunda disputatiue inquit de principio s̄m locum motiuo: ibi. Et etiam de quo. Prima pars adhuc diuiditur in duas: quia primo premitit intentionum continuando se ad precedentia. Secundo adducit distinctiones antiquorum de potentijs anime: ibi. Habet autem dubitationes. Dicit de prima. Quoniam autem anima que est animalium est distincta id est distincta s̄m duas potentias: quia et discretio quod est opus intelligentie et sensus id est sentire s̄m illa ex quibus arguuntur animam animalium s̄m dictas potentias scilicet intellectum et sensum diuificari ad huc anima animalium distinguitur in mouendo motum s̄m locum per potentiam s̄m locum motiuam: de sensu quidem et intellectu determinata sint tanta. De mouente autem potentia speculandum est quid forte sit anime. Et primo vtrum sit vna quedam pars ipsius anime separabilis ab alijs: aut magnitudine id est subiecto: et non solā ratione ut posuit Plato: aut ratione scilicet solum id est diffinitione: aut sit omnis id est tota anima. Secundo si potentia s̄m locum motiuo sit pars aliqua anime vtrum sit pars anime propriāq̄ vel pro etiam sit preter partes consuetas dici et dictas aut sit vna aliqua harum scilicet consuetarum dici vel dictarum.

Habet autem dubitationem mox: quomodo oportet partes anime dicere: et quot. modo enim quodam infinite videntur. et non soluz quas dicunt quidam determinantes rationatiuam: et irascibilem et appetitiuam. hi autem rationem habentes: et irrationabilem.

Adducit distinctiones antiquorum de potentijs anime et diuidit in duas: q̄ primo ponit illas distinctiones. secundo eas reprobat: ibi. Secundum enim differētiās. De prima dicit: q̄ mox autem habet dubitationem: quomodo oportet dicere. i. distinguere partes potētiāles anime: et quot sunt: quia quodam enim modo videntur esse infinite huiusmodi partes et non solum ille quas quidam dicunt determinantes. i. distinguentes potētiāles anime i. rationatiuam et in irascibilem et appetitiuam. i. concupiscibilem. Hi autem. s. alij in rationem habentem et irrationabilem. Intelligendum primo q̄ *Ar. dicit q̄ potētie anime quodammodo videntur esse infinite: q̄ potētie anime dupliciter possunt distingui. Vno n. odo s̄z generā sua. alio modo s̄m species specialissimas. Si distinguant s̄m sua genera sic s̄m pauca numero ut patuit supra. Si autem distinguantur s̄m species specialissimas hoc iteruz dupliciter fieri potest. vno modo s̄m se: et sic nō sunt valde multe ut post apparbit. alio modo possunt distingui s̄m specificam distinctionem suoz accidentium. et sic*

font valde multe et quodammodo infinite non quod in rei veritate sint infinite: sed videntur esse infinite. quia earum numerus non nisi cum magna difficultate propter ipsarum multitudinem sciri potest. Intellegendum secundo quod Aristoteles duas posuit distinctiones antiquorum de potentibus anime. Prima fuit Platonis secundum commentatores quod potentiarum anime alia est rationalis alia irascibilis: et alia concupiscibilis. Secunda fuit quorundam aliorum antiquorum quod potentiarum anime alia est rationalis et alia irrationalis.

Secundum enim differentias per quas has separant et alte videntur partes maiorem his differentiam habentes de quibus et nunc dictum est. Vegetativa autem que cum plantis inest et omnibus vivetibus et sensitiva que neque sicut irrationabile neque sicut rationem habet ponet quis utique facile.

Reprobat illas distinctiones: et dividitur in tres sicut eas reprobat per tres rationes ostendendo eas esse insufficientes et non comprehendere omnes potentias anime: ibi secunda. Adhuc autem phantastica. ibi tertia. Adhuc autem appetitiva. et prima adducit primam rationem que est talis. Potentia vegetativa que invenitur in plantis et potentia sensitiva que invenitur in brutis sunt potentie anime que nullae sunt rationales vel irrationales: concupiscibilis vel irascibilis. quare etc. Dicit ergo. secundum enim differentias per quas utique separant et distinguuntur has anime potentias et alie videntur esse partes anime potentiales habentes maiorem differentiam his potentibus de quibus et nunc dictum est in distinctionibus illorum antiquorum. vegetativa. n. potentia que et in plantis inest et omnibus alijs viventibus. et sensitiva. s. brutorum sicut irrationale sunt habent. quoniam neque secundum rationem habent ponet quis utique facile. s. aliquarum ipsarum etc. Sed hic dubitatur utrum omnia potentia anime sit rationalis vel irrationalis. et utrum quod sit auctoritate Aristoteli. in tertiis. ponentis illam distinctionem tanquam sufficientem. Respondet Egidius de die. quod sicut rationale et irrationale si sumantur vel sint differentie diversive et genere substantie dividuntur idem genus puta animal nec continent nisi animal: sic si sumantur vel sint differentie diversive potentiarum anime dividuntur solum potentias eiusdem anime. s. anime humane. Propter quod advertendum quod potentiarum anime quedam est rationalis per essentiam vel intellectus voluntas quedam est rationalis per participationem vel sensus et appetitus que sunt consueti rationi et apti ei obedire. quedam vero est irrationalis per participationem: vel vegetativa hominis que coniungitur rationi: sed non est apta ei obedire. In alijs autem viventibus ab homine non recipitur potentia proprie rationalis aut irrationalis. Et quo per quod non datur potentia irrationalis per essentiam: et hoc ob appareret incho ad dubium per quod illa distinctio potentiarum anime sit sufficiens ad propositum Aristoteli. in libro tertiis. ubi loquitur solum de potentibus anime humane: non tamen est sufficiens ad propositum Aristoteli. hic quod loquitur naturaliter de potentibus anime. Apparet ulterius quod nec distinctio alia Platoni est sufficiens. quia si concupiscibile et irascibile capiantur vel distinguuntur rationem non reperitur nisi in homine: quare insufficientior est distinctio Platoni. quod alia. quia si alia non comprehendat omnes potentias anime humane: ista autem nec comprehendit omnes potentias anime nec omnes potentias anime humane sed solum potentias anime humane rationales per essentiam vel participationem ut patet ex dictis.

Adhuc autem et phantastica que per esse quidem ab omnibus altera est. Cui autem harum eadem vel altera sunt habent multam dubitationem si aliquis ponat separata anime.

Adducit secundam rationem que est quod potentia phantastica que est in brutis est potentia anime et tamen non est aliqua illarum enumeratarum per illos antiquos. quare etc. Dicit ergo. Adhuc autem phantastica potentia que per se quidem. id est definitionem est altera ab omnibus alijs potentibus anime: cui autem harum poten-

tiarum anime. s. rationali vel irrationali sit eadem vel altera multam habet dubitationem. et pro eam si aliquis ponat partes anime separatas. s. loco subiecto: ut posuit Plato et non solum ratione. Intellegendum in quod phantasia que est in brutis non est rationalis nec irrationalis: ut patet ex dictis nec concupiscibilis nec irascibilis: et si hoc verum est ubi distinguatur ab alijs potentibus anime ratione adhuc magis hoc verum erit ubi distinguatur ratione et etiam subiecto. Dicit tamen dubitatur quia videtur quod phantasia canis sit rationalis per participationem. quia canis disciplinatus per phantasiam obedit domino suo qui est agens cum ratione. ergo etc. Respondetur quod sicut brutum non habent proprie disciplinam: sic nec habent obedientiam proprie loquendo de obedientia cum sit virtus moralis que in solo homine reperitur. Si tamen large loquendo concedere vellemus brutum perfectum habere prudentiam et obedientiam ex eo quod per phantasiam determinate operantur sicut per naturam inclinatur aut ab aliquo instructa sunt operari debere: tunc dicere debemus quod non ex hoc solo dicitur aliqua potentia rationalis per participationem quia potest vel esse apta obedire rationi. sed quia coniungitur rationi et est apta ei obedire ut dictum fuit supra. sic autem non est de phantasia canis ut patet. quare etc.

Adhuc autem et appetitiva que et ratione et potentia altera videtur utique esse ab omnibus: et inconveniens utique hanc sequi. Irrationalia. n. voluntas sit. et in irrationabili concupiscencia et ira. Sit autem tria in anima: in unoquoque erit appetitus.

Donat tertiā rationem que magis videtur procedere contra distinctionem Platonis que est talis. Triplex est potentia appetitiva scilicet voluntas concupiscibilis et irascibilis. ergo male ponit solum duplicem. dicit igitur. Adhuc autem appetitiva que et ratione et potentia scilicet activa utique videtur esse ab omnibus alijs potentibus anime. et inconveniens est utique esse hanc sequi scilicet solum in duas partes cum sint tres: quod patet. quia in ratiocinativa autem anima sit voluntas. in anima autem irrationali quia sensitiva sit concupiscencia et ira id est concupiscibilis et irascibilis. si autem hec tria sunt in anima id est hec tres virtutes appetitive: tunc in unoquoque homine erquo habet animam ratiocinativam et sensitivam erit appetitus triplex s. unus intellectivus et duo sensitivi. Adiecit dubitatur. quia licet in homine triplex reperitur potentia appetitiva: et triplex reperitur appetitus: et quomodo distinguatur. Dicendum quod sicut appetitus naturalis sequitur formam naturalem impressam vel appetitus ad locum deorsum gravitatem. et ita de alijs. sic appetitus animalis sequitur formam ab anima apprehensam. et quia apprehensio anime est duplex scilicet intellectiva et sensitiva: ideo prima facte est duplex potentia appetitiva scilicet anime intellective que dicitur voluntas: et anime sensitive. et similiter duplex est appetitus videlicet intellectivus qui sequitur cognitionem intellectus et sensitivus qui sequitur cognitionem sensus. Sed ulterius potentia appetitiva anime sensitive. et similiter appetitus sensitivus est duplex. s. concupiscibilis et irascibilis. et hec due potentie appetitive sic distinguuntur. quoniam sicut ignis non per eandem virtutem movetur sursum et agit in contrariis que possunt ipsum impedire in tali motu sed per aliam et aliam. Unde per levitatem movetur sursum per caliditatem agit in contrario ipsius a tali motu ipeditiva. sic animalia non per eandem virtutem appetitivam desiderant prosequi convenientiam et aggredi resistentiam et ipeditiva ne consequantur bonum desiderium: sed per diversam. ut ubi gra-

Leo per vnā virtutem appetitūz desiderat moueri ad cibum sibi conuenientem. & hec dicitur concupiscibilis. p aliam vō desiderat aggredi bestias que nituntur ipsū impeditre ne talem cibum adipiscatur: & hec dicitur irascibilis & quelibet istarum habet psecutionem & ppriam fugam: quoniam sicut graue per eandem virtutem recedit a loco sursum & accedit ad locum deorsum. s. gravitatem: sic al' p eandem virtutem appetitūam desiderat & psequitur qd fuit apphēnsibile tanquā conueniens. abominatur autem & fugit quod fuit apprehensum tanquā disconueniens desiderium. ergo est psecutio ipsius concupiscibilis & abominatio eius fuga. Similiter per eandem virtutem al' audet & aggredidit impeditiua ipsius a bono desiderat dum sperat posse ea superare. & timet non aggrediendo dū de victoria desperat sic q' audacia & spes sunt psecutio ipf' irascibilis: timor autem & desperatio sunt fuga ipsius. Et si queratur quare appetitū intellectiūus est vnus & indiuisus: sensitiūus autem est diuisus & plurificatus. Respōdetur q' huius causa est: qu' a intellectus apphēdit bonum sub ratione vniuersali: sensus vō sub ratione particulari. modo vniuersale aggregat que particularia diuidit. Et si vltimus queratur vtrum detur voluntas actiua et voluntas passiuā sicut datus intellectus agens & intellectus possibilis. Quidam tenent q' sic. sed melius videt esse dicendum q' eadem voluntas est actiua & passiuā respectu eiusdem actus. s. volitionis vel nolitionis quem agit & recipit in seipsa. nec in hoc requirit aliud determinans nisi se ipsam. De hoc tamen alibi plenius inquirendum.

C Et etiam de quo nunc sermo instat: quid forte mouens finem locum animal est. Secundum quidē igitur augmentum: decrementum motum qui omnibus inest. Videbitur vtiqz mouere generatiūz & vegetatiūum. de respiratione autem & expiratione: & sono: & vigilia posteriorius prospiciendum. Habent enim quid sit motens animal finem processiuū motum considerandum.

C Hic inquit de principio motiū finem locum dubitādo & arguendo. & diuiditur in duas partes. quia pmo cōtinuāte se ad dicenda. secūdo crequitur de intento: ibi Quod q' dem ergo. De pma dicit q' etiam inquirendum ē de eo de quo nūc instat sermo videlicet q' sit mouens al' motu se finem locum. finem quidem enim augmentum & decrementūz motum mouetur animal per principū quod inest omnib' s. viuētib' vnde generatiūum & vegetatiūum quod i' est omnibus viuētib' videbitur vtiqz mouere. s. animal motu augenti & decrementi. De respiratione autē & expiratione & somno & vigilia posteriorius perspiciendum ē habent enim & hec dubitationem multam. sed de motu finem locum quid est mouens animal finem motum pgressiuū ē considerandum.

C Quod quidem igitur non vegetatiua potentia manifestum. Semper enim ppter aliquid motus hic: & aut cum phantasia aut appetitū est. Nihil enim non appetitens: aut fugiens mouetur: sed aut violentia.

C Prosequitur de intento & diuiditur in quatuor partes in quarum prima arguit q' principium motus progressiui in animali non est potentia vegetatiua. in secunda q' si est potentia sensitua. in tertia q' non est intellectus. i' quarta q' non est appetitū. ibi secunda Similiter autem neqz

ibi tertia de vō neqz ratiocinatiua. ibi quarta de vō neqz appetitū. De pma arguit q' potentia vegetatiua nō sit principium motus pcessiui. & arguit sic: Omnis motus processiuus sit per appetitū & phantasiā alicui' ce trinici distantis. ab animali. sed potentie vegetatiue non competit phantasia nec appetitū. ergo potentia vegetatiua non est principium motus processiuui. patet consequentia cum minori & maior declaratur in littera. Et confirmatur hec ratio. quia si potentia vegetatiua esset principū talis motus cum plante habeant potentiam vegetatiuā: tūc sequeretur q' plante motu progressiuo mouerentur. & per consequens haberent organa necessaria ad talem motum vt pedes vel alas. consequens falsum. quare &c. Dicit ergo q' quidem ergo non vegetatiua potentia scilicet sit principium motus processiuui in animali est manifestum. semper enim hic motus est propter aliquid & est aut cum phantasia quantum ad obiecta absentia: aut cum appetitū phantasia quantum ad obiecta presentia: quod probatur. quia nihil non appetens delectabile: aut fugiens id est abominās trī stabile mouetur hoc motu: sed aut violentia scilicet mouetur.

C Amplius & plante vtiqz essent motiue tali motu & vtiqz haberet al' quam partem organicam ad motum hunc. Similiter autem neqz sensituum. Multa enim sunt animalium que sensum quidē habent: manentia autem sunt & imobilia per finē. Si igitur natura frustra facit nihil: neqz in necessarijs nisi in orbatis & imperfectis. Huiusmodi autem animalia perfectat non orbata sunt. Signū autem est: quia generatiua sunt & augmentum habent & decrementum: quare & habent vtiqz partes organicas pcessiōis.

C Secundo arguit q' potentia sensitua non sit principū motus processiuui. & arguit sic. Aliqua habent potentiam sensitua que tamen non sunt mobilia tali motu. ergo &c assumptum patet de animalibus multis: que licet sint mobilia in loco finem dilationem & constrictionem: non tamen sunt mobilia motu processiuo de loco ad locum. dicit igitur: Similiter autem neqz sensituum scilicet est principū motus processiuui. quia multa enim sunt animalia que sensum quidem habent: manentia autem & imobilia sunt p finem id est vsqz ad finem vite eorum. Et quia aliquis posset cavillare dicendo q' talia animalia licet habeant principium motus finem locum videlicet potentiam sensitua: nō tūmouētur tali motu. quia nō habent organa ad ipsam requisita vt pedes vel alia huiusmodi. hoc remouet dicens. Igitur si p' quia: natura nihil facit frustra neqz deficit in necessarijs nisi in imperfectis & orbatis in ppria specie. huius autē aialū de quibus arguta est perfecta sunt in sua p'cie. & non sunt orbates in eis. signū autem huius est. quia quedam eorum sunt generatiua & habent augmentum et decrementum: & breuiter omnia que competant pprie speciei. quare si haberent potentiam finem locum motuam & p etiam haberent vtiqz partes organicas pcessiōis. Alter enim aut natura in eis aliquid fecisset si vltra. s. dando eis potentiam finem locum motina que nunquam posse secundum locum mouere aut defecisse in necessarijs non dando eis organa quibus potentia finem locum motiua indiget vt creat ad opus.

C At vero neqz ratiocinatiua & vocatus intellectus est mouēs. Speculatiuus quidem igitur nihil speculatur actuale. neqz dicit de fugibili & psequi

tertius

billi. Semper autem motus aut fugientis aut psequentis aliquid est. Sed neqz cum speculatus fuerit aliquid huiusmodi iam precipit aut psequi aut fugere: puta cum multotiens intelligit terribile aliquid aut delectabile nō iubet s̄t timere: sed cor mouetur. Si autem delectabile altera aliqua pars.

Tertio arguit q̄ intellectus non est p̄ncipium motus p̄cessiu. et diuiditur in duas. quia primo arguit de intellectu speculatiuo. secundo de intellectu practico: ibi Amplius et precipiente. De prima dicit At vō neqz ratiocinatio. i. intellectiva potentia et vocatus intellectus est mouens al motus processiu. et hoc primo arguitur de intellectu speculatiuo. quia speculatiuus quidem enim intellectus nihil speculatur actuale: id est agibile cum non ordinat ad opus: neqz dicit aliquid de fugibili et psequibili: id est nō precipit prosecutionem vel fugam que fit per motum processiuum. semper autem motus processiuus est fugientis aut psequentis aliquid. Et subdit ad maiorem declarationem fuerit aliquid huiusmodi fugibile aut psequibile. Neqz pro non iam precipit aut psequi aut fugere puta multotiens intelligit terribile aliquid aut delectabile nō iubet autem timere illud terribile sed cor mouetur si debet esse fuga terribilis per virtutem aliam ab intellectu speculatiuo. Si autem delectabile aliquis psequatur mouetur aliqua altera pars videlicet epar. et hoc dicit ppter opinionem Platonis: qui posuit virtutem irascibilem in corde et concupiscibilem in epace. In hoc ergo stat vis huius rationis q̄ quia intellectus speculatiuus non precipit prosecutionem aut fugam que fit per motum processiuum. ideo non est p̄ncipium istius motus.

Amplius et precipiente intellectu: et dominante intelligente fugere aliquid aut psequi non mouetur: sed s̄m concupiscenciam agit: vt incontinens et totaliter videmus. quoniam habens medicinam non sanatur tanquā alterius p̄prium sit agere s̄m scientiam: sed non scientie.

Idem arguit de intellectu practico dicens. Amplius et precipiente intellectu scilicet practico et dicente aliquē fugere intelligibilia ab eo. aliquid autem psequi non mouetur. s. ille homo exequendo quod precipit practicus intellectus cauendo mala et vitando bona. sed multotiens secundum concupiscenciam sensualem agit et operatur oppositum: vt incontinens. Et quo patet q̄ intellectus practicus non est p̄ncipium talis motus. et istud confirmat Aristoteles alia ratione dicens: Et totaliter autem videmus quoniam habens artem medicinariam non sanatur multotiens enim medicus egrotans non operatur vt precipit ars medicine vitando nocua et iubendo proficua. s̄ oppositum facit in sequendo appetitum sensualem: quare tunc non sanatur tanquam agere secundum scientiam alterius quidem sit proprium scilicet appetitus: sed non sentire. Intelligendum q̄ ratio fiat in isto: si intellectus practicus esset p̄ncipium motus processiu: tunc homo semper operaretur vt preciperet practicus intellectus consequens experimur falsum in incontinentibus et medicinis egrotantibus.

At vō neqz appetitus huiusmodi motus dicitur est. abstinens enim appetentes et concupiscencas non operantur quorum appetitum habent: sed cōsequuntur intellectum.

Quarto arguit q̄ appetitus non sit motus processiu: dicens: At vero neqz appetitus est dominus huius motus: quia si sic: tunc homines in actionibus suis semper sequerentur appetitum. consequens falsum. abstinens enim sunt appetentes appetitum sensuali: et concupiscencas venerea vel alia huiusmodi delectabilia: et tamen non operantur ea quorum habent appetitum sed: sequuntur in suis operationibus intellectum cuius ratio dicitur oppositum.

Dubatur hic vtum intellectus speculatiuus et intellectus practicus sint potentie anime realiter distincte. Arguitur q̄ sic. Primo ex distinctione suorum actuum quia intellectus speculatiuus non precipit fugam aut prosecutionem. intellectus autem practicus sic per Aristotelem in littera. Secundo ex distinctione suorum obiectuum. quia obiectum intellectus speculatiui est ens seu verum speculabile. intellectus autem practici obiectum est verum operabile a nobis. Tertio ex parte suorum finium. quia finis speculatiui intellectus est veritas: finis autem practici est operatio extrinseca. In oppositum arguitur. quia si intellectus speculatiuus et practicus essent potentie realiter distincte: tunc sequeretur q̄ eiusdem anime essent quatuor intellectus scilicet duo agentes et duo possibilis: quorum alteri essent speculatiui et alteri practici. consequens est nō concessum. et consequentia est manifesta. Pro dubio premitendum primo q̄ intellectus speculatiuus seu practicus tripliciter potest capi scilicet pro potentia intellectiua: pro habitu intellectuali: et pro aggregato ex vtriusque.

Premittendum secundo q̄ ex parte obiectorum intellectus et voluntas distinguuntur. quoniam obiectum intellectus est ens seu verum. obiectum autem voluntatis est bonum. Premittendum tertio q̄ species intelligibilis multiplicia habent nomina sed diuersis respectibus nam dicitur intellectus in actu vt per eam intellectus possibilis ducatur de potentia ad actum. et dicitur intellectus in habitu pro quanto remanet in intellectu post actualem considerationem. dicitur autem intellectus speculatiuus: vt ordinatur in cognitionem entis speculabilis: vt sunt celū: elementum: et alia huiusmodi speculabilia: que vt talia nō sunt a nobis operabilia. sed dicitur intellectus practicus: vt in cognitionem entis practici ordinatur operabilis a nobis secundum q̄ huiusmodi. sicut sunt sanitas: domus: et reliqua talia. et additur secundum q̄ huiusmodi. quia non inconuenit eandem rem esse ens speculabile et operabile diuersimode. vnde ad eandem sanitatem efficiendam concurrunt ars et natura. vt est ab arte: est ens operabile. vt vero est a natura: ens speculabile dicitur esse. Premittendum quarto q̄ non solum species intelligibiles firmate in intellectu habitus nominantur: sed etiam quedam qualitates in intellectu producte ex frequentatis actibus eius humilantes ipsum ad prompte ac facilliter producendum cōsimiles actus: vt sunt habitus virtutum intellectualium sicut ex libro ethicorum colligi potest. et hec virtus habitus intellectuales non unantur q̄ species intelligibiles. Quibus premissis teneri possunt iste conclusiones. Prima conclusio talis est: Capiendo intellectum speculatiuum et intellectum practicum solum pro potentia intellectiua non distinguuntur realiter: sed solum ratione. q̄ distinguantur ratione patet. sed q̄ non distinguantur realiter probatur. quia intellectus possibilis est practicus et speculatiuus. ergo et c. patet consequentia. et assumptum probatur. quia intellectus possibilis est omnia fieri. ergo recipit habitus speculatiuos et practicos et cognoscit speculabilia et operabilia sed vt cognoscit speculabilia: dicitur speculatiuus: operabilia autem practicus. ergo et c. Secunda conclusio. Intellectus speculatiuus et intellectus practicus sumpti pro habitibus intellectualibus realiter distinguuntur. Patet de habitibus scientiarum speculatarum: sic



sunt metaphysica mathematica et naturalis et de habitibus scientiarum practicarum ut sunt scientie morales medicina et alie huiusmodi qui realiter distinguuntur. Tertia conclusio sequitur quod intellectus speculativus et intellectus practicus sumpti per aggregationem ex potentia intellectiva et habitu intellectuali realiter distinguuntur. patet quia includit formas realiter distinctas. Quarta conclusio responsiva intellectus speculativus et intellectus practicus non sunt potentie anime realiter distincte patet ex dictis. Rationes autem ad oppositum facte solum quod phantasia distinguuntur ratione. et hoc est concedendum ut patet ex dictis.

Item autem duo hec moventia: aut appetitus: aut intellectus. Si alius quis phantasia posuerit sicut intellectus quendam

Alta enim enim preter scientiam sequitur phantasia et in aliis animalibus non intellectiva: neque ratio est: sed phantasia utraque. hec ergo motiva secundum locum intellectus et appetitus.

Item est secundum capitulum huius tractatus in quo determinat secundum veritatem de principio motus secundum locum. et continet duas partes principales: in quarum prima ostendit que sunt principia moventia motu secundum locum. secundo determinat numerum et ordinem eorum que concurrunt ad talem motum ibi Quoniam autem tria sunt.

Prima in duas: quia primo facit quod dictum est. secundo reuertitur ad improbandum distinctiones potentiarum anime superius positas ibi Diuisentibus autem.

Prima adhuc in duas. quia primo ostendit quod intellectus et appetitus sunt moventia animal motu secundum locum. secundo reducit hec moventia ad unum mouens ibi Appetibile enim. Prima iterum in duas. quia primo premitit quod intendit. secundo declarat ibi Intellectus autem. De prima dicit quod videtur autem hec duo moventia motu secundum locum. scilicet intellectus et appetitus. et hoc si aliquis posuerit phantasia sicut quendam intelligentiam et eam comprehendat sub intellectu. dico autem si alius posuerit phantasia et cetera. quia multa enim operantur homines preter scientiam in quibus sequuntur phantasia suas et in aliis animalibus ab homine non est intelligentia neque ratio sed phantasia. utraque ergo hec sunt motiva secundum locum. scilicet intellectus et appetitus. Intellegendum quod si cut ad apprehensionem intellectus multotiens sequitur motus. sicut ad apprehensionem phantasia multotiens sequitur motus. quare si volumus phantasia tolerare sub intellectu propter aliqualem eorum similitudinem ad inuicem: tunc erunt duo principia motus. pectissim. et vniuersaliter cuiuscunque motus secundum locum. scilicet intellectus et appetitus. sed si volumus distinguere intellectum a phantasia: tunc erunt tria principia. scilicet intellectus phantasia et appetitus.

Intellectus autem qui propter aliud ratiocinatur et qui practicus est. Differt autem a speculo secundum finem: et appetitus propter aliquid omnise. Cuius enim appetitus: hoc principium practici intellectus vltimum autem principium actionis: quare rationaliter hec duo videntur moventia: appetitus et intelligentia practica.

Declarat quod dixerat ostendendo quod intellectus practicus et appetitus quia sunt per aliquid. scilicet propter opus extrinsecum sunt principia motus secundum locum dicens. Intellectus autem qui ratiocinatur propter aliquid et qui est practicus differat autem a speculatio sine. quia finis intellectus speculatiui est veritas. finis autem intellectus practici est opus: et omnis appetitus est propter aliquid enim hoc cuius est appetitus. scilicet finis est principium practici intellectus. vltimum autem est principium actionis. quare rationaliter hec duo

videntur moventia. scilicet appetitus et intelligentia practica Intellegendum primo secundum commentatorem comento. xlviij quod illud quod domiatur in isto motu et appropriatur ei non est cognitio cum multotiens moueamur ab desiderio intellectus videt nos non debere moueri neque etiam quod dominatur in isto motu est desiderium: quia multi homines desiderant sed non consequuntur desiderium sed intellectum. Ex quo patet quod nec solum intellectus nec solum appetitus est principium motus secundum locum: sed ambo si mul sunt principium in tali motu. propter quod subdit commentator: quod motus localis impossibile est attribui alteri istarum virtutum singulariter. Et apparet etiam quod utraque illarum habet introitum in mouendo. motus enim non fit sine desiderio nec sine intellectu aut imaginatione. Patet ergo quod si debet fieri motus secundum locum: oportet quod concurrant intellectus vel phantasia qui comprehendant finem illius motus. et appetitus facienti talem motum propter illum finem: propter quod dicit Albertus quod sufficiens vniuersalis causa illius motus est aggregata ex duobus quorum vnum determinat et precipit motum: et est intellectus practicus vel phantasia loco illius et alterum exequit motum et est appetitus. Unde quotienscunque appetitus intellectui vel phantasiae consenserit motum precipitibus: tunc erit motus et talis qualis est consensus appetitus ad intellectum vel phantasia. Intellegendum secundo per noticia illius littere illud cuius per appetitus principium intellectus practici et vltimum est principium actionis: ut habetur secundo physicoz. finis in operationibus est sicut principium in speculabilibus. nam sicut intellectus speculatiuius primo habet noticia principioz deinde per principia venantur conclusiones. sic intellectus practicus primo accipit ipsum finem cuius est appetitus: deinde per ipsum inuestigat ea que sunt ad finem et vltimum inuestigatus erit principium in actionis. verbi gratia. appetitus desiderat sanitatem tanquam finem: tunc intellectus practicus accipit hunc finem videlicet sanitatem tanquam principium: et per ipsum inuestigat ea que sunt ad finem: arguendo sic. Hoc corpus est sanandum. sed non potest sanari nisi per talem herbam. ergo talis herba est inueniendum. sed non potest inueniri nisi eundo ad hortum. ergo eundem est ad hortum. hoc igitur quod eundem est ad hortum est vltimo inuestigatum et ab isto incipit actio quia primo itur ad hortum postea reperit herba et vltimo inducitur sanitas. patet ergo quomodo sanitas que est finis cuius est appetitus est principium a quo incipit discurrere intellectus practicus inueniendum ea que sunt ad finem: et vltimus quo vltimum id est vltimo inuentum per talem discursum est principium actionis. id est illud et quo incipit operatio per quam debet induci finis intentus.

Appetibile enim mouet: et propter hoc intelligentia mouet: quare principium hoc est quod et phantasia autem cum moueat: non mouet sine appetitu. Vni igitur mouens quod appetimus.

Hic reducit plura moventia ad unum principale mouens. et continet tres partes. in prima facit quod dictum est in secunda declarat quod dixerat. in tertia ostendit quomodo in talibus moventibus potest esse rectitudo et quomodo non. ibi secunda Si enim duo. tertia ibi Intellectus quidem igitur. De prima Aristoteles reducit intellectum et appetitum ad ipsum appetibile tanquam ad mensurabile principale dicens: Appetibile enim mouet et propter hoc intelligentia mouet. quia quod est appetibile est principium scilicet principale huius motus: quod mouet omnes alios motores. et propter hoc intellectus et appetitus mouent et phantasia autem cum moueat non mouet sine appetitu et nisi mota fuerit ab appetibili cuius est appetitus. vltimum igitur est mouens principale scilicet illud quo est appetibile.

tertius

Intelligendū fm p̄m. comento. xlii. q̄ intellectus quā
do apprehendit aliquid desiderabit per sciam ⁊ mouebit p̄
desiderium necesse est vt iste intellectus sit mouens fm q̄
est desiderans nō fm q̄ est apprehendens neq; fm q̄ desi-
derium est alia virtus ab intellectu que etiam est mouens
⁊c. Vult comentator q̄ intellectus non mouet solū fm
q̄ cognoscit: sed fm q̄ determinatur a potentia appetitiua
⁊ potentia appetitiua non mouet in eo q̄ alia virtus ab in-
tellectu: sed in eo q̄ est coniuncta intellectui. quia potentia
appetitiua non appetit nisi qd̄ p̄us cognitū fuit etiā nunq̄
attingeret sine nisi potentia cognitiua repiret media que
eam duceret ad illum finem ⁊c.

C Si enim duo intellectus ⁊ appetitus mouebāt
fm cōmunem vtiq; aliquam speciem mouebant:
nūc autem intellectus non videtur mouēs sine ap-
petitu. voluntas enim appetitus est. Cum autem
fm rationem mouetur: ⁊ fm voluntate ⁊ mouetur.
appetitus autem mouet p̄ter rationem. concupif-
centia enim appetitus quidam est.

D eclarat quod dixerat ostendendo q̄ intellectus ⁊ appe-
titus mouent p̄ter eundem finem. f. appetibile. Dicit er-
go: Si enī duo. f. intellectus ⁊ appetitus mouebant vtiq;
fm aliquam eōdem speciem. i. formā mouebant. nūc autem
intellectus non videtur mouens sine appetitu. Volūtas
enim appetitus est cū aut aliquis fm rationem mouetur ⁊
fm voluntatem mouetur. appetitus aut mouet p̄ter ra-
tionem. Concupia enī quidē est quidam appetitus. In-
telligendum fm p̄m. comento. i. q̄ motor qui est desidera-
tius quod est vnus cōtinget vt illud quod mouebitur ab eo
quod est mouens animal. f. v̄tus desideratiua sit v̄num ⁊
hoc est aut intellectu aut imaginatio fm q̄ vtrūq; est desi-
derans. ⁊ si mouens aīal esset duo. f. intellectus per se: et
v̄tus desideratiua per se fm q̄ sunt diuersa: tunc motus
mālis non pueniret ab eis nisi accidentaliter. f. p̄ natura
cōm istis duabus v̄tutibus que essent alia ab vtraq; il-
laz. sicut enim manus dextera leuat p̄dus accidentaliter
qa sine ea posset leuare manus sinistra. ⁊c. ideo eis attri-
buit vna virtus cōis que leuat pondus p̄ se. f. v̄tus leua-
tiua. ⁊ ita etiā de intellectu ⁊ appetitu si quibet illorum sine
alio posset mouere al qd̄ non mouet nisi accidentaliter: et
esset alia v̄tus eis cōis que moueret p̄ se. pp̄ qd̄ vlti⁹ sub-
dit q̄ intellectus nō vt mouere nisi voluntarie sicut imagi-
natio non videtur mouere sine desiderio ⁊ differētia inter
volūtatē ⁊ desideriu est. qa qñ volūtas ⁊ desideriu mouent
tūc volūtas mouet fm cognitionē. i. cognitionē intellect⁹
desideriu aut mouent non fm cognitionē: sed supple secū-
dū imaginationem. Hic dubitatur p̄mo quō intellectus
⁊ appetitus mouent fm aliquā spēm eis cōem. Ad qd̄
rūdet Egidius p̄mittendo p̄mo q̄ quotienscūq; ad aliquā
actionē concurrūt plura agentia illud qd̄ ē p̄ncipalius ē q̄
si forma ⁊ spēs alterius vt si ad mouendū v̄sum concurrūt
lux ⁊ color: qa lux ē p̄ncipalior i mouēdo v̄sū q̄ color erit
lux qñ spēs ⁊ forma coloris. ⁊ ex hoc lux dī qdā cōis for-
ma ad se ⁊ ad colorē. nā lux mouet v̄sū sub p̄p̄a forma. co-
lor v̄o mouet v̄sū sub forma lucis. lux ergo ⁊ color mo-
uent v̄sū sub aliqua forma cōi vt sub forma lucis: ita intel-
lectus ⁊ appetitus mouēt sub aliq̄ cōi spē qa appetitus est
p̄ncipalior cā illius motus. Intellectus v̄o mouet p̄ appe-
titū p̄ qd̄ sub spē appetitus sit talis motus. ideo intellect⁹ ⁊
appetitus mouent fm spēm eis cōem. f. fm appetitum.

Aliter tñ ⁊ melius rūderi pōt dicendo q̄ finis ē illa spe-
cies cōis fm quā mouetur intellectus ⁊ appetitus: vt ha-
betur secūdo p̄physicoz. finis ⁊ forma coincidūt. ⁊ p̄ d̄. se-
pe forma ⁊ spēs idē sunt. Lū ergo intellectus ⁊ appetitus
mouent p̄ter eundem finem. f. appetibile: sequitur q̄ si-
nis est illa forma seu spēs cōmunis p̄pter quam ab o-

uent. Dubitat secūdo quō intellectus non mouet sine
appetitu. sed appetitus mouet sine intellectu: cuius oppo-
sitiū sepe dictū fuit ab d̄. ⁊ a p̄m. Respondet q̄ intel-
lectus capitur dupl̄. f. p̄p̄e ⁊ cōiter. p̄p̄e sūptus distin-
guitur a phantasia. sed sūptus cōiter includit phantasia
vt dictū est supra. ⁊ silr̄ dupliciter capi pōt appetitus. vno
modo p̄ appetitu sensitiuo. f. distinguendo ipsum contra
volūtatē fm quem modū a p̄m. appellatur desiderium.
Alio modo cōiter vt includit tam appetitū intellectiuū q̄
sensitiuū. tūc dicitur q̄ intellectus ⁊ appetitus capiant cōi-
ter neutz coz mouet sine altero. quia sola apprehensio obie-
cti sub ratione p̄ficiū vel nociū non sufficit ad motum sed
oz concurrere appetitiuū ad illum motum. nec appetitus
aīalis de quo est sermo d̄ aliquo obiecto pōt haberi nisi ip-
sum p̄cognitū fuerit. ⁊ hoc voluerūt supra d̄. ⁊ p̄m. ⁊
similiter descendendo ad magis spālia dicere habemus q̄
intellectus p̄p̄e sūptus non pōt mouere sine voluntate
eius differētiā determinante neq; volūtas absq; intelle-
ctu cū volūtas non feratur nisi incognitū per intellectum
Et p̄porcionabiliter dicendum est de phantasia ⁊ appeti-
tu sensitiuo. Sed si intellectus p̄p̄e sūptus ⁊ appetit⁹ cōi-
ter vt hic d̄. facere videtur: tūc p̄ verū esse qd̄ dicit. f. q̄
intellectus non mouet sine appetitu: appetitus tamen mo-
uet sine intellectu. ⁊ verificatur p̄ appetitu scūsitūo bruto
rum ⁊ frequenter in hōibus incōtinentibus sit motus i se
qñ concupiscentias sensuū contra rectū dic tamen rōnt̄ ip-
sius intellectus. Vtz aut qñ intellectus ⁊ appetitus con-
formantur in mouendo ⁊ sit motus intellectus rednāt ad
appetitum tanquam ad p̄ncipalius mouens vel conuer-
so post inquiratur.

Intellectus quidem omnis rectus est: appetit⁹
aut ⁊ phantasia recta ⁊ non recta. vnde semper qui-
dem mouet appetibile. Sed hoc est bonum: aut ap-
parens bonum. actuale autem est contingens ⁊ ali-
ter se habere. Quod quidem igitur huiusmodi po-
tentia mouet anime: que vocatur appetitus mani-
festum est.

Ostendit quomodo in talibus mouentibus potest esse
rectitudo ⁊ non rectitudo ⁊ quomodo non dī. Intellectus
quidem igitur omnium principiorum est rectus id est om-
nes habitus principiorum operabilium est. rectus. Ap-
petitus autem ⁊ phantasia sunt aliquando recta ⁊ aliquan-
do non recta. vnde semper quidem mouet appetibile. sed
hoc. f. appetibile est bonum. f. existens aut apparens bonū
Non omne. f. bonum existens vel apparens mouet intel-
lectum practicum vel phantasia practica. f. bonum ac-
tuale id est agibile quod dependet ex operibus nostris: bo-
num autem actuale est bonum contingens aliter se habet
⁊ tunc concludit dicens q̄ quidem igitur huiusmodi potē-
tiam anime que vocatur appetitus mouet manifestum est

Intelligendum primo q̄ ea in que fertur intellectus fm
mediate sunt principia que q̄ia sunt sicut locus iamē i do-
mo quem nullus ignorat. ideo in eis non cadit error neq;
deceptio siue fuerint speculabilia siue agibilia seu practica:
vt q̄ omne bonum est p̄sequendum: omne malum ē cui
tandum. ⁊ ita de aliis. p̄terea dicit d̄. q̄ omnis intelli-
ctus est rectus. phantasia autem ⁊ appetitus q̄ia sunt cir-
ca bonum particulare qd̄ aliquando est existens bonum ⁊
aliquando apparens ⁊ non existens. ideo phantasia aliqui-
est recta ⁊ aliquando non ⁊ similiter appetitus. ⁊ idem ac-
cidit intellectus cum non fiat in principijs vniuersalibus
sed sub eis accipit particularia: quia in particularibus que
accipit vel concludit potest esse rectitudo vt si arguat sic:
Omne bonum est faciendum. hoc est bonum. ergo hoc ē
faciendum. patet enī q̄ si illud qd̄ dē d̄ monstratur in minorē
est bonū ibi est rectitudo: si vero non: ibi non ē rectitudo.

Intelligendum secundo q̄ non omne bonum indiffere-
nter mouet intellectum practicum vel appetitum. q̄a nō
bonum commune omnibus quod est semper existens i ac-
tu vt dicit commentator. sed bonum operabile a nobis qd̄
quia contingens est cum nostre operationes sint circa ge-
nerabilia. ideo possibile est tale bonum aliter se habere

¶ Diuidentibus anime partes si fm potētias di-
uidant et separant valde multe fiunt vegetabile: sen-
situum: intellectuum: consiliatum: adhuc appe-
tituum. hec enim plus differunt abinvicem q̄z cō-
cupiscibile et irascibile.

¶ Revertitur ad pbandum distinctiones particularum
anime superius positas. et diuiditur in tres. quia primo fa-
cit quod est. secūdo soluit rationem superius adductaz cō-
tra veritatem. tertio epilogat. ibi secūda Quoniam autē.
ibi tertia Specie quidem igitur. Dicit de prima q̄ anti-
quis diuidentibus partes anime si fm potētias eas diui-
dant et separarent. tunc valde multe et longe plures sūt q̄z
dixerint illi antiqui. s. vegetabile: intellectuum: consiliatum
adhuc appetituum. hec enim plus differūt adinvicem q̄z cō-
cupiscibile et irascibile. Intelligendum q̄ intellectuum
differt a consiliatio quia intellectuum potest esse necessa-
rium et non solum futurorum. sed est presentium et pre-
teritorum. consiliatum autem est solum futurorū et possi-
bilium aliter se habere et.

¶ Quoniam autem appetitus fiunt cōtrarij ad-
invicem. hoc autem accidit cum ratio et concupis-
centia contrarie fuerint. Sit autem in ipsis sensus
habentibus. Intellectus quidem igitur ppter fu-
turum retrahere iubet. Concupiscentia autem p-
pter ipsum iam. videtur enim q̄ iam delectabile et
simpliciter delectabile: et bonum simpliciter. ppte-
rea non videtur quod futurū.

¶ Soluit vnam rationem factam superius que contrave-
ritatem nunc declararam fuerat deducta. Nam quia vege-
tatiū sensitū est intellectus speculatiuus non sunt princi-
pia motus pgressiui siue fm locum est manifestus simili-
tunc practica intellectus non est causa per se sufficiens seu
ppinqua in tali motu: sed magis appetitus vt dictum ē su-
pra quomodo posito appetitu statim sequitur motus: nisi
aliud phibeat et eo remoto remouetur. ideo solum ad vlti-
mam rationem que de appetitu arguebat est respondēdū.
Dicit ergo: Quoniam autem appetitus in nobis fuerint
adinvicem contrarij. hoc autem accidit cum ratio idest ap-
petitus intellectiuis qui sequitur rationem et concupiscentie
sensuales fuerint inuicē contrarij. sunt autem hi appe-
titus contrarij in habentibus sensum idest cognitionē tē-
poris quia in hominibus. Intellectus quidem enim pro-
pter futurum malum iubet retrahere ab operatione inho-
nesta vt est coitus vel crapula. Concupiscentia autē et sen-
sus iubet psequi ppter ipsum iam idest ppter illud quod
nūc apparet. videtur enim q̄ iam idem nūc apparet esse
delectabile et bonum simpliciter: ppter q̄ non videt ab
ipso sensu nec percipitur malū quod est futurū vt est egritudo
vel aliud tale. Intelligendum primo q̄ ratio supi-
us facta stabat in isto homines continentes appetūt delec-
tabilia et tamen non psequunt ea quorum habent appe-
titum sed sequuntur intellectum. ergo appetitus non est do-
minus in motu pgressiuo. Respondet Az. negando
psiam. quoniam in homine sunt contrarij appetitus. s. in-
tellectiuis et sensituius vnus trahit et vincit alter. et quā-
do vincit appetitus sensituius: tunc homo mouetur secun-
dum ipsum. sed quando vincit appetitus intellectiuis: tūc
agū fm rationem et appetitum intellectiuum. Ex quo pa-

ter q̄ non sequitur: homo continens non agit fm appeti-
tum sensituiū. ergo non agit fm appetitum. quoniam licet
non agit tunc fm appetitum sensituium: agit tamen secū-
dum intellectum sequentem rationem intellectus. In-
telligendum secūdo q̄ homo febricitans per intellectum
iudicat esse abstinentum a fructibus vel aqua frigida. p-
pter vitare futurum malum quod inde potest contingere.
sensus vero cum non sentiat nisi psens bonum et quod ē
delectabile et bonum vt nūc dicit esse bonum et quod ē
iudicat esse psequendum et vitandum delectabilibus. et ex
hoc patet qualiter in hominibus habentibus cognitiones
temporis fm diuersa iudicia sensus et intellectus appetit
contrarij fiūt et aduersantur ad inuicem appetitus intelle-
ctiuis et appetitus sensituius. quare et.

¶ Specie quidem igitur vnum erit mouens ap-
petibile: aut appetituum: primum autem omnium
appetibile. hoc enim mouet cum non mouetur eo
q̄ sit intellectuum aut imaginatiuum: numero au-
tem plura mouentia.

¶ Epilogat dicens: Quidem igitur vnum erit mouens
specie. i. formaliter. s. appetibile aut appetitum. primum au-
tem omnium mouentium est appetibile: quod declarat. q̄a
hoc enim mouet cum non mouetur. mouet dico non qua-
litercumq̄: sed eo q̄ sit intellectum aut imaginatum nume-
ro autem plura mouentia sunt sed vnum est principale

Intelligendum fm cōmentatorem cōmento. liij. q̄ p-
mus motor in hoc motu est res appetita fm q̄ est appeti-
ta. res enim appetita pcedit alia mouentia et hoc motu: q̄a
illa mouet et non mouetur et ista est dispositio primi moto-
ris. cōmentum est clarum. Dic dubitatur. Vt in-
tellectus vel phantasia sit principalis mouens al motu se-
cundum locum q̄ appetitus vel e conuerso. Et arguitur
q̄ intellectus vel phantasia. Primo sic. In mouen-
tibus essentialiter ordinatis quod est vniuersalius mouēs
est principalis mouens q̄z minus vniuersale vt colligitur ex
li. de causis. sed intellectus vel phantasia et appetitus sunt
mouentia essentialiter ordinata vt patet ex dicitis. et vni-
uersalius mouens est intellectus vel phantasia q̄z appeti-
tus cum intellectus vel phantasia non concurrat ad mo-
tum secundum locum nisi per appetitum detrimuntur vt
sunt ostensum et agens determinans aliud sit eo min⁹ vni-
uersale. quare et. Secundo quando cūq̄ ad eundē esse
ctum concurrūt duo motores et operatio vnus psupponit
operationem alterius: illud cuius operatio psupponit
ab operatione alterius est eo prius et principalis. hec ē ma-
nifesta: sed ad pducendum motum fm locum concurrunt
intellectus vel phantasia et appetitus et operatio appetitus
que est actualis inclinatio ad motum psupponit operatio-
nem intellectus vel phantasia. s. cognitionem obiecti cui⁹
est appetitus. et eo et. Patet deductio: minor: declaratur
quantum ad partem secundam. quia per hoc distinguitur
appetitus animalis a naturali quia aialis. seq̄c cognitionē
et non naturalis. et hoc voluit Az. in fine huius capituli:
dicens q̄ appetibile mouet in eo q̄ intellectum et imagina-
tum. Tertio si appetitus esset principalis mouens: hoc
non esset nisi quia esset mouens immediatum et primum effi-
cienis ipsius motus et quasi omnes velle videntur. s. hoc
est falsum. quia ppinquius mouens est operatio fm locū
motiua existens in musculis et lacertis qui sunt instrumen-
ta deservientia ad motum fm locum. In oppositū sunt
quasi oēs volentis appetitum esse principalis mouēs q̄z
intellectus vel phantasia: et q̄ intellectus seu phantasia re-
ducitur ad appetitum et non e conuerso. Et istud Et
nititur declarare. dicit enim q̄ sicut intellectus est indiffi-
rens ad opposita intelligendo cum per eandem formā ap-
pbeniam aliquando iudicat fugam: et aliquā p̄ ecutiōnem

Tertius

sic est indifferens ad opposita in mouendo et veri⁹ loquē
 do intellectus non plus facit nisi q^o nobis ostendit aliqd.
 sed in potestate nostra ē si volumus istud psequi vel fu
 gere q^o vt dicitur tertio cibicōz nos sum⁹ domini nostra
 rum opationū a principio vsqz ad finem. cū ergo intelle
 ctus sit de se indifferens ad opposita si debet concurrere
 ad opus. o^o necessario q^o a voluntatibus determinet vt ma
 gis fiat profectio qz fuga vel econuerso. et similiter vide
 tur de phantasia et appetitu sensitio. quare sequitur q^o ap
 petitus est principalis mouens. Amplius vt dicitur no
 no inethaphysice potentie rōnales sunt ad opposita. s^o qz
 diu est aliquid ad opposita tādiu est in potentia vt agat et
 si debet pcedere ad opus o^o q^o determinet p aliquid. cū
 et go possit agere opposita competat nobis ex intellectu nū
 qz poterimus actu pgrēdi ad opus nisi posse ad opposi
 ta determinetur p voluntates. et p nōs sequitur cū volūtas
 determinet intellectū q^o ipsa est mouens principale in mo
 tu s^o in locum et q^o intellectus reducit ad eam. Alij ve
 ro ad idem aliā adduxerūt declarationem indicentes q^o in
 tellectus et appetitus considerari possūt in duplici latitu
 dine. Videlicet i latitudine essendi. et in latitudine operā
 di. In prima latitudine intellect⁹ est prior appetitu et ap
 petitus reducit ad ipsū sicut posterius ad suū prius si
 bi essentialiter pordinatū. i. secūda latitudine contingit
 econtra q^o intellectus reducit ad appetitū sicut in deter
 minatum ad suū determinans et sic via causalitatis respē
 tu motus prior est appetitus quaz intellectus et similiter
 qz phantasia. Vnde imaginatur q^o in moto s^o in locum ap
 petibile prius mouet appetitū sub rōne boni veri vel ap
 parentis. Secūdo appetitus motus mouet intellectū pra
 cticum vel phantasiā practicā ad inueniendūz media
 quibus appetibile posset attingi. Tertio intellectus vel
 phantasia mouet mēbra. Quarto mēbra mouent mate
 riam circa quam opantur inducendū finem intēctum.

Sed mihi videtur quicquid sit de conclusione in se q^o
 vtraqz istarū declarationum accipit fallat fundamentūz.
 Nam prima declaratio Egidij sup isto sandari videtur
 q^o q^o intellectus est agens vniuersale et indeterminatum
 respectu motū diuer⁹ forz et in opando magis vni⁹ qz ali
 ud determinatur per appetitū. Ideo appetitus est pūci
 palior cū huiusmodi motuum qz intellectus et constat q^o to
 tum oppositū sequit si quis rōnem prius in principio du
 blij positam bene consideret. qz semper agens posterius et
 determinans ē sicut instrumentale. prius vero et determi
 natum est sicut principale. Secūda etiaz declaratio mē
 titur cū ponit q^o appetibile prius mouet appetitū qz intel
 lectū vel phantasiā cū appetitus animalis presupponat
 cognitionem appetibilis vt dictum est supra. Et illius op
 positū vult A^o. dicens q^o appetibile mouet in eo q^o intel
 lectum aut imaginatum. Pro meliori itaqz euidētia p
 dictorum intelligendū prius q^o potentie anime in triplici
 genere reperitū. quedā enim attribuūt aie vegetati
 ue: quedā aie sensitue: et quedā aie intellectiue. Potē
 tie aie vegetatiue sūt duplices. s. ministrantes et ministr
 re. Ministrantes sunt quattuor v^z attractiua retentiua di
 gestiuā et expulsiua. Ministrante sūt tres nutritiua augmē
 tatiua et generatiua. Potētie aie sensitue sunt duoz ge
 nerum quedam exteriores et quedam interiores. Exterio
 res sunt duplices. s. cognoscitiue et nō cognoscitiue cogno
 scitiue sūt quinqz v^z. Visus auditus olfactus gustus et ta
 ctus. Non cognoscitiue sūt due appetitiua et motiua. Ap
 petitiua ē duplex. s. concupiscibilis et irascibilis. Et simili
 ter motiua ē duplex v^z motiua i loco et motiua de loco ad
 locū. Potētie aut sensitue interiores sūt quattuor vt sen
 sus cōis imaginatiua cogitatiua vel extimatiua et memo
 ratiua. Potētie vero anime intellectiue⁹ sūt tres v^z intel
 lectus possibilis et intellectus agens et volūtas. Sūt et

go septem spēs. potentiarum anime vegetatiue et tredecz
 spēs potentiarū aie sensitue et tres aie intellectiue. Quis
 multi non ponant potētiā motiua realiter distingui ab a p
 petitiua. Intelligendū secūdo q^o duplex est appetitiua
 genere. s. intellectiua q^o dicitur voluntas et sensitua qui
 diuiditur in concupiscibilem et in irascibilem. Et distingui
 tur hi appetitus primo ex pte finis q^o finis appetitus sen
 sitiuē ē delectatio corporalis. sed finis appetitus intellectiui
 est delectatio spūalis que maxime consistit in contempla
 tione substantiarū separatarum. secūdo differunt ex pte obie
 cti q^o obiectū appetitus intellectui ē bonū simpliciter. sensi
 tiui vero bonū vt nūc. tertio differūt ex pte opationis q^o
 opatio appetitus sensitui sequit cognitionē sensus. opa
 tio vero appetitus intellectui sequit cognitionem intelle
 ctus quoniā sicut sensus et desiderii sunt potentie aie sen
 sitiuē sic intellectus et volūtas sūt potentie aie intellectiue.
 vt p^o ex dictis. Intelligendū tertio q^o aia h^z duplicem
 motū. Primus incipit a rebus exterioribus et termi
 natur ad aiam. Secūdos incipit ab anima et terminat
 ad ipsas res. hoc p^o quoniā spēs rerū que inducūt co
 gnitionem de eis primo multiplicantur a rebus ad sensus
 et a sensu ad intellectū et hic primus motus proueniens a
 rebus ad aiam per quem aia accipit cognitionē de rebus
 postea vero cū anima cognouerit res et eas iudicauerit p
 ficinas vel nociuas. tūc p appetitum mouetur psequendo
 vel fugiendo. et hic ē motus secundus inchoās ab anima
 et terminatus ad res. ex quo p^o q^o res cuius ē appetitus et
 terminus a quo primi motus et terminus ad quem mot⁹
 secūdi. Quibus premissis dici pot modū quo fit mo
 tus s^o in locum in aiali esse talem. Nam inter mouentia p
 ticularia primū mouens quod a nullo mouet est appetibi
 le. ipsum aut appetibile mouet intellectū practicū vel phā
 tasiā a quibus iudicat bonū et psequendū vel malum et
 fugiendum. deindē p naturalem subordinationem virtu
 tis appetitiue ad virtutē cognoscitiuā mouetur virt⁹ ap
 petitiua et deducitur ad actū appetendi psecutionem vel
 fugam a qbus motū imperantibus postea mouetur vir
 tus motiua que ē in musculis et lacertis que i operādo il
 lis subordinat et hec sic mota tādem mēbra mouet s^o in cri
 gentiā finis desiderati et fit motus s^o in locū. Vnde l^o bo
 num vniuersale sit. pprium obiectū volūtatē et appetitus
 sensitui bonū p ticularē nūqz tamen mouet voluntas nisi
 respectu boni p ticularis sicut nec intellectus practicus nisi
 respectu boni p ticularis. q^o opationes et motus sunt mē
 circa p ticularia. Et hoc voluit A^o. cū dixit q^o non omne
 bonū mouet. sed actuale qd est contingens aliter se habe
 re. Et ex quibus p^o q^o via causalitatis motus s^o in locū pri
 or ē intellectus vel phantasia qz appetitus et non solū qz
 tum ad cē. Vnde licet appetitus aliquādo moueat intelle
 ctum vel phantasiā ad inueniendū media quibus appe
 tibile possit attingi hoc tamen nō est semp q^o stat illa esse
 precognita et illud nūqz facit appetitus nisi. prius deduct⁹
 suerit ad actū appetendi p cognitionē intellectus vel phā
 asie vt nuper fuit ostensum. Auctores vero cum dicūt
 intellectū vel phantasiā reduci ad appetitum tāqz ad pri
 cipalius mouens p mouens principalis intelligūt mo
 uens determinans et quod est immediatius mouens et hoc
 est concedendum et.

¶ Quoniā autem tria sunt: vnum quidez mo
 uens: s^o in aut quo mouet: et tertium quod mouet.
 mouens autem duplex: aliud quidem imobile: ali
 ud quod mouetur. est autem imobile actuale bo
 num. mouens autēz et quod mouetur appetitiuū.
 mouetur enim quod appetitur s^o in q^o appetit et ap
 petitus: actus aut motus quidem est: quod autem

mouetur alias est. quo vero mouet organo appetitus iam hoc corporeum vnde in cōmuniibus anime & corporis operibus considerandū est de ipsis.

Nunc declarat numerū ordinem eorū que concurrunt ad motum sūm locum & diuiditur in duas: quia primo scilicet hoc, secundo determinat de organo principali motus sūm locum ibi. Nunc autem vt in summa. Dicitur prima quā autē tria sunt concurrentia ad motum sūm locum. Primum quidem est mouens. sūm autē est quo mouet ipsū mouens. & tertium est quod mouetur. Mouens autē est duplex aliud quidem immobile actuale bonū siue ipsum appetibile. mouens autē quod mouet est ipsum appetituum. i. virtus appetitiua: vt per appetituum datur etiam intelligi intellectus vel phantasia & virtus motiua que in eodem est organo cuius appetitiua non exprimitur propter breuitatem. Illud enim quod appeti mouetur sūm quod appetit. & appetitus actus aut motus quidē est. quod autem mouetur ē animal. quo vero mouet appetitus est organo iam hoc est corporeum. Vnde considerandū ē de ipsis organis motus in operibus cōiubus anime & corporis. i. in libro de causis motus animalium i quo determinatus de operibus cōiubus anime & corporis. Intelligendū quod appetitus aliquando sumit per potentia & aliquando pro operatione sumptus pro operatione dicitur ab Aristotele esse quidam motus: non est motus absolute & proprie acceptus. sed motus quidem. i. improprie dicitur qui est motus perfectus quomodo sensatio & intellectio etiam dicuntur esse motus.

Nunc autem vt summa dicatur mouens organice. vbi principium: & finis illud velut omni generis scimus. hoc est gilbosum & concavum: hoc quidē finis. illud vero principium. vnde aliud quod quiescit: aliud vero mouet: ratione quod altera entia: magnitudine vero in separabilia. omnia enim pulsū & tractu mouentur. propter quod oī sicut in circulo manere aliquid & hic incipere motum.

Determinat de principali organo motus localis facti ab animali & diuiditur pars sequens in quatuor partes. in quarum prima facit quod dictum est. in secunda ostendit quomodo animalia mouentur per appetitum. in tertia mouet quod stiones de animalibus imperfectis. In quarta specialiter ostendit qualiter homines mouentur per phantasia & appetitum ibi secunda. Omnino quidem igitur ibi tertia.

Considerandum autē ibi quarta. Sensibilis quidem igitur. De prima ostendit cor esse principale organū motus localis ipsius animalis dicens. nunc autē vt in summa dicatur mouens organice. s. principale est cor vbi idem ē principium & finis motus velut generalis scimus. i. sicut est in circulo hic enim. s. in corde est gilbosum & concavum hoc quidem. s. concavum est finis motus illud vero. s. gilbosum est principium & e converso. Vnde in corde aliud quidem quiescit aliud mouetur & principium & finis & motus & quiescens sunt quidē entia altera ratione. i. diffinitione magnitudine vero siue subiecto sunt inseparabilia oīa enim. i. omnes partes cordis mouentur pulsū & tactu. & propter quod oī sicut in circulo manere aliquid in medio aialis & hinc incipere motū eius & istud est cor. Intelligendum primo quod cor continue mouetur pulsū & tactu siue sūm dilatione & constrictionem inter quas mediant parue quietes & dilatatio procedit & conuerso ad gilbosū ipsius. constrictione vero conuerso. Et hoc patet quomodo in corde idem ē principium & finis motu. quā concavum est principium dilatationis & finis constrictionis: & contra conuexum siue gilbosum est principium constrictionis & finis dilatationis. p

pterea dicitur Aristoteles quod principium & finis & motus & quiescens licet sint altera ratione magnitudine siue subiecto sunt inseparabilia cū eadem pars cordis sit principium & finis motus & aliquando mota aliquando quiescens. Intelligendū secundo quod non solum respectu proprii motus cordis idē est principium & finis motus. sed etiam respectu motus totius aialis ipsum cor manens in medio velut centrum est illud a quo incipit motus animalis quantum ad expulsiōnem. & ad quod determinatur quantum ad attractionē.

Vnde motus progressiuus compositus est expulsiōne & attractione vt habet videri in libro de causis motus animalium. Et ad huius declarationē imaginari debemus sic esse in motu aialis sicut in motu circuli. dato enim quod motus circuli sit in centro ipsius & illic quiescens teneat circulum cū vna manu ex vno latere & cū alia ex altero voluendo circulum de dextro ad sinistram. tūc pars quod ex centro erit principium motus expulsiōis circuli sūm latere dextro & hinc latere sinistram erit finis eius attractionis ad centrū. Sicut motu aialis primo expellitur membrū vt brachium vel tibia mediante nervo & principium expulsiōis ē ex corde tūc ex membrū principali & quod est principium primum organicū omnium vitalium operationum que sūt in corpore animalis & ad ipsum etiam est finis attractionis & hoc voluit Aristoteles. cum dicit propter quod oī sicut in circulo manere aliquid & hinc incipere motum. Ex quo patet Albertum iniuste reprehendere commentatorem in hoc passu dicendo eum mentitum fuisse cum posuit in omni motu locali animalis cor esse illud quiescens a quo est principium expulsiōis & ad quod est finis attractionis cum oporteat tale quiescens esse coniunctum membrū quod debet expelli vel attrahi & constat cū non coniungi tibi vel brachio que tali motu dicuntur moueri. propter quod oportet membra sūm locum mobilia propria habere in mobilia a quibus fiat expulsiō & ad que fiat attractio sicut manus mota expellitur & retrahitur ad membrū attrahit immobile & brachium motum expellitur & retrahitur ad cubitū imotum & adiutorium motū expellitur & retrahitur ad humerum motū. & ita de alijs. Ad hoc enim diceretur quod Auerrois non negaret dari illa plura & diuersa mobilia propria respectu diuersorum membrorum. sed vltimū posuit vnu immobile commune respectu omnium membrorum insequendū Aristoteles. opinionē de cordis principatu super oīa membra tale nō oīa immediari oībus alijs membris attractionis & expulsiōis sicut oīa de immobili proprio & membrū quod expellit ab eo aut ad ipsum attrahitur &c.

Omnino quidem igitur sicut predictum est quantum appetituum animal sic ipsius motuum est appetituum autem non sine phantasia: phantasia autem omnis autem rationalis: aut sensibilis est: hac quidem igitur de alia animalia participat.

Ostendit quomodo aialia mouentur per appetitum dicens oīo quod igitur sicut predictū ē aial inquantū ē appetituum sic est motuum sui ipsius. appetituum autem non ē sine phantasia. Omnis autem phantasia autem rationalis aut sensibilis. Hac quidē igitur. s. phantasia sensibilis & alia aialia ab homine participant. Intelligendū quod sicut superius Aristoteles. sub intellectu collocat phantasia: ita hic sub phantasia collocat intellectum. nam phantasia dicitur ab apparitione & quod per intellectum aliqua nobis apparent: ideo intellectus dici potest phantasia per phantasia: igitur rationalem intelligere debemus intellectum. per sensibilem vero phantasia que est vna ex virtutibus anime sensitivae. Albertus tamen per phantasia rationalem non intelligit intellectum. sed phantasia rationi intellectus obedientem: & per phantasia si sensibilis intelligit phantasia que sensus concupiscentiam imitatur.

Considerandum autem et de imperfectis: quid mouens est: quibus tactus solum inest sensus: vtrum contingant phantasia inesse his aut non: aut et concupiscentie. videtur enim leticia et tristitia inesse: si autem hec et concupiscentiam necesse. Phantasia autem quomodo vtiq; inerit, aut sicut mouentur indeterminate: hec insunt quidem: in determinate autem insunt.

Hic mouet quendam questionem de animalibus imperfectis dicens, considerandum autem et de imperfectis animalibus quibus inest solum sensus tactus quid est mouens ea localiter et vtrum contingat phantasia inesse his aut non et similiter vtrum concupiscentia, i. appetitus concupiscibilis eis insit aut non et pbat q; sic dicens. Videtur enim leticia aut tristitia inesse eis q; si appropinquetur conueniens dilatant se super illud quod est signum leticie. Si non disconueniens constringit se et hoc est signum tristitie. Si autem hoc, scilicet leticia et tristitia eis insit et concupiscentiam, i. appetitum concupiscibilem necesse est inesse et tunc interrogat phantasia aut quomodo vtiq; in erit et respondendo dicit aut sicut ista animalia mouentur indeterminate apprehendendo determinatum locum ad quem debent moueri ita et hec, scilicet concupiscentia et phantasia insit quidem in determinate aut insit.

Intelligendum quod animalia de quibus est hic sermo dicuntur imperfecta non quod sint imperfecta in propria specie cum conferat eis nihil deficere quod sit requisitum ad perfectionem proprie speciei, sed imperfecta dicuntur in genere animalium quia pluribus carent sensibus qui habentur ab alijs animalibus perfectis neque habeant solum tactum sicut sunt alia petris asina, et reliqua huiusmodi. Et habent huiusmodi animalia phantasia indeterminate et imperfectam non distinctam saltem organice a tactu propter quod sicut non apprehendunt determinate locum ad quem debeant moueri sic et indeterminate mouentur. Animalia autem perfecta habent phantasia determinate que propriam organum in cerebro per quam determinate apprehendunt locum ad quem cupiunt moueri, i. ut delectabile psequantur aut a quo cupiant percedere ut tristabile fugiant, id est sicut determinate habent phantasia sic determinate sibi locum mouent. Commentator autem hanc ponit differentiam inter animalia habentia phantasia determinatam et indeterminate dicens quod animalia habentia phantasia determinatam mouentur ad sensibilia apud eorum absentiam, sed habentia phantasia indeterminate non mouentur ad sensibilia nisi apud presentiam ipsorum, de hoc tamen superius dictum est satis.

Sensibilis quidem igitur phantasia sicut dictum est, et in alijs animalibus inest: deliberatiua autem in rationalibus inest. vtrum enim agat hoc aut hoc iam rationem est opus, et necesse immensurare. maius enim imitatur: quare potest vnum ex pluribus phantasmatis facere, et causa hec eius: quod oppositiones non putari habere, quonia eam que syllogismo non habet, hec autem illam, propter quod deliberatiuum non habet appetitum.

Nunc specialiter ostendit qualiter homines mouentur per phantasia et appetitum, et diuiditur in tres partes in quarum prima ostendit quod phantasia in hominibus differt a phantasia in alijs animalibus. In secunda ostendit quomodo in hominibus moueat appetitus. In tertia vero quomodo in eis mouet ratiocinatio ibi secunda. Dicit autem aliquando ibi tertia. Scientificum autem. De prima dicit sensibilis quidem igitur phantasia sicut dictum est et alijs animalibus, scilicet ab homine inest, deliberatiua autem phantasia est in rationalibus, i. hominibus solum. Dicum enim agens sit hoc aut hoc delibera

re istud iam rationis est opus et necesse est tunc vno alio quo mensurare que nobis obijciunt quod sit regula ad inueniendum quod sit magis agendum. rationem enim per illas regulas maius bonum imitatur quare potest ex pluribus phantasmatis sibi occurrentibus facere et eligere vnum per syllogismum et hoc est causa eius quod non oportet putari brutus habere opinionem quonia non habent eam rationem que est ex syllogismo, hoc autem, scilicet rationale aut animal illam rationem habet propter quod appetitus in brutis non habet deliberatiuum.

Intelligendum quod phantasia seu ratio deliberatiua accipit vnum quo ut regula seu mensura mensurat plura sibi occurrentia et illud quod iudicat magis bonum per syllogismum concludit magis esse faciendum verbi gratia. Primo accipit rationem deliberatiua hoc principium. Omne magis bonum est magis eligendum: quo principio accepto si occurrant ei plura bona quodlibet illorum huiusmodi principio mensurabit et quod iudicabit magis bonum concludit magis esse faciendum: et pluribus phantasmatis propositionibus tale faciendum syllogismum. Omne magis bonum est magis faciendum, sed hoc est magis bonum, ergo hoc est magis faciendum: et tunc appetitus mutabitur de desiderando et eligendo magis bonum. Et quod opinio causat ex ratione deliberatiua et syllogistica qua vnum preeligitur alijs et bruta non habent rationem deliberatiua et syllogisticam cum in solis hominibus reperitur, id est bruta opinionem non habent neque appetitum deliberatiuum, i. consequentem delinerationem.

Ancipit autem et mouet aliquando deliberationem: aliquando autem mouet seipsum sicut spe ra appetitus appetitum: cum incontinentia fuerit natura aut semper que sursum principalior est: et mouet, ut tribus rationibus iam moueatur.

Ostendit quomodo in hominibus mouet appetitus, nam cum duplex sit appetitus in homine, scilicet intellectus et sensitivus quando vnus vincit et super alium tunc homo mouet ab appetitu vincente, dicit ergo. Dicit autem aliqui appetitus sensitivus et mouet deliberationem appetitiuum intellectiui ut in continentibus et tunc ab appetitu sensitivo homo mouetur. Aliqui autem appetitus deliberatiuus mouet se ipsum, i. per se ipsum appetitus sensitivus, sicut spera celestis superior mouet inferiorem: et hoc accidit cum homo fuerit incontinentia, quonia tunc mouet ab appetitu intellectivo et talis motus est ordinatus, semper autem natura que sursum principalior est et mouet ita ut motum ab ea tribus rationibus moueatur.

Intelligendum primo quod quod ordo nature est quod semper inferiora regantur et moueantur a superioribus et non contra, sicut patet de speris celestibus et quibus superior mouet inferiora et non conuertitur, id est cum intellectus sit superior ad sensum et appetitus intellectivus ad sensitivum cum phantasia et appetitus sensitivus regulantur a recta ratione intellectus et conformantur appetitui in intellectivo, tunc mouet appetitus intellectivus et motus sunt ordinati et regulati ut debet ut patet in virtuosus, quonia autem contingit oppositum quod phantasia et sensibilis appetitus vincat rationem intellectus et appetitum intellectiui tunc fit motus sibi appetitiuum sensitivum rationem intellectus et talis est perversus et inordinatus ut est videre in homine vitioso. **I**ntelligendum secundo quod dicitur Aristotelem quod semper natura que sursum est principalior et mouet tribus rationibus. Istud exponit Albertus dicens quod natura superior que est in homine, scilicet intellectus mouet tribus motibus vicissim, primo discernendo vniuersale decretum motus supra quod omne tale faciendum est et hec est ratio seu opinio vniuersalis que est sicut principium, secundo sub ipso vniuersali mensurando phantasma particulare et hoc fit sumendo minorem particularem sub principio vniuersali, tertio impulsu faciendo ad opus per appetitum. Alij autem dicunt quod sicut in speris celestibus inferior mouet a superiora sit ut moueat triplici motu ut habet

videri in astrologia. sic appetitus sensitivus dum est con-
formis rōni & regulatur ab illa mouet triplici motu. s. mo-
tu proprio motu appetitus intellectiui & motu rōnis. qm̄
ratio mouet appetitū intellectuum. & appetitus intellec-
tiuus mouet appetitū sensitivum. Appetitus autē sensitivus
mouet seipsum ad p̄secutionē: vel fugam. s̄m̄ p̄ceptum
& desiderium voluntatis.

**Scientificum autē non mouet: sed manet quo-
niam autem hec quidem vniuersalis existimatio &
ratio: alia vero particularis: hec quod enim dicit
q̄ oportet talem tale agere: hec autem q̄ hoc qui-
dem tale. & ego talis: iam hec mouet opinio non
que vniuersalis aut vtraq̄. sed hec quidem quie-
scens magis: hec autem non.**

**Nunc manifestat quomōdō in hominibus mouet rō. cu-
enim rō sit duplex. s. speculatiua & practica & vtraq̄ sit ite-
rus duplex. v. vniuersalis & p̄icularis rō speculatiua nō
mouet q̄ nō impat. p̄secutionem vel fugam nec rō practi-
ca vniuersalis mouet immediate. sed solum ratio p̄icularis
practica. dicit ergo. Scientificū autē. i. rō speculatiua non
mouet. sed manum cū nihil dicat de fugibili aut p̄sequi-
bili. qm̄ autē hec quidem existimatio. i. opinio & rō practi-
ca ē vniuersalis. alia vero p̄icularis. hoc quidē enim. s.
rō practica vniuersalis dicit q̄ o. z talē tale agere vt q̄ cui-
bet regi est obediendū quilibet pater ē honorandus. & ita
de alijs. hec autē. s. rō practica p̄icularis dicit q̄ hoc quidē
ē tale. s. res vel pater & q̄ ego sum tali. s. subditus vel fili-
us & hec opinio seu rō practica p̄icularis iā mouet & non
rō practica que ē vniuersalis aut vtrūq̄. i. vtraq̄ rō pra-
ctica tā vniuersalis q̄ p̄icularis mouet. sed hoc quidē. s.
rō practica vniuersalis est magis quiescens. hoc autē. s. rō
practica p̄icularis non. est q̄scens. sed magis mouēs.**

**Intelligendū s̄m̄ Egidiū q̄ sicut sunt syllogismi in
speculabilibus sic etiam sunt in operabilibus. Intelle-
ctus igitur practicus talem faciet syllogismum. cuiuslibet re-
gi est obediendum iste est rex. ergo iste est obediendus
quandiu statur in principio vniuersali illo scilicet cuiuslibet
regi est obediendū nō sit motus q̄ i cōi acceptione princi-
piorū oēs conueniunt tā opantes q̄ non opantes. sed cū
sub principio vniuersali accipit illa p̄icularis iste ē rex sta-
tim fit motus ad obediendū. Ex quo p̄ q̄ p̄positio vni-
uersalis non mouet nisi cū addatur p̄positio p̄icularis q̄
motus & opatōes sunt circa p̄icularia. p̄pterea dixit A. z.
q̄ rō practica p̄icularis mouet & non vniuersalis vel q̄ si
vtraq̄ mouet magis & immediatius. mouet p̄icularis. vni-
uersalis autē magis videtur esse quiescens cum de se non
sit sufficiens admouendum &c.**

**Vegetabile quidem igitur animam ne-
cesse est habere omne quocūq̄ viuūt. &
habet animā a generatione vsq̄ in cor-
ruptionē. necesse ē enim quod generatū
augmentum habere & statum. & decrementū. hoc
autem sine alimēto est impossibile necesse igitur
inesse vegetabilem potentia in omnibus genera-
tis & corruptibilibus.**

**Itud est tertium capitulum huius secūdi tractatus in quo
A. z. compat adinuicem potentias anime magis vniuer-
salis. s. potentia vegetatiua & potentia sensitivam osten-
dendo q̄ potentia vegetatiua est magis vniuersalis q̄
potentia sensitiva. Et s̄m̄ hoc diuiditur istud capitulum in
duas p̄tes in quarū prima ostendit q̄ oē viuens genera-**

**bile & corruptibile habet potentia vegetatiua. In secū-
da ostendit q̄ non omne tale viuens h̄z potentiam sensiti-
uam. sed solum aial ibi. Sensum autē non necesse. De
prima intendit q̄ necesse est omne viuens generabile et
corruptibile habere potentiam vegetatiua. qd̄ sic argui-
tur. Necesse ē omne viuens generabile & corruptibile ha-
bere in augmentū statū vel decrementū. sed ista non pot
habere: nisi vti alimento & impossibile ē vti alimento: ni-
si q̄ habet potentiam vegetatiua: ergo necesse est cē vi-
uens generabile & corruptibile habere potentia vegetati-
uam. q̄c̄t ergo. Vegetabile igitur quidem. aiam necesse
est habere oē quocūq̄ viuūt & h̄z animam a generatio-
ne vsq̄ ad corruptionem. necesse est enim id qd̄ generat
habere augmentū & statū & decrementū. hoc autē impossi-
bile est aliquem habere sine alimento. igitur necesse est ve-
getabilem potentiam inesse omnibus viuētibus genera-
bilibus & corruptibilibus & d̄r gnābilibus & corruptibilibus p̄
p̄ corpa sup̄celestia q̄ viuūt. & m̄ d̄ potētis aie si h̄nt nisi
intellectua & desideratiua: vt sepe asserit p̄m. Hic dubi-
tatur vtrum viuens sit aliquando in tpe status. Arguit
q̄ non: primo sic. Calor naturalis viuētis q̄ cōuertit nu-
trimentū in substantia nutriti: aut est fortis aut non ē for-
tis. Si est fortis: tunc facit augmentū plus restaurando q̄
fuerit resolutū. si non est fortis: tūc fit diminutio ex hoc q̄
illud qd̄ restauratur ē minus prius resolutū. sed inter ca-
lorem cē forte & non esse forte non dat medium: vt p̄. er-
go inter tempus quo viuens auget & tempus quo ipsum
diminuitur non cadit tempus mediū: & per p̄ns non dat
tempus status in quo viuens neq̄ crescat neq̄ dimina-
tur. Secūdo si daretur tempus status i quo calor natu-
ralis precise tantū sufficeret restaurare quantum deperdi-
tur: sit illud tēpus vnius anni gr̄a exempli & tunc querit
vtrū in fine illius anni calor sit eque fortis sicut i principio
vel fortior vel debilior. Si datur q̄ eque fortis vel fortior:
ergo sicut in principio sufficiebat p̄ vnum annū tantus re-
staurare quantum resolvebatur: ita sufficet i fine illius an-
ni: & ita p̄ duos annos immo in infinitum duraret status
quod p̄z similiter arguendo de tertio anno & de quarto: &
sic in infinitum: qd̄ tamen est falsum. Si vero dicatur
q̄ in fine illius anni calor sit debilior: q̄z in principio. ergo
in aliqua p̄portione: & p̄ consequens prius etiam erat de-
bilior: h̄z in minori p̄portione cum non fiat transitus de ex-
tremo ad extremum: nisi per medium. sed i principio an-
ni non poterat calor restaurare nisi tantum quantum resol-
uebatur. ergo prius quando fuit debilior: q̄z in principio
anni nō potuit restaurare tantum quantum resolvebatur:
& p̄ consequens tunc fuit diminutio & nō status cuius op-
positum supponebatur. In oppositum est A. z. in lite-
ra & omnes medici in idem conueniunt: quod & rōne sic
potest p̄bari. Inter omnes motus contrarios cadit quies
media. sed motus augmenti & diminutionis sunt motus
contrarij. ergo inter augmentum & diminutionē cadit q̄
es media. sed oīs quies mensuratur tpe. ergo inter tem-
pus quo aliquid augetur: & tempus quo ipsum diminiuit
est tempus medium: in quo neq̄ augetur neq̄ diminiui-
tur. sed continue sub equali quātitate cōseruatur: & hoc ē
tempus status. quare &c. Nota deductio p̄z: & assumptum
colligitur p̄into & octauo physicorū. Hic dubio pre-
mittendi primo triplicem esse viuētis etatem. s. pueri-
tiam iuuentutem & senectutem. Pueritia dicitur illa etas
in qua merito p̄portionis caloris naturalis ad suum hu-
midum est aptum plus restaurari q̄z resoluiatur. Iuuen-
tus autē dicitur illa etas in qua merito p̄portionis calo-
ris naturalis ad suum humidum est aptum precise tantus
restaurari quantum resoluiatur. Senectus vero dicitur il-
la etas in qua merito p̄portionis caloris naturalis ad su-
um humidum minus est aptum restaurari q̄z resoluiatur**

p3 hoc et dictis medicorum. **P**remittendum secundo q: quādiu stat vita in corpe animato generabilē & corruptibile. I. tādiu calor eius naturalis agit in suum humidū ipsuz exsiccando & terrestrificando donec ad tantā siccitatē perveniat q: non ē amplius sufficienter ipsius caloris pabulatuū & conservatiuum: & tunc desicit vita. prius tamē remittitur calor naturalis in gradu q: totaliter extinguitur & prius definit augmentum facere q: remittitur in gradu: colligitur hoc vt precedens. **P**remittendū tertio q: virtus & calor corporis & viventis generabilis & corruptibilis ipso naturaliter se habente continue fortificantur vsq: ad mediū iuuentutis quāvis calor intendatur in gradu: & postea continue debilitant vsq: ad primū nō eē colligitur vt supra. **E**t his ad dubiū dicendum est q: omne viscus generabile & corruptibile qd ex pueritia puenit ad senectutē prius puenit ad iuuentutem siue ad etatem que dicitur status: qd argumento Auicenne sic potest probari: Virtus in pueria sufficit conservare calorem & facere augmentum & aliquando neutra sufficit facere vt in senectute. ergo prius tantū alterum illoz sufficit facere. tunc consequentia: q: non est transitus de extremo ad extremum nisi p mediū. sed nō potest dici q: aliquando faciat augmentū & non cōseruet calorem: q: hoc est impossibile cū calor non diminuat nisi in senio. ergo aliquando sufficit cōseruare calorem & non sufficit facere augmentū: & hoc est tempus status. igitur &c. **A**d rōnes factas in principio. **A**d primam cū querit an calor naturalis sit fortis: aut non. **R**espondet q: non semp. **D**um calor est fortis facit augmentū: q: definit augmentare nō propter eius debilitatē. sed propter terrestritatem humidū reddentem ipsum ineptum ad extensiones que requiruntur ad veram augmentationem: vt alibi hz videri. **A**d s̄m cum queritur virtū in fine temporis status virtus & calor sit ita fortis sicut in principio hoc potest concedi: I. in medio sit fortior: & cūz postea arguit. ergo sicut in principio poterat p annum tantū restaurare quātū resoluēbat. ita oportebit i fine: negat p̄na: quoniam disparitas ē ex pte humidū. nā in principio illius anni non erat humidū ita terrestre quā cum maiori terrestritate suū calorem posset cōseruare sub gradu sub quo prius fuit. in fine vero illius anni erit humidum i extremo intensiori latitudinis siccitatis cum qua potest calorem conservare: & q: continuo efficitur siccus: ideo immediate post finē non amplius sufficit humidū calorem cōseruare sub eodē gradu. sed continue diminuat: quare nec poterit tantū reseruare quātū p tūc resoluatur. sed continue minus. igitur &c.

Sensum autem non necesse in omnibus viuētibz. neq: enim quorum simplex corpus continet habere tactum: neq: sine hoc possibile eē nullum animal: neq: quocūq: natura susceptūz specierum sine materia.

Declarat q: nō omne viuēs generabile & corruptibile hz potentiam sensitiuam: & diuidit in duas ptes. **I**n prima facit hoc. **I**n secūda ostendit q: necesse est omne aial habere sensum: ibi. **A**nimal aut. **D**icit de prima q: sensum aut non necesse in omnibus viuētibz esse: q: non in plantis: neq: enim quocūq: corpus est simplex vt sunt elementa contingit habere tactum: & p consequēs neq: alium sensum neq: sine hoc. I. tactu possibile est nullūz animal esse & supfluit negatio. neq: supple contingit sensus habere quocūq: nō sunt susceptiua specierū sensibiliū sine materia vt lapides & reliqua huiusmodi. **I**ntelligendū q: vt p3 ex prehabitis tactus ē media pportio qualitatum primariū. ideo quocūq: habet qualitates primas i sua excellentia tactum habere nō possit & hoc sine fuerit simplicia vt elementa: siue mixta: sed nimis terrestria: vt

lapides & plante que propter similitudinem terrestritatem sunt receptiua specierū sensibiliū sine materia: & que non possunt habere tactū nullum sensum p̄nt habere cū sit aliorū fundamentū: vt post apparebit. **C**omentator tamen per corpa simplicia intelligit corpa supercelestia que sunt aialta & sensum non habent. prior tū exposito videtur magis conformis his que sequunt.

Animal autem necesse sensum habere: si nihil frustra facit natura: propter aliquid enim omnia que sunt natura subsistunt. aut confidentia sunt eorum que sunt propter aliquid. **S**i igitur omne processuum corpus non habet sensum corruptetur vtiq: & ad finem non vtiq: veniet qui est nature opus: quomodo enim aletur: manentibus quidez enim existit q: vnde natura sunt.

Declarat q: necesse est omne animal habere sensū: et diuidit in duas ptes: q: primo declarat de omnibus aialibus mobilibus motu processuum. **S**ecūdo illud declarat vniuersaliter de oibus animalibus: ibi. **A**t vero si sensum. **P**rima adhuc in duas: q: primo facit quod dictum est. scilicet remouet vnam instantiam querit p̄ rōnem suam: ibi. **N**ō potest aut. **D**e prima intendit tales rōnes. **S**i animalia mobilia motu processuum non haberent sensum quo possent percipere eoz corruptiua sibi appropinquata & ea fugere: & eoz saluatiua: & ea psequi & a longe sibi querere alimentū ex quo nutriantur: tunc talia aialia cito corrupterentur neq: puenirent ad finem ad quē a natura ordinantur: & p consequēs facta fuissent frustra. consequens falsū cum natura sibi faciat frustra. **D**icit ergo. **A**nimal aut necesse est sensum habere si natura nihil faciat frustra. omnia enim que sūt natura subsistunt propter aliquid. i. propter aliquem finem: aut sunt concedentia. i. consequentia eoz que sunt propter aliqd: sicut plūg oriuntur in corpe animalis in locis nō determinatis: vt supplet cōmentator. **S**i igitur omne corpus processuum nō hz sensum corruptetur vtiq:z. scilicet: & nō vtiq: veniet ad finem qui est opus nature: quomodo enim aletur sibi cibū querendo: si nō habeat sensum: quasi dicat: nullo modo hoc erit possibile: ex quo talia animalia habent nutrimentum & remotiū manentibus quide. i. aialibus non mobilibus de loco ad locū existit i loco sine generationis aliquod quod ē. i. ppter qd & vnde nata sūt nutriri. **I**ntelligendū q: aialia perfecta cuiusmodi sūt mobilia motu processuum habent nutrimentū distans. i. natura eis dedit non solū sensus qui sentiunt p mediū intrinsecū vt fugerent corruptiua & prosequerentur conuenientia: sicut sūt tactus et gustus. sed etiam dedit alios sensus qui sentiunt p mediū extrinsecū: vt a longe possent sibi querere nutrimentum: aliter cito pirent neq: pueniret ad operationes pfectas: que sunt finis ad quem a natura ordinantur: & sic frustra fuissent producta: qd non debet cōcedi. **A**nimalibus autē imperfectis & nō mobilibus de loco ad locū: sensus illos nō dedit cum habeant nutrimentum coniunctum: & sufficit eis habere solum tactum & gustum.

Non potest autem corpus habere quidem animam: & intellectū discretiuū: sensus autem nō habere non māsuuz existens. generabile autem **A**t vero neq: in generabile. quare enim nō haberit: aut enim maxime melius aut corpori. nō autē neutram est: hoc quidem nō magis intelligit. hoc autem nihil erit magis propter illud. **N**ullum ergo habet animam corpus non manēs sine sensu.

Remouet vnam instantiam que posset fieri contra dicta. **N**am dicebatur q: necesse est animal processuum

habere sensum vt posset evitare corruptiua & prosequi co-
 nuenientia. Contra hoc posset aliquis instare dicendo qd
 illud non expedit. qz nihil processuum potest illud facere
 per solum intellectum non habendo aliquem sensum. Ad
 cauillationem remouet A. dicens: qd est impossibile cor-
 pus alijs processuum siue generabile siue ingenerabile
 habere intellectum & non habere sensum. Dicit ergo.
 Non potest autem corpus habere quidem animam & in-
 tellectum discretiuum: sensum autem non habere corpus
 dico non mansuim. i. processuum exis autem genera-
 bile: aut vero neqz ingenerabile: quod probat per talem
 rationem. Si corpus animalis processuum haberet intel-
 lectum & non sensum: quare enim non haberet. s. sensum
 qz si non haberet hoc erit propter melius. Sed arguitur
 qz non: qz aut enis hoc erit melius anime aut corpori. nūc
 autem neutru est. hoc quidem enim. s. anima non magis
 intelligit propter non habere sensum cū eo indigeat ad in-
 telligendū: vt patuit. supra hoc aut. s. corpus nihil erit ma-
 gis. i. melius propter illud qd caret sensu. nullū ergo cor-
 pus non mouens. i. processuum hz animam sine sensu.

Intelligendū qd A. dicit qd omne corpus processuum
 habens intellectum hz sensum siue fuerit generabile siue
 ingenerabile: & addit siue ingenerabile ppter opinionem
 Platonis: qui posuit aiām intellectiuam coniungat corpo-
 ri materiali & grosso qd palpamus mediante quodam cor-
 pore subtili & simpliciori: qd ponebat esse ingenerabile et
 incorruptibile. Nam p3 qd si eēt tale corpus qd esset imme-
 diatum subiectū anime intellectiue: qd in eo essent qualita-
 tes prime magis ad mediū refractē qz in corpore grosso &
 materiali & cōplexio nobilior & p consequens melior tactus
 quare nec in ipso posset eē intellectus absqz sensu: commē-
 tator tamen & Albertus aliter introducūt reducendo ista
 ad corpora supcelestia: vt p3 per eos.

At vero si habz sensum necesse est corpus esse
 aut simplex aut mixtum. Impossibile autem ē eē
 simplex: tactum enim non haberet. est autem ne-
 cesse hunc habere. hoc autem ex his manifestum.
 Quoniam enim animal corpus animatus est. cor-
 pus autem omne tangibile. tangibile autem quod
 sensibile tactu necesse & animalis corpus tactiuū
 esse si debet saluari animal. Alij enim sensus per
 altera sentiunt: vt olfactus: visus: auditus. Tacti-
 um autem nisi habeat sensū non hec poterit qui-
 dem fugere: illa autē accipere. si vero hec impossi-
 bile est saluari animal. propter quod & gustus est: si
 cut tactus quidem alimentum aut corpus tāgi ina-
 possibile. Sonus autem & color & odor: non alunt
 neqz faciunt augmentum: neqz decrementū: qua-
 re necesse est & gustum tactum esse quēdam. quia
 tangibilis & vegetatiui sensus est.

Probat vniuersaliter qd necesse est oē animal habere
 sensum & continet duas pres: in quaruz prima facit quod
 dictum est. In secūda ostendit ex dictis qd tactus & gustus
 sunt necessarij omni aiali. alij autem sensus nō sūt neces-
 sarij. sed faciunt ad bene esse: ibi. Ad qd igitur. De pri-
 ma intendit qd necesse est omne animal habere sensū. qz
 necesse est omne animal habere tactum & similiter gustū:
 vt est quidā tactus. Dicit ergo. At vero si sensum hz. s.
 corpus animalis: necesse ē ipsum esse corpus aut simplex
 aut mixtum. impossibile autē est ipsū esse corpus simplex:
 cuius cā est: qz tactū enim nō haberet: est autē necesse ē
 corpus aialis habere hūc. s. tactum: hoc autē est manifestū ex
 his statim dicendis. Quia n. animal est corpus animatū.

omne aut corpus. s. generabile & corruptibile ē tangibile.
 tangibile aut corpus ē qd est sensibile tactu: quare necesse
 est & animal esse corpus tactiuum si aial debet saluari.

Alij enim sensus a tactu sentiūt p altera. i. p media ex-
 trinseca: vt olfactus: visus: auditus: & ab eoz sensibilibus
 non corūpitur animal: ideo non ē necesse aial illos sen-
 sus habere. qualitates aut tangibiles si fuerint excellētes
 bene corūpit aial. quare necesse ē ipsū habere tactū i la-
 rum pceptiuū: propter quod subdit. Tactus aut nisi beāt
 sensum ipsum anima nō poterit hoc quidē fugere. s. cor-
 ruptiua. alia vero accipe seu psequi. i. puenientia & salua-
 tiua. si vero hoc sic se beāt impossibile erit aial saluari pp
 quod & gustus ē sicut quidam tactus. est enim sensus au-
 menti. alimentū aut est corpus tangi possibile. Ideo etiā
 gustus ē necessarius animali. Sonus aut & color & dolor
 nō alunt neqz faciūt augmentū neqz decrementū: iō sen-
 sus illoz sensibilibū non sunt sensus nutritiui: nec quidē
 tactus sicut gustus: ppterea subdit dicens. Quare & gu-
 stum necesse ē quēdam tactū esse: qz est sensus tangibils
 & vegetatiui. i. nutritiui: qz ipsius nutritiui. Intelli-
 gendū primo qd si animal non fugeret corruptiua quādo sibi appro-
 ximarent vt ignem vel aliud tale: neqz psequerēt eoz
 nientia. hoc aut flame nō posset animal diu saluari. sed ci-
 to periret. oportet ergo si animal debet durare & ad finem
 suum peruenire ipsum habere tactū. Intelligendū se-
 cundo qd omne animal vitur nutrimento quo nutritur
 auget & inesse conseruat: & id oportuit omne animal ha-
 bere gustum non quidē discretiuum sapozuz: qz ille in so-
 lis animalibus pfectus reperitur. sed discretiuuz nutriti-
 uū fm tangibiles qualitates: qui qualiter conueniat vel di-
 stinguatur a tactu: superius secundo huius diffuse fuit ostē-
 sum. & huiusmodi gustum non oportet plantis inesse qz
 uis alimēto vianē pp ipsarū impfectionem.

Hi quidem igitur necessarij sunt animali: quo-
 & manifestū qd non possibile sine tactu animal eē.
 Alij autem propter bonum & generi animalium
 iam non cucungz. sed quibusdam vt processiuo
 necesse inesse. Si enim debet saluari non loū oz
 tactum sentire: sed & de longe.

Ostendit ex dictis qd tactus & gustus sunt necessarij
 omni animali & non alij sensus. Et diuidit in tres pres.
 in prima facit quod dictū est. in secūda ostendit quomō
 alij tres sensus sentiūt p medium extrinsecum sua sensibi-
 lia. in tertia ex his que dixerat redarguit opinionēz Pla-
 tonis ponentis visionem fieri extramittendo: ibi secūda.
 Hoc autem erit: ibi tertia. Vnde & de reppulsionē. De
 prima dicit. Hi quidem igitur sensus. s. tactus & gustus
 sunt necessarij animali quo. i. propter quod & manifestuz
 est qd non est possibile animal eē sine tactu & similiter gu-
 stu: vt est quidam tactus. Alij autem sensus insūt anima-
 li propter bonum & non de necessitate: & iam non necesse
 est inesse cuiquam generum animalium. sed quibusdam
 animalibus vt animali processiuo. si eniz oportet animal
 processiuum saluari oportet ipsam non solum sentire ta-
 ctu. i. tangendo per tactum & fustum. sed de longe per ali-
 os sensus: vt supra fuit ostensum.

Hoc autem erit si per mediuz sensitiuum fue-
 rit: eo qd illud quidem a sensibili patiatuz: & mouea-
 tur ipsum ab illo. Sicut enim mouens fm locum
 vsqz alicubi permutare facit: & depellens alterum

Tertius

facit vt pellatur: z est per medium motus z primū quidem mouens depellit z non depellitur. vltimū autem solum depellitur non pellens. medium autē vtraq; multa autē media sic z in alteratione. preter q; vnum manens in eodem loco alterat: vt si i cera tinxerit aliquis vsq; ad id mota est: vsquequo tinxit. lapis autem nihil: sed aqua: vsquequo pcul aer autem ad plurimūz mouetur z facit z patitur si maneat z vnus sit.

Declarat quomodo visus auditus z olfactus sentiunt a longe sua sensibilia dicens. Hoc autēz crit. s. q; animal processuum sentiat a lōge p sensus alios a tactu z gustu si sensuum fuerit sentiēns per medium extrinsecum: eo q; illud quidem. s. medium a sensibili patiatur z moueat ipsum aut. s. sensuum ab illo. s. medio: z hoc declarat a simili in motu locali dicens. Sicut enim mouens sim lo/ cu; facit aliquid permutare aliud sicut alicubi. i. ad aliquē locum z depellens alterz facit vt depellat aliud z talis motus est per medium z primū quidem mouens depellit z non depellitur. vltimum autē motum depellitur solum z non depellit. Ad medium autem vtraq; q; depellit z depellitur. Multa autem media. i. non differt in proposito: siue multa sint media: sicut vnū tantum q; semper mediū est mouens z motum. Idē ostendit in alteratione dices. Sic in alteratione. s. est sicut in motu locali preter q; in alteratione vnum manens in eodem loco alterat: quod nō contingit de corpore qd mouet aliud motu locali: vt si in cera tinxerit aliquis vsq; ad id mota est cera vsquequo tinxit. lapis autēz nihil recipit talis impressionis propter duriciem eius. sed aqua propter eius molliciem est huiusmodi impressionis receptiva vsquequo pcul. i. ad maiorem distantiam q; cera. Aer autem ad plurimū. i. ad maiorem distantiam q; aqua z facit moueri z patitur propter eius raritatem si maneat indiuisus propter obstacula z sit vnus. Intelligendum q; sicut in motu locali quando vnum mouet aliud per medium: vt dum homo mouet lapidem mediante baculo homo est pellens tñ z non pulsus z lapis vel aer est pulsus tñ z non pellens. baculus vero est pulsus ab homine z pellens lapidem. Sic est in alteratione: q; primū alterans est alterans non alteratū z vltimū alteratum est alteratum non alterans. mediū vero est alteratum z alterans: vt pz i alteratione cere: dū tinguatur successiue ab aliquo alterante. Nam alterās primū non alteratur z ps cere vltimo alterata nō alterat. pres vero prius alterate sunt alterantes partes vltimo alteratam z alterate a primo alterante. in hoc tamen est differētia in motu locali z in motu alterationis q; pellens i motu locali si fuerit corporeum mouet localiter: quia corpus non potest moueri aliud localiter: nisi mouatur. s; alterans potest manere continue in eodem loco. Et ergo transmutatio sensuum a sensibilibus si quedam alteratio spūalis: ideo dum sensus sentiunt per medium extrinsecum: primo sensibilia imprimunt suas species i mediū: postea mediū immutatū a sensibilibus imprimunt eorum spēs in sensum, z sit sensatio. z sic in tali alteratōe sensibilia sunt mouentis non mota sensus vel organum est motum non mouens respectu sensationis exterioris. medium vero est mouens sensum vel organum. z motum a sensibili: z hoc voluit hic dx. declarare.

Unde z de repercussione est melius: q; visum egredientem reperiunt aerem pati a figura: z colore vsquequo quidem sit vnus. In leui autēz ē minus. propter quod iterum hic visum mouebit. Si

cut vtiq; si in cera sigillum ingrederetur vsq; ad finem.

Et nunc declaratis redarguit opinionem Platonis ponentis visionem fieri per egressum radiorū ab oculo ad obiectum visibile z eorum repercussionem ab obiecto visibili ad oculum ipsum obiectum visibile visui representatum. Nam pz ex dictis non fieri hoc modo visionem. sed eo q; obiectum visibile multiplicat suam speciem per medium ad ipsum visum. Dicit ergo. Unde z de repercussione visus quam posuit Plato melius est aerem pati a figura z a colore z reliquis huiusmodi vsquequo quidem sit vnus z continuus q; visum egredientem ab oculo reperiunt a visibili vt posuit Plato. in leui autem vt i aere plano vbi non est obstaculum ipse est vnus propter quod iterum hoc. i. aer motus a visibili mouebit visum si cut vtiq; si in cera ingrederetur sigillum vsq; ad finem.

Intelligendum q; melius est ponere visionem fieri p receptionem spērū visibilium in visu ad ipsum ab obiecto per medium multiplicatarum q; ponere ipsas fieri p radios egredientes a visu ad rem visibilem ab ipsa ad visum repercussos: quoniam omne agens agit per seipsum per quam est in actu: visus autem non est in actu per radios ab eo egredientes. sed bene est in actu p species ab obiectis visibilibus i eo impressas: ideo per illas poterit agere visiones ad hoc si ponamus sensum agentem. Si autem tenemus sensibilia esse actiua sensationum exteriorum vt magis puto: tunc pz euidētius verū esse qd dicitur de hoc tamen in principio libri de sensu z sensato latus discutendum.

Quod autem impossibile sit simplex esse vniuersalis corpus: manifestum est: dico autem puta igneum aut aereum. si ne quidem enim tactum: neq; vnum contingit animalium sensum habere. corpus enim tactuum animatum omne sicut dictum est.

Estud est quartum capitulum z vltimum huius secūdi tractatus in quo dx. probat q; est impossibile corpus animalis esse corpus simplex: z diuiditur in duas partes in quarum prima proponit quod intendit. in secunda declarat: ibi. Alis autem. De prima intendit q; quia omne corpus animalis habet tactum z tactus non potest referri in vno simplici elemento: ideo impossibile est corpus animalis esse corpus simplex: vt ignem vel aereum: z ita de alijs. Dicit ergo. Quod autem impossibile sit corpus animalis esse simplex manifestū est ex dicēdis. Dico autem: puto aut igneum aut aereum: aut aliud tale: quod pz quia sine quidem enim tactu neq; vnum. i. nullum contingit animalium sensum habere cum tactus sit fundamentum omnium aliorum sensuum. Corpus enim animalis omne est tactuum. i. habens tactum z animatum sicut dictum est: tunc supplenda est ratio sic. Omne corpus animalis habet tactum: sed tactus non potest saluari in vno simplici elemento. ergo nullū corpus animalis est simplex.

Intelligendum q; quia tactus est fundamentum omnium aliorum sensuum z ceteris materialior: ideo tactus potest esse in animali sine alijs sensibus. sed alij sensus nō possunt esse sine tactu propter quod sequitur q; corpus qd non habet tactum nullum habet sensum.

Alia autem preter terram: sensitua quidē vti que sient. omnia autem eo q; per alterum sentire faciunt sensum z per medium: tactus autem est in angendo ipsa: propter quod z habet hoc nomen:

et tamen alij sensus tactu sentiunt: sed per altera. hic autem videtur solus per se ipsum.

Declarat ppositum et tria facit: qz primo ostendit quare tactus habuit hoc nomen: secundo declarat qz in vno simplici elemento no pot saluari tactus: et p pns neqz corp animalis. tertio manifestat qz quacito animalia priuatur tactu necesse est ea mori: ibi secunda. Quare huius: ibi tertia. Ad manifestu igitur. De prima vult qz solus tactus sentit immediate tangendo sua sensibile absqz cocursu medij extrinseci: io habuit tale nomen dicit igitur. Alia aut. s. sensibilia a tangibilibus sensibilia vtiqz sicut p altera. i. p media extrinseca. cia aut alia sensibilia sentiuntur eo qz faciunt sensum sentire p altera. i. p mediu extrinsecu. tactus aut est in actu i tangendo sua sensibilia immediate: ppter qd z habet hoc nomen tactus: et tñ alij sensus sentiunt tactu. i. tangendo: sed p altera z cocurrente medio extrinseco: hinc autez solus. s. tactus videt p seipsum sentirez absqz cocursu medij extrinseci. Intelligendū qz omne sensibile sentit p hoc qz ab eo multiplicat eius spēs vtiqz ad sensum ideo qdlibet sensibile dicitur sentiri a suo sensu tangendo. sed tamē qz inter alios sensus a tactu z sua sensibilia cadit mediu extrinsecū io non dicitur sentire tangendo immediate. ppter qd nec tactus appellat. tactus aut lz sentiat p mediu extrinsecū qd est p alij vt patuit. secundo huius qz tamen non concurrat mediu extrinsecū nisi p accidens: vt supius fuit ostensum: io sentire dicit tangendo immediate p priuationē medij extrinseci ad eius opationē essentialiter requisitū propter qd z habuit hoc nomen tactus.

Quare huiusmodi elementorum nullum vtiqz erit corpus animalis. Neqz itaqz terrenum: omniuz enim tangibilium tactus ē. sicut medietas z susceptiuus sensus. Non solum quecunqz differentie terre sunt: sed calidi z frigidi z aliorum omniū tangi possibilem. Et propter hoc ossibus z capillis: z huiusmodi partibus no sentimus: quia terre sunt z plante z ob hoc neqz vnum habent sensum quia terre sunt: sine aut tactu: neqz vnum possibile est alium esse. hic autem sensus non est neqz terre: neqz alius elementorum nullius.

Declarat qz in vno simplici elio non pot saluari tactus neqz corpus animalis dicens. Quare nullū huiusmodi elementorum vtiqz erit corpus animalis: neqz itaqz terrenū erit corpus animalis de quo magis videt: z a fortiori neqz aliterius elioz: qz at qz omniū enim tangibilium qualitatum tactus est sicut medietas que no reperit in aliquo elioz: cum habeant eas i excellentia: z tactus est sensus susceptiuus non solū differentiarū quecunqz sunt differentie terre: sed calidi z frigidi: z alioz omniū possibilem tangi. i. sentiri p tactu. Et propter hoc ossibus z capillis z huiusmodi partibus non sentimus: qz terre sunt: z plante etiam ob hoc nullum habent sensum: qz terre sūt. sine aut tactu neqz vnū. i. nullū aliud sensuum possibile est cē i aliquo corpore. hic aut sensus. s. tactus nō ē neqz terre neqz nullum alterius elioz: vt nuper probatus est: z superfluit negatio: vt i pleriqz locis cōfusus est. **A**x. facere. qz forte i greco ad ornatū confert. Intelligendū qz tactus consistit in quadā temperantia z mediocritate oīum tangibilium qualitatum: vt secundo huius fuit ostensum. sed nullū elementoz hz oēs tangibilium differentias: etiam eas quas hz non i mediocritate hz. sed i excellentia: ideo nullū elementoz pot tactum habere: et p pns neqz alium sensum. Ex quo infert **A**x. qz corpora que sunt terrea a predomino no habent tactum cū careant mediocritate tangibilium qualitatum. Sed contra hoc dubiū occurrit: qz in omni mixto pfecto predominatur terra: quod p3: qz si nature

sue dimittatur mouet deorsum. sed corpus animalis est mixtum pfectum: ergo in ipso dominatur terra: z tamen habet tactum. quare etc. Ad hoc responderet Albertus dicens: qz i corpore animalis dominatur terra arithmetice: qz plus hz de terra absolute qz de aliquo alioz elementoz: sed in eo no dominatur terra geometricē cū proportio nalliter habeat de quolibet quattuor elementoz quantum cōpetit sibi vt sentiat: quod no contingit de alijs mixtis. Alter dicit pot qz terram dominari i aliquo mixto congrit dupliciter. Vno modo sūm mollē z sūm qualitātē localiter motiuam. Alio modo sūm virtutes z qūitates alteratiuas. Primo modo dominatur terra in corpore animalis vt argumentū pbat: z tale dñum non tollit sensum. Secundo modo non dominatur terra in corpore animalis: qz tale dominūz tollit sensum: z de isto hic loquitur **A**x.

Manifestum igitur quoniam necesse hoc solo priuata sensu animalia mori. Neqz. n. hūc possibile est habere non animal existēs neqz cū sunt animalia. animalium necesse ē habere. preter hūc.

Ostendit qz animalia necessario moriunt cū tactu priuantur: quod de nullo alio sensu contingit: z continet duas ptes: in quarum prima facit quod dictum est. In secunda infert aliqua tāqz sequentia ex dictis ibi. Et ppter hoc de prima dicit. Quod manifestū est igitur qm necesse ē animalia hoc solo sensu. s. tactu priuata mori. neqz enim est possibile non exis animal habere hūc. s. tactum: neqz cum sit animal necesse est ipsum alium sensuz habere preter hunc v3 tactū. Intelligendū qz qz tactus aut cōlegē immediate essentiam anime sensitivē: aut temperamentum requisitum vt ipsa in animalis corpore conferretur: ideo si destruitur tactus hoc erit aut qz anima sensitiva destruitur vel a corpore remouetur: aut qz destruitur temperamentū sine quo non pot in corpore cōseruari. sed quodcunqz illorum contingit: necesse ē animal mori: vt p3. ergo cuius animal priuatur tactu ipsum necessariū est mori. Sed hic dubitat: qz supius dixit **A**x. duos sensus esse necessarios animali. s. tactum z gustū: hic aut solum tactū dicit necessariū esse: mo hoc repugnare videt. Ad hoc p3 rñso p dicta supius qm gustus dupli sumi cōsenti. Vno modo sūm medo p sensu discretiuo saporū z gustus sic sūm nō ē necessariū aiali: z hoc mo cū hic accipit **A**x. Alio modo sūm gustus vt ē sēsus alimēti: z vt ē discretiuū calidi frigidū huiusmodi z sicuti: nō simplr. sed vt repiunt i alimēto sūm quom modū dī qdā tactus nō distinet ab eo reali: sed solū s3 rō nē z gustus sic sūm ē necessariū aiali: z hoc mo locusus ē supra de gustu. Et ex hac distinctione p3 solo dubitatiois si quis diligenter animaduertat.

Et propter hoc quidem alia sensibilia excellentijs non corrumpunt animal: vt color: z odor: z sonus. Sed solus sensus nisi sūm accidens: puta si si mal cum sono depulsio fiat: z ictus: z anhis. z odore alia mouetur que tactu corrumpit z humor autem sūm qz accidit simul tactuum eē si corrumpit. Tangibilium autē excellentia. vt calidorum z frigidorum: z duroz corrumpit animal. Omnis quidē enim sensibilis superfluitas corrumpit sensum: quare z quod tangi potest tactum. hoc aut tactu determinatus ē viuere. Sine enim tactu monstratum est. qz impossibile est animal esse. Unde tangibilium excellentia non solū corrumpit sensum s3 animal. quia necesse solum habere hunc.

Infert aliq ex dictis sequētia z diuidit i duas: sicut duo hic infert: ibi secūda. Alios aut sensus. De prima i

fert q̄ excellētie sensibiliū alioꝝ a tāgibiliū⁹: licet corūm p̄at̄ alios sēsus a tactu: nō tū corūpūt p̄ seipsū aīal. s; si corūpūt tactū. s; s̄t ipsū aīal hoc seq̄t̄ ex p̄t̄⁹ declaratis: q; si solus tactus ē necessari⁹ aīali: seq̄t̄ q; illud qd̄ p̄ se corūpūt tactū vt sūt excellētie tāgibiliū p̄ se corūpūt aīal: qd̄ at̄ corūpūt alīū sensū nō oꝝ corūpūt aīal: ex quo sine eo pōt̄ al̄ eē s; si corūpūt illud erit p̄ accūs rōne alteri⁹ secū āneri: vt p̄z̄ ex̄rectu: id̄ dicit̄. Et p̄ hoc qd̄ ē. s. q; alij sēsus a tactu nō sūt necessarij aīali alia sēabilia a tāgibiliū⁹ excellētijs suis nō corūpūt aīal: vt color odor & son⁹. s; solū sēsus nisi s; accūs: p̄na sil̄ cū sono vbi gr̄a tonitruū fiat dēpulsio & ict⁹ tūc sonus tonitruū poterit corūmpere. animal per accidēs ratiōe motus aeris vel fulminis cui cōiungitur.

Et a visu & odore animalia mouentur: que. s. visus & odor corūmpunt animalia a tactu idēst tangendo siue inq̄ntum sunt tangibilia & non inquantū sunt visibilia vel odorabilia. humor autem idēst sapor sic corūmpit animal s̄m q; simul accidit ipsū esse tactū idēst tangibile & non solum vt est gustabile: tangibile autē excellētie vt ca lidorum frigidorum & durorum corūmpunt animal scilicet per se. Omnis quidem enīz superfluitas sensibilis corūmpit sensum: quare & quod tangi potest si superfluens fuerit: corūmpit tactum. hoc autem. s. tactu determinatuz est viuere ipsi animali. monstratum est autem q; impossibile est animal esse sine tactu. vnde idēst p̄pter quod excellētia tangibile solum corūmpunt sensus tactus sed et animal. quia necesse est ipsum animal solum habere hunc sensum. s. tactum. Sed posset quis dubitare quomodo visus odor corūmpunt animal sicut ea que corūmpunt tactu. Huic respondeo q; cōmuniter dicitur q; basiliscus interficit hominem visu: & q; in India sunt quidā serpentes qui aspicientes poma ca taliter venenant q; ea gustantes ipse moriuntur: quod non est intelligendum vnde & verba proferuntur. s. q; a visibus illorum animalium aliqua transmutantur ad res visas s̄m q; visus sunt. quia de ratiōe visus non est aliquid imprimere in obiecto: sed magis ab eo recipere vt declaratum est. Sed debem⁹ imaginari istud contingere p̄pter hoc q; dum illa animalia aspiciunt aliquid ab eorum oculis valde porosis vapores alij qui venenosi exalant & egrediuntur qui aer⁹ cōmūscuntur & ipsū inficiūt & venenant per partem post partem vsq; ad certam distantiam & cum aer sic infectus peruenerit ad hominum visus contingit ipsum per anhelitum & reliq̄s corporis porositates attrahi ab eo & sic vapores illi ab oculis illoꝝ animalium egressi hominem tangentes interficiunt: & poma venenant ad ea peruenientes: quod non facerent nisi ad contactum venirent. Et similiter est de corpore odorem habente aut saporem: quod potest venenare & interficere non s̄m q; odorabile vel gustabile tantū: sed s̄m q; simul accidit ipsū esse tangibile per resolutionem partium venenosaz ab eo peruenientium ad illum qui venenatur. & hoc voluit A. x. c. dixit: Et a visu & odore animalia mouentur que tactu corūpunt.

C Alios autēz sensus habet animal sicut dictum est non p̄pter esse: sed p̄pter bene vt visum. quia in aere & aqua vt videat. Omnino autem quantū in diaphano. gustum autem habent p̄pter delectabile & triste vt sentiat quod in alimento & concupiscat & moueatur. auditum autem vt significetur aliquid ipsi. linguam autēz habet quatenus significat aliquid alteri.

Finis.

C Infert aliud quod est q; solus tactus est necessari⁹ aīali

alij autem sensus non sūt simplr̄ necessarij animali: sed faciunt ad bene esse. Dicit ergo: Alios autem sensus a tactu habet animal sicut dictum est: non p̄pter esse idēst non p̄pter hoc q; sint necessarij ad esse animalis: sed p̄pter bene esse vt visum est. quia vt videat que sunt in aere & in aq̄ omnino autem idēst vniuersaliter. quoniam videat in diaphano gustum habet p̄pter delectabile triste: vt sentiat delectabile & triste quod est in alimento: & concupiscat alimētum & moueatur ad ipsum. Auditum autem habet vt ipsi aliquid significetur ab alio per sermonem. linguā autem habet quatenus significet aliquid alteri per vocum p̄lationem. Sed dubitatur vtrum alij sensus a tactu sunt necessarij animali. & videtur q; sic. quia multa sunt animalia que habēt ea ex quibus sunt apia nutriri in loco sue generationis. ideo talibus aialibus sunt necessarij sensus alij a tactu vt sibi a lōge possint q̄rere alimētū. R̄ndet q; sens⁹ alij a tactu nō sūt necessarij simplr̄ aīali: s; solū sūt necessarij cuiusdam aīali. s. animali processiuo debenti sibi querere cibum a longe. tactus autem est simpliciter necessari⁹ animali quia cūlibet animali. Item sensus alij a tactu nō sunt necessarij animali processiuo nisi ad diu durandum: tactus autem est necessarius simpliciter ad esse. Item sensus alij a tactu sunt necessarij animali processiuo quodammodo per accidens. s. vt possit sibi querere alimētū tactus autem est ei necessarius per se p̄ quanto qualitates tangibiles quarum tactus est perceptius sunt per se d̄ cōpositione animalis. non autē sic est de q̄libet⁹ sensibilib⁹ paliosensus. Et hoc sit finis & cōplēmentū expositionis libri de anima ad laudem dei omnipotentis. Amen.

Preclarissimi philosophi Bactani Thienensis Dicitur: cōmento in tria volumina A. x. de Anima deo faciente maximo finis impositus est Henrici de sanco Vrso impensa ingenioꝝ diligenter impresso & sollerti cura emendato: Diccū. Anno ab incarnatione domini. M. d. cccc. lxxxv. xj. Cal. octobus.



Faint, illegible text in the left column, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

A short, faint paragraph of text located in the lower-left quadrant of the page.

Main body of faint, illegible text in the right column, appearing as bleed-through from the reverse side.

A short, faint paragraph of text located in the lower-right quadrant of the page.

Incipit questio de Sensu Agente
disputata per Bactanum de Thien
nis artium et medicine doctorem sa/
mosissimum.

Veritur utrum pro sen/
satione causando oportet/
at ponere sensum agentē
Arguitur q̄ sic primo ar/
gumento quo videtur Ari/
stoteles in principio tertij
de anima ad probandum
necessitatē intellectus agē/
tis. Arguit enim sic. In
omni natura in qua est ali/
quid quod est omnia fieri
est aliquid est omnia face

re: hanc relinquit pro manifesta. sed in natura intellectus
est aliquid quod est omnia fieri videlicet intellectus possi/
bilis qui respectu formarum intellectuum est pura poten/
tia cum nullam naturam habeat nisi q̄ possibilis sit voca/
tus et sit ante intelligere tanquam tabula media in qua ni/
hil est scriptum. ergo in natura intellectus dabitur etiam
aliquid quod est omnia facere. tale autem est intellectus a/
gens qui est honorabilior intellectu possibili et substantia
actu ens: ut innuit Ar. quare etc.

¶ Similiter in proposito arguitur. In omni natura in
qua est aliquid quod est omnia fieri: est etiam aliquid qd̄
est omnia facere. sed in natura sensus est aliquid quod est
omnia fieri: ut sensus passivus. unde Aristoteles secun/
do de anima loquens de sensu dicit: Oportet autem vni/
uersaliter de omni sensu accipere: quoniam sensus iudex
est susceptivus specierum sine materia. ergo in natura sen/
sus etiam est aliquid quod est omnia facere. sed tale non
potest esse: nisi sensus agens: ergo oportet dare sensum a/
gentem.

¶ Secundo nullum agens materiale potest vigore pro/
prio producere effectum spirituale: nisi concurrere alio
agente spiritali cum semper effectus alicui sue cause pro/
porcionetur: et propter hoc phantasma quod est materiale
non potest producere speciem intelligibilem que est ab/
stracta et spiritalis in intellectu possibili nisi concurrere in
tellectu agente qui est spiritalis. sed forma sensibilis ē ma/
terialis: species autem sensibilis est spiritalis et sensatio
etiam in sensu causata. ergo ad producendum speciem sen/
sibilem et sensationem in sensu preter formam materiale
sensibilem: oportet concurrere aliud agens spirituale. et
hoc dicitur sensus agens. quare etc. forte ad hoc diceretur
q̄ illa spiritaliter effectus est ratione materie in qua reci/
pitur que est spiritalis videlicet anime sensitivae et non ra/
tione agentis.

¶ Sed hoc remouet commentator secundo de anima cō/
mento sexto dicens: Et non potest aliquis dicere q̄ ista di/
uersitas accidit per diuersitatem subiecti ita q̄ stant inten/
tiones propter materiam spiritualem que est sensus non
propter motorem extrinsecum. melius enim est extimare
q̄ causa in diuersitate materie est diuersitas formarum. et
cum ita sit necesse est ponere motorem extrinsecum in sen/
sibus qui faciat intentiones que sentit potentia in sensibi/
li actu intentionis aliam a sensibilibus sicut fuit necesse in
intellectu. Visum est igitur q̄ si concesserimus q̄ diuer/
sitas formarum est causa diuersitatis materie q̄ necesse
erit motorem extrinsecum esse. Sed Aristoteles tacuit
hoc in sensu. quia latet et apparet in intellectu. ex quibus ver/
bis possumus duo colligere. Primum est q̄ sensus ē

spiritalis quia forma que in eo recipitur est spiritalis. et
non e conuerso. Secundum est q̄ est dare sensum agen/
tem extrinsecum a sensibus passivis aliam a sensibilibus.
sed de isto infra dicitur. Et confirmatur eadem ratio.
quia nullum agens principale per se producit effectum eo
nobiliorem et q̄ suam speciem transcendat. sed operatioēs
vitales cuiusmodi sunt visio auditio etc. transcendunt spe/
ciem obiecti materialis extrinseci et sunt eo nobiliores. er/
go habent aliud agens a sensibilibus et speciebus eorum:
et hoc erit sensus agens. quare etc.

¶ Tertio: Nobiliori forme nobilior operatio debetur: s̄
potentia sensitiva est nobilior potentia vegetativa. ergo si
bi debetur nobilior operatio. cum ergo agere sit nobilius
q̄ pati et operatio vegetativa sit agere: ut asserit Aristoti/
les secundo de anima et primo de generatione. sequitur a
fortiori q̄ operatio virtutum sensitivae est agere: et per con/
sequens virtus sensitiva ad suam propriam operationem
que est sensatio concurrat actu: quare est dandus sensus
agens. Et confirmatur. quoniam cuiuslibet forme est
agere. sicut enim proprium materic est pati: sic proprium
forme est agere. sed anima sensitiva est forma. ergo habet
istam actionem sibi propriam. talis autem non potest esse
nisi sentire ut patet. ergo sentire est affective ab anima sen/
sitiva sic erit dare sensum actuum. Confirmatur secun/
do idem sic: Omnis actio immanens est in agente. s̄ sen/
satio est actio immanens ut vult Aristoteles nono metha/
physice qui declarans q̄ actio immanens est in agente. di/
citur exemplificando ut visio est in vidente. ergo sensatio
est in agente ipsam. cum ergo sit in anima sensitiva sequit
animam sensitivam agere sensationem: et per consequens
in ipsa esse sensum agentem. Unde sicut anima sensitiva
non potest recipere sensationem nisi sit disposita per se
suum passivum sic. Nec poterit ad eam actuē concurrere
nisi disponatur per sensum actuum. nulla enim substā/
tia potest immediate ad operationem propriam actuē aut
passivē concurrere. sed semper aliquo indiget intermedio
ut inductive potest ostendi. et hoc idem voluisse videt Ari/
stoteles secundo de anima dum dixit q̄ anima est causa cor/
poris viventis in triplici genere cause scilicet in generē cau/
se formalis efficientis et finalis. Non autem est eius cau/
sa efficiens quia ipsum efficiat ut patet: sed dicitur esse cau/
sa eius effectiva quia est causa effectiva motuum propriorum
corpori animato. et hoc declarando Aristoteles inducit ex/
emplum de triplici genere motuum scilicet de motu p̄gref/
sivo et de augmentatione propria et de ipsa sensatione quā
alterationem quandam dicit videri: et hoc asserit etiam cō/
mentator dicens q̄ anima est causa movens omnium mo/
tum corporis tam verorum q̄ estimatorum per motū esti/
matorum intelligendo motus improprios et perfectivos: cu/
iusmodi sunt sensatio et intellectio.

¶ Quarto principaliter arguit sic: Nisi daretur sensus agēs
ex actu sentiendi maior argueretur perfectio ipsius obiecti
q̄ sensus. consequens falsum ut constat. et probatur con/
sequentia. quia quodcumque ad aliquem effectum duo
concurrunt: unum actuē et reliquum passivē ex illius per/
fectione. maior concluditur perfectio actus q̄ passivi cum
a principio activo maior sit causalitas supra ipsum effec/
tum q̄ a principio passivo. Sed si non daretur sensus a/
gens ad actum sentiendi concurreret sensus solum passi/
vo et obiectum actuē. ergo ex actu sentiendi maior perfe/
ctio argueretur ipsius obiecti q̄ sensus: quod erat pro/
bandum.

¶ Quinto arguit vnus doctor. Mi daretur sensus a/
gens sequeretur q̄ species sensibilis esset nobilior ipso
sensu. consequens falsum. quia virtus sensitiva est virtus
anime illi propria. species autē sensibilis in animato reple



vt in argumentis. quare rē. et consequentiam arguit sic. quodcumque aliquid duo habent eandem nobilissimam operationem illud est alio simpliciter nobilius quod ad illam nobiliores habet causam. hoc est manifesta. quia potentie cognoscuntur per actus: et illa potentia dicitur alia nobiliores quia nobiliores habet operationem: aut si eandem habet operationem nobilissimam supra illam nobiliores habet causalitatem: sed si non datur sensus actiuus: tunc species sensibilis immediate et per se producit sensationem in sensu. et sic sensatio est nobilissima operatio vtriusque scilicet speciei sensibilis et sensus. cum ergo ad illam nobiliores habet causalitatem species sensibilis quae sensus ex quo sensus concurreret solum passiuus et species sensibilis actiuus. sed nobilior est agere quam pati: tunc de necessitate sequeretur speciem sensibilem esse nobiliores sensu: Hanc rationem ponit ille doctor per verba satis proluxa premitendo quattuor suppositiones: vis tamen eius est ista. Et si diceretur quod agens principale respectu eiusdem nobilissime operationis bene est nobilior passio: non autem agens instrumentale sicut est species sensibilis. Contra hoc similiter arguit de forma materiali sensata que ponitur agens principale sensationis apud negantes sensum agentem quod illa esset perfectior quam sensus sicut esset albedo aut alia sensibilis forma quod tamen est falsum.

Sexto predictus doctor ad idem sic arguit: Aliquid est per se et immediatum principium affectionum sensationis et illud aut est species sensibilis aut sensus agens: ut patet aduertenti ex sufficienti diuisione. sed illud non est species sensibilis. ergo est sensus agens. quare rē. quod illud non sit species sensibilis probatur sic: Nihil potest esse per se et immediatum principium actiuum et receptiuum vnius et eiusdem ut patet. sed species sensibilis est per se et immediatum principium receptiuum sensationis: ergo non productiuum. probatur minor quoniam ipsius sensationis est aliquod immediatum et per se principium receptiuum: et illud aut est species: aut sensus ut constat. sed non est sensus. ergo est species. quod non sit sensus probatur. nam vnum et idem non potest esse principium immediatum per se et receptiuum diuersorum quorum vnum ad aliquid per se ordinatur sicut videtur esse manifestum. cum ergo species sensibilis per se ordinatur in ipsam sensationem et sensus per se et immediate recipiat speciem sensibilem ut omnes fatentur. sequitur quod non recipit immediata ipsam sensatorem: quod fuit probandum. Ex quo ulterius sequitur. quod sensus recipit sensationem mediante alio et non nisi mediante alio et non nisi mediante specie. quare rē. In deductione huius rationis predictis doctor longis vultur verbis que breuitatis causa omittuntur. Ad oppositum et pro parte negativa questionis multipliciter arguitur primo sic. Omnis virtus que non exit in actum nisi per agens extrinsecum est passiuus per Aristotelem nouo metaphysice dicentem quod potentia passiuus est principium transmutandi ab altero in quantum alterum est. sed omnis sensus est huiusmodi ut patet in textu. quare rē. Et confirmatur quia omnis virtus actiuus cuius operatio non transit in materiam extrinsecam potest exire in actum non concurrente alio extrinsecum. cum ergo operatio sensus non transeat in materiam extrinsecam si esset virtus actiuus posset exire in actum non concurrente obiecto extrinsecum: quod tamen est falsum. Secundo. si daretur sensus agens tunc sensuum numerus esset in potentia essentiali ad sentire quia omne quod reducitur ad actum ab agente per se est in potentia essentiali ad illum: ut colligitur octavo physicozum et quarto celi. sed si esset sensus agens per se productiuus sensationis: tunc sensuum numerus reduceretur ad actum sentiendi per agens per se. quare rē. consequens tamen est falsum: quia sicut

graue in actu non est in potentia essentiali ad vbi deorsum: sed accidentaliter solum: sic in proposito est de sensuum in actu. unde antequam sensuum generetur dicitur esse in potentia essentiali ad actum sentiendi. quia si daretur ipsum recipere oportet sensuum essentialiter transmutari. sed postquam est in actu est solum in potentia accidentaliter. quia si debet recipere ipsum sentire non oportet ipsum transmutari essentialiter sed solum accidentaliter recipiendo speciem sensibilem. Et ex hoc patet distinctionem positam a Joanne de Bandauo de potentia essentiali inuilem et superuacua fore. Tertio si esset sensus agens: tunc non omnis sensus esset susceptiuus specierum sine materia contra Aristotelem loco superius allegato. Oportet autem vniuersaliter accipere hoc videlicet si dicitur ut Joannes de Bandauo respondet quod Aristoteles in secundo de anima solum determinat de sensibus passiuus. quoniam ut dicit commentator secundo de anima commento sexagesimo: magis late quod datur sensus agens quam ut datur intellectus agens. sed Aristoteles in secundo de anima inuestigatur intellectum agentem. ergo a fortiori in secundo de anima ubi determinat de sensu debuit inuestigare et notificare sensum agentem si daretur. quare rē. Et pro hac parte sunt auctoritates non pauca Aristotelis et commentatoris. Dicit enim Aristoteles. Sensus autem in ipso moueri et pati accidit. Item in illo capitulo: Diuidendum autem de potentia et actu loquens de ipso sentire dicit: quod huiusmodi operationis actiuus sunt extra visibile audibile et reliqua sensibilem. et in multis locis secundo de anima dicit quod sensus reducitur a sensibili de potentia ad actum: quod non esset nisi consequens esset virtus passiuus et non actiuus. Commentator autem dicit quod necesse est si sensus essent virtutes actiuus ut sentirent ex se et non indigerent sentire aliquo extrinsecum. Ita dicit quod moues primam perfectionem in se: cundam sunt extrinsecam sensata. et post addit quod sensus non mouetur nisi motu qui dicitur comprehensio a rebus particularibus sensibilibus et ille sunt extra animam. et commentator quinquagesimo tertio inquit: Cum declarauit quod sensus est ex virtutibus passiuus non actiuus. et ista habent dupliciter esse scilicet esse in potentia antequam virtutes eius perfectantur a motore extrinsecum: et esse in actu quando fuerint perfecte et intentione venientes rē.

In hac questione talis ordo seruabitur. quoniam primum premitentur aliqua preambula: deinde ponentur conclusiones de questione. Quantum ad primum sciendum est primo quod de sensu agente an datur: varie opiniones fuerunt. Quidam enim dixerunt dari sensum agentem extrinsecum sensibus passiuus quem dixerunt intelligentiam quandam esse. Unde sicut posuerunt intelligentiam primum mobile mouentem esse intellectum agentem. sic voluerunt ultimam intelligentiam scilicet mouentem orbem lunae esse sensum agentem. hi tamen bipartiti fuerunt quoniam aliqui voluerunt obiectum sensibile in medio et organo speciem sensibilem causare: deinde intelligentiam agentem mediante sensibili specie sensationem in sensu producere. Alij vero quibus minus est credendum dixerunt intelligentiam agentem speciem sensibilem producere. deinde sensibile mediante tali specie sensationem efficere. et hanc dicunt fuisse opinionem Auerrouis secundo de anima commento quinquagesimo nono dicentis Aristotelem exponendo. Pinatur enim quod prima perfectio sensus sit ab intelligentia agente ut declaratur in libro animalium.

Secunda autem perfectio sit a sensibilibus: deinde subdit in fine commentum. sed prima perfectio sensus differat a scientia scientis que est in actu quando non considerat in hoc quod mouens primam perfectionem in sensu et extrahes eam in secunda sunt extrinsecam sensata ut visibilia et moues scientie

de prima perfectione in secundam sunt extrinseca sensata
vt visibilia et mouens scientem de prima perfectione in se-
cundam et aliud copulatum cum anima copulatione i esse
vult ergo commentator vt dicunt q sicut habitus intelle-
ctiuus seu species intelligibilis est prima eius perfectio sic
species sensibilis est prima perfectio sensus. et hec fit ab in-
tellectu agente: et sic intelligere in actu est secunda per-
fectio intellectus: sic sentire est secunda perfectio sensus. et hec
fit ab obiecto sensato. differentia tamen e quantum ad agens
inter secundam perfectionem sensus et extrahens eam ex pma
est extrinsecum videlicet obiectum sensibile. sed agens se-
cundam perfectionem intellectus est ei intrinsecum et co-
pulatum secundum esse. est enim intellectus agens qui co-
pulatur possibili sicut forma materie vt declaratum est in
tertio de anima.

¶ Sed contra ambas opiniones sic arguitur: Omnis in-
tellectus supercelestis respectu horum effectuum particu-
larium est agens vniuersale: et semper inter agens vniuersale
et effectum particularem oportet esse aliud agens par-
ticulare intermedium limitans agens vniuersale magis
ad hunc particularem effectum qz ad alium. ergo sequitur
q nulla intelligentia supercelestis est principium immedi-
ate productiuum speciei sensibilis aut etiam sensationis.
igitur et. Item contra secundum modum quem attri-
bunt commentatori arguitur sic: Mobiliori cause nobili-
or effectus debet attribui. sed intelligentia est nobilior et ma-
gis spiritualis qz forma sensibilis. ergo intelligentie nobi-
lior et spiritualior effectus debet attribui qz forme sensibili
cum ergo sensatio sit nobilior et magis spiritualis qz speci-
es sensibilis potius debet assignari sensatio intelligentie spi-
ritualior tanquam eius proprius effectus qz species sensibi-
lis et contra species sensibilis magis attribuitur forme
sensate tanquam immediate eius effectus qz ipsa sensatio.

Et cum dicunt illam esse opinionem Commentatoris:
hoc est negandum. quoniam vult commentator q secun-
da perfectio sensus est sentire et illam faciunt sensata extri-
nseca sicut et speciem sensibilem. sed non vult q prima per-
fectio sensus sit species sensibilis: sed q sit ipsa potentia se-
nsitiva in anima existens mediante qua sentit vt naturali ei-
potentia receptiua. q hec fit eius intentio apparet expresse
in principio illius commentarii dum commentator dicit: Et
prima transmutatio sentientis que est similis transmutatio-
ni hominis de ignorantia ad scientiam per doctorem est
transmutatio que fit per agens quod educit virtutes sensi-
tiuas de potentia materie generans aial et non a sensibilibus.
¶ Mirandum est ergo de istis hominibus qui ita false i-
ponunt commentatori illud cuius oppositum dicit expref-
se. Et cum vltimus inquit commentator q prima perfec-
tio sensus sit ab intelligentia agente. istud sic debet intelli-
gi scilicet q prima perfectio sensus sit a generante quod di-
citur intelligentia pro quanto agit propter determinatum
finem directum et regulatum ab intelligentijs et superiori-
bus vt alibi habet videri. De eo vero quod dicit commē-
tator: commento sexagesimo: q necesse est ponere motorez
extrinsecum in sensibus alium a sensibilibus infra dicit.

Secunda opinio fuit Joannis de Bandoa ponentis
in anima sensitua duplices naturales potentias quarum
quasdam dicit esse sensus passiuos: quasdam vero actiuos
de qua in conclusionibus ponendis dissentietur. Tertia fu-
it opinio Joannis Bridani ponentis animam sensituaqz
per essentiam propriam absque aliqua naturali potentia il-
li superaddita specie sensibili in organo inducta ad sensa-
tionem actiue passiuę concurrere de qua etiam post deter-
minabitur. Aduerte tamen q licet Joannes Bridan-
us ponat speciem sensibilem recipi subiectiue in organo

et non in anima sensitua. Alij tamen dicunt et forte ve-
rius q species sensibilis recipitur etiam in compositor in
anima sensitua cum secundum Aristotelem sensus sit sus-
ceptiuus specierum sine materia. Quarto opinio que
veritati propinquo: apparet et mentibus auctorum cofor-
mior: ponit q nullo modo non sit dare sensum agentez re-
spectu sensationum sensuum exteriorum intrinsecum aut
extrinsecum. et q obiecta sensibilia sunt sufficientia ad pro-
ducendum speciem sensibilem in sensu et tandem sensatio-
nem mediante sensibili specie absque concursu alteri-
particularis agentis. Premittendum primo q sensum qui-
dam exteriores et quidam interiores. Premittendus se-
cundo q duplex est sensatio scilicet exterior et interior. Sen-
satio exterior est illa que fit in sensu exteriori: sicut visio au-
ditus olfactio gustatio et tactio. Sensatio vero interior est
illa que in sensu interiori causatur: sicut apprehensio sensus
comunis aut cogitatio. Premittendum tertio q sensus
equiuoce sumitur. Nam aliquando sumitur pro anima se-
nsitua: et aliquando pro potentia in ea existente mediante
qua sentit: aliquando vero pro ipso sentire hoc patet ex va-
rijs dictis auctorum.

¶ Quantum ad secundum fit hec prima conclusio. Nul-
la intelligentia est sensus agens respectu omnium sensa-
tionum exteriorum aut sensibilibus exteriorum tanquam a-
gens principale propinquum. Ista conclusio ponitur
contra opinionem primam cuius probatio ex illius opinio-
nibus improbatione accipitur breuitatis causa. Dicit
autem respectu sensationum exteriorum. quoniam ad sen-
sationem interiorem quandoqz concurrunt intelligentia tan-
quam agens principale et propinquum. vnde tempore so-
ni multiplicat intelligentia suum lumen spirituale nedum
ad intellectum immo etiam ad sensum interiorum: qui cum
sit spiritualior sensu exteriori est illius amplius susceptiuus
tunc ergo ipso per sensibilem speciem non distracto sicut i
vigilia contingit causari in eo intelligentia per lumē quod
sibi imprimat actum sentiendi: et tunc somnia causant que
diuina a medicis appellantur. Et aliquando tempore vigi-
lie taliter causatur sensatio in sensu interiori hominis habē-
tis animam. elenatam non immeritam materie a passioni-
busqz semotam: vt colligi potest de mente Auicene. Quar-
ta terti naturalium et Alberti in libro de somno et vigilia.

¶ Ex conciliatore etiam differentia qua querit an somnia co-
ferant ad curam. Secunda: Nullus sensus exterior ad
sensationem particularem actiue concurrat: sed obiectū ex-
trinsecum cum specie ab eo causata. Ista conclusio e bi-
partita: cuius prima pars a quibusdam sic arguitur. Si i
anima sensitua preter sensum passiuum poneretur ali sen-
sus ad sensationem exteriorem actiue concurrere: aut ille
esset cognoscens: aut non cognoscens. non potest dici q
esset cognoscens: quia tunc superfluerent sensus passiuus
tunc cognoscens. nec etiam est non cognoscens: quia tunc
sensus passiuus esset eo perfectior: cum cognoscens sit perfe-
ctius non cognoscens. hoc autem est falsum. Adue respō-
det Joannes de Jan. dicens q h sensus passiuus in qua-
tū cognoscens perfectior sit sensu actiuo inquantū nō cogno-
sci in sensu actiuo simplr et fm subam e perfectior qz sensus
passiuus nec vlr cognoscens e simplr nobilior nō cognoscere
Sed hec ratio nō valet. quā p mō e vlx q sensus passiuus
cognoscit cū sit qūitas de secūda spē qūitatis v3 nālis poten-
tia vt ipse fatet. nulla aut qūitas cognoscit. vñ mirādū e de
eo qd dixerit sensū passiuū cognoscere tenēdo actia q ipse co-
cedit. Et si alijs auctor dicit sensū exteriorē iudicare siue
qz scē caput sensū p aīa sensitua et nō pēte p eīa potētia nālis
Itē arguit q vlr cognoscens simplr et fm subam e nobilior nō
cognoscere saltz si fuerit eiusdē gnis nālis vt vlxqz corrupti-
bile aut vlxqz icorruptibile qm ex pfectōe opatiōis arguit

no q
pāij et
pōg
cīdem

perfectio potentie siue fuerit actio siue passio, sed cognoscere est operatio nobilior q̄ fit aliqua operatio illius quod nō cognoscit, ergo cognoscens est nobilior non cognoscēte. unde multi concedūt q̄ formica est nobilior corpe celesti intelligentia seclusa, hoc tñ concedere nō o3, quia celum & formica non sunt eiusdem generis naturalis cum celum incorruptibile sit, formica autē sit corruptibilis. Sed aliter est de sensu actiuo & de sensu passiuo si ambo ponantur in anima sensitua: quia tunc ambo corruptibiles essent, ideo si passiuus esset cognoscens & non actiuus infallibiliter sequeretur q̄ passiuus esset simpliciter nobilior sensu actiuo quod tamen ipse negare conatur, ideo pro eadez parte aliter sic arguitur. Si esset sensus agens respectu sensationis exterioris tunc contingeret alias sentire sensu exteriori absente sensibili, consequens falsum, & contra Aristotele p̄batur consequentia, quia agente naturali appropinquato passo necessario fit actio: vt colligitur ex primo de generatione, sed absente sensibili & dato sensu agente tunc alias habet in se virtutem actiuam sensationis exterioris & passiuam, ergo tunc fiet sensatio, quare &c. Et si dicatur q̄ requiritur species sensibilis que producitur ab obiecto vt disponat sensum passiuum ad recipiendum sensationem: vt ponit predictus Joannes. Contra hoc argumentum q̄ talis species possit produci a sensu agente. Nam omne agens quod sufficit aliquam formam inducere i subiecto sufficit etiam illud subiectum disponere pro receptione illius forme vt patet in alijs tam inanimatis q̄ animatis: vt in bruto & planta & igne & alijs talibus, sed per ipm in anima sensitua est sensus agens sufficiens inducere sensationem in sensu passiuo, ergo etiam sufficit ipsum disponere pro illius receptione per consequens species sensibilis in eo causare. Et confirmatur, quia sicut se habet intellectus agens ad intellectum possibilem in productione intellectionis: ita se haberet sensus actiuus ad sensum passiuum in productione sensationis. Sed intellectus agens producit in intellectu possibili speciem intelligibilem que intellectio causatur nullo extrinseco concurrente, ergo similiter sensus agens producit in sensu passiuo speciem sensibilem qua sensatio causatur, tenet consequentia cum maiori ex conuenienti similitudine, & minor colligitur ex tertio de anima. Secunda pars illius conclusionis sic probatur. Omnis effectus particularis in actu requirit aliquod agens particulare in actu & instrumentum aliquod ipsius agentis, sed sensatio exterior est effectus particularis in actu, ergo requirit agens principale particulare in actu & instrumentum aliquod ipsius agentis, tale autem agens principale particulare aut est intelligentia aliqua aut virtus aliqua existens in anima sensitua: aut ipsa anima: aut obiectum sensibile per sufficientem diuisionē, sed non est aliqua intelligentia vt asseruit prima conclusio nec virtus aliqua anime sensitue vt patuit per primā partem huius conclusionis etiam si daretur sensus agens nō esset agens principale sed instrumentum anime sensitue: vt tenent ipsum ponentes, nec etiam est anima sensitua: vt in sequenti conclusione ostendetur, ergo relinquatur vltimum dandum esse videlicet illud esse obiectum sensibile ipsius autem instrumentum non potest esse nisi species sensibilis ab eo producta, quare &c. Ex quo sequitur cōtra Joannem de Bando q̄ species sensibilis concurrūt actiue ad actum sentiendi & non tantum dispositiue siue passive vt ipse multotiens ponit. Tertia conclusio, anima sensitua in ordine ad sensationes exteriores est potentia pure passiuā, hec conclusio probatur. Si anima sensitua concurreret actiue ad sensationem exteriorē cum nulla substantia sit principium immediate productiuum alicuius sue operationis sed semper indiget aliquo instrumento si

bi naturaliter existentē: tunc in anima esset aliqua virtus naturalis qua videntur vt instrumento in productione sensationis, talis autem esset sensus agens quem tamen non dari probatum est in prima parte secunde conclusionis, hoc stante tunc arguitur sic. Anima sensitua non concurrūt actiue ad sensationem exteriorē vt nunc arguuntur est & ad eandem concurrūt passiuē vt omnes fatentur, ergo anima sensitua ad sensationes exteriores pure passiuē concurrūt, & per consequens in ordine ad ipsas est potentia pure passiuā.

His habitis respondetur ad rationes ante oppositū factas. Ad primam cum dicitur q̄ in omni natura in qua est aliquid &c. Respondeo q̄ Aristoteles non vult illam propositionem esse vniuersaliter veram: sed cum hac modificatione scilicet q̄ illud quod est omnia fieri possit adduci ad actum non concurrente actiue extrinseco, hoc ostendente: tunc in eadem natura bene erit aliquid quod est omnia agere vt est de intellectu, quoniam licet in principio concurrat phantasia causatum ab obiecto exteriori: post tamen habitationem potest intellectus moueri ad intellectum: nullo particulari extrinseco concurrente cum tunc in potestate nostra sit intelligere cum vouerimus. Sic autem non est de sensu exteriori quia semper in suo actu sentiendi presupponit obiectum extrinsecum. Ad secundam cum arguitur q̄ materiale non potest vigore proprio producere spirituale, hoc est negandum immo forma materialis sensata ex se producit se spiritualiter in medio aut organo producendo speciem sensibilem aut sensationem non concurrente alio particulari agente nisi forte per accidens si teneamus subiectum forme secum coagere: Et ad confirmationem cum dicitur q̄ nullum agens principale agit ultra propriam speciem, verum est in generatione vniuoca: sed in generatione equiuoca vt in proposito non inuenitur aliquod agens aliquid perfectius se producere immo Barleus in quodam suo quolibeto tenet q̄ qualitas potest vigore proprio produci e formam substantialem & tanquam agens principale particulare vt caliditas forma substantialem ignis, & ita de alijs.

Attendendum tamen pro argumento q̄ non omnino ita se habet sensibile ad sensum sicut intelligibile ad intellectum, Nam intelligere videlicet phantasia siue intentio imaginata sic se habet ad intellectum possibilem: quod nō est de se sufficiens ipsum mouere, quia phantasia est materiale & extensum, intellectus autem possibilis est abstractus & inextensus, ideo phantasia non est de se in actu respectu intellectionis & sufficienter dispositum, sed in potentia solum propter quod oportuit pro intellectione causanda seu specie intelligibili in intellectu possibili preter phantasia concurrere intellectum agentem qui irradiaret phantasia & faceret ipsum in actu & ex eo abstraheret speciem intelligibilem, sensibile autem est de se in actu respectu speciei sensibilis aut sensationis fiende, quoniam licet potentia sensilua sit ens spiritualis q̄ sensibilis forma: est tamen potentia organica & extensa sicut forma sensibilis: quare in ea potest recipi species sensibilis & consequenter sensatio absque aliqua abstractione & absque concursu alterius agentis particularis spiritualioris q̄ fit forma sensata presentis cum species sensibilis & similiter sensatio sint extense & materiali conditione participantes.

In hoc capit similitudo, quia sicut intelligibile mouet intellectum: ita sensibile mouet sensum.

Ad tertiam cu3 dicitur q̄ nobiliori forme nobilior operatio debetur, hoc conceditur & vterius dico q̄ nobilior est operatio potentie sensitue q̄ vegetatiue fit actio. Nec vniuersaliter agere est nobilior q̄ pati nisi fuerint eiusdem rationis.

Ubi autem fuerint diuersarum rationum stat e conuersio:
s. q. passio certa actione sit nobilior vt in pposito quoniam
passio sensus est sine transmutatōe materie cum sit passio
spiritalis que est salus et perfectio absqz contrarij abiec-
tione. agere autem vegetatiue potentiē est cum alteratione
corruptiua et cum transmutatōe materie. quare est imper-
fectus qz sit parti ipsius sensus. Et ad confirmatiōem
primam cum dicitur q. cuiuslibet forme est agere: hoc ne-
gat Burleus capiendo agere pprie quāuis concedendū
sit capiendo cōmuniter agere videlicet hoc modo q. cuius-
libet forme est habere actum secundum sine illum a se ha-
beat siue ab alio. **D**osseus tamen concedere q. cuius-
libet forme est pprie agere. **Q** sensus exterior pprie
agit non quidam in productione sensationis exterioris cū
ad illam pure passiuē concurrat. sed in productione speci-
ei sensibilis aut sensationis in sensu communi. quoniam
sensus communis immutatur a sensu exteriori informato
sensatione. Aristoteles autem virtutem vegetatiuam vo-
cat actiuam et sensum vocat virtutem passiuam nominādo
virtutes illas a suis operationibus primis. vnde **l**3 vtraqz
illarum agat et patiatur: vegetatiua tamen virtus per pri-
us agit qz patiatur: et contra virtus sensitua per prius pa-
tatur a sensibili qz agat vt patet ex dictis. Ad confirma-
tionem secundam cum dicitur q. omnis actio immanens
est in agente. concedo capiendo agens communiter pro
operante et actionem communiter pro operatione siue ta-
lis operatio sit actio siue sit passio. et hoc modo cepit Ari-
stoteles loco ibidem allegato. Vnde sensatio est operatio
sensus quāuis non sit effectiue a sensu sed a sensibili. si ta-
men caperetur agens pprie pro producte. et similiter
actio: tunc non est verum q. sensatio sit actio immanēs.

Sunt tamen aliqui dicentes q. sensatio exterior non est
actio immanens sed sensatio interior que est effectiue a sensu
in quo subicitur est immanens actio vt dum cogitatiua
discurrit aut dicit vnum ex alio sicut prima intellectio que
fit in intellectu possibili non est actio immanens quia ad
illam non concurrat actiue intellectus possibilis. sed aliq
posterior qz efficit filogizādo vel abstrahendo debet di-
ci immanens actio. Et vterius pro auctoritate Aristote-
lis concedo q. anima sensitua est causa actiua sensationis
non quidem exterioris sed interioris. Ad auctoritates
autem commentatoris dicendum q. commentator non di-
cit q. anima est causa effectiua omnium motuum proprio-
rum corpori animato: sed omnium modorum talium mo-
tuum. Vnde lūtera commentatoris trigessimosecundo: se-
cundo de anima sic facit. Declarant etiam eam scilicet
animam esse causam mouentem secundum omnes mo-
dos motuum existentes in animato siue veros siue estima-
tos. et ad veritatem huius sufficit q. alicuius sensationis
sit causa effectiua. et sic de alijs modis motuum proprio-
rum corpori animato. Sed ad id quod superius dicebatur cō-
mentatorem velle dari sensum agentem extrinsecum a sen-
sibus passiuis alium a sensibilibus. Respondetur q. li-
cet commentator ad illam partem declinare videatur illud
tamen sub dubio relinquit dum loquens sub conditione
sic dicit. Visum est igitur q. si concesserimus q. diuersitas
formarum est causa diuersitatis materie: q. necesse erit mo-
torem extrinsecum esse. deinde subdit: Tu autem debes
hoc considerare quoniam indiget perscrutatione. Vnde
igitur mihi q. commentator imaginatus fuerit esse sa-
tis probabile q. cum obiectum sensibile sit materiale et sen-
sus spiritalis. et similiter species sensibiles et sensatio que
in ipso producantur cum spiritalitate forme producte nō
sit ex spiritalitate subiecti q. ad illius productionem vna
cum obiecto sensibili concurrat motor extrinsecum spiritu-
alis qui est causa spiritalitatis forme producte sicut intel-
lectus agens est causa spiritalis speciei intelligibilis: ad

cuius productionem non sufficeret phantasia quod ē ma-
teriale. et iuxta hanc phantasia sicut pro intellectu cau-
sanda ponimus duplicem motorem scilicet phantasia quod
est vniuersale in potentia et quodammodo habet esse in in-
tellectu agente scilicet per eius abstractionem et reductio-
nem ad actum ab intellectu agente qui secundum esse vni-
tur possibili. sic respectu ipsius sensationis duplicē ponim⁹
motore extrinsecū in sensu passiuo in quo sensatio causat⁹
videlicet obiectum sensibile et intelligentiam agentem ip-
sum sensibile dirigentem et secum concurrentem tā ad spe-
ciem sensibilis qz etiam sensationis productionem. hanc ta-
men intelligentiam particulariter ad species sensibiles et
sensationes concurrere non video esse opportunum et op-
portum teneo in questionis determinatione. Ad qua-
tam rationem principalem nego q. ex actu sentiendi ma-
ior arguatur perfectio obiecti qz sensus. et ad probationem
eius negatur maior immo ex actu sentiendi magis argui-
tur perfectio in sensu qz in obiecto: quia actus sentiendi re-
cipitur in sensu et intrinsece perficit ipsum et mediante sen-
su est per ipsum anima cognoscens formaliter qualiter nō
contingit de obiecto sensibili. Ad quintam rationem pu-
tatam Achillem a prioritate parum discrepantem. Re-
spondeo negando sequi q. species sensibilis sit perfectior
sensu. Et ad probationem cum dicitur quandoconque
aliqua duo habent eandem nobilissimam operationem et
negetur ista maior. bene tamen concedo q. illud est nobi-
lior causa illius cum quo tamen stat q. aliud sit ens semper
perfectius quia per illam operationem magis perficitur.
Dico igitur q. quia species vel forma sensibilis nobilior
habet causalitatem supra sensationem qz sensus quod est
nobilior causa illius. quia nobilior causa est agens qz ma-
teria. sed quia sensus per sensationem magis perficitur qz
species seu forma sensibilis tanquam per nobilissimā vtri-
usque operationem ex hoc sequitur sensum esse absolute et
simpliciter perfectionem specie vel forma sensibili. Ali-
ter posset responderi concedendo maiorem. sed negando
q. sensatio exterior sit nobilissima operatio sensus exte-
ris cum sensus exterior actu sentiens immutet sensum cō-
mune et ad eius primam operationem actiue concurrat
que vt patet nobilior est qz exterior sensatio. Ad sextam
et vltimam rationem respondetur q. species sensibilis est
principium immediate et per se productiuum sensationis
in sensu et non sensus agens: ex quo talis non datur et ne-
getur vterius q. species sensibilis sit principium immedi-
ate per se receptiuum sensationis immo illud est sensus. et
cum arguitur q. non et vnum et idem non potest esse prin-
cipium immediate per se receptiuum diuersorum quorum
vnum per se ordinatur ad aliud. Ad hoc respondetur
dicendo q. illorum quorum vnum per se ordinatur ad ali-
ud: vt materia aut efficiens. si vt materia de illis proposi-
tio est vera. Vnde quia quantitas per se ordinatur ad co-
lorem vt materia. ideo non aliquod subiectum esse vtri-
usque illorum immediate receptiuum. sed si recipit colorem
ipsum recipit mediante quantitate. et ex consequenti quan-
titas in eo immediatus fundatur. Si vero vnum illorum
ordinetur ad aliud vt efficiens idem subiectum potest esse
vtriusque immediate receptiuum. et sic est in proposito. nam
species sensibilis per se ordinatur ad sensationem vt effi-
ciens et non vt materia: et tam species sensibilis qz sensa-
tio immediate recipitur in sensu mediante sensatione dis-
ponente ipsum ad talem receptionem nec conuerso. et ex
dictis intelligi potest patere.

Incipit de questionibus communibus disputata p. Ba-
lanam de Theicnis artium et medicine doctorum.

Veritur: *De* sensibilia communia sunt sen-
sibilia per se. Ad partem negativam arguitur
primo sic. Quandoquocumque aliqua passio compe-
tit aliquibus vni per se et primo; et alteri per se
et non primo. et tunc illud cui competit per se
et non primo identificatur illi cui competit

per se et primo. sed visibilitas competit colori per se et pri-
mo capiendo colorem large cum sit primum obiectum vi-
sus. ergo si competeret magnitudini aut alteri sensibili com-
muni per se et non primo ut communiter ponitur: tunc sequeretur
quod color et magnitudo essent idem. consequens est fal-
sum: ut patet. consequentia tenet et maior est manifesta. quia
dum passio competit alicui per se et non primo: tunc illud
est superius vel inferius ad illud cui competit per se et pri-
mo sicut patet de risibilitate que competit alteri aut foris per
se et non primo. quia alias esset superius ad hominem et for-
tes est inferius ad hominem cui competit predicta passio
per se et primo. notum autem est quod superius identificatur suo
inferiori: et e converso. Secundo arguitur specialiter de
motu et quiete qui non sunt sensibilia per se: quoniam nul-
lum per se sensibile a sensu exteriori potest ab eo cognosci
nisi prius in eius presentia sit. et per consequens nisi propriam
speciem in sensum imprimat. quia aliter posset compre-
hendi in eius absentia. sed quies nullam speciem imprimat
in sensum cum sit pura privatio. similiter nec motus cum de
eo non habeamus simul nisi mutatum esse quod ponitur
indivisibile. ergo non sunt sensibilia per se. quod autem mo-
tus non multiplicat speciem permutatum esse ut quidam
voluerunt: probatur. nam illo dato sequeretur quod aut idem
motus numero infinitis visionibus totalibus videretur ab
eodem oculo in quantumcumque modico tempore: aut quod videretur
per speciem infinite intensitatis: et sic esset infinita in-
tensio visio: quod per se est impossibile. et probatur
consequentia. quia qua ratione vnum mutatum esse
multiplicat speciem eadem ratione et aliud. Aut ergo ille
species et visiones eis mediantibus causate remanebunt
per tempus in oculo: aut quiescit solum per instans.

Sic secundum cum infinita erunt tanta instantia in quantum-
cumque modico tempore sequitur prima pars distinctiue illate
scilicet quod infinitis visionibus idem mutatum esse videbitur.

Si primum tunc sequitur quod ex illis infinitis speciebus re-
sultabit species infinite intensa. et sic visio infinite: quod est
altera pars distinctiue. In oppositum est Alexander. secundo
de anima ca. de sensibilibus ubi ponit tam sensibilia pro-
pria quam communia esse sensibilia per se. quia sunt necessario
subiecta immutationis sensibilibus propriis. Idem etiam
affirmat Albertus assignans aliam causam videlicet quia
per proprias species sentiuntur. Et sanctus Thomas dicit quod
sunt sensibilia per se: quia modificant immutationes sensibi-
lium propriis sic quod per eorum variationem sensibilia propria di-
versimode mutantur. Et ratione sic potest hoc persuade-
ri. Sensibilia communia per prius sunt sensibilia quam sensi-
bilia propria. sed sensibilia propria sunt sensibilia per se. ergo
et sensibilia communia. probatur maior. quia sensibilia a sen-
su ut sensus per prius sunt sensibilia quam sensibilia a sensu
ut quidam sensus. sed sensibilia communia sunt sensibilia a
sensu ut sensus: et sensibilia propria ut quidam sensus ut di-
cit commentator. quare etc. Pro hac questione primo est
proponendum quod sensibile est triplex: videlicet proprium com-
mune et per accidens. Sensibile proprium est quod non con-
tingit altero sensu senti. et circa quod non contingit
sentiri ab omnibus et cuius quod non contingit sensum errare
ut color et sonus. Sensibile commune est quod contingit a plu-
ribus sensibus senti: ut magnitudo et figura que sunt sen-

sibilia a visu et tactu ut numerus motus et quies que sunt
sensibilia ab omnibus exterioribus sensibus. sensibile per
accidens est illud quod ex hoc solum est sensibile: quia est
subiectum sensibilibus per se quantumvis non comprehendat a sen-
su exteriori secundum eius conceptum. et sic substantia dicitur sen-
sibile per accidens: ut Dionysius filius. Colligitur hec distin-
ctio ab Alexander. secundo de anima ca. de sensibilibus. Secundo
proponitur quod nullum indivisibile seu privatum multiplicat
proprium speciem in medio: aut organo sensus. patet hic.
quia species est qualitas positiva divisibilis et extensa per
medium secundum figuram pyramidalem aut sphaeram multipli-
plicata ut voluit perspectivum. modo nullum indivisibile aut
privatum potest aliquod divisibile aut positivum multi-
plicare quia tunc de vigore proprio ageret ultra speciem suam
quod impossibile reputatur. Tertio proponitur quod sen-
sus exterior solum incomplexe apprehendit absque composi-
tione et divisione. patet hoc. quia componere et dividere co-
pedit solum sensui communi et aliis virtutibus interioribus
ut colligitur secundo et tertio de anima. His premissis ad
questionem sit hec prima conclusio. Sensibilia communia
non multiplicat species proprias. sed cognoscuntur a sen-
sibus exterioribus per species sensibilibus propriis que eis
sunt communia. hec conclusio per prima parte arguitur sic.

Nullum indivisibile aut privatum multiplicat speciem pro-
prium per secundum suppositum. sed numerus est accidens
indivisibile vel aggregatum ex his. et quies est motus pri-
vatio. quod nullum horum speciem propriam multiplicat et ipsa sit sen-
sibilia communia. quare etc. Et consimiliter licet non sit
sic manifestum dicere possumus de alijs sensibus commu-
nibus et presertim de motu de quo simul nihil habemus nisi
mutatum esse ut dicebatur prius. et sic prima pars patet. et
secunda probatur: quoniam sensibilia communia cognos-
cuntur per se sensus exteriores et non nisi per species orga-
nis sensuum impressas. quod patet. quia interposito obsta-
culo non causatur eorum sensatio. sed non cognoscuntur
per species proprias ex quo tales non habent ut probatur
ergo cognoscuntur per species sensibilibus propriis que
eis coniunguntur. tenet consequentia. quia aliud videtur pos-
se speciem imprimere in sensum nisi aut sensibile proprium
aut commune. et principale assumptum tollitur ab Alexander. loco
allegato in primo supposito ubi ipse enumerando sensibi-
lia per sensus exteriores enumerat sensibilia communia

Secunda conclusio. Numerus formaliter sumptus non
comprehenditur per sensum exteriorem: sed multitudo re-
numerata. hec conclusio per prima parte est manifesta. quo-
niam nullum indivisibile vel ex indivisibilibus aggrega-
tum sensus exterior potest comprehendere. propter eius ma-
terialitatem. sed numerus formaliter sumptus est huius-
modi. ergo etc. Et secunda pars patet quoniam per sensum
exteriorem comprehendimus multitudinem dum in eo plu-
res immutationes causantur a diversis obiectis in eius or-
ganum impimentibus. Tertia conclusio. Ad motus et quies
seu moveri et quiescere non sentiuntur a sensu exteriori: ni-
si concurrat sensus interior. hec conclusio probatur sic. Ad mo-
tus et quies non comprehenduntur nisi comprehendendo pri-
us et posterius respectu loci. et quiescere est rem non sic ali-
ter se habere secundum prius et posterius: prius autem et posteri-
us sic sibi invicem succedenda non comprehenduntur nisi
fiat reservatio per memoriam. et compositio vel divisio per
estimativam aut cogitativam iudicando rem esse in alio si-
tu quam prius fuit vel non esse. quare sequitur ad talem com-
prehensionem semper concurrere sensum interiorem.

Quarta conclusio. Sensibilia communia sunt per se sen-
sibilia a sensibus exterioribus quia ab eis cognoscuntur per
primos ipsorum conceptus. hec conclusio arguitur. quoniam
sensibilia communia sunt per se sensibilia a sensibus exteri-
oribus: ut vult Alexander. loco sepe allegato dividens sensibile

per se a sensu exteriori i sensibile propriū & cō. Aut ergo sunt per se sensibilia: qz multiplicat proprias spēs. Aut qz sunt necessario subiecta imutationis sensibilibus ppriis. Aut qz diuersificant eoz modos imutandi. Aut qz pceptiunt a sensibus exterioribus fm pprios eoz concepius p sufficientē diuisione: sed non primo mō: vt pbatū est: nec secūdo modo qz quies nō necessario subicit color ad hęc vt imutet cū color motus sentiatur: nec motus ex similitudine: nec ē tertio mō qz dispositiones mediū aut organi diuersificant modos imutandi sensibilibus ppriis: qz nō sunt p se sensibiles. relinquitur ergo quartū v3: qz ideo sensibilia cōia sunt sensibilia per se: qz p pprios eoz cōceptus a sensibus exterioribus sentiuntur. Ad rationes in oppositū. Ad primā dicitur qz aliud pot dicit primo visibile dupliciter. Vno mō punitate imutationis: & sic color est primo visibilis: qz per prius imutatur visus a colore qz ab aliquo alio. Secūdo mō dicit aliud primo visibile punitate adaequationis: & sic color nō dicit primo visibilis cū aliud a colore sit p se visibile: vt magnitudo figura &c. Sed hoc mō dicit primo visibile ipozitum p hanc orationem forma apta nata comprehendī a visu fm pprium eius conceptū. Et ex hoc respōdet ad argumentū qz dicitur. Quandoquēqz aliqua passio cōpetit aliquibus. &c. Verū est capiendo primo p punitate adaequationis: sed sic color non est primo visibilis: vt dictū est. Si autē capiat primo pro punitate imutationis: illa maior est neganda. Ad secūda p3 ex dictis in questione. Ad aliud cū arguitur p alia pre questionis qz sensibilia cōia p priū sūt sensibilia qz sensibilia ppria concedit punitate cōitatis: qz a pluribus sensibus sunt sensibilia: nō aut punitate imutationis: ideo sensibilia ppria: qz primo imutant dicitur sensibilia per se & primo: & sensibilia communia qz eis immediate vniantur sunt sensibilia p se & non primo.

Questio de intellectu disputata per Baetanum de tē his artium & medicine doctorem feliciter incipit.

Veritur vtrum intellectus humanus sit ppetuus. Arguit qz non primo. Omnis forma extensa ad extensionem corpis est corruptibilis: intellectus humanus est huiusmodi. ergo &c. p/batur minor: qm anima intellectiua aut est forma extensa: aut ē forma indiuisibilis & inextensa. sed ipsa nō ē forma indiuisibilis & inextensa. ergo est forma extensa: p3 pna cū maiori ex sufficienti diuisione. Et minor p/batur: qm dato opposito sequit ista cōclusio. s. qz aliqd alicui termino si xō cōtinue per certum tempus efficeret propinquū a quo p idē tempus cōtinue efficeret distantius: pns est iposibile: & sequela sic probat. Et ponam socrate suo capiti quiescenti manum eius dexteram cōtinentie p horam p propinquiorē facere. sinistram vero distantiorē: & tunc sequitur si aia socratis est indiuisibilis p totū corpus sit infixa: & ad motū manus dextere cōtinentie p illam horam efficiat suo capiti quiescenti propinquior: & ex ad motum manus sinistrę p idē tempus efficiat cōtinentie ab eodem distantior. quare &c. Itē si anima intellectiua indiuisibilis exns p corpus humanū insuderet aut successiue aut simul p totum induceretur. Si successiue & prius ad vnā partē qz ad aliam: tunc sequitur qz aliquid moueret localiter nec p se nec p accūs. pns impossibile: & p/batur pna: & fit vnum corpus pedale: p quod debeat infundi aia intellectiua successiue sic qz infusio incipiat i a: & terminet verus b extremū: & tūc arguit sic. In pncipio infusionis dū illa aia est in a extremo: ipsa distat a b extremo: & in fine infusionis erit i eodem ipso quiescente. ergo mouebitur localiter & nō p se cum nō sit corpus nec p se exns nec etiaz per accūs: qz omne motum localiter p accūs mouetur ad motum alterius moti p se. sed ibi non est aliud ad cuius mo-

tum moueat ex quo corpus cui infunditur ponit quiescere. ergo &c. Similiter seqz qz aliquod continuū diuideret in infinitum p3 de corpore successiue ab illa aia informādo p partem ante partē in infinitū. Nam sicut pcedet informatio sic fiet discōtinuatio saltim formalis: pns tunc informatio a pte que p tunc informatio non erat. quare &c. Si dicitur qz aia intellectiua simul p totum humanū corpus infundetur. Contra qz per idē posset simul p distincta corpora infundi: & tunc redibit positio Aucrois de vnitāte intellectus. Vnde dato qz eadē aia humana distinctis corporibus simul infunderet tunc esset difficultas datis duabz talibus cōpositis: vtrū essent vnū homo ex vnitāte aie intellectiue: aut duo ex diuersitate corporū. Et similis ēēt difficultas de monstro qd vidit Albertus magnus: puta de duobus corporibus humanis que post terga adinmicē cōiungebantur taliter qz separari nō poterant: vtrū vnita aia ifozmarent aut diuersa: & vtrū essent duo hoies aut vnus.

Et similiter due aie possent simul eidē corpori infundi & tunc vbi sic esset dubiū foret: vtrū essent ibi duo hoies i corpore cōitantes pp duas aias intellectiuas. Aut esset vnū hō duas hās aias. Sicut etiam appet de hoie in cuius corpore malignus spūs ingredi dicit. Nam in illo remanet aia prior suū corpus informans: & recipit noiam que idem corpus informare videt: ex quo mediāte illo opatur operationes diuersas ab operationibus prime aie producendo. Vnde ruscianum corpus litterarū penitus ignarū p ingressum spūs in ipsum persepe litterali loquitur sermone & futuris pnostratur: & talia exercet opa que aie prime nūc attribui nō possunt. Contra hoc ēēt est medicorū snia p nentū mēbra pncipalia prius aiari qz alia & maxime cor qd ponitur primo viuere & vltimo mori. Secūdo pncipaliter arguit. Si aia humana ēēt ppetua semper homo sit corruptibilis. tunc sequeret ipsum corrupti p separationē aie a corpore: qz post eius mortē i esse sepato remaneret. sed arguit qz nō: qm talis separatio aut ēēt materialis ipsi aie: aut violenta nō violenta: qz quandoquēqz aliqd transmutatur de eē impfectioni ad eē pfectionē. illa transmutatio nō ē violenta. sed in separatione aie intellectiue a corpore ipsa trāsmutat de esse impfectioni ad eē pfectionē cum perfectio esse habeat dū est a corpore sepata qz hēbat dum erat eidē vnita: qz tūc mole grauabatur. ergo sequit qz talis separatio nō ē sibi violēta: nec ēt sibi naturalis. Mā quoniam duoz oppositorū vnū ē alicui naturale: reliquū ē sibi violēta. s. separatio aie a corpore & vnio aie ad corpus sūt opposita. ergo si separatio aie a corpore esset sibi naturalis: tūc vnio ipsi ad corpus ēt sibi violēta. pns ē falsum: qz post secūda vnio nō ē aie intellectiue ad corpore que fm catholicos fiet i die iudicij ipsa imppetuū remanebit sibi vnita: mō nullū violentum ppetuū p Az. primo celi. ergo seqz qz talis vnio non erit sibi violēta. Itē si aia intellectiua remaneret a corpore sepata: tūc ēēt dubiū quōd pateret ab igne materialit sic p nūctibologū ipsa pati. Tertio pncipaliter arguit. Si intellectus humanus ēēt ppetuus: & ex cōsequenti indiuisibilis & infusus p corpus humanū: tūc sequeret qz semel corruptū naturaliter possit reuerti idē i numero. Az. secūdo de genera. & pbat pna pnoedo socrate vna pte sue carnis comedere ex qz eadē ps restauraret: & tūc sequitur illā partem p corrupti in eius abscissione & residuo deinde iterum regenerari in secūda informatione eiusdē materie ab eadē forma. Itē iuxta hoc ēēt difficultas p viā catholicorū: dato qz vnū hō interficiatur. & alter de suis carnis comedat assumendo de eius materia cum qua moriatur: quomodo in resurrectione que fiet in die iudicij vnusquisqz illoz aia suoz corpus informabit: ex quo corpora illa i materia saltim pncipaliter communicabunt. Quarto pncipaliter arguit. Nam si intellectus humanus esset ppetuus: tunc brutum perfectū sibi simile generaret qz homo. probatur quia brutum in generatione sibi simile ge-

nerat formam substantialem: hō autē nō generat aiā i/
tellectiuā cū defōris veniat, sed solū disponit materiā:
modo pfectius est generare formam substantialem q̄z dis/
positione materiē introducere tū: p̄ns autē falsū v̄r. qua
re rē. Quinto principaliter. Si intellectus humanus
rē. tunc sequerē q̄ quilibet intellectio in eo causata eēt in
finitū intentionis: r̄ ex p̄nti infinite pfectionis: p̄ns falsū
est. probat p̄na supponendo primo q̄ intellectio sit quali/
tas gradualis intensibilis r̄ remissibilis. supponendo se/
cundo q̄ intensio fiat p̄ additionē p̄tis gradualis qualita/
tis ad p̄tem gradualē in eodē subiecto p̄io v̄traq̄z rema/
nente: hec p̄z exercitatis in p̄tia: q̄bus stantib⁹ arguit sic.
Si a intellectio que est i intellectu tuo esset adequate extē/
sa p̄ vnum pedale: ipsa esset aliquante intensiois: r̄ si per
mediatē sic q̄ medietas que eēt in vno semipedali esset
addita alteri medietati alterius semipedalis: tūc eēt in du/
plo intensior: r̄ sic in infinitū: v̄r p̄z calculanti cū adiutorio
suppositionum p̄missarū. ergo sequit q̄ si esset in subie/
cto indivisibili esset infinite intensa. sed iā ponitur in ai/
ma indivisibili. ergo rē. r̄ hoc p̄t a simili declarari sicut
de caliditate arguit calculator. r̄ alijs qualitatibus materia/
libus. In oppositū ē A. z. secūdo de anima ponēs dif/
ferentiam inter intellectum r̄ sensum r̄ alias potētias ani/
me organicas dicens. Sepatur autē hoc ab hoc. s. intelle/
ctus a sensu sicut perpetuus a corruptibili. Et tertio d̄ ani/
ma loquens de intellectu humano dicit. Sepatus autē ē so/
lum hoc quod nature ē: r̄ hoc solū ē immortale r̄ perpetu/
um. Et idem asserit cōmen. Auerois i magna digressio/
ne cōmenti quinti tertij de anima. r̄ pluries alibi: quod r̄
rationibus sic p̄t p̄suaderi. primo q̄ nulla forma corru/
ptibilis ē reflexiva supra se. sed intellectus humanus ē re/
flexivus supra se cum seipsū intelligat. ergo rē. Secūdo
q̄ omnis virtus corruptibilis ledit ab excellenti obie/
cto: vnde excellens sensibile corripit sensum. sed intelle/
ctus nō ledit ab excellenti intelligibile. sed magis p̄ficatur
quare rē. Tertio q̄ oīs virtus corruptibilis senescit in
tempore: intellectus autē noster nō senescit in tempore. sed
amplius vigoratur. iō rē. Pro hac questione p̄mit/
tendum primo q̄ forme de genere substantie in triplici re/
periunt gradu. quedā enim est forma materia informans
r̄ de eius potentia educta v̄t forma bruti r̄ plante: r̄ hec ē
generabilis r̄ corruptibilis: alia est forma oīo liberata a ma/
teria: que nō materiam informat nec de eius potentia est
educta: v̄t intelligentia mouēs celuz: r̄ hec a philosophis
ingenerabilis ponitur r̄ incorruptibilis. alia est forma in/
ter has media cū nō sit transitus de extremo ad extremū
maxime distans nisi p̄ medium: r̄ hec materia informat.
sed nō est educta de eius potentia. e contra autē nō dā. s.
q̄ sit aliqua forma educta de potentia materiē que ipsa nō
informet: v̄t in p̄tia expertis p̄t patere. P̄mittēdūz
secundo q̄ intellectus multipliciter sumit. Aliquando enī
accipitur p̄ anima intellectiva cuius p̄pria opatio est in/
telligere cum discursu. Et aliquando p̄ intellectu agente
aut possibili q̄ sunt naturales potentie consequentes essen/
tiam aiē intellectiue q̄bus ipsa redditur potens ad sp̄m i/
telligibilem r̄ intellectionem actiue r̄ passive concurrere:
Aliquando vero sumit intellectus p̄ intellectu in habitu
vel actu speculativo seu practico: p̄ intellectu in actu intelli/
gendo actum intelligendi quo intellectus actu intelligit: r̄
p̄ intellectum in habitu habitum i intellectu causatū quo ē
in potentia p̄pina ad intelligere p̄ intellectum specula/
tiuū actum seu habitū intellectus cuius finis est veritas
p̄ intellectum vero practicuū illum cuius finis est opus.

Adis p̄missis sit hec prima conclusio. Anima intelle/
ctiva est per creationem deo p̄ducta r̄ materie infixa. p̄ba/
tur sic anima intellectiva est forma materia informans: r̄
nō educta de eius potentia. ergo ē a deo creata r̄ infusa

materie. p̄z p̄na: q̄ ex hoc q̄ materiam est informans ha/
bitū inittū r̄ nō p̄ naturalem generationem cū nō sit edu/
cta de potentia materie. r̄ p̄ creationē. creatio autem so/
li deo attribuitur: quare p̄z p̄na r̄ assumptus probatur: q̄
aliqua est forma informans materia nō educta de ei⁹ po/
tentia: r̄ talis nō est intelligentia nou forma extensa: v̄t
p̄z ex primo p̄missis. ergo sequitur hoc solum de aiā intel/
lectiva verificari. Secūda cōclusio. Intellectus in actu
vel habitu speculativo seu practico est generabilis r̄ cor/
ruptibilis: p̄bat omnis actus vel habitus qui i anima p̄/
ducitur post eius vnionem cū corpe est generabilis r̄ cor/
ruptibilis. sed intellectus i actu vel habitu speculativo vel
practico est huiusmodi cum aiā intellectiva in sui primor/
dio sit sicut tabula nuda in qua nihil scriptum ē p̄r A. z.
r̄ Auero. tertio de anima. quare rē. Tertia cōclusio.
Anima humana cū suis naturalibus potentijs est perpe/
tua r̄ immortalis: p̄batur. Omnis forma substantialis q̄
p̄ sui esse nō presupponit dispositiones materie ē immor/
talis anima humana est huiusmodi. ergo rē. p̄z p̄na cum
maiori: q̄ forma substantialis nō corripitur: nisi ad corru/
ptionem dispositionū ad sui esse requisarū: r̄ minor: etiam
p̄z: q̄z aiā humana presupponat dispositiones corporis:
v̄t ipsum informat: nō tamen eas presupponit: v̄t beat eē
sicut notū est de ea postq̄ fuerit a corpore sepata. Ad
rationes principales. Ad primam dicitur q̄ intellectus hu/
manus est forma indivisibilis r̄ inextensa: r̄ per totū corpe
humanum infusa: r̄ cōceditur cōclusio ibidem illata: nec
in cōuenit idē alicui termino continue fixo propinqui sic
ri: r̄ ab eodē cōtinue fieri remotius: p̄ accūs tamen r̄ ad/
morum alioz v̄t de aiā intellectiva argumentum ostēdit.

Et vltimus cū queritur v̄trū aiā intellectiva successiue
aut simul per totū corpus humanum inducat: d̄ q̄ v̄trū/
q̄z est defensabile: vnde p̄t teneri ipsam successiue infun/
di r̄ prius vni p̄ti q̄z alteri: ex quo nō sequit ipsam in ta/
li infusione localiter moueri. sed solū prius vna partem
informare q̄z alia: nec sequit etiam cōtinuū in infinitū di/
uisum eē. sed solum in infinitū factam fuisse discōtinuatio/
nem s̄m formam quāuis nō s̄m materiam: p̄t etiam te/
neri aiā intellectiuā simul toto humano corpore infun/
di duobus distinctis corpibus cōceditur de potētia dei ab
soluta. sed nō de potentia ordinata: r̄ tūc diceret dato q̄ si
mul p̄ duo distincta corpora sit infusa q̄ illa duo indiuidua
sunt duo hoies in aiā communicātes: r̄ q̄ distinctio nu/
meralis h̄z attendi perēs distinctionē corporis totalis nō
extēns p̄ alterius quantitativa. Et de mōstro Alberti
posset dici q̄ erāt duo hoies distinctas habentes animas
cōtinuati s̄m materiam: sicut contingit de virga cui⁹ me/
dieta est viridis r̄ medietas est sicca. Similiter posset
deus duas animas vno corpore adq̄te infundere: ex his
tamen nō resularet nisi vnum cōpositū. De homine autē
in cuius corpore est sp̄s d̄ q̄ sp̄s ille quāuis operetur in
corpore illo nō tamē est forma ibi dās esse. Et ad aucto/
ritatem medicorū diceret q̄ membra principalia prius ani/
mantur nō essentialiter. sed apparēt r̄ quātum ad opa/
tionis p̄ductionē. Ad s̄m principale d̄: q̄ sepata ani/
me a corpe est sibi violenta: r̄ q̄ appetit ei vniri tāq̄z p̄io/
prio organo r̄ p̄fectibili: r̄ cū d̄ q̄ h̄z p̄fectus eē dum ē
sepata q̄z dum est corpe vnita: forte hoc est verū de pria
vnione qua vnitur corpe impuro. sed nō est verum de
secunda vnione: cum tunc depurentur corpora: v̄t p̄z ex/
dicitis theologorū. Ad tertium principale cōcedit theo/
logi resurrectionem. sed naturaliter loquendo quāuis ne/
garet q̄ cōpositum p̄ se seorsum extēns semel corruptum p̄/
pria corruptione possit redire idem in numero: illud tamē
cōcederet de partiali cōposito i h̄nibus formam indivisi/
bilem: v̄t argumentū ostēdit. Et cū vltimus querebat
quomodo s̄m catholicos i resurrectione vnaqueq̄z anima

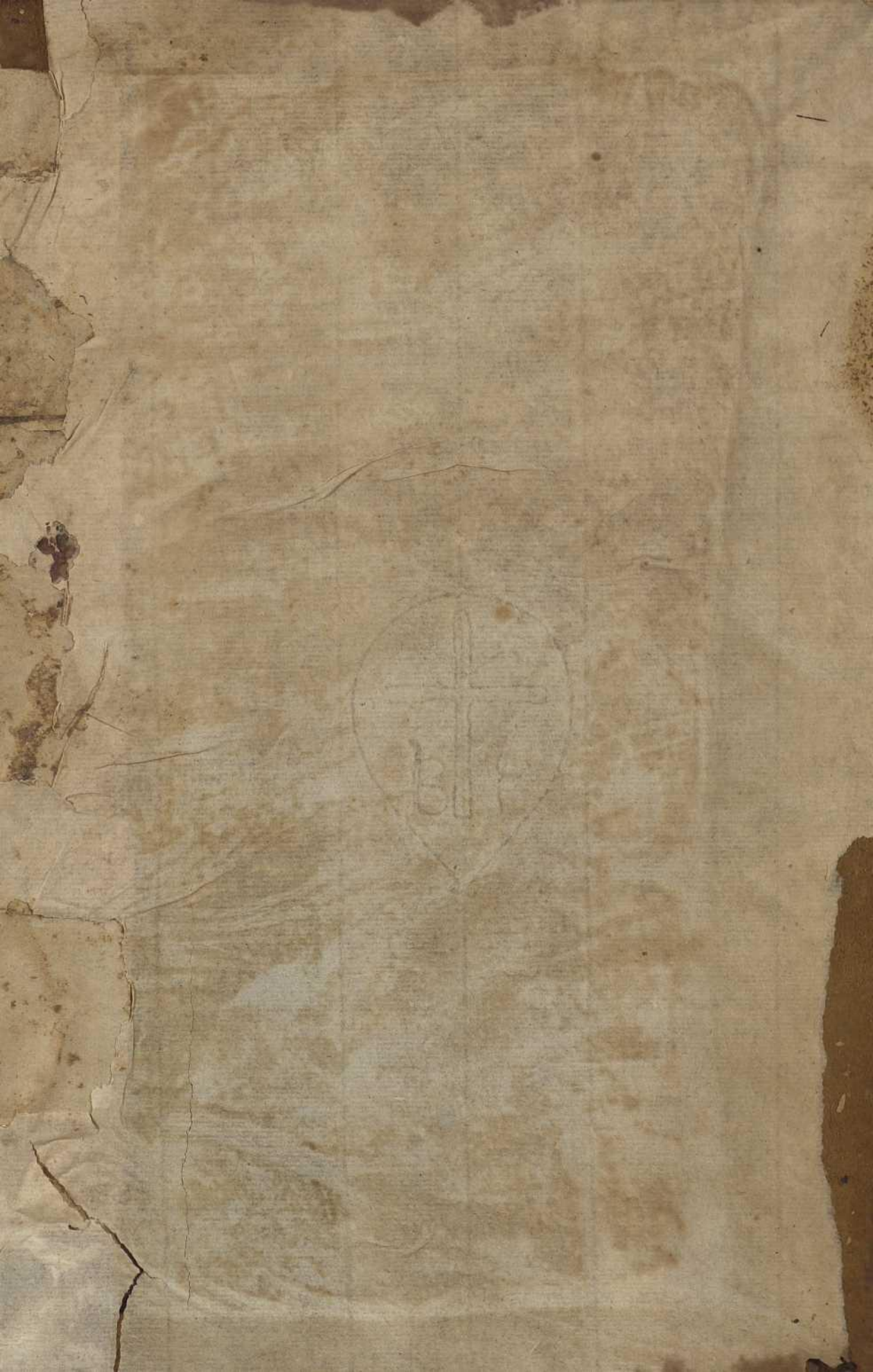
capit suum corpus: posito q̄ eadem materia diuersoꝝ ho-
minum fuerit successiue: dicitur q̄ materia illa a deo multipli-
catur. Et anima damnati ante secundam unionem patitur
ab igne materiali mediante specie intelligibili in eo ab ip-
so igne producta. Ad quartum principale: forte non es-
set inconueniens concedere hominem imperfectiori mo-
do concurrere ad generationē sibi similis i specie q̄z bru-
tum. Unde ad hoc q̄ homo sit perfectior bruto: sufficit q̄
alias habeat operationes nobiliores q̄z sit aliqua operatio
bruti: sicut est intelligere seu speculari. potest etiam dici q̄ hō
generat mō p̄fectioni q̄z brutū: q̄z hō p̄ducit formā sub-
stantialē sicut brutum: p̄ducit tamen dispositiones faci-
entes ad esse perfectionis forme in materia ⁊ que in finem
nobilioꝝ ordinantur q̄z sit forma bruti: ⁊ fm hoc vlti-
us posset concedi aliud accēs: vt intelligere seu feliciter
esse perfectius forma substantiali bruti. Ad quintū pri-
cipale negatur conclusio illata: ⁊ admissis suppositionib⁹
ad argumentum respondetur negando consequentiam.
⁊ dicitur q̄ talis modus arguendi: hō teneat de qualitati-
bus materialibus: de qualitibus tamen non extēsis ⁊
in subiecto indiuisibili existentibus ille modus arguend-
non tenet.

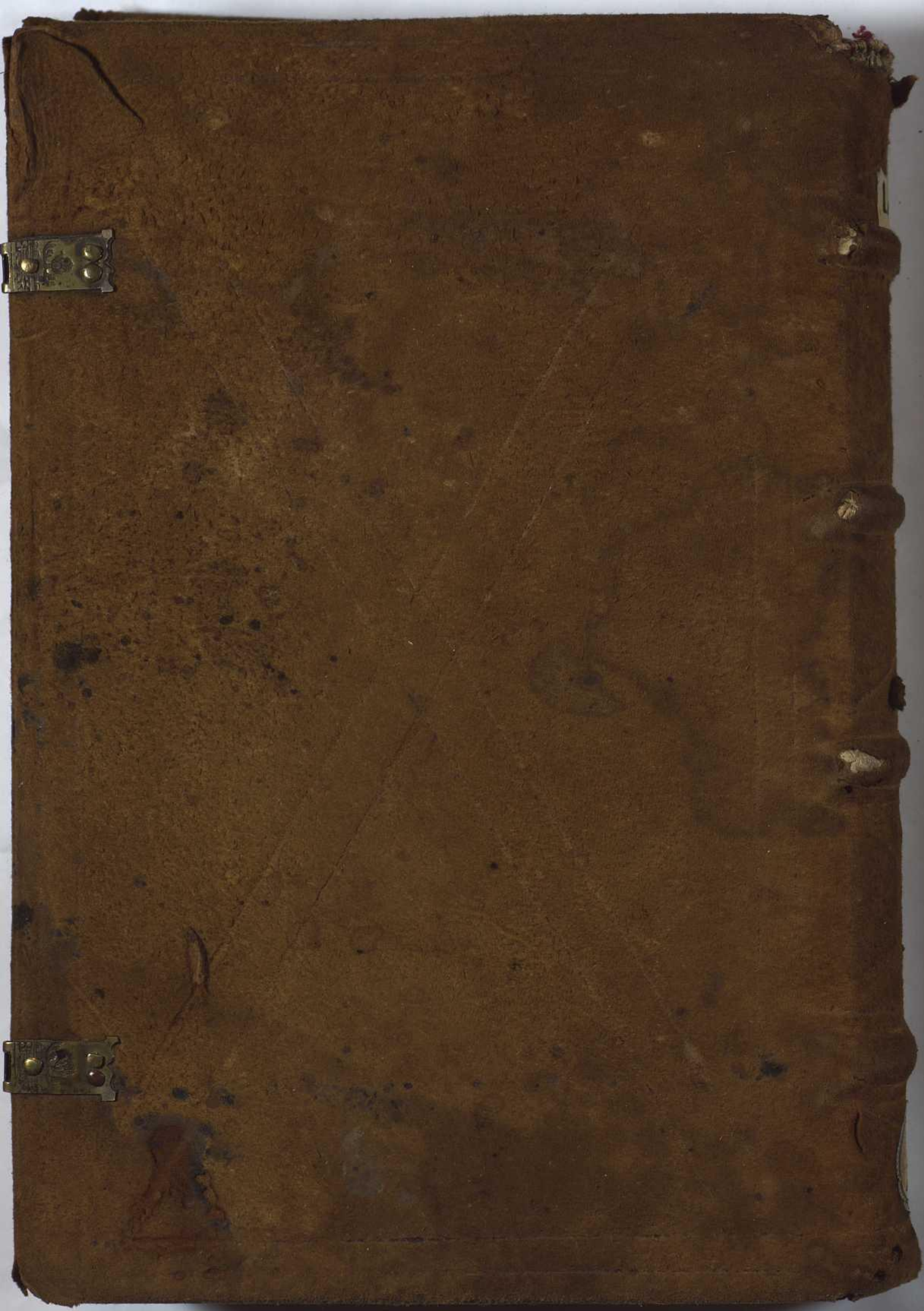
¶ Et sic est finis questionis de perpetuitate intellectus i
qua difficultates multe theologie ⁊ philosophie subtiliter
disputantur.



Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several lines and is difficult to decipher due to its low contrast and the texture of the paper.

At the bottom of the page, there is a line of text that appears to be a signature or a date, though it is also illegible. It is positioned near the right edge of the page.





12

No. 12
A 30